

Het geestelyck kaert-spel met herten troef, oft het spel der liefde

<https://hdl.handle.net/1874/37446>

HET
Gheestelijck Kaertspel
met
HERTEN TROEF
OFT
T'SPEL DER LIEFDE
door
den Eerw. Pater
F. JOSEPH A. S. BARBARA
Carmelit
Discals.

FUNDAMENTA EIVS IN

T ANTWERPEN
By
Jacobus van
Gaesbeeck inde
Cammerstraet.

CANDORE ET FIDE

1714 Bouwals 52

See

H E T
G E E S T E L Y C K
K A E R T - S P E L
M E T
H E R T E N T R O E F ,
O F T H E T
S P E L D E R L I E F D E

DOOR DEN EERW: PATER.
FR. JOSEPH VAN DE H. BARBARA
CARMELIT DISCALS.

Versiert ende vermeerders met veel schoone Copere Plaeters.
Den derden Druck.

T' A N T W E R P E N :
By de Weduwe THIEULLIER, en ANDREAS PAU-
LUS COLPYN, Boeck-drucker en Boeck-ver-
kooper op de groote Merckt in de Pauw.

JESUS, MARIA, JOSEPH.

A E N D E N

SEER EERWEERDIGEN HEERE,

Hr. JACOBUS HROZNATA

C R I L S,

ABT DER VERMAERDE ABDYE VAN
T O N G E R L O,

DER ORDRE VAN PRÆMONSTREYT,

*Heer van Tongerlo, Calmpthout, Effchen, Huybergen,
Heer in Ravels: Noderwyck, Eyndertham, Sonder-
eygen, Werbeke, Schoon-broeck, Hoydonck, &c.*

SEER EERWEERDIGH HEER,

 Ver eenigen tijdt heeft men
my ondervraegt wie dat was
mijnen beminden, aen wie
ick hadde toegeschickt den
arbeyt van mijn Geestelijck Kaert-
spel met Herten Troef, oft Spel der
Liefde: ick hebbe geantwoort als eene
andere Bruyt der gefangen, Dilectus
meus Candidus & rubicundus: Mij-
nen Beminden is wit ende root-ver-
sinnel

D E D I C A T I E.

wigh. Hier door niemant verstaende als U. E. die daer soo in sijne wapenen, als oock in de ziele en lichaem zijt wit en root-verwigh; in uwe wapenen bevinde ick witte Lelien en roode Roosen, en U. E. goet stichtbaer leven is wit blinckende door de Lelie der suyverheyt, ende bloosende root door de wil-rieckende Roosen der Goddelijcke liefde, V. E. wit kleet doet ons als door een teecken komen tot kennisse van V. E. wittigheyt der ziele, ende de uytwendige daden der verduldigheyt maken ons kenbaer het root-verwigh colour uwer martelie. Door de verduldigheyt kan men Martelaer worden; 't is het gevoelen van den H. Gregorius Tom. 2. in Evang. Homil. 35. Nos sine ferro martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter custodimus. Wy kunnen sonder sweert martelaer wesen, is't dat wy de patientie

DEDICATIE.

tentie in ons gemoet waerachtelijck bewaren. Welcke deught men heeft bevonden dat U. E. waerachtelijck in alle occasien heeft bewaert.

U. E. Lelie-bloemen en Roosen heeft men geroken tot Roomen ten tijde als U. E. het Vicariaetschap van't vermaert Collegie uwer H. Witte Order soo treffelijck hebt bedient, dat men U. E. suyverheyt der ziele heeft konnen oordeelen door de uytwendige stichtelijcke hanteringe: van gelijcke oock de roode Roosen der liefde door U. E. lief-getalligheyt soo met werelijcke als met geestelijcke persoonen.

De devote plaetse van Duffel is hier van oogh-getuyge, alwaer U. E. Capellaen wesende hebt by-gestaen uwen even-naesten soo jeverigh by daegh als by nachte met patientie de siecken besoeckende en troostende, en met een brandende liefde hun saligheyt besorgende.

DEDICATIE.

De Wijt-vermaerde Abdye van Tongerlo alwaer U. E. het Supprio-raetschap heeft bedient, en oock't Meesterschap der Novitien met groote sichtiginge van al de Religieusen, soo dat men naer Godt en conscientie U. E. heeft gemaect Prior der selve Abdye.

In al dese vermelde Officien wytschijnende in suyverbeyt en liefde, en wel gespelt hebbende ons Spel der Liefde, dit wel spelen gaet te boven alle deughden. Den H. Bernardus seght, Ars est artium ars Amoris, alsoo segbick't spel ende de konste van de Liefde gaet alle spelen te boven.

Dit spelen wort niet geleert gelijk de Philosophie disputerende, maer spelende, dat is te seggen, werckende, oeffenende de daden der liefde. Den H. Bonaventura seght, Non enim disputando sed agendo sciatur ars amandi: Want niet disputerende

maer

DEDICATIE.

maer werckende sal geleert worden de konste der Liefde, ende hierom seght den H. Joannes, Non diligamus verbo & lingua sed opere & veritate: al oft by wilde seggen, Niet disputerende en redekavelingen makende met veel soorten der woorden, maer wy moeten beminnen met de wercken en dewaerheyt, waerachtelijck bemint by, wiens daden meer spreken als sijne tonge.

Dit Ampt en Spel der Liefde U. E. volbracht hebbende in alle U. E. vermelde Officien, gelijk in't werelijck Kaertspel daer Herten Troef is, den Herten Heer wint en treckt al de andere herten. Alsoo is't dat U. E. is verkozen voor Herten Heer, dat is te seggen Abt, om dat U. E. hadde gewonnen ende tot hem getrocken al de andere herten der Religieusen. Eendrachtelijck zijn al de Religieusen op de

DEDICATIE.

de Lelien en Roosen gevallen als de Biekens, in V. E. vindende overvloedigheyt van honingh, en volle contentement om hun saligheyt te wercken.

Op de deughden van V. E. ooghemerck nemende en bevindende dat V. E. een Lief-hebber is van ons Spel der Liefde, en hoe V. E. hier in ervaren is met groote winste der zielen; ick en hebbe niet lange in twijffelinghe geweest aen wie ick den arbeyt van dit Geestelijck Kaertspel soude toe-schicken, want V. E. vermaert en stichtbaer leven heeft my hier toe bedwongen.

V. E. sal dan believeu desen mijnen kleynen arbeyt te ontfangen en in dank te nemen met alsulck een affectie, als ick het selve V. E. ben opdragende.

*Antwerpen uyt ons Convent van den H. JOSEPH
den 10. Junij. 1666.*

SEER EERW: HEER,

U. E. Alderrootmoedighsten Dienaer

FR. JOSEPH VAN DE H. BARBARA,
Carmelit Discals.

Tot den Ziel-jeverigen Leser.

Rient ende Lief-hebber uwer Saligheydt, al is't saken dat desen Boeck wott genoemt 't *Spel der Liefde*, oft *Geestelijck Kaert-spel*, weet dat het voorwaer geen spel en is, dat is te seggen 't en is soo licht niet om te spreken, te schryven, te handelen, en te prediken van de liefde, aengesien dat ick niet en weet oft ick waerachtelyck Godt beminne. Dit seght den Wijse-man voor alle menschen, hoort sijne woorden. (*Eccl. cap. 6. Den mensch en weet niet oft hy des haets oft der liefde weerdigh is.*)

Ick dan niet wetende, oft ick in liefde ben, soo is't dat ick niet recht twijffele oft ick niet onweerdighlijck sal spreken en schryven van de liefde: my maeckt verbaest den *H. Bernardus* seggende (a) *Van de liefde te spreken de voorsekerde waerheyt oft consciencie getuyght dat, en daer toe verweckt ons de liefde; maer onweerdighlijck spreckt hy van de liefde, die niet en bemint.*

Hierom soo is mijnen toevlucht tot Godt, op dat hy in my laet nederdalen een vlamme van de brandende liefde, welck genoeghsaem sal wesen om mijn herte heel t'ontsteken in liefde, en mijne penn' met mijne tongh te maken vol vier ende vlamme der liefde. Ick roepe met den *H. Vader Augustinus*: (b) *O Godt dat de vlamme van uwe liefde onsteke heel mijn herte.* Om alsoo ontsteken zijnde door Godts liefde niet

A

onweer-

(a) De charitate loqui conscientia dicitur, charitas suggerit, sed indignè loquitur qui non amat, *S. Bernard.* (b) Totum cor meum flamma tui amoris accendat.

2 Voorreden van het geestelyck Kaert-spel
onweerdighlyck te spreken en te schryven van't Spel
der Liefde.

Ick en ben niet indachtigh oyt gelesen te hebben in
de H. Schrifture, dat jemandt onder de *Propheten*,
Apostelen, oft *Evangelisten* heeft geschreven van de *Seraphinen*, dan alleenlijck den *Propheet Isaias*, ende hy
beschryft heel bevallighlyck haer gesteltenisse, seggende:
(*Isaia cap. 6.*) *Den eenen Seraphien hadde ses vleugelen,*
ende den anderen ses vleugelen, met twee bedeckte sy haer
aensicht, met twee haer voeten, en met twee vlogen sy, &c.

Maer *H. Propheet*, ick soude geerne verstaen, hoe
en op wat maniere gy dese seraphicke liefde hebt be-
komen, aengesien gy soo wel weet te maken de rede-
kavelinge van dese lief-brandende Engelen. Hy vertelt
de oorsaeck hier van in't vermeldte *Capittel* alwaer hy
seght. (*ibidem*) *Tot my is gevlogen een der Seraphinen*
hebbende in sijn hant een gloeyende steentjen oft branden-
de kole, twelck hy met een tange hadde gebracht van den
Antaer, en daer mede heeft hy mynen mont geraeckt. Al
oft hy wilde seggen de reden dat ick soo wel hebbe
gesproken, ende beschreven de eygenschappen der
Seraphinen, is geweest de *Goddelycke liefde*.

Ick wensche dat mynen mont ende penne oock
aldus geraeckt wierden, om alsoo weerdighlyck te
mogen spreken en schryven dit *Spel der Liefde* oft
geestelyck Kaertspel: ick betrouwe op den *Godt der lief-*
de, ende de *Moeder der liefde de H. Maget Maria*, wel-
ke genoemt wort *Moeder der schoone liefde*, (*Eccl. 24.*)
dat sy myne penne, tonge, herte ende ziele sullen
vervullen met liefde. Want *sonder liefde en ben ick niet*.

Beminden *Leser* ick en twyffele geensins, oft het

en

en is aen een jeder genoeghsaem bekend, hoe dat het weirlyck kaert-spel te spelen, schande is voor Religieusen, voor geestelycke personen niet wel en betaemt, ende voor weirelycke menschen dat herfeer schaedlyck is; want rechtsinnigh uytgesproken, ende de dagelyckxsche ondervindinge leert het ons klaerlyck, hoe datter veel met tuysschen en spelen hunne goederen hebben verloren, haer eere vermindert, jac hun ziele hebben gedoodt.

Dit wel wetende, hierom is't dat ick hebbe gemaect 't *Spel der Liefde* oft *Geestelyck Kaertspel*, met 't welck te spelen voor Religieusen groote eere is, voor geestelycke personen het wel betaemt, ende voor weirelycke heel profijtigh en saligh is.

Ick bidde U. E. dan wie gy zijt, aendachtelyck te willen lesen dit *Spel der Liefde* oft *Geestelyck Kaertspel*, ick meyne niet alleenelyck lesen, maer moet oock daer by spelen; door spelen verstaen ick beminnen, op dat gy alsoo lesende, volgens de leeringe mooght leven in de liefde, en aldus de liefde bewaren inder eeuwigheyt. Want het geloof ende hope sullen vergaen: aengesien in den Hemel geen geloof noch hope en is, want 't wort aldaer gesien aensicht aen aensicht, dat alhier wort gelooft, ende 't wort aldaer beeft ende beseten, 't gene dat hier in dit leven wort gehopt, maer 't *Spel der Liefde* duert inder eeuwigheyt der eeuwigheden.

Daer-en-boven goedertieren Leser, belieft te weten en te verstaen, dat al't gene ick hier in desen Boeck sal seggen ende leeren, hoe dat ick't selve allegader onderworpe aen *onse Moeder de H. Kercke*.

4 *Voorreden van het geestelijck Kaertspel*

Want 't waer my leet dat ick door mijne dwaelinghe en onverftandigheyt een ander soude doen dwaelen en onverftandigh worden om mijne fouten te bedecken, want gelijk seer wel seght tot mijn propofte den *H. Vader Augustinus*: (a) *Al te qualijck en ongeregelt bemint hy sy selven die een ander wilt doen faelen, op dat sijne fouten fouden verholten blijven.* Ick en segge dan niet, dat ick geen fouten en hebbe bedreven in dit *Konstelijck Spel der Liefde*: maer soo ick mislaegen hebbe gedaen, ick geve my onder, en ben bereyt my te verbeteren.

Aengaende den stijl ende maniere die ick gebruycke is slecht ende effen af; diepsinnige, welvallende, oft vercierde woorden, die als lieffelijcke blommekens meer dienen tot vermaeck, als tot stichtinge, en sal den curieuſen, en den vernufften Leser hier in desen Boeck niet vinden, alsoo ick moet bekennen gepredickt ende geschreven te hebben heel simpelck, gelijk eertijds deden de Apostelen sonder vercierſelen van wiſſe, verheven, bevallige woorden. Ick segge dan met den *H. Paulus*: (1. *Corinth.* 1.) *Christus heeft my gesonden om het Evangelium te Prediken, niet door de wijsheyt des woorts, op dat het Cruys Christi niet en worde verydelt.* Op dese woorden schrijvende met sijne onfaelbaere leeringhe den *H. Thomas van Aquinen*, wiens onderwijſinge bevolen is aen ons heel *Orden der Carmeliten Discalcen* naer te volgen, wel wetende dat al die sijn leeringhe onderhout niet en sal faelen, 't is den lof, welck hem gegeven heeft den *Stadt-houder Christi den Paus van Roomen met*

naem

(a) *D. August. lucan. l. 7. circa initium.* Nimis perverte se ipsum amat qui & alios vult errare, ut error suus lateat,

naem Innocentius den VI. (a) noyt (seght desen) is by bevonden geweest gesaelt te hebben van den weg der waerheydt die Thomas leeringe heeft gevolght. (b) Dat Engels verstandt sprekende van de vermelde woorden Pauli, seght, Dat hy weirelycke ende vercierde welsprekenheydt teenemaal uytfluyt.

't Is waer dat de wysheyt des woorts op dese tijden wort geacht voor een bysonder gratie in het prediken ende schryven, maer ick bekenne dat ick niet begaest en ben met dese gratie. Belieft dan meer naer te volgen de goede salige vermaningen van desen Boeck, als wel te soecken U. E. vermaeck in de wel-gestelde en behaegelycke woorden. Dat uytgelesen wat den H. Paulus, schrijvende noch voordertot de Corinthianen, seght, (c) Mijn woort ende myn predicatie en is niet in aentreckende woorden der menscheelijcker wysheyt, maer in de betooninge van de deught.

Hier op schrijvende den weerdigen en noyt volpresen Leeraer Cornelius à Lapide der Societeyt Jesu, die in het selve Orden blinckt als eenen steen oft diamant op een Conincks Croone, seght dese naervolgende woorden. (d) Dat onse Predicanten het exempel Pauli hun voor oogē stellen, op dat hun Sermoone niet en zyn verciert oft geblanket met uytgesochte en opgemaekte woorden, maer met betooninge en voortlegginge der deughtē.

Wel 't mynder proposte is oock het gevoelen en

A 3

het

(a) Numquam qui te tenuit invenitur à via veritatis deviasse. *Innoc. VI.*
 (b) Eloquentiam saecularem ac ornatam excludit. *S. Thom. in 1. ad Corinth. 1. Lett. 3.* (c) Sermo meus & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione virtutis (d) Sibi proponant ac imitentur nostri concionatores, ut nimirum sermo eorum non sit comptus, suavatus, affectatus in persuasibilibus humanæ, &c. Sed in ostensione virtutis, *Cornel. à Lapide in Epist. Pauli.*

6. *Voorreden van het geestelijck Kaertspel*

het goet duncken van den wyt vermaerden Predikant genoemt *Philippus Diez*, die als eenen schoonen dagh heeft geschenen op sijne tyden in de herten der menschen, daer uyt verjagende alle duysternissen der sonden. Desen Leeraer seght in sijn tweede Sermoon van den sesten Sondagh naer dry Coningen. (a) *Och hoe is't te beweenen op dese ongeluckige tyden, als wanneer veel Predikanten in hun poedikationen niet soo seer begeerig en zyn, om de Goddelijcke deught voor te stellen, als wel om te betrachten de welsprekentheyt van hun woort te betoonen, soeckende geacht te worden voor welsprekende menschen van het alder subtielste woort.*

Desen vermelden Leeraer gaet voort ende seght: (b) *Ongelijck oft injurie doet by aen het H. Evangelie, die dat soeckt te verciereren en fraey te maken met ydele uytpraeck ende subtile manieren van spreken.* Het schynt dat al dese voorgemelde Leeraeren de menschelijcke welsprekentheyt achten als mislaegen oft fauten, oft ten minsten uyt hunne onderwysinge magh ick sluyten, dat de wel gestelde, soet-vloeyende, ende bevallige woorden soo seer niet nootsaeckelyck en zyn, maer dat 't principelijck gelegen is in de deughden en goede salige vermaeningen voor oogen te stellen, 't welck ick in desen Boeck hebbe betracht te doen volgens mijn kranck vermogen.

Ick sluyte dan, ende sluytende bidde U. E. leest wel met aendachtigheyt, leert wel 't gen' hier wort onderwesen in dit *Geestelyck Kaertspel*, leest wel vol-

(a) *O quantum est in his infelicibus temporibus, circa hoc lachrymandum, cum plerique Concionatores in concionibus suis, non tam divinam virtutem, quam sermonis sui eloquentiam conantur ostendere, cupientes eloquentes acutissimique sermonis aestimari. Diez. Conc. 2. Dom. 6. post Epiphan.* (b) *Injuriam S. Evangelio infert, qui illud vanis elocutionibus subtilibusque Phrasibus exornate conatur.*

gens de Weth des Heere, en speelt wel in dit *Spel der Liefde*, op dat gy aldus wel spelende mooght winnen den prijs der eeuwiger saligheyt: het gene ick U. E. uytter herten ben wenschende, Amen.

Oorspronck van't geestelijck Kaertspel.

Het beginsel van het *Geestelijck Kaertspel* oft 't *Spel der Liefde*, is geweest een Sermoon 't welck ick tot *Antwerpen* hebbe gepredickt in't Jaer 1661. op den Feestdagh van de *H. Dry Coningen*, het gene soo ick nader hant van veel hebbe verstaen hun seer wel heeft bevallen, die oock op my seer neerstelijck hebben verfocht, dat ick 't selve in Druck soude laeten uytgaen. Hier op hebbe ick my langh bepeyst tot dat ick 't voorlede jaer wederom op een nieuw van sommige hier toe verweckt zynde, hebbe my laeten geseggen, met hope dat 't sal wesen tot profijt van vele zielen, dies hebbe het laeten drucken; maer dat een Sermoon hebbe ick vermeerdert, ende desen Boeck daer van gemaect, en om alle menschen den oorspronck kenbaer te maecken, ick hebbe goedt gevonden, het eerste Sermoon hier van woort tot woort voor te stellen, op de selve maniere gelijk ick het hebbe gepredickt.

JESUS, MARIA, JOSEPH.

Het Heyligh ende Geestelijck Caertspel, met herten Troef gepredickt in de Kercke van den H. Joseph tot de Paters Carmeliten Discalsen, op den Feest-dagh van de Heylige Dry Coningen door den Eerw: P. F. Joseph van de H. Barbara Carmelit Discals tot Awerpen 1661.

W Aer is den Coninck die geboren is? Den H. Evangelist Mattheus aen sijn 2. Capittel. (a) Den Wijse man seght (Eccl. 3.) lieve Christene Zielen, hoe dat alle dingen moeten hebben haeren tydt, daer is eenen tydt van lacchen, want den boogh (soo men seght) en magh niet altydt gespannen zyn: hierom seyde oock den H. Paulus (ad Philip. cap. 3.) verblyde U. L. in den Heere. 't Is van daegh eenen dagh van blyfchap, ter oorfaeck van de verheuginge, welcke op desen dagh hebben genoten de dry H. Coningen, vindende naer een lange reyse, en naer veel ondersoecken den nieuw geboren Coninck Jesus Christus. Aengesien dan dat het is nu eenen dagh om ons wat te vermaken, ick hebbe voor my genomen naer te volgen de maniere van het weirelyck volck, die als sy maelydt hebben gehouden, daer naer om den tijt te passeren, en haer wat te vermaken gaen spelen met de kaerte; nu gyliden al te samen soo ick hope, van desen dagh oft op de voorlede dagen maelydt hebt gehouden aen de Tafel des Heeren, nuttende het H. Lichaem ende dierbaer Bloedt Chrlsti, onder de gedaente des broots: ick hebbe U. L. heden genoodt om t'samen wat te vermaken met het Geestelyck Caertspel,

(a) *Ubi est qui natus est Rex? Matth. 2.*

In sommige Landen men noemt het weirelyck Caert-
spel den *Boeck van de vier Coningen*: ons geestelijck Caert-
spel is oock van vier Coningen, te weten den Coninck
Balthasar, den Coninck *Melchior*, den Coninck *Gaspar* en-
de den vierden Coninck is den nieuw geboren *Jesus Chri-*
stus: die dese dry vermelde soo neerstighlijk hebben ge-
socht, over al vragende, *waer is hy die Coninck geboren is?*

Ter eeren van dese vier Coningen hebbe ick
voor my genomen het tegenwoordigh Sermoon te
stellen in vier deelen. In het eerste Deel sullen wy
uytleggen de stucken van onsen Troef.

In het tweede Deel, hoe datter sommige jae vele
schijnen troef te hebben, ende sy en hebben geen.

In het derde Deel een herten blat 't welck wy mis-
sen, sullen wy by brengen, te weten den *Herten Sat*.

In het vierde Deel sullen wy spelen, en om te win-
nen, wy sullen leeren verliezen.

Eerst volgens de lofbaere gewoonte, laet ons te
voeten vallen de *H. Maget Maria* ende om bystant te
krygen van den *H. Geest* door haer voorspraeck,
laet ons haer groeten met de Engelsche groetenisse,
seggende *Weest gegroet Maria*.

Aendachtelyck overleggende ons geestelijck Caert-
spel: (beminde Catholycke Toehoorders) ick bevin-
de 't eerste stuck te wesen *Herten Aes* het welck is troef
en t'samen den prys waerom wy spelen, het is U. L.
kenbaer hoe dat het hert is den stoel, den Center, de
rust-plaetse van de Liefde, ende de Liefde is het Aes
oft spys van ons herte, soo jemant dan ondervraegh-
de, wat is te seggen *Herten Aes*? Ick soude antwoor-
den dat *Herten Aes* wel bediet de *Alderheylighste Dry-*

vuldigheyt; want gelyck het hert drykantigh is, ende maer en is voor een menschelycke natuere om te maken eenen mensch: alsoo oock in de *H. Dryvuldigheyt* vint men dry Persoonen en maer een Goddelicke natuere, ende gelyck het drykantigh herte is den stoel oft rust-plaetse der Liefde, alsoo oock de *H. Dryvuldigheyt*. Hoort spreken den *H. Dionisius*(a) *De Rust plaetse oft Center van de Goddelijcke Liefde is de H. Dryvuldigheyt*. Dese *H. Dryvuldigheyt* sal wesen het *Aes*, de spyse dat is te seggen sy sal wesen onse verfaedinge, onsen loon, ons contentement, en onsen Al.

Het tweede *stuck* van onsen troef is *Herten Heer*, te weten *Christus*; dit leert ons den *Conincklijcken Propheet David Psalm. 72.* alwaer hy seght: *Godt Heer van mijn Herte*, met korte woorden geleyt, *Herten Heer*, voorwaer *Herten Heer* is *Christus*, aengesien hy sijn Herte, dat is sijn liefde soo heeft aen ons getoont dat hy sy selven heeft geleyt voor ons totter doot. Hoort *Paulus* (*Galat. 2.*) *Hy heeft my bemint, ende hy heeft sy selven voor my geleyt. O Herten Heer, Heer van mijn Hert.* Laet ons desen soecken en bidden om gratie op dat wy hem uyer herten beminnen. Hier toe verwecken ons van daegh met hun goet exempel de *H. Dry Coningen*: want sy siende dat sy waren dry Heeren, dry Coningen, maer dat geen van hun drye troef en hadden, dat is herten oft liefde tot Godt, want sy waren Heydenen, sy hebben geroepen gedurigh naer den *Herten Heer*, seggende, *waer is hy die Coninck geboren is?* Ende sy hebben hem gevonden, ende tot teecken dat sy hem bekenden voor *Herten Heer*, voor

Heer

(a) *Centrum divini Amoris Sanctissima Trinitas est. S. Dionis. l. 4. de divinis nominibus.*

Heer van hun Herte. Sy vielen hem te voet ende offerden hem op Goudt, Wierroock ende Myrrhe (Matth. 2.)

Het derde stuck is *Herte Vrouw*, 't welck is't selve te seggen als *Vrouwe der Liefde*, ende dese is de heylige *Maget Maria*. Van welcke geschreven staet, ick *Moeder van de schoone Liefde*. (Eccles. 24.)

Gelijck in't gemeyne *Kaertspel* geen grooter troef van herten en is naer den Heer als *Herte Vrouw*, alsoo oock in ons *Spel der Liefde*, en is'er niemant geweest, noch salder wesen, jae en kan niet wesen, die naer *Christus* sulck een liefde heeft gehad als *Maria*. Den heyligen *Idelphousus* van haer sprekende seght; (a) *Den H. Geest heeft haer geheel vierigh gemaect, hy heeft haer ontsteken ende gloeyende gemaect, in haer en wiert maer gesien de vlamme des heyligen Geest.*

(b) Dat wordeken *tantum* volgens de *Logici* is't selve te seggen als, *datter is, en anders niet en is*, soo dat den vermelden Heyligen heeft willen seggen, in't hert van *Maria* men vindt aldaer de liefde, ende men siet aldaer niet anders als liefde.

Het vierde stuck is *Herten Sot*, 't welck hier niet en volghet, wy sullen 't selve daer naer vinden.

Het vijfde stuck is *Herten thien*, hier door worden wel verstaen alle Lief-hebbers van de thien Geboden, al die de thien Geboden uytter herten onderhouden, hebben desen troef: dese onderhoudinge is gelegen in Godt te beminnen, ende sijnen Even-naesten: de dry eerste Geboden gebieden ons de liefde tot Godt, ende de seven andere de liefde tot onsen

Even-

(a) S. *Idelphous. ferm. de anima*. Eam Spiritus S. totam ignivit, incendit, incanduit, in ea Spiritus S. flamma tantum videbatur. (b) Particula *tantum* est exclusiva & secundum logicos resolvitur in duas exponentes,

Even-naesten, (*Deuter. cap. 6.*) Gy sult beminnen uwen Godt uyt geheel uw' herte, &c. ende uwen Even-naesten gelijk u eygen selven.

Het *sesde stuck* is *Herten negen*, desen troef hebben die Godt met een suyver maeghdelijck hert beminnen als de negen Chooren der Engelen, onderhoudende op dese werelt een Engels leven: des *heyligen Ambrosius* seght: (a) *De suyverheydt maect Engelen, die dese bewaert, is een Engel.*

Het *sevenste stuck* is *Herten acht*, dese hebben die daer oeffenen de acht Saligheden, ende 't is den *lesten Troef*.

U. E. moet weten hoe dat desen is geweest den *lesten Troef* in dit Sermoon, want om al de troeven uyt te leggen 't soude te lanck aengeloopen hebben, maer op sijn plaetse in desen Boeck sal U. E. vinden de resterende Troeven tot de Herte twee toe, want in dit *Geestelijck Kaertspel* oft *Spel der Liefde*, alle Herten spelen mede, niet tot de Herten vijf, maer oock Herten vier, dry, en twee, gelijk het hier naer sal uytgeleydt worden.

't Is U. E. kenbaer, hoe dat in't weirelijck Kaertspel veel bedrogh om gaet, want sy seggen somtijds troef te hebben, en sy en hebben geen, en men laet dese mede spelen. Alsoo oock in ons *Spel der Liefde*, daer zijnder maer al te veel die seggen troef te hebben, en naer den uytwendigen schijn men meynt en gelooft dat sy Godt beminnen, en in de daedt en met de wercken vindt men heel anders: soo dat men van dese wel magh seggen 't gene eertijds

Paulus

(a) *Castitas Angelos facit, qui eam servavit Angelus est. S. Ambrosii de Virg.*

Paulus feyde: Sy belijden Godt te kennen, ende met de wercken loochenen sy hem. (Cap. 1. ad Tit.)

Al die valt in doodt-sonde, en al die leven buyten onse Moeder de H. Kercke, en hebben geen herte, geen liefde, soo dat dese zijn sonder troef, al is't saken dat sy contrarie willen wys maecten; van dese seght den Propheet Osaas: Een verleyde Duyve hebben de geen herte. (cap. 7.)

Dat alle sondaren sonder troef oft sonder herten zyn; stelt ons klaerlyck voor oogen den heyligen Gregorius: (a) Alsoo dickwils (seght hy) als wy grootelycks faelen, wy en hebben ons herte niet. Waerom Ieremias aen het Ioodsche volck, 't welck grootelyck faelde en dwaelde, hun berispende seyde, hoort sot volck die geen hert en hebt.

Daer wort vertelt hoe dat den heyligen Antonius de Padua predikende van eenen rycken ende vreckigen man, seyde: Den rycken is gestorven ende begraven in den afgront der hellen, gaet naer sijn kiste, in't midden van sijn gelt sult gy sijn herte vinden, ende 't is soo bevonden geweest.

Dronckaerts en hebben oock geen herte voor Godt, 't en zy voor hunnen Godt, wiens Godt hunnen buyck is. (ad Philip. cap. 3.)

Sondaren die daer verweckt worden door Predikanten, Ick segge en roepe tot U. L. Is't dat gy-lieden van daegh hoort de stem des Heeren, en wilt uw' herte niet hart maecten, oft hertneckigh worden. (Psalm. 94.) Niet vragende naer goede en salige vermaningen, gedurigh blyvende in staet der doodt-sonde, maer staet

op,

(a) Quotiescumque graviter delinquimus. cor nostrum non habemus. Quare Ieremias judaico populo graviter delinquenti, impropere ait, audi popule stulte qui non habes cor. Jerem. 5. S. Gregor. 6. 1. cap. 11.

op, die daer slaept in de duysternissen van de eeuwige doodt, staet op van uwe misdaden ende stelt uw' herte (*Psal. 47.*) speelt met Godt in ons *Spel der Liefde.*

Nu uytgeleyt hebbende al onse stucken van ons *geestelyck Caertspel*: soo is't dat ons gebreckt den *Herten Sot*, waer sullen wy desen vinden? Nochtans wy moeten hem hebben, oft anders ons spel is gebroken.

Ick wel wetende waer hy gemeynelyck sit, ben een weynigh naer noen uytgegaen t'huys blyvende, ende ick liep over de *Meir*, sonder nochtans myn voeten te roeren, (te weten met mynen geest) ende ick sloegh een ander straet in, en komende ontrent een groot huys, alwaer ick hoorde roepen den *Coninck drinckt*, bleef wat stil staen en klopte; terstont quam daer jemandt voor en vraeghde: wat dat was myne liefste? Ick vraeghde oft daer niet en was een seker Joncker, gekleet volgens de mode, aenhebbende van die groote wyde broecken die de schippers verre te boven gaen, omringelt en verciert met eenen winckel linten? Den knecht seyde my jae, maer dat hy was belet; ick antwoorde, belieft eens de bootschap te doen, dat ick hier ben, en dat ick hem niet veel te seggen en hebbe, ende met een woort sal gedaen maken, want ick self heel haestigh ben, ende moet terstont naer ons Convent toe om te prediken: hier mede kreegh ick myn Joncker; hy nu by my wesende en gegroet hebbende, seyde *Pater* is'er jet van uwen dienste? Ick antwoorde dat jae: maer myn Heer, is't dat het U. E. belieft, vertelt my eerst het belet dat U. E. tegenwoordigh heeft: hy seyde, ick ben daer boven met een geselschap, en wy

zyt

zyn wat vrolijk, spelende met de kaerte; terstont
 soo vraeghde ick wat troef was? Hy seyde *Schuppen*:
 och! arm *Kaertspel* voorwaer Joncker schuppen is
 daer troef, want hoe veel hebben door dit spel mal-
 kanderen niet geschupt, ende geslagen? Jae ick ken-
 der sommige die malkanderen in duwel hebben ge-
 roepen door dat vermaledyt *Caertspel*: ick bidde U. E.
 ô mynen Joncker gaet met my naer ons Kerck, en
 ick sal U. E. leeren, niet goet verspelen, eere te kort
 doen, en ziel verliezen, ('t welck maet al te dickwils
 en geschiet door het *weirelijck Caertspel*) maer sal U. E.
 leeren een profijstigh spel om te winnen by duysende
 goederen, te weten een *geestelijck Caertspel*: hy vraegh-
 de my wat is dat voor een spel? Ick seyde, 't is leeren
 Godt beminnen uyt geheel ons hert, en uyt geheel
 onse ziele, leeren dickmaels te biechten gaen en te
 Communie, 't Sermoon hooren, &c. Hy antwoor-
 de *Pater* gy mooght wel vertrecken; want daer en
 kome ick niet, want dat ick soo begonde te leven,
 wat soude men van my seggen; jeder soude met my
 gecken en spotten, jae voor een sot souden sy my
 uytmaken. Hier op antwoorde ick terstont: myn
 Heer, 't is sulck eenen sot die in ons spel gebreckt,
 ick bidde U. E. wort dogh *hertelyck Sot*, op dat alsoo
 door U. E. ons *geestelijck Caertspel* volmaeckt worde:
 hy naer my niet wel hoorende, en ick merckende
 dat hy goet was van naturel, sat neder en ick sprack
 hem aen met de woorden *Pauli* (1. ad Corinth. cap. 3.)
Is 't datter jemandt schynt wijs te wesen onder U. L. in
dese werelddt, dat hy sot wort, op dat hy wijs zy.

Ick bidde U. E. wort dan *hertelijck sot*, dat is, *uyter*
herters

herten ootmoedigh, en uytter herten tot Godt bekeerts en al acht u de werelt sot, weet dat dese zijn de wijse: gelieft te hooren spreken den *H. Gregorius* (a) *Laet ons verlaeten de schadige wijsheyt, en laet ons leeren de prysbaerige sottigheyt.*

Weet oock, ô lieven Joncker ! dat al die roeckeloose gasten (die met U. E. sullen gelacchen hebben en U. E. uyt-gemaect hebben voor eenen sot) den tydt sullen leven dat sy sullen roepen, *wy uyt sinnige menschen, wy achteden het leven van de bekeerde sondaren*, die daer ons geselschap verlieten, ende gingen Godt beminnen, en spelen met 't *Spel der Liefde. Wy achtenden dese voor sot ende dwaes en haer eynde sonder eere oft glorie, siet hoe dat sy zyn gerekent onder de kinderen Godts, ende onder de Heyligen is haer lot: ergo soo dan wy hebben gesfaelt van den wegh der waerheyt.* (*Sap. cap. 4.*)

Daer en boven Joncker siet toe dat gy niet te lang en wacht van *hertelyck sot* te worden, dat is, van U. E. tot Godt te keeren. Want de bermhertigheyt Godts welcke vergiffenisse belooft, en heeft den tyt van morgen niet belooft. En onder ons gesproken weet dat my veropenbaert is de ure van uwe doot. Ick weet den tydt als wanneer U. E. den Heere sal komen haelen uyt dese werelt. Den Joncker my soo hoorende spreken, begonde my aen te sien als een kint der Propheten; en hy seyde gelijk eertijds het *Samaritaentien* seyde aen *Christo*, *Heer* (*Pater*) *soo my dunckt gy zyt eenen Propheet* (b) Wel Joncker, seyde ick, U. E. en raet niet verre daer van, want ick ben een soon van eenen Propheet, te weten van *onsen H. Vader*

Elias:

(a) *Relinquamus noxiam sapientiam, & discamus laudabilem facultatem.* *S. Gregor. l. 27. moral. 17.* (b) *Domine ut video Propheeta es tu.*

Elias : gefeyt dan hebbende dat ick wel wiste wanneer *den Heer* hem soude komen haelen , badt hy my op alle vrientschap , dat ick aen hem desen tydt soude willen kenbaer maken , om alsoo te weten oft hy noch langen tydt hadde oft niet. Waer't faken dat ick hier op geantwoort hadde dat den tydt noch lanck was , hy soude terstont gefeyt hebben, *Pater* wy sullen malkanderen met gelegentheyt hier van spreken , aengesien ick noch lange jaeren tydt hebbe. Ick seyde hem dan dat den tydt , noch leven soo lanck niet en soude dueren , als hem wel docht ; dit en stont hem niet aen : ende hy onder-vraeghde my oft myn voorsegginge onfaelbaer was , ick seyde soo myne tydinge en voorsegginge niet waerachtigh en is en soo U. E. my met leugen-tael bevint in dese voorsegginge , ick ben te vreden de doodt te sterveu , want de brieven , de welcke ick daer van hebbe , zyn te sterck ende te machtigh gezegelt , en die dese geschreven heeft en kan niet liegen. Wel , seyde hy , alle menschen zyn leugenachtigh : 't is waer Jonkar , antwoorde ick , maer weet dat den brief niet geschreven en is van een sterflick mensch gelyck wy zyn , maer hy is geschreven met de tonge van den *H. Geest* , die daer van sy selven seght door den *Conincklijcken Prophet David* (*Psal. 44.*) *Mijn tonge is een penne van een schryver dapperlijck schryvende.*

Den brief dan welck ick van dese voorsegginge hebbe ontfangen , is het onfaelbaer woort van de *H. Schrifture* by den *H. Lucas* aen't 12. *Capittel*; Joncker, *Op de ure welcke gy niet en peyst, sal den Sone des mensche komen* ; Hierom siet toe ende en vraeght naer de men-

schens klap niet , wort *Sot* geacht , om onder de wyse ende voorfichtige gerekent te worden. Godt moet zyn geloofst ende gedanckt , hy is overwonnen , hy is hier nu tegenwoordigh in de Kercke , teecken gevende dat hy wilt mede spelen in ons *Geestelijck Caertspel*, en is te vreden te wesen *Herten Sot*.

My dunckt dat ick sommige hoore klaegen , en murmureren , om dat wy onsen tydt soo lange hebben gepasseert met den *Herten Sot* te soecken : maer weet dat dit is den bekeerden Sondaer. En ons principael ampt ende officie der Predikanten is , sondaren te bekeeren, en siecke zielen te genesen, want *Christus* seght self, (*Luc. 5.*) *Den Medicijn-meester en is niet noodig aen de gesonde, maer aen die qualijk te pas zijn.* Daer en boven den Heere seght: (*Marc. 2.*) *Ick en ben niet gekomen om de rechtveerdige te roepen maer om de sondaeren.*

Aengesien wy nu den *Herten Sot* , den bekeerden sondaer hebben , laet ons beginnen te spelen om te weten wie datter sal winnen.

Waert faken dat twee personen spelden om een pistole , soude jemant van dese Troef loochenen? verre van daer , maer dat hy konde noch eenen Troef stelen , ende daer by krygen , hy soude het doen , ende soo hy konde eenen grooteren Troef bekomen als hy heeft , en soude den selven niet weygeren.

In ons spel en spelen wy niet om een pistole , om duysent guldens , niet om gelt en verganckelyck goet , maer om onse ziele saligheyt. En sullen wy dan *Herten Troef* , oft liefde loochenen ? Laet ons liever wenschen noch duysent herten te besitten waer het mogelyck , om alsoo volmaeckter te spelen , dat is,
Godt

Godt beter te beminnen. Den Heer verweckt en beroept ons om herten uyt te spelen als hy segt (*Proverb. 23*) *Reyckt uyt uw' Herte mijnen soon en geeft het aen my.* Hy spreckt ons aen met den naem van soon, om alsoo als vader lichtelijcker ons tot sijn liefde te trecken.

Laet ons dan alle neerstigheydt doen om *Jesum* door liefde te vinden. Den *H. Bernardus* ons hier toe verweckende seght. (a) *soeckt vierighlijck Jesum, ende soeckende wort ontficken in de liefde, om alsoo door't licht der brandende liefde verlicht te worden, en te vinden die gy bemint, om alsoo u herte aen hem te geven: neemt ooghmerck in't gene wy van daegh singen in't Officie van de'dry Coningen (b) Met licht soecken sy het licht, ende met hun gaven bekennen sy Godt.*

Laet ons dan spelen ende naervolgen 't gene den Heer voor uyt spelt, hy spelt en smyt eerst herten, dat is, hy bemint ons eerst, laet ons dan oock herté uytspelen en hem oock beminnen, 't is den raet van den *alderlieffsten Discipel Christi, (Ioan. 1. c. 4.) Laet ons dan Godt beminnen want hy heeft ons eerst bemint.* Desen vermelden Discipel sittende in't lesten Avondtmael en aen merckende de liefde, welcke *Christus* toonde door het uyt-deelen van *sijn H. Lichaem ende dierbaer Bloedt,* ende aenfiende dit *Spel der Liefde* hoe dat den Heere eerst uyt-speelde, eerst beminde, hy leyde sijn hooft in den schoot van *Jesus*, en als een kindeken bleef hy hangen aen de borsten *Christi*, en viel aldaer in slaep. Bemerkct eens hoe dat hy sy selven legt op het herte van *Jesus*, hy vereenight sijn herte met *Christi* herte, ende hy begint te rusten en te slaepen, om ons te leeren

B 2

ren

(a) *Jesum ardentius querite querendo in ardente. S. Bernardus.*
 (b) *Lumen requirunt lumine, Deum fatentur munere.*

ren dat wy mogen rusten, ende moeten rusten als wy 't *Spel der Liefde* volbrengen als wy beminnen die ons eerst heeft bemint, en sal blyven beminnen.

Hier uyt kan men haest oordeelen wie datter wint in dit *Geestelyck Kaertspel* oft *spel der liefde*; want alwaer *Herten Aes* troef is, en daer herten Heer eerst uytspelt, alle andere herten worden op gehaelt ende gewonnen, soo dat wy al te famen verliefen. Maer weet, dat wy spelen op de Spaensche maniere *quien pierde gana, die verliest die wint*. Tot dese verliefinge verweckt ons *Christus* als hy seght by den *H. Mattheus*, (*cap. 6.*) *Al die begeert sijn herte sijn ziele saligh te maecten, sal de selve verliefen, ende al de gene die sijn ziele verloren heeft om mynen t'wille, hy salse vinden Te weten hier namaels in de eeuwige glorie. Leert dan verliefen u eygen leven om te vinden en te winnen het eeuwig leven. Hy sal sijn ziele verliefen, dat is, hy sal verloochenen, hy sal sich versterven, niet leven volgens de finlyckheden oft volgens de bedorve natuere, maer leven volgens den wille Godts.*

Den *Coninck David* nu heel bekeert zynde van't overspel tot 't *Spel der Liefde*, riep tot Godt (*Psalms 72.*) *in uwen wil hebdy my geleyt, ick ben tot niet gebracht.* Te weten tot een vernietinge oft verloocheninge van myn eygen selven, my selven niet meer beminnende, myne sinnelyckheden niet meer volgende: jae ten lange lesten hy vertelt hoe dat hy sijn hert heeft verloren. (*Psalms 39.*) *Myn hert (seght hy) heeft my verlaten: 't hert verlaet ons, als wy dit verliefen door Godt te beminnen. Seer wel komt tot ons proposte 't gen' vertelt den H. Raymundus beschryvende het leven*

van

van de *H. Maget Catharina van Senen*, een ziele geheel verslonden in de liefde Gods, dese wesende in haer Gebedt, haer docht dat sy sagh *Christum* by haer komen, en dat hy opende haer sliicker zyde ende daer uyt genomen hebbende 't hert, vertrock hy, (*S. Raymundus lib. 2. cap. 16.*) dit heeft sy daer naer vertelt aen haren Biecht-vader die daer mede heeft gelacchen, seggende dat dit waeren vroukens imaginatien ende hem soo omkeerende tot sijn vertreck, siet *Christum* staen, hebbende in sijn handen een hert geheel rootverwigh en uyer maeten schoon, en naerder komende heeft dat geleyt in de sliicker zyde van de *H. Maget*, haer seggende: *Siet myn dochter, gy hebt voor u herte het myne, ende haer zyde toesluitende, is vertrocken.*

Siet wat dit *Spel der Liefde* al doet, het maectt dat den mensch sijn herte verliest, maer 't is een lofbaerige verliesinge, want verliesende sijn eygen herte, wint men Gods herte, soo dat dese zielen mogen roepen met recht als den *H. Paulus*, *ick leve en nu en leef ick niet, maer Christus leeft in my.*

Onse weerdige *Moeder Anna van den H. Bartholomeus*, wiens lichaem binnen *Antwerpen* is rustende, heeft vertelt dick wils gesien te hebben een soet *Jeseken* op het herte van onse *H. Seraphiecke Moeder Teresa*: maer wat wonder? Aengesien *Christus* sy selven noch naer haere doot in 't selve *H. Herte* heeft veropenbaert in 't jaer 1650. (dese veropenbaringe sal in 't lange vertelt worden in 't leste van het 15. *Capittel*) ende onsen *Eerw: Pater Generaet* binnen *Spaegnen* in 't *Convent* tot *Alve* met veel andere *Religieusen* heeft gesien in 't herte van onse *H. Moeder Teresa* *Christum* op de maniere van een *Ecce homo*. B 3. Den.

Den *Evangelist Matthæus* seght (a) *Den soon van den mensch sal zyn in't herte van de aerde. Ende ick segge den soon van den mensch is in't herte van de H. Teresa.*

Waerom is't dat Christus naer de doodt van *Teresa* sikh noch openbaert in haer herte ('t welck is noch geheel en ongehindert) 't en zy om ons kenbaer te maken dat den Heere dit herte heeft gewonnen, en dat de Seraphiecke *Ziele Teresa* haer herte heeft verloren door 't *Spel der Liefde*. Sy wesende een Spaen-jareffe toonde dat sy wel konde de spaensche treken, *quien pierde, gana.*

O *Goddelyck Spel der Liefde!* leert alle menschen dit spel; leert uw' herte verliezen om Godt, en gy sult winnen, want *die verliest die wint.*

Dit spel verstaen hebbende veel suyver minnende Zielen, riefen gedurighlyck tot Godt om te spelen, jae al slapende spelden sy; en is't U. E. noyt over gekomen 't gen' my in myne jonckheyt is geschiet, ick leerende picketten droomde by nachte van dit *Caertspel*, en my docht dat ick hadde veerthien van aesen, een dans van 68. &c. en ick spelde den heelen nacht slapende; sonder twyffel desen droom quam voort van een ongeregelde liefde tot het weirlyck *Caertspel*.

Hier door sullen wy kunnen begrypen, wat dat de Bruyt der Gefangen wilt seggen met dese naervolgende woorden (*Cant. 5.*) *Ick slaepe ende myn hert dat waeckt.* Al oft sy wilde seggen ick was soo gedreven tot de liefde Godts, tot dat *geestelyck Spel der Liefde*, dat oock slapende myn hert spelde en beminde Godt.

(a) *Chronicon.*

ERIT FILIUS HOMINIS IN CORDE TERRÆ. *Matth. cap. 12.*

EST FILIUS HOMINIS IN CORDE TERESIE.

O profijtigh spel, laet ons al te mael geerne spelen dit spel, en laet ons wenschen onse herten verloren te hebben, om alsoo 't herte van *Christus* te besitten. Dus heeft gedaen de *H. Mechtildis*, want gedurigh soo riep sy, ô Heer dat ick een van die minnende zielkens waer; ende *Christus* seyde tot haer (a) *Voorseker gy sult een van dese wesen, gelooft dit vastelijck, en hierom geve ick u mijn herte, 't welck gy altijt met u sult hebben.*

Laet ons sluyten, den tydt is gepasseert, en sluytende laet ons aenroepen de *H. dry Coningen*.

O *H. Balthasar, Melchior* en *Gaspar* wy bidden om hulpe en bystant, op dat wy door U. L. voorsprake mogen verkrygen gracie om 't *Spel der Liefde* wel te spelen dat wy altydt mogen Godt beminnen en hem soecken in alles te behagen soo in woorden, gedachten, als in werken, op dat wy onsen troef niet en verspelen met de werelt, maer wel dat wy ons hert, onsen troef souden verliezen met Godt, om soo met U. L. alle dry hier naermaels te mogen vinden den vierden Coninck *Jesum Christum* in de eeuwige glorie, Amen.

(a) *Eris tu sane una ex illis, sique certo credas, atque ideo cor meum tibi trado quod semper tecum habebis. Lib. 2, vita cap. 16.*

V E R W E C K S E L D I C H T.

Tot 't *geestelijck Kaertspel*, in't kort begrypende al wat in desen Boeck begrepen is.

Lief-hebbers van de Kaert,
Komt leert dit Kaertspel
spelen,

Komt stout en onvervaert,
Ten sal u niet vervelen,
Te hebben dus gedaen,
Als u wort voor gestelt,

Gy moet den Troef verstaen,
Eer dat gy mede spelt;

Soo suldy lichtelijck,
Met goet verstant en sinnen,
Door Hemelsche pratyck,
Godt leeren wel beminnen.
Ick segb u winste toe,

24 Verweckfel-Dicht tot 't geestelyck Kaertspel

Een winst van't eeuwig goet
 En wort dan nimmer moe,
 Maer spelt met blyden moet.
 't Is recht een Hemels spel,
 Waer van men magh beroemen
 Maer't ander van de Hel
 Om zielen te verdoemen,
 Want in het werelts spel
 Men vloect met haet en nyt,
 Fae somtyts tot durwel
 Komt men door groot verwyte.
 Dat spel is vol bedrogh.
 Men leert daer sweiren, liegen,
 En daer en boven noch
 D'een d'ander seer bedriegen:
 Syn goet men oock verliest
 Syn eer doet men te kort
 Hierom 'k bid u verkieft,
 't Spel daer men eerlyck wort.
 Ons spel magh vry geschien
 Met geestelycke lieden
 Dees Hert-school mooghdy
 sien,
 De weirelijck vlieden;
 Beggyntjens spelt oock me,
 Spelt me devote ziel
 Hier spelt m'in rust en vre
 Hier noyt krakeel en viel,
 Noch haet noch bitter nijt;
 Maer hier soo leert men minnen
 Den maecker van den tydt
 Uyt kracht van ziel en sinnen
 Dit spel is eerlijck goet
 Profijtigh met vermaeck
 Leert dit op staende voet
 Want 't is een blyde saeck.
 Een blyde sake is 't
 Met Godt den Heer te spelen,
 Maeckt dat gy niet en mist.

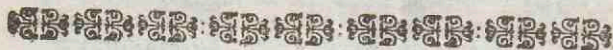
Maer wilt in liefde quelen.
 Die liefde draeght is vrint
 Troef heeft by altydt me
 Wel aen dan Godt be mint,
 Soo heeft u Herte vre.
 Spelt mede geestelyckbeyt
 Spelt mede alle staeten.
 Want inder eeuwigheyt
 Sal't aen u ziele haeten,
 Spelt mede wie gy zijt
 Want 't is 't profijtigh spel
 Waer door men wort bevryt
 Van Duyvel, en de Hel
 Hoort die verliest die wint
 't Zyn van die spaensche trecken
 Godt boven al bemint
 Wilt met de rest vry gecken,
 Ach u Vrouw werelt Sot
 Om dat gy haer verliest,
 Weet, en verstaet voor't slot,
 Gy zijt die 't beste kieft;
 Want Herten Sot is goet
 Hy wort met recht gepresen
 Siet toe dan wat gy doet
 Wilt Hertelijck Sot wesen;
 En vraeght niet naer den
 mensch
 Leert minnen uwen Godt,
 Soo wort gy na Gods wensch
 Een wysen Herten Sot.
 Den Troef is Herten Aes
 D'heylige Dryvuldigheyt.
 Spelt me O werelts baes
 Want 't gaet voor d'eeuwigheyt.
 Christus is Herten Heer
 Den Heere van ons bert.
 Bemint hem even seer
 En in dit spel volbert.
 Herte Vrouw is de Maeght

En Moeder Godts geprefen
 Dat defen Troef bebaeght
 Aen die wilt faligh wesen.
 Want die dees niet en acht
 Is een verlaeten Kint
 Waer om met al u macht
 Bid' ick, Mariam minst.
 Die hebben Herten thien.
 Die wel de thien geboden
 Beherten en versien
 Dat niemant vremde goden
 Lief hebbe buyten Godt,
 En altydt forge draeght
 Tot t'eynde en het slot
 Dat jeder Godt bebaeght.
 Oock herten negen heeft
 Die met de negen Chooren
 Der Engelen hier leeft
 Door fuyverbeyt herboren,
 Die als een Leli blom
 Een fuyver hert bemint,
 Des Hemels Bruydegom
 Heeft hy voor fijnen vrint.
 Den dien heeft herten acht
 Die de acht faligheden
 Bewaert met al fijn kracht,
 En die hier toe besteden
 Haer ziel en haer verstant
 Memori met den wil
 Hout dees acht in u bant
 Maer staet daer me niet stil.
 Hert Seven defen heeft
 Die de bermbertigheden
 Oeffent soo langh by leeft,
 En die hun goet besteden
 Om arme by te staen,
 Met fpyse, dranck en kleet
 Dees wercken staen Godt aen

Sulck mensch en kryght noyt
 leet.
 En dees heeft Herte Ses,
 Die hier in dese Landen,
 Door een geduer excès
 Als Scraphien branden
 En die ses vleugelen draeght
 Van eenen Seraphijn
 Gestaegh by Godt bebaeght,
 En sal eens faligh zyn.
 Die hebben Herten vyf
 Die in vyf Christi wonden
 Leven met ziel en lyf
 Heel fuyver gansch verflonden.
 Die in dees wonden woont
 Doet in de deught profijt
 Tot dat hy wort gekroont
 En welvaert voor altydt.
 Troef vier van't heylig spel
 Hebben die mediteren
 Het Oordeel oock de Hel
 En die haer tydt passeren
 In't spreken van de doot
 En 's Hemels Paradys,
 Dees mensch heeft blyfchap
 groot
 Hy is verstandigh wys.
 Hert dry heeft defen mensch
 Die door fijn goede wercken
 Vervoordert na Godts wensch
 En bouwt Autaer en Kercken
 Van Jesus Maria
 En Joseph Bruydegom,
 Dit volck sal voor en naer
 Meer krygen wederom.
 Troef twee van onse Kaert
 Heeft die met fijn gebeden
 Syn ziele wel bewaert

En die den tydt besteden,
 Met 't mondelinck gebedt
 Hier by oock van den geest,
 Door dit wort al belet,
 't gen' dat ons maect bewreeft.
 Nu lustigh spelt dan aen.
 Op dat gy mooght verliesen
 Ontboud die goet vermaen
 En wilt geen winste kiesjen;
 Want die wint die verliest
 En die verliest die wint
 Geen winste dan en kiest
 Dus zyt gy wel versint.
 O! goet verlies wanneer
 Den mensche komt te winnen
 Want soo wint by den Heer
 Den meester van beminnen:
 Wat wilt een schepsel dogh
 Hier buyten synen Godt

De rest is al bedrog
 De reste is al sot.
 Dus hebben hier gespelt
 Godts vrinden en vrindinnen
 Aen die't noyt heeft vervelt,
 Altydt Jesum te minnen.
 Soo gy hier sult verstaen
 Oyt 't spel van dese Kaert,
 Elk mensch treckt hem dit aen
 Sijn troef oock wel bewaert.
 Door troef verstaen ick 't Hert
 Dat moet gy wel bewaeren
 Op dat gy sonder smert
 Voor Eeuwigh wel mooght vaeren
 Geeft dan u Hert aen Godt
 En vraeght sijn graci strael
 Op dat gy tot uw' lot
 Berwoont des Hemels zael.
 Amen.

HET EERSTE CAPITTEL.

Van den Herten Heer.

§. I.

*Wie is Herten Heer; en wie van de menschen hebben
 desen Troef van het Geestelyck Kaertspel,
 oft 't Spel der Liefde.*

Herten Heer is soo veel als te seggen, Hee-
 re van mijn herte. Soo dat alle menschen
 desen Troef besitten, die Godt soo
 beminnen, dat sy hunnen wil geheel
 overgeven in den wille Godts, en
 anders niet en doen als dat den Heer belieft.

Jemandt sal seggen, den mensch is een schepsel
 maer

Fred. Boutsals fo.

maer alle schepselen moeten den Schepper dienen, soo dan den mensch moet Godt den Schepper dienen. Dat alle schepselen den Schepper dienen, jae moeten dienen, heeft *David* klaerlyck beschreven, als hy seght: *Door uwe ordinantie oft bestieringe volhert den dagh want het dient u al dat gy geschapen hebt.* (*Psalms. 118.*) Klimt met uw' gepeys in den Hemel en onderfoeckt de hemelsche Geesten, schepselen Godts, en aldaer suldy bevinden dat sy den wille Godts volbrengen. *Gebenedydt den Heer al sijn Engelen die daer volbrenght sijnen wille.* (*Psalms. 103.*)

Aensiet de aerde, welcke heeft voor fundament een afgront, en sy is opgehangen aen twee vingeren sy blyft stant vastigh staen, om dat het den wil is van den Schepper; maer de aerde staet inder eeuwigheyt. (*Eccl. 1.*)

Wandelt ontrent de zee, welcke door winden en tempeesten is ontstelt in haer baeren aenmerckt hoe dat dese wateren niet en doen tegen den wil van haren Schepper. *De palen oft limiten* (seght *David*) die gy *Heer aen de wateren hebt gestelt en sullen sy niet voor by passeren,* (*Psalms. 103.*)

Den mensch dan in soo veel als schepsel moet sijnen Schepper onderdanigh zyn en sijnen wil volbrengen, wel soude jemandt derven seggen, dat den mensch kan opstaen tegen sijnen Schepper en contrarie doen aen den wil van Godt?

Ick antwoorde dat jae, en dit sal ick klaerlyck be-
toonen uyt de *H. Vaders*. Den *H. Ephrem* die seght,
(a) *Den mensch met sijnen vryen wille maeckt de heers-
schappye ende overhandt Godts twyffelachtigh.*

Wat is den wille Godts? *Dit is den wil van Godt.*

(a) Homo sua voluntate libera Dominium Dei facit ambiguum. *S. Eph.*

(seght Paulus) *uwe heylighmaeckinge (Tessal. 4.)*

En daer en tusschen hoe menighte duyfende en loopender niet door hunnen eygen vryen wille naer de verdoemenisse. Wat is te seggen dat gemeyn spreckwoort der Godts-geleerde. (a) *Die u geschapen heeft sonder u, en sal u niet saligh maken sonder u* dat is soo veel als te seggen: Godt en heeft in uwen wille niet gestelt om u te schapen; maer hy en sal u niet saligh maken sonder dat uwen wille mede werckt.

Soo datter groot onderschil is tusschen het redelyck schepsel, te weten den mensch, ende andere schepselen deser werelt: welck onderschil beschryft den *H. Bernardus* (b) *ick weet wel* (seght hy) *dat alle schepselen oft sy willen ofte niet sijn onderworpen aen den Schepper, maer van het redelyck schepsel, te weten den mensch, wort versocht de vrywillige onderworpinge, op dat hy vrywilliglyck op offert aen den Heer.* Hier uyt konnen wy nu begrypen en oordeelen wie onder de menschen hebben *Herten Heer* van ons *Geestelyck Kaertspel*. Te weten al de gene die Godt laten wesen Heer van hun hert, niet begeerende noch willende doen t gene dat is tegen Godts wille en alsoo hun vrywillighlyck overgeven in de handen Godts.

Godt verheught ende verblyt hem alswanneer hy van den mensch wort aengenomen voor *Heer van't Herte*, want hy heeft geerne overhant over de redelycke schepselen. *Moyse* die verklaert ons desen liefelycken en aengenamen tytel van Godts overhant in den mensch. Hy beschryvende de vervolginge

(a) Qui te creavit sine te, non te salvabit sine te (b) Solo quidem creaturam omnem, velit, nolit subjctam esse Creatori. Sed à creatura rationali voluntaria subjectio quaeritur, ut voluntarie sacrificet Domino, &c. S. Bernard.

van de scheppinge deser werelt, geeft aen den Schep-
per naer de wercken van vyf dagen den naem van
Godt: *Godt heeft geseyt*, en't Goddelyck woort is ge-
weeft uytwerckelyck, om te maecken het licht, om
te hangen het firmament in't midden der wateren,
om de aerde vruchtbaer te maken, en om de Son en
de Maen te stellen in hun bollen, oock om de wate-
ren by een te vergaderen, maer gemaectt hebbende
den mensch na sijn Beelt op den sesden dagh om te
wesen sijn zegel der volmaecktheyt, wilt genoemt
wesen niet alleenelyck Godt, maer oock sijnen *Heer*
hoort den Text, (*Gen. 10.*) *Den Heere Godt heeft den*
mensch gemaectt van't slijck der aerde. Hier door wilt
ons *Moyfes* leeren hoe geerne dat Godt Heer is van't
herte der menschen, laet ons dan hem maken Heer van
ons herte, *Herten Heer* op dat wy alsoo troef hebben
om te spelen in't *Spel der Liefde.*

§. II.

*Hier wordt betoont hoe dat den Conincklycken Pro-
pheet David heeft gehad Herten Heer van
ons Geestelyck Kaertspel.*

't **I** S een algemeyn spreek woort, 't *zyn de beste die*
hun beteren: en voor exempel brenghet men voort
David, om dieswille dat hy nae sijnen val hem heeft
verbetert. De sonden en de boosheyd van *David* zyn al
meer kenbaer aen de menschen als sijne deughden
en H. leven: Hierom soo laet ick achter sijne boose
wercken en sal vertellen sijne lofbare goede daeden.

Naer het overspel heeft hy hem begeven tot het
Spel

Spel der Liefde, en onwetende zynde in dit spel ende nochtans begeerigh om Godt te hebben voor *herten Heer* oft *Heer van sijn herte*, riep tot hem met een ootmoedigh hert, en met sijne oogen vol traenen van berouw, seggende: *Leert my doen uwen wille, want gy zyt mynen Godt.* (*Psalm. 142.*) Al oft hy wilde seggen, ick hebbe door't volgen van mynen eygen wille, tegen u opgestaen ende te post geloopen naer den afgront der hellen: maer nu soo keer ick tot u, en wil u bekennen en ontfangen voor mynen Heer, *Heer van myn Herte*. Ick belyde dat gy zyt mynen Heer ende Godt, en dat segh ick met een ootmoedigh ende berouwich hert, en ick weet seer wel dat *gy een berouwich en ootmoedigh hert niet en sult verstooten.* (*Psalm. 50.*) Want gy ô Heer aensiet de ootmoedige zielen, waer dat sy zyn, 't zy in den Hemel oft op der aerden, *leert my dan uwen wille*: want ick verkiefe u voor *Heer van myn herte*; ick wil u hebben, ô *herten Heer*: om soo met u te winnen myne eeuwige saligheyt.

Nu Godt verhoort ende ontfangen hebbende de begeerte ende het versoeck van *David*, heeft hem gaen beproeven met tegenspoet, om te sien oft hy hem niet en soude verlaten: Hoort hoe dat den Heer *David* heeft geoessent. Dit wort ons genoeghsamelijck vertelt in't 2. *Boeck der Coningen aen't 16. Capitel*; aldaer lesen wy hoe dat *Absolon* den soon van *David* sijnen Vader vervolghde, ende sochte de Croon sijns Vaders op sijn eygen hoofte te stellen: in dese vervolginge nam *David* de vlucht sonder hoet en ongeschoent, ende komende ontrent de Stadt *Babur* soo
quam

quam daer uyt eenen man met naem *Semei*, en desen vermaledyde *David*, smijtende steenen naer hem, en hy seyde, komt uyt gy overspelder, gy bloet suyper, &c. (*lib. 2. Reg. cap. 16.*) Wat heeft *David* in dese occasie gedaen, hoe heeft hy hem gedragen? Hoort onsen geleerden en wyt vermaerden *Michaël Ayguanus* genoemt den onbekenden. Hy seght hoe dat *David* in dese mistroostige reyse heeft gemaect ende getongen sijn 38. gesanck oft *Psalme* en seght, *David* vertelt aldaer, wat hy sprack op desen weg. *Ick hebbe geseyt ick sal bewaren mijne wegen op dat ick niet en faele in mijne tonge, ick hebbe gestelt schiltwacht aen mijnen mont als wanneer den sondaer* (te weten *Semei*) *opstont tegen my: ick ben stom geworden, ende en hebbe mijnen mont niet geopent.* (*Psal. 38.*)

Seght my ô *David* van waer komt het dat gy soo verduldigh zyt in sulck eene onmenschelycke vervolginge? Soo stil te swygen en niet tegen te spreken? Vertelt ons hier van de oorsaek. My dunckt dat ick *David* hoore antwoorden en seggen, dit heb ick geleert in de schole van't *Spel der Liefde*, ick hadde *Godt* verkosen voor *Heer van mijn hert*, en ick wiste wel dat hy alsoo oeffent, die hy wilt vervoorderen in de deught, en my was bekend dat *Godt* sulcks dede, *want gy Heer hebt het gedaen.* (*ibid.*)

Dat jemant eenen steen smijt naer eenen hont, den hont en loopt naer den mensch niet, die den steen worpt, maer hy loopt naer den steen, en byt daer in, hy toont door dese daet dat hy eenen hont is, hy toont dat hy een beeste is sonder verstant, want dat hy redelyck waer en naer de reden oordeelde, hy soude moeten loopen naer den mensch, en niet naer den steen. Godt

Godt tot onser beproevinge smyt somtydts eenen steen van tegenspoet, van een quaet been, accident oft sieckte, den Chitursijn en Medicyn-meesters komen om te genesen, dogh den mensch en wort terstont niet geholpen, en hierom begint gy te sweiren, te vloecken tegen dese Meesters en seght, sy en verstaen't hun niet, sy maecten my siecker en erger als ick was van te voren.

Jemandt wort vervolght, sijn eere wort vermindert, terstont is den mensch op sijn peert en seght; jae dat komt van die klappeyen, dat hebben die geseyt, &c. dit zyn al te samen mislagen en naevolgers van de honden, sy loopen naer den steen: O Christene zielen en doet alsoo niet, maer keert u tot Godt met *David*, en seght *Heer gy hebt gedaen*, gy hebt dit toegelaten tot myne beproevinge.

Overleghet d'Exempel der verduldigheyt *Job*, die in sijn uytterste ellende geduerigh riep: *Den Heer die gaf den Heer die nam soo het aen den Heer beliest heeft soo is't geschiet, dat den naem des Heeren zy gebenedijt*, (*Job cap. 1.*) neemt ooghmerck op dese woorden van *Job*; hy en seght niet den Heer heeft gegeven en den duyvel heeft genomen, maer den Heer heeft genomen, want hy seght voorder, 't is *de hant des Heeren welcke my geraeckt heeft* (*Job. 19.*)

Den *H. Vader Augustinus* dese leeringe vervoorrende seght: (a) *Brenght al te mael uwe slaegen tot uwen Godt, soo om dat den duyvel u niet met al en doet, ten zy dat hy het toe laet die boven u macht heeft, &c.*

Hier op riep *David* in al sijn slaegen oft tegenspoet,

(a) Profrus ad Deum tuum refer flagellum tuum quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat qui desuper habet potestatem. *S. Aug. in Ps. 31.*

spoet, gy Heer hebt het gedaen. Maer David't is te groote schande voor de werelt sijn eer te verliezen door achterklappers; desen Coninck ontfanght dit al uyt de handen Godts en hy seght: *Psalm. 18. Veel peys aen die beminnen uwe Wet, en aen dese en is geen schande.* Al oft hy wilde seggen, die u ô Godt hebben voor Heer sy vinden peys in huij ziele voldoende uwen wille, en aen desen en is geen schande. Den *H. Bernardus* op dese vermelde woorden van David schryvende, seght: (a) *Van waer komen de schandaelen, van waer komt de onsteltenisse, 't en zy om dat wy volgen onsen eygen wille.*

Al oft hy wilde seggê, 't en is geen schande te lye, 't en is geen schandael geblameert te wordê, maer 't is schande dat wy volgens onsen eygen wille begeeren verlost te worden van al dat ons niet en behaecht, ende tegen gaet.

Aldus levende en sullen wy Godt niet hebbê voor *Herzē Heer*, hy en kan alsoo niet wesen *Heer van ons herte.*

Dit wel wetende den *H. Augustinus*, verweckt alle menschen om hunnen wille te voegen naer den wille Godts. (b) *Daer zyn (seght hy) twee willen, den wille Godts, en den wille der menschen: den wille Godts is eenen vasten Regel welcken noyt en mist van alle goede wercken; den wil der menschen en is soo niet, welcken dickwils faelt en dwaelt van het goet: dat uwen wille worde verbeterd volgens den wille Godts, en dat den wille Godts niet en wort gekromt ende neder-gebooght naer uwen wille, want uwen*

C

wille

(a) Unde enim schandala, unde turbatio nisi quod propriam sequamur voluntatem. *S. Bernard* (b) Dux voluntates sunt voluntas Dei & hominum, voluntas Dei est firma Regula que nunquam fallitur omnium bonorum operum, voluntas hominum non ita que sæpe errat & deflectit à bono: corrigatur voluntas tua ad voluntatem Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam, prava est enim tua, Regula est illa. *S. Aug. in Ps. 34*

wille is bedorven, en Godts wille is eenen rechten Regel.

Den Conincklycken Propheet David dit al wel wetende heeft sijnen wille overgegeven ende gevoeght volgens den wille Godts, en daer naer bekent hy, dat Godt hem op dese maniere heeft geleydt, aenmerckt sijn woorden; *Heer in uwen wille hebt gy my geleyt.* (Psal. 72.) en om aen ons kenbaer te maken wat eer en profijt dat dit is aen de ziele, hy voeght daer by, *ende met glorie hebby my ontfangen.* Dat is te seggen, ick in uwen wille my overgevende, u makende *Heer van myn herte*, gy hebt dese myne offerhande ontfangen met glorie mynder ziele.

David bewaerende desen Troef Hertē Heer, 't is sulcken glorie voor hem geweest dat Christus self heeft geseyt: *Akt. 13. Ick hebbe gevonden David den soon van Iesse volgens myn herte.* Dit heeft Paulus eertydts gepredickt tot Antiochien, gelyck ons vertellen de Wercken der Apostelen aen't 13. cap. Den H. Vader Hieronymus op dese woorden schryvende seght; (a) *ick hebbe gevonden David volgens myn herte*, dat is, 't Herte van David is d'aldergelyckste aen myn herte.

Wat wilt bedieden het spreek-woort te weten, *Dat is een man naer myn herte*, dat is soo veel als te seggen 't is een mensch volgens mynen wille, soo dat Christus sprekende van David, dat hy hem heeft bevonden een man naer sijn herte, 't was soo veel als te seggen, dat David was een man volgens den wille Godts, en niet een man van sijnen eygen wille, soo dat ter eeren van David magh geseyt worden, dat hy heeft gehadt Hertē Heer, Troef van't Spel der Liefde oft Geestelyck Kaertspel.

(a) Inveni David cordi meo similitimum. S. Hieron.

§. III.

Den H. Apostel Paulus heeft gehad Herten Heer
van ons Geestelyck Kaertspel.

IN de wercken der Apostelen wort ons vertelt hoe dat *Saulus* (eer hy was geworden *Paulus*) eenen vervolger was van onse *Moeder de H. Kerck*, opgeblasen door hooeverdigheyt, dragende eenen doodelycken haet en nyt tegen alle Christenen, die den *Naem Jesus* aenriepen. Syn hert was dorstigh naer't bloet der geloovigen; maer in dese sijne reyse *Christus* vol liefde tot de saligheyt der menschen, sent uyt den Hemel een klaer licht, en hy liet daelen een stem in sijn ooren, welck hem beviel als eenen grooten donderslagh, en hy smect hem van sijn peert. En *Saulus* hoorde een stem, *Saule, Saule waerom vervolght gy my; (Act. 9.)* Wel wie zyt gy? en verstaende dat het sijnen Heer was, opstaende voet riep hy. *Heer wat wilt gy dat ick doe?* Hier so ontongh *Saulus* den naem van *Paulus*. *Rabanus* schryvende van *Paulus*, hoe dat hy *Saulus* eerst hadde geweest, seght. (a) *Paulus is van te voren genoemt Saulus als eenen Saul eenen hooeverdigen Coninck, maer na sijn bekeeringe is hy genoemt Paulus, als kleyn om sijn ootmoedigheyt en kleynachtige van sy selven.*

O wonderlycke bekeeringe! die van te voren op stont tegen sijnen Godt, die te voren was volgende sijnen eygen boosen wille, is soo verr' gekomen dat hy roept; *Heer wat is u belieste, uwen wille, dat ick doe.* Al oft hy seyde; ick kenne u voor *Heer van mijn herte*, gy zyt mynen *Herten Heer*, gebiet al wat u beliest, ick stelle

C 2

(a) *Paulus ante dictus Saulus à Saul superbo Rege, sed post conversionem dictus est Paulus, à modico & humili spiritu. Rabanus.*

stelle mynen wil in den uwen. Dit lesende den *H. Bernardus* seght (a) *O kort woort, maer een levende woort, maer uytwerckelijck, en weerdigh ontfangen.* Begeert gy Heer dat ick lyde voor uwen naem, naer dat ick hebbe doen lyden uwe dienaren die desen uwen naem aenriepen? wilt gy dat ick, die uwe dienaren hebbe gebracht tot storten van hun bloet, self myn bloet nu uytstorte? dat uwen wille geschiede, uwen wille is nu voortaan den mynen, want ick verkies u voor *Heer van mijn herte*, belieft het u dat ick predicke de Mirakelen van u Cruys, ick die het Cruys hebbe misfacht, mispresen ende verstootten? ick stelle myne begeerte volgens uwen wille rotter doodt toe.

Den *H. Bernardus* (schryvende van den blinden die sat ontrent den wegh.) (b) *Eylaes* (seght hy) *wy hebben meer naervolgers van den blinden als van den nieuwen Apostel.* Den Sone Godts die daer wandelde door de werelt om te genesen de sieckten der lichaemen, en om te bekeeren de zielen der sondaren, komende by *Fericho* hy vōnt eenen blinden ontrent den wegh bedelende, desen blinden hoorde gerugte van de schaere volckx die daer passeerde, en hy vraeghde wat daer te doen was? En sy antwoorden hem dat *Jesus van Nazareth* aldaer gekomen was; ende dat hy dede groote Mirakelen. Den blinden om verlost te worden van sijn ellende riep met luyder stem. *Jesus Soon van David onfermt u mijnder.*

Den Heere dit hoorende dede den blinden by hem brengen, en hy seyde tot hem. *Wat wilt gy dat*
ick

(a) *O verbum breve, sed vivum, sed efficax, sed dignum omni acceptione; S. Bernardus.* (b) *Heu plures habemus Evangelici illius caeci, quam novi Apostoli imitatores! S. Bernardus.*

ick u doe? Heer dat ick sien magh, ick bidde u verleent my het gesicht.

Den *H. Bernardus* staet hier verftelt en verwondert de goedertierentheyte van den meester, en hy staet verbaest aenmerckende de onbeleeftheyte van den knecht, wel hoe! Heer gy seght aen desen blinden wat is't dat gy begeert? wel wat overdaet is dit van bermhertigheyt. Wel hoe! den meester soeckt hy te voldoen aen den wil van den dienaer, is dan jeman meester om den dienaer te dienen? oft wel den dienaer om den meester? 't is den dienaer, soo sijnen naem self betuyght, want dienaer wort hy genoemt van dienen. Wel schepper van Hemel en aerde, hoe verre zyt gy neder gedaelt dat gy aen u schepsel, en uwen dienaer vraeght wat is u belieste, wat wilt gy dat ick u doen; dese vrage maect den *H. Bernardus* heel verwondert, maer de antwoorde van den dienaer maect hem niet te min verftelt, want den dienaer hadde moeten seggen. Heer ick en ben soo lichtveerdigh niet, van mynen wille te verklaeren, want ick en magh geen anderen wille hebben als den uwen, Heer 't en staet my niet toe te seggen wat ick begeere, maer u staet het toe my kenbaer te maken wat gy op my versoeckt.

Desen was blint naer den lichaeme en naer de ziele. Maer terwylen wy misprysen de weynige eerbiedinge oft respect van desen blinden tot sijnen Heer, eylaes laet ons eens de werelt door-loopen met onse gedachten, en sonder twyffelen wy sullen vinden by duysenden naer-volgers meer van desen blinden als van den *H. Paulus*.

Dat *Christus* quaeme in een Gast-huys en dat hy aldaer vraeghde aen al de siecken, wat wilt gy-lieden dat ick u doen, wat is U. L. belieft? Den blinden soude roepen. Heer laet my sien, de kreupelen laet my gaen, den siecken maect my gesont, qualyck een die soude antwoorden met den melaetschen van wie den *Evangelist Matthens* seght: *Doen Jesus neder gekomen was van den bergh, zijn hem veel scharen gevolgt. Ende siet een melaetsch mensch komende aenbadt hem seggende: Heer is't dat gy wilt, is't dat het u belieft, gy kont my reynigen (Matth 8.)*

Cornelius à Lapide pryft seer 't gebedt ende vrage van desen melaetschen mensch, (a) *Soo gy wilt* (seght hy) *geeft te kennen sijne begeerte van gesontmakinge vermengelt met eene resignatie oft overgevinge in den wille Gods, want hy resigneert ende onderwoept sy selven aen den wille Christi, seggende dat hy hem genesse soo hy wilt, soo hy niet en wilt, dat hy hem niet en genesse. Al oft hy wilde seggen met korte woorden. Heer doet dat u belieft, en ick ben uwen dienaer, ick sal te vreden wesen met uwen wille.*

Laet ons aenspreken de Religieusen en alle Geestelycke Persoonen en al die professie maken van't gebedt te oeffenen. Ten tyde des gebedts gy-lieden sult vinden dorrigheydt des geests, duysternisse in het verstant, geen en smaect, geen voldoeninge, dat Godt U. L. ondervraeghde wat begeert gy van myne goetheyt, hoe veel souden terstont antwoorden, Heer dat ick magh sien de klaerheyt uwer Myste-rien, vervult my met de soetigheyt van uwen god-

(a) *Si vis, notat desiderium curationis, mixtum cum resignatione, resignat enim & submitit se voluntati Christi, ut si velit curet, si non velit non curet. Cornel. à Lapide in Evang.*

delycken troost. Al blinde vraegen, want die sulckx begeeren, sy en weten niet wat dat sy vragen.

Den *H. Franciscus de Sales*, die genoemt magh worden den tweeden *Bernardus* om sijne honingh-vloeyende en lieffelycke leeringe, desen in sijn boeck der goddelycke Liefde, stelt aldaer voor oogen een schoone gelyckenisse t'onser proposte. Jemant (segghy) sal wandelen in eenen hof alwaer groeyen schoone welriekende roosen, en daer sullen oock liggen gedrooghde roosen, ondervraeght den dien welke roose rieckt daer't sterckst' oft best? Hy sal terstont antwoorden de levende roosen, en nochtans 't en is soo niet, want de experientie en de Naturalisten leeren ons dat de uytgedrooghde roosen stercker riecken. Wel van waer komt dan dat alle man gemeynelyck oordeelt dat de levende roosen beter en stercker riecken. De reden is dese, om dieswille dat de sinnelyckheden van den mensch meer worden voldaan. Want de levende oft groeyende roose is aen't gezicht aengenaemer, 'tgevoelen vint oock sijn contentement, en soo oordeelt den mensch de drooge roose slechter en flauwer als de groeyende, om dat in de gedrooghde roosen de sinnelyckheden van den mensch niet en worden voldaan.

Alfoo gaet het in't gebedt, den mensch acht voor een goet en sterck gebedt, als hy sinack daer in vint met een gevoelycke devotie, en om dat in't dorre gebedt dese sinnelyckheden niet en worden voldaan, hier uyt soo spruyt dat den mensch lichtelyck verlaet het gebedt't welck gedaen wort met dorrhigheyt des geests; maer wy moeten weten dat dit gebedt

stantvastelyck onderhouden, krachtiger is en saliger.

Tot lof van onse *Seraphiecke Moeder Terefa* vertelt den *Stadthouder Christi Urbanus*, (a) hoe dat sy 18. jaeren lanck met sieckten en dorrigheyt des geests stantvastelyck heeft onderstaen, sonder het geniet van eenige troostinge met welcke de Heyligen gemeynelyck worden getroost ten tyde dat sy noch leven op dese wereltd.

Jemant sal overvallen worden met een uytdroogende sieckte graveel oft tantpyne, &c. dat Godt aen desen seyde, wat wilt gy van my, en is't niet al te waer? Soude hy niet roepen met den blinden, Heer laet my de gesontheit sien, verlost my van dese pyne en smerte. Waer zyn sy dan die de volmaecktheydt soecken en naervolgen met *Paulus*, waer zyn sy die begeerigh zyn om te hebben *Herten Heer*? Hoort *Paulus*, *Heere wat wilt gy dat ick doen?* Laet my hooren uwen wille, want ick kenne u voor *Heer van myn herte* Och! hoe wel seght den *H. Bernardus*; 't is te beklagen, meer naervolgers hebben wy van dien *Evangelischen blinden*, als van den *H. Paulus nieuwen bekeerde Apostel*.

Meer die willen leven met *Willemyntjen* als met het eenvoudigh en simpel *Duyfken*.

Den *H. Paulus* nu sijnen Troef besittende van ons *Spel der Liefde*, dat is, nu hebbende Godt voor Heer van sijn herte, verweckt ons met eene salige vermaninge, op dat wy niet en souden willen blyven in onse boosheyt, die door onsen eygen wille hadde geleest, maer dat wy voortaan souden leven volgens den wille Godes, aenhoort sijne woorden. *En wilt niet gelyck worden deser werelt, maer wort verandert in*

(a) Breviarium Rom. in officio S. M. Terefae Lect. 4.

de nieuwigheyt uws sins, op dat gy beproeven mooght, welck dat Godts goeden, behagelijcken ende volmaeckten wille is: (ad Roman. cap. 12.) Al oft hy wilde seggen: verandert uwen eygen sin, uwen eygen wille, en alsoo sult gy beproeven, welcke dat Godts wil is, en desen volgende, als dan sal Godt worden *Heer van uw' herte* en sult met my hebben *Herten Heer*, om soo te spelen en uw' saligheyt te wercken.

§. VI.

Hier wordt betoont hoe dat al die Religieuselijck willende leven, moeten hebben Herten Heer van dit Geestelyck Kaertspel.

DEn *Heere van onse Herten* aenmerckende dat alle menschen begeerigh waeren om te komen in sijn Ryck der Hemelen, heeft schole gehouden, ende geleert de rechte en onfaelbaere baen van den Hemel in te treden. Dit wort ons beschreven van den *Evangelist Lucas*: *Soo jemant wilt naer my komen, dat hy sy selven verloochene, dat hy opneme sijn Cruys alle dagen, en dat hy my naervolge. Luc. 9.*

Eerst voor al, *Christus den Heer van ons herte* versoeckt de vrywilligheyt door dat woort: *soo jemant wilt, niet praemende tot het kloosterlyck leven, maer soo jemant sijn selven begeeft ende aenveert het Religieuselyck leven, door Professinge sijn selven verbindende, als dan soo wort daer een gebodt gegeven, te weten, dat hy sy selven verloochene sijn Cruys opneme ende alle dage my naer volge.* Sy selven altydt verloochenen, dat is, altydt leven in de gehoorsaem-

heyt tot der doodt toe. Sonder gehoorfaemheyt en isser niemant waerachtelyck Religieus. (a) Want gelyck het fatsoen oft forme geeft het wesen aen de dingen, alsoo geeft de gehoorfaemheyt aen een Religieus het wesen.

Met korte woorden geseft, die een waerachtigh Religieus wilt wesen hy moet hebben *Christus* voor *Heer van sijn herte*.

Laet ons verstaen de goede ende salige onderwyfinge van den ootmoedigen *H. Vader Franciscus* (b) *ick hebbe* (seght hy) *dickwils gesien eenen blinden, die anders niet en hadde als een hondeken voor leytsaem in sijne reyse; en alwaer het hondeken hem leyde, hy volghde soo het voor- ginck door steenachtige wegen hy ginck aldaer, soo het ginck door de straeten hy volghde het hondeken, soo het hem leyde naer de Kercke, hy gaf hem tot het gebedt, soo het de huysen intrede, hy vraeghde Aelmoessen.*

(c) *Alsoo moet wesen eenen waerachtigen ende goeden Religieus, want om gehoorfaem te zijn is't van noode dat men blind zy, sijn oogen sluytende ten dienste van sijn overste, en al watter geboden wort, hy en moet niet willen, noch vermagh te onderkennen, allene- lijck 't gen' geboden wort ootmoedelijck en veerdigh- te volbrengen.*

De gehoorfaemheyt alsoo volbracht, maect eenen waerachtigen Religieus, en is oorfaeck dat hy altydt heeft in sijne handen *Herten Heer*, *Troef* van ons *Geestelijck Kaertspel*.

Jemant sal vragen waerom doen de Religieusen

(a) Axioma sicut forma dat esse rei, sic dat obedientia esse Religioso.
 (b) Vidi multoties caecum quemdam, qui non habebat nisi caniculum pro duce iuneris sui, &c. *S. Francis. Tom. 3. Exemplo 2.* (c) Ad obedientiam caecum esse expedit, oculos in obsequium praelati claudere, ut de praecipis non velit nec valeat discernere nisi quod praecipitur humiliter & promptè complere. *S. Francis. ibidem.*

belofte van gehoorfaemheyt, waer het niet beter dat sy maer en dede een propoft?

Ick antwoorde, belofte doen de Religieusen van gehoorfaemheyt om dat de deught volmaeckter is met belofte als sonder: aeng-sien dan dat de Religieusen professie maken vant volmaeckste leven, soo is't behoorlyck en het betaemt dat sy belofte doen. Dat door de belofte de deught volmaeckter is, leert ons dat onfalbaer verstant den *H Thomas van Aquinen.* „ (a) gelyck (seght hy) de sonde swaerder „ is en grooter als sy gedaen wort met eenen hert- „ neckigen oft obstinaten wille in het quaet, alsoo „ oock een goet werck is lofbaerder en beter 't gen³ „ gedaen wort uyt eenen wille vast gestelt in't goet „ door belofte.

Om dieswil dat de deught door belofte swaerder valt, soo is't dat men niemant daer toe en dwinght, noch en magh dwingen, maer een jegelyck moet sy selven vrywillighlyck daer toe begeben. Door de belofte van gehoorfaemheyt soo is't dat de Religieusen beloven te leven sonder hoeft, want door dese belofte worden sy het hoeft afgeslagen, en worden martelaren sonder bloet te storten, ende sy en kennen anders geen hoeft, oft geenen wille te volbrengen als den wil van hunnen Heer, desen wil verstaende door hun Oversten van wie geschreven staet *Luc. 10. Die U. L. hoort, hoort my, en die U. L. versmaet, versmaet my.*

O geluckige martelaeren sonder bloetstorting, salige menschen die alle dagen sterven, en dat geschiet en komt voort van het besitten des *Herten Heer.*

(a) Sicut peccatum est gravius quod procedit ex voluntate obstinata in malum, ita bonum opus est laudabilius ex hoc quod procedit ex voluntate firmata in bonum per votum. *S. Tho. 4q. 22. Q. 189. Art. 2. in corpore.*

44 *Het I. Cap. van den Herten Heer*
dat is, door het onderhouden van de belofte der ge-
hoorsaemhey, door welcke belofte sy Godt maken
Heer van hun herte. Hoort eens 't gen' dat seght t'on-
ser proposte den *H. Vader Augustinus* „ wy en moe-
„ ten niet peysen dat alleenelyck in de uytstorting
„ des bloets wert martelie gevonden, aen de Reli-
„ gieusen is altydt martelie. (a)

De Religieusen sterven alle daegh, en worden alle
daegh gedoodt, en dese doot wort met recht ge-
noemt een edele en eerlycke doot voort-komende
van de alderedelste deught der gehoorsaemheydt.
Van dese deught sprekende den *H. Seraphiecken Lee-
raer Bonaventura*, seght (b) „ De gehoorsaemhey is
„ een edel geslachte van martelie, welcke af-kapt
„ 't hoeft van den eygen wille. „ Al oft hy wilde seg-
gen, ô geluckige zielen, welcke gekomen zyn soo
verre dat sy haer selven hebben verloochent, ende
niet meer en leven volgens haeren eygen wille ende
hoof, maer door de gehoorsaemhey zyn aen haer
selven gestorven, en niet meer en leven als in den
wille Godts: in dese daedt wort bemerckt een diepe
oortmoedighey, ende verkiefinge van *Herten Heer*.
Hoort den *H. Bernardus* (c) „ de somma oft kort be-
„ gryp van de geheele oortmoedighey wort in die
„ gesien, soo onsen wille aen den Goddelycken
„ (gelyck het betaemt) onderworpen is. „

Den ziel-vleyigen Leeraer *Thomas à Kempis*, aen-
sprekende sijne jonge Religieusen, noemtse Martel-
laeren,

(a) Non putemus tantum in effusione sanguinis esse martyrium: semper
martyrium est Religiosis. *S. August. serm. 60 ad serm. in bre.* (b) Obe-
dientia est nobile genus martyrii quæ decollat propriæ voluntatis caput;
S. Bonav. de obed. (c) Totius humilitatis summa in eo videtur, si volun-
tas nostra divinæ (ut dignum est) subiecta sit voluntati. *S. Bernard.*

laeren , is't dat sy onderhouden en volbrengen 't gen' sy beloven , aldus spreckt hy *in sijn* 11. *Sermoon* (a) „ ô „ beminde Broeders die in de Religie onder de ge- „ hoorfaemheyt staet , soo gy-lieden getrouwelyck „ volbrenght 't gene gy-lieden hebt belooft , gy- „ lieden zyt al martelaeren. „

Om dese leeringe der Heylige Vaders te bevestigen , sal ick vertellen een historie getrocken uyt het leven van den *H. Bernardus*. Desen reysende quam te gemoet eenen grooten hoop volck , en hy sagh in't midden des volckx leyden eenen man naer de galge, dit siende , is hy by gekomen en nam desen vast : den Prince met naem *Theobaldus* Rechter over desen dief siende dat een Religieus voor desen wilde bidden en gratie vragen , begonde voor oogen te leggen , hoe dat voor desen geen genade noch gratie te verkrygen en was , want hy eenen grooten straetschender was , en eenen vermaerden schelm , die niet eens , maer menighmael de doodt hadde verdient , hier op soo antwoorden den *H. Bernardus*. (b) Edel Heer ick weet dit seer wel , en om dat een doodt niet genoegsaem en is , ick hebbe voor my genomen , hem veel dooden aen te doen , ick sal hem leyden naer ons Clooster en aldaer door de gehoorfaemheyt sal ick hem allen daegh martelaer maecken , en dickwils doen sterven. *Paulus* sprekende van sterven seght: (c) *ick sterve alle daegh, in de dooden dickwils hebbe ick geweest*. En alsoo mogen seggen alle goede Religieusen , te weten dat sy dickwils doodt zyn geweest door het sterven van hunnen eygen wil.

(a) O dilecti fratres qui in Religione sub obedientia statis , si fideliter impletis quæ vovistis , martyres estis. *V. Tho. à Kemp. ser. 11. ad novit;*
 (b) In vita S. Bernardi. (c) Quotidie morior in moribus frequenter.

Belieft noch eens te hooren spreken den weerdigen *Thomas à Kempis*. (a) „ Allen Religieus levende „ in de gehoorfaemheyte, te vreden zynde fijnen eygen wille te breken, dien wort waerachtelyck in den geest martelaer gemaect, al is't saken dat hy met het sweert niet en wort in den hals geslagen. „ Schept dan moet, ô Martelaren, en aengesien gylieden door belofte van gehoorfaemheyte hebt verloren U. L. eygen hooft oft wille, weet dat het geschiet om alsoo te hebben *Herten Heer* van ons *Spel der Liefde*, om te leven volgens 't geloof, en wille van uwen Godt.

't Is waer, 't valt swaer aen't lichaem dickwils te sterven, en gedoodt te worden volgens den eygen wille, maer men moet alsdan met'r gebedt aanspreken door den Geest ons vleesch, en door de ziele ons lichaem, en seggen, ô lichaem weet dat de ziele door 't ingeven des H. Geest heeft belofte gedaen (om victorie te behalen over de werelt, den duyvel, en het vleesch) van u vrywillighlyck te dooden.

Om dese schoone vermaeninge wel t'onthouwen, gelieft met my te overleggen de historie van *Jephte* wel t'onser proposte, hoort den Text, Den „ Geest des Heeren is gedaelt op *Jephte*, &c. en hy „ heeft een belofte beloofte aen den Heer, seggende: „ soo gy my levert de sonen van *Ammon* in myne „ handen, wie dat hy zy, die my wederkeerende eerst „ uyt myn huys te gemoet sal komen, ick sal dien „ op-offeren aen den Heere. „ (*Judic. Cap. 11.*) Nu dese belofte gemaect hebbende is hy naer den Leger getrocken, en hy heeft victorie behaelt, alles ver-

(a) Omnis Religiosus in obedientia vivens paratus suam voluntatem frangere, iste veraciter in spiritu mar ty efficitur, quamvis materiali gladio in collo non feriat, *Tho. à Kemp. ibidem ut supra.*

slaende , en overwinnende 20. steden. Nu vol triumphē wederkeerende naer huys , sijn cenige Dochter quam hem te gemoet al singende en spelende , wenschende haer Vader veel geluckx. Den Vader haer aensijnde scheurde sijne kleederen van droef heyt en slaende sijn weenende oogen naer den Hemel dede sijn beklagh aen Godt , roepende met luyder stem ,
 „ ay my arm mensch ! myn dochter gy hebt my be-
 „ drogen , want ick hebbe mynen mondt geopent tot
 „ den Heere , en anders en sal ick niet kunnen doen :
 „ aen wie sy geantwoort heeft : mynen Vader is't
 „ saken dat gy uwen mondt hebt geopent tot den
 „ Heere , doet met my 'tgen' dat gy hebt beloofd ,
 „ aen u gegeven zynde vraecke , en victorie over
 „ uwe vyanden. „ (*ibidem*)

Door desen Vader kan wel verstaen worden de ziele , en door de Dochter het lichaem van een Religiens die om victorie te bekomen over de wereltd , den duyvel , het vleesch , de ziel in haer professie heeft beloofd op te offeren aen Godt sijn alderlieffste dochter , te weten den eygen wil : dat dan het lichaem , en sinnelyckheden , en eygen hoofd aenspreken den Vader , te weten de ziele , en dat sy tot haer seggen op de selve maniere als aensprack de Dochter haer Vader Jephthe.

„ Myne ziele , is't dat gy uwen mondt hebt ge-
 „ opent ende beloofd my te geven voor een offer-
 „ hande , dat 't selve geschiede gelyck gy gesproken
 „ hebt , en al is't saken dat my moeyelyck valt alle
 „ daegh te sterven , en myn hoofd oft eygen wille
 „ te laeten af-houwen , nochtans op dat gy victorie
 „ mooght

„ mooght bekomen over uwe vyanden , en eeu-
 „ wigh welvaren , ick ben te vreden , op dat gy
 „ alsoo levende ô myne ziele mooght hebben Godt
 „ voor Heer van uw' Herte die hier naermaels my-
 „ ne heerschappye sal verdeelen aen u in het besit-
 „ ten van sijn eeuwige tabernakelen. „

Laet ons hier by voegen , hoe dat aen *Abraham*,
 naer dat hy gehoorsaem hadde geweest om te doo-
 den sijnen eenigen soon , Godt daer naer heeft ge-
 seyt, *om dat gy dese sake hebt gedaen, ick sal u gebenedy-*
den (Genes. 22.)

Oleaster die schryft op dese woorden, en hy vraeght
 waerom dat den Heere seyde *om dese sake*, en waerom
 en noemde hy de selve niet ? Hy antwoordt op dese
 vrage , ende seght : (a) *Ick en vinde geenen naem weer-*
digh aen dat werck.

Alsoo sullen gebenedydt worden alle Religieu-
 sen is't dat sy niet en spaeren hunnen eenigen soon,
 te weten den eygen wille : maer soo sy desen doo-
 den , te niet doen , ende versterven , sy sullen heb-
 ben hier in het Religieuselyck leven Godt voor
Heer van 't herte , en dat Herte sal den Heer naer
 een glorieuse verryffenisse doen op-springen in
 het lichaem door onsprekelycke blyschap.

(a) Non invenio nomen operi dignum. *Oleaster.*

HET II. CAPITTEL.

Van de Herten Vrouw.

§. I.

De H. Maget ende Moeder Godts Maria is de Herte Vrouw van ons Geestelyck Kaertspel.

Herten Vrouw, is soo veel als te seggen *Lieffelijcke Vrouw, oft Minnende Vrouw.* En dese is de *H. Maria, Moeder der schoone Liefde, Eccl. 24.* Dat aen niemant vreemt en dunckt dat ick dese *H. Maget* den naem geve van *Vrou*, want desen naem gaf haer *Christus* selfs stervende aen de galgē boom des *Cruys* als hy seyde tot sijnen lieven Discipel *Joannes, siet uwe Moeder, en aen Maria, Vrouw siet uwen Soon. (Joan. 19.)* Voorwaer dese *H. Moeder* is de *Herte Vrouw* van ons *Spel der Liefde*, want sy is vol liefde altydt geweest, en gelyck in t werelyck *Caertspel* naer *Herten Heer, Herte Vrouw* den hooghten Troef is; alsoo in ons *Geestelyck Caertspel* en is'er geen hooger *Herte*, geen volmaeckter liefde te vinden naer *Herten Heer*, als *Herten Vrouw*, te weten, de *H. Maget Maria*, 't is een algemeyne maniere van spreken in onse taale, dat men seght, *Onse Lieve Vrouw*, al oft wy willen seggen *onse herte Vrouw*.

Den *Engel Gabriël* haer groetende seyde, *Weest gegroet vol van gratie den Heere is met u. (Luc. 1.)* Vol van gratie oft vol van liefde 't is al t selve, en onder de *Godts-geleerden* wort 't een voor 't ander dickwils

Fred. Bantats jr.

50 *Het II. Cap. van de Herte Vrouw*
gebruyckt. Want daer geen liefde en is, en kan geen gratie wesen, want de gratie wort beschreven van de Godts-geleerde op dese maniere. (a) *De gratie is een mede-deelachtigheyt der Goddelijcker Natuere. Maer Godt is de Liefde*, soo dan de gratie kan niet wesen sonder liefde, noch liefde sonder gratie.

Den *H. Idelphonsus* willende beschryven *Herte Vrouw* van 't *Spel der Liefde* seght: (b) „den H. Geest „ heeft haer geheel vierigh ende gloeyent gemaect, „ in haer en wiert maer gesien de vlammen van den „ H. Geest. „

Jemant ryfsinnighlyck overleggende dese vermelde woorden van den *H. Idelphonsus* en sal in de selve niet verwondert blyven, want wat konde in *Maria* anders wesen als de liefde ende vlamme des H. Geest; aengesien sy is de Bruyt van den H. Geest, die genoemt wort de liefde? Is't dat haeren Bruydegom wort genoemt de liefde, soo magh de Bruyt oock met reden aldus genoemt worden.

Laet ons dit verstaen met een gelyckenisse, daer sal een dochter trouwen met eenen Coninck, soo desen Coninck is van Spaegniën, soo sal de dochter wesen Coninginne van Spaegniën, en soo hy is Coninck van Vranckryck, sy sal wesen Coninginne van Vranckryck. Alsoo oock den Coninck der liefde, den H. Geest aen-nemende *Maria* voor sijn Bruyt, soo is sy geworden *Coninginne der Liefde*, om dat haren Bruydegom is den *Coninck der Liefde*.

Dit wort bevestight met de H. Schrifture nyt 't boeck der gesangen, alwaer den Bruydegom des

(a) Gratia est participatio divinae naturae. (b) Eam Spiritus S. totam ignivit, incendit, incanduit. in ea Spiritus sancti flamma tantum videtur. *S. Idelphonsi, Serm. de Nativ. Virg.*

H. Geest sprekende van sijne lieve Bruyt seght. *En wilt niet wacker maecken myn Beminde.* (Cant. 3.) Den Hebreuschcn Text draeyt dese woorden op dese maniere *En wilt niet wacker maecken de Liefde.* Siet den H. Geest noemt sijn beminde Bruyt, *de Liefde* (a) hy geeft haer den naem die hy selve draeght als derde Persoon van de H. Dryvuldigheyt.

Den H. *Basilins* overleggende *onse herte Vrouw* als Bruyt des H. Geest, seght t'haerder eere, (b) „ Den „ H. Geest heeft gegeven aen sijne lieve Bruyt al sijn „ digniteyten. „ Onder ander digniteyten en eerlycke „ tytelen die draeght en voert den H. Geest is den „ principaelsten dat hy genoemt wort Godt der liefde, „ oft wel de liefde. Alsoo oock sijn lieve Bruyt, den „ principaelsten tytel is, dat sy wort genoemt de Moe- „ der der liefde, ofte de liefde.

Met recht dan wort *Maria* genoemt in ons „ Spel „ der Liefde, oft Geestelyck Kaertspel, *Herte Vrouw*, „ dat is te seggen *Vrouw der Liefde*.

Nu eer dat wy sluyten dit eerste §. van den tweeden Troef, soo is't dat ick (door nieuws-gierigheyt gedreven zynde) gerne sal doen verstaen, en aen jegelyck laten weten waerom dat onse Moeder de H. Kercke in haer Litanien van Loretten onder andere tytelen aen *Maria* geeft desen; (c) „ Minnellycke Moeder, bidt voor ons.

Waerom niet geseyt beminde Moeder, oft geminde? Oft is'er misschien onderschil tusschen minnellycke Moeder en geminde oft beminde Moeder. Ick segge datter groot onderschil is tusschen dese

D 2

woorden;

(a) Spiritus S. amor est (b) Omnia axiomata sua largitur illi Spiritus sanctus. S. *Basil. Homilia 28. ad parit.* [c] Mater amabilis, ora pro nobis,

woorden; want geminde oft beminde Moeder is soo veel als te seggen, wy beminnen u genoegh ô Moeder *Maria*; maer minnelycke Moeder, dat is te seggen, hoe seer ô *Maria*, dat u jemant onder uwe dienaeren bemint, gy blyft noch altydt minnelyck, dat is noch weerdigh meer bemint. En gelyck de Philosophen seggen (a) datter geen oneyndelycke dingen metter daet op de werelt gevonden en worden, maer wel in de macht, dat is te seggen, dat noyt en sal geschieden noch gevonden worden.

Alsoo oock metter daet en kander niemant gevonden worden, die *Maria* genoegh sal beminnen, maer sy sal blyven noch altyt minnelycker, al dede jemant soo veel daeden der liefde tot *Maria* alser zyn sandekens op de duynen, en druppelen water in de Zee, soo en soude sy noch niet ten vollen bemint zyn, maer soude noch blyven minnelycker.

Hierom dan wort *Maria* van onse Moeder de *H. Kercke* genoemt Minnelycke Moeder, dat is soo veel als te seggen, noyt genoegh beminde Moeder.

(a) Non datur infinitum actu, sed in potentia Philos.

§. II.

Alle de gene die dragen den Scapulier van de H. Maget Maria, hebben de Herte Vrouw van ons Geestelyck Kaertspel.

DE *H. Maget* ende Moeder Godts *Maria* aensende den grooten yver ende vierige gebeden van haeren getrouwen dienaer den *H. Simon Stock* Generael van ons *H. Orden*, soo is't dat sy met hem heeft gehandelt gelyck Godt eertyts heeft gedaen met *Ezechias*: van wie men leeft, hoe dat hy sieck

liggende geduerigh tot Godt sijn gebedt stortede,
 ende den Text seght : „ Den Heer heeft hem ver-
 „ hoort ende heeft hem gegeven een teecken *Paralip.*
 „ *Cap.* 32. door't welck hy is gesont geworden en
 „ aengenaem aen Godt. „

Alsoo heeft *Maria* gedaen met onsen *H. Simon Stock*
 hy sieck liggende en quelende van liefde tot de *H.*
Maget Maria, riep dickwils ick quele van liefde,
 de welcke ick u drage, ô beminde Moeder.

Hy riep als eenen anderen *David*: doet met my
 een teecken tot goet. *Psal.* 58. *Maria* is neder-ge-
 daelt uyt den Hemel mede-brengende in haer
 Maeghdelycke Handen den *H. Scapulier*, ende heeft
 hem verhoort, ende het *Scapulier* gegeven voor een
 teecken, en sprack hem aen met dese woorden. (a)
 „ Alderbeminsten Soon, ontfanght desen *Scapulier*
 „ uwer Orden, een teecken van myn Broederschap,
 „ die hier in sterft en sal niet lyden den eeuwigen
 „ brant, siet dit is een teecken der saligheyt, een
 „ behoedenisse in de peryckelen, &c.

Al oft *Maria* wilde seggen al die devotelyck dra-
 gen dese *H. Livreye*, sullen my met hun hebben, ick
 en sal dese noyt verlaeten, want ick achte dese voor
 myne Sonen, ende als een goedertiere Moeder sal
 ick hun verlossen van alle quaden, siet een teecken
 der saligheyt. Wie my met dit *H. Kleet* dienen, sul-
 len my hebben voor *Herte Vrouw*, dat is *Vrouw* van
 hun herte, sorghdraeghster van hun herte oft liefde,
 op dat sy groeyende in liefde, ten lesten komen by
 my de Moeder der Liefde.

D 3

Aen-

(a) Dilectissime Fili, recipe hoc tui Ordinis Scapulare, meae Confrater-
 nitatis signum, tibi & cunctis Carmelitibus Privilegium, in quo quis moriens
 aeternum non patietur incendium, ecce signum salutis, salus in periculis.

Aengesien dan dat *Maria* dit Broederschap selfs heeft ingestelt en genoemt den Scapulier teecken van haer Broederschap, seggende: (a) „teecken van „myn Broederschap „sonder twyffelen het moet haer t'alderaengenacmste wesen, ende aen onse zielen t'aldersproffijghste tot onse saligheyt, en hierom noemt sy den Scapulier (b) teecken der saligheyt.

Ick soude hier kunnen menighvuldige exempelen voortbrengen om te bevestigen door mirakelen dat het H. Scapulier is een teecken der saligheyt, aengesien sommige Mede-broeders, d'een sy selven heeft willen verhangen, den anderen sy selven verfinnooren, een ander sy selven het hert af-steecken, ende en hebben tot het effect oft volbrenginge van't werck niet kunnen komen, om dieswil dat de *H. Maria* door haere goedertierentheyte en moederlycke forge 't selve heeft belet.

Onder ontallicke Mirakelen sullen wy ons te vreden houden met een, het gene geschiet is over eenige jaeren tot *Napels*.

Een Jongelinc sy selven begevende van joncks af tot het quaet geselschap, groeyende in jaeren, hy groeyde in boosheyde, gelyck de jonge wolven, hoe ouder, hoe erger, maer droegh al even wel den Scapulier met devotie tot de H. Maget; desen wiert dickwils berispt soo van sijnen naturelycken, als geestelycken Vader, maer alle vermaningen en help-ten niet, 't was den moriaen gewassen, 't was al verloren arbeyt, ten lesten de handt Godts heeft hem geraeckt, en hy is bevangen geworden met eenen schrick van sijn boos en quaet leven; maer bevinden-

(a) *Mez confraternitatis signum.* (b) *Ecce signum salutis.*

de schroomelycke sonden hy is geworden als eenen anderen Cain heel desperaet en wanhopigh, seggende by sy selven: „meerder is myne boosheyt als dat „ick vergiffenisse soude verdienen, *Genes. 4* En door het opstocken van den duyvel kryght hy tentatie om sy selven 't leven te benemen; tot deser eynde gaet hy 's morgens vroegh nae de vesten van de stadt en begint sy selven te verworgen, maer dit niet konnende volbrengen, roept den helschen duyvel tot hulpe, ende seyde, haelt my van dese werelt, den duyvel openbaerde hem, maer bleef stil staen sonder dit schelm-stuck te vervoorderen; den gast wort verftelt en vraeghde, waerom en voldoet gy niet aen myn verfoeck? Den duyvel antwoorde, op dat ick dit terstont volbrenghe, soo moet gy eerst die lapkens af-smyten (dit seyde hy van den Scapulier 't welck de nieuw-gefinde noemen luyse lapkens) want soo lange gy dese draeght en hebbe ick geen macht over u: den sondaer dit hoorende, viel op sijn knien en sloegh sijne oogen naer den Hemel, en aenriep de *H. Maget Maria*, vragende met een weemoedigh hert vergiffenisse sijnder misdaden: den duyvel hoorende den naem *Maria* nam strackx de vlucht. Den *H. Bonaventura* sprekende van de gene die desen naem *Maria* aenroepen seght (a) „Glorieus en wonderlyk „is uwen naem *ô Maria*, die desen bewaren en sullen „niet benouwt worden, want de duyvelen hoorende desen naem *Maria*, verlaten terstont de ziele. „Den Jonghman siende den Duyvel vertrecken, maecte

D 4

(a) *Gloriosum & admirabile est nomen tuum ô Maria, qui illud retinent non expavescent, nam daemones audientes hoc nomen Maria statim relinquunt animam S. Bonav.*

maeckte by sy selven dese rede-kaevelinge, is't sake
 ô *Maria* Moeder der bermhertigheyt, dat den duy-
 vel my niet en kan hinderen, om dat ick drage u
 H. Kleet het Scapulier, daer ick nochtans ben in
 staet der doodtfonde en vervult met boosheden: hoe
 veel te min sal hy my kunnen quaet doen, is't dat
 ick een beter leven aenveerde en u beter en getrou-
 welycker diene: en opstaende voet is te biechte ge-
 gaen, en heeft een heyligh leven aengevat. O Her-
 te Vrouw, ô minnende Vrouw, gy en verlaet uwe
 dienaren niet die dragen uwe H. Livreye het Scapu-
 lier. Dit alsoo wesende, ick roepe met alle Mede-
 broeders tot de H. Maget en segge tot haer 't gene
 eertyts heeft geseyt den Wyfeman. „ Wy hebben-
 „ de het teecken der saligheyt, in dit hebt gy ge-
 „ toont aen onse vyanden dat gy het zyt die ons
 „ verlost van alle quaden *Sapient. Cap. 16.* aen onse
 vyanden soo sienelyck als onsiennelyck hebt gy ge-
 toont ô *Maria* dat gy ons helpt en bystant doet, aen
 ons die daer dragen uwe H. Livreye het Scapulier,
 't welck is een teecken der saligheyt.

Jemant sal seggen wel wat isser dogh gelegen in
 dat Scapulier, dat men't selve soude geven den naem
 van een teecken der ziele saligheyt, wat kunnen
 ons die lapkens doen?

Om dit al wel te begrypen, laet ons met de Phi-
 losophen onderfoecken en vragen wat dat een teec-
 ken is, een teecken (seggen sy) (a), is, dat boven
 „ de eygen kennisse van sy selven ons leyt tot ken-
 „ nisse van een ander sake, ende 't is twee der ley, te

(a) Quid est signum? est quod præter speciem quam ingerit sensibus
 in alterius cognitionem facit venire, signum dividitur in naturale &
 ad placitum.

„ weten het natuerlycke teecken, en het teecken
 „ naer de belieste van den mensch. „ By exempel
 men siet stroey roocken, desen roock is een nature-
 lyck teecken dat daer vier is, ende 't is een goede
 consequentie oft sluyt-reden, het roockt daer, Ergo
 soo dan daer is vier.

Een teecken naer de belieste is by exempel, men
 siet een huys waer uyt hanght eerts-vel oft een
 wyngaert rancke, dit is een teecken dat men aldaer
 nieuwen wyn verkoopt, dit is een teecken soo in-
 gestelt om dat het den mensch soo heeft beliest.

Op dese maniere sprekende van den H. Scapulier
 't welck *Maria* noemt te wesen een teecken der sa-
 ligheyt, niet dat dit van sy selven oft uyt de nature is
 een teecken der saligheyt maer soo genoemd van de
 H. Maget om dat het haer soo heeft beliest, 't is dan
 (a) „ een teecken der saligheyt naer de belieste van
 „ *Maria*. „ Door ontallycke Mirakelen heeft de H.
 Moeder Godts betoont dat sy saligh maect die den
 Scapulier met devorie dragen en haer aenroepen.

Den H. *Bernardus* sprekende van de H. Maget
Maria seght: (b) „ Godt heeft begeert dat wy 't al
 „ souden verkrygen door *Maria*, 't zy jet van hope
 „ 't zy jet van gratie, 't zy jet der saligheyt, wy moe-
 „ ten weten dat 't al vloeyt en voortkomt van *Maria*.

Wat wonder dan dat die den H. Scapulier dragen
 komen tot de saligheyt. Aengesien dat sy door het
 dragen maken kenbaer door de wercken dat sy *Ma-*
riam beminnen; ende de Moeder Godts en seght sy

D 5

niet?

(a) Scapulare est signum salutis ad placium Mariæ. (b) Totum nos
 habere voluit per Mariam si quid spei, si quid gratiæ, si quid salutis ab
 ea poterimus redundare. S. Bernard. serm. de Nativit. Virginis.

niet ? , Ick beminne die my beminnen. *Prov. 8.*

Is 't faken dat een Jonghman hem verheught om dat hy draecht een faveurken 't welck hy van een Joffrouw heeft ontfangen tot teecken dat sy hem bemint. Hoe veel te meer moeten wy ons verheugen dragende een faveur , den H. Scapulier 't welck de H. Maget heeft gegeven tot teecken dat sy ons lief heeft ende bemint.

Geluckigh dan noem ick die in dit H. Broederschap zijn geschreven van den Scapulier , ende 't selve altydt dragen met affectie tot de Moeder Godts, want ick derve seggen dat sy hebben gedurigh mede Herte Vrouw van ons Spel der Liefde , dat is , dat sy de Moeder der liefde , de Vrouw der herten , de minnende Vrouw met hun hebben , die hun noyt en sal laten qualyck varen in der eeuwigheyt : 't is hare belofte , want instellende dit Broederschap seyde sy , (a) „ in 't welck soo jemant komt te sterven , in der eeuwigheyt en sal hy't helsche vier niet lyden. „ Van't welck ons Godt en *Maria* wilt bewaren.

§. III.

Van de andere Privilegien welck Herte Vrouw de H. Maget Maria heeft gegeven aen het H. Scapulier.

BOven het Privilegie dat de H. Maget heeft gegeven aen haer Broederschap van den Scapulier te weten dat het is „ een teecken der saligheyt , ende „ verlossinge van het eeuwich vier. „ Soo moeten wy weten dat sy het selve Scapulier noemt , behoednisse in de peryckelen ende verlossinge uyt het *Va-gevier*. (a) *In quo quis moriens æternum non patietur incendium.*

Raeckende de behoedenisse in de peyckelen, hier van worden vertelt vele schoone Mirakelen hoe datter menige bewaert zyn geweest en onghindert gebleven van den blixem, daer nochtans die by hun stonden die den Scapulier niet en droegen, wierden onvoorsienelycke op staende voet doodt geslagen: alsoo oock in den Leger veel soldaten die geschoten zyn geweest, de ballen quamen tot op den Scapulier sonder voorder in te treden of te quetsen. Ick hebbe goet gevonden hier te vertellen 't gene dat geschiet is niet in vremde Landen, noch in voorlede jaeren, maer het gene gebeurt is in't belegh van de Stadt Yperen in't jaer 1648. ick hebbe het origineel 't welck is onderteekent, en 't luyt gelyck hier volgt in dese copye.

J E S U S M A R I A.

IN't jaer 1648. de Stadt van Yperen belegert zynde door de Francoysen was hem vindende binnen de Stadt den Heer de *Mauvel* Heere van *Bourbecque*, soon van de Weduwe, Mevrouw van *Mauraye* Luytenant der Ruyterye onder de troepen van *Lomboy*; wiens Cornette dragende het kleet van onse Lieve Vrouw des Berghs *Carmeli*, den H. Scapulier, ontfinck op sijn borst eenen bal oft kogel van een roer oft muspuet van den vyant met sulck een geweld, dat den bal was getreden in sijn lichaem, maer door geluck, oft om beter te seggen door Mirakel, was voor in dringende sijn hemde ende wambas in het lichaem sonder t'selve door te passeren, noch de voorsyde kleederen te hinderen, de welcke uyt-treckende men vont den bal geheel plat, en op den selven als gegraveert ofte gedruickt seer bescheede-

60 *Het II. Cap. van de Herte Vrouw*
lyck ende pertinent de af-beeldinge van onse Lieve
Vrouw ende van het Kindeken *Jesus*.

Wie isser die niet en merckt dat in dese geschiedenisse twee wonderlyckheden oft Mirakelen gevonden worden. *Ten eersten*, te sien dat het lichaem van den voorseyden *Cornet* niet en is geweest doorschoten, het welck naturelyck was, dreygende de dapperheyt met de welcke hy den bal op sijn borst ontfingh, de kleederen dringende in het lichaem. *Ten tweeden*, te sien den selven bal niet meer rondt maer heel plat ende op den selven sienelyck als gedruckt het Beeldt van onse *Lieve Vrouw* met het Kindeken *Jesus*. Welck Beeldt waert saken dat te voren op den bal hadde gesneden geweest, soude door het schieten uytgevaeght zyn geweest.

Ick weet de voorseyde geschiedenisse waerachtigh te wesen door persoonen weerdigh te gelooven. *Ten eersten* door Myn Heer de *Maulde*, Heere van *Monroye*, Deken van de groote Kercke tot *Cortryck*, die my heeft verskert gesien ende in de handen gehadt te hebben den selven bal geheel plat met de voorsz. af-beeldinge. *Ten tweeden*, op eenen sekeren tydt my vindende in't geselschap van den voorsz. Luytenant *Coronel* hebbe van hem gevraeght, oft waerachtigh was 't gene my vertelt was, hem voorhoudende dese geschiedenisse, die my seyde het selve waerachtigh te wesen geschiet, als nu voorseyt is, ende verskerde my dat hy den selven bal met de opgedrukte afbeeldinge als voorseyt is hadde gehadt in sijn handen.

Dat meer is den vermelden Heer Deken, heeft my geseyt, dat waert saken jemant voorder preuve vande voorsz. geschiedenisse wilde hebben, Syne Keyser-

lycke Hoogheyt den Artshertoge Leopoldus, die niet alleen den voorsz. bal met de voorsz. afbeeldinge heeft gesien, en in sijn handen gehadt, maer den selven eenige dagen over hem gedragen, van de selve geschiedenisse kan volle bescheet geven. 't Welck ick insiende hebbe dit tegenwoordigh verhael, als waerachtigh, ende simpelyck soo het my van de voorsz. persoonen verhaelt is, bevesticht en onderteekent met mynen naem den 9. van September 1651. in ons Convent van Brugge. Ende was onderteekent

*F. Andreas van de H. Maria, Prior der Carmeliten
Discalsen tot Brugge.*

*Alsoo getuyge ick Philippus de Maulde I.V.D. Deken
van onse Lieve Vrouwe Kercke tot Cortryck.*

Laet ons nu spreken van het ander Privilegie, te weten van de verlossinge des Vageviers. Hoort de belofte van *Maria*. (a), Ick Moeder der bermhertigheyt sal nederdalen den eersten Saterdagh naer de doot van myne Mede-broeders, ende hun zielen verlossen, en leyden met my naer den Bergh van het eeuwich leven. „

Dit Privilegie heeft bevesticht den Paus *Joannes* den 22. in sijne Saterdaeghsche Bulle. (b) „ Dien H. Aflaet dan ontfange ick ende verstercke, en ick bevestige desen op der aerde, gelyck Christus om de verdiensten van sijne lieve Moeder en Maget heeft gegeven in den Hemel. „ Dit Privilegie is geconfermeert oft bevesticht door vele andere Pausen. Om

[a] Ego Mater misericordiae descendam primo sabbatho post diem obitus confratrum meorum & liberabo ipsorum animas, & deducam mecum ad montem vitae aeternae. [b] Istam S. Indulgentiam accepto, roboro ac in terris confirmo sicut propter merita Virginis Mariae, Christus concessit in caelis. *Joannes Pape 22. in Bulla Sabbatina.*

dat dit is sulck een raer ende besonder Privilegie het welck geene andere Broederschappen en besitten, noch oock kunnen deelachtigh worden, hier van komt datter veel vyanden zyn die dit besonder Privilegie hebben willen twyffelachtigh maecken, jae ongeloofbaer, 't welck besonderlyck is geschiet binnen *Vranckryck*, tot welcken eynde den *Arts-Bisschop* van *Rouanen* in't jaer 1648. heeft doen vergaderen al de principaelste Godts geleerde, ende heeft doen ondersoecken of het Privilegie van de Saterdaeghsche Bulle waerachtigh is, en oft veel Pausen 't hebben geconfirmeert. Voor antwoorde van de geheele vergaderinge wiert gegeven dese naervolgende, dat naer aile ondersoeck is bevonden geweest, dat het waerachtigh was, ende voortan daer niet meer aen te twyffelen en was.

Van dit besonder Privilegie, gratie oft weldaet schryvende den geleerden *Carthagena* stelt voor oogē hoe dat al de Broederschappen onder malkanderen deelachtigh zyn, uytgenomen het Broederschap van den *Scapulier* der *H. Maget Maria*, 't welck heeft een besonder gratie en weldaet 't gen dat aen d'andere niet gemeyn en is; hoort sijne woorden. (a) „Maer „de gratie van de Saterdaeghsche Bulle is eygentlyck „aen dit Broederschap en niet gemeyn aen d'andere.

Dit kan oock klaerlyck betoont worden uyt de woorden van *Maria*, want sy gevende het *Scapulier* aen den *H. Simon Stock* onder andere Privilegien, soo seyde sy: (b) „Teecken van myn Broederschap een besonder Privilegie „is't dat het

[a] Gratia vero Bullæ Sabbatinæ propria est illius, & non aliis communis. *Carthag. Homil. 1. l. 17. in festo S. Mariae de Monte Carmelo.*

[b] Mææ confraternitatis signum, singulare privilegium.

befonder is soo en is't niet gemeyn aen andere.

Ick lese schoone figuren, gelyckenissen, oft be-
diedtselen van dit Saterdaeghsche Privilegie in de
heylige Schrifture.

Den Propheet *Ezechiël* in sijn 46. Capittel seghts
„ De deure van het binnenste Voor-hof siende naer
„ den Oosten sal gesloten wesen ses dagen, maer op
„ den Saterdagh sal sy geopent worden, ende de
„ Princesse sal daer in treden. „ Door dese deure van
het Voor-hof kan wel verstaen worden de deure van
het Vagevier, welcke siet naer den Oosten, te weten
naer het soet quartier der eeuwige blyschap, dese
deure sal gesloten wesen ses dagen sonder bermher-
tigheyt, maer op den Saterdagh sal de Princesse der
Engelen, te weten *Maria* daer in treden met haere
bermhertigheyt, en sal verlossen de Zielen van
haer Mede-broeders ende Mede-susters van haer
Broederschap des H. Scapuliers uyt het Vagevier.

Den Propheet *Sophonias* beschryvende de dagen
van de weke, seght: (a) „ 1. Den dagh van gramschap.
„ 2. Den dagh der benautheyt. 3. Den dagh der el-
„ lenden. 4. Den dagh der duysternissen. 5. Den
„ dagh des onweders. 6. Den dagh des geklancks.

Door dese beschryvinge kan seer wel verstaen
worden de weke en de dagen van het Vagevier.
Want *Ten eersten*, 't is aldaer eenen dagh der gram-
schap, niet dat Godt op dese Zieltjens vergramt is,
want sy zyn in staet der gratie, maer het schynt te
wesen eenen dagh der gramschap, om dat sy soo ge-
strafft worden en soo veel tormenten onderstaen.

Ten

(a) Dies iræ, dies angustiarum, dies miseriarum, dies tenebrarum, dies iur-
bialis, dies clangoris, *Sophoni. Cap. 6.*

Ten tweeden, 't is aldaer eenen dagh der benautheyt, want is't dat wy eenen heeten dagh in't midden van den Somer noemen eenen dagh van benautheyt, hoe veel te meer moet den dagh van het Vagevier genoemt worden den dagh der benautheyt, aengesien de zielen aldaer worden gesuyvert met 't selve vier waer mede de verdoemde worden verbrant. (a)

Ten derden, 't is aldaer eenen dagh der ellenden; want is't niet eene groote ellende sy selven niet te kunnen helpen? Alsoo zyn de Zieltjens in het Vagevier, sy en kunnen haer selven niet helpen, want sy en kunnen niet doen eenige wercken der verdiensten: hier op seght den *H. Joannes* in't 9. Capittel. „Den nacht sal komen in welcke niemant sal kunnen wercken. Dat is, de doot sal komen naer de welke niemant sal kunnen wercken oft jet verdienen.

Ten vierden, 't is aldaer eenen dagh der duysternissen want dese arme zielen worden aldaer berooft van 't aenschyn Godts, soo dat in het Vagevier gevonden worden de twee straffen die in de helle de verdoemde onderstaen. Te weten (b) „ de straffe „ van de gevoelycke pyne, ende de beroovinge van't „ aenschyn Godts.

Ten vijfden, 't is aldaer eenen dagh van onweder, want het regent aldaer een onverdragelyck vier, welck vier beschryvende den *H. Vader Augustinus* noemt het vier deser werelt daer by vergeleken maer te wesen als een geschildert vier.

Is't by aldien dat wy noemen eenen dagh van onweder als het tempeest maect en dondert met bli-

(a) Eodem igne crematur damnatus & purgatur electus, *S. August.*
xem,

(b) Poena sensus & poena damni.

xem, denckt oft den dagh van 't Vagevier niet met recht genoemt en wort den dagh van onweder, alwaer de Zieltjens liggen in een onsprekelyck en onbegrypelyck vier.

Ten sesden, 't is aldaer eenen dagh des geklancks; 't geroep oft geklanck dat aldaer wort gehoort, is, *ontfermt u mynder, ontfermt u mynder ten minsten gy-lieden myne vrienden.* Sy roepen om hulpe en maken gelyt gelyck den klanck van een trompet, en dit geroep komt voort van de onverdragelycke tormenten welcke sy lyden.

Alsoo wort beschteven de weke van het Vagevier door den vermelden Propheet *Sophonias*.

Maer *Sophonias* gy en beschryft maer ses dagen ende de weke heeft seven dagen, waer blyft den Saterdag? Ick vinde op dese vrage de antwoorde in 't boeck *Levitici* aen 't 16. Cap. aldaer staet geschreven: *Want den Saterdag is eenen dagh van ruste. (Levit. 16.)* Op desen Saterdag komt de Princesse der Engelen Maria, en op dien dag soo en laet sy haer devote zielen niet gepynight worden, maer sy verlost dese van alle tormenten ende leyt dese in de eeuwige ruste.

Daer staet geschreven in 't boeck der scheppinge. (*Genes. Cap. 1.*) *hoe dat Godt ses dagen gewerckt hebbende op den sevensten dagh heeft gerust van alle wercken.*

Alsoo oock Godt die werckt in het Vagevier ses dagen lanck wercken der rechtveerdigheyt over de Mede-broeders van den Scapulier, maer op den sevensten dagh den Saterdag, dan hout hy op, hy rust ter eere van sijne lieve beminde Moeder, en laet haer toe te volbrengen de bermhertigheyt.

§. IV.

Waer toe dat zyn verbonden de Mede-broeders van het Broederschap des H. Scapulier om deelachtigh te worden de Privilegien.

Eerst voor al wy moeten weten datter zyn twee derleye soorten van Privilegien gegeven aen den H. Scapulier : een voor de levende Mede-broeders op dese werelt, en een voor de Overledenen in het Vagevier van't welck wy nu hebben gesproken.

Raeckende wat dat men moet doen, om te genieten al de Volle Aflaten van het heele Jaer, en al de Privilegien gejoint op dese werelt aen dit Broederschap; sal ick nu verklaren.

Ten eersten, sy moeten ontfangen den Scapulier gewyt van jemant die daer toe macht heeft. Want alle Priesters oock van ons H. Orden en hebben de autoriteyt niet, en hierom seght men in het leste, (a) *ick met de macht welke ick bediene, en aen my toegelaten ontfange u tot het Broederschap, &c.*

Ten tweeden, den naem van die den Scapulier ontfanght moet geschreven worden, in't boeck van het Broederschap.

Ten derden, (b) men moet het altyt dragen aen den hals op sijn schouderen totter doot toe, jae om wel te doen men moet daer mede begraven worden.

Door het dragen en wort niet alleenelyck verstaen het *Physicè* dragen; dat is, die het draeght als twee lapkens, oft als een ander kleet; maer door het dragen

(a) Ego auctoritate quâ fungor & mihi concessa recipio te ad contractum nostræ sacrae Religionis, &c. (b) Scapulare deferre debent super Scapulas usque ad mortem inclusivè.

dragen wort alhier verstaen, dat het moet gedragen worden behoorlyck met een affectie en devotie tot de H. Maget *Maria*: dit soo doende worden sy deelachtigh van alle Privilegien en weldaden, ge-jont aen het Broederschap in dit leven.

Om te spreken van het tweede Privilegie te weten de verlossinge uyt het Vagevier op den eersten Saterdag naer de doot. *Ten eersten*, soo wort verfocht 't gene nu is geseyt: te weten, dat het Scapulier moet gewyt en ontfangen worden van eenen Priester daer toe gestelt, &c. als nu voorseyt is.

Ten tweeden, soo moet 't contract volbracht worden 't gene gemaect is tusschen *Maria*, en die den Scapulier ontfanght, want gevende den Scapulier sy seyde, (a) *teecken van een eeuwich accoort oft contract*. Om dit wat beter te verstaen, laet ons ondersoecken wat dat besluyt, en in heeft een contract, oft wat dat het is. De Rechtsgeleerde beschryven dit te wesen (b) *een Obligatie oft verbindinge van beyde de kanten*, by exempel in het contract van koopmanschap, den verkooper ende den kooper worden verbonden, den verkooper om sijne goederen over te geven ende te leveren, ende den kooper is verbonden den verkooper te betalen.

Nu dan *Maria* ingegaen hebbende een sedelyck (c) contract daer moet wesen obligatie van alle beyde de kanten, hierom seght den H. *Anselmus* (d) *noch 't en is geen contract alwaer niet en is een 't samē verbindinge*.

De H. Maget heeft haer verbonden ende beloost

E 2

ons

(a) Signum pacti sempiterni. (b) Contractus est ultro citroque obligatio. (c) Contractus à numero moralium. (d) Nec verus est contractus, ubi mutua non est obligatio, S. *Anselm. L. de Excell. Virg. Cap. 4.*

ons te verlossen uyt het Vagevier den eersten Saterdagh, te weten, is't dat wy oock onse obligatie voldoen. Wat is dan onse obligatie? De obligatie oft verbindinge is de dese, dat men moet lesen het *Officie van onse Lieve Vrouw*, en dit wort verstaen voor die konnen lesen, ende den tyt daer toe hebben.

Aenmerckt dat al de gene die verbonden zyn het *Roomsch Officie* te lesen, dat sy met het selve voldoen en niet en moeten lesen 't *Officie van onse Lieve Vrouw*.

Hier van sprekende den *Eerw. Pater Ireneus van den H. Jacobus Carmeliet*, in sijn tractaet van de besondere bewaringe van de *H. Maget* in't 7. Cap. §. 3. vraeght, (a) *wat dat wort verstaen door de Getyden?* Ick antwoorde dat by de *Godtsgeleerde gemeynelijck verstaen wort de Getyden die in de Choor worden gelesen, en tot welck Officie door kerckelijcke rechten zyn verbonden de Clercken, soo om hun heylige Orders, als oock ter oorsaeck van hun beneficie.*

Is't sake dat dit Officie gelesen wort, sonder twyffelen daer mede wort voldaan aen't versoeck van't Broederschap des heyligen Scapulier.

Soo jemant niet en kan het *Officie lesen van onse Lieve Vrouw* om dat sijne affairen, den tydt niet toe en laten, oft om dat hy niet en weet te lesen, alsdan wort daer verfocht alle Woonfdagen des Jaers ende Saterdagen van Kersdagh tot Lichtmisse, vleesch te derven, ten waer dat Kersdagh quame op een van dese Saterdagen, maer sop en vet wort toe-gelaten.

(a) *Quid intelligitur per horas Canonicas; R. Apud Theologos eo nomine communiter significari Canonicum Officium in Choro recitari solitum, & ad quod Ecclesiastico Jure obligantur Clerici, tum propter Sacrum Ordinem, tum ratione beneficij.*

Istud si recitetur hand dubie satis fiet Confraternitatis muneri. R. P. Ireneus à S. Jacobo Carmel. tractat. Theologico de singulari immacul. Virg. protectione, cap. 7. §. 3.

Maer die geen vleesch en kunnen derven, want den eenen sal zyn getrouwt, en sijn huysvrouwe en is in't Scapulier niet, eenen anderen sal dienen, &c. veelderhande beletselen wordender gevonden.

Hier in dispensseert men lichtelyck, ende men doet lesen *seven mael onsen Vader* en *seven mael Weest gegroet* oft een ander dagelycksche oeffeninge en devotie. Op dat alsoo niemant berooft en wort van dit groot weldaet, tot 't selve Privilegie begeerte hebbende.

§. V.

Den H. Dominicus Sticht-Vader van het H. Orden der Predick-Heeren, heeft het Roosen-Cransken ingestelt om dat alsoo de sondaren door dese devotie tot de H. Maget Maria sonden saligh worden.

Waert saken ick U. E. beminden Leser, ten vollen moeste beschryven hoe menigh duy-sent zielen door het lesen van het *H. Roosen-Cransken* zyn verlost van de eeuwige verdoemenisse, ick en soude noyt gedaen hebben; hierom ick bidde U. E. te vreden te wesen met alleenelyck te verstaen 't gene ick getrocken hebbe uyt eenen Boeck genaemt *Moederlijcke Liefde van Maria bewesen aen haer Orden der Predick-Heeren* aen het xx. cap. fol. 464. *De H. Maget Maria* haer openbarende aen den *H. Dominicus* seyde tot hem: mynen getrouwen vrient *Dominice*, weet gy niet wat wapenen gebruyckt heeft de *H. Dryvuldigheyt*, toen sy de werelt schickte te vernieuwen? Waer op hy antwoorde: ô goedertiere Moeder, dat weet gy beter dan ick, want door u is de werelt sa-

ligheyt aengekomen, door de welcke de werelt verlost en vernieuwt is geweest. Ende sy hem toelachende: de H. Dryvuldigheyt (sprack sy) om des werelts boosheden te bevechten, onder de principaelste wapenen heeft verkoren en afgesonden dien hemelschen regen, te weten, de engelsche groetenisse door den *Arts-Engel Gabriël* aen my gedaen, naer den welken een excellente vernieuwinge gevolght is: daerom is't saken dat gy vruchten begeert te doen door uwe predicatie, soo sult gy voor al soecken de wederspannige herten te besproeyen met den selven hemelschen regen, hen-lieden leerende de manier van myn *Roosen-Cransken* te lesen, met het overpeysen van het leven, passie, ende glorie van my ende mynen gebenedyden Soon; ende gy sult de hulpe Godts gevoelen. Want dat is de eenige medicyne, om alle de ketteryen ende valsche leeringen te verdryven, alle schadelycke pesten der zielen te genesen, de welcke haer kracht en deught ontfanght van het *dierbaer Bloedt Christi*, ende van dese myne borsten.

Noteert dat de H. Maget in dese openbaringden *H. Dominicum* hadde omhelst, gekust, en haer borsten gegeven te suygen.

Welcke woorden zynde voleynt, den H. Man siende groote swarigheyt om desen last van dege te volbrengen, antwoorde aldus, maer ô aldersuyverste Moeder gy weet hoe hertneckigh dat dit volck is van de Stadt van *Tholouse*, hoe seer dat sy my haeten, oversulckx en sullen my geen gehoor geven, noch willen toelaten dat ick hen-lieden soude prediken: hoe is het dan mogelyck, dat ick my ontlaste, en uw' *H. Roosen-Cransken*, 't welck al de hope is van haerder

zielen saligheyt, aen hun-lieden verkondige? Waer op *Maria* wederom heeft geantwoort: Soon *Dominico*, weest geensints beladen, maer gaet, treet stoutelyck in de Stadt van *Tholoufe* laet my voorts besorgen, ick sal wel maken dat een groote menigte van volck uw' Sermoen sal komen hooren, ende sal soo veel daer in werken dat sy u oft haer lief oft leet is, sullen moeten hooren. Toen gaf sy last aen vyfthien Engelen uyt haer geselschap, datse alle de klokken van de Hooft-Kercke van den *H. Romanus* binnen *Tholoufe* souden luyden, ter tydt toe dat de Kercke soude vervult zyn met volck, ende is alsoo verdwenen. Den *H. Vader Dominicus* steunende op dese beloften ginck recht naer *Tholoufe*, midd'ler tydt begonsten alle de klokken van selfs te luyden; de Borgers hier van verschrickt zynde, niet wetende hoe ende waeromme sulckx geschieden, liepen met menighen naer de Kercke, sommige uyt verbaestheyt, eenige uyt nieuwsgierigheyt liepen naer den Toren, maer en vonden daer niemant: terstont ginck de mare dat de klokken van selfs luyden, dus en wisten sy niet wat seggen oft peysen. Hier-en-tusschen quam den *H. Man* vrymoedigh in de Kercke, ginck op den Predickstoel, ende begonst met een wonderlycke vierigheyt te prediken den lof ende weerdigheyt van het *Roosen-Cransken*. Maer alsoo de Kettens hun daer dapper tegen stelden, ende alreede begosten oft uyt de Kercke wegh te loopen, oft te schreeuwen en te tieren, om den *H. Man* te beletten, soo zyn daer subitelyck soo schrickelycke winden, donderflagen, blixemen, duysterheden des lochts, ende soo grouwe-lycke aertbevinge opgestaen, dat de werelt scheen te

vergaen, ende niemant van al het volck sijn buyten de Kercke dorst begeven; ende dat te verwonderen is, noch het schrickelyck tempeest des lochts, noch het luyde getier ende misbaer des volckx soo in de Kerck, als buyten, en belette den H. Predikant niet, noch het volck van hem te hooren ende te verstaen van woort tot woort, al oft het al stil hadde geweest. Hy ten lesten door een Goddelyck ingeven, willende hunne versteende herten vermorwen, heeft geseyt: *Siet gy Borgers van Tholouse, siet dit is de machtige dreygende, rechtveerdighlyck straffende handt Gods, dit zyn zeecken en van synen torn ende gramschap: geeft hem gehoor, want aen de deure van uw' herte staet hy en klopt, 't is hy die u is dreygende in de locht, hy dreyght u op dat gy u sout beteren, maer hy en kastyt niet op dat hy soude doot slaen. Nochtans daer hanght een plage over uw' hooft, ende over de geheele Stadt, wilt gy-lieden dese tydelicke ende naerkomende eeuwige straffen ontgaen, het is in uw' vermogen. Neemt een exempel aen de hertneckige Joden die Christum gekruyst hebben, ende roept haestelyk om genade, stellende tot middelaresse sijn goedertiere Moeder Maria, want hy haer niet en sal weygeren: verlaet dan uwe dolingen, versaeckt uwe ketterye, groet Mariam met het H. Roosen-Cransken, stelt u vast betrouwen op haer, ende ick belove u tegenwoordig, tydelijcke ende toekomstige eeuwige saligheyt. Dies niet, soo sien ick hier tegenwoordig 150. Engelen met brandende sweerden in hunne handen van Godt ende sijne Moeder gesonden, om u ende de heele Stade met vier en vlamme te vernielen.*

Dit geseyt hebbende soo is daer in de locht gehoort een groot misbaer ende getier der booser geesten, roepende *wee ons, wee ons*, want wy worden

van de Engelen door de kracht des *H. Roosen-Cransken* met brandende ketenen gebonden, ende hun misbaer was soo schrickelyck, dat een jegelyck ter aerden by naer doodt soude gevallen hebben, en hadde Godt door sijne oneyndelycke bermhertigheyt hen niet behouden; hun geroep was soo schroomelyck, dat sy den Predikant verdooft souden hebben en hadde Godt sijn stemme geen meerder kracht gegeven.

Dat noch meer is, by gevalle was daer gebleven in de Kercke op een verheven plaetse aen den muer een out Beelt van onse Lieve Vrouw, 't welck mirakelusefelyck de rechte handt uytstekende, schein een jegelyck te dreygen, ten ware sy den Goddelycken Predikant des *H. Roosen-Cransken* hoorden, ende gehoorfaem waren, 't welck den *H. Vader Dominicus* aldus oock uytleggende seyde.

*Siet gy Borgers ende Toehoorders, siet niet alleen ick, maer de ongevoelijcke creaturen dreygen u, d'elementen en sullē niet ophouden van tegen u op te staen, ten zy dat gy-lieden eerst van uwe obstinaetheyt ophout, ende uwe saligheyt soeckt by d'Advocateresse der bermhertigheyt door haren *H. Psaulter*, dien ick *U. L. van haren t'wegē* verkondige. Siet dan haer door dese gebeden te versoenen, wilt gy dat sy haren grammaedigen erm bryge tot bermhertigheyt.*

Dese en dusdanige vermaningen van den *H. Vader* vergeselschapt met sulcke schroomelycke dreygementen ende openbare Mirakelen, hebben de herten der *Tholoufanen* soo vermorwet ende beweeght, dat sy hen allegader ter aerden worpende, met verheven handen naer den Hemel Godt om genade gebeden hebben, met sulck een groot berouw, dat het onmo-

gelyck is te verhaelen. Men hoorde anders niet dan bitter fuchten, komende uyt den gront huns herten, de tranen waren soo overvloedigh, dat men een jegelyck by nae daer in soude gewasschen hebben: het scheen dat een jeder sy selven wilde doot slaen met 't kloppen op de borst, d'een verweckte den anderen door hun misbaer tot leetwesen van hunne sonden, jae het scheen, dat den eenen daer in den anderen trachte te boven te gaen.

Den *H. Dominicus* dit siende, ende met groote blyschap des herten bemerckende, oock tot compassie beweeght zynde, keerde sijn aenschyn naer het Beelt van *Maria* met gebooghde knien ende gevouwen handen sijn gebedt stortende ende seggende.

O goedertiere Coninginne der hemelen ende der aerden, gy machtige Maget, aensiet tog en aenhoort dese penitenten, hun leetwesen van hun voorgaende leven belooft beternisse in het toekomende. Laet uwen torn ende grammoedigheyt, treckt in uwen schoot der bermhertigheyt uwen dreygenden erm. Nauwelyckx hadde hy dese woorden sijns gebedts gesproken, als het Beelt terstont, in't gesichte van een jegelyck sijnen erm heeft ingetrocken gelyck te voren, ende op den selven stont, heeft opgehouden 't schrickelyck tempeest ende onweer van blixem, windt, donder, en aertbevinge: terstont de Magistraet voren, de borgerye daer naer komende tot den *H. Dominicus*, hebben hem niet alleen beternisse des levens belooft maer oock hunne sonden gebiecht, ende publieckelyck hunne ketterye afgesworen, en aenveert het waerachtigh Catholyck Geloof, ende den *H. Vader* haer den schoot der bermhertigheyt Gods openende, heeftse geabsolveert, ontslagen van den

kerckelycken Ban, ende ontfangen voor nieuwe kinderen der H. Kercke, ende heeft hun onderwefen devotelyck het *H. Roosen Cransken* te lesen. Dit is geschiet in't jaer 1216. onder *Henricus den III.*

§. VI.

Herte Vrouw de H. Maget Maria helpt alle menschen die haer devotigh zyn en kieser voor Moeder.

DAer wort vertelt (a) in't leven van onse *H. Seraphiecke Moeder Teresa*, hoe dat sy elf-jaerigh wesende heeft verloren haer moeder, en soo haer moeder stierf, hoorde sy de vrienden tot malkanderen seggen: ons arm *Teresken*, is te beklagen dat sy haer moeder soo jonck verliest; sy dit verstaende is vertrocken, ende getreden in een kamer, alwaer was een schoon Marie-beelt, en vallende op haer knien riep: *O Maria Moeder Godts, ick hebbe mijne Moeder verloren, ick verkiесе u voor myne moeder, wilt my togh ontfangen voor uwe dochter.* En sy vertelt hoe dat dese verkiесinge aen haer ziele groot profijt heeft gedaen, jae dat van die ure af *Maria* haer heeft verwekt tot haer Orden, en twintigh jaren wesende is sy getreden in het Orden van de *H. Maget Maria des Berghs Carmeli.*

Gepresen moeten wesen alle kinderen die van jonckx af *Mariam* beminnen en haer verkiесen voor Moeder, want sy volgen naer den alderlieftten *Discipel Christi Joannes*, aen wie *Christus* stervende heeft geseyt: *Siet uwe Moeder, ende van dier ure af heeftse den Discipel genomen tot hem.* (*Joan. 19.*) als sijne Moeder.

Laet ons dan haer oock voor Moeder aennemen, ende haer devotelyck dienen. Laet ons bekleeden

(a) In vita S. Mauris Teresiae, Cap. 11.

met hare Livreye, haer H. Kleet te weten het *Scapulier* laet ons haer groeten met den Weeft gegroet, laet ons lesen het *Roosen Cransken*, en onderhouden eenige devote gebedkens tot haerder eeren. Wy moeten naervolgen de Coop-lieden deser werelt, soo dese eenige goederen hebben op de Zee, en dat sy quade maeren hooren, oft dat het groot tempeest heeft gemaect, vreesende van alles te verliefen, gaen sy by de Voorsekeraers en vragen voorsekeringe.

Op dat een jegelyck dit wel begrype, laet ons eens gaen sien wat dat te seggen is voorsekeringe.

Den wyt vermaerden Leeraer *Lessius der Societeyt Jesu*, hier van schryvende seght: (a) *Voorsekeringe is een aenveerdinge van een anders perykel, oft wel, tuseen contract met het welck jemant op hem neemt het perykel van een ander mans sake, en bemerckt (segthy) is't sake dat ordinaris veel wort gegeven, als by exempel dry ten honderde, &c.*

Siet wat inventien de werelycke menschen vinden, om al hun goederen niet te verliefen sy geven dry penningen van hondert.

Ick weet wel en 't moet alle menschen bekend wesen, dat wy in dese werelt zyn als in een woeste Zee vol tempeesten en quade bekoringen der duyvelen, ons schipken is ons lichaem, de kostelycke waere oft Coopmanschap is onse ziele, bevreest moeten wy wesen en noyt geruſt, tot dat onse ziele is gearriveert in de have van het *Hemels Jerusalem*, laet ons dan gaen tot *Maria*, sy sal ons verskeren de eeuwige saligheydt onser ziele, is't dat wy haer willen

(a) *Affecuratio est periculi alieni praestatio: seu est contractus quo quis alienae rei periculum in se suscipit. Adverte tamen si ordinarie multum detur pro affecuratore (V. G. tria in centum) &c. Lessius de Iure & Iust. l. 2. Cap. 28, dub. 4.*

geven dry uren van hondert, jae sy is te vreden met een ure van hondert. Wel aen dan Lief hebbers uwer zielen verkiest dese lieffelycke *Herte Vrouw* voot uwe Moeder, en ick belove u winste ende profijt. Den *H. Bernardus* seght: (a) *Maria* wort genoemt *Coninginne der bermhertigheyt*, om dat sy gelooft wort den afgront van de goddelijcke goedertierentheyt te openen aen die sy wilt, en soo sy wilt, en als sy wilt.

Wel aen dan, hoe grooten sondaer gy zyt, verkiest haer voor uwe Moeder, en doet wat t'haerder eere, en sy en sal u noyt laten verloren gaen.

Sy sprekende van haer selven seght: *Mijn borsten zyn als torens.* (Cant. 8.) Dese woorden uytleggende *Angelus Politanus*, seght: (b) *de H. Maget* en heeft geen kleyne borsten maer als torens, in welke is overvloedigheyt. Te weten overvloedigheyt van sogh der bermhertigheyt. Jemant van de sondaeren sal seggen, ô goedertiere Moeder! ick soude geerne suygen dese uwe borsten om bermhertigheyt te verwerven, maer ick vreesse dat uw' sogh maer en is voor uwe kinderen die redelyck, geschicktelyck en heylighlyck leven, ende niet voor beestelycke en boose quade sondaren. My dunckt dat ick *Mariam* hoore antwoorden met dese gelyckenisse. Hebdy noyt gesien een moeder, welke gebaert hebbende eenen soon, dat sy soo overvloedigh sogh heeft dat het kint niet genoegh en kan af-treucken. Alsdan de moeder sent tot de gebuerten om hondekens en sy leght dese aen haer borsten, en sy suygen het selve sogh dat den soon suyght.

(a) Vocatur Regina misericordiae, quod divinae pietatis abyssum cui vult & quo modo vult, & quando vult creditur aperire. *S. Bernard. serm. I. sup. Salve* (b) Non parva ubera habet sed ut matres sua sunt ubera, in quibus est abundantia. *Angelus Politan.*

Alfoo oock seght *Maria*, myne kinderen der gratie, de goede kinderen fuygen 't fogh der bermhertigheyt, maer myn fogh is te overvloedigh, ende daerom roepe ick alle honden, alle beestelycke fondaeren, op dat fy uyt my trecken en fuygen myn fogh der bermhertigheyt. Schept dan moet fondaeren hoe groot dat uwe boosheyt is.

Den *H. Bonaventura* seght: (a) *De fondaren die van de Biecht-Vaders en Predikanten dickwils als onberispelijck en sonder hope van beternisse verlaten worden, worden door de gebeden van Maria saligh.*

Door dese lieffelycke *Vrouw* wordt volbracht 't gene ick lese by den *Conincklijcken Propheet David*. *Heer gy sult saligh maken menschen ende beesten.* (Ps. 35.) Dese woorden uytleggende *Hugo Cardinalis* seght: (b) *Menschen, dat is rechtveerdige die redelijck leven, beesten, dat is, fondaren onredelijck levende.*

Laet ons hier by voegen de weerdige sententie van *Guilielmus Parisiensis*. (c) *Die gestelt moesten worden in den dagh des Oordeels aen de slincker hant, door uwe voorsprake sult gy maken dat sy gestelt sullen worden aen de rechter handt.* Al oft hy wilde seggen, alle fondaren die volgens de goddelycke rechtveerdigheyt fouden moeten verdoemt worden, sullen door de voorsprake van *Maria* saligh worden.

(d) *Met het binnenste dan onser herten* (seght *Bernardus*)

(a) *Sæpe qui à Confessoribus & Prædicatoribus tamquam incorrigibiles relinquuntur, Mariæ precibus salvantur. S. Bonav. in illud. messis quidam multa.* (b) *Homines, justos ratione utentes, jumenta, id est peccatores irrationabiliter viventes Hugo Cardinalis.* (c) *Eos qui à sinistris in judicio erant collocandi; tua intercessione efficies ut collocentur à dextris. Guil. Parisiensis.* (d) *Totis ergò medulis cordium totis præcordiorum affectibus & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas ejus qui totum nos habere voluit per Mariam. S. Bernardus in Nativit. B. Mariæ.*

met alle affectie en alle gediensghede, laet ons dese *H. Maget vereere*, want soo is het den wille van de gene, die begeert heeft, dat wy het al souden door *Mariam* verkrygē.

Sy is voorwaer *Herte Vrouw* oft onse *Lieve Vrouw*, ons, die haer dienen ende lief hebben uyer herten.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben hoe dat in onse tyden binnen *Vranckryck* den duyvel van een beseten mensch ondervraeght zynde wat gevoelen hy hadde van de *H. Maget Maria*, niet en wilde antwoorden, men dwinght hem voor de tweede reyse met dreygementen van te verdobbelen sijne pynen, oft wel dat hy sijn gevoelen soude uytsprecken, ende hy blyft stom; maer gedwongen woordende voor den derden keer met de kracht der belesinge en door de vermeerderinge sijnder tormenten, antwoorde met een droeve stem, wat kan ick U. L. seggen: als dat *Maria* maer en heeft een herte, een herte vol van liefde. Al oft hy wilde seggen een *hertelycke Vrouw* voor de saligheyt der menschen. Wel ongeluckigen geeft in uw' conditie, dat *herte* 't welck is vol van honingh en soetigheyt, kan het bewaren eenige gale voor u? Hoe, soude dat *herte* medelyden hebben met my, aengesien dat haeren naem alleen my verbrant, en my doet vluchten? Dat *herte* dan van die minnelycke Moeder 't welck voedt soo veel ontallycke liefde voor de grootste sondaren, en soude dat niet kunnen nederbuygen tot u om barmhertigheyt te verkrygen van haren Soon? Neen want 't is eenen Rechter onverbiddelyck, en sijn Moeder een Coninginne geheel vreet, want sy volghet naer de rechtveerdigheyt van haren Soon over my: wel hoe dan, het *H. dierbaer Bloet van den Sone Godts*, en de tranen van de Moeder heb-

80 *Het II. Cap. van de Herte Vrouw*
ben sy geen kracht genoegh om u te verlossen en te trecken uyt uwe tormenten? Eylaes sijn dierbaer Bloet en haer tranen zyn gestort geweest op de aerde, maer sy en dalen niet tot den Center der aerden tot den afgront der hellen, alwaer ick ben gevange, van de rechtveerdigheyt Godts voor in der eeuwigheyt, ick ben ellendigh. Seght eens Sathan, dat het aen u geoorloft waer en toe-gelaten te vereeren dat *Herte van Maria*, wat soude gy doen om haer op te offeren uwe liefde? Och wat en soude ick niet doen om te genieten haere soete en hertelycke liefde? Maer ick en kan haer niet beminnen.

Laet ons profijt doen door sijne onmachtigheyt, en aengesien wy hebben de vrywilligheyt, en dat wy den tydt hebben om haer te beminnen, laet ons haer verkiesen voor onse goedertiere Moeder, voor onse *Herte Vrouw*.

Don Jean de Velasco verhaelt in het leven van den seer Eerweerdigen *Franciscus de Yephes* die gestorven is in't Jaer 1617. met groote opinie der heyligheyt, dat onder andere Goddelycke openbaringen hem getoont is, dat een van de dingen die den duyvel aldermeest vreeft, is, dat men draeght den *H. Scapulier*, en dat men devotigh is tot de *H. Maget Maria*, om dat hem hier door soo veel zielen ontnomen worden.

Alle menschen dan die *Mariam* met haer hebben, dragen mede ende besitten eenen verskerden Troef om te winnen in het *Spel der Liefde* oft *Geestelijck Kaertspel*.

§. VII.

*Hier wort nytgedeylt den naem van de H. Maget Maria
aen alle staten om alle menschen tot haere
devotie te verwecken.*

MEt recht wort den naem van Maria genoemd een *nytgestorte Olie*. (*Cant. 1.*) Want gelyck (a) *de Olie verlicht, voedt, en salft*: alsoo oock den naem van *Maria* die verlicht 't herte der fondaren, die geeft voetsel aen de ziele, ende die salft en geneest die gequetst ende gebeten zyn van het serpent der sonde. Dese *nytgestorte Olie*, desen soeten naem, wil ick storten in de herten van alle soorten der menschen, op dat sy door dese *Olie*, door *Maria* verkrygen gesont-heynt naer de ziele, oft gesont zynde meer voortganck ontfangen in den wegh der volmaecktheyt.

De eerste letter van desen Goddelycken Naem is M. Dese geef ick aen de Maeghden, op dat sy door de *H. Moeder en Maget Maria* souden bewaert worden in den Maeghdelycken staet, ende oock op dat sy de *H. Maget* souden naervolgen.

De Naturalisten vertellen hoe dat de Lely-bloem als haer blaederen, welcke nytspruyten ontrent de aerde, af-getrocken worden, dat als-dan de selve schoonder en grooter wort, de reden seggen sy te wesen, om dat dese blaederen te veel sap intrecken, en soo dese afgetrocken zijn dit sap oft voetsel treckt om hooge naer de blom toe en alsoo door overvloediger voetsel wort de Lelie grooter en schoonder.

Alsoo oock de *H. Maget Maria* willende haer *Lely-bloem*

F

[a] Oleum lucet, pascit & ungit, S. Bernard.

ly-blom der fuyverheyf op 't aldervolmaecktfte doen groeyen , foo heeft fy afgetrocken alle de blaederen ontrent de aerde , dat is te feggen , al de aertfche gedachten heeft fy afgefnefen , alle weirlycke converfation oft hanteringe vluchtende , niet loopende lanckx de ftraeten , maer in de eenigheyt blyvende , en als fy moefte uytgaen 't was met haefte. Den Evangelift befchryvende hoe dat fy is gegaen haer Nicht *Elifabeth* befoecken , feght : *Maria opftaende is wegh gegaen met haefte (Luc. cap. 1.)*

Dit heeft *Maria* gedaen om de Maeghdekens te onderwyfen en te leeren hoe dat fy haer moeten dragen om wel te bewaeren de Lely-blom der fuyverheyf , te weten dat fy moeten vluchten alle gemeynfaemheyt der ongelycke perfoonon , dat fy moeten af-fnyden alle oneerlycke liedekens en woorden , alle kuffen , aenraeckinge , &c. Sy moeten af-kappen al dat naer d'aerde , naer de onvólmaecktheyt leyt.

Eene Maget , welcke begeerte heeft om te trouwen , fal feggen oft dencken , dat defe vermaninge voor haer niet en is , maer wel voor *Nonnekens* , *Begijnijens* en *devote geestelycke Dochters*.

Al die fulckx peyfen zyn verdoolt , want gy-lieden Jonge Dochters. Joffrouwen , die daer al lichtelyck toelaet kleyne lichtveerdigheden , ick vreefe feer dat gy-lieden fult varen als de vliege , die vliegende ontrent de keerffe ten leften haer verbrant , hoort dan , *die ftaet dat hy toefiet dat hy niet en valle. (a)*

Defe Maeghden fullen feggen , ick ben voorfekert dat hy my fal trouwen. En zyt foo fot niet fulckx te gelooven , want gy en fout d'eerfte niet wesen de

(a) Qui stat videat ne cadat.

welcke is bedrogen geweest, overdenckt dan, oft hy sal u trouwen ofte niet, soo hy u niet en trouwt, men sal noch met u gecken en u over al uyt-lacchen, soo hy u trouwt, 't minste dat gy doet, soo hy maer en liet u eens lacchen en spreken met een Jonghman, hy sal soo jalours worden als eenen duyvel, peysende, als sy dochter was sy en was niet seer scrupuleus van te laten kussen, en nu al is sy getrouwt, sy soude het oock wel toelaten. De experientie welcke is de moeder van alle saken, leert ons, dat sulckx in veel houwelycken wort bevonden.

Maeghdekens al wilt gy-lieden trouwen, bewaert wel uwe Lely-blom.

Geestelycke zielen die daer zyt in belofte van suyverheyt oft in propost van de selve tot der doot te onderhouden, zyt devotigh tot de *H. Maget Maria*, draeght haer mede in u gemoet ende in haer tegenwoordigheyt sullen overwonnen worden alle onsuivere bekoringen, 't serpent sal verplettert worden oft bedwongen worden de vlucht te nemen. En hierom seght de *H. Maget* van haer selven, *als een Ceder-boom ben ick verheven.* (*Eccl. cap. 24.*)

Isidorus in sijnen 17. boeck beschryvende den eygendom vanden Ceder-boom, seght (a) *Den Ceder met sijnen geur oft goeden reuck verjaegt alle serpentes en senynige beesten, want in de tegenwoordigheyt vanden Ceder en kan het onsuiver serpent niet blyven, en soo het daer blyft 't moet sterven.*

Alsoo de suyverheyt van de H. Maget verjaeght alle

F 2

vlee-

(a) Cedrus odore suo fugat serpentes; & omnia animalia venenosa nam in praesentia Cedri serpens immundus non potest subsistere, & si manserit moritur. Ita puritas virginis omnes motus venenosos carnales. &c. *Isidor. Lib. 17.*

vleeschelijke fenynige beroerte in den mensch, ende de quade tentatien soo sy niet en willen vertrecken, worden door de tegenwoordigheyt van Maria gedoodt, en het helsch serpent wort verplettert.

Lieve Maeghdekens draeght dan *Maria* mede in u gemoet en alsoo suldy victorie behaelen over het serpent en al sijn bekoringen. *Ick ben* (seght de H. *Marger*) *een Lely-bloem der dellingen.* (*Cant. 2.*) Geluckigh zyn alle Maeghden die dese *Lelie der dellinge* dragen.

Daer wort vertelt eene wonderlycke geschiedenisse van dese Lely-blom. Eenen Herder om sijnen rydt over te brengen, heeft tot sijn vermaeck bloemkens gepluckt ende groene tacxkens, en heeft daer van een Croon gemaect, ende op sijnen hoet gestelt, en alsoo wandelende ontrent sijn schapen gemoet een serpent op den wegh, 't welck hem invlieght maer wesende op sijn lyf is het serpent afgevallen, 't serpent wederom met eenen nieuwen moet vlieght den herder toe, en den herder sy selven tegenstellende door de roeringe van het hooft, soo viel sijnen hoet af met de Croone der bloemen, ende alsdan soo bleef het serpent op hem sitten en begonde hem totter doot toe te quetsen; ten selven tyde seker passagier oft reysende man daer ontrent zynde ende aenmerckt hebbende dat het serpent den herder niet en hadde kunnen hinderen soo lange hy den hoet op hadde met de bloemen, heeft sy selven laeten voorstaen, dat daer onder ander bloemen en kruyden jet moeste wesen 't gene 't serpent sijn kracht benam: hy is dan by gekomen, ende heeft den afgevallen hoet gestelt op den herders hooft, en siet terstont het serpent heeft hem verlaten en hy wiert genesen: men

heeft bevonden dat onder ander bloemen daer was de Lely-bloem der dellingen, wiens reuck de serpentes niet en konnen verdragen, en hierom soo vluchten sy de plaetsen daer dese groeyen.

Alsoo oock geestelycker wyse sprekende, door de Lelie der dellinge wort wel verstaen de H. Mager der Maeghden *Maria*, door't serpent den duyvel, door den Herder alle Maeghden, en gelyck den Herder wel vaerde ende niet en konde gehindert worden soo lange hy droegh de Lelie der dellingen, soo en sullen van gelycke de Maeghdekens niet overwonnen worden van de duyvelsche bekoringen en aenstooten, soo lange sy dragen met haer dese suyver schoone Lelie der dellingen, te weten *Maria*.

Men leeft in't leven van de H. Maget *Ida* (a) hoe dat sy quam door een nauwe straet en gemoete eenen ruyter die haer van verr' begonde oneerlyck aen te spreken, ende siende dat hy naer haer toequam, en vreesende onteert te worden, riep tot de Lelie der dellinge, te weten tot *Maria* (welcke sy altydt mede droegh door devotie in haer gemoet) (b) *Bewaert myn suyver leven, en maeckt desen wegh vry*. En sy is van eenen Engel opgenomen ende gestelt op een ander vry plaetse. Dese aenroepinge is volgens den raedt van den *H. Bernardus*, (c) *Soo daer opstaen winden, tempeesten der tentatien, aenroept Mariam*.

Beminde Maeghden ick geve dan U. E. d'eerste letter van den Naem *Maria* de M. op dat gy-lieden door dese Maeght der Maeghden, de kostelycke Lely-bloem der suyverheyt wel mooght bewaren.

(a) Ex vita S. Idæ (b) Vitam præsta puram, ier para tuum (c) Si insurgant venti tentationum, voca Mariam. S. Bern. Hom. 2. sup. missus est.

De tweede letter A. geve ick aen de Arme van geeste, van die geschreven staet (a) *Saligh zijn sy die arm van geest zyn, want 't rijk der hemelen behoort hun toe.*

Den H. Vader *Augustinus* in de plaetse van te lesen Arme van geeste, leest ootmoedige van geeste, en dit komt seer wel r'onse proposte, want aengesien *Maria* wort genoemt een Lelie om hare suyperheyt, sy wort oock genoemt der dellinge om hare diep-grondige ootmoedigheyt, en voorwaer een maeght sonder ootmoedigheyt, is als een lichaem sonder ziele. Leert dan, ô lieve Maeghden, *Mariam* naervolgen. hoort ende aenmerckt een wonderlycke daedt van dese deught in *Maria*.

't Is ons kenbaer hoe dat den Engel *Gabriël* is gesonden tot de H. Maget, als Ambassadeur van de Alderheyligste Dryvuldigheyt, ende tot haer ingezreden zynde (schryft den Evangelist) seyde, weest gegroet vol van gratie, den Heer is met u, gebenedydt zyt gy onder de Vrouwen.

De welcke als sy't gehoord hadde, is ontstelt geweest door sijn woort, ende dachte hoedanigh dese groete was.

Wat meyndy Maeghdekens, wat dat de oorsaeck is geweest van desen schrick ende verbaestheydt? Hoort wat seght den H. *Albertus*, (b) door hare ootmoedigheyt is sy bevrees en verbaest geworden. Want sy ootmoedigh wesende, en hoorende den Engel seggen, al wat aenginck haren lof, hoe dat sy was vol van gratie, gebenedydt onder de vrouwen, dat heeft haer soo mishaeht dat sy verbaest, bevrees, ende verschrickt wiert. Jemant sal seggen, is dat sulck

een

(a) *Beati pauperes spiritu. S. Augustinus legit. Beati humiles spiritu.*
 (b) *Humilitate turbata est. S. Albert. Mag. firm. de B. Virg.*

een oorfaeck van fy felven te stooten ? Hier op antwoort den *H. Petrus Chryfologus* (a) aen een waerachtige ootmoedige ziel en kan geen grooter torment overkomen als haren lof te hooren, want die waerachtigh ootmodigh is, en wenscht niet om gepresen te worden, maer om voor slecht geacht te worden : Veel menschen en verstaen dit niet alleenelyck om dat sy de ootmoedigheyt niet en kennen, ick late staen oeffenen.

Den wyt vermaerden *Philippus Diez*. spreckt hier van seer wel t'onser proposte (b) *Al de gene die gewoon zyn* (seght hy) *te gaen op leege en ootmoedige plaetsen, soo dese op hooge verheve plaetsen geleyt worden, sy worden gemeynelijck verschrickt, maer die dese plaetsen gewoon zyn te doorwandelen gelyck de bouwers van huysen, sy en vreesen niet.* By exempel een Schailie decker hy sal op het opperste van onse Lieve Vrouwe Toren gaen jae sal boven op 't Cruyce staen en aldaer met blyfchap en vermaeck eenen pot bier uyt drincken, en waert saken jemant van ons daer op wierde gestelt, soude van schrick en verbaestheyt sieck worden.

Hierom (seght desen Leeraer) *als de alderootmoedighste Maget Maria, welcke gewoon was te wandelen in leege en ootmoedige plaetsen, als sy van den Engel wort verheven tot in den Alderhooghsten, van soo veel lof en eere wordt sy verschrickt en bevreest.*

F 4

't Welck

(a) *Vero humili tormentum gravius accidere non potest, quam laudes suas audire, nam verus humilis non optat laudari, sed vilis reputari* S. *Petr. Chryf. serm. 142.* (b) *Qui per loca humilia & infima incedere consuevit, si ad sublimia ducitur turbari solet & decenteri, at vero qui hujusmodi locis assueti jam sunt, ut domorum structores, nullum solent timorem concipere. Hac de causa cum humilissima hac Virgo, in profundo humilitatis assidue veriaetur, dum se hodie ab Angelo ad altissimum tantarum laudum culmen extolli videt, turbatur. Quod nobis contingere non solet quia per superbia culmina solemus ascendere, imo laudari gaudemus, &c.* *Diez. de Incarnat. Domin. Conc. 1. nu. 36.*

't Welck ons niet gemeynelijck overkomt, en dat om diefwil dat wy gewoon zyn in de verbeventheden der hooveerdigheyt op te klimmen, jae dat meer is wy ver-blyden ons als wy gepresen worden.

In de eerste letter M. heeft U. E. verstaen de suy-verheyt van *Maria*, en nu in de tweede lettre A. haere ootmoedigheyt, ick segge met den *H. Bernardus*, (a) *Is't by aldien dat gy niet en kont omhelsen de suyverheyt van de ootmoedige Maget, volght ten minsten naer de ootmoedigheyt van de suyvere Maget.* Soo jemant dan het Engels leven, den Maeghdelycken staet niet en kan onderhouden 't is beter dat hy trouwt als brant, maer al zyt gy getrouwt en laet hierom *Mariam* niet naer te volgen in de ootmoedigheyt.

De derde letter R. dese geve ick aen de Rycke Liedien, op dat sy *Maria* naer volgen in de gewillige armoede om alsoo Ryck en arm te wesen. 't Is een ellendige sake te sien een mensch arm en hooveerdigh, maer te aenschouwen een mensch Ryck en arm dat verheugt de ziele.

Daer en is geen twyffel oft de familie van *Jesus, Maria, Joseph* konde besitten, al wat'er hier op der aerden kan gewenscht worden, want al dat'er geschapen was, behoorde toe aen dese familie, en dit niet tegenstaende daer was sulck een gebreck dat de *H. Maget* in *Bethlehem* geen plaetse en vont om te herbergen, soo dat sy genootsaect was te vertrecken naer eenen stal, ende den *H. Bruydegom Joseph* heeft getimmert ende gewonnen den armen kost voor *Jesus* en *Maria* in't sweet sijns aensicht. Dit is geschiet

om
(a) *Audistis virginem, audistis humilem, si non potestis virginitatem humilis amplecti, (altem humilitatem Virginis imitamini. S. Bern. sup. Mess.*

om te onderrichten en te leeren de Rycke Liedē deser wereldt hoe dat sy moeten haer goederen gebruycken, niet in't gemack in alles te soecken, niet in sijn sinnelyckheden in alles te voldoen met lekker te eten en te drincken.

Maer of schoon sy dit doen aen het lichaem, sy moesten oock voldoen aen de ziele, sy selven somtyts verstervende, geenē wyn drinckende, noch eenige leckere spysē nuttende, ende de verstoote brocxkens sēden aen een arm huysgesin ter eere van *Jesus, Maria, Joseph*. Oock 't is seer aengenaem aen *Maria* als sy hare rycke dienaren siet met Almoessen vercierē haer Godts-huysen, haer Kercken, haer Capellen en Autaren. Een Ryck milddadigh man toont met de wercken dat hy sijn affectie niet en heeft gebonden aen sijne goederen: desen is voorwaer Arm van geest en Ryck naer den lichaeme, want de goederen van haer selven en zyn niet quaet maer goet: soo sy qualyck gebruyckt worden, soo brengen sy den mensch in den afgront der hellen, en sy blyven daer uyt. Rycke Liedē dan vereert *Maria* met eenige thienden oft deelen uwer goederen, op dat sy U. L. beforge de eeuwige goederen.

De vierde letter I. gevē ick aen de Jonckheyt, 't is een out spreek-woort.

Soo d'oude songen, soo pepen de Jongen.

En den Wyse-man seght, *het is een gemeyn seg-woort. een Jongelinck by sijnen wegh oock als hy out geworden is en sal by daer niet afgaen* (Prov. Cap. 22.) hierom is't geraetsaem dat de ouders van jonckx af de kinderen den H. Scapulier doen dragen dat sy hun leeren lesen het

Roosen-Kransken, en andere gebedekens op dat sy alsoo groeyende in de jaeren, oock soude groeyen in deughden en devotie tot de H. Moeder Godts.

Maer 't is met bloedige tranen te beweenen, dat veel ouders door haer ongemanieert leven, eerder het quaet leeren als het goet.

Den Evangelist *Marcus* vertelt ons: hoe dat eenen vader leyde sijnen soon by Christus, en desen was beseten van den duyvel die den soon stom maeckte hy knorselde met de tanden, en hy schuymbeckte van gramschap; desen boosen geest smeet den soon in't vier, en in de wateren om hem te vermoorden. Den Salighmaker onser zielen vol medelyden, hem willende genesen ondervraeghde den vader op dese maniere *Van wat tyt is hem dit overgekomen?* Den vader antwoorde, *van sijn jonckheyt af.* *Marc. 9.* Den *H. Joannes Guldemont* overleggende dese maniere van vragen, segt wel waerom heeft den Heer soo besonderlijck den tyt willen weten? *Want voor Godt en is niet verborgen, en oock ten is niet geschiet sonder dat het Godt bekend was, waerom dan ô Heere Jesu gedaen dese vrage?* Den vermelden Leeraer segt. (a) *Om alsoo den vader te doen verstaen dat hy oorsaeck was van al dese quaden, om dat hy door sijn quaet exempel sijnen soon bedorven hadde; en dit is soo seer niet te verwonderen, want ick kenne een persoon beseten van den duyvel, die door stercke vermaningen gepraemt zynde, om te seggen wanneer en op wat tyt den duyvel in haer was gekomen? Heeft geantwoort dat den vader van desen persoon in de jonckheyt hadde met coleer en haestigheyt geseyt, den duyvel moet*

dat

(a) *Ad refundendum peccatum in parentem. S. Ioan. Chryf. in hunc locum.*

dat kindt haelen, en op staende voet ben ick door Godts toelaten in haer getreden.

Vader, Moeder, leert met uw' goet exempel uwe kinderen bidden en aenroepen de *H. Maget Maria*.

Hier soo wil ick vertellen een geschiedenisse, aen welcke ick self soude twyffelen oft sy waerachtigh is, ten waer dat den *H. Militon* het selven vertelde. Ick hebbe (seght hy) gekent eenen grooten Heer toegedaen tot den naem van *Maria*, waerom by sijn kinderen leerde van jonckx af lesen en bidden, jae hy geboor aen sijne dienst-boden dat sy malkanderen te gemoet komende souden seggen *Weest gegroet Maria*. hier mede en was hy noch niet te vreden, maer tot een vogelken toe 't welck hy hadde, dede hy leeren singen *Ave Maria*. Dit vogelken s'morgens met 't kricken van den dageraet riep gedurigh *Ave Maria*, en soo daer jemandt klopte oft belde het riep, *Ave Maria*, 't is geschiet op eenen morgenstont dat door onachtsaemheyt het huysken van't vogelken niet en was gesloten, en soo men de deure van't huys opende, vloogh het wegh naer den bosch toe, nu aldaer wesende den roofvogel heeft dit gesien, ende terstont vervolght, ende 't heeft sy selven gedoken onder de braemen en doornen; maer den roofvogel isser by geraeckt, en heeft met sijnen klauw geflagen, en het riep *Ave Maria*, ô wonderlycke saeck! Seght den *H. Militon* terstont den roofvogel dese woorden hoorende, viel doot, en het vogelken vloogh om hoogh naer den Hemel singende *Ave Maria*.

Is't saken dat dese aenroepinge van den Naem *Maria* heeft een vogelken van de doot bewaert, hoe veel te meer sal dese aenroepinge verlossen alle de-

vote zielen van de eeuwige doodt, ende slavernye des duyvels.

Hierom segt den *H. Bonaventura*(a) *Glorieus oft vol victorie ende wonderlyck is uwen naem, ô Maria, die desen onthouden en sullen niet verschrickt worden in't eynde des levens, want de duyvelen hoorende desen Naem, verlaten terstont de zielen.* Oeffent u dan ô teere jonckheyt in dese devotie, vervoordert u in dese van jonckx af om door een goede gewoonte voortaan wel te varen.

De vyfde letter A. dese geve ick aen Alle man, dat is aen alle soorten der menschen, soo aen rechtveerdige als onrechtveerdige, aen goede als aen quade.

Onse Moeder de H. Kercke welcke gestiert wort van den H. Geest, in haere Litanien van onse Lieve Vrouw van Loretten singht (b) *Deure des Hemels, bidt voor ons, ende in den Lof-sanck genaemt Weest gegroet sterre der zee, Ave maris Stella.* Aldaer soo wort de H. Maget genoemd de venster des Hemels, (c) *gy zyt geworden de venster van den Hemel.* Daer is groot onderscheyt tusschen een deure, ende venster, in-komen door de deure is eerlyck, en alle treffelyck volck wort door de deure in-geleyt.

Maer door de venster in-treden dat staet diefachtigh, fielen en schelmen klimmen door de venster, alsoo heeft Christus gesproken by den *H. Joannes* aen't 10. Cap. die niet en gaet door de deure in den schap-stal der schapen maer door andere plaetsen, desen is een dief ende moordenaer. Maer die door de deure ingaet, dat is den herder, den meester, een

(a) *Gloriosum & admirabile est nomen tuum ô Maria qui illud retinent non expavescent in puncto mortis, nam demones audientes hoc nomen Mariae statim relinquunt animam. S. Bonavent.* (b) *Janua Cæli, ora pro nobis.* (c) *Cæli fenestra facta es.*

eerlijck man. Door den schaep-stal magh men verstaen het Rijck der Hemelen vervult met schapen, dat zijn uytverkoren zielen, alsoo worden de rechtveerdige beschreven in de H. Schrifture (a) *de schapen sal hy stellen aen de rechter zyde.*

Van dien schaep-stal, van dit Rijcke der Hemelen is *Maria* de deure ende de venster, de deure om dat alle rechtveerdige, goede heylige zielen komen door de voorsprake van *Maria* in de eeuwige blijshap; sy wort oock genoemt een venster van den Hemel, om dat door haer hulpe en gratie alle sondaeren aen haer devotigh, die dieven hebben geweest en moordenaeren, komen door de venster, dat is te seggen, door de barmhertige Moeder Godts treden in den Hemel.

En wat hanght daer aen oft wy komen als rechtveerdige die noyt gesondicht en hebben door de deure oft wel als bekeerde sondaeren door de venster als wy even wel daer niet uyt-gesloten worden.

Den honinghvloeyenden *Bernardus* overdenckende de oneyndelycke goedertierentheynt van *Maria* roept, (b) *Sy heeft aen alle man, aen alle menschen haeren schoot der barmhertigheyt geopent op dat alle personen souden van haer volheyt ontfangen, den rechtveerdigen gratie, den sondaer vergiffenisse, hierom magh sy met recht van haer selven seggē: Ick ben gelyk eenen schoonen Olyf-boom in de velden (Eccl. 24. cap.) Hier op sprekende den H. Antonius seght, (c) Gelyck tot eenen schoonen Olyf-boom staende op het velt, alle mensche können by komen ende de*

[a] Constituet oves à dextris [b] Omnibus sinum misericordiae aperit, ut de plenitudine ejus recipiant universi, justus gratiam, peccator veniam, &c. *S. Bernard* [c] Sicut ad olivam speciosam in campis omnes possunt accipere fructus ejus, sic ad Mariam, & justus & peccatores possunt accedere, ut inde fructus misericordiae accipiant. *S. Antonius* Part. 4. tit. 31. cap. 4.

94 *Het II. Cap. van de Herte Vrouw.*
vruchten nemen, alsoo oock rechtveerdige en onrecht-
veerdige kunnen en mogen by *Maria* gaen om haer
vruchten der bērmhertigheyt te genieten.

Soo dat dan dese lieve Moeder vol bērmhertigheyt, is
een algemeyne Moeder, niet aensende oft haere kinde-
ren qualyck hebben geleest; als sy hun maer en willen
beteren, onderhoudende de devotie tot haer soo en ver-
stoot sy niemandt tot *Theophilum* toe, die sy selven had-
de overgegeven aen den duyvel, schept coragie sonda-
ren, en drinckt in de olie van dese devotie tot *Maria*.

Fontinus sprekende van de uyt-werckinge ende
kracht der Olie, seght: (a) *Jemant die sijnen mondt vol*
Olie heeft, en dat desen in't water wort gesmeten en kan
niet verdrincken, de reden hier van is, om dat de Olie
allenskens uyt den mondt komende de wateren verdeylt,
en alsoo wat men asem ende men kan niet sterwen, noch
niet verdrincken soo lange daer noch Olie is in den
mondt.

Alsoo oock alle sondaren die daer zyn gevallen
in den afgront van den sondigen poel, is dat sy dese
soete Olie der devotie tot *Maria* onderhouden in't hert
ende mondt, de duyvelen en sullen dese zielen niet
kunnen doen verlincken in den afgrondt der helle.

Gelyck dan de olie verdeylt de wateren, ende
oorfaeck is dat den mensch sijnen asem kryght, en-
de niet en verdrinckt.

Alsoo oock den sondaer hebbende dese olie der
devotie tot *Maria*, dese olie oft devotie verdeylt
ende verjaeght de boose duyvelen, en alsoo is sy
oorfaeck dat hy niet en sterft de eeuwige doot,

(a) *Hui Oleum tenuerit in ore, submergi non poterit. Ratio est quia*
successivè mistum aquas dividit, & sic ipse qui supiet aquam fuerit,
respirat, &c. Fontinus de statu universo.

want *Maria* en sal haer dienaeren noyt verlaten.

Hoort *Bernardus*, (a) *Gy en hebt ô Maria van den sondaer hoe seer dat hy stinckt geen en schrick, gy en misacht hem niet: ist dat hy met een leedtwesende gemoot naer u sucht gy met een godtvruchtige handt treckt hem uyt den afgront van Wanhope.*

Waerom zyn de vyf dwase Maeghden verdoemt? om dat sy geen Olie en hadden, te weten geen Olie der devotie tot *Maria*, hadden sy geen Olie, soo en hadden sy geen licht, en hierom seyden de dwase tot de wyse, *geeft ons van U. L. Olie, want onse Lampen gaen uyt. (Matth. 25.)*

Daer wordt vertelt hoe dat de vorssen ophouden van knorren of roepen, als sy by nachte sien een brandende Lampe: hierom ist dat een seker Leeraer dede schilderen een Rivier vol vorssen en daer by uyt hangen een brandende Lampe, en onder stelde hy.

(b) *Wanneer sy maer het licht en sien,*

En salder geen geknor geschien.

Door dese vuyle beesten worden seer wel verstaen de duyvelen, die daer roepen en knorren door quade tentatien om de sondarige zielen wanhopigh te maken ick rade dat het is, om dat sy dese uytgestorte Olie mede dragen, dat is te seggen, uytgestorte devotie tot *Maria*, en sy vindende olie der devotie, sal haer licht der gratie senden, en de duyvelen gewaer wordende dit licht, sullen swygen ende vertrecken.

Ick hebbe nu uytgedeylt den Naem van *Maria* als een uytgestorte Olie, en hebbe alle staten tot dese devotie verweckt, op dat alle menschen elck in sijnen staet drinckende dese Olie der devotie mogen

(a) Tu peccatorem quantumlibet foetidum non horres, non despices, si ad te poenitenti animo suspiraverit, tu illum à desperationis barathro piâ manu retrahis. S. Bernard. (b) Hac visa tacebunt.

wel varen hier en hier naermaels inder eeuwigheyt.

Den Eerw: Heer *Aeneas Sylvius Piccolomeus* wefende Gefant (die daer naer is geworden Paus van Roomen met naem *Pius den II.*) tot *Brugge* komende alwaer hy aenmerckende een onsprekelycke devotie tot het H. mirakeleus Beelt van *Maria* genaemt *onfe lieve Vrouw van de Poorterye*, om dieswil dat sy aldaer voor besondere Patroonerffe was genomen van de Pooters oft Borgers van *Brugge*, hy heeft de *Brughfche* Stadt genaemt (a) *de Mariaenfche* Stadt oft *de Stadt van Maria*, hy seyde oock dat hy nu dry plaetsen wiste inde H. Kerke alwaer de H. Moeder Godts wiert jeverigh geviert, te weten tot *Loretten* in *Italien*, binnen *Spagnien* in de Hoofststadt van *Aragonien*, alwaer ge-eert wort *Onse Lieve Vrouw van de Pilaer*. Ende tot *Brugge* *Onse Lieve Vrouw van de Poorterye* oft *Borgerye*.

Maer Godt lof dese uytgestorte Olie der devotie is soo verbreyt door de heele werelt dat men Godt en sijne lieve Moeder moet loven en dancken over dese soo groote vervoorderde devotie.

Ick wensche dat jeder mensch maeckte van sijn herte eenen Autaer, en dat hy alle dagh daer op liet rusten de *H. Maria*, t'haerder eere brandende een vierig gebedt. Dit doende soo souden alle menschen hebben met hun *Herte Vrouw* van ons *Geestelyck Kaertspel*.

Herte Vrouw is de Maeght
En Moeder Godts gepresen
Dat dese Troef bebaeght
Aen die wilt saligh wesen.
Want die dees niet en acht
Is een verlaten kint
Waerom met al u macht
Bid' ick Mariam mint.

(a) *Civitas Brugenfis Civitas Marianā.*

 HET III. CAPITTEL.

Van den Hertten Sot.

§. I.

Wie met recht genoemt magh worden Hertten Sot van ons Geestelyck Kaertspel.

Geestelycker wyse sprekende van den Hertten Sot, (gelyck het betaemt alhier te spreken) *Herren Sot* wort genoemt die ootmoedigh is van herte, want een waerachtigh ootmoedigh mensch, wort geacht als eenen Sot, oft simpel mensch. Oock door *Herten Sot* wort verstaen eenen bekeerden sondaer, die verlaet het quaet geselschap, en sy selven begeeft tot Godts dienst ende liefde, dickwils te biechten gaende, 't Sermoon hoorende, &c. Dese fottigheyt is weerdigh gepresen, en wensche alle sondaeren op de maniere *hertelyck Sot te wesen.*

*Want Hertten Sot is goet
Hy wort met recht gepresen
Siet toe dan wat gy doet
Wilt hertelyck Sot wesen
En vraeght niet naer den mensch
Leert minnen uwen Godt
Soo wort gy naer Godts wensch
Een wyse Hertten Sot.*

Den *H. Gregorius* pryft seer dese fottigheyt als hy segt: (a) *Laet ons verlaten de schadige wysheyt, en laet ons*
 G *leeren*

(a) *Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem stultitiam si veraciter sapientes esse appetimus, stultiq; nos humiliter cognoscamus. S. Greg. I. Moral. 27. Cap. 17.*

leeren de prijsbaere sottigheyt, en soo wy waerachtelijck willen wijs zijn, laet ons ootmoedigh kennen sot te wesen.

Dese lofbarige sottigheyt wort ons oock aengepredickt door dat uytgelese Vat, den Predikant der waerheyt den *H. Paulus*: *Is't saken* (seght hy) *datter jemant onder U. L. schynt wijs te wesen in dese werelt, dat hy sot worde, op dat hy wys zy.* (*ad Corinth. 1. cap. 3.*)

Neemt oogherck op de woorden *Pauli*, hy segt *Soo daer jemant schynt wys te wesen*, al oft hy wilde seggen, men vint geen waerachtige wyse in de wereltd, maer 't is al bedrogh en ydelheyt, hierom verweckt hy al dese wyse naer den schyn, dat sy sonden leeren sot worden om wel wys te zyn, en wel wetende, dat de woorden verwekken en de exempelē trecken, hy stelt voor oogen het exempel *Christi*, wiens leven moet wesen eenen spiegel, om ons daer in te spiegelen en naer te volgen, ende hy segt: (*Ibidem Cap. 1.*) *Het gen' dat Sot is van dese werelt heeft Godt verkosen om beschaemt te maccken de wyse.*

Laet ons dit wat voorder ondertoecken, hoe kan dit wesen, dat de sottigheyt meer sal worden geacht als de wysheydt?

Het Engelsch verstant den onfaelbaeren Leeraer *Thomas van Aquinen* schryvende op dese woorden *Pauli* seght: (a) *wel hoe kan't gen' dat Sot is, wesen de wysheyt Godts? Om dat't gen' Sot is van Godt wyser is als alle menschen. Al oft hy seyde, nu schynt jet Goddelycks Sot te wesen; niet om dat't afwyckt van de wysheyt, maer om dat dese sottigheyt te boven gaet de menschelycke*

(a) Quomodo id quod est stultum possit esse sapientia Dei, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus Q. d. jam aliquid divinum videtur esse stultum, non quia deficiat à sapientia, sed quia superexcedit sapientiam humanam. Homines enim quidam consueverunt stultum reputare quod eorum sensum excedit. *D. Thom. in Epist. Pauli.*

ke wysheyt, want seker e menschen zyn gewoon voor Sot te houden 't gen' dat hun sinnen te boven gaet.

Herten Sot dan wort sot genoemt, om dat hy niet en leeft noch wilt leven naer den sin der menschen, maer naer den wil van Godt. *Herten Sot* heeft liever te verdragen ende te lyden, als een ander lyden oft verdriet aen ten doen. Soo jemant hem quaet heeft gedaen, hy en begeert dat niet te vergelden, noch en wilt geen wrake, jae hy bidt voor die hem vermaledyden.

Maer dese simpelheyt der rechtveerdige, ofr nieuw bekeerde sondaren (segd den *H. Gregorius*) (a) wort nyt geclacchē, want onder de wyse sprekende volgens de werelt, de rechte meyninge wort geloofst dwaesheyt te wese, want al het gene dat eenvoudelyck en onnoosel wort gedaen, wort sonder twyffel van die gasten voor sot gehouden.

Soo wy dan willen wys wesen voor Godts ooggen, laet ons verkiesen den *Herten Sot*, en laet ons blyven *Hertelyck Sot*.

Maer aengesien ick bevinde twee soorten van *Herte Sotten*, te weten rechtveerdige en ootmoedige zieltjens ten tweeden nieuw-bekeerde sondaren. Soo is't dat ick van elck in't besonder sal handelen ende spreken.

§. II.

Hier wort betoont hoe dat Christus selfs heeft gehadt in dese Werelt *Herten Sot*, en hoe dat hy sijne Discipelen en ons allen heeft geleert *Herten Sot* te verkiesen van dit Geestelyck Kaertspel.

Hier soo spreek ick van den *Herten Sot*, in soo veel als hy te seggen is ende bediet nyt'er herten

(a) Sed hæc justorum simplicitas deridetur, quia ab hujus mundi sapientibus, puritatis virtus fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur, ab eis procul dubio stultum putatur. *S. Greg. l. 10, c. 16. in c. 10, 106.*

100 *Het III. Cap. van den Hertē Sot*
ootmoedigh. Is't by aldien dat'er jemant met'er herten,
en uyt'er herten ootmoedigh is bevonden, 't is *Christus*
geweest, *Die sy selven heeft verootmoedicht tot'er doot,*
en dat tot'er doot des Cruys, tot de alderootmoedighste
doot, en met een woort geseyt, het geheel leven van
Christus en is anders niet geweest als ootmoedigheyt.

Overleghet Godt mensch geworden, en gy hebt
genoegh om te mediteren ende te overdencken de
grootte ootmoedigheyt.

Den *H. Joannes Damascenus* dit Mysterie overleg-
gende, riep: (a) *De Engelen verwonderen, de Throonen en*
Krachten zyn verbaest, de Hemelen staen ver stelt, de En-
gelen beven, de stemme swyght, den geest beswyckt.

Den *H. Vader Augustinus* vliegende als eenen Arent in
de Goddelycke Mysterien, en overleggende desen af-
gront der ootmoedigheyt in de Menschwordinge *Chri-*
sti, spreeckt den Propheet *Abacuc* aen met dese woor-
den: (b) *Gy Abacuc seght oock een getuygenisse van*
Christus: Heer seght den Propheet, ick hebbe u ge hoor
gehoort, ende hebbe gevreesst, ick hebbe overleyt uwe
wercken, ende ben verbaest geweest.

Maer wat heeft den Propheet soo verwondert,
heeft hy misschien den bouw van de werelt ver-
wondert? Verr' van daer, maer hoort wat hy
verwondert heeft. In't midden (seght hy) van twee ge-
dierten sult gy bekent worden. En hoe leegh gy neder-
gedaelt zyt en verootmoedicht, gy hebt my daer mede

(a) *Mirantur Angeli, stupent throni & potestates, pavent Cæli, tre-*
ment Angeli, vox filei, mens deficit. S. Ioan: Damasc.

(b) *Die & in Abacuc Propheta testimonium de Christo, Domine inquit*
audivi auditum tuum & timui, consideravi opera tua & expavi.

Numquid fabricam mundi expavit? Abit: sed audi quid expavit
in medio (inquit) duorum animalium cognosceris qui quo usque descen-
disti, expavescere me fecisti, quia verbum per quod omnia facta sunt
in præsepio jacuisti. S. August. in orat. contra Iudeos & Pag. cap. 13.

verbaest gemaect, want gy't woordt door't welck het al gemaect is, in een kribbeken hebt gelegen.

Ende den *H. Bernardus* seght, voorwaer de Engelen staen verstedt, siende door een nieuw fatsoen onder hun, die altydt aenbidden boven hun.

Soo dat *Christus* self is gedaelt uyt den Hemel om te worden *hertelyck ootmoedigh* als eenen *Herten Sot*, want acht dagen naer sijn geboorte is hy besneden geweest, welcke besnydenisse hem soo verootmoedigh heeft dat hy onbekent wiert by sijnen Vader, waert saken dat het mogelyck hadde geweest: hoort hem self spreken, ontfangen hebbende de besnydenisse, soo ons voorseydt heeft den Conincklycken *Propheet David* sprekende Godt den Vader aen uyt den naem *Christi*. *Ick ben* (seght hy) *een vremdelinck by u ende pelgrim*. *Psal. 38*. Oeeuwigen Vader by u met een woort geseyt ben ick onbekent, en dat door het aenveerden van de besnydenisse *in teecken van een sonderigh mensch* (*Rom. 8.*) maer seght my eens goedertieren *Jesu* hoe kan dit staen, dat gy door dese daet der ootmoedigheyt soo mismaect hebt kunnen worden, dat gy soude wesen onbekent by uwen Vader? Heere 't en kan niet zyn, want gy en uwen Vader en zyt maer een, 't welck gy self hebt bekent by den *H. Joannes 11. Cap.* *Ick en mijnen Vader en zyn maer een*. Daer en boven een vremdelinck, in soo veel als hy vremdelinck is, hy en is in sijn vaderlant niet, maer gy zyt altydt in uw' vaderlant; want de plaetse der geboorte wort 't vaderlant genoemt, ende en zyt gy niet geboren in den schoot van uwen Vader? Aengesien dat gy zyt den eenig geboren Soon die in den schoot des Vaders is.

(*Joan. Cap. 18.*) Den schoot dan des Vaders is uw' Vaderlant, maer gy zyt altydt in den schoot des Vaders, soo dan gy zyt altydt in uw' Vaderlant. Hoe komt dan ô Heer dat gy u noemt een vremdelinck te wesen by uwen Vader.

In dese propositie oft voortlegginge en is geen tegensprake, is't saken dat sy wel overleyt ende verstaen wort, want hy is altydt met sijnen Vader, ende een met hem aengaende de Goddelyckheyt, ende naer dese sprekende de plaetse van sijne geboorte is den schoot van sijnen Vader, maer vremdelinck is hy aengaende sijne menschelyckheydt, want de plaetse sijnder ontfanckenisse is *Nazareth*; ende sijnder geboorte is *Bethlehem*.

Nochtans als ick wel overlegge, ick magh ende derve seggen dat *Christus* eenighsins vremdelinck is by sijnen Vader, oock sprekende naer de Goddelyckheyt, want volgens het algemeyn spreek-woort der Godtsgeleerde, (a) *de daden en seyten komen voort van de perfoonen*. Maer den persoon in *Christo* is Goddelyck (want de menschelyckheyt was in hem berooft van persoon) soo dan de daden Christi waren Goddelyck.

Is't dat dan den persoon Goddelyck is en dat het desen persoon is, welcken sy selven ondersmyt aen die verworpe ende ootmoedige Weth der besnydenisse, tusschen wesende de menschelycke nature, in de welke hy ons wilt saligh maken, sal hy niet met recht genoemt worden vremdelinck by sijnen ewigen Vader, aengesien den Goddelycken Persoon aenveert het wesen van een fondarigh mensch?

't Is

(a) *Actiones sunt suppositorum. Sed suppositum in Christo erat divinum ergo, &c.*

't Is het gevoelen van den *H. Bernardus*, (a) waert saken (segt hy) dat den *Vader* konde niet kennen *zijn* *Soon*, in wie hy hem wel heeft behaegt, aldermeest nyt dat teekē konde hy hem niet kennē, in hem vindende de besnydenisse.

Maer 't en was niet genoegh dat hy was een ootmoedigh hert daer en boven hy riep al sijne *Discipelen* en alle menschen tot hem seggende, *Leert van my want ick sachtmoedigh en ootmoedigh ben van herte* (*Matth. Cap. 9.*) Al oft hy wilde seggen, 't is niet genoegh, dat ick *U. L. Heer* ende *Meester* ootmoedigh ben, maer leert my naervolgen, leert oock worden *Herten* *Sot*, een ootmoedigh hert.

O salige leeringē, (roept met luyder stemme den *H. Augustinus*) (b) *Ō Heer ende Meester*, zyn al uwe *Tre-sooren* van de verhole wysheyt en wetenschap in u soo verre gekomen, dat wy voor een groote saecke van u leeren, dat gy sachtmoedigh en ootmoedigh zyt met'er herte; is dat dan soo groot te wesen kleyn? Ten waer saken dat dit geschiede van u, die soo groot zyt, men soude dit geensins kunnen leeren.

Want wie soude geacht hebben een mensch die over al soekt versmaet te worden, en een die hem soude verblyden in tegenspoet, en seggē met den *Propheet David*, 't is my goet *Ō Heer* dat gy my hebt verootmoedigt. (*Psal. 118.*)

Den *Herten Heer* dan, *Heer van ons Herte*, gelyck wy hebben verstaen in't eerste *Capittel*, hy ons lief hebbende roept ende leert ons ootmoedigh zyn van herten.

G 4

[a] Si pater posset non agnoscere filium, in quo ei bene complacuit, ex hoc maxime signo poterat ignorare eum, inventa in eo circumcissione. *S. Bernard.* [b] O doctrinam salutarem, & magistrum dominumque hucine redacti sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi in te, ut pro magno discamus à te, quia mitis es & humilis corde? itane magnum est esse parvum, nisi à te qui tam magnus es, fieret disci omnino non posset. *S. August.* de virg. Cap. 35.

herten. Hy seght (a) *Leert van my niet de werelt bouwen noch in de werelt wonderlycke wercken doen, noch dooden verwecken, maer leert van my, want ick ben ootmoedigh van herten.*

Ick vinde dry soorten van ootmoedigheydt te weten, een, welcke genoemt wort, de *Ezelsche ootmoedigheydt*, d'ander de *Vosse*, de derde de *Christelycke oft de ootmoedigheydt der herten.*

d'Eerste is van sy selven sonder verdiensten, de tweede verliest alle verdiensten, de derde verkryght alle deughden. d'Eerste genoemt een *Ezels ootmoedigheydt*, is te seggen, dat als jemant is plom en bot van verstant, die onbequaem is om te leeren aldus ootmoedigh te wesen en is geensins verdienstigh: want dese ootmoedigheydt en is niet vrywilligh.

De tweede soorte genoemt de *Vosse ootmoedigheydt*, hebben alle hyprocriten en geveynsde menschen; het schynt dat sy schapen zyn uytwendigh, en inwendigh zyn 't wolven: van dese moeten wy ons wachten, hoort den *H. Vader Augustinus* (b) *want den Heer heeft ons geboden, dat wy ons moeten wachten van de wolven bedeckt met vellen der schapen.*

Den *H. Bernardus* beschryft dese bedriegelycke menschen seer bevalligh, seggende, (c) *Sy zyn van binnen Herodes, en van buyten zyn sy Joannes.* Al oft hy seyde, in den schyn, 't zyn heyligen, onnoosel Lammekens, gelyck den *H. Joannes*; ende van binnen, sy zyn verraders, moordenaren der zielen,

sy

[a] *Discite à me non mundam fabricare, non in ipso mundo mirabilia facere & mortuos suscitare sed quoniam humilis sum corde. S. August. serm. 10. de verbis Domini.* (b) *Quia & sub ovina pelle, cavendos lupos Dominus præcipit August. l. 2. de serm. in monte Cap. 12.* (c) *Intus Herodes, foris Joannes. S. Bernardi. epist. 193.*

fy soecken uwe doot, gelyck eertydts *Herodes*. Seer wel wort dese soorte genaemt *Vosse ootmoedigheid*, want den Vos willende betrappen de hinnenkens, hy leght hem op't lant uytgestreckt als doot met den mont open de oogen toe, de steert effen uyt, de hinnenkens en vogelkens meynende dat hy doot is; betrouwen hun daer op, en gaen daer by, maer den gevynsden dooden springht op ende verscheurt de hinnenkens en vogelkens.

Alsoo geschiet het oock met veel geveynsde ootmoedige zielen, men meynt dat sy te betrouwen zyn en dat sy denghdelyck zyn, men verkeert met hun, ende eylaes men wort bedrogen, sy verleyden ons, ende brengen ons tot den val der sonde.

De derde soorte is de *Christelycke ootmoedigheid uyt'erberten*, gelyck geweest heeft de *H. Maget ende Moeder Godis Maria*, en daerom is sy oock geworden de *Moeder Christi*, t welck sy selfs heeft bekent; want soo haest als sy nu bevrucht was met 't Goddelyck Woort, soo is't dat seght den *Evangelist*, *Maria opstaende is wegh gegaen over de geberghten met haesten ende heeft gegroet haer Nicht Elizabeth (Luc. Cap. 1.)* Aldaer wesende en met haer Nichte t'samen sprekende van't Goddelyck Woort hoe dat het mensch was geworden, soo seyde *Maria*, *myn ziele maeckt groot den Heere*.

Maer sprack *Elizabeth* hoe is dat geschiet, op wat maniere hebby dese gratie by Godt gevonden, is het geweest om uwe suyverheyt, door welcke gy hem van joncks af hebt behaeght, oft is't om uwe brandende liefde, met de welcke gy hem soo vierighlyck hebt gedient?

Maria heeft geantwoort, lieve *Nichte* alle deughten behagen aen *Godt*, maer de principaelste is de ootmoedigheyt. Weet dan, dat ick ben geworden de *Moeder Godts*; om dat hy heeft aengesien de ootmoedigheyt van sijn *Dienst-maeght*.

Den *H. Bruno* Lief-hebber der eenigheyt hier van schryvende, segt: (a) *Met veel ornamenten oft vercierse- len der deughten, was de H. Maget Maria bekleet, maer dese eenige deught glinsterende blonck boven al d'ander, welcke sy seght Godt ende Heere te hebben aengesien.*

Wel wat deught was dese, de welcke sy seght den Heer aengesien te hebben? Hoort, *Hy heeft aengesien de ootmoedigheyt van sijn Dienst-maeght.* (*Lus. Cap. 1.*)

Siet hoe dat de ootmoedigheyt des herten overwint het herte *Godts*? Laet ons dan leeren uyt de onderwysinge *Christi*, en uyt het leven van *Maria* hertelyck ootmoedigh wesen. Al worden de ootmoedige zielen van de werelt voor simpel en sot gehouden, laet ons leeren, ende aenvatten dese lofbaere sottigheyt: ende alsoo sullen wy hebben *Herten Sot* van dit *Geestelyck Kaertspel*.

§. III.

Hier wort door den Herten Sot verstaen den bekeerden Sondaer deser Wereldt.

Ick beginne met een *Parabel*, 't welck voorwaer geen fabel en is, want het geschiet noch allen daegh. Ick door den Geest *Godts* gedreven zynde, socht occasie om sondaeren te bekeeren, en dese te

(a) multis quidem ornamentis induta erat Virgo Maria, sed hoc unum præ cæteris rutilabat quod Deum & Dominum respexisse dixit: *S. Bruno de orn. Eccl. Cap. 5.*

trecken tot ons *Geestelyck Kaertspel*. Onder ander occasien soo ben ick gekomen hier binnen Antwerpen by eenen Joncker, die opgeset was naer de mode met een van die wyde, breede broecken behangen met eenen halven winckel linten, het wambas spannende aen het lyf, met lanck hayr, fraey gekrolt, ende soo bepoeiert al oft sijn hoofd in de meel-stande hadde gesteken.

Aengesien ick hier spreke van de mode, ick wil my wat onderhouden ende eens al lachende die waerheyt seggen, en wie sal my dit verbieden?

Den *Wyse man* en sprack noyt beter naer mynen sin, rakende de Jongelingen deser werelt, dan als hy seyde, *Den Sot verandert als de Maen.* (*Eccl. Cap. 27.*) 't Is alle weke een nieuw quartier, een nieuwe mode.

Het eerste quartier van dese fotte Maene verthoont haer op't hoofd: om dit te decken, als nu dragen sy eenen hoet met eenen langen toote als 't capuys der Capucynen, als nu heel om leegh als eenen platten kaes, als nu breede hoeden, als dan smal, nu met eenen hoet-bant van silver, gout, sijde, oft peerts-hayr, alsdan vol linten, en somtydts met pluymen verciert al oft sy van't maeghschap waren van *Mercurius*.

Het tweede quartier openbaert en verthoont haer in den hals, als nu met groote kragen en kleyne kantten, en nu heel gespel-werckt met een kleyn boordeken aen den hals van lynwaet, daer nae den kondé aen den hals gevrongen, gelyck men de *H. Godelieve* schildert die met haer slaepplaken wiert verworcht.

Het derde quartier verthoont haer in't wambas en de broecken, nu draeght men een wambas met de mouwen doorsneden oft geopent, en daer siet men uyt-

kruypen wat schoon en fijn lynwaet als het sottjen door de mouwen : 't schynt dat sy schoon, fraey, fijn hemden dragen, en als't wel ondersocht is, 't zyn twee halve mouwen, en misschien het onderhemde (is't dat sy een aen hebben) is soo grof en soo vuyl als eenen koolsack ; somtydts dragen sy gesloten mouwen, &c.

Aengaende de broecken, zyt gy-lieden niet indachtigh op wat fatsoen men dese droegh over 28. jaren min oft meer, my gedenckt seer wel dat sy soo spanden aen het lichaem, dat den Joncker die dese droegh willende knielen op een knie, de broeck begonde van achter te ontnaeyen ende te scheuren. Wat siet men nu op dese tyden, de Jonckers broecken gaen de schippers broecken al verr' te boven in wyde en breede, jae men vint Jonckers die meer van noode hebben voor hun broeck, als de Mevrouwen voor haren rock.

Het vierde quartier toont haer ontrent de beenen en voeten, als nu gaen sy met koussen in de halve beenen rondt en soo verre uytstekende, dat Joncker krom en slom wort gedwongen te gaen om de mode te dienen. Als dan dragen sy sijde koussens geploeyt en gefronst als de huycke van een vrouw. Oock d'een reyse schoenen breet van vooren, en leegh van achter, nu met linten gesloten, dan met gespen. Ick wenschte dat daer eens eenen Heer met holleblocken ginck om te sien oft sy oock dese mode souden naervolgen. Sonder twyffelen dat jae.

Seer wel dan seght den *Wyse man* dat den *Sot* deser werelt is gelyck aen de *Maen* gedurigh veranderende.

Daer wort vertelt een fabel : te weten hoe dat de

Goden al te samen waren vergadert , ende sy spraken van *Diana de Maen* hoe dat het een schande was, dat sy geduerigh naeckt ginck en ongekleet , en sy vonden onder malkanderen geradigh dat het betaemde ende nootzakelyck was haer een kleet te maken ; en tot desen eynde verkofen sy *Mercurius* , en sy beveelden hem dat hy terstont cito cito soude vliegen naer de *Maen* toe, en dat hy soude nemen de mate van haer grootte, om soo een eerlyck kleet te maken : ende wy moeten weten , dat het alsdan was het eerste *quartier*.

Nu dan *Mercurius* is gehoorsaem geweest , en gevlogen naer de *Maen* toe , en heeft de mate genomen, en men heeft volgens dese mate een kleet gemaect 't welck de *Maen* wel paste voor alsdan , maer mits dat sy in het groeyen was , het kleet begonde te spannen , jae het begonde te bersten en te splyten , te scheuren en te ontnaeyen. Dit de Goden siende , hebben dit kleet afgedaen ende gewacht tot dat de *Maen* in't volle was : wesende nu volle *Maen* sy fonden wederom den *Godt Mercurius* om op een nieuw de mate te nemen ; soo geseyt soo gedaen , 't kleet gemaect zynde men heeft het de *Maene* aengedaen , ende het pastede heel wel , maer voor weynigh tydts , want soo de *Maen* begonde te krencken oft krimpen ende te verminderen , de broeck wiert te wyt en viel van haer lyf. Dit is een *Fabel* maer niet sonder de waerheyt te leeren , want den Sor deser werelt te weten eenen Jonghman , levende volgens de werelt verandert als de *Maen* , want volgens de mode een nauwe broeck paste eertydts wel aen myn Joncker , want't was dan de mode , maer de mode , de sottigheyt groeyende ten paste niet meer , daer naer soo heeft men een ander

mode gedragen, welcke seer wel ginck, ende men is soo verre gekomen, dat men draeght broecken wyder als vrouwe rocken. Soo dat in dese Jonckers wel volbracht wort de sententie van den *Wyse-man den Sot verandert als de Maen.*

Dat dit zy een Sermoontjen oft korte vermaeninge voor de sotte Jonghmans; maer de sottinen oft wereltsche Minnaeressen en mogen niet vry gaen en passeren onvermaent.

De Sotten worden beschreven van den *Wyse-man* en de Sottinnen van den Conincklycken Propheet *David*, hoort hem spreken (*Psal. 143.*) *De dochters zyn omringelt, ende verciert gelyck het fatsoen van de Kercken.* Neemt ooghmerek op de Autaren van de Kercken, als nu is't verciersel wit, om dat men viert de Feeste van een Maeght, als nu roodt ter oorfaeck dat men viert eenen Martelaer, somtydts is't swert voor de Overledenen, somtydts violet op de onnoosele Kinderen-dagh, in den Advent en Vasten; somtydts groen op de Sondagen naer H. Dryvuldigheydts dagh, en naer dry Coningen Octave tot Septuagesima. Daer en boven het verciersel der Kercken op de Autaren is gelegen in bondelkens van bloemen te maken, en die op den Auraer te stellen.

Alsoo wilt *David* seggen zyn de Joffrouwen deser werelt, sy dragen witte oft groene tabbiene rocken oft roode, &c. volgens dat het de mode is, en gelyck men den Auraer verciert om de menschen tot devotie te verwecken, alsoo verciere haer de Dochters om de Jonghmans aen te locken en te verwecken tot haer liefde.

Sy dragen een bondelken oft tuylken bloemen

op de borst en op het hoofd om haer schoonder en fraeyer te maecken.

Dese uytlegginge der vermelde plaetse van *David* en is myne vindinge oft eerste intentie niet geweest maer op dese maniere heeft het verstaen over 100. jaeren den geleerden ende Godt lief-hebbenden *Dionisius Carthuysen*, hoort sijne woorden.

(a) *De dochters zyn opgesteld niet met deughdelycke manieren, maer met werelycksche pracht ende mode omringelt soo in kleederen als in ander vercierselen, op het fatsoen van den Tempel, dat is, in soo veel als sy zyn gelyck aen de Kercken over al verciert.*

Oft wel op het fatsoen der Kercken gelyck een beelt oft statue in de Kercke gestelt, wort fraey gemaect, gepalleert en verciert.

Maer onder ander vercierselen der werelyke Joffrouwen dunckt my heel vrent, dat sy haer leelycker ende mismackter maken als Godt haer heeft geschapen, want veel wesende schoon van aensicht, sy placken daer op swerte plaesterkens, mouchskens ront, lanckworpig, jae som zyn als een halve maen, misschien om uytwendigh te toonen en kenbaer te maken dat de heele maen van binnen woont in het hoofd; som blanketten en verciere haer mismackt aensicht bedorven door de kinderpoexkens oft andersins, soo dat sommige hier binnen de Stadt van *Antwerpen* over eenige jaren, om schoon en fraey te vertoonen in balletten en dansen, haer aensicht hebben doen schilderen, ende van muysvellekens heb-

(a) *Filiae compositae sunt non moribus virtuosae sed saecularibus honoribus (circumornatae) in vestibus & caeteris ornamentis (ut similitudo templi) tamquam quod similes sunt templo undique perornato. Vel ut similitudo templi sicut ornatur imago, seu statua in templo locata Dianis. Carhus. in Psalm. 143.*

ben doen maken tot haer wynbrouwen, maer eylaes danfende, en door te veel dansen swetende de vermelde verwe ende muytvellekens zyn afgevallen met hare groote beschaemtheyt, ick soude dese konnen noemen met naem en toenaem, en waer sy woonachtigh zyn, maer om haer eere te decken, sal't selve verfwygen.

Maer 't gen' noch meer te beklagen is, en met bloedige tranen te beweenen, sommige Joffrouwen om na de Kercke te gaen, stellen haer op als Kermispoppen, hier van sullen wy spreken in de herte ses.

Laet ons nu komen t'onser proposte, ick hadde gevraecht naer eenen Joncker opgeset volgens de nieuw mode, hy dede my eerst voor al antwoorden, dat hy belet hadde, ick seyde daer op dat ick hem een nootsaeckelyck woort te seggen hadde, en alsdan quam mynen Joncker voort, ende vraeghde met groote haestigheyt wat'er was van mynen dienste, ick seyde eerst voor al, Joncker ick soude geerne weten wat belet dat U. E. heeft, hy antwoorde Pater wy spelen met de kaerte tot vermaeck, ick seyde wel wat is aldaer Troef? Hy antwoorde rechtsinnig den Troef zyn *Schuppen* (picken seght men in Vlaenderen) och seyde ick Joncker seer wel is *Schuppen* Troef: want hoe dickmael hebben Camaraden door dat duyvels *Kaertspel* malkanderen niet geschupt, jae in duwel geroepen, om dat den eenen Troef loochende, en den anderen bedrogh dede, den derden om dat hy te veel verloos, sochte rusie en quamen tot vechten en *Schuppen*. Joncker beliest met my te komen en ick sal U. E. leeren met de kaerte spelen, waer door gy meer als duyfende sult winnen.

Defen Joncker hoorende spreken van winste, vraeghde my, wel Pater wat is dat voor een spel? Ick antwoorde dat het was een *Spel der Liefde* oft *Geestelyck Caertspel*.

Wel vraeghde hy waer in is dit gelegen? Ick seyde in dickwils te Biechte te gaen en te Communie, in dickwils 't woort Godts te hooren, &c. terstont antwoorde hy, Pater gy mooght wel vertrecken want sulckx en sal ick niet doen, want dat ick soo ginck leven, en dat ick 't geselschap verliet wat soude men van my seggen? Sommige soude my met vingeren naer wysen en roepen, liet daer gaet den *Queselaer*, hy is *Devotaris* geworden. In't kort geseyt sy soudent my over al uytlacchen en beschaemt maken en houden voor eenen sot.

Och Joncker seyde ick 't is sulck eenen sot die wy soecken, ick bidde U. E. wilt dogh *hertelyck Sot* worden, om alsoo *ons Spel der Liefde* oft *Geestelyck Kaertspel* te volmaken. Want sonder *Herten Sot* 't spel is gebroken: hy seyde geenfins, want myn Cameraden soudent gram worden. Ick dit hoorende stelde hem voor oogen die schoone sententien vermelt in het voorgaende §. III. en voeghde daer by de profijtige onderwyfinge van den *H. Bernardus* in sijnen 87. Brief tot den *Paus Eugenius*, alwaer hy seght. (a) 't *Is een goet spel met 't welck de werelt wort vergramt: maer Godt wort verblyt: een goet spel 't welck aen de wereltlycke menschen schynt een spottelyck vertogh te wesen, maer aen de Engelen is't een alderschoonste spectakel.*

H

Hier

(a) Bonus ludus quo mundus irascitur, sed Deus delectatur, bonus ludus qui hominibus quidem reliculum, sed Angelis pulcherrimum praebet spectaculum, *S. Bernard. Epist. 87. ad Eugen. Pap.*

Hier by soo vertelde ick de goede vermaninge van den *Wyse-man*, en seyde al die daer nu lacchen en spotten met onsen *Herten Sot* van't *Spel der Liefde*, te weten met de bekeerde sondaren, en al die dese houden en achten voor dwase, om dat sy hun spel verlaten, en sich begeven tot 't *Spel der Liefde* oft *Geestelyck Kaertspel*: dese uytlacchers sullen ten lesten komen, als sy het minst sullen verwachten in de perykelen des doots, en gestorven zynde hoorende door Godts rechtveerdigheyt de sententie van de eeuwige verdoemenisse, en siende de bekeerde sondaren, de *Herte Sotten* treden in d'ewwige glorie, dan sullen sy (maer al te laet) roepen en seggen. *Wy nytsinnige menschen achteden het leven van de bekeerde sondaren die ons geselschap verlieten en gingen spelen het Geestelyck Kaertspel, wy oordeelden dese voor Sot, en hun eynde sonder eer oft glorie, siet hoe dat sy zyn gerekent onder de kinderen Godts, ende onder de Heyligen is hun lot. Soo dan wy hebben gedwaelt en gefaelt van den wegh der waerheyt. (Sap. cap. 4.)*

Desen Joncker wiert overwonnen en liet hem seggen en volghde mynen goeden raet, vervloeckende al het quaet geselschap, en begonde te leeren spelen 't *Spel der Liefde met Herten Troef*: jae quam soo verre dat hy, somtyts uytgelacchen wordende van sijn oude boose Cameraden voor antwoord gaf. *Waert saeken dat ick noch de menschen behaeghde, ick en soude den dienaer Christi niet wesen (tot de Gallatten cap. 1.)*

Och Godt gave dat desen *Herten Sot* oft bekeerden sondaer al veel naervolgers hadde. Ick wensche dat door't lesen van dit *Geestelyck Kaertspel* al veel hun begaven tot dit spel, 't welck leert een Heyligh leven,

§. IV.

De H. Magdalena heeft gehad den Herten Sot van ons Geestelyck Kaertspel, haer bekeerende tot Godt.

Het boos ende quaet leven van *Magdalena* is aen veel bekend, ende wort meer naergevolght, als haer goet en H. leven: op dat men verkryge den *Herten Sot* soo is't dat men niet en moet beschaemt zyn haer naer te volgen in de bekeeringe tot Godt.

Den *Evangelist Lucas* schryvende van *Magdalena* seght, *Siet de vrouw welke was in de Stadt een sondaerresse.* (Cap. 7.) Hier wort beschreven haer bekeert leven, want hy en seght niet welke is een sondaerresse, maer welke was, oft is geweest, en nu niet meer en is, ô wonderlycke veranderinge! Van te voren was sy een vrouw opgeset naer de mode, volgens de werelt, en door haere hooverdigheyt trock sy veel perfoonen tot den val, en wiert geacht van alle werelycke herten, om dat sy volgens de werelt leefde. Maer sy nu haer bekeerende tot Godt, en verlatende al dit geselschap, wiert gehouden voor een sottinne, maer 't was een hertelycke sottinne volgens Godts herte ende wensch.

Eertydts heeft onse Moeder de H. Kercke van dese wonderlycke bekeeringe gesongen.

Post fluxa carnis scandala: fit ex lebetes Phiala.

In vas translata gloria: de vase contumelia.

Dat is

Naer 't schandael van Venus lust.

Wort van een pot, Fiele soet.

Naer Venus lust; in Godt nu rust

Siet hier wat dat de liefde doet!

Sy wort een vat van Heylighbeyt

Daer sy een was vol vuylichbeyt.

In dese bekeerde sondareffe is volbracht 't gene den Propheet *Zacharias* hadde voorseyt in sijn 14. Capittel *daer sullen wesen* (seght hy) *swerte potten in't huys des Heeren als Fiolen voor den Antaer.*

De ziele van *Magdalena* magh wel met recht by den swerten pot vergeleken worden, want haer ziele was swert om dat sy gedurigh stont op het *Venus vier*, siedende in alle wellusten des vleesch, en dese swerte ziele is verandert door haer bekeeringe, in een schoone soete *Fiole* vol fraey lieffelycke bloemkens der deughden met de schoone roose der liefde, dit seyde *Christus* self aen den *Phariseus* (*Luc. 7.*) *sy heeft veel bemint*, sy hadde het violetteken der ootmoedigheyt, haer smytende aen de voeten *Christi* haer schult bekennde.

Haer ziele nu wesende een klaer-blinckende *Fiole* op dat de bloemkens, te weten de deughden te beter souden onderhouden worden en niet vergaen, sy goot haer herte vol tranen, vol wateren van waerachtigh berouw. *Want sy staende* (seght den Evangelist) *achter de voeten Jesu heeft begonst te besproeyen sijne voeten.* (*Luc. cap. 7.*)

Overdenckt wat een overvloedigheyt der tranen sy heeft gestort aengesien sy noch rechtstaende de tranen in sulck een overvloedigheyt storte, dat sy haer kleet nat gemaect hebbende de selve affliepen en waschten de voeten *Christi*.

En om te blyven in ons *Spel der Liefde* sy heeft de werelt verlaten ende verfoeyt, ende verkosen (a) *de eenigheyt welcke ons dwinght om hemelsche saken te contempleren oft beschouwen*, den *H. Gregor.*

(a) *Solitudo cogit meditari caelestia. S. Greg.*

Ick wensche uyt'er herten dat alle menschen die haer naer gevolght hebben in boosheden, dat sy haer naervolgen in penitentie en boet-dadige wercken, hoort den *H. Ambrosius* (a) soo gy haer dwalende en falende hebt naer gevolght: volght haer oock naer in de bekeeringe.

En al is't dat u de werelt acht sot oft sottinne, en al hout men u voor een dwaes en simpel mensch, weet dat gy het beste verkiest, want gy behaelt op dese maniere eenen schoonen *Troef van't Geestelyck Kaertspel* oft 't *Spel der Liefde*: en alsoo sult gy-lieden met *Magdalena* en alle bekeerde sondaren en sondarissen komen in de eeuwige glorie, ende spelen 't *Spel der Liefde* in der eeuwigheyt, want de liefde en sal noyt vergaen.

§. V.

Verweck selen, om alle sondaren te bekeeren, en te verkiessen den Herten Sot van ons Geestelyck Kaertspel.

IS een sware last, ende bedriegelycke genoeghte de sonden te doen, en daer in te leven. Den *Wyse-man* van *Adams* kinderen seght: *Een swaren last op de kinderen van Adam.* (*Eccl. cap. 4.*)

Laet ons hier van hooren spreken die dat swaer last hebben gedragen, onder veele soo bevint ick den *Conincklycken Propheet David*, die dit beschryvende seght: *myne boosheden zyn boven myn hooft geklommen, ende als een sware last, hebben sy my beswaert, ick ben ellendigh jae krom geworden.* (*Psal. 41.*)

Daer wort vertelt hoe dat de *Turcken* hun slaven soo doen slypen en dragen dat sy dickwils krom

(a) Si secutus es errantem, sequere penitentem. S. Ambros.

worden en gaen neder-gehooght ter aerde. Alsoo seght *David* ben ick gevaren met het last en't sware jock van den duyvel, *al die de sonde doet, is slave van de sonde.* (*Joan. Cap. 8.*)

Den Eerw: Leeraer *Dyonisius Caribuyser* schryvende op dese vermelde woorden van *David* myne boosheden zyn boven myn hoofst geklommen ende als een sware last hebben sy my beswaert, &c. (hy segt) (a) myne boosheden trecken soo swaerlyck myn affectie nederwaerts, gelyck een swaer gewicht treckt een lichte saeck om leegh, op dat het om hoogh niet en klimme.

Swaer dan en al te sware last is de sonde, jae niet alleenelyck onverdragelyck swaer, maer daer en boven anders niet als een bedriegelycke genoeghte, welck *David* oock bekent heeft in sijn 137. *Psalme*, myne lendenen zyn met bedriegerye vervult.

Wel hoe *David* is dat bedrogh, te genieten 't plaetsier des vleesch, te omhelsen de schoone langh gewenschte *Barsabé* is't dan niet waerachtigh? Maer *David* wat is bedrogh? Anders als eenen droom, een *Phantome*, een *Chimera*. Uw' overspel en was geen *Phantome*, soo dan geen bedrogh.

Maer als ick het wel overpeyse, *David* heeft wel gefeyt dat sijn lendenen vervult waren met bedriegerye, want de sonde in den uytwendigen schyn dunckt ons wat te wesen, ende 't is eylaes gelyck de appelen van *Sodoma* van buyten in den schyn soet, en van binnen bitter ende verrot.

Ick ben indachtigh hoe dat een kint ontrent seven jarigh wesende, hoorde dat voor sijnen outsten broe-

(a) *Factæ sunt iniquitates meæ, & tam graviter trahunt affectum meum ad inferiora, sicut pondus trahit corpus leve ne ascendat.* *Dyonis. Carhus. in Psalm. 41.*

der wiert gemaectt een nieuw kleet, dit kint dede niet dan kryten en weenen, om dat het oock geen en kreegh, Vader en Moeder om't kint te paeyen zyn over een gekomen met den klee-maker en hebben het bedrogen, sy senden het soontjen by den klee-maker om de maet te nemen, 't kindt was heel verblydt, nu den klee-maker de maet genomen hebbende, seyde, ick sal u een kleet maken achter, en van voren niet, licht door sonder mauwen, met eenen naet en passementen dat men niet en siet.

Dat kint was daer mede soo wel te vreden dat het niet meer qualyck gesint en was, maer grooter en wyser wordende het bevont dat dit een kleet was vol bedrogh, want van voor, en achter niet, dat was *Niet*, licht door sonder mauwen, al wederom *Niet*, met eenen naet oft passement dat men niet en siet, 't was oock *Niet*, met een woort geseyt 't was een kleet vol bedrogh.

O lief-hebbers deser Werelt gy-lieden hoorende en siende dat een ander leeft gekleet met de vleeschelycke wellusten, het schynt en u dunckt dat 't gemoet soude wesen verfaet, waert faken dat gy konde bekomen uwen wensch des vleesch 't gene gy bemint, maer weet dat uwe gepeysen, uwe lendenen vervult worden met bedrogh, geloofst aen die het beproeft hebben en die 't kleet deser genoeghen hebben gedragen. Dat hier van spreke den H. *Vader Augustinus* (a) met een hongerigh gepeys tot nieuwe wellusten wiert ick getrocken. Al oft hy seyde, hoe meer dat men voldoet aen sijne sinnelyckheden, hoe meer

H 4

dae

(a) *Famelica cogitatione ad novas voluptates traher. S. August.*

dat men den duyvel dient : foo veel te meer quade begeerten kryght men om noch te sondigen , want de sonde en verfaet noyt.

De sonde is als den droom : daer sal jemant schier door van hunger slapen gaen , en slapende den heelen nacht sal hy droomen dat hy sit aen een tafel vol lecker spyse en dranck , en dat hy lustigh eet en drinckt , ende wacker wordende sal voelen het bedrogh van den droom , groot'er hunger hebbende als van te voren. Alsoo seght *Augustinus* ben ick gevaren , my is sulckx over-gekomen door de sonde des vleesch , als ick my nu hadde verfaet in den slaep der sonde , ick vont my selven niet verfaet maer ter contrarie met een hongerrigh gepeys tot nieuwe wellusten wiert ick getrocken.

Al wel overleyt , de sonde en kan niet versaden , want sy in haer selven is eenen *Niet* ende bedrogh *Sonder Godt en is niet gemaect* , door dat woordenen *Niet* wort verstaen *de sonde* , seght den *H. Augustinus*.

Wel aen dan sondarige menschen deser werelt aengesien de sonde is een swaer jock , en onverdragelycken last , daer en boven eenen *Niet* vol bedrogh , doet af-stant der sonde , verlaet de occasien ende bekeert u tot Godt , en wort *Herten Sot* , dat is eenen bekeerden sondaer , een ootmoedige ziele.

Om noch meerderen af-keer te krygen van de sonde , overleghet en mediteert , dat is , betracht te verstaen , hoe dat een sondaer door de sonden verandert in den duyvel jae self een duyvel wort ; om dit wel te begrypen , sal ick uytleggen een bequaeme plaetse van de *H. Schrifture*.

Godt

Godt naer dat hy alle dingen hadde getrocken uyt den *Niet* door sijn Almogenthey, komende om den mensch te scheppen de *H. Schrifture* vermeldt hoe dat hy den mensch heeft gemaect van't slyck der aerde.

Aldus heeft Godt den Heere den mensch gemaect van slym oft 't slyck der aerde. (Genes. Cap. 2.)

Men moet ooghermerck nemen op dat woort *slyck*, en daer by moet men verstaen dat 't *slyck* niet en is aerde oft water alleene; maer 't wort gemaect van alle beyde te samen. Want aerde sonder water is anders niet als stof, ende het water is dun en loope-lyck, daer moeste dan wesen *water en aerde*.

De aerde beteekent het lichaem, en't water beteekent de gratie: om dit water der gratie riep gedurigh onse *H. Seraphieke Moeder Teresa*: Heer geeft my dat water der gratie, welck water der gratie in de scheppinge van den mensch wiert overvloedighlyck ingestort, soo dat *Adam* en *Eva* warē overvloedighlyk besittende de gratie als sy eerst geschapen wierden.

Nu dit water hebben onse Voor ouders verloren soo dat sy naer den val alleenelyck zyn gebleven stof, en hierom seyde Godt tot den mensch naer den val: *weest indachtigh dat gy stof zyt. (Genes. cap. 3.)*

Hier uyt soo sluyte ick dat den mensch is geworden de spysse van het helsch serpent door den val der sonde, want den duyvel aenveert hebbende het wesen van een serpent, en Godt den mensch gestraft hebbende, seyde tot het serpent, *gy sult de aerde eten*.

Uyt dese waerheyt soo is't dat ick trecke een consequentie oft uytvolgende leeringe, weerdigh om bemerckt te wesen, Dit nu soo voorgestelt dat een

sondarigh mensch is de spysse van het serpent den duyvel, wat wort dan den mensch? Eerst moet ick ondersoecken, wat komter van de spysse welcke wy eten, en waer toe dient ons de spysse? Hoort de Philosophen (a) *de spysse verandert in de substantie van de sake, welcke gevoedt wort.*

Wonderlyck gepeys! ô heymelyck secreet! hier uyt soo volght dat den mensch door de sonde wort aerde sonder water, te weten spysse van den duyvel, jae hier uyt soo volght dat den mensch verandert in den duyvel, aengesien hy hem verslint, en soo wort den mensch een duyvel. Want de spysse verandert in de substantie van die de spysse op eet, den duyvel eet den sondaer op. Soo dan hy verandert in den duyvel.

Dese leeringe heeft *Christus* self bevesticht; want hy sittende aen tafel in sijn lesten Avont-mael en aenssiende de ziele van *Judas* den Verrader, hoe dat hy door sijn quaet voornemen, door sijn doot-sonde nu was geworden de spysse van den duyvel, en hoe *Sathan* hem nu hadde opgeeten en verslonden, den Heer seyde in de tegenwoordigheyt van al sijn Discipelen. *Een van u-lieden is een duyvel* (*Joan. cap. 6.*) en den H. *Anselmus* willende bevestigen dese waerachtige leerin-ge *Christi* seght, (b) *de sonde is eenen grooten duyvel.*

Kinderen der menschen hoe lange suldy wesen swaer van herten, beswaert met het onverdragelyck last der sonden, segt my waer toe, tot wat eynde bemint gy-lieden de ydelheyt ende soeckt de leugenen oft bedrog? Hoort naer de stem van den H. Geest die soo dick wils klopt aen uw herte

(a) *Alimentum convertitur in substantiam aliti.*

(b) *Peccatum est magnus dæmon. S. Ansel.*

herte en seght, staet op slapende ziel, staet op 't is genoegh gesondight, en bekeert u tot Godt, wort *Hertelyck Sot*, Sot naer de werelt, en begeeft u tot een ander beter leven; en vraecht naer 't seggen der menschen niet, laet af alle conversatien, visiten, geselschappen door de welcke gy u selven hebt bedorven, en zyt niet beschaemt te seggen dat gy vermoeyt zyt van dat boos, ledigh, en vleeschelyck leven.

De woorden verwecken, En de Exempelen trecken.

Den *H. Ambrosius* verhaelt. Hoe dat'er was een Joncker die door't quaet geselschap is gekomen by een fraey en schoon vrouw persoon, waer op hy verliest is geworden, en is met haer menighmael gevallen in sonde, daer en tusschen hy wort vermaent in sijn gemoet van den *H. Geest*, hy hoorde den Heer kloppen aen sijn herte, ende hy nam dese geestelycke en inwendigen roeringe waer, en om de occasie te vluchten hy ginck voor eenigen tydt uyt'er stadt. Daer naer wederkeerende dese vrouw persoon hem aensende, docht by haer selven, wel is dat niet dien Joncker die ick soo beminde, en hy my, en door hem lange aen te sien bevont dat hy't was, terstont is sy by hem gegaen en heeft hem gegroet. Hy maecte den onbekenden en onbeminden, wel seyde sy en kende gy my niet, ick ben die persoon welcke gy soo seer beminde, hoe is't mogelyck dat gy my niet en kent, en zyt gy niet indachtigh hoe dat wy te samen hebben gewoont langen tydt als man en vrouw, en seght gy my nu niet te kennen?

Hoe

Hoe dickwils hebben U. E. dese myne ermen omhelst? Ick ben die vrouw persoon welcke gy als een Afgodinne hebt ge-eert, en kent gy my dan noch niet?

Den Joncker (soo ons vertelt den vermelden H. Vader) heeft haer gegeven dese naervolgende schoone Antwoorde. (a) *Is't saken* (seyde hy) *dat gy die persoon zyt, ick en ben die niet, is't dat gy die vrouw zyt sonder eere en schaemte, ick en ben dien Jonghman niet die sonder schaemte met u heeft gewoont soo gy die zyt, weet dat ick dien niet en ben, want nu buyten Christum en hebbe ick in myn herte niet, noch oock jet anders en begeere ick niet.*

O wysen *Herten Sot*, die door sijn selven te bekeeren tot Godt heeft gesmaect hoe soet en goet dat is te spelen in ons *Spel der Liefde*, ende niet vragende naer het out quaet geselschap is vol-herdigh gebleven *Herten Sot van ons Geestelyck Kaertspel*, dat is te seggen, hy is gebleven tot Godt bekeert.

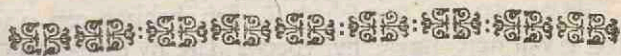
Ick wensche alle Jongelingen, Joffrouwen, ende alle sondaren dese couragie ende moet, van de occasien te vluchten: en buyten *Christum* niet meer lief te hebben, niet meer te beminnen 't gene Godt mis-haecht.

Laet ons dan naervolgen *David, Magdalena*, en alle wyse *Herte Sotten en Sottinnen*, om alsoo wys te worden volgens de leeringe *Christi*, welcke ons sal leyden daer wy inder eeuwigheyt ons fullen verblyden. Amen.

HET

(a) Si tu es illa ego non sum ille, si tu femina illa es absque pudore & verecundia ego non sum ille Juvenis qui absque pudore & verecundia tibi cohabitabam. Si tu ipsa es, scito me illum non esse, quia jam praeter Christum nil in corde meo habeo, nec habere volo.
S. Ambros. l. 6. de penitentia.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Herte Thien.

§. I.

Al die sondigen tegen de Thien Geboden en hebben de Herten Thien niet van ons Geestelyck Kaertspel.

OM wel te begrypen, wie dat sondigen tegen de Thien Geboden, sal ick in't kort alle de Geboden voor oogen stellen, en beschryven wie dat zyn die daer tegen misdoen.

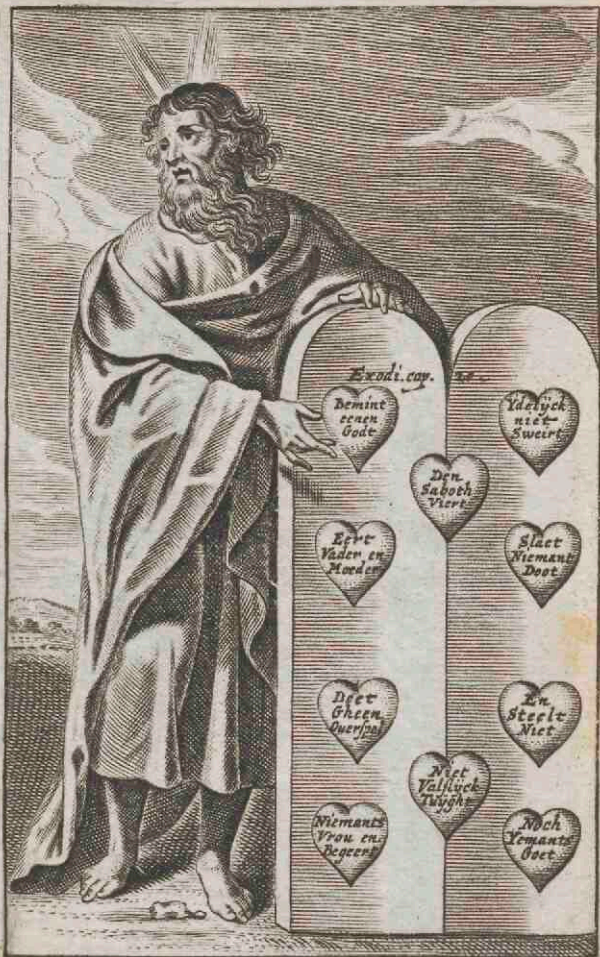
HET EERSTE GEBODT.

Ick ben den Heer uwen Godt gy en sult geen vremde Goden hebben, &c. (Exod. Cap. 20.)

TEgen dit eerste Gebodt sondicht men op dryderley manieren.

Ten eersten al die gaen by waerseggers oft waerseggerinnen om van de kortse en andere sieckte verlost te worden, en om hun geluck te weten, sondigen tegen dit Gebodt; dese groote dwaesheyt overleggende den *H. Vader Augustinus*, segt (a) dat de Priesters vermanen alle geloovigen, op dat sy weten dat alle konsten der toovery, aen de siecke geen remedie kan aendoen: maer dat dese zyn stroppen van den ouden vyant, met welcke den vermaledyden verrader het menschelyk geslacht soeckt te bedriegē

(a) Admoneant Sacerdotes fideles populos ut noverint magicas artes, incantationes, quibus libet infirmantibus, homini nihil posse remediū afferre, &c. Sed hæc esse laqueos antiqui hostis quibus ille perfidus, genus humanum decipere nititur.

Fred. Boutats fe

En op dat alle menschen souden hebben een af-
treck van dese sonde hy voeght daer by de gestelde
straffe welcke t' sijnder tyde wiert onderhouden.

(a) *Soo jemant van de klerken sulcks heeft gedaen, dat
hy worde afgestelt van sijn H. Ordre ; en soo hy leeken
is , dat hy worde nyt gebannen,*

Ten tweeden tegen dit eerste Gebodt sondigen al
die gierigh zyn , want gelyck *Paulus* leert (*Gal. 5.*)
de gierigheyt is den dienst der Afgoden.

Innocentius seght , dat seer wel den Apostel heeft
beschreven de gierigheyt , seggende dat sy is een dienst
van de Afgoden: (b) *want gelyck de afgodery dient aen't
beelt van den Afgodt, alsoo den gierigen aen sijn thresoor,
den eersten met alle neerstigheyt vereert sijnen Afgodt den
anderen met alle sorge bewaert sijn thresoor , den eenen
vervoordert neerstighlyck den dienst van sijnen Afgodt,
den anderen vermenighvuldicht den hoop des gelts.*

Soo dat dan de gierige menschen sondigen tegen dit
eerste Gebodt, want sy aenbidden vremde Goden, en hier-
om seght seer wel de waerheyt den *H. Paulus*. *De gie-
rige en sullen 't Ryck der Hemelen niet besitten.* (*1. Cor. 6.*)

Al die eenigen Ampten en Officiën bedienen , is't
dat sy besitten de gierigheyt, sy sullen wercken hun ver-
doemenisse. *En door't gelt dat stom is, maeckt recht dat
krom is.* Hoort wat ick lese in't Boeck *Ecclesiasticus* aen't
20. Cap. *Hant-giften en gaven verblinden de oogen der
Rechters, ende gelyck een die stom is in den mont, keert hy
hen straffinge af,* *Glossa* segt hier op, hoe dat *Mutus* is een

(a) *Si hoc exercuerit clericus degradetur , & laicus excommunic-*
zur. S. August. qu. st. 26. Cap. ultimo.

(b) *Sicut quim idololatria servit simulachro , sic avarus thrsauo : ille
cum omni diligentia colit simulachrum , iste cum omni cura custodit the-
saurum , ille cultum Idololatriæ diligenter amplificat , & ille cumulum
pecuniæ augmentat. Innocent. de vilit. humana cond. l. 2. Cap. 15.*

seker soorte(a) van vorssen, welcke gesmeten zynde in den myl van eenen hont, maect hem stil-swygende, soo dat hy niet en kan bassen: Alsoo de hantgisten ende gaven gegeven, ende ontfangen doen den Rechter swygen.

Soo dat wel van dese seght den Propheet *Isaias* aen sijn 56. Capittel. *Stomme honden, niet konnende bassen*

Arnoldus vertelt in sijn verhaelingen hoe dat een seker man hadde een proces by den Rechter, ende hy gaf hem eenen schoonen Os, op dat hy voor hem soude wesen. Dit hoorende de ander partye, heeft aen de huysvrouw van den Rechter gesonden een schoone Koe. Op dat haren man voor hun soude wesen. Als den eersten hoorde sententie geven tegen hem, hy stont verstelt en riep, Os spreckt, en den Rechter antwoorde, den Os en kan niet spreken, want de Koe en laet dat niet toe.

Saligh is hy die sijn handen nyscht van alle gisten (*Isa. c. 33.*) Die soo handelt, toont dat hy niet beseten en is met den gierigen duyvel, want die gierigh is heeft noyt genoegh, gelyck seght den *H. Bernardus* (b) die daer gedroncken heeft van het tydelyck water der gierigheyt, sal wederom dorst hebben.

Ten derden, sondigen tegen dit eersten Gebodt, al de gene die hun lichaem te seer toeven gelyck de gullige: van dese seght *Paulus*, wiens Godt hunnen buyck is (*1. Cor. Cap. 6.*) Den *H. Vader Augustinus* hier van sprekende maect dese naervolgende rede-kavelinge. (c) *Dat wort van den mensch aenbeden't gene hy boven*

(a) *Mnus est quædam species ranæ quæ projecta in os canis ipsam tacentem facit ut non possit latrare. Sic xenium datum & receptum facit judicem tacere, Glossa.* (b) *Qui bibet ex aqua temporalis avaritiæ, sicut iterum S. Bernard.* (c) *Hoc ab homine colitur, quod præ ceteris diligitur, gulosi plus diligunt ventrem quam Deum, quia ex festis Dei, faciunt festa ventris. S. August.*

andere saken bemint, de gulfige beminnen meer hunnen buyck als Godt, want van Godts Feest-dagen en heylige dagen, maken sy feesten van den buyck.

Den H. Hieronymus schryvende op de woorden van David, mynen Koninck ende mynen Godt, seght: (a) dien heeft der ven seggen voorwaer mynen Godt, want mynen buyck en is mynen Godt, niet want de quade begeerlyckheyt en is mynen Godt niet.

Men leeft van een Ryck man die te seer besorght was voor sijnen buyck, maer om dat hy voorfichtig en verstandigh was is hy gemaect Raetsheer van den Coninck van Vranckryck, en als dan begaf hy sich noch meer tot overvloedigheyt van eten en drincken, soo dat de vettigheyt by naer door't vel was uyt-berstende. Den Cock desen Heer dienende heeft hem aen gesproken met dese woorden. Myn Heer wat een ontstekinge sal daer wesen in den afgront der hellen, als wanneer u vettigheyt sal verbrant worden? Dese woorden heeft hy wel overleyt ende niet qualyck genomen, en begonde sy selven aen te spreken met dese woorden, voorwaer hy heeft de waerheyt geseyt, want myn vleesch sal wesen spyse der wormen, en myn vettigheyt de spyse der duyvelen, maer ick sal maecken dat het soo niet en sal gaen, en hy heeft aengevat de wercken der penitentie en heeft sijn vleesch gekastyt met vasten en soberheyt, en heeft Godt behaeght. Godt gave dat alle gulfige desen naervolghden.

HET

(a) Ille ausus est dicere vere Deus meus, quia non est venter Deus meus, quia non est libido Deus meus, S. Hieron. Psalm. 5.

HET II. GEBODT.

Gy en sult den Naem van den Heere uwen Godt niet ydelyck aen nemen. (Exod. Cap. 20.)

Ick vinde oock dryderleye soorten der sondaren die sondigen tegen dit tweede Gebodt.

D'eerste zyn, die sonder reden door een quade gewoonte sweiren en vloecken, en sulcke worden van Godt gestraft: hoort den *Wysen-man*, die veel sweirt, sal met boosheyt vervult worden ende van sijn huys en sal de straffe niet afgaen. (Eccl. Cap. 23.)

De tweede zyn die sweiren en valschen eedt doen, 't welck Godt expres heeft verboden, gelyck het staet geschreven. Gy en sult niet valschelyck sweiren in mynen naem. (Levit. Cap. 19.)

De derde soorte zyn die blasphemeren gelyck gemeynelyck doen de tuyschers en speelders van het *Werelyck Kaertspel*, want veel verliedende, hebben tegen Godt op-gestaen en hem geblasphemeert. Den *H. Bernardinus van Senen* seght: (a) Gelyck den *Fransman* wort kenbaer nyt sijn sprake den *Duyfman* nyt sijn woorden alsoo de vermaledyde menschen worden bekend door het blasphemeren. O helsche menschen, ô duyvelsche borgers, want alle tongen van die blasphemeren zyn de fluyte ofte mont der duyvelen.

Ick vinde dry soorte der landen, te weten, het lant van het hemelsch *Jerusalem*. Het lant van dese aerde ende het lant der *Duysternissen* in den afgront der hellen.

I

Wilt

(a) Cognoscuntur Gallici ex loquela sua. Allemanni ex fermone suo. Sic reprobi homines ex blasphemis, ô homines infernales, ô tartarei Cives, &c. Omnes namq; blasphemarum linguarum daemonum fistulae, vel ora sunt. *S. Bernardinus de Sen, Dom, de Passione l. 1. Cap. 1, fol. 104.*

Wilt gy-lieden eens weten, van wat lant dat gy zyt, ick sal het u doen verstaen, soo gy belieft ooghemerck te nemen op uwe sprake, is't saken dat gy den Heere looft, gebenedydt, en geerne wat geestelycks hoort, 't is een teecken dat gy zyt van't eeuwig Vaderlant van't *Hemels Jerusalem, want uw' tonge maect u bekent.* (Matth. Cap. 26.)

Maer soo ick u hoore spreken anders niet als van de aerde, van de werelt, soo is't dat ick segge dat gy-lieden aertsche en werelycke menschen zyt, want sulck oordeel heeft *Christus* selfs gestreken soo ons vermelt wort in de H. Schrifture: *Sy zyn van de werelt, en daerom soo spreken sy van de werelt, die van d'aerde is, sal van d'aerde spreken* (Joan. 1. cap. 3.)

Ende soo ick jemant hoore blasphemeren ick segge dat desen is eenen lants-man van den afgront der hellen, eenen inwoonder der duysternissen.

Den *H. Hieronymus* die vraeght waerom dat de Son in't sterven van *Christus* haer licht heeft verloren ende hy seght: (a) *Het schynt dat het groot licht, te weten de Son haer stralen heeft wegh getrocken, op dat die boose blasphemeerders niet en sonden haer licht genieten.*

H E T III. G E B O D T.

Viert de Heylige dagen des Heeren. (Exod. Cap. 20.)

TEgen dit derde Gebodt, sondigen al die slavellycke wercken doen sonder uystersten noot op Sondagen en Feest-dagen. 't Is wel te beklagen met droevige tranen de abusen die men siet geschieden tegen dit Gebodt, daer zynder duysenden die

(a) Videtur luminare majus retraxisse radios suos ne impii blasphemantes sua luce frucrentur, S. Hieron. in Matth.

dit Gebodt overtreden, ende weynigh worden gevonden die hun schult daer van kennen. Ick spreke, van die daer de Sondagen en Feest-dagen over-brenghen in de herberge te sitten, te drincken, te tuysschen en spelen, dansen en springen: het waer dickmael minder sonde, noch de ongemete goetheyt en soude soo niet over-treden worden met cenigh hantwerck te doen ('t welck somtijds toe-gelaten wort om den grooten noot) als alsoo dese dagen over te brengen. En staet niet verstelt in dese leeringe, noch dat u dit niet wat vrems en dunckt, 't is het seggen en de salige onderwijfinge van den H. Vader *Augustinus*. (a) *Het soude dickwils beter bet amen dat de Jonghmannen ploegden en ackerden, en de dochters souden beter spinnen en kaeren als wel in sulcken spelen perykeleuselyck te dansen.*

Waer toe meynt gy-lieden is den Sondagh ingestelt ende Heyligh-dagen, ten zy om te rusten van de slavelijcke wercken, ende op die dagen te werken voor de ziele, Misse hooren, te Sermoon gaen. Niet in't Sermoon gelijk een seker man wijsmaeckte aen syn huysvrouw, welke dickwils keef om dat hy altydt uytliep de geheelen tijdt van de Sondagen en Feest-dagen, en antwoorde dat hy in't Sermoon hadde geweest, en 't was een herberge welke wiert genoemd, in't Sermoon.

H E T I V. G E B O D T.

Eert Vader ende Moeder, &c. (Exod. Cap. 20.)

TEgen dit vierde Gebodt sondigen alle kinderen die Vader ende Moeder niet gehoorsaem en

I 2

zyn,

(a) *Prestaretque sapius, vel juvenes sivarar aratri ducere, vel Puel-
lanam facere & colum trahere, quam in his ludis periculosè saltare*
S. Aug. l. de 10. cord.

132   *Het IV. Cap. van de Herte Thien*
zyn, hoort *Paulus tot de Colossen. 3. Cap. Kinderen zyt*
gehoorsaem aen uwe Onders in al dat sy gebieden.

Teneerften de kinderen moeten doen dat hun geboden wort. Want gelyck ons leert den ouden *Meffret. (a)*
Den Vader des Huysgesin is in huys, gelyck den Coninck
in sijn Ryck. En gelyck de ondersaten van den Coninck
zyn gehouden gehoorsaem te wesen aen den Coninck in
de saken welcke raken de regeringe van t Ryck, alsoo de
kinderen moeten gehoorsaem zyn aen Vader in t gene dat
raeckt de regeringe van t huys.

Hoe veel kinderen vint men nu die niet vlytigh en zyn om terstont te voldoen aen dat hun wort bevolen.

Plutarchus doet een vrage en seght, soo gy-lieden Vaders en Moeders wilt weten oft uwe kinderen goet sullen wesen en voort-ganck doen in deughden. Gaet seght hy, tot den Pot-backer en siet als hy de gebackte potten treckt uyt den hoven, hy slaet daer op met sijnen kneukel oft met sijn hant, en soo sy een doof geluyt geven 't is een teecken dat sy geborsten, gespleten oft gebroken zyn, en hy verworpt dese, maer soo sy eenen goeden, schoonen klanck geven hy oordeelt dat sy goet zyn. Alsoo oock Vader en Moeder weet dat uwe kinderen zyn gelyck aen aerde potten, want *Paulus* seght *Wy hebben ons thersoor oft onse ziele in aerde vaeten. (1. Collos. Cap. 4)* U kinderen dan, zyn als aerde vaeten, beproeft hun seggende, *Joannes, Anncken, Baboken, Tereseken, &c.* gaet eens dien brief dragen tot Oom, oft gebiet jet anders: soo uwen soon oft dochterken antwoordt, Va-

(a) *Pater Familias est in domo, sicut Rex in regno, & sicut subditi Regis tenentur obedire Regi, in his quæ spectant ad gubernationem regni, ita filii tenentur Patri Familias obedire in his unæ pertinent ad disponendas domos Messreth.*

der waerom moet ick altydt gaen, dat *Baboken* gaet, sy en gaet noyt uyt, ick moet altydt gaen, dat is een teecken dat dit kindt niet veel en deught, om dat 't sulck een quade antwoorde oft klanck geeft: maer soo het kindt seght wel Vader ick gaen terstont, en isser noch jet anders van Vaders liefste. Och dat is eenen goeden klanck, een goede antwoorde, 't is een teecken van een goet kindt.

Kinderen hoort en luyfert toe, wat geseyt wort in de H. Schrifture van de kinderen die ongehoorsaem zyn aen Vader en Moeder. Hoort ende onthout dese schrickelycke Sententie, *soo jemant gebaert heeft eenen soon, die niet en hoort naer het gebodt van Vader oft Moeder, dat het volck der stadt hem worpe met steenen. (Deuteron. Cap. 21.)*

Waert saken dat alle kinderen tegenwoordigh dus moesten gestraft worden, men soude niet veel kinderen meer vinden, want de meesten deel zyn ongehoorsaem en doen Vader en Moeder veel lyden aen.

Hoort *Glossa* op dit Gebodt, sy leert noch voorder wat dat de kinderen moeten doen als sy grooter zyn, te weten hoe dat sy de Ouders moeten onderhouden, helpen en bystaen; dit zyn de woorden. (a) *Eert Vader ende Moeder: hier in dit Gebodt wort geboden dat de kinderen moeten eeren hun Ouders, met het officie der godtvruchtigheyt, te weten hun in haer noot-sakelyckheden helpende.*

De kinderen moeten naervolgen de Oyvaren als sy jonck zyn, den Vader en Moeder over de Zee vliegende,

(a) Honora Patrem, &c. dicit Glossa. Hic præcipitur ut filii honorent Patres, officio pietatis, videlicet eis, in necessitatibus eorum subveniendo.

gende, sy leggen de jonge boven op hunnen rugge en soo dragen sy de selve over de Zee, en nu als vader en moeder heel out worden, de jonge leggen den Vader en Moeder op hunnen rugge, en vlieden soo over de Zee.

Alfoo gy-lieden kinderen die daer in u jonge jaeren zyt gedragen geweest van Vader en Moeder. Overleghet hoe dat gy-lieden hun hoofd met kryten en roepen hebt gebroken, en nu sy out en kout zyn verdraeght wat sieckte van den ouderdom, toont de deught der godtvruchtigheyt.

Daer-en-boven wort vertelt hoe dat de jonge Oyevaren siende dat Vader en Moeder soo out zyn, dat sy hun pluymen verliefen en haer selven niet en konnen verwermen. De jonge trecken haer pluymen uyt, en decken daer mede Vader en Moeder. Alfoo lieve kinderen ontreckt wat van u selven, van gelt en goet is't dat het uwen ouden Vader oft Moeder van noode heeft.

HET V. GEBODT.

Gy en sult niet doot-slaen. (Exod. Cap. 20.)

Ick bevinde Dry soorten der menschen die tegen dit Gebodt sondigen.

D'eerste zijn die haet en nijt dragen: dat dese sondigen en doot-slayers zijn, stelt ons voor oogen klaerlijck den H. *Joannes in sijnen eersten brief aen't 3. Capitel. Al die sijnen broeder haet en nijt draeght hy is eenen doot-slayer.*

De tweede zyn de achter-klappers oft eer-beneimers, *wiens tongen zyn scherp volgens de leeringe van*

David (Psal. 56.) want door achterklap als doot een sweert wort de ziele gedoot, 't welck meer moet geacht worden als het lichaem te dooden, want door het doot-steken en wort maer een lichaem gedoot maer hier worden vele zielen gedoot, ten eersten die den achterklap spreckt, ten tweeden wiens eere gescheurt wort, ten derden van die 't hooren en geerne hooren, en konnen beletten en nochtans niet en doen.

Al dan die sijnen broeder haet, hy is een doot-slager, en al die doot-slager is, en heeft geen deel in 't Rycke Gods.

De derde zyn die met'er daet jemant doot-slaen, ende men vinter van dese dry soorten. Sommige en dooden maer het lichaem, en dese en zyn niet te vreesen, principaelyck als men gedoodt wort voor de rechtveerdigheyt.

Hierom seyde Christus by den *H. Evangelista Matthaus aen't 10. Capittel, en wilt niet vreesen die het lichaem dooden.* Andere en dooden maer de ziele, dat zyn die een ander trecken tot doot-sonde, gelyck den duyvel die ons eerste Ouders heeft verleyt tot de sonde, hierom wordt hy doot-slager genoemt by den *H. Joannes Cap. 8. Dien (seght hy) was een doot-slager van den beginne.*

Andere die dooden ziel en lichaem, dat zyn die daer kinderen dooden voor het Doopfel, oock die eenige drancken geven aen groot-gaende dochteren om soo de levende vrucht te dooden en te doen vergaen. Daer-en-boven oock die hun selven verhangen, versmooren, oft vermoorden. Voor dese en magh niet gebeden worden, nocte en mogen begraven worden op gewyde aerde, tot straffe.

H E T VI. G E B O D T.

Gy en sult geen overspel doen. (Exod. Cap. 5.)

Hier wort verboden overspel met'er herten, met de woorden, en met wercken. Van overspel met'er herten schryft wel den *H. Evangelista Matthaus aen't 5. Capittel*, die gesien heeft een vrouw om haer te begeeren, hy heeft nu overspel gedaen in sijn herte. Want gelyck *Glossa* hier op seght. (a) *De begeerlyckheyt is moeder van het overspel, gelyck de gramscap van den doot-slagh.*

Oock hier wort verboden overspel met de woorden: dese doen overspel met de woorden die daer van spreken en door hun oneerlycke woorden in't herte van een ander ontsteken vleeschelycke begeerten, hierom seyde *Paulus* tot de *Ephesien aen't 5. Capittel*. *Overspel en alle onsnuyverheyt dat dese onder U. L. niet genoemt en worden: want hier van sprekende, 't vier wort ontsteken.*

Daer wort hier oock verboden 't overspel met de wercken soo geseyt wort van den selven Apostel *Alle overspelders, oft onsnuyver mensch en heeft geen deel in't Rycke Gods.*

Den Overspelder wort swert, leelyck en onbekent by Godt, en oock somtydts voor de menschen. Den Propheet *Jeremias* in sijn beklagingen aen't vierde Capittel, beschryft hem op dese maniere. *Hen aensicht is swerter geworden dan kolen, ende sy en zyn niet bekend geweest in de straeten.*

Om alle getrouwde eenen schrick te geven van dese sonde, ick ben indachtigh gelesen te hebben by

(a) *Concupiscencia est mater adulterii, sicut ira homicidii. Glossa.*

Thomas Cantipratensis. (a) Van eenen soldaet, hoe dat hy in 't midden van den nacht is stillekens op-gestaen uyt sijn bedde sonder de vrouw, wacker te maken, en is gegaen naer een plaetse alwaer hy't overspel heeft bedreven, en hy quam s'morgens naer huys met de Maene-schijn. Wiens aensicht sijn huysvrouwe van verre siende door de venster begonste sehroomelijck te roepen, door welcken roep de dienst-boden zijn verbaest geworden, en liepen al te samen boven, die oock siende hunnen meester, hebben geschreeuw't al oft sy den duyvel hadden gesien, 't welck den soldaet hoorende voelt naer sijn aensicht en vint dat 't selve door de straffe Godts verandert was in eenen duyvels muyle met twee horens boven op. Hy begint leetweesen te verwecken over sijn overspel, en heel vtoegh ginck hy naer de Kercke om te Biechten en vergiffenisse te verkrijgen over sijn misdaet, daer quamen hem te gemoet koey wachters met koeyen, en herders met schaepen, de beesten begonden getier te maken en wegh te loopen als dul wordende van dit monster te aensien. Komende ontrent het Kerck-hof den Pastoor lesende sijn Getyden aen de deure van de Kercke, en siende dit duyvels hoofd naer hem toekomende, treet in de Kercke en sluyt de deure toe. Alsdan den soldaet sy selven neder-smytende plat ter aerde riep, ontfermt u mynder ô H. Vader, hebt mede lyden met den ellendigen fondaer, ick en ben geen duyvel gelyck ick uytwendigh schyne, maer is my over gekomen desen voorleden nacht door myne son-

I 5

den

(a) *Exemplum quod refert Thomas Cantipratensis l. 2. Apum Cap. 3. part. 40. de adultero qui vultum demonis habebat*

den, beliest myn biechte te hooren en te vergeven myne misdaden, dat daer naer Godt met my doet 't gene hem beliest. Ende terstont soo hy gebiecht hadde, soo heeft hy wederom ontfangen sijn voorgaende gedaente.

Den Leeraer die dit vertelt seght, wy hebben gesien menschen die desen soldaet wel hebben gekent.

Beminden Leser waert saken, dat alle overspelders soo mans als vrouwen moesten gestraft worden, met al sulck een uytwendige straffe, dat de onsenlycke horens die nu al vele dragen, eens sienelyck wierden, wat al duyvels hoofden en souden wy niet ontmoeten? Men soude wel mogen geduerigh 't Cruys in d'handen hebben om den schrick te verjagen: al te veel en zynder maer die dit duyvels spel spelen.

't Is een gemeyn spreck woort: geluckigh is hy, die door een andermans ongeluck wort geleert; op dat dan niemant en worde gestraft, dat hy de straffe van den vermelden soldaet wel overlegge, ende in de plaetse van te spelen het duyvels overspel, voortaan mede spelen in't *Geestelyck Kaert-spel, oft Spel der Liefde*. Den Troef van *Herte Thien*, dat is de thien Geboden wel te onderhouden.

H E T VII. G E B O D T

Gy en sult niet stelen. (Exod. Cap. 20.)

TEgen dit sevenste Gebodt sondigen dry soorten van menschen. *Ten eersten* die een sake gevonden hebben, en die de selve houden ende niet wederom en geven aen den eygenaer wetende aen wie die toebehoort. *Ten tweeden*, dese sondigen die bedrogh

doen in de Coopmanschap, 't welck verbiet den Apostel. 1. ad Theſſal. 4. Niemandt en overvalle, oft en bedriege in eenige ſaecke ſijnen broeder, want den Heere is een wreker van alle deſen. Al dan die uwen even-naeſten bedrieght die daer ſchryft twee voor een, gy-lieden bedrieght ende wort geſtraft van den Rechter. Hoort wat my geſchiet is : ick belas eens een beſeten menſch van den duyvel, ende gehoort hebbende, hoe dat den duyvel aen ſijn volck ſomtydts wyn bracht, ick door nieuwſgjerigheyt gedreven zynde (al hoe wel ick niet te wel en hebbe gedaen) hebbe gevraeght waer dat hy deſen wyn haelde, hy antwoorde; dat tappe ick af, van het vat daer den weert heeft twee voor een geſchreven : en dat laet Godt toe.

Bedrieght den menſch, en wilt in uwe Coopmanschap ryck worden, 't en ſal niet baten, dat geſtole goet ſal voor den duyvel gaen. Ten derden, de woekeraers ſondigen tegen dit Gebodt : oock die met geweld 't goet der arme weduwen en weeſen beſitten, deſe en ſullen 't Rycke der Hemelen niet beſitten, ten zy dat 't ſelve goet wort wederom gegeven.

H E T VIII. G E B O D T.

Gy en ſult geen valsche getuygeniſſe gevē. (Exod. Cap. 20)

Ick bevinde dat men kan ſondigen op dryderley manieren tegen dit Gebodt. Ten eerſten, door vreeſe doende eenen valschen eet, van de deſe ſeght den *Wyſen-man in't boeck der ſpreek woorden aen't 6. Capittel*, een valsche getuyge draegt Godts ziele haet en nydt: en niet alleenelyck deſen, maer oock die de waerheyt ſwygen als ſy de ſelve moeten ſeggen. Hoort *Gloſſa*

(a) *sy zyn alle beyde schuldigh, die de waerheydt verborgh, en die een leugen seght.*

Ten tweeden sondigen tegen dit Gebodt die om giften en gaven doen een valschen eedt, tot dese spreekt seer wel den Propheet *Isaias aen sijn 5. Capittel* : *Wee (seght hy) die daer rechtveerdigh maken den boosen mensch om giften en gaven : gy-lieden neemt wegh de rechtveerdigheyt van den rechtveerdigen.*

Dese met recht worden wel vergeleken by den vermaledyden *Judas die Christum* heeft verkocht voor gelt. Hoort 't is het concept van den weerdigen *Beda* : (b) *Die voor giften tegen jemannt seggen een valsche getuygenisse, verkoopen waerachtighlyck de waerheyt, welcke Godt is, voor gelt.*

Hoe dickwils en wort dit niet gedaen, en dat van die *Judam* self vervloecken, om dat hy sijnen Meester voor gelt heeft verkocht.

Ten derden, soo is't dat sondigen tegen dit Gebodt al die valsche getuygenisse geven, oft wel uyt liefde, oft wel uyt haet. Oock al die liegen. Want hoort den *Wysen-man (Proverb. Cap. 19.) Die een leugen spreeckt, hy en sal de handen des Heeren niet ontloopen* : dat is te seggen, hy en sal niet ongestraft blyven.

Jemant sal seggen ick voor my, 'k en sal niet liegen, maer ick spreke wel met eenen krommen treck; ick bidde u leght my eens desen treck uyt; wel by exempel, men vraeght naer Vader oft hy 't huys is? Ick antwoorde neen, want myn Vader en is geen huys, 't welck is van hout en steenen, maer hy is van

(a) *Uterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit. Glossa.* (b) *Qui pro muneribus contra quemlibet falsum testimonium dicunt profecto veritatem, quae Deus est, pro pecunia vendunt. V. Beda super Marcum 11. quest. 3. Cap. abist.*

vleesch en beenen: maer kint dat is gelogen; och ten doet, want men seght dat den *H. Petrus* van valsche getuygenisse kan ontschuldicht worden; want on-dervraeght zynde oft hy van *Christi Discipelen* niet en was, en oft hy hem niet en kende? Hy antwoorde ick en kenne den mensch niet, maer ick kenne hem als Godt. Dese kromme en sotte uytlegginge den *H. Paschasius* niet konnende verdragen, roept, (a) *swaerder en swaer-der loochent den H. Petrus, want hoe dieper hy gaet in de loocheninge, soo veel te meer met sweiren sondicht hy.*

Ende hierom en moeten niet gehoort wesen die seggen dat hy Godt niet en heeft geloochent, maer den mensch. Want oock den mensch te loochenen is sonde.

In *Christo* zyn twee natueren te weten de godde-lycke ende de menschelycke, en hierom *Petrus* en wort van de valsche getuygenisse en leugentael niet ontschuldicht. Want 't was een affront gedaen aen *Christus* soo veel als mensch. Maer wat willen sommi-ge studeren om door kromme trecken *Petrum* te ont-schuldigen, aengesien (b) *Petrus* sy selven heeft be-schuldicht, en met overvloedige tranen sijnen val heeft beweent. Soo dat *Petrus* in de schole der krom-me meyninge niet en heeft gestudeert.

H E T IX. G E B O D T.

Gy en sult uwen naestens huysvrouw niet begeeren.
(Exod. 20.)

Hier wort verboden begeerte te hebben tot de huysvrouw van sijnen even-naesten: door het

(a) *Gravius quidem ac gravius negat quia quanto profundius in negationem vadit, tanto etiam cum juramento amplius peccat.*

Et ideo non sunt audiendi qui dicunt, quod non negaverit Deum, sed hominem quia & hominem negare mendacium est. S. Pasch. l. 11. in Mat.

(b) *Petrus nec hac restrictione se excusavit à peccato, &c. non ergo Petrus in schola restrictionis mentalis studuit. Joseph seminans de semine polie.*

felde Gebodt wort principalyck verboden 't werck van overspel, en door dit wort verboden oock de begeerte. *David sagh een vrouw haer wasschen en hy heeft de selve begeert. (2. Reg. Cap. 11.)*

Hierom geeft ons al te samen een goede vermaningden H. Vader *Gregorius* (a) *t en betaemt niet (seght hy) t'aenschouwen, dat niet en betaemt begeert te wesen.*

Leert hier uyt wel u oogen bewaren, Maeghdekens en flinckt soo lanckx de strate niet, en gaet soo niet al gapende en siende naer ongelycke perfoonen, want den dief sal door u oogen als door vensters uw' tresoor stelen, uw' ziele hinderen. Dat U. L. voor exempel dient den Propheet *Job* in sijn 31. Capittel. *Ick hebbe (seght hy) met myne oogen een verbont oft contract gemaect, op dat ick oock niet en soude peysen op een maeght.*

Jemant oogh-merck nemende op dese woorden van *Job*, hy sal recht hebben om sijn te verwonderen, want hy seght ick hebbe een verbont gemaect met myne oogen: waerom, ô *Job*? Hy antwoort om alsoo niet te peysen van de maeghden. Wel *Job* men peyst met de oogen niet: en soo dunckt my uw' spreken wonder te zyn.

Maer weet dat *Job* was eenen grooten *Philosophus*, (b) *niet en isser in't verstant, ten zy dat het eerst is geweest in den sin. Job* dan om geen tentatien oft bekoringen te hebben op maeghden, hy heeft sijn oogen wel bewaert. Godt gave dat alle getrouwde oock hun oogen wel gade sloegen en soo sterlinckx niet en sagen naer andere, alsoo doende souden sy al veel stricken en netten der duyvelen ontloopen.

Oock

(a) Non licet intueri quod non licet concupiscere *S. Gregor. in lib. 2. Reg.* (b) Nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu. *Axioma Philos.*

Oock tegen dit Gebodt sondigen , die haer soo opstellen als Goddinnen om begeert te worden van ongelijcke personen.

H E T X. G E B O D T.

En begeert niemands goedt. (Exod. Cap. 20.)

IN dit Gebodt wort verboden niet alleenelyck te stelen , want in het sevenste Gebodt wort dat besonderlyck verboden, maer tegen dit Gebodt sondigen die begeerte hebben om een ander mans goet te hebben , maer vreesende de galge en derven niet stelen.

Al de gene die op eenige maniere sondigen tegen een van dese thien Geboden die en hebben *Herte Thien* niet , want om een *Herte Thien* te wesen soo moet men tyter herten alle de Geboden onderhouden. Hoort den H. Apostel *Jacob (Cap. 2.) Die sondigh in een, wort van alles schuldigh.*

Gelyck by exempel om te mogen seggen met recht dat is een heyligh goet , rechtveerdigh mensch, 't en is niet genoegh dat desen sijn oogen wel bewaert , sijn sinnen versterft , suyver leeft , &c. is't by al dien dat hy sijn handen niet recht en hout , en van de reste al wel doet , desen om die eenige faute en magh niet genoemt worden eenen man geheel goet. Alsoo seght den Apostel , al onderhielt gy-lieden de negen Geboden heel volmaectelyck , en dat gy-lieden maer en faelt in een , gy en sult niet hebben *Herte Thien van ons Spel der Liefde.*

Al dan die de thien Geboden metter herten , met liefde onderhouden , dese hebben *Troef Thien van ons Geestelyck Kaertspel.*

§. II.

Die Godt bemint ende sijnen even-naesten, dese hebben sekerlyck de Herte Thien van ons Geestelyck Kaertspel.

Jernant willende wesen wat verheven van verstant ende gelesen hebbende 't leste van't voorgaende §. I. hy sal seggen hoe dat terstont is geleert en betoont nyt den *H. Jacob*, dat die faelt oock in een Gebodt hoe dat hy niet en kan hebben *Herte Thien van't Spel der Liefde*, ende nu soo wilt men hier leeren die aen twee Geboden voldoet, dat hy de *Herte Thien* heeft? weet dat dese leeringe niet en is wat nieuws, maer 't is de leeringe *Christi* beschreven van den *H. Matthaus* aen't 22. Cap. De *Schriben* en *Phariseen* hoorende dat *Christus* de *Sadduceen* hadde den mont gestopt en gebraght soo verre dat sy gebot-muylt waren, quamen sy noch eens, en eenen Doctoor van hun Weth-geleerden stont op, en vraeghde *Meester wat is het groot Gebodt in de Weth? Jesus* heeft hem geantwoort, *gy sult uwen Heer ende Godt beminnen nyt geheel u herte, nyt geheel u ziele, &c. dat is t'eerste ende het grootste. Ende het tweede Gebodt gelyck aen dit, gy sult uwen even-naesten beminnen als u eygen selven. Ende in dese twee Geboden hanght de leeringe van de geheele Weth ende Propheten.*

Al oft *Christus* wilde seggen, al de Geboden soo van de Weth als der Propheten steunen op dese twee Geboden der Liefde, tot Godt ende sijnen even-naesten. Jae dat meer is, alle andere Geboden spruyten nyt dese twee, gelyck de tacken nyt den boom spruyten.

Maer als ick het wel overpeyse, de thien Geboden staen geschreven in dese twee. *Moyse* hadde twee ta-

felen, en op d'een volgens de algemeyne leeringe stonden dry Geboden geschreven, te weten de eerste dry welcke raken en toe-komen aen Godt en sijne liefde.

D'ander seven Geboden stonden op de tweede tafel van *Moyfes*, welcke raken de liefde tot sijnen even-naesten. Alsoo leert ons den H. Vader *Augustinus*.

Laet ons eens hooren naer de rede-kavelinge van den *H. Paulus tot de Romeynen aen't 13. Capittel. Die sijner naesten bemint, die heeft de Weth volbracht. Want gy en sult geen overspel doen, gy en sult niet doot-slaen, gy en sult niet stelen, gy en sult geen valsche getuygenisse geven, gy en sult niet begeeren, ende soo wat ander Gebodt dat'er meer is, dat wort in dit woort begrepen, gy sult uwen naesten lief-hebben gelyck u selven.*

Maer jemant sal seggen, is't dat desen de Wet volbrenght die sijnen even-naesten bemint, waer blyft dan de Wet der liefde tot Godt? Hoort den Engelschen Leeraer (a) *Inde liefde van sijnen even-naesten is besloten de liefde van Godt, ende oock in de volmaeckte liefde tot Godt moet ingesloten wesen de liefde der even-naesten: hoort wat staet geschreven by den H. Joannes in sijnen 1. brief aen't 4. Cap. dat Gebodt hebben wy van Godt, dat die bemint Godt, dat hy oock beminnen sijnen broeder. (Jae hy segt noch voorder) soo jemant seyde, want ick beminne Godt, en dat hy sijnen broeder haet draegt, hy is leugenachtig. Want hoe soude hy Godt beminnen die hy niet en siet, is't dat hy sijnen broeder niet en bemint die hy siet.*

Laet ons hier by voegen de uytlegginge van *Haymon Bisschop*, schryvende op de brieven *Pauli aen't 13.*

K

Capittel

(a) In dilectione proximi includitur dilectio Dei. Glossa Angeli in hunc locum.

Capittel nu vermeldt. Hy seght : (a) *Aengeſien in de liefde van ſijnen even-naeſten is oock gelegen de liefde Godts, want de even-naeſtens en konnen niet bemint worden ſonder Godt, noch Godt en kan niet bemint worden ſonder ſijnen even-naeſten.*

Ende *Chriſtus* ſeght by den *H. Joannes* aen't 15. Cap. dit gebiede ick *U. L.* op dat *gy-lieden malkanderen bemint.* Soo *gy-lieden* dan begeert te hebben de *Herte Thien* van ons *Spel der Liefde. Wandelt in de liefde:* (ad *Ephes. Cap. 5.*) Den menſch heeft twee voeten en ſoo hy wilt wandelen oft gaen: neemt ooghmerck daer op ende de experientie ſal het u leeren, hy heft eerſt op den rechter voet ende daer naer den ſlinker voet.

Alſoo *Paulus* ons vermaenende om in de liefde te wandelen, hy ſeght *wandelt*, dat is te ſeggen, heft op uwe twee voeten der liefde, eerſt tot Godt, ten tweeden tot uwen even-naeſten. En gelyck om te wandelen den menſch lichaemelyck ſprekende en kan geen en voortganck doen ſonder dees alle beyde te roeren, alſoo in den wegh der volmaecktheyt niemant ſal voortganck doen ſonder te oefnen en te roeren de twee daden der liefde tot Godt en ſijnen even-naeſten. Hoort *Chriſtus* by den *H. Joannes* aen't 13. Capittel. *Hier nyt ſult gy-lieden kennen dat gy-lieden myn Discipelen zyt ſoo gy-lieden liefde hebt tot malkanderen.*

Eer dat ick fluyte ſoo moet ick hier vertellen de liefde tot Godt ende ſijnen even-naeſten van den *H. Ignatius de Loyola ſticht-vader van de wyt vermaerde Societeyt Jeſu.* (b) *In de leſſen van ſijn Officie wort tot ſijnder eere*

(a) Quia in dilectione proximi conſiſtit & dilectio Dei; neque enim proximus ſine Deo, nec Deus ſine proximo diligere poteſt. *Haymon Habſtad. Episcop. in epiſt. ad Rom. 13.* (b) In ejus Officio lect. 6. ſi optio daretur, malle ſe beatitudinis incertum vivere, & interim Deo ſervire & proximorum ſalutem, quam certum ejusdem gloriae ſtatim mori.

geseyt. Hoe dat hy onvermoeyt was in zielen tot Godt te bekeeren, en dat men hem somtyts heeft hooren seggen: waer't saken den keus wiert gegeven, dat hy liever soude onseker leven van de saligheyt, en daer en tusschen Godt dienen en de saligheyt van sijnen even-naesten besorgen, als seker van de selve glorie, terstont te sterwen.

En seght Ioannes niet? Wy weten dat wy gestelt zyn nyt de doot tot het leven, om dies wil dat wy lief hebben de broeders. (1. Ioan. Cap. 3.) Als oft hy seyde: (a) Om de liefde van onse broeders sullen wy kunnen treden in den Hemel. Seght Meffreth.

§. III.

Verweckselen om te beminnen Godt, en oock sijnen even-naesten, op dat alle menschen desen Troef souden hebben van de Herte Thien van't Spel der Liefde.

Onsen Salighmaker stelt voor oogen groote verweckselen om ons al te trecken tot sijn liefde als hy seght: Ick ben uwen Heer ende Godt, en gy sult uwen Heer ende Godt beminnen nyt geheel u herte, &c. (Exod. 20.)

Wy zyn dan verobligeert oft verbonden om Godt te beminnen, ten eersten om dat hy is onsen Heer, ende onsen weldoender, die ons gegeven heeft soo veel gratien en weldaden van scheppinge, bewaeringe, en verlossinge: want 't is hy die ons heeft gegeven het wesen, niet een simpel wesen als aen de steenen, niet een groeyende oft gevoelende wesen, simpelyck gelyck hebben de boemen, kruyden, en

K 2

(a) Quasi diceret (ait Meffreth) propter dilectionem Fratrum ingredi poterimus Cælum.

de alle onredelycke gedierten : maer een verstandelyck wesen 't welck ons maectt mede-gesel met het wesen der Engelen , en 't gene ons aen sijn Goddelyck Beeldt gelyck heeft gemaectt.

Dit overleggende den *Propheet David* , het daelde soo diep in sijn ziele dat hy belofte maectte van Godt te beminnen ende te loven. Ick sal getuygenisse geven van myne liefde tot mynen Heer , hem gedurigh myn leven lanck gebenedydende : *want hy heeft my eenen geest gegeven bequaem om te verstaen.* (*Psalm. 14.*)

Is't saken dat het weldaet van de scheppinge ons grootelycks verobligeert oft verbint om hem te beminnen , het weldaet van onderhoudinge en heeft geen minder kracht om ons te verbinden , als wy overdencken dat het den Heere onsen Godt is die ons spyst en onderhoudt , die ons geeft al wat wy hebben 't zy van gratie , 't zy van nature , oft de fortune , dat hy ons bewaert van onse vyanden soo onsenlyck als sienelyck.

Al dese weldaden overleggende *David* , hy riep: *Heer ick sal u beminnen , want gy zyt myne sterckte, Heer mynen toevlucht ende mynen verlosser.* (*Psalm. 17.*)

Noteett , is't saken dat 't onmogelyck is aen een redelyck mensch te ontfangen van een ander groote weldaden , sonder te gevoelen liefde tot die't weldaet doet : en sullen wy ô arme sondaren ontfangen soo veel ontallycke weldaden van Godt , sonder liefde tot hem te verwecken ? Sullen wy konnen leven sonder hem te beminnen uyt geheel ons herte , uyt geheel onse ziele , uyt al ons kracht en macht?

Het is een algemeyn spreek-woort onder de

Toscanen, il dona é la chiave del cuore: dat is de gifte oft weldaet is den sleutel van het herte, al oft sy wilden seggen't weldaet doet intreden de liefde van die het present geeft: want al die weldaden ontfanght, verbint sy selven aen die het geeft, ende 't is oock een spreckwoort onder de Franschen, *qui prend, se vend,* Die ontfanght gift oft gave: verkoopt sy selven als slave. Als wy dan alle dagen ontfangen soo veel weldaden van Godt, wy verbinden ons, wy verkoopen ons soo aen hem, door het aenveerden der presenten, dat wy sprekende naer de reden aen ons selven niet meer moeten wesen, maer geheel aen Godt.

Eertyts wirt geseyt aen *Alexander den Grooten*, hoe dat veel soldaten van *Macedonien* hem niet en beminnden: jae dat sy niet te wel van hem en spraken, maer dat sy over hem murmureerden, den Coninck antwoorde, ick en passe daer niet op, want als het my belieft ick sal dese soldaten my haest doen beminnen, en kan haest maken dat sy goet van my sullen spreken, soo dat ick met'er daet kan doen veranderen haet en nyt in liefde. *Alexander* dan dede roepen dese soldaten, en soo haest als sy gearriveert waren, hy dede uyt-deylen aen al schoone presenten: de soldaten zynde beschaemt en overwonnen door de goetheyt van desen *Monarch*, terstont sy veranderden hun haet en nyt in liefde, en hun murmurende tonge hebben sy verandert in een danckbarige, ende spraken anders niet als eer en deught van *Alexander*, en seyden over al dat'er nergens gevonden en wiert in de heele werelt sulck eenen goeden en lof-baeren Coninck, 't Welck *Alexander* verstaen hebbende, hy

keerde hem tot zijn Hovelingen en sprack hun aen met dese woorden: *Heb ick het U. L. niet wel voorseyt, dat ick haest den haet soude veranderen in liefde?* Al oft hy hadde willen seggen, daer en is geen herte soo hart, noch ziele soo verwildert, 't welck niet en wort verandert door presenten en weldaeden.

Is't fake dan dat Godt ons geeft alle dagen, jae alle oogen-blicken oft moment, meerder weldaeden als Coningen deser werelt kunnen geven, wel waerom en souden wy geen liefde tot hem dragen?

O sondaren die daer uwen Godt in de plaetse van te beminnen: gedurigh vergramt, 't en kan niet wesen ofte wel gy en overdenckt niet 't gene dat Godt u doet. Men leeft in't *Boeck der Scheppinge*, (cap. 40.) hoe dat den suyveren *Joseph* wiert by sijnen mantel getrocken en by naer overweldicht om in overspel te vallen, maer hy gedurigh voor oogen hebbende de weldaden Godts, seyde: *Hoe soude ick kunnen dat quaet doen ende sondigen tegen mynen Godt.* Al oft hy hadde willen seggen, 't is my onmogelyck.

Want die de weldaden Godts overlegt, hy wort verweckt ende getrocken om hem te beminnen, en die men bemint en magh men niet vergrammen. Ick dan, seyde dien suyveren Jongelinck *Joseph*, en kan niet sondigen noch den Heere vergrammen aengesien ick hem beminne.

Ick wil U. L. nu verwecken om oock den evennaesten te beminnen.

Noyt naer myn verstant worden vermaeninge beter onthouden in de memorie van de kinderen, als dese, welcke worden gegeven van Vader oft Moeder liggende op het doot-bedde: dat blyft

als gedruickt in't hert ende het is onvergetelyck.

Den ouden *Tobias* nu voelende dat hem de doot aenquam, hy wilde sijnen soon den jongen *Tobias* geven voor Testament een goede salige vermaeninge, welcke beter dienen voor de Jonckheyt als veel gelt en goet: want die veel goet en gelt erven vallen den meesten deel daer door in 't strop der duyvelen ende in veel onnuttige begeerten.

Den ouden *Tobias* dan riep voor sijn doot sijnen soon. *Ende hy heeft hem geseyt, hoort de woorden van mynen mont ende stelt dese in u herte als een fundament. Tobie Cap. 4.* Al oft hy hadde willen seggen: ick sterfe soon, ick sterfe, maer voor myn doot wil ick u geven een Testament, welck Testament gy altydt sult bewaren, ende noyt breken, ende hy seyde; *Al wat gy niet geerne en hebt dat men u doet, siet toe dat gy het oock aen een ander niet en doet.* Want alsoo levende gy sult de liefde hebben tot uwen even-naesten: verweckt dan u selven tot dese liefde door het overleggen wat dat gy wilt van de menschen ende doet dit aen hun. 't Is oock de leeringe *Christi* by den *H. Matthens aen't 5. Cap.* 't gene gy-lieden begeert dat de menschen u doen, doet dese dingen oock aen de menschen.

Ick soude hier kunnen by brengen ontallycke leeringen soo uyt de *H. Schrifture* als uyt de *HH. Vaders*, maer ick houde my te vreden met den *H. Joannes Guldemont*, desen seght. (a) *Ten is niet van noode veel sermoonen, noch lange werten, noch veelderhande leeringe, dat uwen wil zy de werb.* K 4 Wel

[a] Non opus est multis sermonibus, neque prolixis legibus nec varia doctrina, voluntas tua sit lex; vis beneficia capere, confer beneficium alteri, vis misericordiam consequi, miserere proximi, vis laudari, laudaberis, vis amari, ama. *S. Ioan. Chrysof. Homil. 13 ad Populum.*

Wel H. Vader belieft eens uyt te leggen ende ons te doen verstaen dese korte goede lesse, hoe dat de voldoeninge van de liefde tot onsen even-naesten is gelegen in onsen wil, en dat onsen wil kan de Weth wesen. Hoort sijn schoone antwoorde: *Soo gy wilt weldaden ontfangen, geeft weldaden aen een ander, wilt gy bermhertigheyt verwerven, ontfermt uwen even-naesten, wilt gy gepresen worden, pryst een ander, wilt gy bemint worden? Bemint.*

Dese lesse is kort en goet: dese lesse moet alle menschen verwecken tot de liefde van sijnen even-naesten.

Ick vinde noch een schoon verwecksel tot dese liefde, welcke *Christus* self heeft gegeven, want *Christus* siende dat'er veel waren die niet en achteden de liefde tot hunnen even-naesten, en alsoo met haet en nyt vervult, quamen om offerhanden te doen aen Godt, gaf hun dese schoone Goddelycke leeringe: *Soo gy uwe giften offert voor den Autaer, en soo gy aldaer indachtigh wort, dat uwen broeder jet heeft tegen u, laet uwe gifte daer voor den Autaer, en gaet eerst u versoenen met uwen broeder, en dan komende offert op uwe gifte. (Matth. Cap. 5.)*

Wat dunckt u van dese leeringe *Christi*? Hy en begeert geen giften, geen offerhanden, met een woort geseyt, hy en begeert van ons geen dienst, ten zy dat wy eerst voor al versoent zyn met onsen even-naesten.

Soo dat niemant en kan Godt beminnen sonder sijnen even-naesten, nochte sijnen even-naesten sonder Godt.

Laet ons dit eens uytleggen met een gelyckenisse, by exempel, jemant heeft een schilderye van den

Coninck van Spagnien, die den Coninck vereert en lief heeft, soo hy seght, en is't dat hy 't beelt van den Coninck versmaet, misacht, bespot, hy toont klaerlyck dat hy geen waerachtige liefde en draeght tot den Coninck. Ten anderen dat jemant het beelt lief heeft en vereert, en dat hy den Coninck mispryft en niet en bemint, 't en is oock geen waerachtige liefde: Den mensch is't beelt Godts, want de *H. Dryvuldigheyt* heeft selver den mensch geschapen naer sijn beelt, die dan het beelt Godts mispryft en niet en bemint; hoe sal hy met de waerheyt kunnen seggen dat hy Godt bemint.

Van desen seght recht uyt den *H. Ioannes in sijnen 1. Brief aen't 4. Cap.* soo jemant seght, want ick beminne Godt, en is't dat hy sijnen broeder haet, 't is eenen leugenaer, want die sijnen broeder niet en bemint die hy siet, hoe is't mogelyck dat hy Godt soude beminne die hy niet en siet

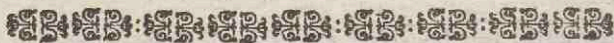
Den *H. Joannes Guldemont* schryvende op het 5. Capittel van den *H. Matthaus*, vertelt oock aldaer de vermelde gelyckenisse van het beelt, hoort sijn woorden (a) *Die den mensch bemint, hy is gelyck aen den gene die Godt bemint, want 't beelt Godts is den mensch in wie Godt wort bemint; op de selve maniere als den Coninck in sijn beelt wort vereert.*

Soo wie dan begeert de *Herte Thien van't Spel der Liefde*: dat hy Godt beminne ende sijnen even-naesten om Godt, aldus levende hy sal de Thien Geboden volbrengen: en sal weerdigh wesen om mede te spelen in ons *Geestelyck Kaertspel.*

K 5

HET

(a) Qui amat hominem, similis est sicut qui amat Deum, quia imago Dei est homo, in quo Deus diligitur, sicut Rex in sua imagine honoratur. *S. Joannes Chrysost.* in Cap. 5, *Matth.*

HET V. CAPITTEL.

Van de Herte Negen.

§. I.

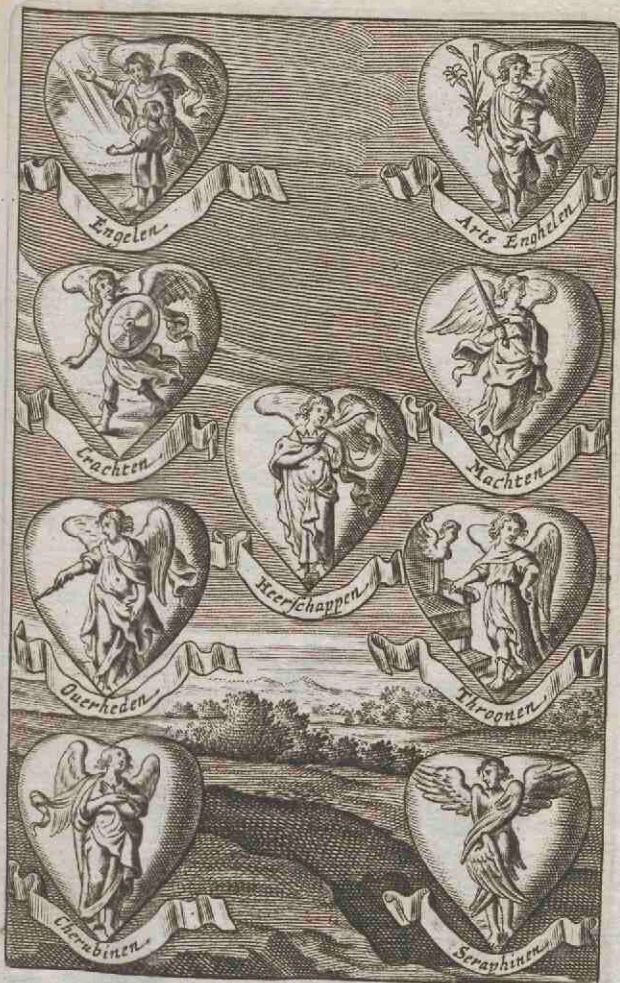
Al die een Engels leven hier op dese werelt onderhouden, hebben Herte Negen van ons Spel der Liefde.

Alle menschen die op dese werelt onderhouden de Leli-bloem der suyverheyt, dese hebben een Engels leven, en soo uytvolgelyck hebben *Herte Negen* van ons *Geestelyck Kaertspel*. Den *H. Hieronymus* in sijnen 22. Brief tot *Eustochium* aldaer sprekende van de Maeghdekens, van de suyvere zielen, hy seght: (a) *Soo haest als den Sone Godts is gekomen in dese werelt, hy heeft voor sy selven een nieuwe familie ingestelt, op dat hy, die van de Engelen wiert aenbeden in den Hemel, oock soude hebben Engelen op der aerde.* Dat de suyvere Maeghdekens onderhouden een Engels en Hemels leven op dese werelt leert ons den *H. Petrus Chrysologus* in sijn 43. Sermoon alwaer hy seght, (b) *In't vleesch, boven't vleesch, oft niet naer het vleesch leven, dat en is geen aerts leven maer 't is een Hemels leven.*

Men leest in veel levens der *H. Maeghdekens* hoe dat sy besonderlyck bystant en hulpe hebben gevonden van de Engelen, want in den noot zyn sy gedaelt uyt den Hemel om dese Maeghdekens te bewaren op de wereltd.

(a) *Statim ut filius Dei ingressus est super terram, novam sibi familiam instituit, ut qui ab Angelis adorabatur in Caelis haberet Angelos in terris. S. Hieron. Epist. 22. ad Eustochium 59.* [b] *In carne præter carnem vivere, non terrenâ viâ est, sed cœlestis. S. Petrus Chrysol. Serm. 43.*

Sulcks lesen wy in't leven van *onse H. Saraphiecke Moeder Teresa* : sy reysende naer de Stadt genaemt *Salamanca* om aldaer een nieuw Clooster te bouwen onder wegen den nacht aen-komende sy heeft gedooft, niet wetende waer dat sy was, waer door sy seer verbaest wiert : en siet daer komen twee soete Engelen met brandende sackelen ende leyden *Teresa* buyten alle perykelen. Bemerckt de Engelen der Hemelen komen haer ter hulpe.

Ick lese van myne alder-lieffte ende noyt genoegh beminde Patronersse de *H. Maeght en Martelaersse Barbara*, (Van welcke soete, lieffelycke Maeght wy besonderlyck sullen spreken in den Troef van de *Herte Vier*) maer nu alhier wil ick wat vertellen van haer wel t'onser proposte.

Den Rechter *Martinus* een boosen Tyran, als hy de *H. Barbara* hadde onmenschelyck gehandelt, 't hoeft met hameren geslagen, de oxelen verbrant, de borsten afgesneden, gegeesselt soo ongenaedlyck, dat vel en vleesch was af-gehaelt, wiert sy op eenen nacht geheel van *Jesus* haeren Bruydegom genesen. (a) Den President door het ingeven der duyvelen siende dat hy haer met tormenten niet en konde overwinnen hy heeft gepeyst haer te quellen met oneere en schande: hy gebiedt dan dat men de *H. Barbara*, soude uyt doen al haer kleederen, en dat men haer naeckt soude leyden lanxst de Stadt. Het Maeghdecken slaet haer oogen naer den Hemel en beveelt aen haeren Bruydegom de forge van haer lichaem ende ziele.

Ick spreke aen alle lief-hebbers, alle minnende

(a) Quam tormentis vincere nequivit, ignominia tentandura putavit. vestibus itaque spoliaram, tota civitate nudam imperat circumduci.
Lid. 6. Offic. S. Barbara.

zielkens der suyverheyt, en niemant en is bequaem om genoegsaemelyck dit torment te overleggen, en groot genoeg te achten, noch om dit wel te begrypen.

Ick vrage wat is geweest het meeste torment het welck *Christus* in sijn bitter passie heeft onderstaen? jemant gelesen hebbende de openbaeringen van de *H. Brigitta* sal seggen, 't was 't mysterie van de Geesselinghe, want hy wiert soo geslagen dat het vleesch tot de naeckte ribben wiert uyt-gehaelt. Gy hebt gelyck, dat sijn meeste torment is geweest in de geesselinghe, maer weet dat de slagen het niet en waren, want hoort *David* spreken uyt *Christi* naem gebonden aen de Colomne: *De slagen zyn op my vergadert, en ick heb het niet geweten.* (*Psalms. 43.*) Maer sal jemandt seggen, hoe kan dat wesen? Om dit te verstaen, belieft te hooren een gelyckenisse of twee, by exempel, de Sterren hebben haer licht, ende als de Son nu voor den dagh komt men siet 't licht der sterren niet meer, al hoe wel dat sy noch op de selve plaetse staen, daer sy by nachte soo klaer waren schynende, van waer komt dat? Hoort de reden der Philosophen (a) *het groot licht verduystert het minder licht.*

Oft wel by exempel daer valt jemant, ende in den val hy breckt sijn been, en hy kryght noch een kleyne wonde aen sijn knie, den desen roept en schreeuwt van pyne, en seght dat niet verdragelyck en is dese pyne: en dat hem jemant seyde wel gy en spreckt niet van de wonde ontrent uwe knie hy sal antwoorden, wel ick en weet daer niet van: hoe is dat mogelyck sal jemant seggen? Hoort het waerachtigh spreeckwoort. *De groote pyne, verdooft de kleyne.*

(a) *Majus lumen ofuscet minus. Philosoph.*

Alfoo seght den *H. Anselmus* van de geesselinghe *Christi*, hoort sijn woorden. (a) *Soo groot was de kracht van de schaemte Christi, dat hy de slagen vergelyckende by dese schaemte niet en heeft gevoelt, waerom hy heeft mogen seggen, op my zyn de slagen vergadert ende ick en hebbe het niet geweten.*

Dese schaemte welcke de Evangelisten niet en hebben beschreven, heeft de *H. Moeder Godts Maria* veropenbaert aen de *H. Brigitta*. Hoort haer woorden (b) *Mynen Soon gebonden aen de Colomne niet 't minste hadde hy bedeckt, maer gelyck by geboren is geweest soo stont hy, ende by lyde de beschaemtheyt sijnder nacktheyt.*

Soo dat de naecktheyt *Christi* was 't grootste torment: nu sult gy-lieden beter begrypen wat torment, wat pyne, en smerte dat heeft geleden myn alder-lieffste Patroonerfse de *H. Barbara*. Aengesien dat *Martianus* haer geeft de sententie van naeckte lanxst de stadt geleyt te worden.

Maer soo ons soet Maeghdeken haeren toevlucht neemt tot Godt, ten tyde dat sy haer kleederen begonde uyt te schudden, fiet uyt den Hemel daelen neder twee Engelen (c) omringelen haer met een schoon sneeuw wit kleet blinckende als de Son, en soo wiert door de Engelen ons lelie-blom bevryt en haer ziele vervult met blyschap.

Willen wy nu eens verstaen de reden waerom dat de Engelen onse *H. Moeder Teresa* en myn al-

(a) *Tanta erat pudoris Christi vis, ut flagella in comparatione, hujus non senserit, unde dicere poterat: congregata sunt super me flagella & ignoravi. S. Anselmus de Passione Domini.* (b) *Alligatus autem nihil omnino operimenti habebat, sed sicut natus est sic stabat & patiebatur erubescentiam nuditatis suae l. 1. Revelat, Cap. 10.* (c) *Sed pudoris magis quam doloris vindex Deus, animum gaudio corpus Stola induit. Ex Officio S. Barbara in lect. 3. secundis noctur.*

derlieffte Patronesse *Barbara*, en noch veel ontallicke andere Maeghdekens in den noot hebben bygestaen en geholpen, hoort spreken den *H. Ambrosius*:
 (a) *Ten is niet te verwonderen* (seght desen *H. Leeraer*) *ist dat voor de Maeghden de Engelen der Hemelen wechren, welcke Maeghden stryden op de maniere der Engelen. Want de suyverheyt maect Engelen, en al die de suyverheyt bewaert is eenen Engel.*

Ist saken dan dat de Maeghdekens zyn waerachtelyck Engelen, om dat sy een engelsch leven leyden op dese werelt, soo dan wort wel besloten dat sy hebben de *Herte Negen* van ons *Spel der Liefde*.

§. II.

Hoe dat den H. Joseph Bruydegom van de H. Maget Maria, heeft te boven gegaen de negen Chooren der Engelen, soo in suyverheyt als in sijn Officie en hier nyt volghet dat hy de Herte Negen van ons Spel der Liefde is te boven gegaen.

OP dat een jegelyck wel begrype hoe dat den *H. Ioseph* Patroon van onse *H. Religie* (van wie wy besonderlyck sullen spreken in den elfsten Troef de *Herte dry*) heeft suyverder geleeft als de Engelen in den Hemel, soo moeten wy weten dat hy de suyverheyt soo volmaectelyck heeft gehadt als sijn alderlieffte Bruyt de *H. Maget Maria*. Het is't concept van den vermaerden *Leeraer* met naem *Mendoza*, en hy seght hoe dat 't selve leeren den *H. Vader Hieronymus* ende *Augustinus*. Hoort dit zyn de

(a) Neque mirum si pro vobis Angeli militant, quæ Angelorum moribus militatis, Castitas enim Angelos facit, qui eam servavit Angelus est.
S. Ambrosius l. de Virg.

woorden: (a) *Het eenwigh woort heeft nytgelesen, niet alleen een Moeder Maeght, maer oock sijnen Voester-Vader den H. Joseph met de selve suyverheyt begaest.*

Nu dit soo wesende ick segge dat den *H. Joseph*. te boven heeft gegaen de negen Chooren der Engelen soo in suyverheyt, gemeynsaemheyt met Godt, als volheyt der gratie, want aengesien sijn lieve Bruyt hier in de Engelen te boven ginck, soo moest hy oock te boven gaen, dat sijn Bruyt te boven ginck de negen Chooren der Engelen, als nu voorseyt is. Dit wort bevesticht met dat onfaelbaer verstant den Engelschen Leeraer den *H. Thomas van Aquinen*. Hy seght: (b) *Maria heeft te boven gegaen de Engelen in dry dingen, in welcke sy oock te boven ginck alle andere menschen te weten, in de volheyt der gratie, in de gemeynsaemheyt van Godt, ende suyverheydt.*

Ende door dese sijne soo verheve suyverheyt gelyck aen sijn lieve Bruyt, heeft hy verdient den naem van Vader over *Jesus* gelyck *Maria* met haer soo volmaeckte suyverheyt is geworden de Moeder van *Jesus*, 't is den sin van den *H. Augustinus*. (c) *Verheught is Joseph, want door de verdiensten der suyverheyt zyt gy afgetrocken van u huysvrouwe, soo dat gy weerdighlyck Vader wort genoemt van den Salighmaecker.*

Soo dat dan den *H. Joseph* heeft te boven gegaen de negen Chooren der Engelen in suyverheyt.

Laet ons nu bethoonen hoe dat den *H. Joseph* my-

(a) *Elegit aeternum verbum, non solum Virginem Matrem, sed etiam Nutritium Josephum eadem virginitate donatum. Idem docet S. Hieronimus contra Helvidium, etiam S. Augustinus serm. 14. de Nativitate Christi. Mendoza in l. Reg. Cap. 6, num. 21. sect. 1. fol. 437. (b) Excessit Maria Angelos in tribus, in quibus, & excedebat ceteros homines videlicet gratiae plenitudine, familiaritate Dei, & puritate S. Thom. opuse. 8. (c) Gaude Joseph quia per meritum virginitatis ita separatus es ab uxoris concubitu ut Pater dicaris Salvatoris, S. August.*

160 *Het V. Cap. van de Herte Negen*
nen lieven verkosen Vader ende Patroon te boven
heeft gegaen de negen Chooren der Engelen in zijn
Officie.

Om dit wel te beginnen my sal helpen den *H. Paulus* met een sententie, welcke hy seght tot de *Hebreewen aen't 1. Cappittel*, soo veel beter is hy als de Engelen geworden, hoe hy verscheidender naem boven die be-erft heeft. Maer den *H. Joseph* heeft be-erft eenen naem boven al de naemen der Engelen. Want aen wie van de Engelen heeft hy oyt geseyt gy zyt mynen Vader. Soo dan het Officie gaet te boven al de negen Chooren der Engelen.

Den *H. Basilins* overleggende *Joseph* vereert met den naem van Vader hy seght: (a) *niet eenen Engel heeft desen naem mogen dragen den tydt van eenen oogenblick, en met desen naem wort eenen Joseph vereert.*

Om klaerlyck voor te stellen hoe dat den *H. Joseph* het Officie van de negen Chooren der Engelen heeft te boven gegaen, laet ons overleggen het Ampt der Engelen en het Ampt van den *H. Joseph*.

Eerst laet ons spreken van de Engelen: het Ampt oft Officie van dese is nieuwe tydinge te brengen, van 't gene den Goddelycken wille heeft geordonneert; ende de alderbeste en salighste nieuw maere, welcke sy oyt hebben gebracht, is geweest de Geboorte *Christi*: maer den *H. Joseph*, en heeft hy niet in het besonder verklaert al de eygdommen oft particulariteyten van dit Goddelyck Mysterie der Geboorte *Christi* soo aen de Herders als aen duysent en duysent andere menschen, want men magh niet

twyf-

(a) *Nomine Patris, neque Angelus licet brevi temporis spatio potuit nuncupari, hoc unus Joseph insignitur. S. Basilus. H. mil. de Baptismo.*

twyffelen oft den *H. Joseph* over al waer hy quam, hy bootschapte de komste van *Messias*.

Jae hy en heeft niet alleenelyck verkondight de Geboorte *Christi*, maer heeft den selven gethoont roepende: *siet het Lammeken Godts, die wegh neemt de sonden des werelts.* (*Foan. 1.*)

Laet ons nu spreken van het Officie der Arts-Engelen, dese zyn van't selve ampt als de voorseyde Engelen, uyt-genomen dat de Arts-Engelen de grootste nieuw maeren brengen. Alsoo leert ons den *H. Gregorius.* (a) *Die't minste bootschappen't zyn Engelen, maer die r'grootste bootschappen worden genoemt Arts-Engelen.* Maer gelyck wy terstont hebben geteyt den *H. Joseph* gaet dit Ampt al te boven, want een van de grootste nieuw maeren is geweest de verkondinge van de Geboorte *Christi*.

Het derde ordre van de Engelen worden genoemt de *Machtige*. Dese worden van Godt gebruyckt tot vernielinge der boosheyt van de vyanden. Onsen *H. Vader Joseph* brengende het soet lieven *Ieseken* in *Ægypten*, hy heeft doen vergaen en heeft verplettert oft vernielt alle de Afgoden.

Het vierde ordre der Engelen zyn de *Krachten*, het Officie van dese is door Godts ordonnantie voort te brengen wonderlycke dingen: maer wie heeft 't leven van den *H. Vader Joseph* gelesen ende gemediteert sonder te vinden wonderlycker saken als onder de *Krachten*.

Het vyfde ordre der Engelen zyn de *Heerschappyen*, aldus worden sy genoemt, om dat sy oeffenen een

L

soorte

(a) Qui minima nuntiant Angeli: qui vero summa annuntiant Archangeli vocantur *S. Gregor. Homil. 34. in Evang.*

foorte der regeringe boven d'ander Engelsche geesten.

Maer de Heerschappye van onsen beminden Bruydegom is wel anders, die onder sijn gebiet heeft gehadt den eenigen geboren Soon van Godt den Vader. En seyde *Maria* niet tot haren Soon hem vindende in den Tempel, *siet uwen Vader ende hy was gehoorfaem aen Joseph en Maria.* (*Luc. cap. 2.*) Hoe wel spreckt den H. Vader *Augustinus* t'onser proposte (a) *Den dienst* (seght hy) *der Apostelen is onder Christus* (ick met oorlof segge t'selve van de Engelen) *en om Christus, maer den dienst oft Ampt van den H. Joseph is om Christus en boven Christus.* Is't faken dat den dienst oft Officie is der Engelen en Apostelen om *Christum* te dienen en onder hem te wesen. Hier uyt volght klaerlyck dat het Ampt en Officie van den *H. Bruydegom* verre te boven gaet de Apostelen en Engelen, aengesien die sy dienen en die sy gehoorfaem zyn, aen hem dient en gehoorfaem is.

Het sesde ordre zyn d'*Overheden*, dese zyn gestelt om Coningen deser werelt te bewaren. Onsen Vader *Christi*, is gestelt geweest om te wesen den bewaerder van den Coninck der Coningen. Waerom sommige H. Vaders seggen dat alle menschen hebben eenen Engel voor bewaerder, maer *Jesus* heeft gehadt den *H. Joseph* in de plaetse van eenen Engel.

Het sevenste ordre zyn de *Throonen*, dese dienen voor eenen stoel oft rust-plaetse aen Godt, als wanneet hy oordeelt de menschen. Maer den schoot ende armen van onsen *H. Patriarch Joseph* hebben gedient voor

(a) *Mysterium Apostolorum est sub Christo (ego idem dico de ministerio Angelorum) & propter Christum, ministerium autem Joseph & propter Christum & supra Christum. S. August. Serm. 10. de tempore.*

Throon oft sit-plaetse aen dien selven Godt, om uyt te deylen aen de menschen de ryckdommen van sijne oneyndelycke bermhertigheyt.

Het achste en negenste ordre der Engelen, zyn gestelt om te blyven in de tegenwoordigheyt van de Goddelycke groot-machtigheyt. *De Cherubinen* om te contempleren oft te beschouwen de wonderlyckheden van sijn wesen. Ende de *Seraphinen* om te beminnen sijn oneyndelycke goetheyt.

Maer wat zyn geweest de gewoonelycke en dagelycksche exercitien van den *H. Joseph*. Nu als de *Cherubinen* hy sagh sijnen Soon aen, en contempleerde sijn Goddelyckheyt gedoken onder de menschelycke nature, *als nu hy noemde hem sijnen Godt, nu sijnen Coninck, hem lovende en danckende, nu handelde hy met hem en noemde hem aenbiddelycken Vader. Nu hem weder binnende als sijnen Soon, hem gevende menighmael eenen lieffelycken kus.* Door welcken kus en omhellinge den *H. Joseph* brande in de liefde, al verr' boven de *Seraphinen*. *Geluckiger* met een woort geseyt, ende verhevender *als de negen Chooren der Engelen.* Soo dat hy dan heeft gehadt de *Herte Negen van't Spel der Liefde*, volmaeckter als de Engelen self. Aengesien hy in suyverheyt, liefde en Officien van de negen Chooren der Engelen hun heeft te boven gegaen.

§. III.

Den *H. Albertus Belyder van ons H. Orden* heeft gehadt in sijn leven de *Herte Negen van ons Geestelyck Kaertspel.*

Onsen *H. Albertus* seven-jarigh wesende om het Engels leven beter en volmaeckter te onderhouden

houden hy is als eenen anderen *Joannes Baptista* geloopen uyt de werelt naer de eenigheyt. Waerom t'sijnder lof wort gesongen in sijn officie.

*Cum puer septem superasset annos
More Baptista fugiens paternum
Limen ad sacram properavit almae
Virginis adem
Candido velans humeros amictu, &c.*

Dat is

*Als het kindt was seven-jaer,
't Volghde wel Baptistam naer
Werelt uyt met blyden moet,
Liep hy naer Carmelus soet
't Order van Maria Maeght,
Waer men witte mantels draeght, &c.*

Aldaer wesende noch soo jonck hy onderhiel de straffigheyt van den Regel, geen vleesch etende, veel waeckende, en biddende, sy selven verstervende door hayre kleederen en disciplinen. Jemant sal vragen waerom heeft hy van soo jonge jaren soo groote wercken der penitentie gedaen? Ick antwoorde om alsoo sijn lichaem ende ziel suyverlyck te bewaren. Wel sal men hier op seggen, hy en wiste noch niet van de dertelheyt des vleesch, hy en verstont noch niet van de quade bekoringen om daer mede sy selven te bederven, waer't niet beter geweest dat hy hadde gewacht tot 20. jaren, want 't spreck-woort is, dat men eerst met de werelt moet hanteren, en van als proeven eer dat men het cloosterlyck leven aenveert.

O vermaledyt spreck-woort, dit stryt tegen de H.

Schriſture: en ſtaet daer niet geſchreven, in't beklag van *Jeremias aen't 2. Capittel?* 't Is goet aen den man als hy van joncx af heeft gedragen het jock des Heeren. Ende wat ſeght den Wyſe-man *Proverb. 22.* van die in hun jonckheyt hebben een quade maniere aengevat. *Een jonghman volgens ſijne wegen, oock als hy out ſal geworden zyn, hy en ſal van dien wegh niet afgaen.* Hy ſpreckt volgens den gemeynen ganck, want 't waer te beklagen dat al die qualyck hebben geleest dat ſy hun niet en ſouden kunnen verbeteren.

Maer ſonder twyffelen 't zyn de grootſte Heyligen die noyt van joncx af tot'er doot toe en hebben gefondight.

Ick antwoorde dan op de voorgaende vrage, te weten, waerom dat den *H. Albertus* van ſijn jonge jaren ſoo veel wercken der penitentie gedaen heeft? &c. En eer dat ick de antwoorde geve, ick doen een vrage, waerom is't dat men ſout het vleefch 't welck is vers geſlagen en heel jonck en goet? Ick hoore u antwoorden, op dat het vleefch niet en bederve. Alſoo ſegh ick van onſen *H. Albertus* hy heeft ſijn teer vleefch en jonck lichaem gefouten met het ſout van penitentie niet om dat 't bedorven was, maer uyt vreeſe van dat het ſoude bederven.

Om ſijn ſchoone Leli-blom der ſuyverheyt te bewaren, hy heeft de ſelve geplant onder de doornen, te weten onder de kaſtydinge des lichaems.

In de verwiffelinghe oft anagramma van den naem *Albertus* ick vinde dat het te ſeggen is (a) *Drymael wit* 't welck is te ſeggen drymael Leli-blom. Ten eer-

L 3

ſten

[a] ALBERTUS Anagramma TER ALBUS.

sten in zijn kintsheyt. Ten tweeden in zijn opgaende jaren. Ten derden tot'er doot, ô Engels leven, van welck leven sprekende den ouden *Meffreth* hy seght: (a) *De naervolgers van de Engelsche suyverheyt levende tegen het vleesch, onderhouden een Engels leven. O H. Albertus* u geheel leven is een Engels leven geweest, soo dat men met recht magh van u seggen dat gy hebt gehad de *Herte Negen van't Spel der Liefde*. Door drymael wit kan verstaen worden drymael eenvoudigh, simpel als een duyfken. Door het wit colour verstaet men de onnooselheyt oft eenvoudigheyt, om dat het wit niet en is vermengelt met ander colouren. Voorwaer ick segge van onsen *H. Albertus* 't gene eertyts heeft geseyt *Isidorus* in *zijn* 3. Boeck in den 45. Brief (b) *wit in zijn tonge, witter in zijn gemoet, en d' alderwistste in zijn zedelycke manieren en leven.* Uyt zijn tonge en quam noyt een onstichtbaer woort tegen de Leli-bloem van suyverheyt, zijn herte was soo suyver dat men't selve konde bemercken uyt zijn oogen. Onnoosel siende als de duyfkens oogen. Jae al zijn geheel leven was t' aldersuyverste *Drymael wit*. Hierom in zijn Officie voor den *Magnificat* wort gesongen desen lof (c) *ô Alberte spiegel van nettigheyt, suyverheyt, en onthoudinge. Drymael wit, drymael Leli-bloem drymael suyver is te seggen altyt heeft hy een Engels leven onderhouden wel wetende wat een soeten reuck de suyver Leli-bloem geeft tot in den Hemel, soo dat men magh seggen met Paulus (2. Cor. Cap. 2.) wy zyn den goeden*

Reuck

(a) *Angelicæ puritatis sectatores, præter carnem viventes, Angelicam ducunt vitam. Meffreth Dominica 3. post Trinité.* (b) *Simplex lingua, simplicior animo, sed moribus & vitâ simplissimus. Isidorus Pelusita. l. 3. Epist. 45.* (c) *O Alberte norma munditiæ, puritatis, & continentiæ. Antiphona ad Magnificat.*

Reuck van Christus: dit seght hy van sy selven, en van al die de suyerheyt bewaren en onderhouden.

Surius die vertelt ons van den *H. Juliaen* ende de *H. Baslissa* sijn huys-vrouw, hoe dat dese in den houwelicken staet niet levende naer dat toegelaten wort in desen staet, in't midden van den winter eenen soeten reuck gewaer wierden al oft haer slaep-camer hadde vervult geweest met witte Lelien. *S. Juliaen* die seyde, hoort lief soo lange als wy de suyerheyt fullen bewaren, soo is't dat wy soo fullen riecken by *Christus* 't welck haer alle beyde heeft verweckt om eenwige belofte te doen van suyerheyt. Onsen *H. Albertus* dit wel wetende van jonckx afhierom liep hy naer 't Clooster om soo sijn welrieckende Leli-bloem beter en volmaeckter te bewaeren. 't Is de leeringe van den *H. Ambrosius* (a) de Leli-bloem Christi dat zyn besonderlyck de Maeghden.

Maer onse Leli-bloem wiert geplant onder de doornen van tentatien en quade bekoringen des vleesch. Want *Hugo Cardinael* die seght: (b) *Lelie onder de doornen is de suyerheyt tusschen de bekoringen.*

Den duyvel dan siende dat den *H. Albertus* van jonckx af geweest hebbende in den Religieuselycken staet, en soo hy nu hem soude begeven tot de Cloosterlycke beloften, den duyvel heeft sy selven verandert ende aengenomen de gedaente van een schoone fraeye Jouffiouw, ende is den *H. Albertus* gaen besoecken, om hem alsoo door de bekoringen des vleesch te trecken uyt het Clooster. Eer dat wy voortgaen laet ons eens ondersoecken waer-

(a) *Liliae Christi specialiter sunt virgines S. Ambr. lib. de instit. Virg. C. 19.*

(b) *Lilium inter spinas est castitas inter tentationes. Hugo Card. in Cant.*

om den duyvel hem veranderde in een vrouw per-
foon, konde hy hem niet gaen besoecken als eenen
grooten Heer en soo veel in sijn oore blaesen tot dat
hy hem soude gevolght hebben. Sonder t'wyffelen
den duyvel konde dit doen, maer hy heeft geradiger
gevonden sich te veranderen in de gedaente van een
vrouw-perfoon om alsoo hem eerder te overwinnen.

Men leest in 't *Boeck der Tellingen*, hoe dat den
boosen *Baalam* te raede hadde geweest by *Balac* om
de *Israeliten* te overwinnen. Desen dan oorloge voe-
rende heeft een groote menigte van de alderschoon-
ste vrouw-perfoonen mede geleyt, welcke aen-
schouwende de *Israeliten*, hoort wat'er geschiet is,
t'zyn de woorden ende leeringe van den *H. Petrus*
Chrysologus in sijn 27. *Sermoon* (a) *scandael* heeft *Baalam*
den waersegger voorgesmeten aen't volck van *Israël*: als
wanneer hy te gemoet is gegaen eenen *Leger* volcks, niet
met gewaepende mannen, maer met schoone opgesette
Dochters: om alsoo de wapenen te veranderen in vlee-
schelycke liefde: ende triumphe te doen keeren in schande
en oneere, en om op sijn alderbeste te ontheiligen al de
Heyligheydt, door de vuyligheydt des vleesch.

En is *Adam* niet gevallen door sijn huys-vrouw
Eva, is *David* niet overwonnen geweest door't aen-
schouwe van *Bersabe*, *Samson* door den schoot van
Dalila? &c.

Dit soo wefende, daerom is't dat den duyvel
heeft aengenomen de gedaente van een *Joffrouw*
wel

(a) Scandalum populo Israelitico Baalam divinator objecit, quando
bellatoribus, non cum ferratis viris, sed cum puellis toto lenocinio fu-
catis occurrit ut arma verteret in luxum, Triumphum mutaret in infamiam,
& ad summum prophanatet tquam de turpitudine sanctitatem
S. Petrus Chrysol. Serm. 27.

wel opgeset om alsoo *Albertus* te vangen door *Venus* liefde.

Dese geveynsde Juffrouw gaet naer't Clooster ende vraeght naer *Broeder Albertus*, hy komt voort met sijn gewoonelycke zeegbaerheyt en vraeght wat dat haer liefste was? Sy seyde met korte woorden, ick verstaen dat gy van sin zyt Professie te doen. *Maer wel versint, eer gy begint, want raet naer daet, komt te laet.* Overleghet hoe dat gy alleene zyt van uwe familie, welcke soo edel is en wyt-vermaert, gy sult u inder eeuwigheyt beklagen soo gy te niet doet sulck een familie volghet raet voor den daet, en komt in de werelt neemt een huys-vrouw, en Godt sal u gebenedyden met den zegen van den houwelycken staet.

Albertus sloegh sijn oogen naer den Hemel en maecte het teecken *des H. Cruys*, en riep tot *Jesum* en *Maria* dat sy souden hulpe senden op dat sijn Lelibleom aldus geplant onder de doornen soude mogen bewaert worden. Ende hy heeft overwonnen den duyvel met alle sijn listen en laegen: waerom t'sijnder eere wort gesongen.

*Vicit atricem scelerum juventam
Atque fallaces erepi figuras.*

Dat is:

*Hy heeft verwonnen de voestersse der boosheden
En de bedriegelycke figuren van beneden.*

Den duyvel, de wereltd, ende het vleesch overwonnen hebbende tot het leste van sijn leven, hy is suyver gestorven, gelyck hy suyver hadde geleest,

jae ick segge, hy heeft een Engelsche doot gesmaect, die een engelsch leven hadde onderhouden.

Nu hy overleden zynde, en bekent voor eenen Heyligen, (a) 't volck heeft begeert dat men soude singen een Misse niet van *Requiem* met eenen swerten Casufel, maer de Misse van de *Belyders* met eenen witten Casufel. De Geestelyckheyt stelde haer daer tegen, en seyden dat men moeste *Requiem* singen. Den Bisschop dede een gebodt van niet te begraven noch Misse te singen tot dat Godt hier op soude teecken van antwoord geven. Ende 't volck in de Kercke biddende, daer daelde neder twee Engelen gekleet met witte kleederen, en sy begonden niet de Misse van *Requiem*, maer van eenen *H. Belyder, Osjusti, &c.*

Wat is dit te seggen dat de Engelen uyt den Hemel komen de Misse self singen in't Musieck? Veel redenen kunnen hier voortgebracht worden, maer ick segge alleenelyck een: te weten om dat in de werelt geen stemmen, noch sangers gevonden kunnen worden, om over een suyver ziele scheidende uyt de werelt te singen, maer dit komt toe aen de Hemelsche Engelen, de Engelen deser werelt te vereeren met Lof-sanck en Musieck.

Is't saken dat den *H. Thomas van Aquinen* vindende den *H. Bonaventura* schryvende 't leven van de *H. Vader Franciscus*, seyde: (b) *Laet ons den eenen Heyligen van den anderen laeten schryven.* Alsoo segh ick laet de Engelen der Hemelen singen en verkondigen den

(a) *Cumque Missam populus de sancto Confessore, clerus verò de sancto celebrare veller, à Domino divinum responsum expectandum Episcopus iussit, Quibus orantibus duo Angeli in Albis astantes Missam os iusti meditabuntur sapientiam, de sancto Confessore celebrandam esse indicarunt, &c. Ex 6 lect. officii.* (b) *Sinamus Sanctum pro Sancto laborare. Lect. 5. officii S. Bonavent.*

lof van den *H. Albertus*, eenen Engel deser aerde, de Engelen toonden blyfchap over hun vermeerderde gefelschap.

Met de negen Chooren der Engelen sal *Albertus* leven, om dat hy met *Herte Negen* van ons *Spel der Liefde* wel heeft gespeelt, soo dat hy heeft gewonnen den *Coninck der Engelen*, *Herte Heer van ons Spel der Liefde*.

§. IV.

Vermaëninge tot alle Maeghdekens, op dat sy wel sonden bewaeren en onderhouden desen Troef Herte Negen van ons Spel der Liefde.

NU staet het ons toe te prediken voor de *Maeghden* (a) ende als ick het wel onderfoecke, ick bevinde dry soorten van *Maeghden*. Op dat dan geen soorte der *Maeghden* en blyve onvermaent, wy sullen de dry soorten uytleggen; de beschryvinge van dese dry soorten vertelt ons den *H. Joannes Guldemont* schryvende op den *H. Matthæus* (b) Daer zyn (seght hy) *Maeghden naer den lichaeme*, maer niet naer den geest. Daer zynder naer den geest, en niet naer het vleesch, ende daer zynder naer den geest en naer den lichaeme.

De *Maeghden* naer het lichaem en niet naer den geest, moeten berispt worden, want desen *Maeghdom* en is niet prysbaer: hoort *Boëtius* in een van sijn brieven hy seght: (c) *Geensins en sal u profijtrigh wesen desen maeghdom des lichaems*, ten zy dat daer by zy den

(a) Nunc nobis ad virgines Sermo est. *S. Cypr. Episcop. & Mart. de discip. & habitu virg. Cap. 2.* (b) Sicut enim, &c. Triplices sunt virgines. Carne non mente, mente non corpore, corpore & mente. *S. Ioan. Chrysof. super Matthaum, & habetur 32. q. 5. Cap.* (c) Nihil omnino tibi proderit virginitas corporis, si non & ipsa præsto sit virginitas mentis, *Boëtius in Epist. ad Regem virginum.*

172 *Het V. Cap. van de Herte Negen
maeghdom des geests*, want dese moeten gerekent worden onder de vyf dwase Maeghden met een schoone lampe sonder Olie.

De thien Maeghden in het Evangelie worden al Maeghden genoemt, maer sy en zyn alle thien niet getreden in de eeuwige glorie, want daer en waren maer vyf die Maeghden waeren in den geest, en d'ander vyf en waren maer naer den lichaeme, wat wonder dat dese vyf niet en zyn getreden in den hemel want den *H. Gregorius* seght seer wel: (a) *'t en is geen profijt suyver te wesen in't lichaem, die besmet is met den geest.*

By exempel jemant in den Maeghdelycken staet, komt in't geselschap ende hoort oneerlyck singen ende onkuyschelyck spreken, dese neemt vermaeck daer in; ende kryght quade begeerte tot de onkuysheyt, maer en begeert 't selve geensins te volbrengen, dese persoon blyvende Maeght naer den lichaeme, verliest haeren Maeghdom naer den geest.

Op dat alle Maeghden naer den lichaeme oock Maeght blyven volgens den geest, ick geve haer de vermaeninge welcke *Christus* eertydts gaf aen sijne Discipelen weest *voorsichtigh gelyck de serpente*. (*Matth. cap. 10.*) Onder ander daeden der voorsichtigheyt van de serpente, soo is't dat een beschryft den *Propheet David*: *gelyck een serpent sy selven doof makende met het stoopen, welck niet en sal hooren de stem van de besweerders ende des tooveraers die wyselyck besweert* (*Psal. 57.*)

Om dit al wel te verstaen soo moeten wy weten hoe dat onder ander serpente is een soorte, 't welck heeft

(a) *Nihil valet cum mundum esse corpore qui pollutus est mente.*
S. Gregor.

heeft eenen schoonen diamant in sijn voorhoofd. De jagers dit wel wetende gaen in de bosschen, en leyden tooveraers mede, die met hun besweiren en soet singen dese serpente doen uyt haer hollen kruypen en voor den dagh komen, en soo sy gesien worden, terstont worden sy gedoodt ende den jaeger neemt den diamant.

Luystert nu eens toe naer de voorsichtigheyt van dit serpent, gewaer wordende 't gefangh, het stopt alle beyde sijn ooren. Jemant sal seggen, wel hoe kan dat serpent sijn ooren stoppen, aengesien dat het noch handen noch voeten heeft? Om de waerheyt te bekennen, dese vrage is heel nieuwigierigh maer aen dese nieuwigierige vrage voldoet den *H. Vader Augustinus* (a) schryvende op't vermelde gefanck van *David*, hy seght: *het serpent stoot sijn een oore tegen de aerde, en met den steert stopt sy d'ander oore.*

O Maeghdekens onthoudt dese vermaninge en zyt voorsichtig als de serpente, als die tooveraers te weten, de jongelingen komen om U. L. te be-tooveren oft op hun verliest te maken met bevallige, soete lieffelycke t'samen-sprake op dat gy uwen diamant, uwe suyverheyt des geests niet en verliese, maeckt u selven doof aen al hunnen oneerlycken klap, op de maniere van het vermelt serpent, stopt u een oore met den steert, te weten met de gedachtenisse van't eynde uws levens: overdenkende dat de doot 't eynde des levens sal overkomen onverwacht, als eenen dief in den nacht, ten tweede stoot u ander oore tegen de aerde, dat is te seggen met de gedach-

[a] Allidit unam aurem terræ, & de cauda operat alteram. *S. August.*
in *Psal.* 57.

dachtenisse van dat gy van aerde zyt ende in aerde sult vergaen, alsoo sult gy-lieden doof worden aen al die oneerelycke klappers ende dese jaegers die daer soecken uwen diamant u suyverheyt te benemen, gy-lieden sult blyven Maeghden naer't lichaem en naer de ziele, ende alsoo sult gy-lieden vast houden de *Herte Negen* van ons *Spel der Liefde* en sult onderhouden een Engels leven op dese werelt.

Laet ons nu spreken van de Maeghden naer den geest ende niet naer den lichaem. Wel wat zyn dat voor Maeghden: zyn dese weerdigh gepresen ofte niet? Gepresen moeten sy worden, en op dat wy bedwongen worden haer te pryfen, laet ons uyt-leggen dese soorte der Maeghden. Dese zyn die sonder consenteringe oft verwillinge, verkracht worden, dese worden gestelt onder de waerachtige Maeghden, ende al verliefen sy de suyverheyt des lichaems tegen haeren danck, sy onderhouden al evenwel een Engels leven, en dese verliefinge der lichamelycke suyverheydt baert en brengt voort een dobbel Croone; sulcks lesen wy geseyt te hebben de *H. Lucia* aen *Paschasius*, desen vergramt wordende op de *H. Maget Lucia*, om dat sy hem hadde geseyt: *die suyver leven, zyn den Tempel van den H. Geest ick seyde Paschasius sal u doen leyden naer een bordeel, op dat den H. Geest u verlaete; aen wie de Maeght antwoorde: soo gy my tegen mynen danck doet verkrachten, de suyverheyt sal my dienen tot dobbel Croone.*

Men leeft van veel Maeghdekens hoe dat sy van vreesse oft in de verkrachtinge eenige faute geschiede in den geest, dat sy in sulcke occasie gestelt zynde, haer selven hebben in't vier gesmeten liever als

onteert te worden : ander haer in't water geworpen, &c.

'tOnser proposte wort vertelt van *Jacobus de Vitriaco* (a) beschryvende de belegeringe van de stad Londen, seght, als de ongelooovige vyanden de Sadt Londen hadde te niet gedaen, sy hebben veel Maeghden verkracht sommige welcke niet en konden in de Kercke vluchten, smeten haer selven in de Riviere verkiefende liever te sterven als de suyverheyt te verliefen.

Ende hy voeght daer by dese naervolgende geschiedenisse : hoe dat een van dese Maeghden liggende in de Riviere, twee van de vyanden siende dat sy niet en verdronck, maer bleef dryven boven 't water, met een schipken zyn daer naer toe gevaren, en hebben haer in genomen : maer soo sy met haer wilden oneerlyck handelen, sy heeft verkofen liever te verdrincken : en smet haer wederom in't water, en fiet door een opstaende tempeest 't schipken is om-geslagen en dese twee gasten zyn verdroncken, ende dese Maeght door Godts gratie is gesont en suyver naer ziel en lichaem aen 't landt geraeckt.

't Is waer den *H. Ambrosius* die seght: (b) *het vleesch en kan niet bedorven worden, ten zy dat eerst den geest bedorven is.* Is dit soo, waerom dan sy selven liever verdroncken als verkracht te worden tegen sijnen danck ? De antwoorde hebbe ick terstont hier op begonst te geven, en segge nu noch, dat de Maeghdekens wel hebben gedaen, liever te verdrincken als

(a) Cum hostes infideles Londinensem civitatem destruxissent, multas Virgines violenter corruerunt. Aliæ enim cum ad Ecclesiam confugerent non possent se in fluvium projecerunt magis mori eligentes quam virginitatem amittere. *Jacobus de Vitriaco.* (b) Non potest caro corrumpi, nisi mens prius fuerit corrupta. *S. Ambros.*

als verkracht te worden, van vreesse (mits dat den mensch kranck is) oft den geest hier in soude verwillight worden: maer niet verwillight zynde onder de Maeghden blyven sy gerekent. Hoort de leeringen van den *H. Thomas van Aquinen*.

(a) *Een Maeght welcke soude beloofd hebben de suyverheyt, ende dat dese met geweld verdruckt wiert dat sy baerde: voor Godt soude sy noch Maeght blyven.*

Soo dat dese foorte der Maeghden, te weten naer den geest suyver en niet naer den lichame oock hebben de *Herte Negen* van ons *Geestelyck Kaerispel*.

De derde foorte der Maeghden, zyn *Maeghden naer de ziel ende lichaem*, naer het vleesch en den geest. Om dat Engels leven te onderhouden op dese weirekt daer van komt dat'er soo menighte duysende Cloosters worden gemaectt als geestelycke vrywillige gevangenissen, om alsoo de Leli-blom gerustelyck te bewaren, en een Engels levens sonder verstooringe te onderhouden, soo van de ongelycke personen, als van den duyvel. (b) Den *H. Bernardus* schtывende op de woorden van 't Boeck der gesangen: een gesloten hof is myn suster myn Bruyt. Want een gesloten hof wort geseyt een heylige Ziele, als sy ter liefde van 't eenwigh leven van de wereltsche beroerte haer afstreckt, op dat den ouden vyandt Sathan niet en soude konnen inbreken om't binnenste der ziele te stelen.

Heraclides verhaelt hoe dat een seker Maeght met naem *Alexandrina* om haer suyverheyt soo naer den

(a) *Virgo quæ vovisset castitatem, & oppressa violenter. si pareret ex illo actu, coram Deo adhuc esset Virgo, D. Thomas. super 4. sententiar.*
 (b) *Hortus conclusus Soror mea Sponsa. Conclusus enim hortus S. Animate dicitur, dum amore vitæ æternæ, à stepitu sæculari se abstrahit. Ne ad interiora rapienda hostis antiquus irrumpere possit S. Bernard. Serm. 60, Cap. 4.*

lichaeme als naer de ziele wel gerustelyck te bewaren, heeft haer stadt verlaten, en is gekropen in een graf, ende heeft een kleyn vensterken open gelaten, waer door sy thien jaren lanck ontfinck weynigh spysse en dranck, en sy heeft dese 10. jaeren noch man noch vrouw gesien. De *H. Melania Romana* dit hoorende is haer gaen besoecken om haer eens te sien, maer sy en konde niet, sy is dan blyven staen aen het vensterken, ende ondervraeghde haer wat oorsaek sy hadde om soo heymelyck ende gesloten te leven: Hoort seyde sy: eertydts door de occasien van jongelingen heeft mynen geest eens gequetst geweest, en op dat hy my, noch ick hem niet meer en soude sien, ick hebbe my selven hier binnen gesloten, verkiesende liever levende begraven te wesen, als in de occasie noch te komen: vreesende myn *Herte Negen van't Spel der Liefde*, te weten, myn suyver herte te verliezen.

Hoe veel Maeghden zynder gesloten in een graf oft gevankenisse, bekleet met een swerte wyle over het aensicht, en noyt oft raer en laet men de menschen dese Maeghden sien; ick verstaen hier nauwe besloten Religieusen, welcke als doode begrave menschen leven in het Clooster: tot dese gestorve oft om beter te seggen verstorve Maeghdekens sprekende den *H. Paulus* seght (*Coloss. 3.*) *Gy-lieden zyt doot ende uw' leven is gedoken oft begraven met Christo.* Overloopt de eygendommen van een stervende mensch! *Ten eersten*, hy begint sijn sprake te verliezen. *Ten tweeden*, het gebruyck der sinnen verliest hy. *Ten derden*, hy verliest sijn eygen roeringe, hy wordt

sonder macht van sy selven te keeren oft wenden.

Ten vierden, hy verliest de naturelycke hitte ende sterft. Alsoo seght den ouden *Meffreth* gaet het mer vrywillige Religieusen, sy sterven alle daegh: komt in een Clooster van 20. oft meer Religieusen ende gaet op en neer gy sult peysen en oordeelen dat al de Religieusen doot zyn: want sy hebben haer sprake verloren door de deught der stilswygentheyt. Hoort de woorden van *Meffreth* (a) *een Religieus verliest alsoo veel als sijn sprake de stilswygentheyt op sijnen tydt en plaetsen beoorlyck bewaerende.*

Ten vyfden, gelyck den stervenden mensch verliest 't gebruyck der sinnen, alsoo oock een Religieus verliest 't gebruyck van sijn sinnen, de selve verstervende en mortificerende, hoort den vermelden Leeraer (b) *een Religieus verliest 't gebruyck van sijn wytwendige sinnen, door een eerlycke, Religieuselycke bewaeringe van't gehoor, 't gesichte ende smaek, &c.* want dat hy geerne eet oft drinckt men sal het hem niet geven, dat hem wel smaect, sal hy door verstervinge bitter maecken door't selve te besproeyen met het poeyer van alsen.

Ten sesden, een Religieus komt soo verre dat hy sy selven niet meer en kan roeren nochte versetten, en dat kryght hy door sijn belofte van de gehoortsamheyt. Hoort, wat hier van seght den selven Leeraer (c) *Een Religieus verliest sijn eygen roeringe, te weten sijnen eygen wille: want noyt en roert hy hem of en*

[a] Religiosus perdit quasi loquelam per silentium locis & temporibus convenienter servarum. *Meffreth Serm. 83. Domin. 16. post Trinit. littera P.* [b] Amittit usum sensuum exteriorum per honestam Religiosam custodiam, visus, tractus, &c. *idem ibidem.* [c] Perdit motum proprium videlicet propriam voluntatem, quia nusquam se movet vel vadit, nisi per obedientiam vel licentiam praelatorum.

gaet nergens, ten zy door de gehoorsaemheyt oft oorlof van de Oversten.

Belieft eens ooghmerck te nemen op dese woorden door de gehoorsaemheyt oft oorlof. Daer is groot onderschil tusschen jet te doen met oorlof of door oorlof, en te doen door, of met de gehoorsaemheyt. Met oorlof jet doen is als jemant jet geerne soude hebben, en om dat te verkrygen en sy selven hier in te voldoen hy vraeght oorlof, en dat kan somtyts jae dickwils wesen sonder verdiensten jae faute, te weten als men sulcks vraeght ende de Oversten door bidden en hoeft brekingen daer toe beweeght om toe te laeten 't gene wy geerne hebben. Maer jet doen door de gehoorsaemheyt en kan niet onvolmaect wesen, want als dan wy en vragen niet, maer 't wort ons geboden, ende die de Oversten aenhoort en voldoet, hy moet weten dat hy aen't gebodt Godts voldoet.

Dit leert (a) *Onsen Eerweerdigen Pater Joannes van Jesus Maria Generael der Carmeliten Discalsen in sijn onderwysinge der Novitien in't 2. deel aen't 6. Cap. van de gehoorsaemheyt.* Alwaer hy wonderlyck wel spreckt van dese schoone deught.

Ten Sevensten, ende ten lesten den stervendē mensch verliest sijn natuerelycke hitte ende sterft. Alsoo seght *Meffreth*: (b) *Een Religieus verliest alle hitte dat is te seggen alle vleeschelycke ende werelycke liefde.*

De Religieusen dan, zyn voorsichtige Maeghden

M 2

ver-

(a) Sed quod ad obediendi genera spectat, vulgatam illam distinctionem præ oculis habeant, aliud scilicet esse quicquam cum obediuntaria aliud ex obedientia præstare, &c. V. *Ioannes à Iesu Maria Cap. 5. de obedient. instruit novit.* (b) Religiosus amittit omnem calorem hoc est omnem amorem carnalem vel mundialem. &c. *Meffreth ibidem.*

180 *Het V. Cap. van de Herte Negen*
verkiefende de verftervinge, ende begraveniffe in de
Clooftern om foo wel en alder-beft te bewaeren
Herte Negen van ons fpel der liefde, ende te onder-hou-
den een volmaect Engels leven op defe werelt.

Maer alle Maeghdekens welcke geerne onder-
houden het Engels leven, om dit alder-beft te be-
waeren door een Cloofterlyck leven, en konnen
niet al Religieufen worden, fom om dat fy Vader en
Moeder moeten byftant doen, sommige om dat fy
eenige beletfelen hebben, ander om andere oorfa-
ken. Wel dit is waer, maer nu fal ick eenen goeden
raet geven: op dat defe Maeghdekens in de werelt
wel fouden onder-houden het Engels leven.

Ten eerften aenveert defe vermaeninge, blyft
t'huys foo veel als gy kont, ende en maect u niet
veel te vinden elders als t'huys oft in de Kercke, het
is een fchoone vermaeninge welcke gaf den *H. Hiero-
nymus* aen *Eustochium* hoort (fchreef hy) *lieve dochter*
in Christo (a) *weet dat buyten huys loopen de fotte maegh-*
den, maer blyft gy t'huys met uwen Bruydegom Iefus.

Want volgens 't fpreck-woort. *Die staet en waeght*
blyft felden Maeght: lanckx de ftraeten hier wort men
gegroet, daer wort men aengesproken, en foo men
veel verkeert met ongelycke perfoonen het Engels
leven der fuyverheyt wort vermindert. Blyft dan
in de eenigheyt foo veel als gy kont.

Ten tweeden een goede vermaeninge is, dat de
Maeghdekens fouden veel fwygen en luttel fpreken.

Defe tweede vermaeninge bevinde ick gegeven
aen alle Maeghdekens, en hierom *Alciatus* tot een
eet

(a) *Foris vagantur virgines stultæ, tu intrinsecus esto cum sponso*
S. Hieron, Epist, 22, ad Epist.

eeuwige memorie heeft doen schilderen een sinne-
beelt oft Emblema , te weten een jonge dochter
staende op een schilt-padde , en onder stont ge-
chreven.

*Quodque manere domi : ac tacitas decet esse puellas
Supposuit pedibus : talia signa meis.*

Dat is.

*Om dat wel staet voor dochters sijn
Stil te swygen en t'huys te zyn
Soo heeft hy dees teeken vermelt
Onder myn voeten gestelt.*

Om dit wel te verstaen , weet dat de schilt-padde
altydt t'huys is , want sy draecht gedurigh haer huys
mede. Alsoo alle Maeghdekens moeten altydt t'huys
blyven , en uyt-gaende haer huys mede dragen , te
weten in't gemoet hebbende om terstont t'huys
weder te keeren.

Desen raet is oock goet voor alle huysvrouwen.
Want (a) *huys-vrouw is soo veel als te seggen blyft
t'huys vrouw.*

Ten anderen weet dat de schilt-padde stil is en
geen klanck en geeft , oft roept , om te keeren dat het
de dochters niet toe en staet veel te spreken oft te
roepen.

Laet ons al te samen aentropen al de Engelen
der Hemelen , alle H. Maeghdekens , op dat sy door
haere verdiensten ons verkrygen stantvastigheyt in
de deught der suyverheyt : om alsoo hier gespelt heb-
bende 't *Spel der Liefde met de Herte Negen* , hier
naermaels met al die lieve Maeghdekens te mogen we-
sen in de eeuwige glorie.

M 3

HET

(a) Domicella id est maneat uxor domi , sicut Religiosus in cella

HET VI. CAPITTEL.

Van de Herte Acht.

§. I.

Al die de acht Saligheden volbrengen, hebben Herte Acht van ons Spel der Liefde oft Geestelyck Kaertspel.

DE EERSTE SALIGHEYDT.

Saligh zyn sy die arme van geeste zyn, want het Ryck der Hemelen behoort hun-lieden toe. (Matth. Cap. 5.)

DOOR dese arme van geeste worden verstaen, die de werelycke goederen versmaeden, en verlaeten, ende leven sonder affectie te stellen op de selve, die dit doen, seght den *H. Ambrosius* schryvende op den *H. Evangelist Lucas*: (a) *sy sullen verdienen de eeuwige goederen.* Want voorwaer hy toont dat hy tot grooter Ryckdommen geboren is, te weten, tot de eeuwige, die de tydelycke versmaet: en dit is't eerste werck der liefde van onsen Troef *Herte Acht*.

Als den *H. Bernardus* met sijn broeders ginck intreden het Clooster, t' huys latende den jonghsten broeder *Guido*; den outsten sprack desen jonghsten aen en seyde: (b) *Schept moet broeder Nivardus u komt nu alleen toe al de goederen van onse besittinge.* Den jonghsten noch wesende een kindt en antwoorde voorwaer

(a) Qui contempserit secularia ipse morebitur sempiterna *S. Ambros.* *Leet 5 in Luc. Cap. 6* (b) Eia frater Nivarde ad te solum respicit omnis terra possessionis nostræ Ref. vobis ergo cælum & mihi terra? non ex æquo divisio hæc facta est. *Guiliel. ab. in vita S. Bernard. l. Cap. 3.*

Fred. Baunax sc.

niet kinderlyck maer hy seyde, voor *U. L.* dan is den Hemel en my de aerde? Niet rechtveerdighlyck is dese verdeylinge gedaen.

Men leeft hoe dat den *H. Petrus* die het al verlaeten hebbende met een waerachtige meyninge en liefde om Godt naer te volgen, op een sekeren tydt als door nieuſgierigheyt gedreven zynde, en gelyck hy wat stout en familier was met *Christus*, hy gaet tot hem en hy seght: *Heer siet wy hebben het al verlaeten, wel wat sal ons daer voor gegeven worden.*

Den Heer verstaen hebbende de vrage van *Petrus* hy seyde tot hem en tot al die sulcks hadden gevraeght. *Ick segge U. L. al die verlaeten 't huys 't landt, &c. om mynen naems wille, hondert werf sal hy het wederom krygen, en sal het Ryck der Hemelen besitten. Matth. 5. Cap. 19.* Al oft *Christus* hadde willen seggen. *Saligh zyn sy die arme van geeste zyn, want het Ryck der Hemelen behoort hun toe.*

Wy hebben in't eerste *Capittel* §. 4. gesproken van de Religieuselycke belofte der gehoorſaemheyt, in 't voorgaende *Capittel* §. 4. hebben wy geraeckt de belofte van ſuyverheyt.

Hier staet my nu toe wat te spreken van de belofte van armoede aengesien wy hier handelen van die arme van geesten zyn, waer onder principaelyck de Religieusen worden gerekent om dat sy dese armoede door solemnele belofte beloven.

Jemant niet wel gesint op de Religieusen, siende dat sy beter vaeren met hun armoede, als hy self met sijn Ryckdommen: hy sal vragen waer toe gedaen belofte van armoede?

Hier op soo wil ick antwoorden sonder passie met een zedelycke en onberispelycke maniere, op dat dese qualyck gefinde niet erger gefint en worden.

Ick segge dan dat de Religieusen belofte doen van armoede om dat de Discipelen d'eerste naervolgers *Christi* sulckx hebben gedaen, 't welck geschreven staet in de *Wercken der Apostelen aen't 4. Cap. van al dat sy besaeten, niemandt van alle de Discipelen seyde dat 't sijne was, maer 't was aen hentlieden algemeyn.*

Sulckx wort ons geboden: hoort de woorden van onsen Regel, (a) *Niemandt van de Broeders segge dat hem jet eygentlyck toekome, maer dat het aen U. L. algemeyn zy.* Jae tot het kleet dat wy dragen wort verboden te seggen dat is myn kleet, maer wy moeten seggen ons kleet, al oft wy wilden daer mede te kennen geven, ick hebbe dit kleedt soo lange als het myn Oversten belieft. Wilt hy het af-nemen en aen een ander geven, ick moet patientie hebben wel wetende dat het myne niet en is, maer onse, tot 't gebruyck van die het den Oversten belieft. En soo moet het gaen in alle Religieuselycke staeten.

Ick segge noch meer, te weten dat de Apostelen soo wel deden belofte van armoede als de Religieusen nu doen, soo dat niemant qualyck gefint magh wesen op de belofte van armoede onder de Religieusen.

Maer desen qualyck gefinden sal seggen toont my dat de Apostelen ende de Discipelen oft Christenen in d'eerste vergaderinge belofte hebben gedaen van armoede: op dese uwe vrage antwoord seer wel *Cornelius à Lapide. De armoede des geests, den eersten die dese geleert*

(a) *Regula Carm. Discal. de non habendo proprium: nullus fratrum sibi aliquid proprium esse dicat sed sint vobis omnia communia, &c.*

geleert heeft met woorden en exempelen is Christus daer naer de *H. Maget Maria*. Hier naer de *Apostelen* en alle d'eerste Christenen, jae dat meer is sy beloofden dese armoede, (a) (en gelyck men seght belofte maect schult) hier van quam dat *Ananias* en sijn huysvrouw *Saphira* dese belofte over-tredende, van den *H. Petrus* zyn gestraft geweest met een haestige en onvoorsinnige doot, gelyck vermeldt de *H. Schrifture* in de *Wercken der Apostelen* aen het 5. Cap.

Van desen armen Religieuselycken staet sprekende den *H. Paulus* in sijnen 2. Brief tot de *Corinthianen*, aen't 6. Capittel, hy segt, niet hebbende en alles besittende.

Soo dat een Religieus ondervraecht zynde wat dat hy hadde in sijn Celle, in sijn Rester, &c. soude konnen antwoorden wel te proposte met dese dry woorden niet met al, niet heeft hy want hy moet wesen arm van geest, niet als eygenaer besittende, Niet hebbende en dat *Met al*, want al wat hem van noode is tot sijn lichaem wort hem toe-geworpen om dat sijn intentie is, eerst 't Rycke der Hemelen te soecken, en staet daer niet geschreven: *soekt eerst 't Rycke Godts, ende al de reste sal U. L. by-geworpen worden*, *Matth. Cap. 6.* dese Religieusen hebben hun forge geworpen op Godt volgens den raet van *David* die seght: *worpt uwe forge op den Heere, en hy sal u spysen. Ps. 54.*

Ick hebbe gesien een sinnebeeld t'onser proposte wel passende. Daer was geschildert een vogelken gesloten in sijn huysken wel voorsien van eten en drincken, en onder stont geschreven.

Sit tibi: cura mei. Dat is: *Dat u zy: forge van my.*

(a) *Cornel. à Lap. in Cap. 5. Matth. Pauperatem spiritus primus verbo & exemplo docuit Christus, deinde B. V. Maria. Mox Apostoli & omnes primi Christiani. Imo hoc vovebant, unde Ananias & Saphira hoc votum violantes à S. Petro puniti sunt subita morte. Actor. Cap. 5.*

Al oft 't geslote vogelken wilde seggen aen sijnen meester, ick singe, ick love den Heer, en aengesien dat gy my hebt verdeylt oft gesepareert van in't wilt te vliegen, hebt dan sorge van my den kost te geven, ick en sal daer voor niet besorght zyn maer gy sult voor my sorge dragen, aengesien ick hier sitte gesloten en singe t'uer contentement oft voldoeninge, Alsoo mogen stoutelyck seggen goede Religieusen, *Heer dat aen u sorge zy, van my.* Om uwen Goddelycken wil ben ick gevlogen uyt de werelt, en hebbe my vrywillighlyck laeten vangen en ben gesloten als een vogelken in sijn huysken. Hier sal ick singen in de Choor, uwen lof sal ick verkondigen, ick sal leven in de gehoorfaemheydt, en gy Heer sult sorge dragen van my den kost te besorgen.

Voor't sluyten van dese eerste Saligheyt, laet ons hooren spreken den honich-vloeyenden Leeraer *Bernardus* schryvende op d'eerste Saligheyt: (a) *Saligh zyn sy die arme van geeste zyn: want 't Rycke der Hemelen behoort hen-lieden toe* (hy seght) *dat men dese niet en acht alleenelyck hemelsche dingen te besitten, om dat men niet en hoort van andere spreken in dese belofte: weet dat sy oock besitten werelycke goederen, en dat soo, als niet hebende en alles besittende, &c.*

Jae hy gaet noch voort desen H. Leeraer ende hy segt tot al die ryck zyn en niet Religieus gesint. *Den gierigen heeft dorst naer aertsche goederen als een bedelaer, den getrouwen dienaer Godts versmaet het als eenen Heer.*

[a] *Beati Pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Caelorum. Non eos aestimant sola caelestia possidere, quia ea sola audiunt in promissione. Possident & terrena & quidem tanquam nihil habentes & omnia possidentes. &c.*

Ergo Avarus terrena esurit ut mendicis, fidelis contemnit ut Dominus S. Bernard. Serm. 21. in Cant.

Al oft hy seyde hoe meer dat den gierigen besit, hoe min dat hy versaeft wort ende als eenen bedelaer hy vraeght geduerigh om noch te hebben: dese waerheyt heeft wel geseft den *H. Geest*: *Den gierigen en sal met gelt niet vervult worden oft versaeft.* (*Eccl. cap. 5.*) Soo dat hy altydt gebreck is lydende, en wort daerom wel genoemt van den *H. Bernardus* eenen bedelaer: maer eenen armen mensch al verlaetende, hy wort als eenen grooten machtigen Heer. Want daer Godt spylt en forge draeght daer en gebreckt niet.

§. II.

DE II. SALIGHEYDT.

Saligh zyn de saeghtmoedige want sy de aerde besitten sullen. (*Matth. Cap. 5.*)

IN het werelyck Kaertspel die de *Herte Acht* heeft die heeft een bladt met acht herten, soo dat dese hanght aen't getal, want soo daer een gebreckt ten is dan geen *Herte Acht*, alsoo oock in ons *Geestelyck Kaertspel* de *Herte Acht* is gelegen en bestaet in de acht Saligheden te onderhouden; hy en magh niet een achter-laten maer moet de selve acht al onderhouden, maer weet dat die een volmaectelyck onderhout, 't en kan niet wesen oft hy sal de selve al onderhouden, siet hoe dat dit wel sluyt. By exempel wy spreken tegenwoordigh van de saechtmoedige, wel niemant en kan waerachtighlyck saechtmoedigh zyn oft hy moet eerst arm aen geest zyn, 't is de aenmerckinge van *Chromatius*^(a) den mensch (seght

^(a) Homo non poterit esse mitis nisi prius fuerit pauper spiritu, *Chromatius*.

desen Leeraer) en sal niet kunnen saechtmoedigh wesen ten zy hy eerst is geweest arm van geest. Want die ryck zyn , ick spreke van de rycke die de ryckdommen besitten met affectie , dese en zyn noyt saechtmoedigh , maer hooveerdigh , spytigh en grammoedigh.

De saechtmoedige worden soo genoemd als van saecht-gemoet , te weten , om dat hun gemoet niet en wort ontstelt in het lyden , in de injurien , in den tegenspoet , maer't gemoet blyft saecht dat is , 't blyft soet , ongestelt , minnelyck en goet. Hoort den *Prophheet David* spreken , hy over-leggende het gemoet der saechtmoedige , seght. *Maer de saechtmoedige sullen erven de aerde , en sy sullen verblyden in de menighvuldigheyt van peys. (Psal. 36.)* 't zyn duyfkens sonder galle , sonder te willen wreken oft quaet mer quaet te vergelden. Jemant sal seggen 't is tegen myn eere , hy heeft my geaffronteert , ick moet thoonen dat ick een man ben daer coragie in steekt. Ick ben in-dachtigh gelesen te hebben by *Bellarminus (Conc. 26.)* hy vertelt hoe dat'er twee sprekende t'samen , den eenen den anderen noemde gierigh te wesen , den desen terstont rapierken uyt , seggende komt hier buyten , dit sweert sal betoonen hoe dat gy daer aen lieght : een geestelyck persoon daer voor by passende en gehoort hebbende de oorfaeck van de kyvagie , hy seyde tot hem , mynen vriend peyft in u selve dat gy desen nu hebt doot gesteken , sult gy daer mede verliesen den naem van gierigh. Volght mynen raet , laet hem gaen , ende maect hem beschaemt en leugenachtigh door wercken contrarie aen de gierigheyt , door Aelmoessen te geven , weldaden te doen , &c.

Wie meynt gy-lieden dat'er wint in een huysge-
 sin, by exempel, daer sullen't meysen met den knecht
 woorden hebben, sy roepen om 't seerst, den eenen
 verwijt blauw en grauw, d'ander haelt uyt den
 hoeck al wat sy weet en spout het uyt, wel ten lan-
 gelesten den meester komt in, en vraeght wat daer
 te doen is, terstont maecten sy een sype, 't meysen
 loopt naer de keuken, den knecht naer den stal.

Maer dat is niet genoegh, ick wil weten wie ge-
 wonnen heeft, men sal my antwoorden die 't leste
 woort heeft gehouden, want die eerst swyght hy
 thoont geen coragie meer te hebben, dese verliest.

Wel meynd' gy-lieden dat het gaet onder de
 menschen als onder de haenen. De kinderen bren-
 gen somtyts de haenen van de gebueren by een, en sy
 doen de selve tegen malkanderen vechten, vraeght
 wiens haene heeft gewonnen, klaesken sal seggen
 mynen heeft gewonnen want hy heeft 't leste ge-
 kraeyt, ô slecht kinder spel! sy verkrenken den hae-
 ne en maecten de beeste vermoeyt. Alsoo oock als
 jemant tegen u kraeyt, u quaelyck aenspreect, so
 gy wilt wel doen, swyght: ick hoore antwoorden;
 neen dat en magh niet wesen, men soude seggen dat
 ick ongelyck hebbe, dat ick geen coragie en hebbe
 men moet thoonen dat men sijn tanden heeft, men
 moet vrecken het ongelyck 't welck ons is aenge-
 daen.

Hoort den *H. Ambrosius* die geheel wel spreect in
 dese questie, (a) *Ten is* (seght hy) *geen daet van sterckte*
sy selven te vrecken, maer 't is een daet van verworpen-

(a) Vidicare se, non est actus fortitudinis, sed abjectionis & timidi-
 tatis, vincitur ab inimico, non vincit qui se vindicat. S. *Ambros. l. 1.*
Officior. Cap. 36.

190 *Het VI. Cap. van de Herte Acht
heyt ende van vreesse, desen wort overwonnen van sijnen
vyandt, want hy en wint niet die sy selven vreckt.*

't Is aen alle man kenbaer hoe dat den Coninck-lycken Propheet David onder andere wercken heeft overwonnen ende verslagen dien groote Reuse Goliath.

Maer is't U. E. oock bekent hoe dat hy heeft overwonnen Saul. Leest. 1. boeck der Coningen aen't 24. Cappittel al daer sult gy-lieden bevinden hoe dat hy Saul vindende in de speloncke heeft gespaert, jae dat meer is te verwonderen, hy heeft hem bewaert van de bespieders die hem versochten tot de doode te brengen.

Wel is dit niet uwe stem mynen Soon David? Gy zyt rechtveerdiger als ick? want gy hebt my goet gedaen en daer voren heb ick u quaet weder gegeven, nu soo weet ick voorseker dat gy sult regneren.

Hier uyt dese historie kont gy-lieden sien hoe dat David heeft konnen dooden sijnen vyandt Saul en 't selve niet en heeft gedaen, oock soo moet gy lieden weten dat hy Goliath den vyant heeft gedoodt. Den H. Augustinus vraeght in welke daedt David hem 't kloeckste heeft bethoont, oft in het sparen van sijnen vyandt? Hoort de antwoorde van dien vermaerden Doctoor van de H. Kercke. (a) *Stercker oft genereuser, (seght hy) is David geweest, Saul sijnen vyandt spaerende als Goliath ter aerden smytende.*

Leert dan saechtmoedigh zyn om soo weerdigh te worden, om te mogen spelen in't spel der Liefde.

§ III.

(a) Generosior fuit David Sauli in inimico parcens quam Goliath ad terram proferrens. S. Augusti, hic intra.

§. III.

DE III. SALIGHEYDT.

Saligh zyn sy die droevigh zyn : want sy sullen getroost worden. (Matth. Cap. 5.)

Door dese droevige konnen seer wel verstaen worden de berouwige sondaren, die mer een waerachtigh leetwesen beklaegen hun sonden, over dese droevige menschen maecte eertydts blyschap den *H. Paulus*, 't welck hy vermeldt in sijnen 2. brief tot de *Corinthianen aen't 7. Cap. Nu soo verblyde ick my, niet om dat gy-lieden bedroeft zyt geweest, maer om dat gy-lieden bedroeft zyt geweest tot penitentie : want gy-lieden zyt bedroeft volgens den wille Godts.* Godt en begeert geensints dat den mensch droefheyd maectt over jet dat geschaepen is, want alle dingen en zyn geen traenen weerdigh. Maer alleenelyck begeert Godt dat den mensch beweent 't gene dat Godt niet en heeft gemaectt, hoort den *H. Joannes, (Cap. 1.) Sonder Godt is niet gemaectt, dat is te seggen, de sonde, volgens de uytlegginge van den H. Augustinus. Paulus* dan verheughde hem om dat dese menschen bedroeft hadden geweest, *volgens den wille Godts, te weten, beweene hie hun sonden, en dese beweene droefheyd is oorsaek van blyschap en troost, en hierom seyde Christus : Saligh zyn sy die droevigh zyn, want sy sullen getroost worden.*

Exempel hier van moet ons wesen den *Coninck David* die gevallen hebbende in sonde, riep tot Godt, *Ontfermt u mynder Godt. (Psal. 50.)* Hier komt in den geleerden *Diez* en hy vraeght, wel *David* waerom

en seght gy niet als op andere plaetsen. *Godt mynen Godt?* Hy antwoort, (a) *hy en heeft niet derven seggen ontfermt u mynder mynen Godt, want sondigende heeft hy hem verloren.* By exempel, gy hebt een peert ende gy spelt met een ander om't peert, en gy verliest, dat peert naer de verliesinge is wel een peert, maer gy en mooght niet meer seggen myn peert, want door 't spelen hebt gy 't selve verloren. Aldus seght *David* Godt is wel Godt, maer niet meer mynen Godt, want door 't overspel heb ick hem verloren. Nu *David* overleggende sijn verliesinge begaf hem tot de droefheyt over sijn sonden weenende. *Ick* (leyde hy) *sal alle nachten myn beddeken wasschen, met myne traenen sal ick myn rust-plaetse besproeyen* (Psal. 6.) Naer al sijn overvloedigh weenen, soo is hy naer de maete van droefheden vertroost geworden, hoort sijn woorden. *Heer volgens 't getal oft de mate van myne droefheden in myn herte, hebben uwe troostingen my vermaeckt.* Siet en verstaet hoe dat die prysbaerelyck droef zyn die droef zyn om dat sy Godt vergramt hebben, die sy moesten beminnen, om dat hun leet is dat sy gedaen hebben 't gene Godt haet en nyt draeght te weten de sonde, hierom sullen sy getroost worden.

Aengesien wy hier spreken van't berouw ick hebbe goet gevonden hier te vertellen een exempel 't welck schrick heeft gedaen, en in een seker stadt malkanderen wat heeft doen spreken, het exempel wort vertelt van *Cesarinus* in sijn 2. Boeck der t'samen sprake aen't 15. Capittel.

Eenen sekeren Jongelinck van Parys heel deli-
caet

(a) *Nec vero ausus est dicere, miserere mei Deus meus, quia peccans sum perdidit. Diz.*

caet, aen de sonden en de genoegten des vleesch den toom los-laetende heeft sy selven met veel soorten der sonden besmeurt. Ten lesten geraeckt met een sieckte, uyt vreesse des doodts hy heeft gebiecht: eer wy voorder gaen hoort wat van dese gasten seght den *H. Vader Augustinus* (a) *de biechte welcke maer gevraeght en wort van een stervende ick vreesse dat hy in de selve sal sterven.* Hy dan heeft de sonde verfoeyt en beloofst beternisse, ende heeft ontfangen het H. Sacrament des Autaers ende het H. Olyfel ende kortst daer naer hy sterft; wiens lichaem met groote solemniteyt wiert begraven, want 't was een grooten Edelman. Weynige dagen daer naer den dooden veropenbaert hem aen een van sijn vrienden, seggende dat hy verdoemt was, den vrient wiert heel ontfelt ende verbaest roepende wel hoe gy hebt gebiecht, &c. (b) den dooden antwoorde, *dat hem hadde gesaelt een waerachtigh berouw.*

Desen overleden heeft berouw gehadt, maer hy seght geen volmaeckt berouw, en daerom is hy verdoemt geweest. Jemant sal hier op derven seggen, wel hoe kan desen verdoemt wesen is't dat hy berouw heeft gehadt, al hadde hy geen volmaeckt berouw, aengesien hy heeft de absolutie ontfangen, welcke (c) *absolutie van onvolmaeckt berouw maeckt een volmaeckt.* Ick soude hier wel op antwoorden dat sijn berouw maer en heeft geweest een natuerelyck berouw 't welck is onnuttrigh: om dit wel te verstaen

N

laet

(a) Penitentia quæ à moriente tantum petitur, timeo ne in ipsa moriatur. *S. August. Tom. 10. Serm. 57.* (b) Unum bonum defuit mihi, &c. ille, quid est hoc inquit. Respondit defunctus. Vera contritio. Sic refertur *Cæsarius.* (c) Ex attritu fit contritus.

laet ons ondersoecken wat dat is een natuerelyck berouw, ick segge het dus te wesen als den mensch alleenelyck droef is om de sonde, om dat hy sieck is geworden door de sonde; van dit natuerelyck berouw spreckt een seker Predikant der Societeyt Iesu met naem Fabri (a) *Veel* (seght hy) *bedriegen hier hun selven die meynen penitentie te doen en door de selve naer den Hemel te vlieden, daer sy noch in de diepte vast zyn, sulck een is geweest Saul &c. oock met een dusdanige droefheydt was bevangen den Coninck van Antiochien, die weende indachigh sijne quaeden, welcke hy hadde gedaen in Jerusalem, want hy meynde dat sijn sieckte en peryckel des doodts was overgekomen uyt dese sonde, gelyck ons vermeldt't eerste boeck der Machabeen aen't 6. Cap. wiens droefheydt wesende geheel natuerelyck aldus oock is geweest onprofijtigh.*

Maer ick en vinde niet nootaeckelyck sulck te seggen, want voort-gaende in ons vermeldt exempel ick bevinde dat den verdoemden daer heeft by gevoeght dese naervolgende woorden, soo ons vertelt Casarius (b) *al ist saeken* (seyde den verdoemden) *dat ick aen Godt door den raet van mynen Biecht-vader hebbe beloofst soberheydt, oft andere saken die raken de saligheydt, nochtans seyde my myne consciencie, want soo gy gesont wort gy en sult't niet kunnen onderhouden, ende om dat myn herte meer genegen was om te overtreden myne beloften als om de selve*

(a) Multi hic te decipiunt, qui se poenitentiam agere, eaque ad Caelum evolare putant cum adhuc in Profundo haereant. Talis fuit Saul. Simil dolore afficiebatur Rex Antiochus, qui dolebat memor malorum quae fecerat in Jerusalem quia ideo putabat inflicum sibi morbum & instare mortem / 1. Machab. 6 Quorum dolor mere naturalis, adeoque inuulilis fuit, &c. Fabri. Tom. 3. Domin. 3. adventus. (b) Licet enim Deo promiserim consilio confessoris mei continentiam, sive alia quae salutis sunt; tamen dicebat mihi conscientia, quia si convalesceris observare non poteris, & quia cor magis declinabat ad transgressionem, quam ad voti observationem, nullius peccati merui remissionem. Ita Casarius.

te onderhouden, ick en hebbe niet verdient vergiffenisse van een sonde.

Dat dit exempel diene voor die wel te pas zynde niet en willen hooren naer den raet der Predikanten die hun verwecken om dickwils te biechten sieck wesende sy stellen de selve nyt tot den uytersten, en als dan veel wordender wanhopigh, oft en doen geen goede biechte, (a) ick en verwondere my niet dat een laete biechte soo mispresen wort, aengesien dat sy vol peryckelen is.

Leert dan 'droef zyn over U. L. sonden, leert dickwils gebruycken het *H. Sacrament der Biechte*. Leert dagelycks meer en meer Godt beminnen, leert spelen in't *Spel der Liefde* op dat gy naer een droevigh hert vol leetwesen en berouw, in der eeuwigheyt mooght getroost worden, *Saligh zyn sy die droevigh zyn: want sy sullen getroost worden.*

§. IV.

DE IV. SALIGHEYDT.

Saligh zyn sy die honger ende dorst hebben naer de Rechtveerdigheyt: want sy sullen versaedt worden
(Matth. Cap. 5.)

Hier wort ons geleert dat het aen de zielen, welcke wel willen spelen in ons *Spel der Liefde*, niet genoegh en is te begeeren de rechtveerdigheyt maer seght Christus: *Saligh zyn sy die honger ende dorst hebben naer de Rechtveerdigheyt want sy sullen versaedt worden.* Daer moet dan onderschil zyn tusschen de recht-

N 2

veerd.

(a) Non mirabor amodo poenitentiam seram, vix esse veram;

veerdigheyt te begeeren, ende honger en dorst daer naer hebben. Ick bekenne dat jae, te weten, dat'er onderschil is, en aengesien dat wy hier spelen om op het best Godt te beminnen, soo wensche ick aen ons allen te hebben honger en dorst naer de rechtveerdigheyt, ende niet alleen begeerte. Hoort den Leeraer der volmaecktheyt den *H. Hieronymus*, (a) *Ten is niet genoegh de rechtveerdigheyt te begeeren, maer men moet hongerigh daer naer wesen, op dat men door desen honger ons selven noyt genoegh rechtveerdigh en bekenne nochte en geloove: maer laet ons verstaen dat wy altyt moeten hongerigh wesen.*

Dese schoone onderwysinge wort bevestight met de verheven onderrichtinge van den *H. Bernardus* in sijnen 253. *Brief tot Garinum*. (b) *Noyt (seght hy) den Rechtveerdigen oordeelt genoegh verstaen te hebben, maer hy heeft altyt dorst en honger naer de rechtveerdigheyt, soo dat waer't saken hy altydt leefde, altydt soo veel als in hem is, soude betrachten rechtveerdiger te wesen, altydt soude hy sijn beste doen om van goet in beter voortganck te gaen. Want is't saken dat neerstigh te wesen in de volmaecktheyt, volmaeckt is: voorwaer niet te willen voortganck doen is achterwaerts gaen. Waer zyn sy die daer seggen, wy en willen niet beter zyn als ons voor-ouders? Den vermelden Leeraer sy selven laetende voorstaen al oft sommige Religieusen sulckx hadden geseyt, spreckt hun aen met dese woorden.*

(a) O

(a) Non sufficit velle justitiam, sed esurire, ut per hanc famem numquam nos satis justos esse credamus, sed semper justitiæ opera esurire intelligamus. *S. Hieron.* (b) Numquam justus arbitratur se comprehensisse, numquam dicit satis est, sed semper esurit sicutque justitiam, ita ut si semper viverit, semper in quantum in se est, justior esse contenderet semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur, &c. *S. Bernard. epist. 253. ad Garinum.*

(a) O Moninck en wilt gy dan niet verwoorderen? En wilt gy dan niet achterwaerts gaen? Och neen. Wel wat dan? Soo (leght gy my) wil ick leven en blyven daer toe ick gekomen ben, noch erger worden, sal ick niet toestaen, en beter en wil ick niet worden. Gy dan wilt wesen 't gene niet en kan wesen.

Aengesien dan dat het niet en kan wesen te blyven staen, wilt in u selven ontsteken eenen yverigen dorst tot de rechtveerdigheyt, geeft u selven de spore om voort te gaen: want stil blyven staen en kan niet wesen.

Den *H. Hieronymus* schryvende het schrift van het graf van de *H. Paula* schreef dese woorden onder veel andere, (b) *Sy wort nu versaedt om dat sy honger heeft gehad*, versaet voor in der eeuwigheyt om dat sy altydt hongerigh was naer de rechtveerdigheyt, al oft hy wilde seggen, sy heeft ontfangen de belofte *Christi*, om dat sy volbracht heeft de leeringe *Christi* sy wort versaedt om dat sy honger heeft gehad naer de rechtveerdigheyt.

§. V.

DE V. SALIGHEYDT.

Saligh zyn de bermhertige want sy sullen bermhertigheyt verwerven. (Matth. Cap. 5.)

B Elieft oogh-merck te nemen hoe dat dese *Herte* Acht van ons *Spel der Liefde*, te weten de acht Saligheden

N 3

(a) O Monache non vis proficere? Non vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi inquis vivere volo & mahere in quo perveni, nec pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis quod esse non potest. (b) S. Hieron. in Epitaphio S. Paulæ, Saturatur quia esurivit.

Saligheden aen malkanderen hangen, 't welck ick oock hebbe bethoont in de uytlegginge van de tweede Saligheyt.

Siet dan naer de maniere *Christi*, in de vierde Saligheyt gesproken hebbende van de rechtveerdigheyt, terstont in de vyfde, (a) voeght hy daer by de barmhertigheyt: want alle werck der deught oft 't is schult, en soo is't rechtveerdigheyt; oft ten is geen schult, en soo is't barmhertigheyt.

De menschelycke nature is meer genegen tot het quaet als tot de deught, en hier van komt dat den mensch liever ontfanght als uyt-geeft, daer het nochtans contrarie geschreven staet in de *Wercken der Apostelen aen't 20. Capittel. 't Is saliger te geven als te ontfangen.* En om dat den mensch volgens sijne genegentheyt liever ontfanght als uyt-geeft hier van is in de werelt voortgekomen de woekerye om meer te winnen als d'ander, welcke woekers, en woekeraers al zyn verboden op doot-sonde, en dit al niet tegenstaende sy worden noch al gevonden in de werelt, maer 't kindt heeft eenen anderen naem gekregen, en't heeft eenen anderen mantel aen, al evenwel 't is 't selve kindt.

Aengesien den mensch genegen is tot woekerye oft onbehoorlycke winste. Volght den raet van den Wyse-man, gaet woekert met Godt, wel Godt is ryck, want sijn ryckdommen en hebben geen eynde: maer op wat maniere kan men woekeren met Godt, hoort dan naer den Wyse-man in sijn *spreekwoorden aen't 19. Capittel. Hy woekert aen den Heere die*

(a) *Justitiæ jungit misericordiam quia omne opus virtutis vel est debitum & est justitia, vel est indebitum gratuitumque & est misericordia*
Cornel. à Lapide.

bermhertigheyt doet den armen, ende hy sal hem sijnen weder-loon vergelden. O schoonen weder-loon want over hondert guldens die men geeft aen den armen, en sal den Heer geen dry, vyf oft seven geven wederom, maer voor 100. guldens sal hy wederom geven meer als 10000. Saligh dan en geluckigh zyn de bermhertige, want bermhertigheyt in overvloedigheyt sullen sy verwerven. Geest dan gelt, broot, dranck, zyt bermhertigh, hoort de schoone weerdige leeringe van den *H. Chrysologus* in sijn 42. Sermoen, alwaer hy seght. (a) Geest dan broot, dranck soo gy Godt wilt hebben schuldenaer ende geen Rechter.

Van onse geestelycke woekerye seght alderbest den *H. Vader Augustinus* schryvende op het 36. gesanck van *David*. (b) Luystert toe (seght hy) wat dat doet den Woekeraer, voorwaer min wilt hy geven en meer ontfangen: doet dat oock, geeft kleyne dingen en ontfanght groote, siet hoe breed en groot dat groeyt in we woekerye, geeft tydelijke en ontfangt eeuwige, geeft aerde en ontfangt de Hemel.

Om de menschen noch meer te verwecken tot het onderhouden der bermhertigheyt, men moet weten hoe dat die geen bermhertigheyt en doen, geen en sullen verwerven. En gelyck *Chrysologus* seght die bermhertigheyt doen, sullen Godt voor schuldenaer hebben, ende niet als Rechter; alsoo seggh ick, van al die geen bermhertigheyt en doet, hy sal Godt vinden rechtveerdigh. Hoort den *H. Apostel Jacobus* in sijn 1. Cap. Oordeel sonder bermhertigheyt

N 4

sal

(a) Da ergo panem, da potum si Deum debitorem, non Judicem vis habere. *Chrysologus* serm. 42. (b) Attende quid facit fenerator, minus vult dare certe, & plus accipere hoc fac & tu da modica, accipe magna, vidi quam late crescat fœnus tuum. Da temporalia, accipe æterna, da certam, accipe Cælum. *S. August.* in Psalm. 36.

sal gheschieden aen die, wie geen bermhertigheyt en heeft gedaen. Overleght hoe dat alle saeken sullen veranderen in den dagh des Oordeels, die veel hebben gehad en niet om Godts wil hebben gegeven, sullen niet vinden, en die hun goederen hebben mede deelachtigh gemaect en wegh gegeven aen den armen die sullen veel vinden. Hoort *David* beschryft den slaep oft om beter te seggen, de doot der rycke lieden (*Psal. 75.*) *De rycke mannen hebben gestapen hunnen slaep ende sy hebben niet gevonden in hun handen,* wel van waer komt dat, hoort de oorsake beschryft den *H. Vader Augustinus.* (a) *Om dat sy niet en hebben geleyt in de handen Christi.* Met een woort geseyt, sy en sullen niet vinden, noch gratie, noch Godt, noch bermhertigheyt, reden is dese, om dat sy geen bermhertigheyt en hebben gedaen. *Saligh dan zyn de bermhertige, want bermhertigheyt sullen sy verwerven.*

§. VI.

DE VI. SALIGHEYDT.

Saligh zyn de suyvere van herten: want sy sullen Godt sien. (Matth. Cap. 5.)

WY hebben uyt-geleyt sprekende van de *Herte Thien* aen't negenste Gebodt hoe dat *Job* een accoort hadde gemaect met sijne oogen om niet te vallen in onkuyse bekoringsen, en diefvolgens om te bewaren een suyver herte.

Weet nu dat om een suyver herte te besitten men moet al sijn sinnen wel bewaeren. Bewaert dan wel
uwe

(a) *Quia nihil posuerunt in manibus Christi, S. August.*

uwe oogen. Oock men moet wel bewaeren sijne handen, want gelyck het spreek-woort seght.

*Een wyse-man heeft dit vertelt
Als't sout in't water komt, het smelt.*

Och hoe veel ongelycke personen door het aenraecken alleenelyck maer van de handen, zyn ontfteken geweest met Venus liefde, ende voorder brandende in dese liefde zyn leelyck gevallen, en dat tot geestelycke personen toe, soo dat met hun geschiet als met het sout 't welck raeckende het water het smilt, soo smilt de ziele dickwils door het raken van ongelycke personen en worden daer door ontfteken.

Hoort wat men leeft in't leven der Vaders, daer was een seker broederken, en hy hadde een oude moeder, hy met haer wandelende moesten passeren door een Rivierken, soo dat den soon genootsaeckt was de moeder daer over te dragen, en hy nam eerst sijnen mantel, en woude die ront-om sijne handen, en nemende sijn moeder op, droegh haer door de Riviere: Dit gedaen zynde de moeder seyde (a) *waerom hebt gy uwe handen bedeckt? Hy antwoorde om dat't lichaem van een vrouw vier is, en ick stroey.*

Hierom onthout dese vermaeninge, noyt en is't geraetsaem eenige handelingen oft kussen toe te laten voor een ziele welcke betracht te spelen in't Spel der Liefde met een suyver herte.

Noch voorder om een suyver herte-blat van ons

N 5

Geestelyck

(a) At quid operuisti manus tuas fili? ipse respondit, quia corpus mulieris est ignis, &c.

Geestelyck Kaertspel wel te bewaren, 't is geraedigh alle gemeynsaemheyte te vluchten van ongelycke personen ende de samen-sprake soo kort te maken als men kan. Tot lof van den *H. Augustinus* wordt vertelt dat (a) *Hy vluchte de t'saemen-wooninghe ende gemeynsaemheyde van de vrouwen, onder dese oock van sijn suster en sijn broeders dochter.*

Soo dat alle gemeynsaemheyte met ongelycke personen moet gevluht worden, jae dat meer is den *H. Vader Franciscus* seght: (b) *voorwaer't is sottigheyt alle klap met vrouwen, nytgenomen alleene de biechte, oft een alderkorste vermaeninge.*

Vlucht dan alle voorvallende occasien, want *de occasie maeckt den dief.* En soo gy tot nu toe, niet en hebt gevoelt het vier van *Venus*, vlucht op dat u sulckx niet en geschiede.

Men vint soo menighe jonge leckers die over al hun neuse in steken tot 't geselschap der geestelycke personen toe, en sy niet konnende komen tot 't werck der onsuiverheyt, sy volgen den *struys-vogel* naer. Van desen vogel wort vertelt hoe dat hy yser eet, en somtydts door ouderdom als hy't selve niet en kan verteiren, en oock als het yser is te vast in eenen muer geslagen als dan leckt hy daer aen.

Hoort lieve suivere zielen, de ongelycke personen, by exempel de jongmans van u geselschap horende en siende dat gy in u propost vast staet, en dat gy liever sout sterven als wel te sondigen. Sy soecken

(a) *Feminarum, & in eis sororis & fratris filia contubernium, familiaritatemque vitavit. Breviar. Roman. lit. 5.* (b) *Frivolum profecto est quodcumque mulieris colloquium, excepta sola confessione, vel instructione brevissima. S. Francis, collat. 6.*

ken als dan te lecken, te kussen; tot desen eynde sy sullen een gesontheit in stellen die ront moet gaen met eenen kus, op dat sy onder den deck-mantel van een slichtbaer werck, souden komen tot hun wellusten, wat dunckt u van die jonge leckers oft kuffers? Dit is maer al te dickmael geschiet. Ende ick kenne een seker jonghman die op dese maniere is gekomen tot den houwelycken staet met eene welcke haeren rock heeft omgekeert.

Werelycke maeghden vlucht oock alle occasien ende al beloven de jonckers vele, jae tot trouwen toe, en wilt hun niet gelooven, Hoort *Meffreth* schryvende op dese woorden van den *Wyse-man aen't 28. cap (a)* omringelt u ooren met doornen, ende en hoort niet naer de boose tonge. 't Welck is, (seght *Meffreth*) tegen de tegenwoordige Maeghden, welcke hoorende beloften van de Jongelingen sy gelooven terstont, het welck is tegen dat staet (*Eccles. 19.*) die haest gelooft is licht met'er herte, ende hy sal vermindert worden. Soo gy niet vermindert en wort in u goederen, 't sal gemeynelyck wesen in uwe eere en wort daer niet geseyt. *Goet verloren wat verloren, eere verloren vele verloren, en ziel verloren al verloren.* En voorwaer dese plaegen komen dickwils op den hals van die niet en onderhouden de suyverheyt der herten, en ten lange lesten komen sy soo verr' somtyts dat sy in der eeuwigheyt Godt niet en sullen sien, maer *Saligh zyn sy die bewaeren de suyverheyt des herten want dese sullen Godt sien.*

§. VII.

(a) Sepi aures tuas spinis, & ne audias linguam nequam, quod est contra virgines modernas, quae audientes promissiones virorum statim credunt. Contra illud *Eccles. 19* qui cito credit levis est corde & minorabitur. *Meffreth, serm. de S. Doroth. Eccles. cap. 28.*

§. VII.

DE VII. SALIGHEYDT.

Saligh zyn de vred'saemige: Want sy sullen Godts kinderen genoemt worden. (Matth. Cap. 5.)

Syrus die leeft in de plaetse van (a) *Vred'saemige: Vredemakende* al oft hy wilde seggen de werelt pryft die stercklyck oorloge voeren, ende de vyanden onder den voet brengen, maer ick segge saligh te wesen die de vyanden brengen tot vereeninge en vrede, en dese sullen Godts kinderen genoemt worden. Wat reden isser om desen naem te geven aen die den Vrede maken, hoort *Cornelius à Lapide* (b) *sy sullen genoemt worden de soonen Gods, om dieswil dat sy sullen deelachtigh wesen het officie ende den naem van den Sone Godts te weten Christi, wiens ampt is de menschen versoenen aen Godt en aen malkanderen.*

Jemant weet een houwelyck daer geen vrede en is, ofte Susters en Broeders die dwers in den sack liggen, gebueren die tot malkanderen haet en nyt dragen, soo desen hem begeeft en arbeyt van d'een kant en d'ander, ende hun door sijnen arbeyt brengt tot accoord, tot peys en vrede, desen wort met recht een kindt Godts genoemt, om dat hy doet het ampt en het officie Christi, hy versoent ende vereenighet t gene dat vergramt ende verdeylt was. Hoort *Paulus van Christus* spreken (*ad Coloss. cap. 1.*) *hy heeft den peys gemaect versoenende door het dierbaer Bloet sijns Cruys.*

(a) *Beati Pacifici, id est pacem facientes, uti vertit Syrus.*

(b) *Pacifici vocabantur filii Dei: quia perticipabant officium & nomen filii Dei puta Christi, cujus officium est homines reconciliare Deo & sibi invicem. &c. Cornel. à Lap.*

Al oft hy wilde seggen *Christus* heeft soo gewerckt om den peys te maken tusschen het menschelyck geslacht en sijnen eeuwigen Vader, dat hy tot deser eynde heeft onderstaen den galgen-boom des Cruye en't storten van sijn dierbaer Bloedt, dat is te seggen door het *H. dierbaer Bloet Christi*.

Om *Paulus* sin noch beter te verstaen hoort hem spreken tot de *Ephesien aen't 2. Capittel*. *Hy is onsen vrede, die beyde een gemaect heeft ende den middelen muur der onderschutsels brekende te weten de vyantschappen in sijn vleesch*. Door sijn bitter lyden heeft hy gebroken en wegh genomen het schutsel der sonde 't welcke ons belette met Godt te versoenen. *Wy dan (seght Paulus) die eens warē verre, zyn bygekome in't dierbaer Bloet Christi*.

Al de gene dan die nu op de werelt wegh nemen den tweedracht en maecken eendrachtigheyt, die arbeiden in't sweet des aenschyns om te saeyen 't saet der liefde tot Godt en sijnen even-naesten, onder de menschen die vol haet en nyt leven, en mal-kanderen op-eten; jae dat sy konden somtyts hunnen even-naesten verdrincken in een lepel water sy souden het doen. Die dese al brenghet tot Vrede, dit zyn vrede makende zielen, ende dese verdienden den naem te dragen van Godts kinderen te wesen.

Laet ons al wercken om den peys te maecken over al, want eylaes wat baet ons den langh gewensten peys tusschen twee Croonen van Spagnien en Vranckryck, is't dat'er geen vrede, geen peys en wort gemaect tusschen onsen even-naesten. Is't dat in de werelt genoeghlyck is te leven sonder oorlogh, och 't is al genoeghlycker om leven sonder inwendige oorloge.

David den peys nu gemaectt hebbende met sijnen even-naesten, hy heeft willen naer volgen de maniere van de werelt, als men den peys publiceert oft verkondight, men singht den Lof-sanck van *Te Deum*. *David* heeft oock willen uytwendige blyfchap betoonen, hoort hem singen (*Psalms*. 132.) *Siet hoe goet ende vermakelyck dat is broeders in een te wonen*. Dat is te seggen eendrachtelyck te leven 't is soo goet en soo vermakelyck. Den *H. Vader Augustinus* hier op schryvende hy seght, neemt ooghmerck op dat woordeken *Siet*, want als dat gebruyckt wort in de *H. Schryfture* 't is een onfaelbaer teecken dat'er wat wonderlycks naer volght: *siet* dan door't gebruyck van vrede wat dat is eendrachtelyck leven. Den vermelden *Vader* gaet voorder in't gefanck en schryft op dat woordeken *hoe goet ende vermakelyck dat is*: wy moeten weten dat'er op dese werelt zyn twee soorten van dingen, sommige zyn goet maer niet vermakelyck, en ander zyn vermakelyck ende niet goet, by exempel, dansen, springen, vrolyck zyn, lekkerlyck eten en veel wyn drincken 't is vermakelyck maer 't is niet goet.

Goet is vasten, versterven, hayre kleederen dragen, &c. 't is goet maer ten is niet aengenaem.

Wel aen dan soo gy-lieden belieft een sake goet ende aengenaem te samen, onderhout den vrede, en maectt peys onder malkanderen: de gemeyne overfettinge van't bly gefanck van *David* als nu uytgeleyt is, te weten *Siet hoe goet en vermaeckelyck &c.* Den *Griekschen Text* heeft op dese naervolgende maniere. *Wat is goet en wat is vermaeckelyck? Ten sy broeders onder malkanderen eendrachtigh levende.*

Want alhier heeft den Heere geboden den Zegen ofe benedictie en't leven in der eeuwigheyt. Soo wy dan willen dese benedictie over ons hooft van het eeuwigh leven, laet ons dit Herte blat van ons Herte Acht wel onderhouden, want Saligh zyn sy die vrede maecten en sy sullen kinderen Godts genoemt worden soo sy kinderen zyn (seght Paulus) 't zyn oock erfgenaeme (ad Rom. 8. Cap. 1.)

§. VIII.

DE VIII. SALIGHEYDT.

Saligh zyn sy die vervolginge lyden om de Rechtveerdigheyt, want haer is't Rycke der Hemelen.
(Matth. Cap. 5.)

IS't saken dat lyden ende vervolginge te verdragen ter eere Godts soo goet en profijtigh is dat Christus self niet alleenelyck en seght dat 't Rycke der Hemelen hun sal toe-komen, maer hy seght: *want haer is't Rycke der hemelen*, al oft hy wilde seggen sy zyn van nu af in den Hemel. Dit soo wesende waer af komt, dat den mensch niet geerne en lydt voor de rechtveerdigheyt. *Meffreth* sal ons dry reden voor-stellen (a) *De eerste is om dat wy kleyne liefde hebben tot Godt, ende groote liefde tot ons eygen selven. De tweede reden is, om dat wy selden peysen op de vrucht van het lyden die ons Godt sal geven. De derde reden is, om dat wy selden overleggen en mediteren wat dat Christus heeft geleden.*

Daer liefde is en wort geen en arbeyt gevonden: Want die mint en lydt geen pyn, en om dat wy

(a) *Hujus triplex est ratio. 1. Quia parvam dilectionem habemus ad Deum, & magnam ad nos ipsos. 2. Quia raro cogitamus de fructu & utilitate ipsius pati, quam daturus est nobis Deus. 3. Etiam quia raro cogitamus quid Christus sustinuit.* *Meffreth serm. de S. Mauritio & Soc. littera F.*

weynige liefde oft geen en hebben tot Godt, daer van komt dat den mensch verveelt jet ter eere Godts te verdragen. En waer't faken hy fomtydts den loon over-leyde, hy soude fy selven wat meer verwecken tot de liefde Godts, en wat meer ter herren nemen ons *Spel der Liefde*, want gelyck ons leert den *H. Vader Augustinus*, (a) *Alle wercken zyn gewoont licht te worden, als men peyft den loon, ende de hope van den loon is den troost van het werck.*

Maer het gaet met den mensch gelyck hier volgt

*Ieder soeckt den Hemel schoon
Maer het lyden, wilt hy vluchten
In het lyden maectt hy suchten
En nochtans hy mint den loon.*

't Is een gemeyn spreck-woort den onbekenden maectt den onbeminden, ende daer van komt dat den mensch het lyden niet en bemint, want dat hy kende hoe profijtigh, hoe saligh dat is te leyden voor de rechtveerdigheyt, hy soude bidden als een andere *H. Teresa*, welke altydt riep *lyden oft sterven*. Van dese Seraphinsche Maecht sullen wy breeder spreken en van haer lyden, in de *Herte Ses*.

Den *H. Joannes Guldemont* overleggende hoe eerlyck dat is te lyden voor Godt ende de rechtveerdigheyt, en daer by mediterende de banden *Pauli*, roept met desen wensch. (b) *Waert saecken dat my jemant haade gegeven te kiezen met Paulus te wesen opgenomen*

(a) *Ad Deum omne opus leve fieri solet, cum ejus premium cogitatur, & spes premii solarium est laboris. S. August. epist. 143.* (b) *Quod si quis mihi, vel universi Cæli, vel hujus catenæ copiam & optionem largitus esset, catenam hanc ego plane eligissem: non enim ita caput splendidum reddit imposita corona margaritiis conspicua, ut catena ferrea, quæ propter Christum fertur, tum videlicet ipsi regis illustrior erat carcer, ipso etiam Cælo. Ioan. Chrysost. serm. 8. in cap. 4. ad Ephes.*

in den derden Hemel, oft wel met hem te wesen geboeyt en gevangen ick soude verkosen hebben de ketenen en boeyen, want daer en is geen gekroont hoest met sijn goudt vol van schoone blinckende diamanten dat soo blinckt als een ysere keten, u elcke ter liefde Godts verdragen wort, ende den kercker daer Paulus in was gesloten, was veel treffelycker en eerlycker als een Conincs Paleys ja veel schoonder als den Hemel self.

Den mensch dan die het lyden vlucht op dese werelt, hy toont met'er daet dat hy niet en verstaet noch en begrypt profijt van het lyden: dese menschen, spreckt seer wel aen onsen weerdigen Joannes à Cruce den I Carmelit Discals mede-hulper van onse H. Seraphycke Moeder Teresa in te reformeren ende op den ouden goeden voete stellen den afgefallen Regel der Carmeliten. Desen geheel genegen tot het lyden seght (a) *Wat weet dien die voor Godt niet en weet te lyden? Alsser gesproken oft gehandelt wort van lyden hoe meer en swaerder, soo veel te beter.* En op dat men van hem niet en soude seggen dat hy de woorden hadde ende niet de wercken van t lyden. Leest sijn leven, ende gy-lieden sult bedwongen worden ver stelt te staen in sijn Cruycen; ten onrechte en voor de rechtveerdigheyt is hy gesmeten in den kercker, en wiert genoemt de onvolmaecktheyt selve, om dat hy sochte alle middelen om de Religieusen te reformeren.

Naer den slagh-regen der Cruycen van vele jaeren, Christus openbaert hem.

En om hem te troosten naer soo veel onmenschelyck lyden, seyde (b) *Joannes wat is uwe belieste,*

O

was

(a) Quid scit qui pro Deo pati nescit, dum de laboribus agit quo plures & majores eo melius V. P. Joannes à Cruce I. Carmelita Discalceatus in suis 100. sententiis, (b) Joannes quid vis pro laboribus.

wat wilt gy voor allen uwen arbeyt? Waer't saken aen de menschen deser werelt wiert gegeven en gestelt in sijnen wille het verkiesen van sijn beliefte. Den eenen soude vragen gesontheyt des lichaems, den anderen gelt goet, officien, staeten, goede fortuynen, &c. een ander een goede vrouwe, kinderen, geluck, &c. niemant en soude Cruycen vragen, jae jeder soude verlossinge der Cruycen en lyden wenschen. En dat al by faute dat den mensch niet en verstaet hoe saligh dat is op dese werelt te lyden.

Hoort dan naer de vrage van onsen weerdigen Vader: Christus hem openbarende geladen met den galgenboom des Cruys, en gekroont met de doorne Croone, seyde tot Joannes; wat wilt gy voor uwen arbeyt (a) Heere lyden ende verworpen te worden voor u.

't Is wel gevraecht, want door dese vrage soo hebt gy u selven gecanonizeert noch levende op dese werelt. Aengesien daer wort geseyt: saligh zyn sy die vervolginge lyden om de Rechtveerdigheyt want haer is 't Rycke der Hemelen. Gy bidt om vervolginge te lyden en gy lydt gedurigh, soo dan, gy en sult niet heyligh worden, maer van nu af zyt gy heyligh.

Den out-vermaerden Holkot vertelt hoe dat de Heyligen leven in de Cruysstraet, en dat sy suer weten soet te maken, en hy seght (b) de beylige mannen die onder d'ander de bitterheyt deser werelt smaecten, weten dese op dry manieren te versoeten, volgens de dry manieren op de welcke men gewoon is soet te maken de wateren der Zee

(a) Domine pati & contemni pro te. [b] Viri sancti qui inter alios amaritudinem mundi gustant, tripliciter sciunt eam quodam modo dulcorare; sunt tres modi, quibus solent dulces fieri aquae maris. Scilicet per solis elevationem, per terrae transmeationem & per ceræ distillationem. *Holkot. lect. 134.*

te weten door de opheffinghe der son, door d'aerde te passeren, ende door de distilatie van het wasch alsoo de Heylige mannen alle tribulatie en vorvolgingen maecken sy soet.

Ten eersten, door de opheffinghe van de Son, want gelyck de Son op-heft de dompen oft roock der Zee, die daer naer verandert worden in wolcken, welcke voort-brengen het soet regen-water. Alsoo de goede zielen door veel tribulatiën gequollen, klimmen terstont in den Hemel, oft sy overdencken de toekomende glorie, seggende met *Paulus tot de Romeynen aen't 8. Capittel. Want wy houden dat het lyden van desen tydt, niet weert genoegh en is der toekomender glorien.*

Ten tweeden, de wateren der Zee worden soet passerende door eenige aders van savelachtige aerde, hier van komt dat men somtydts vint ontrent de duynen soete fonteynen. Alsoo oock, is't dat wy overdencken de doot, en hoe wy in aerde moeten vergaen, dese passerende gedachten sullen alle ellenden en bitterheden deser werelt soet maken, hier van komt dat dien lichtelyck alles versmaect, die op de doot peyst.

Ten derden, de Zee-wateren worden soet op dese maniere 't welck de experientie heeft bevonden: maect eenen ronden bol van maeghden-wasch van binnen ydel oft uyt geholt en worpt desen bol in de Zee binnen korten tydt sult gy desen wasch-bol van binnen vol honinch-soet water bevinden, ter oorsaeck dat het wasch geen bitterheydt en laet passeren.

Laet ons *Christus* overleggen, uyt wiens persoon

ſprekende den *Conincklycken Propheet David* ſeght: *myn herte is geworden als ſmeltende waſch. (Pſal. 21.)* want uyt een ſuyver Maeght is Godt geboren, laet ons dan in dit maeghdelyck waſch, in *Chriſto* ſmyten al wat ons bitter ſmaect, al dat ſwaer valt, al wat zuet is, ende door deſe maniere van doen, 't ſal al ſoet worden.

De reden is goet, want ſulck een waſch is in haer ſelve ſoet, welcke ſoetigheyt voort komt van de nature des honinghs, en dit waſch heeft ſweet gaten door welcke het zout water wort ingetrocken, en aldus ſoo wort het ſoet.

Chriſtus is oock ſoet uyt de nature van het honingh, want hy is ontfangen van den *H. Geest* van wie geſeyt wort (*Eccleſ. 24.*) *mynen Geest is boven honigh ſoet* (a) *Chriſtus* heeft geopende ſweet-gaten, ſoo kleyne als groote, te weten de wonden hem aengedaen met doornen, nagelen, lancie, ende ſlagen, en door deſe ſweet-gaten ſoo wy willen diſtilleren onſe tribulationen van dit leven dat is, ſoo wy deſe begeeren ſoet te maken, laet ons overleggen en mediteren de paſſie ons *Heeren Jeſu* als duyfkens in deſe gaten der ſteenrotſe, alle bitterheyt ſal verſoet worden.

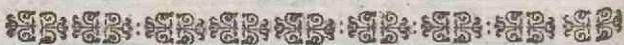
Hoe heylicher dat jemant leeft hoe veel te meer tribulationen komen hem over, de reden heeft hier van *Chriſtus* veropenbaert aen ſijne lieve Bruyt *Gertrudis* ick (ſeyde den Heer) *omringele de wegen der rechtveerdige met doornen: op dat ſy uyt myn handen niet en vallen*. Ende de tribulationen zyn oorſaek dat den menſch ſy ſelven

(a) *Chriſtus* habet poros patentés, & magnos & parvos, vulnera ſcilicet, ſpinis, clavis, lancea, flagellis corpori ſuo illata. Et nos per iſtos poros tribulationes hujus viæ ſi diſtillare velimus, &c. *Meſſeth.*

op-heft naer Godt, en de soete ryden vol contentement verdrincken de menschen. *Aristoteles* die seght, (a) ist dat men een ey leght op het sout water het swemt boven op, en soo het geleyt wort in regen water het sinckt en gaet te gronde. De reden hier van is om dat het sout water dicker is ende lyviger als het soet water. Alsoo oock de menschen levende in't soet water van voetspoet, al daer nemende volle vermaeck, sy sincken naer den afgront der hellen. Want aldaer, seght *Job* (Cap. 28) en wort den Heer niet gevonden om hem te helpen. Hoort sijn woorden hy en wort niet gevonden in d'aerde van die foetelyck leven. Maer die vervolginge lyden om de rechtveerdigheyt, die leven in veel tribulatiën, sy swemmen boven dese wateren, den Heer seght ick ben met hem in tribulatie (*Psal. 90.*) te weten hulpe en by-stant gevende op dat sy met verduldigheyt besittende de *Herie Acht* van't spel der *Liefde* mogen bekomen de eeuwige saligheyt.

(a) Si ovum ponatur in aqua salsa supernatat, si in aqua dulci submergitur ratio est quia aqua salsa est corpulentior & densior quam aqua dulcis. *Arist. Problem. 3.*

HET VII. CAPITTEL.

Van de Herte Seven.

§. I.

Al die de seven werken der Bermhertigheyt volbrenght, heeft Herte Seven van ons Geestelyck Kaertspel.

DE Seven lichaemelycke wercken der Bermhertigheyt zyn dese. Den hongerigen spysen, den dorstigen laven, de naeckte kleeden, de gevangenen verlossen, de siecken besoecken, de vremdelingen berbergen, de dooden begraven.

Het eerste is *Den hongerigen spysen*: hier toe verweckte den ouden Tobias sijnen soon als hy seyde. *Eet u broodt met de gebreckelycke en arme ende met hongerige menschen (Tob. cap. 4.)* Al oft hy hadde willen seggen, deelt den armen mede van u spysen, ende maeckt deelachtigh daer van den hongerigen.

't Is sulck een werck van bermhertigheyt den hongerigen te spysen dat den Wyse-man seght in sijn spreek-woorden aen't 25. *Capittel soo uwen vyandt honger heeft spysst hem*, en oock wy moeten weten dat al de gene die dit werck volbrengen sullen in det eeuwigheyt leven, hoort den Propheet Ezechiel aen sijn 18. *Capittel, soo jemant heeft gegeven broodt aen den hongerigen hy sal leven met het leven.* Te weten met het eeuwich leven.

Het tweede werck der bermhertigheyt is, *Den dorstigen laven.* Soo uwe even-naesten dorst heeft, segt Salomon:

De Hongherigte Spouzen

Dorstighe Laeuen

Siecken Besoeken

Vremdelinghen Herbergen

Naeckte Bekleeden

Gheuanghenen Verlossen

Dooden Begraven

Fred. Boutkats sc.

(*Proverb. cap. 15.*) geeft hem te drincken. Maer hoort Christus self spreken, ende verkondigen den lof ende profijt van dit werck der bermhertigheyt. By den Evangelist *Mattheus aen't 10. Capittel. Al die aen een van myne minste sal gegeven hebben dranck, een beker van kout water alleenelyck in den naem van mynen Discipel, ick segge U. L. voorwaer by en sal sijnen loon niet verliezen.* Is't dat geloont wordt een teuge water, hoe sal dan geloont worden eenen dronck bier oft Wyn?

Het derde werck der bermhertigheyt is, *Den naeckten kleeden.* Hoort den Propheet *Isaias aen sijn 58. Capittel als gy sult sien eenen naeckten mensch, deekt hem.*

't Is ons kenbaer hoe dat den *H. Martinus* niet alleenelyck soldaet heeft geweest, maer oock *Bisschop* en nochtans van hondert schilderyen oft beelden gy en sult niet vinden den *H. Martinus* geschildert als *Bisschop* : maer over al gemeynelyck als eenen Ruyter te peerde. Wel waer het niet beter, en tot meerder lof van desen Heyligen, dat men hem uytbeelde met sijn bisschoppelycke kleederen : want desen staet wel bedient (gelyck den *H. Martinus* heeft gedaen) is veel weerdiger als het Leger te volgen ende soldaet te zyn.

Belieft op dese vrage te hooren de antwoorde, eenen *Bisschop* heeft een goeden naem, en al geeft hy veel Aelmoessen en al leeft hy wel, dat en is soo seer niet te verwonderen, want gelyck de leeringe *Pauli* luydt, 't is van noode, dat den *Bisschop* onberispe-lyck zy (*ad Timoth. Cap. 3.*) maer dat men onder soldaten die gemeynelyck rooven en stelen, eenen vint die in de

plaetse van een ander mans kleederen en goederen te stelen, sijn eygen goederen en kleederen geeft aen eenen armen naeckten mensch, wie is desen toont hem, want hy is weerdigh gepresen?

Ick toone U. L. den *H. Martinus* hy soldaet zynde ende komende te gemoet eenen naeckten bedelaer treckt sijn rapier uyt ende snyt sijnen mantel in twee deelen ende bedeckt den naeckten. 't Welck *Christus* soo seer heeft behaeght, dat hy hem heeft veropenbaert aen het volck ende heeft geseyt (a) *Martinus heeft my met dit kleedt bedeckt*. Om dat dan desen *H.* soo liberael en bermhertigh is geweest als hy den Leger volghde en soldaet was, tot een eeuwige gedachtenisse van dit werck der bermhertigheyt soo is't dat men hem gemeynlyck schildert niet als Bisschop maer als soldaet te peerde, af-snydende sijnen mantel om den naeckten bedelaer te bedecken.

Het vierde werck der bermhertigheyt is. *De gevangen en te verlossen*. Den *H. Apostel Paulus* ons wilende verwecken om te oeffenen dit werck van bermhertigheyt seght in sijnen brief geschreven tot de *Hebreewen aen't 13. Capittel*. *Zyt indachtigh de gevangen en al oft gy lieden t'samen gevangen waert*. Dat wy gevangen waren wy souden geerne verlost worden, wel dat wy aen ons selven wenschen, laet ons dat aen een ander doen. Den *H. Gregorius* in sijn 3. boeck aen't 1. cap. vertelt ons een raer exempel van den *H. Paulinus Bisschop van Nolen*. Hoe dat desen al sijn goederen gaf aen den armen, nu al gegeven hebbende daer quam by hem een arm vrouw, wiens soon gevangen was van den behout soon van den Coninck.

(a) *Martinus hâc veste me contexit,*

En sy vraeghde gelt om haren soon te verlossen. Den *H. Paulinus* niet hebbende als sijn eygen selven. is met dese bedroefde moeder getrocken naer *Africa*, ende hy heeft sy selven gegeven in de gevangenis en heeft den soon verlost. Ende aldaer heeft desen Bisschop eenigen tydt gehoveniert : och ongehoort werck der bermhertigheyt, om een slaeve te verlossen hy maect sy selven slaeve, om eenen gevangenen los te laeten, hy aenveert de gevangenis.

Dit is een exempel weerdigh overleyt, om den mensch te bewegen om wat gelt ten minsten te geven om de gevangen te verlossen.

Het vyfde werck der bermhertigheyt is *de siecken besoecken*: tot welck werck wy vermaent worden door den *H. Geest* (*Eccles. cap. 7.*) dat gy u niet en schaemt de siecken te besoecken, want hier nyt sult gy in de liefde versterckt worden. Dit werck is oock seer aengenaem aen Godt, jae den Apostel *Jacobus* willende betoonen de grootachtinge van dit werck, seght aen sijn 1. *Capittel, Een suyver ende onbesmette Religie is by Godt den Vader dese, de weesen besoecken, ende de weduwen in hun tribulatiën.* In dit werck der bermhertigheyt heeft uytgeschenen de *H. Elisabeth* Coninginne, welcke niet alleenelyck de siecken en ginck besoecken, maer sy heeft de selve gediënt, de vuyligheyt self afnemende, en vermakende al de siecken nae de ziel met schoon troostelycke vermaninge, en naer den lichaem hun bystaende en helpende met haer eygen handen.

Weerdigh zyn te prysen alle Maeghdekens, welcke de werelt verlaten en treden in een *Gast-huys* om aldaer de voet-stappen van de *H. Elisabeth* naer te

volgen en verkiesen liever de siecken te dienen in een Clooster als self gedient te worden in de werelt.

Tot troost van dese soo is't dat ick indachtigh ben gelesen te hebben in't leven der Vaders in het Boeck 342. Cap. Een broederken heeft eenen Ouderlinck gesocht en heeft hem geseyt : waer 't faken dat'er twee broeders waren en dat den eenen bleve in sijn celleken, vastende tot ses dagen toe, en dat den anderen de siecken diende, *wiens werck sal d'alderaengenaemste zyn aen Godt : den ouderlinck heeft geantwoort, is't dat dien broeder vast 6. dagen't is een kleyne saecke, en hy en kan niet gelyck geacht worden aen die de siecken dient.* Dat niemant dan en schaemt de siecken te besoecken, aengesien daer door den mensch soo aengenaem wort aen Godt, en versterckt wort in de liefde, 't welck al goet is om wel te spelen in ons *Spel der Liefde.*

Het sesde werck der bermhertigheyt is, *De vremdelingen herbergen.* Van dese seght *Christus* by den *H. Matth. aen't 10. Cap. die U. L. ontfanght, ontfanght my.* Hier van vertelt een schoon exempel den *H. Gregorius* (a) Een seker persoon (seght hy) met naem *Martyrius* eenen Moninck van goet en heyligh leven, is uyt sijn Clooster gegaen om besoeckinge te doen in een ander Clooster, onder wegen hy vint eenen sekeren melaetsen, en desen was met groote wonden in sijn litmaeten door de olyphantsche sieckte geslagen, desen siecken soude geerne naer een herbergen gegaen hebben, waer naer dat oock *Martyrius* ginck maer hy en konde niet op-staen noch voorder gaen. *Martyrius* door bermhertigheyt beroert wordende, heeft sijnen

(a) Gregorius homil. 39. Super Evangel. videns Jesum civitatem, &c.

mantel uytgespreyt op het lant en heeft den melaetsen daer opgeleyt, en hy nam hem op met den mantel, en leyde hem op sijn schouderen, nu alsoo komende geladen naer sijn Clooster toe, den geestelycken Vader van het Convent begonde te roepen, komt gelooopen en doet de poorte open, want *Martyrius* komt dragende den Heere, terstont soo hy quam vast aen 't Clooster die men meynde eenen melaetschen te wesen, in de tegenwoordigheyt van *Martyrius* heeft hem geopenbaert ende gethoont dat hy onsen Salighmaker was *Christus Jesus*: ende hy keerde wederom naer den Hemel, ende hy gaf hem adieu met dese woorden. *Martyri(a) Gy en hebt op der aerden my niet beschaemt geweest te dienen, te helpen, ick en sal my niet schamen u te stellen boven de Hemelen.*

Nu *Martyrius* in't Clooster komende jeder vraegde hem, wel waer is den siecken die gy op uwe schouderen hebt mede gebracht? Hy antwoorde, hadde ick geweten wie dat was, hadde ick kennisse gehadt dat hy *Christus* was, ick hadde hem vast gehouden en niet laten gaen.

Siet hier uyt hoe aengenaem dat is vremdelingen, onbekende te herbergen, aengesien dat *Christus* sy selven verandert in eenen vremdelinck, op dat de menschen dese wercken der bermhertigheyt te liever souden doen.

Sulcks leen wy in't leven van den *H. Vader Augustinus* die eenen vremdelinck herbergende, ende sijn voeten wasschende, den vremdelinck heeft sy selven kenbaer gemaect seggende. *Groot Vader Augustinus*

(a) Martyri, tu me non erubuisi super terram, ego te non erubescam super Caelos,

gustinus van daegh zyt gy weerdigh geweest te sien het Woort vleesch geworden.

O salige Herte Seven van ons *Geestelyck Kaertspel*, op dat de menschen dese Seven souden besitten, *Christus* heeft hem dickwils verandert in de gedaente van eenen vremdelinck.

Het sevenste werck der bermhertigheyt is *de dooden begraven.*

Hoe aengenaem dat dit werck der bermhertigheyt is, heeft ons geleert den Engel *Raphaël* openbaerende de heymelycke wercken van den jongen *Tobias*, seyde tot hem: *Doen gy bat met tranen, en begraeft de dooden, ende verliet uwe noen-maeltydt ende bergde de dooden in u huys in den dagh, ende des nachts begraeft gy die: als dan soo offerde ick u gebedt den Heer. (Tob. 12. cap.)* Wat wilt ons hier mede leeren desen Engel *Raphaël*, anders niet als den lof verkondigen van het groot werck der bermhertigheyt 't welck *Tobias* hadde gedaen door de dooden te begraven, en dat met peryckel des doodts, want 't was verboden de dooden te begraven, maer *Tobias* die achte meer 't werck der bermhertigheyt te volbrengen als aen de tyrannige wetten van de dooden niet te mogen begraven te voldoen. *Tobias* liet sijn noen-mael om op desen tydt de doode lichaemen al stillekens te dragen in sijn huys, en soo by nachte te begraven. Ten tweeden den Engel wilt ons hier leeren hoe aengenaem dat 't gebedt is aen Godt, 't welck gedaen wort onder dit werck der bermhertigheyt, want seyde den Engel als gy bat ende dooden begraeft, ick hebbe u gebedt geoffert aen den Heere, te weten als een welriekende offerhande.

David die riep dat Heere myn gebedt gestiert worde als wierooock in uwe tegenwoordigheyt. Ick weet wel dat hier op van de *H. Vaders* treffelycke redekavelingen worden gemaect, maer ick en wil maer wat spreken t'onser proposte *David* wenscht sijn gebedt gestiert te worden om hoogh als wierooock. Maer weet dat hy hier mede vraeghde een brandende liefde sonder welck 't gebedt niet goet en is. Want gelyck het wierooock niet en roockt noch om hoogh en wort gestiert ten zy dat op't vier geleyt wort, alsoo het gebedt 't en zy dat het komt uyt een brandende wierooock vat, te weten uyt een herte vol vier der liefde, 't en sal niet om hoogh vlieden tot in den Hemel. Den Engel *Raphaël* dan bevindende 't gebedt van *Tobias* voort-komende uyt een lieffelyck herte, uyt een herte vol van wercken der bermhertigheyt, seyt, ick hebbe dat gebedt 't welck is vereenight met liefde op-geoffert aen Godt voor een offerhande.

Dit zyn de seven wercken der bermhertigheyt, en dese maecken onse *HerteSeven van ons Spel der Liefde.*

§. II.

Verweckselen en vermaeningen op dat een jegelyck soude oeffenen de seven wercken van bermhertigheyt, om alsoo Herten Seven te hebben van ons Geestelyck Kaertspel.

AL de gene die bermhertigheyt doen sullen bermhertigheyt verwervē. Niet en kan, noch en sal ons soo verwecken tot de wercken der bermhertigheyt als het gene dat van *Christus* self wort vertelt by den *H. Mattheus* aen't 25. Capittel. Komt gebenedyde myns Vaders besit het Ryck dat voor u bereyt is van't begin der werelt, want ick hebbe honger gehad ende gy hebt my gespyst, ick

hebbe dorst gehad ende gy hebt my te drincken gegeven, ick was een Pelgrim ende gy hebt my geberberght, naeckt ende gy hebt my gekleet, kranck ende gy hebt my besocht, ick was in den kercker ende gy zyt by my gekomen. Dan sullen hem de Rechtveerdige antwoorden seggende: Heere wanneer hebben wy u gesien hungerigh, ende hebben u gespyst, dorstigh ende u te drincken gegeven?

Ende wanneer hebben wy u een Pelgrim gesien ende hebben u geberberght oft naeckt ende u gekleet? &c. ende den Coninck (te weten Christus) antwoordende sal hen-lieden seggen: voorwaer ick segge U. L. soo lange als gy't eenen van desen mynen alder-minsten broeder gedaen hebt soo hebdy het my gedaen.

Och schoone verweckfelen om alle menschen te trecken tot het onderhouden van de wercken der bermhertigheyt, aengesien Christus ons voor de selve schuldnaer blyft, ende ons sal betaelen met den eeuwigen loon. Den *H. Paulus* ons oock willende bewegen ende verwecken tot de bermhertigheyt, seght in sijnen brief tot de *Corinthianen aen't 3. Capittel*, doet aen't binnenste der bermhertigheyt. Om te verstaen wat dat *Paulus* wilt seggen met dat woort 't binnenste: soo is't dat ick wil uytleggen 't gene ons vertelt den *Evangelist Lucas aen't 1. Capittel*, door't binnenste der bermhertigheyt van onsen Godt. Maer, waer toe heeft de *H. Schrifure* daer willen gebruycken ende by-voegen dat woort van 't binnenste. En was het niet genoeg dat Godt gekomen is tot ons om te betoonen de uytwerckinge oft effect van sijne bermhertigheyt, sonder daer by te voegen door't binnenste der bermhertigheyt.

Om twee redenen is daer by-gevoeght dat woort 't binnenste. Ten eersten om te kennen te geven een va-

derlycke affectie van Godt tot ons, en om ons te leeren dat gelyck de Vaders lieflyck beminnen hun kinderen, die sy voort-gebracht hebben van hun binnenste, alsoo Godt om ons te bethoonen dat hy ons bemint gelyck sijn kinderen, hy verthoont hem aen ons met het binnenste van sijn Goddelycke goetheyt.

Ten tweeden dat woordeken *binnenste* is daer bygevoeght om kenbaer te maken een waerachtige, binnenste, geheele bermhertigheyt, voort-komende uyt een medelyden des herten, want veel zyn bermhertigh met ellendige, hun helpende in den noodt, sonder van binnen te voelen inwendigh hun ellenden, niet 't minste geraeckt met compassie.

Den *H. Paulus* dan biddende en gelyedende dat wy ons soude bekleeden met 't *binnenste der bermhertigheyt* wilt seggen: dat wy op het volmaeckste souden bermhertigh wesen, op de maniere gelyck *Christus* bermhertigheyt tot 't menschelijck geslacht heeft betoont. *Zyt dan bermhertigh gelyck uwen Vader bermhertigh is (Luc. Cap. 6.)*

Seer loffelyck heeft hier van gesproken den vermaerden *Oratuer Cicero* als hy seyde tot den *Keyser Caesar* (a) *geen van alle uwe deughden is klaerder en wonderlycker als de bermhertigheyt*, hoort oock den *Poëet Ovidius*, (b) *'t is eene Conincklycke sake, geloofst my te helpen die gevallen zyn. Al oft hy wilde seggen; hy is weerdigh eenen Coninck genoemt te worden die bermhertigheyt doet met den ellendigen.*

Jae den Propheet *David* was soo genegen om berm-

(a) Nulla de tuis virtutibus, clarior aut mirabilior misericordia. Cicero dixit Casari. (b) Regis crede mihi res est, succurrere lapsis. Ovid.

bermhertigheyt te doen dat hy dese niet alleenelyck en oeffende met die by hem quamen, maer daer en boven vraeghde over al: oft daer niemant bermhertigheyt van noode en hadde. Dit wort vertelt in't 1. Boeck der Coningen aen't 9. Capitel isser jemant van't huys van Saul, op dat ick met hem bermhertigheyt doe?

Wel aen dan doet u beste om de Herte Seven te bekomen door de onderhoudinge der seven wercken van bermhertigheyt, aengesien dat die bermhertigheyt doet, thresooren bereyt maect in den Hemel, hier om soo seyde Christus by den H. Matthews aen't 6. Cap. vergadert thresooren voor U. L. in den Hemel.

Op dese vermelde woorden schryvende den H. Joannes Guldemont segt, (a) wat een sotte heyt is dat, in die plaetse sijn goederen ende thresooren te stellen van waer gy sult uytgaen, en tot die plaetse geen senden, waer gy naer toe wilt gaen stelt daer uwe goederen daer u vaderlant is.

Soo jemant naer vremde landen reyst hy draeght wissel-briefkens mede, om aldaer sekerlyck gelt te vinden: en om in sijn vaderlant te blyven sal hy aldaer geen goederen begeeren te vinden om daer by te leven? ons vaderlant is d'eeuwige glorie, en al wat wy geven door bermhertigheyt in dese werelt, sullen wy vinden in den Hemel.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben by Pepinus een geschiedenisse wel komende t'onser proposte.

Daer was eenen grooten Monarch die hadde eenen Sot, gelyck ordinaris groote Princen en Graven hebben, maer't zyn dickwils sotten die de sot maken, en zyn somtydts wyser als hunnen Meester. Den

(a) Quæ stultitia est, ibi thesauros ponere unde exiturus es, & illuc non præmittere quo iurus es. Illic substantiam tuam colloca, ubi est tua patria
S. Ioan. Cryst. in Matth.

grooten Heer dan wandelende met sijnen sot, en houdende in sijn handen een schoon raer bevalligh jenetteken oft stocksken, gaf dit aen den sot met dese conditie, hy het noyt soude geven aen jemant ten zy dat hy oordeelde, desen sotter te wesen als hy selfs was, bewaert dat (seyde den Heer) tot dien tydt toeden sot seyde wel myn Heer, ick sal het soo doen, eenige jaren daer naer den Monarch wort tot'er doot sieck. (Ende aenmerckt eer wy voorder gaen, desen Heer was gewoon alle weken twee oft drymael buyten te reyden naer sijn Casteel, mede-dragende goede provisie van leckere spysse en goeden dranck) nu hy sieck liggende om te sterven, den sot ginck over al ondervragen wat dat sijnen Heer al hadde gemaect voor Testamenten, hoe veel duysenden hy hadde gestelt voor arm huys-gefinnen ende arme Cloosters, hoe veel Missen hy hadde doen lesen voor sijn ziele? En al ondersocht hebbende, hy verstont dat den Heer niet in't minste besorght en was voor sijn ziele. Daer-en-tusschen den Doctoor komende, den sot die spreckt hem aen, en seght, myn Heer hoe gaet het met onsen Prins? Den Doctoor antwoorde *hy gaet reysen*: den sot loopt terstont naer den Carossier toe, en doet de Carosse bereyt maecten en de peerden inspannen: soo geseyt soo gedaen; nu alles bereyt wesende den Carossier vraeght aen den sot, wat volck daer moeste in de Carosse gevoert worden hy vraeghde wie dat'er vertrock?

Den sot seyde dat den Heer was die ginck vertrecken, wel hoe antwoorde den Carossier hy en is niet bequaem om te vertrecken, wel seyde den sot

foo moet myn Heer den Doctoor dan liegen, want hy heeft my selfs geseyt dat onsen meester gaet reysen. Den Carossier antwoorde, den Doctoor verstaet van de lange eeuwige reyse. Noteert nu den wysen slagh van desen sot, hy gaet by sijnen Heer, die daer lagh om sijnen geest te geven, en by hem wesende met een eerbiedinge hy kust het jenetteken ende gaf dat aen sijnen Heer ende Meester: hy noch wesende by sijn verstant, seyde tot den sot, heb ick u niet geseyt dat dit voor u is, en dat gy't selve niet en soude wegh geven tot alder tydt gy eenen sotter vint als gy self zyt. Den sot antwoorde. *om dat U. E. sotter is als ick ben, hierom geve ick het U. E. wederom, ende voeghde daer by, myn Heer hoe sot dat ick ben, waer't saecken ick moeste een lange verre reyse doen, ick soude my wat voorsien. U. E. gaende maer spelen buyten de Stadt, hebt altydt voorsichtigh geweest en provisie mede gedraegen, ende nu soo ick hoore U. E. vertreckt van dese Werelt, en gaet in de lange reyse van de eenwigheyt, en ick hebbe verstaen dat U. E. geen provisie mede en draeght, dat U. E. geen goederen van Aelmoessen voor en sent om die aldaer te vinden, U. E. moet weten dat men in d'ander Werelt anders niet en sal vinden, als't gene men voorgesonden heeft en soo U. E. dit niet en doet, aenveert het jenetteken, want sotter als my selven oordeele ick U. E. te wesen, want hoe arm ick ben, ick soude noch wat wercken der bermhertigheyt doen.*

Wat dunckt U. E. van desen sot is sijnen raet niet beter als veel wyse doctoren souden kunnen geven? Sonder twyffel jae.

Een ander exempel vertelt ons *Barlaam*, te weten hoe dat in een seker Stadt de borgers voor gewoonte hadden, dat sy alle jaren op-naemen eenen vremde-

linck ende kosen hem voor hunnen Coninck, den welcken een heel jaer volle macht en Heerschappye hadde over alles, ende dede al wat hem beliefte, maer den tydt nu voleynt zynde, stonden tegen hem op, trocken uyt sijne Conincklycke kleederen ende jaeghden hem naeckt door de Stadt naer een Eylant, alwaer hy niet met allen vindende, moeste vergaen van koude, honger ende dorst.

Maer eenen oock verheven tot dit Coninck-Ryck, ende wel wetende, wat hem daer naer soude gebeuren, voorsagh hem in tydts, ende sont vele goederen ende Ryckdommen naer dit Eylant, ende nu volgens de gewoonte oft kostuyme uyt-gejaeght zynde, daer d'ander gebreck leden en groote armoede heeft hy aldaer getriumpheert met de voor gesonde goederen, ende geleest in grooten welde.

Barlaam vertelt hebbende dit Exempel, seght, door dese Stadt wort wel verstaen de Werelt, door dese borgers de krachten der hellen, die ons aenlocken en bedriegen door valsche genoeghten. Ende eylaes als wy het minste peysen soo overvalt ons de doot, ende de vrede borgeren der duysternissen trecken ons naeckt ende bloot sonder goede wercken der bermhertigheyt, naer de plaetse der ellenden alwaer wy geen spyse en sullen vinden, noch geen wercken kunnen doen: naer 't seggen van den *H. Joannes in sijn 9. Cap. Den nacht sal komen dat is de doot in welke niemant en sal kunnen wercken.* Nu dan wy wel kennende de boosheyt van dese bedriegelycke borgers, laet ons terwylen wy nu tydt hebben voersenden veel goederen, ick meyne goede wercken doen van bermhertigheyt

tigheyt, op dat wy die daer naer mogen vinden, als wy sullen gekomen zyn in d'eeuwigheyt. De arme menschen die niet en kunnen geven, dat sy den wille hebben, en't is genoeg, want seght den *H. Leo*(a) *de handt en is niet ydel van gave, soo sy vol is met goeden wille.*

HET VIII. CAPITTEL.

Van de Herte Ses.

§. I.

De Herte Ses van ons Geestelyck Kaertspel zyn de ses Eygenschappen der Seraphinsche Liefde.

Geestelycke Leeraers schryvende van de eygenschappen der Seraphinsche liefde seggen die te wesen sesderley. *Ten eersten* kleyne fouten, groot achten. *Ten tweeden* Godt te beminnen ende te dienen puer om dat hy Godt is. *Ten derden* gerne lyden ter eeren Godts. *Ten vierden* Godt hebben voor een eenigh voorworp der liefde. *Ten viefden* andere trecken en verwecken tot de liefde Godts, niet te vreden wesende Godt alleen te beminnen. *Ten sesden* stantvastigh blyven tot'er doot toe, in de liefde.

*Den mensch heeft Herte Ses
Die hier in dese Landen
Door een geduer exces
Als Seraphinen branden,
En die ses vleugels draeght
Van eenen Seraphyn,
Alydt by Godz behaeght.
En sat eens saligh zyn.*

(a) Manus non est vacua à munere si fuerit plena bonâ voluntate.
S. Leo. serm. 3. de coll.

Ferd. Boukater sc.

Dese ses vleugelen der Seraphinen, oft ses eygendommen der Seraphinsche liefde, heeft gedragen *onse H. Seraphinsche Moeder Teresa van Jesus Reformatersse van den ouden vermaerden eersten Regel der Carmeliten.*

Ende met dese ses vleugelen is sy geklommen boven de Cherubinen, en is gevlogen boven de Seraphinen.

§. II.

Hier wort bethoont hoe dat onse H. Seraphinsche Moeder Teresa heeft gehad den eersten vleugel of eygendom der Seraphinsche liefde, welke is kleyne fauten groot achten.

IS de algemeyne leeringe hoe dat die een kleyne dagelycksche sonde misacht, noch voorder sal vallen, en soo hy niet toe en fiet, dat hy ten lesten sal doot-sonde doen, hoort den *H. Vader Augustinus*, (a) *Veel kleyne maecken een sware faute.* Niet dat hy wilt seggen, dat veel dagelycksche sonden zyn een dootsonde, maer dat sy de ziele disponeren oft allenskens bereyt maken tot doot-sonde, alsoo leght uyt dese sententie van den *H. Augustinus* den *H. Thomas van Aquinen*, hoort sijne woorden, (b) *Men moet seggen dat Augustinus spreckt in dien sin, dat veel dagelycksche sonden bereyden de ziele, tot dootsonde.* Al oft hy wilde seggen, gelyck het vier 't groen houdt allenskens bereyt maeckt door het uyt-jagen der vochtigheyt tot de ontstekinge ende verbrandinge. Alsoo gaet het mer den mensch, die dickwils valt in dagelycksche sonde

P 3

en

(a) *Multa levia faciunt unum grave. S. August. tract. in cap. 1. Ioan.*
 (b) *Dicendum quod Augustinus loquitur in illo sensu, quod multa peccata venialia dispositiva causant mortale. D. Thom. 2. 2. p. 9. 11. art. 4.*

en dese niet en acht, hy sal allenskens de vochtigheyt oft 't water der gratie verliezen, en dorre, jae verbrant worden door de doot-sonde, 't is de leeringe van den H. Geest gelyck ons vermelt wort *Ecclesiastici in't 19. Capittel. Die kleyne dingen veracht, sal allenskens vallen.*

Dit soo wesende, al die begeeren te hebben *Herte Ses* van ons *Spel der Liefde*: eerst voor al moeten sy kleyne fauten groot achten, jae soo groot dat sy liever hebben te sterven als de minste faute te doen. Want die een dagelycksche sonde niet veel en acht 't is een teecken dat hy niet en brant met een Seraphinsche liefde.

(a) *Een jegelyck (seght den Engelschen Leeraer) moet liever sterven, als te sondigen niet alleenelyck doodelyck maer oock dagelycks.*

Als jemant eenen grooten Monarch bemint en van hem oock bemint wort, en met dagelycksche weldaden vereert, den desen en sal hem niet alleene-lyck wachten van wrekken te doen, die den Heer niet aen en staen, maer oock en sal niet een woort derven spreken 't gene hem mishaecht, jae waer't faecken dat desen Heer de gepeysen konde sien, hy soude hem wachten van't minste gepeys toe te laten contrarie aen het humeur van den Heer.

Alsoo oock een lief-minnende ziele ontfeken met den brant der Seraphinen en sal niet doen, spreken oft peysen 't gene dat gaet tegen den wil van Godt, wel wetende dat hy siet tot in't binnenste van de ziele.

(a) *Quilibet debet potius mori, quam peccare non solum mortaliter sed etiam venialiter. S. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4.*

Dit al wel wetende *onse H. Seraphinsche Moeder Teresa* heeft altijd kleyne, jae de kleynste fouten groot geacht, 't welck wy kunnen bemercken in haer leven, sy vertelt van haer selven hoe dat sy heeft gehad eenige jaeren eenen Biecht-vader die niet veel en achte kleyne fouten. Hoort haer woorden *In dese myne blindheyt hebbe ick gebleven meer als seventhien jaren lanck tot dat'er eenen weerdigen Vader van den H. Dominicus heel geleert ende verstandigh myn oogen heeft geopent in sommige dingen, ende die Religieusen van de Societeit Jesu hebben my heel de vreesse ingejaeght, te weten van voortaan kleyne fouten groot te achten, en dese haere blindheyt heeft sy lange jaeren beweent, en beklaghde gedurigh de ure als sy gekomen was in de handen van dien Biecht-vader die haer soo qualyck hadde onderwesen, haer seggende 't is genoegh dat men geen dootd sonde en doet, men moet de dagelycksche sonden soo groot niet maecken. Maer sy verstaende dese onvolmaeckte leeringe, heeft aengenomen d'eerste vleugel van den Seraphin, oft d'eerste eygendom van de Seraphinsche liefde, te weten *kleyne fouten groot te achten*: jae resolveert een belofte te doen van een Seraphins leven.*

Hoort aerde en staet verstelt, menschen luyfster toe en wort verbaest, Engelen daelt neder en zijt verwondert, Serapinen komt by, en overleghet wat *Theresa* doet, een sake noyt gehoort, noyt gelesen, noyt gepeyst.

Dese seraphinsche Maeght doet een belofte niet alleenelyck gelijk vereyft d'eerste eygendom der Seraphinsche liefde, welck is *kleyne fouten groot te ach-*

232 *Het VIII. Cap. van de Herte Ses*
ten, maer sy beloofte altydt te doen niet dat volmaeckte
is, maer dat sy soude verstaen volmaeckter te
wesen.

In't jaer 1560. heeft sy dese meerder als Sera-
phinsche belofte gedaen. Laet ons toe-luyfteren
naer den lof die de Stadt-houders *Christi*, de Pau-
sen van Roomen, hebben gegeven van dese onge-
hoorde belofte.

Den *Paus Paulus V.* Veel gesproken hebbende van
haere raere schoone deughden seght: (a) *uyt welcke is*
voort-gekomen die belofte geheel raer en weerdigh aen-
merckt, welcke sy heeft gedaen, te weten van altydt te
doen het gene naer vele saken die haer voor soude vallen
aengenamer soude duncken te wesen aen Godt.

Den *Paus Gregorius XV.* in de *Bulle van haere Cano-*
nizatie. Veel van haer goede wercken vertelt hebbende,
seght: (b) *uyt welcke Hemelsche gave de vlamme van*
de Goddelycke liefde in haer herte soo heeft gebrant dat
sy een alder-swaerste belofte heeft gedaen van Godt on-
derwesen zynde te weten altyt te doen al wat sy soude
verstaen volmaeckter te wesen. Aldus spreckt oock van
haer den *Paus Urbanus VIII.* gelyck men vint in haer
officie wiens officie desen Paus self heeft gemaect.

Den Bisschop van *Taracone* met naem *Jacobus Die-*
pes, overleggende dese groote en onsprekelycke belofte
seght, dat *onse H. Moeder Teresa* de selve belofte tot'er
doodt toe heeft sonder overtreden bewaert.

Wat volght hier anders uyt, dan dat sy geen da-

(a) *Ex quo processit illud votum rarum ac notatum dignum quod emisit,*
nempe semper agendi, quod inter multa quae illi occurrerent, gratius &
acceptius Deo sibi viderentur. Paulus V. (b) Ex quibus caelestibus donis
divini amoris flamma in ejus corde adeo exaestuabat, ut maxime ar-
dnum votum à Deo edocta emisit, efficiendi semper quidquid perfe-
ctius esse intelligeret. Gregor. XV. in bulla Canonis, idem dicit Urbanus VIII.

gelyckſche ſonde heeft gedaen, 't welck men haeft door een redekavelinge kan ſluyten op deſe naervolgende maniere. *Tereſa* heeft een belofte gedaen van altydt het volmaeckſte te volbrengen, 't welck is ſoo veel als belofte van noyt dagelyckſche ſonde te doen, als men het wel overleghet 't is meer: maer *Tereſa* heeft tot'er doot toe haere belofte onderhouden. Soo dan volghet ſeer wel, dat ſy geen dagelyckſche ſonde en heeft gedaen van 't Jaer 1560. tot het Jaer 1582. als wanneer ſy is overleden.

Onſen weerdigen Joannes van Jefus Maria Generael van onſe Religie, wiens lichaem noch geheel en ongeſchent wort bewaert by de Stadt Roomen in ons Convent der Carmeliten Diſcalcen genaemt Sinte Silveſter.

Overleggende de vermelde belofte van de *H. Seraphiſche Moeder Tereſa*, ſeght: (a) *Maer onder al de wercken en treffelycke daden van deſe Maeght is d'aldergrootſte, dat wy niet indachtigh en zyn oyt in eenige hitorien van Heyligen geleſen te hebben, die belofte welcke ſy heeft beloofte, van niet alleenelyck aengenaem, maer dat ſy ſonde meynen aengenamer te weſen aen Godt, te volbrengen.*

Voorwaer deſe belofte is een Engelsche belofte, en tot verbaeſttheyt geheel wonderlyck: deſe belofte en konde niet gedaen worden, ten zy van een gemoet wel gekockt met de vlammen van de Goddelycke liefde, en van een ziele in Godt geduerighlyck opgenomen.

Deſe ſoo groote ende noyt genoegh geprefen

P 5

be-

(a) Sed inter univerſa Virginis geſta, maximum quod in alia nulla Sanctorum hitoria legiſſe meminimus fuit votum quod promiſit, ſe non grata modo, ſed quæ Deo graviora crederet effecturam.

Vorum quippe hoc Angelicum, & uſque ad ſtuporem plane mirum niſi ab animo divini amoris flammis excocto & in Deum perenniter rapti edi non potuit. V. Joannes à Jeſu Maria,

belofte moet van alle man wel verwondert worden maer niet naer-gevolght. 't Is waer, dat'er noch fulcke Seraphinsche zielen gevonden wierden, sy fouden 't selve mogen doen: maer aengesien wy niet seker en zyn dat wy sulck een brandende liefde besitten: belieft naer te volgen mynen raet: te weten maectt alle dagen nieuwer en stercker proposten om te vluchten en af te snyden alle occasien daer gy lieden door de experientie hebt bevonden onvolmaecktheyt gedaen te hebben. Want gelyck het spreek-woort seght:

*Als't Schaep ontrent de haege gaet,
Altydt daer van sijn wolle laet.*

Soo haest dan dat gy voelt u gemoet genegen om ydel woorden te spreken, seggende tegen u selven, 't is maer een kleyne faute. Staet op tegen uwe quade genegentheden en verslintse, op dat sy niet voorder en groeyen en u beletten den Troef Ses te besitten. En kleyne fouten groot te achten.

Ick hebbe somtydts overleyt by my selven met verwonderinge, te weten waer af 't komt dat de terwe die den Lantsman saeyt onder de aerde dat sy uyt spruyt gemeynelyck ende voortkomt tot volle wassinghe, ende dat de terwe die de mieren dragen onder de aerde niet uyt en spruyt noch voor den dagh en komt. Is 't misschen ander graen? Och neen, want sy haelen het selve somwylen uyt de selve schuere. Wel ick vrage waer af groeyt het een, en 't ander niet? Luyftert toe naer den *H. Basilius*, hy seght de reden hier van; (a) *De mieren snyt met haer*

(a) *Formica secat dentibus fructus medios, arososque condit, ne rorsus in fruges exeant à terra, atque inutiles inde sibi ad usum alimentariae fiant. S. Basilius homil. 6. in Evangelia.*

tanden het graen en alle saet 't midden door, en afgeknaeght hebbende dat stucxken waer in de kracht is van groeyen, sy steckt 't selve onder d'aerde op dat het niet wederom uyt en spruyt en soo onvruchtbaer blyvende aen haer soude dienen voor spysse.

Wel aen dan zielkens die daer betrachten een Seraphinsch leven te bekomen op dese werelt, gaet tot de mieren en leert af-knauwen, af-byten alle occasien van dagelycksche sonden, en kleyne onvolmaecktheden leertse grootelycks achten, en beweent al uwe kleyne fouten op dat sy niet grooter en worden, en u ziele verwilderen: want gelyck wy nu terstont verstaen hebben die kleyne fouten misacht, sal allenskens vallen. Beweent dan met bracke ende bittere tranen uwe voorgaende onachtsaemheden, en weent soo seer over een dagelycksche sonde, al oft een doodt-sonde waer. Den *H. Hieronymus* beschryvende het leven van de *H. Paula* seght: (a) *Soo beweende sy dagelycksche sonden en kleyne onvolmaecktheden, dat gy sout geseyt hebben dat sy misdadigh ende schuldigh was van de alder-grootste quaden.*

Alsoo heeft oock gedaen onse *H. Moeder Teresa* over haere kleyne fouten, want groote en heeft sy in haer leven niet gedaen; 't welck ons doet gelooven den Paus *Paulus den V.* hy seght van de *H. Teresa*: (b) *dat men geloove dat sy het bruylofts kleet in het H. Doopsel ontfangen noyt en heeft verloren.* 't Is soo veel als te seggen dat onse *H. Moeder Theresa* noyt en heeft gevallen in doodt-sonden, maer dat sy altydt 't kleet der liefde, 't kleedt der gratie ontfangen door het

(a) Ita levia peccata plangebatur ut gravissimorum criminum ream diceretur *S. Hieronimus. in vita S. Paulae* (b) Vestem nuptialem in Baptismo susceptam nunquam amisisse credatur, *Paulus V. in Bulla.*

H. Doopsel, onbesmettelijk heeft bewaert.

Maer om dat sy door dwaelende leeringe eenige jaeren hadde geweest dat sy dagelycksche sonden weynigh hadde geacht, sy heeft dese faute soo beweent, dat sy door de traenen den selven tydt heeft ingehaelt, en dobbel vergelt door leetwesen, 't gene sy door slechten raet hadde misdaen.

Weet dan, dat traenen en leetwesen te niet doen de kleyne fouten en maecken dat sy niet meer en groeyen.

Ten eersten, dat de traenen dese fouten te niet doen, leert den *H. Bernardus* wel te proposte sprekende met den *H. Paulus* (*ad Ephes. cap. 5.*) hoort eerst de sententie van den Apostel. *Siet Broeders hoe dat gy-lieden voorsichtelyck wandelt, niet als dwase, maer als wyse wederom koopende den tydt.*

Hy geeft ons raet, op dat wy den verloren tydt door ydel woorden, kleyne fouten, dagelycksche sonden, souden wederom in haelen, ende in koopen. Maer sal jemant seggen't is een al-gemeyn spreekwoort, den tydt voor by gegaen en komt niet meer weder. Ick antwoorde dat dit geseyt wort naer den lichaeme, maer niet naer de ziele, want alle verloren tydt wort wederom gewonnen en ingehaelt door leetwesen.

Luyftert nu naer den *H. Bernardus* (a) *Den voorgaenden tydt die sy verloren hadde vergelt sy, als sy in de bitterheydt van sijne ziele met leetwesen al sijne jaren overpeyst.*

Soo dat de traenen dienen om uyt te vagen ende

te

(a) Præteritum quod perdiderat restaurat, dum in amaritudine animæ suæ, omnes annos suos recogitat. *S. Bernardus in suis sententiis.*

te niet te doen den verloren tydt van de onvolmaecktheyt, en daer-en-boven sy zyn oorsaeck dat de selve fouten niet meer en groeyen.

Alser voor de deure gras groeyt, soo gy 't selve wilt te niet doen en maken dat het niet meer en wast, giet daer op urine, pekkel of sout water, ende 't sal verdroogen, en niet meer uyt-spruyten. Alsoo oock, op dat in uwe ziele verdrooge alle gras oft groene uyt-spruytinge der dagelycksche sonden, besproeyt die met bitter, brack, en sout water, dat is met berouw en leetwesen, ende 't sal te niet gaen en uwen verloren tydt soo beklagende en beweende, sult den selven wederom krygen tot baete uwer ziele. Ende dan sult gy-lieden besitten den eersten eygendom oft vleugel der Seraphinsche liefde.

§. III.

Den tweeden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is, Godt te beminnen en te dienen puer om dat hy Godt is: 't welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa.

Ick bevinde dat in den mensch kunnen wesen dryderley intentien oft meyningen. *D'eerste* wort genoemt tydelycke: als wanneer wy in onse gebeden vragen van Godt gesontheyt des lichaems, oft geluck ende voorspoet in de werelycke goederen nootfakelyck om onsen staet te onderhouden: en men magh niet seggen dat dese intentie quaet is, soo daer by-gevoeght wort. Heer, is't dat ons saligh is.

De tweede intentie is Hemels en eeuwich, welke voor eynde en voorworp heeft, gratie en deughden in dit leven, en het eeuwich leven hier naermaels, dese intentie is volmaeckter ende beter als d'eerste. Dese hadde *David* als hy seyde: *Ick hebbe nedergebogen myn herte om te doen uwe rechtveerdigh-makinge om den loon. Psalm. 118.*

De derde intentie, is soodanigh dat sy Godt dient simpelyck ende puer om dat hy Godt is, en dit is den tweeden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde.

Dese intentie heeft gehadt onse Seraphinsche *Moeder Teresa*, sy leefde anders niet als om Godt te behaegen, ten tyde van twintigh jaeren, wesende dorre in't gebedt, sonder smaeck, sonder voldoeninge, nochtans sy is stantvastigh gebleven, want 't was haer genoegh als sy daer door konde Godt behagen en hem dienen.

Laet ons dit verstaen met een gelyckenisse, by exempel, gy hebt een statue in uwen hof, dese stelt gy in den Somer onder een gloriëtte, daer naer gy leght dese plat ter aerde, gy sluytse in een kelder: wel dat dese statue konde spreken soude sy niet klagen? Och neen, maer sy soude seggen ick ben gemaect ten dienste van mynen Meester, 't is my het selve waer ick ben, als ick hem maer en voldoen ick wil hem maer behaegen. Alsoo onse *H. Teresa*, 't was haer genoegh als sy Godt behaegde, 't was haer al 't selve wat haer overquam als het maer en was den wille en't wel behaegen Godts.

Sy heeft dese maniere van doen soo lief gehadt dat sy naer haer doot is wederom gekeert ende onder

ander raeden heeft sy gegeven de dese, welke is het 18. advis. (a) *Dat men sorge drage van de zielen op te heffen met een losheyt van al wat geschapen is, soo inwendigh als uytwendigh.* Om alsoo Godt puer te leeren soecken. Op dese leeringe oft *advīs* schrijvende den Eerweerdighsten Heer Bisschop *Pallafox* seghr: (b) *het geheel geestelyck leven is begrepen in dit advis en onderwysinge.*

Want voorwaer leeren Godt beminnen puer om Godt, en 't selve doen, 't is het volmaeckteste, en daer en is geen beter leven.

Op dat wy al te samen soo haere kinderen als liefhebbers haer mogen naervolgen, in desen tweeden vleugel te dragen van den Seraphin: Laet ons wat breeder spreken van desen tweeden eygendom der Seraphinsche liefde. Te weten Godt dienen en beminnen niet om den loon, maer om dat hy onsen Godt is die weerdigh is bemint.

Den *H. Dorotheus* oogmerck nemende op de diensten deser werelt seghr de selve dryderley te wesen: *den slaevelycken dienst, dienaerlycken dienst en soonlycken dienst.* Een slave dient sijnen meester ende voldoet aen sijn gebodt uyt vreesse van geslagen te worden. Den dienst-bode dient sijnen Heer en volbrenght sijnen wille, uyt hope van geloont te worden. Den soon dient sijnen Vader niet uyt vreesse van geslagen te worden noch uyt hope van geloont te worden, maer uyt een puere liefde om dat het sijnen vader is.

Noteert wel en let op den soon, al is't saken dat

(a) Procurente en las almas muy desahadas de todo lo criado, interior, y exterior mente. *Aviso XVIII.* (b) Todo la vida espiritual se encierra en este documento, y aviso, *Pallafox*

hy sijnen Vader niet en dient om den loon, noch-
tans al de Vaders goederen komen hem toe, en hy
sal de selve erven en besitten.

Alfoo oock gaet het in den Goddelycken dienst,
veel menschen dienen Godt en onderhouden sijne
geboden van vreesse der eeuwige straffinge. Andere
oock onder de geestelycke personen dienen Godt
om den loon van d'eeuwige glorie.

Daer zynder oock, Godt lof, die Godt dienen
als dochter oft soon, puer om dat hy onsen Vader is.

Dese Dochterlijcke liefde tot Godt den Hemel-
schen Vader heeft gehadt *onse H. Moeder en Seraphin-
sche Maeght Teresa*. Want dickwils wesende met hae-
re Religieusen in de geestelijcke vergaderinge sey-
de, *al waerder geenen Hemel noch helle, ick soude al
even wel Godt beminnen en blyven beminnen*. Ick heb-
be over veel jaren door *Aelst* passerende op de Merckt
ooghmerck genomen hoe dat al daer onder den Wyfer
staet geschreven. *NEC SPE : NEC METU Noch met
hope : noch met vreesse*. Ick en hebbe niemandt aldaer
ondervraeght waerom dat dese sententie daer staet
geschreven, maer ick laet my voorstaen dat het is
tot onderrichtinge van de Rechters ende Magistraet
hoe dat sy hun moeten dragen in Recht te doen, en
Sententie te geven, te weten niet uyt hope van gelt
te strycken, en soo door de vingeren sien. Noch uyt
vreesse van de gratie der vrienden en menschen te
verliesen, maer dat sy *noch met hope, noch met vreesse,*
naer Godt en consciencie souden oordeelen.

Godt gave dat alle Rechters en alle Magistraten
dese Sententie droegen geschreven boven op hun
conscientie, en dat sy dit onderhielen. Want 't gae-

ter in veel steden soo krom en stom, en dat door de giften en gaven. Hoort 't spreek-woort.

't Gelt dat stom is : Maeckt recht dat krom is.

't Is Godt bekent hoe veel processen dat'er qua-lyck gewesen worden, en dat om eenen vriendt te voldoen; dese Heeren en gebruycken geen brillen maer sien al door de vingeren. Nu t'onser proposte, *onse Seraphinsche Moeder* heeft dese Sententic wel volbracht, Godt dienende niet uyt vreesse van de verdommenisse, noch uyt hope van d'eeuwige glorie, maer puer om dat het haren minnelycken Vader was.

Men leeft in't leven van den *H. Ivo* Patroon der Advocaten (Godt gave dat men al meer naer-volgers vont van desen Heyligen) dat hy wesende tot *Parijs* in het Hof van den Coninck ende eens wandelende langhst de straeten heeft ontmoet een vrouw persoon, loopende door de Stadt, en in d'een hand droegh sy een brandende fackel, en in d'ander een kruycke vol water: den *H. Ivo* haer aenssiende wiert verftelt, en docht by sy selven wat wilt dit bedieden? En om te voldoen aen sijn nieuwsgierige gepeysen, ondervraeghde haer en seyde, wat komt u over lieve moeder soo te loopen langhst de straten als een dwaes mensch? Waer toe die brandende fackel en dat water in u handen? De vrouw gaf hem dese schoone antwoorde. *Ick wilde wel dat ick met dese brandende fackel konde den Hemel verbranden, en desen loon te niet doen met dit vier: en ick wensche dat ick met dit water*

Q

konde

konde de helle blusschen. Wel waerom, vraeghde hy; waer op sy hem seyde: om dat Godt mynen lieven Godt soude gedient worden puer om dat hy onsen Vader is.

Om ons te verwecken tot dese Seraphinsche liefde: overleght 't gene wy terstont hebben hier geseft, te weten hoe dat een dochter oft soon, al is't saken dat sy den vader dienen puer uyt liefde om dat hy vader is, dit niet tegenstaende sy deylen en ervende vaders goederen, want gelyck *Paulus* seght: *Soo sy kinderen zyn, sy zyn oock erfgenaem* (ad Rom. cap. 8.)

Alfoo oock is't by aldien dat wy Godt dienen uyt liefde om dat hy onsen goedertieren Vader is, wy fullen erfgenaem wesen van sijne eeuwige goederen wy fullen besitten sijn eeuwigh Ryck: hy sal ons toe-behooren.

Onse H. Moeder ende Seraphinsche Maget Teresa: aldus Godt dienende: op eenen sekere tydt heeft *Christus* aen haer sy selven veropenbaert ende aengesproken met dese woorden: (a) *Dochter nu zyt gy geheel myne, ende ick geheel uwe.* Al oft hy hadde willen seggen, gy dient my als een dochter puer uyt liefde, en weet dat daerom ick u geheel toebehoore ende gy aen my: jae noch voorder heeft *Christus* met haer gesproken en geseft: (b) *Waer't saken dat ick den Hemel niet en hadde geschaepen, voor u alleen soude ick den selven scheppen:* wat is dit anders te seggen? Als, ô lieve dochter, waer't saken dat ick den Hemel, die den loon is van de goede wercken, niet geschapen en hadde, om u alleen tot loon soude ick desen scheppen, om u te geven eenen vaderlycken loon, te weten

(a) *Filia jam tota mea es & ego totus tuus.*

(b) *Si Caelum non creassem pro te sola creatum,*

ten myne eeuwige Ryckdommen voor uwe dochterlycke liefde tot my : Aengesien gy my niet en bemint noch en dient uyt vreesse van straffe, noch hope van loon, maer puer om dat ick uwen Godt, en uwen Vader ben.

Hier uyt kunnen wy mercken hoe aengenaem dat is Godt te beminnen met den tweeden vleugel oft tweeden eygendom der Seraphinsche liefde, te weten : Godt beminnen en dienen puer om dat hy Godt is. 't Welck onse H. Seraphinsche Moeder *Teresa* heeft gedaen.

§. IV.

Den derden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is, geerne lyden ter eeren Godts 't welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa.

Dien mensch heeft een groote gratie van Godt, die kennisse heeft, hoe dat 't lyden, is een gave des Heeren, want desen en sal niet vluchten de Cruyden, maer sal de selve om-helsen : als dan die daer droefheynt maken, en murmureren over't lyden dat sy op dese werelt vinden seght *Job* 28. en kennen den prys niet van het lyden : ende 't gene onbekent is maect den onbeminden : den eenen mensch hoorrende van het lyden kryght daer van eenen af-keer, hy draeght haet ende nyt, hy vlucht het Cruys, en soo het hem overkomt, hy maect daer droefheynt in, ende wort geheel melanckolick. Maer eenen die de goetheyt van't lyden kenbaer is, hy bemint het Cruys, hy haect daer naer met vierige begeerten,

en soo het hem over-komt, hy verblyt hem daer in. 't Is de leeringe van den *H. David als ick riep tot Godt hy heeft my verhoort. Ende in de tribulatie hebby my verbreyt* (*Pfal. 4.*) dat woordeken verbreyt is te seggen verblydt. Maer dat ons vrent dunckt te wesen dat *David* seght, Heer in de tribulatiën hebby my verblydt: belieft de uytlegginge op dese woorden van *David* te hooren *Dionisius* Carthuyser schryvende op de vermeldede plaetse seght: (a) *Door de droefheyt wort het herte benouwt, maer door de blyschap wort het herte verbreyt. Waerom den Apostel Paulus uyt de gedachtenisse van sijne Discipelen geheel verblydt, myn herte* (seght hy) *is verbreyt oft vermeerdert: soo dat dan 't selve te seggen is, myn herte is verbreyt, oft, myn herte is verblydt.*

Maer van waer kan komen verbreydinge oft verblydinge des herten door de tribulatiën, door de Cruycen, door het lyden? Hoort den vermelden Leeraer. *In de tribulatie hebby my verbreyt, dat is te seggen in de afflictie ofte verdruckinge myns geests, oft in de sieckte myns lichaem, van binnen hebby my getroost, gevende een waerachtige verduldigheyt, door welcke ick allen tegenspoet blydelyck verdrage: soo dat myn herte uyt de inwendige ende heylige blyschap in sy selven wort verbreyt.*

Desen verholen schat heeft gevonden ende ontdeckt onse *H. Moeder Teresa*. En daer van quam dat men anders niet en hoorde uyt haeren mont, als *Heer, lyden oft sterven*. Sy riep dick wils tot Godt en vraeghde voor troost en presenten, groot lyden en Cruycen.

Troost

(a) *Per tristitiam cor c onstringitur, sed per lætitiã dilatatur. Unde Apostolus ex Discipulorum suorum memoria exhilaratus, cor, inquit nostrum dilatatum est, &c. Dionis. Carth. in Psal. 4.*

T roost my Heere met het lyden
 E n laet my in't Cruys verblyden
 R aeckt myn ziel met pynen groot
 E n spyst my met droevigh broot :
 S onder Cruycen soud' ick steruen
 A ltydt wil ick lyden erven
 V oor u Jesu oft de doot.
 A lleen neem ick myn behaegen
 A n oyt en sal myn ziele klaegen
 E st dat ick gecruyst wort hier,
 E n dat acht ick niet een sier :
 S onder hout kan 't vier niet branden
 V raeght wat zyn Godts offerhanden
 S eght het Cruys met 't minnen vier.

Maer lief-brandende ziele waerom geroepen om te mogen lyden? My dunckt dat ick haer hoore antwoorde geven, hoe dat *Christus* haer in de Cruysstraet heeft leeren wandelen en dese verkiesen. Hoort wat haer geschiet is wel t'onser proposte van't lyden, 't zyn haer eygen woorden getrocken uyt den Boeck van haer leven door haer selfs beschreven.

Op eenen sekeren dagh, seyde my den Heere, meyndy myne dochter de verdiensten te wesen in den smake des geests? Alderminst, want alleen in wercken, verduldighlyck te verdragen en te beminnen is de volmaecktheit en verdiensten gelegen: gy en hebt niet gehoort dat den *H. Paulus* meer als eens heeft op-genomen geweest in de Hemelen: waer wel dickwils in peryckelen, in vervolgingen.

Gy siet oock dat myn leven is geweest vol lyden ende dat

ick maer eens op den bergh Thabor verblyt hebbe geweest oock treffelycke Heyligen die in de wildernisse hebben geleeft om dat sy aldaer geleyt wierden van den H. Geest ende aldaer soo van de duyvelen als van hun eygen selven hebben veel geleden, en lange jaeren hebben sy berooft geweest soo van Goddelyken als van menschelyken troost.

Geloofst dan myne lieve dochter voor waerachtigh, die mynen eeuwigen vader alderlieffste heeft, die sent by meer ellenden en verdruckingen over, want naer de mate van sijne liefde, lyden de zielen op dese werelt. In wat dingen kan ick u myne liefde bethoonen: ten zy voor u begeerende dat ick voor my selven hebbe begeert. Aensiet dese myne wonden, en weet dat noyt u lyden gelyck sal wesen aen myn lyden.

De H. Teresa geleert hebbende uyt den mondt van de waerheydt self hoe goet dat is gekruyst te zyn; hier uyt is gesproten den grooten yver tot het lyden, hier uyt is gekomen een verbreydinge oft verblydinge des herten.

Die haer leven gelesen hebben konnen aldaer aenmercken dat sy onmenschelycke saecken heeft verdraegen met blyden moet. Men heeft haer geacht als een fottinne jae als een tooveresse: men heeft haer naem en faem publyckelyck benomen: tot de predikanten toe die spraken quaelyck van haer. Haeren Biechtvader geckte en spotte met hare revelatien, seggende dat het al valscheydt was en duyvelsche treken.

Jae men heeft haer in den kercker gesteken: belieft eens te hooren met wat een contentement sy daer in was gesloten wy moeten weten hoe dat sy in den kercker sittende eenen brief hadde ontfangen van den Eerweerdigen Vader Joannes van Jesus

Carmeliet Discals, op welcken brief sy antwoordt met dese naervolgende woorden, *Jesus Maria Joseph* zyn in de ziele van U. E. ick hebbe ontfangen uwen brief in dese gevangnisse, alwaer ick ben ingesloten met een besonder contentement siende dat ick lyde al dese ellenden en arbeyt voor myne Religie: soo dat, lieven vader, is't by aldien dat my jet bedroeft, 't is om dat gy-lieden in pyne zyt voor my, en U. L. droefheyt is't gene my alleene quelt; waerom ick bidde u mynen soon en bedroeft u niet, noch oock de andere Religieusen, want ick magh seggen als eenen anderen *H. Paulus* (al hoe wel ick hem niet gelyck en ben in Heyligheyt) hoe dat de kerckers, den arbeyt, de vervolgingen, de tormenten, de schanden, affronten welcke ick lyde en verdrage voor mynen *Salighmaecker* en voor myne Religie, zyn soo veel als rariteyten en favouren, weldaden en gratien.

Ick en hebbe my selven noyt gesien met minder arbeyt als tegenwoordigh. Ick dancke duysent-mael mynen Godt, ende't is recht dat gy-lieden hem oock danckbaer zyt voor de weldaden en caressen die hy my aendoet, in dese gevangnisse, eylaes mynen soon en mynen Vader isser een groo-ter plesier, isser een aengenamer spysse, een soetigheyt meer verblydende, als te lyden voor onsen goeden Godt?

Dit is den aldersekersten wegh, ende den minsten bewandelt om tot Godt te gaen, aengesien het Cruys moet wesen onse blyschap ende contentement. Hierom mynen vader laet ons soeken het Cruys, laet ons suchte naer het Cruys laet ons omhelsen het lyden. Ongeluck en quaet teecken is't, soo ons de Cruycen komen te faelen en te ontbreken.

Op desen brief schryvende den Eerweerdighsten Heer den Bisschop van *Osma* met naeme *Pallafox*, segt, 't moet

zyn, dat de kinderen van *S. Teresa* weenen, want sy moeten sien haer Moeder in den kercker, maer sy moeten haer naervolgen weenende van blyfchap en vermaeck aengesien sy was lydende voor Godt, en aengesien dat sy geen grooter plaifler en hadde als te verdragen voor de liefde van *Jesus*, haeren alderbeminften Bruydegom: 't is een nootfaeckelyckheyt van onse nature te lyden in dit sterffelyck leven: maer te lyden voor de liefde ter eere van de liefde *Jesu Christi* 't is het aldergrootste goet 't welck ons de gratie kan geven op dese wereldd, hierom wafst dat seyde den *H. Petrus Apostel* in *synen eersten brief aen't 4. Capittel. Lieve kinderen lydt en verdraeght, maer niet als quaetdoenders, maer als waerachtige dienaren Jesu Christi, en soo gy-lieden lydt op dese maniere acht voor eer en voor een alder-grootste glorie de vervolgingen en lyden.*

Het gemeyn spreek-woort van dese suyver duyve was *lyden oft sterven*. Al oft sy wilde seggen, oft wel ick moet sterven lydende voor de liefde Godts, oft wel ick moet sterven by faute van lyden. Aengesien myn leven tot deser eynde is om te lyden voor *Jesus Christus*: ick en achte geen leven dat niet en is vergeflichkeit met het lyden: en hierom wil ick myn leven eynden lydende.

't Is voorwaer een schoone lessē oft onderrichtinge sterckelyck radende, ende onderwysfende de leeringe van het Cruys, sy wesfende gehecht aen het selve Cruys onderwees lydende, en sy lyde leerende, en op de selve maniere gelyck het Cruys is geweest den predickstoel, alwaer onsen Salighmaecker heeft volmaeckelyck leeren lyden: alsoo den kercker en al het lyden van de *H. Teresa* hebben geweest een

Predickstoel in de welcke sy ons heeft gedaen de alderfchoonste leeringe om te lyden ter liefde Godts.

Maer eylaes ! een ongeluck voor ons die geen afflictien, geen lyden en hebben, en die noyt jet en hebben verdragen op dese werelt. 't Is hier ô devote zielen daer wy mogen en moeten storten een overvloed der traenen om dat wy noch het geluck niet en hebben gehadt van te lijden voor Godt : 't is hier dat wy ons moeten beklagen en quellingen maecken om dat wy noyt gequelt en hebben geweest. Hier is't dat moet voortkomen een aldergrootste torment, noyt gehadt te hebben quellingen en Cruycen, 't is hier dat ons grootste Cruys moet wesen te leven sonder Cruys. Het aldermeeste torment moet ons wesen te leven sonder torment. Niet een mensch en moet wenschen te leven sonder te dragen op sijne schouderen het Cruys en *Jesum* soo geladen naer te volgen.

Tot hier toe zijn het de woorden ende redekavelinge van den *Bisschop Pallafox*.

Wel dan worden wy bedwongen te seggen dat de *H. Moeder Teresa* heeft gehadt den derden vleugel van den *Seraphin* oft den derden eygendom der *Seraphinsche* liefde te weten *geerne lyden ter eere Godts*, laet ons malkanderen dan verwecken door dit schoon exempel van een dochter, een maecht, een *Teresa* om oock geerne te lijden.

Den *Wysen-man* seght : (*Cap. 4.*) *gelyck het gout in't forneys, heeft den Heer de Heyligen beproeft.* Ende *David* (*Psal. 33.*) seght: *veel oft menighvuldigh zyn te tribulacien der rechtveerdige*, wel hoe *David* hebby niet ge-
faelt?

faelt ? Wildy misschien niet seggen van de onrechtveerdige. Hier op schryvende onsen geleerden *Mic-haël Eygnanus* anders genoemd *den onbekenden*, seght: (a) dat *David* seer wel geseyt heeft, *voorwaer veel zyn de tribulatiën, want noyt isser jemant rechtveerdigh geweest die geen tribulatiën heeft onderstaen.*

Maer wat wonder, want door het lyden wort den mensch schoon gemaect als eenen bruydegom.

Ick ben indachtigh eens gehoort te hebben, hoe dat'er een jonge dochter passeerde voor by eenen barbiers winckel, en dese hadde noyt sien scheeren? sy treet in huys en sy liet daer eenen man sitten in eenen stoel omringelt met een wit kleet, met't hooft op geheven, en daer by sy aenmerckt, dat den barbier in sijn handen neemt een scheermes en dat hy daer mede loopt naer de keele toe van desen man: sy begint te roepen, te schreeuwen moort, moort, en kryt en weent, den barbier nam haer vast, en seyde wel dochter wat komt u over ? Waerom roept gy soo benaudelyck ? Wat schort u ? Wel seyde de dochter, ick ben geheel ontstelt om dat ick u sien gaen, om dien man de keele af te snyden. Den barbier seyde, neen dochter 't is soo niet : maer sit wat neder ende neemt oogherck tot het eynde toe, en spreckt my daer naer aen ; naer veel bidden sy liet haer geseggen en sat neder : den barbier vervolght sijn werck ende raseert af den langen groven baert, en stelt desen man sijn knevelen en baert soo nettens op als eenen bruydegom, dese dochter dit siende sy sprack den barbier aen met de woorden van

David

(a) *Multæ tribulationes, &c. vere multæ, quia nunquam aliquis fuit justus qui tribulationes non sustineret. Incognitus.*

David (Psal. 51.) als een scherpsnydende schaers hebt gy bedrogh gedaen; want ick meynde dat gy hem de keele fout af-gesneden hebben ende nu soo bevinde ick hem heel soet en schoon als eenen bruydegom.

Alfoo oock veel meynen en oordeelen, dat die menschen de gene die vervolght worden, en die veele lyden, en tegenspoet verdragen, dat sy verlaten zyn en vervolght van Godt, ende 't is al wel overleyt geheel contrarie, want den Heer als eenen barbier met sijn schaers der tribulation raseert af alle onvolmaecktheden, ende maect dese weerdige en schoone zielen bequaem om in de bruyloft der eeuwige glorie te komen.

Al dan die aengenaem zyn aen Godt, expresselyck om dat sy hem behagen, soo moeten sy lyden. Hoort wat daer geschreven staet in't boeck Tobias 1. (12. Cap.) om dat gy aengenaem waert aen Godt, 't is nootsakelyck geweest dat de quellingen en bekoringsen u souden beproeven. Den tegenspoet geeft te kennen wat dat in den mensch is, oft hy heyligh is ofte niet.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben, hoe dat by een waren vergadert veel *Philosophen*, en sy begonden onder malkanderen te ondervragen, op wat maniere den mensch kan beproeft en bekent worden, d'een en d'ander seyde sijn meyninge.

Eenen die seyde den mensch wort beproeft op de maniere van't glas, het glas is schoon en klaersijgende, en nochtans ten wort niet beproeft met het gesicht oft het goet is, maer met te raken, want als het geraeckt wort als dan door den klanck wort het beproeft, want soo het geheel is het geeft eenen klaren en geheelen klanck, maer soo 't gespleten, ge-

kraecht, oft niet geheel en is, het geeft eenen dooven klanck. Alsoo is't met den mensch gelyck ons leert den *H. Gregorius*: (a) *hoedanigh* (seght hy) *een jegelyck is van binnen, den tegenspoet van schande en ongeluck sal hem beproepen*. Want soo jemant is als een *Seraphinsche Teresa* in den tegenspoet, sal hy den Heer loven en dancken over het present der Cruycen. Maer soo hy geborsten is, ende niet bequaem en is om een woordeken te verdragen, in te houden, hy sal klagen en murmureren.

Men leest met beschaemde roode kaecken van de heydensche *Philosophen*, onder andere van *Aristippus* die Discipel is geweest van *Socrates*, den desen wordende geraecht met een blasphemerende tonge, verrock en liep wegh: een ander volghde hem naer en vraegde waerom hy wegh liep sonder te antwoorden, waer op hy seyde. (b) *Aen u is gegeven de macht van te vermaledyden, maer aen my't selve te hooren*. Alsoo behoorden te wesen alle Catholycken om met het *H. Geloof* de wercken te besitten.

Den *H. Vader Augustinus* in sijn 18. *Sermoon* seght: veel Christenen zynder, jae oock geestelycke personen, welcke soo hun een woordeken wort geseyt, soo sy geraecht worden in't minste, sy murmureren, sy gaen sonder spreken, dese zyn geborste glaesen: het schynt dat sy heyligh zyn, maer sy zyn noch verre van daer. Den anderen *Philosoph* seyde den mensch wort beproeft en bekent op de maniere van het goudt.

Isidorus vertelt ons hoe dat den carbonkel steen, ge-

(a) *Qualis unusquisque intra se lateat illatæ contumeliæ probant.*
S. Gregor. l. 1. Dialog. (b) *Tibi data est potestas maledicendi, mihi vero audiendi.* *Aristippus.*

worpē zijnde in het vier niet uyt en schijnt bovē de brandende kolen, maer soo jemant overvloedigheyt der wateren giet op het vier, het wort geheel gebluft al de kolen zijn swert en als doot, maer als dan den carbonkel-steen toont wat hy is blijvende met sijn brandende koleur.

Alsoo op dese werelt veel wandelen als brandende in de Seraphinsche liefde; jae niemant soude konnen onder-kennen wie heyligh zijn, maer den tegenspoet, de wateren der tribulatiē maecten het kenbaer, want al die afwyken van't lyden ende murmureren, dit zyn geveynsde heyligen, maer die thoonen een blyd' aensicht, een blyd' gelaet, gelyck onse *H. Moeder* heeft betoont sittende in den kercker, dese zyn enen karbonkel steen, dese toonen dat sy een herte hebben vol vier der liefde, veel wateren der tribulatiē en hebben niet konnen uytblusschen de liefde. Wel seyde *Paulus*, wat oft wie sal ons verdeylen van de liefde Christi? Misschien de benantheyt, oft naecktheyt, oft de doot, oft 't swert? Geensins.

Den *derden Philosoph* seyde: den mensch wort beproeft gelyck de druyve in de wijn persse.

Den *H. Vader Augustinus* overleggende hoe het al afloopt met de wijn-druyve, seght, dese hangen aen den wijngaert ende daer toe wort de persse bereyt gemaect om dese te persen maer de druyven en zyn geen wijn voor dat sy geperst en zyn: och (seght hy) (a) 't is sulck een profijtige persinge oft verdruckinge: de wijn druyve wort gesmeten in de wijnpersse sy wort gepraemt, betrappelt, gestooten, het schijnt dat haer ongelijck en injurie geschiet, maer dese injurie oft affront

(a) In torculari fructuosa pressura, uva mittitur in torcular, premitur, injuria videtur fieri uva sed ista injuria sterilis non est, imo si nulla injuria accederet sterilis remaneret. *S. August.* in *Psal.* 83.

254 *Het VIII. Cap. van de Herte Ses*
en is niet onvruchtbaer, jae dat meer is dat'er geen injurie by en quame de wyn-druyve soude onvruchtbaer blyven, en soude geenen wyn worden.

Den Propheet David in sijne vervolginge en tegenspoet riept tot Godt, gelyck daer staet geschreven in sijn 55. gesanck. *Heer ontfermt u mynder want den mensch heeft my betrappelt, verstootten ende qualyck behandelt den H. Augustinus* hier op schryvende, seght, (a) *en wilt niet vreesen om dat u den mensch verworpt, misacht en betrappelt heeft gy hebt wyn, gy zyt een wyn-druyve geworden op dat gy soude gestooten worden.*

Dit wel wetende onse *H. Moeder Teresa* noyt en heeft men haer hooren klagen als sy vervolght wiert, vernedert wiert, gevangen wiert, maer ter contrarie in alle haere verdruckingen maecte sy blyschap, haer ziele dronck den uyt-gepresten wyn tot geestelycke dronckenschap toe. Want in het lyden leefde sy als onlydelyck, niet voelende de uytwendige ellenden, door het groot contentement t welck in't lyden vont haere ziele.

De *Philosophen* seggen een spreek-woort, (b) *t gene van binnen is, verbiet t gene van buyten komt.*

Dit wort uytgeleyt onder de *Philosophen* met een gelijckenisse op dat wy't selve te beter souden verstaen.

Daer sal wesen een delicaet joffrouken sieck te bedde met een groote heete kortse, en dese roept gedurigh om wat goets, wat soets, wat leckers, de Moeder haer dochter beminnende, oft het haer gesont is ofte niet, sy maect een suypen oft kandeel-

(a) *Noli timere quia conculcavit te homo vinum habeto, uva facta es ut calceris. S. August. in Psal. 55.* (b) *Intus existens prohibet extraneum. Axioma.*

ken vermengelt met 't beste suyker, sy geeft het aen de dochter en seght, coragie myn alder-lieffte kint, drinckt van dit soet suypen 't is soo goet, 't is soo lekker, ick hebbe het self gemaect.

De dochter neemt den becker aen haeren mont, en begint te drincken, en terstont roept sy och moeder 't is soo bitter, 't smaectt soo qualyck, en ten waer saken gy't selve hadde gemaect ick soude meynen dat'er jemant alssem hadde in-gedaen. Moeder ick en kan dien bitteren dranck niet drincken.

Wel wat is dit te seggen, de dochter noemt bitter dat nochtans soet is. De reden hier van is, een humeur geheel bitter 't welck voort-komt vande sieckte en bederft den smaect: want *'t gene van binnen is verbiet en bederft alle soetigheyt dat van buyten komt.*

Alsoo ter contrarie de *H. Teresa* sieck wefende van de liefde tot Godt welke liefde haer ziele hadde soet gemaect al wat van buyten quam, alle vervolginge, alle ellende, alle Cruycen het smaecte al soet, jae soo soet dat sy gedurigh riep. *Oft lyden ofc sterven: anders en begeer ick niet Heer dat gy my geeft: wel wetende dat naer de maete van de liefde welke Godt tot een ziele draeght, hy lyden over sent.*

Aengesien wy hier spreken van de Cruys-straet en het lyden, ick en kan noch en magh ende en sal niet achter-laten, hier by te brengen 't gene dat ick lese in haeren 51. Brief welke sy heeft geschreven aen de *Carmeliteressen van het Convent van den H. Joseph in Sevilien.*

JESUS, MARIA, JOSEPH.

De gratie des H. Geests zy met u lieden. Weest voorzeker myn dochters ende myn susters, dat ick noyt en hebbe gehad sulck een liefde voor U. L. gelyck ick heb-

be tegenwoordigh ende dat gy-lieden noyt en hebt gehad een soo schoone occasie om te behagen onsen Heer, die U. L. doet een besonder weldaet, laetende proeven jet van sijn Cruys, en te smaeken een deel van sijn verlatinge, als hy riep tot sijnen Vader, waerom hebby my verlaten?

Geluckigh is den dagh op welcken gy-lieden treede in dese stadt aengesien een soo schoon weder was bereyt gemaect, voorwaer ick drage U. L. jaloursheyt, en om de waerheyt te seggen als ick verstont al de veranderingen welcke geschiet zijn in U. L. huys, welcke my getrouwelijck zijn overgebracht, maer boven al als men my seyde dat men U. L. wilde nyt'er stadt doen gaen, en andere particulariteyten. 't Was verre van my te bedroeven, want ick hebbe ontfangen een aldergrootste blijfchap inwendigh: siende dat sonder U. L. te doen passeren de Zee, onsen Salighmaecker heeft U. L. willen ontdekken de mijnen ende de eeuwige thresfooren, welcke U. L. sullen oorsaecken veel rijckdommen en ick hope in sijn Goddelijcke grootmachtigheyt dat gy-lieden sult deelachtigh maeken het geheel landt alwaer wy zijn. Want ick laete my sterckelijck voorstaen, dat de bermhertigheyt Godts U. L. sal helpen, en sal geven sterckte om te verdragen al desen arbeyt sonder jever's in te vergrammen.

Coragie schept moet mijn dochters, zijt indachtigh dat Godt noyt aen jemant meer arbeyt en swaerigheyt oversent, als hy wel kan verdragen, en denckt altijd dat Godt is met die benaut zijn: aengesien dit seker is, daer en is niet te vreesen.

Den Bisschop Pallafox hier op desen Brief schryvende seght. Desen brief is een van de alderheylighste, en van de alderbeste geschreven, van de alder-welsprekenste, en van de alder-geestelyckste,

van al dat in den Boeck staet, soo dat 't soude wesen benomen de klaerheyt, dese willende voordr uytleggen, ick en sal dan hier op desen Brief niet seggen, aengesien sy geen aenmerckingen van noode en heeft.

O Cruys straet 't is my leet dat ick 't niet langer en magh maecten, want soo ick wilde seggen al dat seggelyck is van dese, ick en soude noyt gedaen hebben, want 't is *De straete sonder eynde*, ons leydende in't leven sonder eynde, te weten de eeuwige glorie.

Ick worde bedwongen te fluyten, maer aengesien alle menschen beminnen 't eynde van 't lyden te weten het eeuwigh verblyden, ick moet verhaelen een seker fabelken, 't welck ons de waerheyt sal leeren.

Daer wort vertelt hoe dat de vorschen oft puyden op den tydt als de beesten spraken, een s hebben aengesproken de vogelen die daer quamen drincken uyt de grachten, alwaer sy swommen, en sy seyden wel vogelkens gy-lieden komt hier gedurigh drincken en daer naer gy-lieden vlieght al singende in den Hemel: 't waer goet dat gy-lieden ons mede wilde laeten gaen. Den vogel antwoorde ick ben te vreden komt met ons, maer gy moet onderhouden twee conditien, *ten eersten* gy moet een stockken hebben in uwen mont ende de twee eynden sult gy leggen een op mynen vleugel, en een op den vleugel van mynen medegesel. *Ten tweeden* gy sult moeten swygen, want soo gy komt te spreken, gy sult afvalen ende den hals breken. Den vorsch is te vreden, sy aenveert de twee conditien, sy neemt eenen stock en laet de selve rusten op dese vleugelen van de twee vogelen. Nu de vogelen op-vliegende sy wiert

mede gevoert, 't welck siende al de andere vorschē sy begonden te quateren en te roepen, geckende met desen vorsch, 't welck hy niet langer konnende verdragen, doet haren mondt open, en begint te preutelen ende te murmureren en siet den mondt opende verliest den stock en valt van boven neder. 't Is een fabel maer niet berooft van de leeringe der waerheyt. Wy lesen in de levens der Heyligen hoe dat sy nu singen in de Hemelen, wy souden oock al geerne met hun vliegen in den Hemel, den Heer is te vreden, mits wy twee conditien volbrengen. *Ten eersten*, dat wy een stockken, dat is te seggen, ons Cruysken op nemen en dat laeten rusten op den bystant van de Goddelijcke gracie. *Ten tweeden*, dat wy niet en souden murmureren maer verduldighdijck en geerne lijden, want daer staet geschreven. *In de verduldigheyt sult gy-lieden uwe ziele besitten.* (Luc. 21)

Maer al te veel volgen de vorschē naer, soo jemant ons maer en begeckt, bespot, men laet het Cruys vaeren ende men begint lustigh tegen te spreken en te antwoorden. En soo valter al vele uyt het lijden, te weten uyt het profijtelijck lijden, want den mensch is altijd onderworpen aen't lijden. Maer geerne lijden is Seraphinschelijck leven, 't is met profijt der zielen lijden. 't Is lijden naer 't welck volght verblyden. Overleght de waerheyt van die naervolgende Liedeken.

I.

Ist niet goet gekruyst te zyn
 Om aldus meer te verkeeren
 Met Godt om van hem te leeren
 Bly te zyn in onse pyn

In't Cruys leert men altijd sterven
Sterven naer den ouden mensch;
Sterven om hier naer te erven
't Gen' dat gaet naer alle wensch.

2.

't Cruys is voorwaer, niet soo swaer,
Als't met liefde wort gedragen
't Wort dan soet en vol behaegen
Want dees mensch volght Christum naer,
Christum volght hy naer in't lijdē
En dat is de rechte baen:
Om naer't lijdē te verblijden
En den Hemel in te gaen.

3.

Feder soeckt den Hemel schoon,
Maer het lijdē wilt hy vluchten
In de Cruys-straet maeckt gy suchten
En nochtans hy mint den loon.
Waer zijn nu de goede zielen?
Waer zijn sy die minnen 't Cruys?
Waer zijn sy die noyt en vielen?
Met het Cruysken van hun huys.

4.

Oorlof ziele voor het leest
Wilt nu leeren, en onthouwen
't Gen' u noyt en sal berouwen,
Stil te lijdē is al best.
Leert u selven overgeven
In de handen van ons Heer
Aldus sal uw' herte leven
In de droefheyt nimmermeer.

Den vierden vleugel oft eygendom der Seraphinsche Liefde is, Godt hebben voor een eenigh voorworpsel der liefde 't welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa.

DEN H. Vader Augustinus seght: (a) *Het leven van het herte is de liefde.* Laet ons oogmerck nemen op al de litmaeten van den mensch, jeder heeft sijn ruste, de handen en wercken niet altydt, de voeten en gaen niet altydt, de oogen en sien niet gedurigh, en soo van al d'ander litmaeten kunnen wy spreken, uytgenomen van't herte, want al slaept den mensch, het herte is in gedurige roeringe, gelyck dan het herte, noyt en kan noch en sal rusten, alsoo wilt den H. Vader seggen dat 't herte niet en kan wesen sonder liefde, 't zy vleeschelyck, 't zy wereltsche, 't zy Goddelycke, het herte moet jet beminnen, ende op dat 't herte niet en zy sonder de liefde noch sonder leven want *'t leven van't herte is de liefde, verweckt dan* (seght Augustinus) (b) *in U. L. de liefde, beminde broeders.* Op dat uw' herte leve door een H. Liefde.

De liefde heeft dat, te weten als sy volmaeckt is (van welcke ick hier nu spreke) (c) *dat sy tot haer treckt al de genegentheden* soo ons leert den H. Bernardus. Maer wat wonder? Want de liefde en kan maer hebben een voorworpsel.

Laet ons dit beter doen begrypen, met een hoogh concept der Godts-geleerde, dese vraeghden onder malkanderen: waerom dat Godt den Vader niet en

(a) Vita Cordis Amor. S. Augusti, l. 3. de Trin.

(b) Excitate ergo in vobis Amorem fratres. S. August. in Psal. 33.

(c) Amor ceteros in se traducit affectus. S. Bernard, serm. 83. in carite.

kan voort-brengen noch eenen anderen soon, gelyck aen dien die hy vander eeuwigheyt heeft gebaert.

De reden is dese, om dat (a) *hy heeft uyt geput al sijn oneyndelycke macht*, want in de Contemplatie oft beschouwinge van sijn wesen, heeft door dese beschouwinge gebaert een model van alle sijne Goddelycke volmaecktheden: sonder eenige verminderinge oft vermeerderinge: soo dat Godt den Vader sy selven uytgeput hebbende, daer en resteert niet meer om mede deelachtigh te maecten aen eenen anderen soon.

Ten gaet niet in d'eeuwige generatie, gelyck het gaet met de tydelycke, want den mensch en geeft maer een deel van sijn substantie aen sijn kinderen, waer van komt, dat Vader niet een alleenlyck, jae 20. kinderen en meer kan krygen: maer Godt den Vader gevende geheel, en gansch sijn Goddelycke substantie aen sijnen Soon, en kan geen anderen hebben, en door nootsaekelyckheyt hy blyft in der eenwigheyt *den eenigen geboren Soon die is in den schoot des Vaders.* (Joan. Cap. 18.)

Op dese selve maniere gaet het met de Seraphinsche liefde, want als den wille aldus bemint, de ziele put haer uyt geheel en gansch, en sy geeft haer geheel tot het voorwerp 't welck sy verkiest te beminnen, want die wat anders met Godt mede bemint, en heeft den vierden eygendom niet der Seraphinsche liefde, hoort *Augustinus*, (b) *want (seght hy) min bemint hy u Heere die met u wat anders bemint 't welck hy om u niet en bemint.*

R 3

Hier

(a) Theologus Exauit omnem suam potentiam.

(b) Minus enim Domine te amat, qui tecum aliquid amat & quod propter te non amat. S. August.

Hier geeft den *H. Vader* een schoone lesse ons leerende, niet dat in de werelt is tot ons eygen selven toe, ende onsen even-naesten te beminnen, ten zy om Godt, 't is eenen jaloursen Godt, onsen Godt hy wilt alleen wesen ons voorworp der liefde.

De *H. Seraphinsche Moeder Teresa* dit wel wettende, op dat sy een Seraphinsche liefde soude besitten, heeft, al wat Godt niet en was geacht als eenen niet, en onweerdigh bemint te worden, hoort haer spreek-woort *Todo lo que no es Dios nada es*, dat is: *Al wat Godt niet en is: is niet*. En vervolgelyck niet weerdigh om bemint te worden, ten zy Godt alleen: heeft de *H. Teresa* niet bemint haren even-naesten: sonder twyffelen jae maer dese heeft sy bemint met Godt: ende om Godt.

Verstaet dit met een gelyckenisse, in de rekeninge van het getal, al wat geteekent wort met een O wort voor niet gerekent, maer soo daer voor de O staet het getal van I. En daer naer een oft twee jae dry O O O 't maect terstont thien hondert, duy-sent, &c. Alsoo seght onse *H. Moeder Teresa* al wat geschapen is, is niet, 't is een O, de menschen zyn een O, maer soo dese bemint worden ter eere Godts sy worden deughdelyck en doen profijt aen de ziele. Ick laet U. L. peysen hoe ryck dat de *H. Teresa* is geworden al achtende niet, dat is te seggen niet weerdigh om bemint te worden ten zy Godt onsen al, geduerigh voorstellende.

In dese betrachtinge heeft sy haer selven uyt geput, al haer genegentheden oft affectien stierende tot haer eenigh bemint voorworp, Godt.

Eenen leeraer schryvende van't herte tot Godt te

stieren, dede schilderen een herte en onder wiert geschreven *Totum aut nihil*, dat is: geheel oft geen deel. Alsoo Godt handelende van onse liefde, hoe veel wy hem souden moeten geven, seyde ick wil u herte geheel. Hoort sijn Gebodt, *gy sult beminnen uwen Heer uwen Godt, nyt geheel uw' herte, nyt geheel uw' ziele, nyt al uw' macht &c.* (*Matth. cap. 22.*)

Men vraecht waerom in d'oude Weth onder andere beesten voor onsfuyver en onweerdigh wiert geacht tot offerhanden den haen: anders geen reden heb ick konnen vinden, als om dat dese beeste aensiet met een ooge den Hemel, en met d'ander de aerde Godt niet begeerende alsulck een gedierte tot offerhande gaf te kennen, dat al de gene die Godt willen beminnen en oock de werelt, niet aengenaem en waren, noch weerdigh tot offerhande om te komen in d'eeuwige glorie.

Dit heeft *Christus* kenbaer gemaect by den Evangelist *Lucas* aen't 9. Capittel. *Niemand sijn handt aen den ploegh slaende ende achterwaerts siende, is bequaem tot het Rijcke Godts.*

Den *Propheet Isaias* cap. 6. sprekende van de *Seraphinen* ende haer ses vleugelen: onder ander saeken wat dat sy deden met de vleugelen, seght, met twee deckten sy haer aensicht, om alsoo te kennen te geven aen de zielen, welcke soecken te volbrengen de eygenschappen der *Seraphinsche* liefde, onder andere dat sy moeten hen aensicht decken, dat is te seggen af-keeren, en geen voor-worpsel aensien als dat hun kan vervoorderen tot de liefde Godts.

Dit wel wetende onse *H. Moeder*: heeft de *Religie*

der Carmeliten geheel gereformeert, nauw fluytende en met stercke trailien en gordynen daer voor maeckende, om alsoo af-getrocken wordende van alle werelycksche voorwerpen, haer eenigh voorworp, Godt, beter te betrachten. Daer en boven groote swerte wylen over het aensicht, haer dekkende als een Seraphin. Om soo beter te contempleren oft te beschouwen haeren Bruydegom: ende alleen hem te soecken.

Ick ben indachtigh dat ick was hier binnen Antwerpen op den Feest-dagh van den *H. Franciscus*: in een Kercke van sijne dienaren, aldaer hoorende het Sermoon, daer quamen in een deel Joffrouwen opgestelt als Kermis-poppen: à la mode van hoofde tot de voeten, ende aen den hals van achter en voren soo ontdeekt en ontbloot, dat ick oordeelde by my selven dat sy quamen in de Kercke om haer vleesch te verkoopen: ick wenschte terstont de vleugelen der Seraphinen om dese hoofden, borsten en halsen te bedecken: dat niemant en denckt by sy selven dat ick een lichtveerdigh oordeel hebbe gedaen, als my docht dat sy quamen om haer selven, en haer vleesch te verkoopen.

Ick vraegh U. E. waer't saken jemant passerende voor by eenen winckel, alwaer voor de deure hingen hamelbouten, ribben der schapen, en dat hy seyde daer verkoopt men vleesch: soude gy-lieden desen achten licht van oordeel, geensins. Alsoo segh ick dat jemant bloot gaende met haer borsten, en hals ontdeekt, dese stelt haer selven te koop.

Met bloedige traenen zyn te beklagen dese manieren van doen, want menigthe zielen zyn daer

door getrocken tot de begeerte des vleesch : dese voorworpen trecken de zielen van 't Goddelyck voorworp ; veel mogen seggen: *Myn ooghe heeft gestolen myne ziele (Proverb. cap.)* te weten als ick myn oogen quaelyck hebbe bewaert , aensiende ongelycke persoonen. En dese Joffrouwen door haer linten en faveurkens maecken als netten , en't vleesch bloot om soo aen te locken en te vangen ongelycke persoonen. Op dat niemant gram en worde , om dat ick misschien te paecktelyck de waerheyt segge , weet dat 't myn concept niet en is maer't is de schoone onderwysinge van den ouden *Meffreth* : eenen Predicant naer Godts herte , niemant vreesende , en de waerheyt niet swygende. Hoort wat hy seght : (a) *Sommige Maeghden vercierden haer aensichten, en haer borsten, &c. Wel wat willen sy wat is haer begeerte uyt sulck een ornament? Ten zy soo ick oordeele, om te vangen teere Jongelingen, want soo gepalleert sy gaen naer de Baletten, naer de dansen, alwaer sy veel vangen en versmooren in de sonden.*

Wat dunckt U. E. van desen Leeraer , soude wel eenen Predikant soo groot van couragie zyn , dat hy sulckx aen dese soude derven seggen ? Voorwaer weynigh hebben dese stoutigheyt.

David die badt den Heere , op dat hy wel soude sijn oogen bewaren om soo de ydelheyt niet te sien. *Heer* (riep hy) *keert af myn oogen , op dat se niet en sien de ydelheyt. (Psal. 118.)*

Onse *H. Teresa* om de ydelheyt niet te sien , heeft

R 5

de

(a) *Quaedam virgines ornant facies suas , pectora , &c.*

Quid enim ex tali ornatu volunt , nisi ut aestimo , incautos capiant adolescentes , procedunt enim sic ornatae ad choreas , ubi plurimos capiunt , & in peccatis submergunt. Messreth serm. CXV. tit. 6.

de werelt verlaten. En om beter noch bedeckt te worden van de ydelheyt, heeft haer *Religie der Carmeliterfen* gereformeert, inwendigh en uytwendigh, nouw besluytende, om alsoo als een Seraphin met de vleugelen der eenigheydth haer te bedecken, en geen voorworpen te sien als de welcke haer voortganck deden in de liefde.

Als men een eenigh voorworp bemint, den mensch verandert in't gene hy bemint.

Eenen ouden *Philosophus* seyde: *de liefde sal uwen smit wesen, dat suldy worden 't gene dat gy sult hebben bemint.* Want gelijk den smit door't vier en sijn mede-werckinge doet 't yfer het wesen aennemen 't welck hy bemint: Alsoo den mensch mede-werkende met het vier der Goddelijcke liefde, sal sy selven veranderen in Godt is't dat hy hem bemint.

De *H. Schrifsture* helpt dit concept, als sy seght hoe dat de sondaren veranderen in't gene sy aenbidden en lief-hebben: *Sy zijn geworden grouwelijck gelijk dat sy beminden.* (*Osee cap. 9.*) Om dese reden *David* misprijfende de ongeloovige, wenschte dat sy souden gelijk worden aen hun Goden, hebbende handen sonder daer mede hun te kunnen beschermen oft te gebruycken in den oorloge, hebbende voeten dat sy de selve niet en souden kunnen verroeren om te vluchten met een woort geseyt, hy wenschte dat sy souden worden als statuen van steen oft hout die sy aenbaden. Hoort sijn woorden. *Dat sy gelyck worden aen de afgoden die dese maecken, en al die op dese vrouwen.* (*Psal. 113.*)

Den hoogh-vliengenden Arent der Doctoren den

H. Au-

H. Augustinus (a) *ist dat gy aerde bemint (seght hy) gy zyt aerde, soo gy den hemel bemint gy zyt den hemel? soo gy Godt bemint, wat wilt gy dat ick segge? Gy zyt Godt. Godt is door de liefde gekomen tot de menschen en hy is mensch geworden.*

Is't faecken dan, dat den mensch klimt door liefde tot Godt, hy wort Godt gelyck.

't Forneys der Goddelycke Liefde is het *H. Sacrament des Antaers*, tot het welcke gaende een Seraphinsche ziele vol liefde, en't selve nuttende sy verandert geheel in *Christus*. Hoort den *Engelschen Leeraer* spreken van de kracht des Broots der Engelen. (b) *Den mensch wort Godt gelyck, met de kracht van 't Lichaem Christi.*

Ende gelyck het *Lichaem Christi* is levende onder de gedaente des Broots vervolgelyck en nootfaeckelyck is aldaer oock het *H. Dierbaer Bloedt Christi*, 't welck veroorsaect in onse ziele de gelyckenisse *Christi*. Hoort den *H. Joannes Guldemont* (c) dit *H. Dierbaer Bloedt maeckt, dat het Conincklyck beeldt in ons openbaert. De H. Seraphinsche Moeder Teresa*: vertelt wat dat aen haer is geschiet. Hoort haer eygen woorden.

Op eenen *Palm-sondagh*, recht soo ick gecommuniceert hadde, bleef ick soo verheven in den geest, dat ick oock de *H. Hostie* niet en konde doorswelgen ende de selve in mijnen mondt houdende, docht my waerachtelijck dat mijnen mondt heel vol bloeds was, jae oock mijn aensicht ende mijn geheel lichaem scheen my daer mede overgoten te zyn, ende het docht my werm te zyn al-even-eens al oft den Heere het

(a) Si terram amas, terra es, si caelum amas caelum es: si Deum amas quid vis ut dicam? Deus es, Deus amore venit ad homines & factus est homo. *S. August.* (b) Assimilatur homo Deo, virtute Corporis Christi. *S. Thom. Aq. opus. 51. cap. 25.* (c) Hic sanguis facit, ut imago in nobis Regia floreat. *S. Joannes, Chryf. loms. 45. in Joannem.*

eerst versch gestort hadde, ende de soetigheyt die ick doet gevoelde was uyt-nemende groot, ende den Heere seyde my dese naervolgende woorden *Dochter ick wil dat u myn Bloet sal profijt doen, ende en vreeft niet dat u myn berrhertigheyt onbreken sal: ick hebbe dat H. Bloedt gestort met groote pijn, ende gy geniet dat nu met soo groote vrengh, als gy siet, ick betaele u wel genoegh de bly-schap die gy my op desen dagh hebt aengedaen.*

Jemant door nieuwsgierigheyt gedreven zynde sal vragen wel wat bly-schap hadde de *H. Teresa Christo* aengedaen op den *Palm-Sondagh*.

Sy hadde wel 30. jaeren lauck op desen dagh *Christum* genoot in haer ziele te willen komen logeeren, aengesien dat het den dagh was van sijnen intré oft komfte binnen *Jerusalem*, alwaer hy met alle triumphé wiert ingehaelt, maer binnen wesende niemant en noode *Jesum* aen tafel noch plaetse en wiert op-ge-offert om te herbergen, dit overleggende de *H. Teresa* noode hem op desen dagh met een besondere devotie en ontfinck hem door het *H. Sacrament des Antaers* in haer ziele. En voor dese bly-schap soo heeft *Jesus* haer ziele besproeyt ende gewassen met sijn *H. Dierbaer Bloet*, door welcke besproeyinge sy is geschildert geweest, ende gelyck geworden en verandert in het Beelt *Christi*, gelyck wy terstont hebben verstaen uyt den *H. Joannes Guldemont*, te weten hoe dat (a) dit *H. Dierbaer Bloet* maecht dat het *Coninckx Beelt* in ons voortkomt.

Onse *H. Seraphinsche Moeder Teresa*, volbrengende den vierden vleugel oft eygendom der *Seraphinsche liefde*, te weten Godt hebbende voor haer eenigh

(a) *Hic sanguis facit, ut imago in nobis Regia floreat, ut supra.*

voorworp der liefde is verandert in't gene sy beminde, te weten in Godt, soo dat men haer met recht magh noemen de Goddelycke *Teresa* aen *Jesus* gelyck.

Is't saken dat eenen sondaer die den duyvel bemint verandert in den duyvel, waerom dan en souden wy niet mogen seggen dat een *H. Teresa Jesum* beminnende als eenen Seraphin oock *Jesus* is gelyck geworden ende verandert in *Jesum*.

Dat den sondaer in den duyvel verandert boven't gene wy tot preuve geseyt hebben. Laet ons noch breeder doen verstaen om alsoo den sondaer meerder schrick te geven van de sonde.

Hoort onsen alder-geleertten *Michaël Eyguani* anders genoemt den onbekenden. Schryvende op dese woorden van *David*, (a) *nochtans den mensch gaet voor by in een beelt, seght: want alle zielen sondigende, maecte in haer selven het beelt van den duyvel door de schult.*

Och hoe veel zielen zyn schilderyen der duyvelen geworden, oft om beter te seggen zyn verandert in den duyvel, door het aensien van naeckte, oneerlycke schilderyen, want op dese gespeculeert hebbende, het blyft geprint oft gedrukt, gesneden in de imaginatie, en dit voorworp komt gedurigh te voren, en daer door kryght men bekoringen, genoeghte, plaister, verweckselen, quade begeerten, en veel komen tot het oneerlyck werck, en soo schilderen sy het beelt van den duyvel in de ziele.

Godt *Adam* geschapen hebbende suyver, net vol van gratie, *Adam* door het misbruyken van sijne vrywilligheyt heeft overtreden 't Gebodt des Heeren.

Godt

(a) Verumtamen in imagine pertransit homo : quælibet enim anima peccans, in se imaginem diaboli facit per culpam. *Incognitus in Psal.* 83.

Godt daelt uyt den Hemel ende roept door't geheel Arts Paradys, en seght, *Adam, Adam, waer zijdijs?* (*Gen. cap. 3.*)

Maer Godt aen u zyn alle dingen bekent, en niet is'er verborgen voor uwe ooge, hoe komt dat gy vraeght naer *Adam*, volgens de uytwendige maniere van spreken, het schynt dat hy u ontloopen is, en dat gy niet en weet waer hy gegaen is? Godt wiste seer wel waer hy was; maer om dat *Adam* door den val soo verandert was, dat hy 't beelt droegh van den duyvel riep tot hem als onbekent. Dit beschryft ons seer wel den *H. Joannes Guldemont* in *zijn Sermoon van Adam*: (a) *Adam waer zijt gy? Waer is mijn beelt nu kortelingh geschildert, hoe is dat beelt verandert in de alderschroomelijckste en leelijckste gedaente van den duyvel? en nu en presenteerde gy geen en Godt op der aerde, maer eenen schrickelijcken duyvel verbeelt gy in de helle.*

Siet hier wort *Adam* in staet der liefde genoemt eenen Godt, ende buyten den staet der liefde in den staet der doot-sonde, wort hy genoemt een veranderinge van't beelt Godts in de gedaente van eenen leelycken duyvel, soo dat wel wort geseyt van de *H. Seraphinsche Moeder Teresa* dat sy hebbende Godt voor haer eenigh voorworp der liefde, in't selve is verandert.

Voor slot sal ons dienen 't gene dat sy van haer selven verhaelt.

Op eenen sekeren dag Godt heeft my toe-gelaten dat ick mijn ziele sag, en dese bevont ick te wesen als eenen klaer-

(a) *Adam ubi es? Ubi est mea imago nuper depicta, quomodo transmutata est hæc imago in turpissimam dæmonis figuram & jam non vice Deum in terris, sed horribile dæmonium in inferno representas.*
S. Ioan. Chrysof., serm. de Adamo.

blinckenden spiegel. Boven, onder, aen de kanten in't midden over al sonder vleckke, ende in't midden van myne ziele oft spiegel sagh ick den lief-hebber mynder ziele, te weten Iesum.

Laet ons hier op wat oogmerck nemen, sy seght, dat sy haer ziele sagh soo klaer als eenen spiegel sonder vleckke, en speculerende sagh *Iesum* daer in. Wel als jemant liet in den spiegel hy vint sy selven daer in, hoe komt dan dat sy seght gesien te hebben *Christum*? met korte woorden hier op geantwoort, ick segge dat sy haer selven sagh maer door liefde verandert en *Christo* gelyck. O *H. Moeder*, is'er jemant die magh roepen als eenen anderen *Paulus* (*ad Galat. cap. 2.*) (*Ick leve ick en leve niet maer Christus leeft in my*) dat zyt gy ô Seraphinsche ziele gy leefde en gy en leefde niet.

Al wel overleyt 't is wel geseyt, want sy leefde noch niet de doodt gesmaectt hebbende, en sy en leefde niet, want haer leven was meer Goddelyck als menschelyck sy was op dese werelt met den lichaeme, en met den geest en haer liefde was sy in den Hemel want den *H. Augustinus* (seght) (a) die bemint staende op de aerde, is in den hemel.

Sy leefde ende en leefde niet, gelyck by exempel smyt eenen druppel regen-water in een zee der wel-riekende roose-wateren, hier in versmoort zynde desen druppel, is op dese werelt, en sy en is niet op dese werelt, sy is'er want sy is noch in't wesen der nature, en sy en is'er niet, om dat sy verandert is in't wel-riekende roose-water.

Alsoo onse *H. Moeder Teresa* haer selven worpende

(a) Qui diligit stans in terra in caelo est, *S. August.*

in de diepe zee der roose-wateren van de oneydel-lycke Goddelycke liefde, was te vinden in't wesen der nature maer verandert in de wel rieckende liefde, soo seer dat sy self bekent in haer ziele als in eenen spiegel haer selven gesien te hebben verandert in *Christo*. Wel dan mach sy seggen: *ick leve, ick en leve niet, maer Christus leeft in my.*

Dit zy genoegh van den vierden vleugel der Seraphinen. Godt gave dat alle menschen dat eenigh voorworp der liefde soo wel betrachten als een *Teresa*, als dan soude men meer Goddelycke menschen vinden als men nu vint.

§. VI.

Den vyfden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is, andere trecken tot de liefde Godts. Welck heeft gedaen onse H. Seraphinsche Moeder Teresa.

EN is niet genoegh Godt te beminnen, om te besiften den vyfden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde, maer men moet alle menschen daer toe trecken, en verwecken. Hoort de vermaeninge van den *H. Augustinus*: (a) *Soo gy lieden (seght hy) Godt bemint, treckt alle menschen tot de liefde Godts. Roept aen een jegelyck maect met my groot den Heere, ick en begeere alleen niet te beminnen, ick en begeere alleen niet omhelst te worden: treckse al tot de liefde Godts die by u zyn, en al die in u huys zyn: treckt al die gy-lieden kontsprekende, biddede met saechtmoedigheyt (Hy gaet voort) wat begeer ick? Waerom spreck ick? Waerom sit ick hier*

(a) Si Amatis Deum rapite omnes ad amorem Dei.

Clamate uniuersique & dicite, magnificate Dominum meum, nolo solus amare, nolo solus amplecti, rapite omnes qui vobis iunguntur, & omnes qui sunt in Domo vestra, &c. *S. August. in Psal. 33.*

Waerom leve ick ? Ten zy in dese myne intentie oft meyninge op dat wy t'samen aen Christo souden leven. Myn begeerte is dese.

Met sulck eenen brandenden yver was ontsteken onse *H. Seraphinsche Moeder Teresa*. En daer van quam dat sy altydt sprack van haeren beminden, om alsoo kenbaer te maecten haer herte vol liefde, en met woorden der liefde in d'ander herten de liefde te ontsteken en voort te brengen.

Tot deser eynde heeft sy geordonneert dat men in't geheel *Ordre* soude alle weken een deught voorstellen, op welcke men soude houden een geestelycke t'samen-spraecke, 't welck Godt lof noch over al, in onse *H. Religie* wort onderhouden; den Oversten vraeght aen jegelyck wat dat sy op de voorgestelde deught hebben gepeyst, en elck seght sijn goetduncken, en soo wort onderhouden de geestelycke t'samen-sprake, ingestelt van onse *H. Moeder Teresa* om malkanderen te verwecken tot meerder liefde Gods.

Jae de *H. Teresa* was soo verflonden in de liefde Gods, dat al waer't saken treffelycke Heeren haer quamen spreken van werelycke affairen, sy voeghde daer by gedurigh wat geestelycks, hopende door haer brandende woorden der liefde, haeren evennaesten te ontsteken in de liefde Gods, en te verminderen de ongeregelde liefde tot de goederen deser werelt. Jemant nieuwsgierigh wesende om te weten wat dat hy aldermeest bemint, dat hy maer ooghmerck en neemt op sijne woorden.

By exempel jemant spreckt gedurigh van de jacht

't is teecken dat het eenen lief-hebber daer van is; jemant sprekt gedurigh van de herbergen, en seght daer in de gulde poort is goeden Rynschen wyn, in het haemerken is't beste Leuens bier, en daer is goeden Franschen, &c. dat is teecken dat desen lecker is, en dat hy eenen lief-hebber is van sijnen buyck. Eenen anderen sal seggen daer vint men wat fraeyts, daer zyn schoone dochters, 't is teecken van *Venus* liefde.

Dat dese sulcken teekenen zyn, wort klaerlyck bevestight met de leeringe *Christi* self, by den *H. Joannes* in sijnen *eersten Brief aen 't 2. Capittel*, aldaer seght hy: *Sy zyn van de werelt, en daerom spreken sy van de werelt.* Al oft hy wilde seggen, uyt hun woorden kont gy-lieden oordeelen wat dat sy voor een herte hebben, dese spreken van de werelt om dat sy de werelt beminnen. 't Is een spreek-woort, *Hoedaenigen vader, dusdaeningen soon.*

Hoedanigh den mont, Soodaenigh den gront.

Let op de sprake, en oordeelt dat den gront te weten het herte gelyck is aen't woort.

Het herte dan van *Teresa* brandende en/quelende van de liefde Godts, wat wonder dat men haer anders niet en hoorde spreken als van haeren lieven Bruydegom *Jesu*, want *noyt en kan men genoegh spreken van die men bemint.*

Geen woorden en kan ick genoegh vinden, om uyt te leggen, ende te doen verstaen hoe profijgh dat is, te spreken van Godt en sijne liefde. De *H. Schrifure* vermeldt hoe dat *Godt heeft eens gesproken (Psal, 61.)* ende hier op oogmerck nemende den *H.*

Thomas van Aquinen seght: (a) Een woort heeft Godt den Vader gesproken niet een gemeyn woort, maer voortbrengende de liefde: te weten den *H. Geest* die Godt is, en de liefde.

Ick derve seggen dat alle menschen die spreken goede stichtbarige ende Goddelycke woorden, dat sy wel vergeleken worden by Godt den Vader, om dat sy door hun woorden Godt baeren, ende de liefde voortbrengen in de herten van hunnen evennaesten.

Philo komt hier wel te proposte als hy seght, is't saecken dat door de woorden van den duyvel gesproken met liefde tot hem, den selven terstont voort-komt: waerom en soude Godt niet voort-komen by die met liefde van hem spreken?

Aengesien dat den eenen mensch door sijn oneerlyck spreken brengt den anderen tot dootsonde, 't welck is soo veel als baeren den duyvel in de ziele van de toehoorders, waerom en soude Godt niet voortgebracht worden in de ziele van de toehoorders door het heyligh spreken? Hoort *Thomas à Kempis*, wiens leeringe vermaert is door de geheele werelt (b) *Uyt de Goddelycke t'samen-spraeke* (seght hy) *wort geboren de liefde Gods. Want hy weerdicht hem te wesen by die van hom spreken.*

Laet ons eens voortbrengen hier van eenige exempelen.

Daer wort vertelt in't leven van onse *H. Moeder Teresa*. Hoe dat alle menschen hoorende spreken van

(a) Verbum non quaecumque sed spirans amorem. *S. Tho. Aq.*

(b) Ex divinis vero colloquiis nascitur Amor Dei. Ipse enim adesse dignatur de se loquentibus sermon. De divinis occupat. *Thomas à Kempis.*

Teresa dat sy soo heyligh was, en soo wonderlyck in deughden, een jegelyck sochte de eere te hebben van haer gesien oft gesproken te hebben, jeder dan liep naer't Clooster om aen hun nieuwgierigheyt te voldoen. Onder ander dry gesellen verdroncken in het plaesier ende ydelheyt deser werelt: wat gepin-teleert hebbende, en 't hooft staende half locht van den dranck, den eenen seght tegen den anderen: men klapt soo veel van *Teresa*, willen wy haer eens gaen besoecken, op dat wy mogen seggen dat wy haer oock gesproken hebben: wel seyde den anderen, laet ons gaen: soo geseyt soo gedaen. Sy vragen naer *Moeder Teresa*, sy komt voor en seght (volgens de maniere van spreken in ons orden) *Deo Gratias*: sy antwoorden volgens hen fatsoen: *Teresa* gewaer wordende dat het wereltsche Jonckers waren: hief haer herte tot Godt, ende begonde een rede-kavelinge te doen van de liefde Godts, ende stelt hen voor oogen de peryckelen deser werelt, ende de bedriegelyckheyt des vleesch, en met haer tonge brandende van de liefde, heeft dese gasten tot Godt getrocken, en door haere goede Heylige woorden verdreven de wereltsche sottigheyt, de valscheyt van Sathan, ende het bedrogh des vleesch, ende heeft gemaect van kinderen der verdommenisse, soonen der saligheyt.

Dese Jonckers van haer vertreckende spraken malkanderen aen en seyden wel wat dunckt u van *Teresa*? Ick voor my sy heeft my geraect ende myne ziele ontstelt, en soo ongerust gemaect, dat ick voortaan liever sal sterven, als Godt noch vergrammen. Den anderen seyde, voor my ick hebbe

door haer woorden sulck een walge gekregen van de ydelheyt des werelts, dat ick met den eersten wil aenveerden den Religieuslycken staet: den derden seyde dat hy meer profijt hadde gedaen met dese korte t'samen-sprake van *Teresa*, als door al de Sermoonen die hy in sijn leven hadde gehoort, want seyde hy, my docht dat myn herte smolt en verginck en dat ick een nieuw herte kreegh.

O *H. Seraphinsche Moeder!* ick dit verstaende eygene u toe de sententie welcke den *H. Gregorius* seght van de *Seraphinen*. (a) *Sy beminde en sy brande, ende in haer hitte ruste sy: beminnde sy brande, sprekende, andere onstact sy in liefde, en al die sy raecte met haer woort, terstont dede sy hem branden in de liefde Godts.*

Haer herte was in vier verandert sy brande en verlichte, want de oogen der verloren en verduysterde zielen heeft sy verlicht, en hun soo beweeght dat sy mochten roepen met *David*: *ons herten zyn geworden als gesmolten wasch.* (*Psal. 21.*) Al die by haer quamen deden voortganck in deughden, door haer Goddelycke woorden, welcke sy altydt gebruyckte, om op dese maniere alle zielen te trecken tot de liefde Godts, niet willende alleen beminnen, noch alleen saligh worden, maer uyt'er herten wenshende en werckende de saligheyt van alle menschen.

Godt gave dat men al veel naer volgers vont van dese *Seraphinsche* ziele, ende dat een jegelyck geestelycke koutenantie inbraecht, om alsoo oorfaeck te wesen dat Godt by ons kome, want 't is de belofte

S 3

Christi.

(a) *Amant & ardent, atque in ipso suo ardore requiescunt: amando ardent loquendo & alios accendunt, & quos verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt.* *S. Gregor. Papa. homil. 34. in Euan.*

Christi. Alwaer twee oft dry vergadert zyn in myneth naem, daer ben ick in't midden. *Matthaus aen't 16. Capittel.*

Sulcks lesen wy van de twee Discipelen die naer *Emaus* reysden, t'samen wandelende spraken van al't gene gepasseert was in de *Passie Christi*, hoe dat hy soo onmenschelyck hadde gehandelt geweest, en hoe lief dat hy't menschelyck geslacht hadde gehad. Ende hier van sprekende, *Christus* aen-nemende de gedaente van eenen Pelgrim stelde sich in't midden van dese Discipelen, en t'samen reysende den Heer verklaerde hen de *H. Schrifture*, en gaf hen veel goede vermaningen, welcke t'samen-sprake voortbracht den *H. Geest* den Godt der liefde in hen herten, en hierom als hy vertrocken was, sy seyden tot malkanderen, *wel en was ons herte niet brandende in ons, als hy ons aensprack op den weg, en als hy verklaerde en nytleyde de Schrifturen. Luc. cap. 24.*

Dese sententie mochten wel seggen die dry gasten die door het t'samen spreken met *Teresa* zyn bekeert, want door haer woorden zyn sy ontfteken geworden in de liefde Godts en zyn geworden rust-plaetsen van *Jesus*, daer sy van te voren in de sonde waeren rust-plaetsen der duyvelen.

Den wel verstandigen *Idiota* sprekende van de contemplatie der liefde, seght, (a) *de liefde komt voort van u o Godt te beminnen door het gehoor, om dat van u geschreven is, die my hoort en sal niet beschaemt worden, maer saligh zyn sy die hooren, en die u met een waerachtige liefde beminnen.*

Al oft desen leeraer met al de andere wilde seg-

(a) *Oritur amor ad te Amandum per auditum, quia de te scriptum est, qui audit me non confundetur, sed beati sunt qui audient, & qui te vero amore diligunt. Idiota l. 1. de consempl. Amoris.*

gen gelyck het Geloof voortkomt nyt het gehoor, (*ad Rom. cap. 10.*) alsoo komt oock voort door het gehoor de liefde. Ick wensche dat de geestelycke t'samen-sprake wat meer in't gebruyck waer, en dat men wat meer sprake van de affairen onser saligheyt.

Tanlerus vertelt hoe dat Godt hem heeft veropenbaert aen een van sijn dienaren ende dede sijn beklagh van seven beweelycke saken, onder andere van dese twee: *Ten eersten* hy beklaghde van de groote ondanckbaerheyt der menschen hem met liefde niet vergeldende al de gratien en weldaden, *Ten tweeden*: hy beklaghde dat de menschen soo weynigh van hem spraken in het geselschap al oft sy hem niet en kenden. *Den saligen Laurentius Justinianus*, dese maniere van doen overleggende, hy seght: (a) *eylaes is't niet een beweelycke sake, dat alleen de dicnaeren Christi geen sorge en dragen te hooren oft te spreken van de saecken welcke aengaen hunnen staet, sy en vragen daer niet naer al oft sy onverstandigh waren in dese wetenschap.*

Den Coopman over al hy spreckt van sijn saken en vraecht gedurigh raet, den huys-man oft lantsman spreckt van saeyen oft macyen, een jegelyck is, besigh en spreckt van sijne goederen en affairen, ende Gods dienaren spreken alderminst van de affairen, waer aen hanght 't welvaren van de eeuwige saligheyt. Hoort den *Evangelist Matthæus aen sijn 16. Cap. wat sal het den mensch baeten, is't dat hy de geheele werelt wint en sijn ziele verloren gaet?*

Onse *H. Moeder Teresa*: dit al wel wetende op dat haer ziele soude welvaeren en de ziele van haeren

(a) Et proh dolor! soli servi Dei quæ proprio congruunt stant, audire vel loqui non curant vel ignorant. *S. Laurent. Justinian.*

even-naesten , sy heeft haer begeven tot geestelycke proposten te onderhouden , waer in sy getoont heeft dat sy hadde den vyfden eygendom der Seraphinsche liefde , te weten een ander trecken en verwecken om te beminnen die sy beminde , ende sy gesloten zynde in haer Clooster , en aldaer niet konnende roepen met haer sprake , dat men de stem soude hooren in de ongelooovige en geuse landen , hiet voor ginck sy bidden , traenen storten , en wercken doen der penitentie.

Hoort den *Paus Urbanus* hier van spreken in haer officie 't welck hy self heeft gemaect. (a) *De duysternissen van de ongelooovige , ende ketters beweeende sy met geduerige traenen: ende om te versoenen de gramschap der Goddelycke straffe sy offerde Godt op, om hun saligheyt te bekomen, vrywillige tormenten en wercken der penitentie. Hayre kleederen, Disciplinen, vasten-dagen onderhoudende voor 't welvaren der zielen.*

§. VII.

Den sesden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde : is stantvastigh blyven in de liefde tot 'er doodt toe. 't Welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa van Jesus.

BY duysenden menschen zynder die beginnen wel te leven , maer weynige hebben de couragie van te volherden : 't welck eertydts te kennen gaf den *H. Vader Hieronymus* in sijnen brief , (b) be-

(a) Infidelium & hæreticorum tenebras perpetuis desiebat lacrimis atque ad placandam divinæ ultionis iram voluntarios proprii Corporis Cruciatu Deo pro eorum salute dicabat. *Urban Papa , in officio ejus lect. 5.*
 (b) Cæpisse multorum est , ad culmen pervenisse paucorum. *S. Hieron. Epistol ad Licinium.*

gongst te hebben, dat doen vele, maer tot het hooghste zynder weynigh gekomen, te weten tot het eynde zynder weynigh stantvastigh gebleven.

Daer wort vertelt in't leven der Vaders van eenen Eremyt die veel jaeren hadde overgebracht in een goet volmaeckt leven, jae ses jaeren lanck heeft hy geleeft sonder eenen mensch te sien, etende daedels, en drinckende water: den duyvel niet konnende verdragen dese soo strenge eenigheyt, heeft hem verandert in de gedaente van eenen Abt, daer naer in de gedaente van eenen Jongelinc, die hem seyde hoe dat sijn vader doot was, en dat hy al sijn goederen hadde aen hem achter gelaeten, op dat hy de selve soude uyt-deylen aen de arme menschen; den Eremyt seyde dat hem niet en betaemde, want hy nu verstorven was van de werelt: wel seyde den jongelinc, Godt sal van u rekeninge vragen soo dese goederen verloren gaen. Hy wort overwonnen ende sy reyfen t'samen naer de stadt, en liet den jongelinc den duyvel verdween, den Eremyt komt in't huys van sijn overleden Vader (volgens 't seggen van den duyvel) ende den Vader die noch leefde komt hem te gemoet, maer en kende sijnen soon niet, en vraeghde wie zyt gy? Den Eremyt was beschaemt ende en sprack niet: den Vader vraeght noch eens wie zyt gy? En hy verbaest en beschaemt, seyde ick ben uwen soon; wel seyde den vader, waerom zyt gy wedergekeert? Hy de reden niet dervende seggen, seyde 't is de liefde, en ick begeerde by u te wesen, en hy is daer gebleven, en is gevallen in hoererye, en geen penitentie oft boetdae-

digheyt daer voor doende is gestorven en verdoemt: fiet wel begonst en niet volherdigh. Hierom seght wel den Propheet Ezechiel aen sijn 18. Capittel, *ist saecken dat den Rechtveerdigen hem af-keert van de Rechtveerdigheyt, en dat hy boosheyt heeft bedreven, sal hy leven? Godt en sal niet indachtigh wesen al sijn rechtveerdige wercken die hy heeft gedaen.*

Geen profijt dan noch geen verdiensten sal hy hebben die niet stantvastigh en blyft tot'er doot: hierom soo seyde Job in sijn 24. Capittel. *Soo lange als den adem noch in my is, soo lange als ick leve, myne Rechtveerdigh-makinge, welcke ick hebbe begonst te houden, en sal ick niet verlaeten.*

Onse *H. Moeder Teresa*, is geweest stantvastigh in de liefde tot'er doot sy heeft haer rechtveerdigh-makinge van joncks af tot'er doot onderhouden noyt heeft sy afgedaelt, maer allen dagh voortgegaen in deughden.

Waerom *Paulus den vyfden* heeft doen gelooven dat sy (a) *het bruyloft kleedt 't welck sy ontfangen hadde in het Doopsel, noyt en heeft verloren.*

Soo dat sy noyt in haer leven heeft gevallen uyt de liefde Godts, 't welck soo aengenaem is geweest aen Christo dat hy uyt den Hemel is gedaelt ende haer rechter hant vast nemende ende doorstekende met den nagel sijnder passie heeft gefeyt (b) *Nu voortaan als een waerachtige bruyt sult gy mijn eere vierighlyck voorstaen.*

Wel wat vrende maniere is dat van trouwen, in de plaetse van te geven eenen Rinck, *Jesus* geeft eenen nagel, en hy geeft den selven niet alleen, maer

staet

(a) Nuptialem vestem in Baptismo susceptam nunquam amisisse creditur Paul. V. (b) Deinceps ut vera sponsa meum zelabis honorem.

staet dese door haer hant, om soo niet af te wycken. (Isai. cap. 41.) daer door gaf Christus te kennen de deught haerder stantvastigheyt, want gelyck jet vast wort genagelt met den nagel, alsoo is't dat *Teresa* door haer deught der stantvastigheyt verdient heeft vast gehecht te wesen met *Christo*, sy mochte roepen als tenen anderen *Paulus* (ad Galat. cap. 2.) ick ben met *Christo* gekruyst ende sal tot'er doot gekruyst blyven.

Den *H. Bernardus* schryvende van den gekruysten *Jesus* en overleggende 't gene de Joden riepen, te weten is't dat hy den *Sone Godts* is dat hy nu af-kome van den *Cruyce* ende wy sullen in hem gelooven (Matth. cap. 27.) wel Heer onsen bloedigen Bruydegom (seght den vermelden Leeraer) waerom en quaemt gy niet van den *Cruyce*, aengesien sy beloven in u te gelooven? Den Heer die sagh 't binnenste gedacht der herten, ende al hadde hy af-gedaelt, sy en souden hun noch niet bekeert hebben. Maer Heer, waerom niet beproeft: neen seyde den Heere, ick en sal van den *Cruyce* niet komen, om soo met myn exempel de Christenen te leeren de stantvastigheyt in het lyden tot'er doot toe 't mynder liefde.

Dese deught heeft *Teresa* volbracht en daerom riep sy gedurigh Heer, lyden oft steruen. Al oft sy geduerigh hadde willen seggen, Heer ick en wil niet op-houden van lyden, niet op-houden van te verdragen, ick en wil van myn *Cruyce* niet daelen oft afstant doen ten zy met de doot.

Den Heere aenschouwende uyt den Hemel dat *Seraphinisch* herte, komt by haer ende seght dese woorden: Gy weet wel de trouwe tusschen ons, ick en geue u niet meer als dat u toekomt. Ick geue u myne droefheden,

284 *Het VIII. Cap. van de Herte Ses*
en mynen arbeydt welcken ick hebbe onderstaen, gy
mooght dese offeren en presenteren aen mynen eeuwigen
Vader, als oft u eygen verdiensten waeren, en gy sult ver-
krygen als dan, al wat gy kont wenschen van hem.

Siet hoe verre dat een ziele komt door het volhet-
den ende het stantvastigh blyven in de liefde Gods.

Noch voorder sy siet tot haer komen eenen brand-
denden Seraphin met eenen scherpen schicht ende
hy doorsteckt haer het herte. 't Welck den Paus van
Roomen *Urbanus den VIII.* in haer officie tot eeuwige
gedachtenisse heeft gestelt.

Jae de volmaeckte Seraphinsche liefde is soo ge-
groeyt in't herte van *Teresa* dat sy begonde te roepen
*bootschapt aen mynen beminden, want ick quele van lief-
de.* Ende sy is door de liefde sieck geworden; dat nie-
mant vreemt en dunckt in dese myne maniere van
spreken, want wy moeten weten dat de liefde soo
wel oorfaeck is van de kortse, als de hitte des lic-
haems. 't Is de leeringe van den *H. Ambrosius* die
seght, (a) *Geen minder kortse en is't van de liefde, als
van hitte, want d'eerste ontsteckt de ziele, en d'ander
het lichaem.*

Maer kan men oock sieck worden van de God-
delycke liefde? Och jae, want anders souden wy
moeten bekennen dat de Goddelycke liefde in haer
uytwerckinge soo krachtigh niet en is, als de lief-
de van *Venus*, 't welck geensints en magh geseyt wor-
den: maer de liefde van *Venus* is soo krachtigh dat sy
de menschen doet sterven (en sulcke hebbe ick som-
tydts uyt-gelicht) soo dat de Seraphinsche Godde-
lycke

(a) *Nec minorem febrim esse dixerim Amoris quam caloris, illa ani-
mum, hoc Corpus inflammat. S. Ambrosius.*

lycke liefde doet oock de lief-minnende zielen sterven.

Ick hoore *Teresa* roepen, *ick ben gequetst met de liefde* door den *Seraphin*, (*Cant. cap. 2.*) en dese wonde is oorfaeck niet alleenelyck van myn sieckte maer oock van myne doot: en hierom riep ick met *Paulus*: *Ick begeere ontbonden te wesen ende met Christo te zyn.* Want soo ons leert *Hugo de S. Victore*, *de liefde quetst, de liefde maect quelende.* (a)

Nu en ben ick niet verwondert dat *Teresa* soo haecte en snaecte naer de doot, dat sy hoorende de ure slaen, riep couragie, Godt lof noch een ure, naerder myn doot, want sy was gelyck geworden aen een mensch, die gequetst zynde, de kortsen kryght van de wonde, en hoorende dat 't vier in de wonde is en dat hy moet sterven, hy haect en snaect om de doot.

Alfoo oock onse *H. Moeder Teresa* voelende dat haer sieckte voort quam van de wonden welcke *Jesus* en den *Seraphin* haer hadde gegeven, en voelende dat 't vier in dese wonden was, te weten dat Hemels vier, dat Goddelyck vier, sy riep om te sterven, om te scheyden van dese werelt, wel wende dat al sulck een liefde niet langer konde blyven vereenight met een sterffelyck lichaem, en soo door haer vierige begeerte van te omhelsen haeren beminden *Jesus*, sy is ten lange lesten gestorven door de liefde. O soeten tyran, ô lieffelycken beul, ô saligen moordenaer.

Jemant sal seggen kan dan de liefde den mensche dooden? Hoort den *H. Petrus Chrysologus* in sijn 147.

(a) Amor vulneret, amor languidum facit *Hugo de S. Victore.*

286 *Het VIII. Cap. van de Herte Ses*
Sermoon. De liefde (seght hy) (a) ten zy dat sy tot haer
begeerte kome, sy doodt den minnaer.

En een ziele welcke queelt van liefde heeft lie-
ver de doodt als het leven, hoort den Wyfen-man
(*Eccl. 10.*) *Beter is de doodt als de geduerige quellinge.*

En hoe dat mogelyck is te sterven door de liefde
beschryft ons *Richardus* als hy seght; (b) *Sy drooght*
uyt mei'er herte, met den lichaem sy verdwynt, ende
groeyende de deught oft kracht der liefde in de ziele,
soo vermindert de sterckte van het lichaem.

Onse *H. Moeder* voelende de uytwerckinge der
Seraphinsche liefde al haer verlangen was naer ha-
ren *Jesus*. Jae siende dat de doodt noch niet en quam
sy riep al singende dit Liedeken.

[a] *Amor nisi ad desiderata pervaserit, necat amantem. S. Petri.*
Chrysol. serm. 145. [b] Corde tabescit, Corpore deficit, crescente virtute
mentis, decrescit fortitudo Corporis. Richard. de S. Victore.

I.
Die eeningh' oversoet
Der Goddelycker minnen
Waer in dat myn gemoet
Leeft ende rust van binnen;
Doet Godt de boeyen aen,
En maect myn herte vry,
Los ende beel ontdaen
Van des vleeschs heerschappy.

2.
En dit oorsaect in my
Sulck een innigh bewegen,
Om dat ick 't wesen vry
In myn net heb gekregen,
Dat my het sterven niet
Een bitter sterven is;
Een hel, een swaer verdriet
Dees' levens duysternis.

3.
Ach ach! hoe langh, hoe langh
Valt my dit droevigh leven!
Hoe is't my hier soo bangh!
Hoe wordt myn ziel gedreven,
Om eens ontdaen te zyn
Van deses lichaems bandt;
Om soo Godts klaer aenschyn
't Aensien in't eeuwig land!

4.
Hoe bitter, end' hoe suer.
Is my dit aerdsch in-woonen,
Alwaer die qua' natuer
Toch niet en doet als kroonen
Tegen dat opper deel,
't Welck wel mint en lief heeft;
Maer niet naer wensch geheel
Godt grondigh aen en kiest.

Ach

5.

Ach Heer, my dan ontleeght
 Van dit swaer pack der packen
 Des lichaems, 't welck verweegt
 Den geest, die anders snacken
 Sou' naer dat Eenigh goet,
 Waer dit pack van den bais:
 Want 't is doch vleesch en bloet,
 't Welck hem belet in al's.

6.

't Is my de wreedtste doodt,
 Hier niet te mogen sterven:
 Want Godts aenschouwen bloot
 Doet my dit leven derven.
 Dit leven my ontstelt
 Het leven: 's wat smert!
 Naer't sterven myn' ziel quelt
 Als 't leven niet soo bert.

7.

Alleen de hope hout
 Des stervens my in't leven:
 Want als myn bert' benauwt
 Het leven sal begeven,
 Alsdan dees hope geeft,
 My vaste seckerbeyt,
 Dat daer men waerigh leeft,
 Het leven my werbeydt.

8.

O Doodt, haest u dan snel,
 Dit 't leven ons doet smaecken:
 Komt, komt sonder wylstel,
 Naer u is al myn haecken
 Want siet. ick sterf, ick sterf,
 Om dat gy soo vertoeft:
 Niet eens, maer menighwerf,
 U toeven my bedroeft.

9.

O Leven! neemt eens acht
 Hoe beet dat zyn de voncken

Der liefde, die met kracht
 My maectt in liefde droncken.
 Dus in het alderminst
 My lastigh niet en zyt;
 Want uw doodt, alle winst
 My schenckt wyt desen tydt.

10.

Ach Doodt, Doodt over-foet
 Verr' boven honingh raten!
 O komt dan op den voet,
 Want naer u boven maten
 Ick dorste, haeck', en sucht,
 Gy zyt al myn plaesier,
 Myn' vreught, al myn genucht,
 Die my vermaectt albier.

11.

Want even wel ick sterf
 Om dat ick u moet derven,
 O Doodt, die my die erf
 Myns geest jult doen beërven,
 Die erf, seggh' ick, myns geests.
 Wiens bop' allen versaeft
 Hier in dit aerdsch foreest
 Myn' ziele ongepaeyt.

12.

Want geen leven voorwaer
 Is't leven hier te achten.
 By't leven, 't welck aldaer
 Wy eens by Godt verwachten:
 Oock eerst moet hier te niet
 Dit leven gaen te mael,
 Eer dat men't leven liet,
 En leeft in 's Hemels zael.

13.

O Doodt, en wil my dan
 Soo over strengb niet wesen,
 Want siet, myn' ziel en kan
 Niet sonder u genesen:
 't Is waer, ick leve: maer

Dit leven is veel eer
Een sterven over swaer
Aen myne ziele toer.

14.

Want 't is myns geests natuer
Een droevigh over-lyden,
Een' doot, een sterven suer
Geduerigh 't allen tyden,
Dat by naer sijnen wil
Niet snellyck wyt den tydt
In't wesen over-stil
Grondigh en overlydt.

15.

O Leven, antwoort my.
Wat kan ick Godt opdragen
Beter met herten bly,
Die by nacht en by dagen
Leeft in myn ziel altydt,
Als u, waer door noch vliet
Van my verr' ende wydt,
Godts oversoet geniet?

16.

Ach naer die doot alleen
Dan, om Godt te genieten,
Is't dat myn' ziele reen
Haeckt met een groot verdrieten
Want hem alleen sy mint:
Het is haer bitter, al
Wat buyten hem sy wint

In dit troef traenen dal.

17.

Sy sterft dan dagb en nacht,
Om dat door haere schicbten
Die doot soo langh' verwacht
Van't leven haer t'ontlichten
O wat een' doot is dit,
O wat een sterven suer
Den geest, die hier verbit
Is door Godts liefde puer.

18.

Ach Godt! ach eeuwigh Godt
Ontwert my wyt dees stricken,
Ontsluyt dit lichaems slot.
Om dat ick magh sien blicken
Alleen een straeltjen klaer
Van't leven, daer myn ziel
Om kermt met sulck misbaer
Midden die aerdsch gekrielt.

19.

Siet aen hoe dat den lust
Van u eens te aenschouwen,
Myn bert doet ongeblust
Leven in swaer benouwen;
't Welck toch in alder wys,
Hoe dat gy 't keert oft draeyt
Sonder u sijne spys
Moet leven ongepaeyt.

Dit Liedeken heeft sy self gemaect in de Spaensche taele, ende 't is weerdigh met goeden tydt overlesen te worden, hier geeft sy te kennen hoe dat sy haeckte en snaeckte om haeren Bruydegom te sien aensicht aen aensicht.

Op eenen sekeren tydt soo sy self verhaelt sprack sy haeren lieven Bruydegom aen met dese woorden.

Heer dat gy *Teresa* waert en ick *Jesus*, soude gy wel de patientie hebben, welcke ick hebbe, want wesende soo het is, gy hebt goet patientie te hebben, want gy siet *Teresa*, welcke gy bemint, maer ick en sien niet die ick beminne, en hierom soo verlange ick soo seer naer de doot, om te mogen sien die ick soo lange hebbe bemint.

Ten langen lesten de liefde sterck als de doot, heeft de ziel van't lichaem doen scheidyden. Hoort haer doot beschryft den *Paus Urbanus* op dese maniere: (a) Soo dan met eenen onverdragelycken brant der goddelicke liefde, meer als van de kracht der sieckte, onder de gedaente van een duyve heeft sy haer aldersuyverste ziele gegeven aen haeren Bruydegom.

Ende luyftert naer den lof-sanck welcke den selven *Paus Urbanus* heeft gemaect.

*Hac est dies : qua candida
Instar columbae calitum
Ad sacra Templa spiritus
Se transtulit Teresa.*

Dat is:

't Is nu den schoonen dagh
Dat *Teresa* duyf en maeght
Heel suyver met gelagh
Haer ziel ten Hemel draeght.

Maer eens ondervraeght, wat wilt dit bedieden, dat de ziele van *Teresa* scheidt uyt dese wereldt met een witte duyve. Door dese witte duyve wort wel verstaen den *H. Geest*, die de ziele van haer gevonden hebbende suyver, net, ootmoedigh, vol liefde, hy hadde sijn woon-plaetse aldaer gemaect, en nu

T

schey-

(a) Intollerabili igitur divini amoris incendio potius quam vi morbi sub columbae specie purissimam animam Deo reddidit. Urb. Papa in Offic. Lett. 6.

scheydende van dese werelt, tot teecken dat sy stantvastigh hadde gebleven in de liefde Godts, hy vertoont hem tot teecken dat sy saligh was. Al wel overleyt sy moeste saligh wesen, want 't staet geschreven by den *H. Mattheus aen't 10. Cap. Al die stantvastigh sal blyven totter doot, tot het eynde, desen sal saligh wesen.* Oft wel den *H. Geest* heeft hem verthoont om kenbaer te maken dat hy de oorfaeck was van haere doot, aengesien sy gestorven is *in de liefde, van de liefde, en door de liefde.*

Eer dat wy voorder gaen, soo ist dat ick wil U. E. doen verstaen met een gelyckenisse de doot van de liefde.

Op dryderley maniere werckt de sonde in den mentich, en som sterven *in de sonde*, som *van de sonde*, en som *door de sonde*. Dit uytgeleyt hebbende, men sal dan beter verstaen, hoe dat sommige sterven *in de liefde, van de liefde, en door de liefde.*

In de sonde, sterven al de gene die sterven buyten de vergaderinge en vereeninge van onse *Moeder de H. Roomsche Apostolycke Kercke*: oock alle Christenen die verscheyden in staet der doot-sonde.

Van de sonde, sterven die door dronckenschap en overdaect hen lichaem quetsen van binnen, soo dat sy daer van sterven: oock die door onkuysheydt, door vuyle wercken worden gehindert in het lichaem ende daer van sterven

Door de sonde, sterven de gene die malkanderen in duelle roepen, en malkanderen daer quetsen en vermoorden, en neemt ooghmerck dat dese leste sterven *in de sonde*, want sy sterven buyten den staet der gratie, oock sy sterven *van de sonde*, door de wonden

en sy sterven door de sonden, want sy blyven ter plaetse doot, vermoort door de sonde.

Dese tot een eeuwige schande heeft onse *Moeder de H. Kercke* straffelyck verboden te begraven in de gewyde aerde, maer wel met beesten, om hun beestelyck scheyden van dese werelt.

Nu dan t'onser proposte, som sterven *in de liefde*, te weten die opstaen van den val der sonde ende verbeterende hun leven, sy scheyden van dese werelt in staet der gratie, 't welck 't selve te seggen is als sterven *in de liefde*.

Van de liefde sterven die Godt soo lief hebben dat sy gequeift worden in het lichaem, aldus is gestorven den *H. Vader Franciscus*: want hy ontfangen hebbende de vyf Wonden *Christi* heeft geduerigh gequeult van de liefde, soo seer dat hy ten lesten van dese is gestorven.

Door de liefde is gestorven onse *H. Seraphinsche Teresa*. Waerom den *Paus Paulus den vyfden* haer heeft genoemt. (a) *O offerhande der liefde*, neemt ooghmerck dat gelyck die in de duelle sterven, verscheyden *in de sonde, van de sonde, en door de sonde*. Alsoo de *H. Teresa* is gestorven in de geestelycke duelle te weten tusschen haer herte ende de liefde, tusschen haer ziele ende den *H. Geest*, en gelyck in de duelle die den anderen heeft gedoodt, hy neemt de vlucht. Alsoo den Godt der liefde den *H. Geest*: haer overwonnen hebbende, ende in de goddelycke duelle gedoodt hebbende door de liefde, men heeft hem sien vlieden uyt den mond van de *H. Teresa*, tot teecken van victorie.

T 2

Sy

(a) O Charitatis victima.

Sy dan overleden zynde in de duelle, daer uyt volght dat sy gestorven is *in de liefde*, want in staet der gratie is sy verscheyden, oock *van de liefde*, want de Wonden die haer *Christus* hadde gegeven in haer handt met sijnen nagel der bitter passie, ende de Wonde die den Seraphin hadde gegeven in haer herte dede haer quelen en sterven *van de liefde* maer den *H. Geest* heeft 't werck volbracht en heeft oorfaeck geweest van de doodt soo dat sy *door de liefde* is gestorven, meer als van sieckte, gelyck wy in desen sesden vleugel der Seraphinsche liefde hebben verstaen. Sy is gestorven op den Feestdagh van den *H. Seraphinschen Vader Franciscus*'s avondts den 4. October 1582.

De Eerw: *Moeder Cassildis* van den *H. Engel* op den selven oogeblick als het onsen Heer beliefde sijn bruyt *Teresa* te roepen van dese werelt, *Moeder Cassildis* woonende te *Valliadolid*, en op desen tydt van het verscheyden deser werelt van *Teresa*, sy was in haer gebedt ende sagh dit visioen oft openbaeringe: den *H. Franciscus* hadde by der handt onse *H. Teresa* hy leyde haer in den Hemel, ende daer naer heeft sy verstaen dat onse *Moeder* op dien tydt hadde opgeheven geweest in den geest ende was gestorven. Wel sou men kunnen vragen, waerom komt den *H. Vader Franciscus* onse *Moeder Teresa* inhaelen om te gaen naer den Hemel? Was het misschien om dat sy stierf op sijnen Feestdagh? Dit soude eenighsins mogen geseyt worden, maer ick wil een ander reden voorbrengen, te weten om dat den *H. Vader Franciscus* een Seraphinsch leven onderhouden hebbende op dese wereldt, ende nu vindende eenen Seraphinschen persoon verscheyden van dese wereldt en geweest hebbende als

aenschouwer van dese goddelycke duelle, heeft haer de handt gegeven, en soo wiert *Teresa* een Seraphinsche ziele, in den Hemel geleyt van eenen *Seraphinschen Vader*.

Voor't sluyten van de *Herte Ses onser spel der liefde*, soo ist dat ick wensche alle menschen te betrachten dese Seraphinsche liefde, van altydt stantvastigh te blyven totter doot. Een jeder maect hem bereyt om pylen der liefde te ontfangen. Hoort den ouden *Origines*, (a) *hoe schoon ist hoe eerlyck een wonde te ontfangen van de liefde, een ander heeft ontfangen een scheute van de vleeschelycke liefde, gy ontdeekt uwe litmaeten, u herte, en presenteert u aen den schoonen pijn der liefde Gods.*

Laet ons de *H. Teresa* aenroepen op dat sy onse herten ontsteke met het vier der liefde, en dat sy ons verlosse van het eeuwigh vier.

*O Charitatis victima
Tu Corda nostra concrema
Tibique gentes creditas
Averni ab igne libera.*

Dat is:

*O offerand, der minne
Verbrandt ons herten hier
't Geloovigh volck vrindinne
Bewaert, van't helsche vier.*

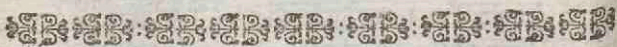
Den *H. Vader Augustinus* seght, (b) *de brandende kolen worden levende genoemt, en de nytgebluste de swerte kolen worden doot geseyt, steeckt (seght hy) de swerte by de roode kolen; de kouwe by de brandende op dat sy ontsteken worden.*

T 3

Laet

(a) *Quam pulchrum est quam decorum, vulnus e charitate accipere, alius carni amoris jaculum accepit: tu, nuda membra tua et praebe te jaculo formosa. Origin. homil. 2. in Cant.* (b) *Ardentes carbones vivi spellantur, extincti mortui dicuntur adhibe illum mortuo ut accenda-*
ur. *S. August. in Psal. 44.*

Laet ons oock soo doen, te weten onse koude swerte herten leggen by het brandende herte van *Teresa*, en door onse gebeden blasen, op dat ons herten worden verwermt ende ontfteken op dese werelt, en dat wy dese brandende liefde stantvastelyck mogen onderhouden tot dat wy in liefde zyn gestorven.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Herte Vyf.

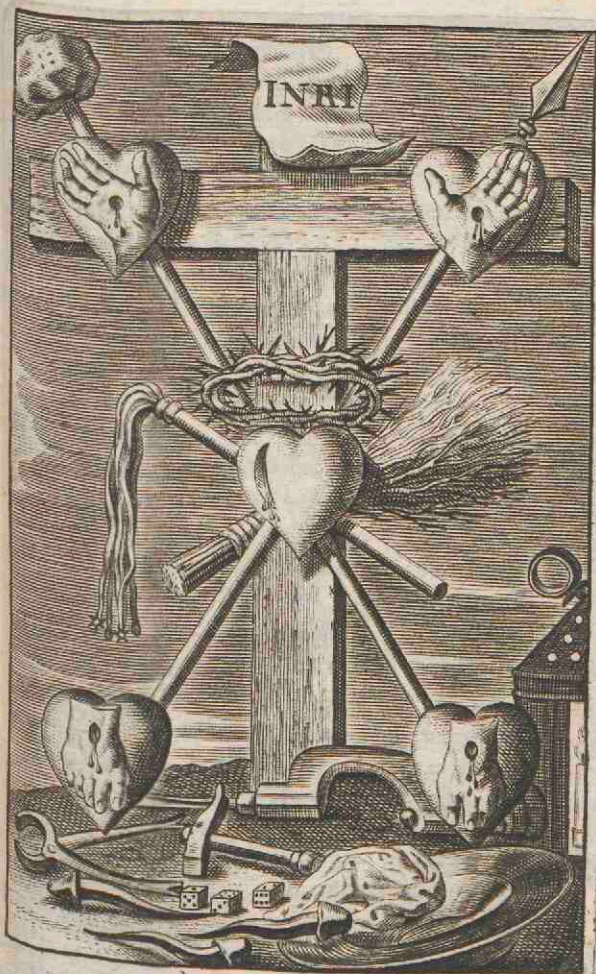
§. I.

Uytlegginge van de Herte Vyf.

Oor de Herte Vyf verstaen ick de vyf bloedige Wondekens Christi, en om te begrypen wat profijt dat is, dese *Herte Vyf* te besitten, soo ist dat ick sal de schatten en Ryckdommen daer in verborgen uytleggen.

Majolus vertelt ons (a) de groot-machtigheyt ende onverhaelycke Ryckdommen der Princen den meesten-deel vermengelt met ydelheyt hoe dat sy voor hun selven hebben gebout schoone treffelycke Palleyfen: onder ander wonderlycke saecken hy verhaelt van den Coninck van *China* die heeft 79. schoone Saelen groot en breed verciert met schoone schilderyen en tapyten: onder al dese, waeren daer vier al d'ander te boven gaende, een geheel van latoen met een alder-grootste konste gesneden ende gewerckt heel bevalligh: de tweede was geheel van silver, de derde geheel van sijn gout, de vierde was overdeekt ende verciert met peerlen en diamanten.

(a) *Majolus* l. 1. Cap. 23. *Mirabil.*

Fred. Bouthals fecit

En soo wy hier by willen voegen de Salette van den grooten-machtighen *Cham* 't welck was met goudt bekleet, en al de pilaeren oft colommen waeren van massif goudt, ende in dit wierden gesloten, ende bewaert al de kostelycke juweelen en schatten van desen Heer.

Hier hebby de vyf miraecken der natuere van de kostelycke Palleyfen.

O wonderlyck is de liefde Godts, ick vinde in onse *Herte Vyf van ons spel der liefde*, te weten in de vyf Wondekens *Christi* vyf Palleyfen al verre dese vermelde te boven gaende, aldaer ist profijtigh voor de ziel te rusten, want sy wordt bewaert en Ryck. Neemt oogherck hoe dat't eerste Palleys van den Coninck van *China* was van latoen, hoort den *H. Joannes* in *synen boeck der openbaeringe aen't 1. Capittel*, beschreyvende het Palleys van de Wonde in de voeten, hy seght, *syn voeten zyn gelyck aen latoen.*

Nu den anderen voet is't Palleys van silver. Hoort, *silver is de ordinantie sijnder voeten (Eccles. cap. 40)* het derde Palleys was van goudt met omgedraeyde wercken. Hoort de Bruyt der gefangen beschryvende de handen van haeren Bruydegom. *Syn gulde banden zyn ront gedraeyt. (Cant. cap. 5.)*

Het vierde Palleys was omringelt met peerlen ende diamanten, op dat dese oock alhier niet en souden gebreken, hoort de Bruyt wat sy voorder seght, *syn banden zyn vol hyacithen.*

Nu vier Palleyfen gevonden hebbende in de twee handen ende twee voeten van onsen bloedigen Bruydegom, hier by moeten wy voegen de vyfde

en principaelste woonplaetse, te weten, in de geopende zyde in het doorboort herte. Aenhoort de Bruyt (a) *uwe zyde is verciert met Saphyren.*

Den steen *Saphyrus* is van nature blauw, met kleyne gout typkens als sterrekens blinckende: eer wy voorder gaen, en beteeckent desen steen niet wel de geopende Zyde en het Herte van onsen *gekruysten Jesus*, blauw door de slagen typkens oft teeckens in overvloed, vol liefde tot ons blinckende als sterren?

Den *H. Hieronymus* seght dat in't Hebreusch *Saphyr* voortkomt uyt woort *Scaphar* en beteeckent *Schoone.*

Pierius seght dat desen steen hier voortydts in groote weerdigheydt wiert gehouden, als door desen beteeckende den Conincklycken en opper-Priesterlycken staet.

Abulensis seght oock dat den *Saphyrus* hier voortydts genoemt wiert *den steen boven alle steenen.* Nu komt hy eygen toe aen de Pausen ende Cardinalen; jae als den Paus heeft gemaect eenen nieuwen Cardinael, sent aen hem den steen *Saphyrus*, gelyck men geeft aen de Bisschoppen den rinck; ende de oude opperste Rechters in *Aegypten*, droegen aen den hals hangende den *Saphyrus*, waer in gesneden was 't woordt *Veritas*, dat is: Waerheyt.

Voorwaer wie is de waerheydt als die van sy selven heeft geseyt. *ICK ben den wegh, de waerheydt, en het leven, te weten Christus.* 't Geopent Herte *Christi* magh wel genoemt worden den steen *Saphyrus*, want *Christus* was eenen steen (1. *Corinth. cap. 10.*) en in dat herte was geschreven *Veritas, de waerheyt*, te kennen gevende

(a) *Venter tuus distinctus Sapphyris, Alius textus: laus distinctum Sapphyris.*

vende dat door dese wonde den waerachtigen wegh en't volmaectt leven was te bekomen. Gelyck wy noch voorder hier sullen hooren.

Den *H. Bernardus* wel kennende hoe dat de kostelyckste tresfooren waeren gesloten in dit palleys van't geopent herte riep. (a) *Een goet tresfoor, een goede peerle is u Herte soeten Jesu, wie isser die desen kostelycken steen sal verworpen? Ick sal liever geven al wat ick hebbe smytende al myn gedachten in't herte van mynen Heere Jesu.*

In dit geopent herte sijn te bekomen al de Ryckdommen der ziele. Hier ist dat de ziele wel wort bewaert van alle ongeluck. Hier om ist dat in't Boeck der gefangen (*Cap. 2.*) den Bruydegom be-minnende 't welvaeren van sijn lieve Bruyt heeft tot haer geroepen.

Komt myn duyve in de gaten van de steenrotse, in het hol van den muer. Al oft hy hadde willen seggen, komt neemt uwe vlucht in de wonden van myne handen ende voeten, komt en woont in myne geopende zyde en aldaer sult gy bewaert worden van den hel-schen duyvel en al wat u kan hinderen.

Dat door dese gaten der steenrotse ende het hol van den muer verstaen worden de vyf Wondekens *Christi*, hoort den geleerden *Hugo Cardinael*, (b) *het woonende oft nestelende duyfken in de gaten der steenrotse: beteekent een Ziele woonende in de Wondekens van de voeten en handen Jesu Christi. In het hol van den muer, dat is te seggen in de geopende Zyde Christi.* T 5 ende

(a) Bonus thesaurus, bona margarita, cor tuum bone Jesu, quis hanc margaritam abijciat? quin potius dabo omnia, jactans omnem cogitationem in cor Domini mei Jesu. *S. Bernard. serm. 3. de Passione cap. 3.*

(b) Columba habitans sive nidificans in foraminibus Petrae, est anima habitans in vulneribus pedum & manuum Jesu Christi. In caverna marceriae, in fessione lateris Christi &c. *Hugo Card.*

Ende den *H. Bernardus* in *zijn sesde Sermoon op't Boeck der gesangen*, ooghmerck nemende hoe dat de ziele in dese Wondekens bewaert wort, seght: *In dese diepten ende verborgen plaetsen bewaert haer selven de duyvel, ende siet den roof-vogel onbevreesst ront om vliegen.*

Waer is de voorsekerste sterckte voor de sieckte zielen? waer is de rust-plaetse, nergens als in de Wonden van onsen Salighmaecker.

Op de selve maniere schryft van dese gaten der steenrotse, van de Wondekens *Christi*, dat goddelyck verheven Engelsch verstant den *H. Thomas van Aquinen* in *zijn 60. werck van de menschelyckheyt Christi aen't 19. artic. (a)* *In de wonden Christi de H. Kercke (en alle geloovige zielen) sit ende nestelt, als sy in de Passie ons Heeren de hope van haer saligheydt stelt: ende hier door betrouwt sy bewaert te worden van de listen en laegen van den roof-vogel, dat is te seggen den duyvel.*

Den troef van *Herte Vyf* onser spel der liefde hebben alle menschen die daer wonen door meditatie oft betrachtinge in de vyf Wondeken *Christi*.

*Dees hebben Herte Vyf
 Die in vyf Christi Wonden
 Leven met ziel en lyf,
 Heel suyver gansch verslonden:
 Die in dees Wonden woont
 Doet in de deught profijt
 Tot dat hy wort gekroont
 En welvaer voor altydt.*

(a) In vulneribus Christi, Ecclesia (& omnis fidelis anima) sedet & nidificat, cum in passione Dei spem salutis suae ponit: & per hoc ab insidijs Accipitris, diaboli se tutandam confidit. *S. Thom. 19. opusc. 60, de humanitate Christi art. 19.*

Den *H. Bonaventura* verweckt ons al te samen om woon-plaetsen te maecten, niet met *Petrus* op den bergh *Thabor*, want dese vraege van *Petrus* wiert be-
 rispt, maer seght hy. (a) 't *Is ons goet hier te wesen* (hy spreckt van den gekruyften *Jesus*) *laet ons maecten alhier dry tabernakelen, een in de Voeten, een in de Handen en 't derde geduerigh in de geopende Zyde.*

Al dese zielen sullen gepresen worden, want daer is te leeren al wat raectt de volmaecktheydt, en hierom seyde den vermelden Leeraer, een lief-hebber van de deughden, (b) *Aldaer wil ick rusten en waecken, aldaer sal ick sprecken aen sijn herte, hier sal wesen myne ruste in der eeuwigheydt.*

§. II.

Hoe dat de Herte Vyf van ons Spel der Liefde veroorsaect in den mensch, het gesuyvert leven.

DE leeraers der volmaecktheydt onderwysen ons hoe datter zyn dry levens, 't eerste wort genoemt het gesuyvert leven, het tweede 't verlicht leven, het derde het vereenight leven. Al dese dry levens in welke gesloten is het sop der volmaecktheyt bekomt den mensch door de *Herte Vyf van ons Spel der liefde.* 't Welck ick klaerlyck sal betoonen in dit ende de tweede naervolgende. §. Nu sal ick alleenlyck raecten het gesuyvert leven.

Het Ampt oft officie van't gesuyvert leven is den mensch net te maecten ende te suyveren van alle sonden die hy heeft bedreven. *Ten tweeden* indruc-

(a) *Bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula, unum in pedibus, unum in manibus, aliud continuum in latere.* *S. Bonavent. part. cap. 1* (b) *Ibi volo quiescere & vigilare, ibi loquar ad cor ejus, hic erit requies mea in saeculum saeculi.*

ken eenen aldergrootsten haet en nydt tegen de sonden. *Ten derden* moet geven sterckte om tegen te staen en kloeckmoedelyck te vechten tegen alle quaede bekoringen.

Al dese dingen brenghet voorts in de ziele de Meditatie van de vyf Wonden *Christi*, soo dan wort wel geseft dat sy veroorsaect in den mensch het gesuyvert leven.

Het eerste Ampt van't gesuyvert leven is dat het den mensch suyvert van sonde, *wel* (seght den *H. Bernardus*) (a) *wat isser soo krachtigh om onse wonden der ziele te genesen, als wel de geduerige Meditatie van de vyf wonden Christi?*

Den *Keyser Constantinus* wesende besmet met de melaetsheyt men heeft hem geraeden veel jonge kinderen te dooden ende dat hy hem soude baeyen in het werm bloedt van de kinderen, belovende dat hy op dese maniere soude kunnen genesen worden ende gesuyvert.

Maer den *H. Joannes* geeft ons eenen beteren raet om te genesen onse melaetsheyt der ziele, als hy seght, *Het bloedt van Jesus maectt ons suyver van alle sonden.* (cap. 1.)

d'Oude weth seght *Paulus* is een figure geweest van de nieuwe. Ick lese wonderlycke Ceremonien eertydts in d'oude weth gebruyckt in de genesinge oft suyveringe van de Lazerye oft melaetsheyt, ten eersten daer moesten twee musschen genomen worden ende Cederen hout, ende eenen purperen draet, ende Hyslope, ende op dese maniere

wiert

(a) Quid tam efficax ad curanda conscientiae vulnera, quam Christi vulterum sedula meditatio. *S. Bernard. serm. 62. in Cant.*

wiert de Lazerye ende melaetsheyt genesen (*Levit. cap. 14.*)

O schoone figure van de nieuwe weth der gratie alwaer de melaetsheyt der ziele wort genesen , te weten door *Jesum Christum* den gekruyften.

In de oude Weth , d'een van de twee musschen wiert gedoodt , en d'ander liet men vliegen , dese be- teekenen de twee natueren in *Christo* , te weten de menschelycke , ende de goddelycke , de menschelyke nature is gedoot geweest , de goddelycke bleef leven.

Door't Cederen houdt kan en magh wel verstaen worden den galge-boom des Cruys , op welke , dese Mussche de menschelycke nature wiert gekruyft ende gedoodt.

Door de Hyslope wort kenbaer gemaect de welriekende wercken *Christi* , en sijn oneyndelycke verdiensten , door de selve ons saligh-maekende.

Ten lesten door den purpuren draet wort wel verstaen het purper *H. dierbaer Bloedt Christi* , door't welck wy van onse melaetsheyt der zielen worden gesuyvert , en wy die verre waeren van de saligheyt want gelyck de melaetsche verre woonden buyten de stadt , alsoo de melaetsche sondaren woonen buyten de stadt der gratie , wy dan die verre waeren zyn by gekomen , hoort de woorden van den *H. Paulus tot de Ephesien aen't 2. Cap. , maer nu in Christo Jesu gyliden die somtydts waert verre , zyt by gekomen in het H. Bloedt Christi.* Dat is te seggen , door de kracht van het Bloedt *Jesu*.

Geluckigh zyn sy die hun toevlucht nemen tot de Wondekens *Christi* , want sy sullen komen tot het gesuyvert leven.

Den ouden *Meffreth* vertelt ons een Exempel van eenen Jonghman die door't boos ingeven der duyvelen lange jaeren quaelyck hadde geleest, en nu den duyvel toebehoorende, maer den helschen vyant hem vreesende te verliefen, hy heeft hem veropenbaert in de gedaente van een weerlyck Priester en seyde tot hem, laet ons te samen gaen wandelen buyten de stadt, en sijn wille was van dese Jonghman om den hals te brengen: nu t'samen buyten zynde sy passeerden voor by een Capelleken (alwaer den gekruyften *Jesus* wiert geviert, gelyck buyten Antwerpen te *Hoboken*) den Jonghman seyde myn Heer laet ons eens ingaen, neen seyde den duyvel gy mooght gaen en daer-en-tusschen ick sal u hier al rustende verwachten.

Den Jonghman in de Capelle tredende sagh veel volck te biechten gaen, en jeder vont hy devotigh aenbidden den bloedigen Bruydegom den gekruyften *Jesum*. Tot wie hy sijn oogen ophief en badt met bloedige traenen om vergiffenisse sijnder sonden, en seyde: (a) *Heere en misacht nochte en verfoeyt niet u deel't welck gy met u H. Dierbaer Bloet hebt verlost.*

En door Meditatie tredende in de Wondekens *Christi* hy begonde te beweenen sijne sonden ende kreegh eenen aftreck van de selve, en ginck opstaende voet te biechten, ende wiert soo gewassen in de Wondekens *Christi*, en hy die verre hadde gewoont als een melactsche ziele, buyten de stadt der gratie, hy is in *Christo* komen wonen.

Nu 't volck komende uyt de Kercke den duyvel ondervragende naer sijn mede-gesel, oft sy hem niet

(a) Ne despicias partem tuam quam redemisti sanguine tuo.

gesien en hadden, maer sy antwoorden hem niet te kennen, nu den jonghman uytkomende en den duyvel hem niet kennende vraeghde oock aen hem naer sijn Camerade, wel seyde hy, dat gy hem saegte soude gy hem kennen? Och jae seyde den duyvel. Den Jonghman seyde weet dat ick ben die u Camerade hebbe geweest door myn duyvels leven, en nu soo en kent gy my niet meer, om dat ick ben gewassen ende gesuyvert met het *H. dierbaer Bloet Jests Christi*, 't welck den duyvel hoorende is met eenen stanck verdwenen.

Ick lese in't boeck der getalle aen't 21. Cappittel hoe dat de kinderen van *Israël* gebeten zynde van het serpent in de wildernisse, dat sy niet en konden genesen worden van de doodelycke wonde, ten waer saecken dat sy aensagen een serpent van koper, 't welck Godt tot deser eynde hadde doen maecken door *Moyse*, ende 't selve hadde doen verheffen, 't welck de gequetste aensjende sy wierden genesen. (*Numeri cap. 22.*)

Den ouden wyt-vermaerden *Tertullianus* in sijner Boeck van de afgodderye aen't 5. Capittel seght (a) dat kopere Serpent bereeckende de figure van den gekruysten Heere *Jesus*.

Maer eer wy voorder gaen, onsen gekruysten wort wel vergeleken by 't kopere Serpent, en dese gelyckenisse en is niet vreemt, seght den geleerden *Theophilactus*, want noch min noch meer gelyck dat Serpent hadde het wesen van een waerachtigh Serpent, en nochtans ten hadde geen fenyn: Alsoo oock onsen

(a) Effigies Anei serpentis figuram designavit Dominicae Crucis; *Tertullian, l. de Idolo, cap. 5.*

onsen Salighmaecker hy heeft wel aengenomen de nature ende het wesen van een sondarigh mensch, maer hy en heeft 't fenyn der sonden niet aengemen, maer wiert geacht ende gerekent onder de sondaren.

Gelyck dan het kopere Serpent genagelt wiert op een Cruys 't welck wiert verheven, op dat de gequetste dat siende souden verlost ende gesuyvert worden van de wonden.

Alsoo seght den H. Joannes aen sijn 3. Capittel, moet verheven worden den Sone des mensch, op dat al die in hem geloofst, niet en vergaen, maer dat hy hebbe het ewigh leven. Dit seyde Christus aen Nicodemus al oft hy hadde willen seggen, 't is van noode dat den Soon der menschen oock genagelt worde op een Cruys gelyck het Serpent, en dat hy opgeheven worde: op dat alle sondaren die gebeten zyn van het helsch serpent, hem aensiede door Meditatie, met de oogen des geloofs, mogen genesen worden.

Dese uyt-legginge kan ick betoonen goet te wesen uyt de leeringe van den Paus Adrianus.

Desen Paus heeft eenen brief geschreven aen Carolus Coninck van Vranckryck, misschien dat desen Coninck hadde geschreven aen Adrianus om een remedie voor de sonden, en den Paus antwoordt dese woorden. (a) *Al de gene die geslagen oft gebeten is van de serpentes der sonden, dat hy Christum den gekruyften aenschouwe, ende hy sal komen tot suivering.*

Het tweede Officie van het gesuyvert leven is, indrucken

(a) Quicumque ergo percussus fuerit à serpentibus peccatorum, Christum Crucifixum intueatur, &c. Adrianus Papa, Epist. ad Carol. Regem Franc. ult. 5.

drucken eenen aldergrootsten haet en nydt tegen de sonden.

Om haet en nydt te krygen tegen de sonde, weet dat den mensch door de sonde wederom is kruysende onsen Salighmaecker: hoort *Paulus*, wederom in hun kruysende den Sone Godts. (*ad Hebrae. 6.*) Jemant sal seggen *Christus* is gestorven, hy heeft geleden, hy is verresen, hy en kan niet meer sterven noch lyden, 't is waer, maer weet dat *Christus* nu in den Hemel liever soude noch eens gekruyst worden, als wel te moeten verdraegen ende te sien doen een doot-sonde.

Overleggende dan het bitter onmenschelyck lyden *Christi*, de ziele sal krygen haet en nydt van de sonde, aengesien den Heere soo veel heeft geleden voor de selve, en noch is te vreden 't onderstaen, waer't saken het konde geschieden.

Wel seght *Paulus*, en 't magh noch geseyt worden, te weten dat de boose menschen *Christum* hebben gekruyst, den *H. Vader Augustinus* seght: (a) *De quade sullen sien om te ontfangen de straffe, om dat sy gekruyst hebben. Die dan alleene (sal jemant seggen) sullen verdoemt worden die gekruyst hebben? Ick derve seggen jae dese alleene. Soo dan wy sondaren van dese tyden zyn gerust, is 't saken (antwoort Augustinus) dat Godt niet en ondervraecht de zielen, gy-lieden zyt gerust.*

Maer 't is de ziele, welcke van Godt sal onder-
vraegt worden, want dese soo dickwils sy doot-sonde
doet, wederom op een nieuw kruyst sy den Heere.

V

Een

(a) *Mali videbunt ut percipiant poenam quia crucifixerunt, soli ergo illi damnabuntur qui crucifixerunt? audeo dicere soli, ergo nos inquit peccatores hujus temporis securi sumus. Si non animam interrogat Deus, securi estis, S. August. in Psal. 48.*

Een ziele ryfinnighlyck overleggende al de Wonden *Christi*, die den Heer voor de sonden heeft onderstaen: sal sulck een haet en nydt krygen tegen de sonde, dat sy duysentmael liever sal sterven als dien goeden *Jesus* noch eens te kruycen oft te vergrammen: om dan haet en nydt te krygen tegen de sonde kruypt in de Wondekens *Christi* door meditatie, en daer sult gy oock bewaert worden van niet meer te vallen.

Wel te propofte komt hier de Bruyt der gefangen ondervragende haren Bruydegom op dese maniere. *Laet my weten* (seght sy) *die myn ziele bemint, waer geeft gy voetsel, waer rust gy in den middagh? Laet my dit weten op dat ick niet en beginne te loopen als een vagebondt achter de kudden.* (Cant. 2.)

Den geleerden *Bisschop Philo*, uytleggende dese plaetse seght, de Bruyt roept ende vraeght, waer dat het is daer haeren Bruydegom voetsel geeft, dat is te seggen, sterckte tegen de sonde, waer is't dat gy de ziele voet? Waer is't dat gy rust in't midden van den dagh? Welck is u beddeken? U rust-plaetse? Ick hoore (seght desen Leeraer) haeren Bruydegom *Christus* antwoorden, myn rust-plaetse, myn beddeken is den galge-boom des Cruys, myn oorkussen is een doorne Croone, myn slaep-laecken is myn *H. dierbaer Bloedt*, myn ruste is lyden. Siet myn alderlieffste Bruyt gy vraeght waer ick slape, hier is't, en dat in den middagh, in't midden van den dagh, want gelyck de Son't alderkrachtighste is, ende't alderheetste in den middagh: alsoo ick wesende *de Sonder Rechtveerdigheyt* hebbe myn grootste wermte ende hitte, dat is, liefde getoont met uytwerckingen

hangende aen den galge-boom des Cruys, liggende op dit beddeken der liefde: daer en boven gy vraecht, waer dat ick voetsel geve, om te verstercken? 't Is hier ó lieve Bruyt: maer aengename ziel, waerom is't dat gy soo neerstigh zyt om dit al te weten? Hoort haer antwoorde; *op dat ick als een vagebondt niet en beginne te loopen achter de kudde der mede-gesellen.* Al oft sy seyde, ick onderfoecke dit met sulck een sorghvuldigheyt, om u gevonden hebbende door de meditatie van't bitter lyden en Wonden door dese overlegginge voortaan niet en loope met de kudden der mede-gesellen, dat is met de menschen levende als beesten.

Orn dan niet meer te sondigen noch voortaan niet meer beginnen te sondigen, is'er niet beter als te gaen overleggen het beddeken van onsen bloedigen Bruydegom, te weten het *H. Cruys* met den doorwonden *Jesus*, laet ons daer blyven wonen als Arents en aldaer contempleren, hoort *Job. 39. Den Arent blyft wonen in de steenrotse en van daer contempleert hy de spysse.* Alsoo moeten wy doen als Arents vliegen naer de steenrotse, te weten *Christus*, en treden in sijn vyf gaten oft Wonden, en aldaer contempleren onse spysse der zielen om haer te verstercken, te weten contempleren hoe dat wy voor spysse hebben in het *H. Sacrament des Autaers* het *H. Lichaem en dierbaer Bloet Christi.*

Ten derden het gesuyvert leven moet geven wapenen en sterckte om tegen te staen, en kloeckmoedighlyck te vechten tegen alle quade bekoringen.

Dit veroorsaect oock de overlegginge van de

vyf Wondekens Christi. Soo dat wel gefeyt wort, dat dese Wondekens te overleggen, en in sijn memorie mede te dragen voort komt het gesuyvert leven.

Hoort den *H. Bernardus* (a) sulck een kracht heeft den gekruyften dat die allecnelyck heeft dese gedachtenisse hy verjaeght 't geheel leger van den duyvel.

Dese kracht wel wetende den *H. Apostel Petrus* hy raet alle menschen hun selven daer mede te wapenen, om soo onwinnelyck te wesen van den duyvel. Hoort sijn woorden in sijnen eersten brief aen't 4. capittel, soo dan Christus geleden in sijn vleesch, en gylieden wapent u met dese gedachtenisse.

Ende hier op schryvende den *H. Thomas* seght: (b) wapent U. L. met de gedachtenisse van de Passie Christi.

Men leeft in't leven van onse *H. Moeder Teresa* hoe dat sy de duyvelen niet meer en vreesde als de vliegen, want by haer gedurigh hebbende den gekruyften *Jesus*, sy en vraeghde naer de quade tentatien niet, jae naer de duyvelen self, die somtyds met groote hoopen quamen in haer celleken, maect sonder haer te stooren; nam sy het *H. Cruys* en terstont vertrocken sy; hierom is't dat den *H. Augustinus* seght: (c) *Alle quellinge ende belegeringen der duyvelen gaen met de kracht des H. Cruys al te niet.*

Laet ons onder-houden dese *Herte Vyf* van ons *Spel der Liefde*, en alsoo sullen wy al de conditien van het gesuyvert leven bekomen tot 't profijt onser zielen.

(a) Tanta est virtus crucis Christi ut ad solam ejus memoriam totius diaboli fugerit exercitus. *S. Bernardus de Pass. D.* (b) Armate vos cogitatione Passionis Christi. *Glos. Angelica.* (c) Omnia dæmonum machinamenta virtute crucis ad nihil rediguntur. *S. August. l. de Symbolis Cap. 16*

§. III.

De Herte Vyf van ons Spel der Liefde veroorsaect in de ziele van den mensch het verlicht leven.

DE hooghfinnige Vaders beschryvende het verlicht leven, seggen dat het ampt oft officie van dit leven is, licht te geven ende hulpe nootsakelyck om in practycke te stellen de deught op het model 't welck onsen Salighmaecker ons heeft gegeven.

Maer dit wort volkomentlyck gedaen door de meditatie van het lyden en Wondkens *Christi*. Soo dan het verlicht leven wort verkregen door dese meditatie.

Aen *Moyfes* wiert eertydts bevolen een figure van het verlicht leven, gaet seyde den Heere en maect volgens het exemplaer oft model dat u op den bergh ge-
toont is. (*Exod. cap. 25.*)

Alsoo segh ick, wilt gy-lieden bekomen het verlicht leven gaet door uwe gedachten op den bergh van *Calvarien* ende aldaer sal u licht gegeven worden, om in den geest te sien, op wat maniere gy moet leven.

Den *H. Franciscus de Sales* in't leste van sijn boeken der Goddelycke liefde segh, den bergh van *Calvarien* is de schole van de opperste volmaecktheit.

Laet ons dan opklimmen naer dese schole, hier brant de lampe welcke ons verlicht, de lampe is de menschelycke nature, de olie is sijn uyt-gestort *H. dierbaer Bloede*, het wieck oft lemmer is sijn vleesch, het vier is sijn liefde, daer is't verlicht leven te leeren. Aldaer is't dat den meester op sijn Predick-stoel

leert de volmaecktheyt. Hoort hier van spreken den *H. Augustinus*, (a) den galge-boom des Cruys alw aer aengenagelt waren de ledemens van den stervende Christus, is oock geweest den Predick-stoel van den leerenden meester.

Wat deught en wort hier niet geleert en onderwesen, en dat meer met de wercken als met de woorden, blyft hier sitten en wonen, en gy sult door meditatie gewaer worden een verlichtinge in u verstant, en gy sult sien hoe dat Christus voor u gestorven is, en soo sult gy t' sijnder exempel leeren u selven alle daegh versterven. Want waerom vraecht Paulus is Christus gestorven? Hoort sijn reden. Christus is voor alle gestorven op dat de gene die leven, nu niet meer aen hun selven en leven, maer aen die voor hun gestorven is. Hier wort dan geleert dat den mensch sy selven moet versterven en niet leven volgens sijne sinnelichheden, niet nae het vleesch, maer nae den Geest.

Het gesuyvert leven leert den mensch, laet het quaet, het verlicht leven leert den mensch; doet het goet. Het quaet dan verlaten hebbende door't mediteren van de Herte Vyf, de vyf Wondekens Christi, wort nu voorder volmaeckt en doet het goet, 't gene u hier by den gekruysten Jesus wort onderwesen. Leert u selven in alles versterven, kruyst u met Christo, en alsoo sal de werelt u een Cruys wesen en gy aen de werelt, de werelt dient u voor een Cruys als gy haer niet nae en volght, en al is't dat gy volgens uwe nature genegentheden voelt en de selve niet toe en staet, maer u selven versterft, dan soo is de werelt u een Cruys, ende gy zyt aen de werelt een Cruys, om

dat

(a) Lignum illud ubi erant fixa membra morientis, etiam Cathedralis fuit Magistri docentis. S. August. tract. 119 in Ioannem.

dat gy door u goet leven haer vergramt, den duyvel en de werelt lyden, als den mensch sy selven kruyft ende versterft. Op dese maniere kan wel verstaen worden de sententie van den *H. Paulus tot de Gallatten* aen't 6. Cap. aen my is de werelt gekruyft, en ick aen de werelt. Met een woort geseyt, de werelt is my een cruys, en ick ben aen haer een cruys.

O geluckige zielen die haer selven met *Christo* kruysen, dese zyn gestorven aen hun eygen selven ende sy leven geheel aen *Christo*, dese en hebben geen treck om haer affectie te stellen op jet dat geschapen is: om dit beter te begrypen imagineert u eenen misdadigen die om sijn boose daden wort levende gekruyft, nu handen en voeten genagele zynde, dat men hem presenteerde lekkerlycke spyse, schoone kleederen, veel lant en goet, hy soude het al weygeren, niet begeerende als een salige doot.

Alsoo gaet het met de volmaeckte zielen, welke verlicht zyn geworden op den Bergh Calvarien, en die hun selven hebben vrywillighlyck gekruyft, dese en hebben geen affectie noch tot spyse noch tot schoone kleederen, noch tot geldt oft goet, want sy en peysen maer om Godt een goede ziele op te offeren.

Gelyck dan den gekruyften mensch voor sijn misdaden gekruyft, niet en peyst als om wel te sterven, alsoo de vrywillige gekruyste zielen en dencken maer om wel te sterven, ende naecktyck, dat is, sonder eenige affectien tot de werelt, soecken sy in alles den naeckten gekruyften *Jesusa* gelyck te worden.

§. IV.

De Herte Vyf van't Geestelyck Kaertspel veroorsaect het vereenight leven.

HEt alder-volmaeckste leven, 't welck te bekomen is in den wegh der deughden wort genoemt, het vereenight leven, en dit wort alderbest gevat door de Herte Vyf, te weten, door het mediteren van de Wondekens en lyden *Christi*.

Dese propositie of voor-legginge dunckt aen veel vrent te wesen, seggende dat alsulck eene meditatie goet is ende profijtigh, voor die eerst beginnen, voor de nieuw-bekeerde sondaren, op dat sy souden verlicht worden: maer niet voor de geestelycke zielen van den hoogen sin.

Dit is voorwaer een groot bedrogh, ende seer leelyck abnys, ende hierom sal ick tegenwoordigh klaerlyck betoonen hoe dese meditatie is den alderbequaemsten ende alder-volmaecksten wegh om met Godt vereenight te worden.

Als de *Philosophen*, en de Gods-geleerden jet klaerlyck willen beproeven, betoonen ende besluyten, sy gebruycken gemeynlyck de autoriteyt van treffelycke Leeraers, ende met reden bevestigen sy de saecken.

Ick dese voorseyde propositie willende houden staen en betoonen dat sy waerachtigh is, beginne met de autoriteyt van onse *H. Seraphinsche Moeder Teresa*, wiens geestelycke leeringe soo groot is achtende onse Moeder de *H. Kercke*, dat sy op haeren Feestdagh in't Gebedt van haer Officie roept tot

Godt (a) om gevoet te worden met de spysse van haere geestelycke leeringe.

Ende op dat een jegelyck haere autoriteyt soude te meer achten soo sal ick vertellen 't gene over eenige jaeren is geschiet, ende een jegelyck kan het vinden in den Brief van den *Alder-doorluchtighsten Heer myn Heer Joannes de Pallafox Bisschop van Osma*, van den Raet van sijn Conincklycke Majesteit, geschreven aen den *Eerw: Vader Broeder Jacobus van onse Lieve Vrouwe Presentatie, Generael der Carmeliten Discalsen.*

In't jaer 1639. eenen Geus van de vermaertste, en de geleertste binnen Duytslant, eenen die soo hertnecigh was in sijn ketterye, dat noch de sterckte van de waerheyt van het Geloof, noch de Disputen en Controversien der Catholycken van de aldergeleertste hem niet konden overweldigen, en brengen tot de waerachtige Religie, is bekeert geworden mirakeleuselyck door het lesen der wercken ende schriften van dese Goddelycke Meesterse de *H. Teresa*; maer 't was geheel op een mirakeleuse maniere: de Boecken van dese Heylige, waren gevallen onder sijn handen, en hy las dese om de selve te verfoeyen, ende om te schryven tegen al dat sy geschreven hadde, maer wel verr' van te komen tot 't eynde van sijn boos voornemen, want hy is soo klaerlyck overwonnen door dese lesinge, dat naer verbrant te hebben publickelyck al sijn wercken die hy hadde gemaect, swoer af sijn ketterye, ende treede in de vergaderinge van onse *Moeder de H. Kercke*. Alsoo is't dat den Heer, myn Heer *Eduardus de Braganca* heeft

(a) Exaudi nos Deus &c. Ita caelestis ejus doctrinae pabulo nutriamur.

geschreven aen sijnen broeder met de naer-volgen-
de woorden. Soo ick was om te sluyten desen brief-
ick ben indachtigh geworden twee saken weerdigh
overleyt die hier dese dagen zyn geschiet in de stadt
van *Bremen* onder 't *Hertoghdom van Wittenbergen*
een stadt seer vermaert binnen *Duytslant*, ende waer
uyt gesproten zyn de alder-grootste ketters van dit
lant. Veel jaren gepasseert, daer was in dese stadt eenen
van hun Ministers die veel benautheyt maeckte
door sijn boecken der Controversien aen al de Ca-
tholycke Doctoren hier ontrent: en op eenen seker-
ren dagh hebbende hooren spreken met grooten lof
van de *H. Teresa*, hy sochte naer de boecken die sy
geschreven hadde om daer mede te gecken en tegent
te schryven; ende hy schreef dry jaren lanck op dese
materie. Ten lesten hy komt tot kennisse dat het
niet mogelyck en was, oft dat dese Heylige niet en
volghde den waerachtigen wegh der saligheyt, waer-
om hy verbrande al sijne boecken, hy verliet sijn
sorge van Ministerschap, ende bekeerde hem tot ons
geloof, hebbende vervloecht ende af gegaen sijn
ketterye, op den dagh van *onse Lieve Vrouwe Licht-*
misse, op welcken dagh ick hebbe hem sien te Com-
munie gaen, met sulck een groote devotie en soo
veel traenen lanck sijn wangen, dat men sagh dat sijn
aengevat Geloove seer groot was. Hy onder-hout
een leven tegenwoordigh, gelyck aen die den ver-
loren tydt wilt inhaelen, ende hy schryft tegen-
woordigh op de brieven van den *H. Paulus* verfaec-
kende nu 't welck hy van te voren valschelyck had-
de geleert.

Dit is een getuygenisse seer schoon om te betoo-

nien, hoe wel dat onse *H. Moeder Teresa*, heeft geschreven, belieft nu te gelooven aen haer leeringe welcke sy geeft 't onser proposte, principaelyck in't 22. Capittel van haer leven ende in de 6. wooninge van het Casteel der zielen aen het 7. Capittel. Sy spreckt tot haere Religieusen.

Gy-lieden sult gelooven myn Susters dat die gratien ende verheventheden ontfangen heeft, van de welke ick U. L. nu hebbe gesproken, dat niemant meer en sal moeten mediteren de Passie ende menschelyckheyt van onsen Salighmaecker, aengesien hy hem besigh hout in de exercitie van de Goddelycke liefde, van dese saecke heb ick op ander plaetsen gesproken heel in't lange, en niet tegenstaende dat ick weet dat'er veel contrarie leeren aen't gene ick hebbe geseyt, seggende dat ick my niet en verstaen in desen hoogen sin, en dat het beter is, alleenelyck te contempleren in het vereenight leven op de Goddelyckheyt heel puer, ende vlieden al wat lichaemelyck is, naer dat men den gefuyverden ende verlichten wegh gepasseert is, dit niet tegenstaende sy en sullen my noyt kunnen doen gelooven dat hunnen wegh goet is. Ick hebbe gewaer geworden dat den duyvel my heeft willen bedriegen door dien wegh; soo dat ick groote experientie hebbe van dese.

En geloofst niet aen die u sal leeren contrarie aen myne leeringe, voorwaer ick en kan niet begrypen wat dat sy peysen, die daer leeren dat men moet vluchten al dat lichaemelyck is, levende gelyck wy leven, in een sterfelyck lichaem, ende met meerder redenen, om dat sy oock willen wegh genomen heb-

ben de menschelyckheyt *Christi*: ick en soude niet kunnen gelooven dat sy het doen, maer ick late my voorstaen, oft soo sy het doen, sy sullen hun selven hinderen en al d'andere. Ende ick belove dit volck dat sy noyt en sullen intreden de twee volmaeckste trappen van ons *Casteel der zielen*, want verliesende hunnen wegh, welck *Jesus* is, sy en kunnen hier toe niet geraken, hoort *Christus* spreken: *Ick ben den wegh, de waerheyt ende het leven*; en op een ander plaetse seght hy, *niemant en komt tot den Vader, ten zy door my.* (*Joan. cap. 6.*)

Jemant sal my antwoorden (seght onse *H. Moeder Teresa*) dat de voorgaende woorden hebben eenen anderen sin, maer ick en kenne genen anderen, ende ick hebbe my altydt wel gevonden, dese myne leeringe gevolght te hebben, 't welck myne ziele wel weet goet te wesen.

Daer en boven ick segge dat den anderen wegh peryckeles is, in welcke ick my vindende eens geleydt, daer naer klaerlyck hebbe gesien de peryckels in welcke ick hadde geweest, ende ick hebbe my af-getrocken door de hulpe van eenen dienaet Godts, aen wie ick hebbe te kennen gegeven de maniere van myn bidden.

Dit is de schoone getuygenisse van *Teresa* welke komende tot het vereenight leven, *Christus* heeft haer getrouwt doorslaende haer rechter-handt met den nagel van sijn bitter Passie, al oft hy hadde willen seggen, myn dochter gy zyt gekomen tot het vereenight leven door het mediteren van myne vyf Wonden en bitter lyden.

Den *H. Bonaventura* seght dat den *H. Vader Fran-*

ciscus is gekomen tot het sop der volmaecktheyt in het vereenight leven, in welck leven en van welck leven hy is gestorven, want twee jaren voor sijne doot, is hy vereenight geworden met *Christus* op dese maniere: *Christus* openbaerde sijn aen hem gekruyst, maer bekleet met ses vleugelen als eenen Seraphin hy heeft 't lichaem *Francisci* doorwont met vyf bloedige wonden, en is vereenight met sijn ziele. Nu om te betoonen dat den *H. Franciscus* dese vereeniging hadde verdient door het mediteren van de Passie *Christi*, hierom heeft den Heer hem veropenbaert als eenen gekruyften Seraphin.

Laet ons by dese getuygenissen voegen de leerlinge van den geestelycken Vader *Thaulerus*. De principaelste oorsaek van al de vereeningen met Godt is de Passie *Christi*, soo dat de waerachtige contemplatieve geesten, en al die daer trachten naer de volmaecktheyt, moeten treden in de Wondekens *Christi*, om soo hen selven aldaer schoon te maken, te suyveren, te wassen ende uyt te schudden van al dat Godt niet en is, ende aldaer sy selven vast binden en vereenigen met Godt, door het Thresoor ende kottelycke Meditatie van de Wondekens *Christi*. Alsoo spreckt *Thaulerus cap. 36. institut.*

Veel andere getuygenissen soude ick hier konnen by brengen, maer ick en oordeele 't selve niet van noode te wesen, hope dat dese vermelde genoeghsaem sullen wesen.

Laet ons nu goet maecken de leeringe met redenen oft *à ratiōe* gelyck de geleerde spreken.

Rechtfinnellyck gesproken waert saecken dat ons jet konde verwecken tot affstant van dese beproefde

opinie en dat'er een contemplatie volmaectet waes, aen welcke het soude redelyck wesen aen te kleven, 't soude sonder twijffelen wesen de contemplatie van de Goddelyckheyt, naect en puer: maer wy wesende gelyck wy zyn, hangende aen onse sinnen om jet te kunnen begrypen nootsaeckelyck moet men een conclusie maecten, oft slot-reden, ende belyden dat wy niet en kunnen met meerder proportie oft gelycke mate met onsen geest beter contempleren oft beschouwen de Goddelyckheyt, ten zy in de menschelyckheyt met welcke de Goddelyckheyt is vereenight. Ende alsoo op dese maniere wy hebben middelen om te sien met meerder klaerheyt de Goddelyckheyt, met meerder contentement en mindet peryckel ende grooter profijt als in de contemplatie van de Goddelyckheyt alleen.

't Welck ick sal doen verstaen met een gelyckenisse, by exempel, wy willen aensien de Son, wy moeten wachten tot dat de Son bekleet wort met een licht doorschynende wolcksken, want sonder 't wolcksken wy souden eer blind worden als de Son puer sterelinckx te aenschouwen met haere brandende straelen: alsoo oock die de Goddelyckheyt wilt contempleren, beschouwen, hy moet dat doen vereenight met de menschelyckheyt, oft anders den mensch is hier toe onbequaem, en gelyck den H. Paulus, seght in synen 1. brief tot Timotheum aen het 6. Capit, *Godt wie noyt menschen heeft gesien, jae oock niet en kan sien.*

Ten anderen niemant en sal in dispute brengen dat het wesen van het vereenight leven gelegen is in de liefde; maer de liefde en wort met geen contemplat

ten beter en meer ontfteken als door het beschouwen van den gekruyften *Jesus*. Soo dan't is dese contemplatie welcke den mensch brengt tot het vereenight leven.

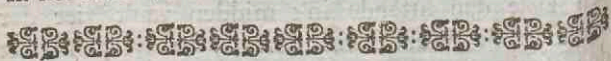
Dat de liefde niet beter noch meer en wort ontfeken als door dese contemplatie, is maer te klaer, want liefde brengt liefde voort, gelyck vier, vier voor brengt in een subject wel bereyt gemaectt. Een ziele dan sittende in't midden van't vier der liefde in de Wondekens *Christi*, bereyt gemaectt door het gesuyvert en verlicht leven, sal dese ziele aldaer niet in brande geraecken, en verandere en vereenight worden met Godt?

Hierom riep den *H. Bernardus*, *myn liefde is gekruyft*, wonen dan in den gekruyften, is wonen in de liefde, door welcke liefde de ziele met Godt vereenight wort.

Men leeft in't leven van de *H. Mechtildis*, hoe dat sy gedurigh was bevreesst oft sy oock soude wesen onder de uytverkoren. *Christus* seyde (haer openbarend) myne lieve Bruyt soo gy wilt verskert zyn, draeght altydt mede in u gemoet de gedachtenisse van my, ende leght in de wonde van myn rechte hant al uwe wercken, en ick sal dese stieren tot uwe saligheyt; in de wonde van myn slincker-handt leght daer in al uwe ellenden, sieckten, tegenspoet, vervolginge, en ick sal verduldigheyt besorgen. En soo gy begeert vereenight te worden met my als eene waerachtige Bruyt, woont in myne geopende zyde, daer is de slaep-kamer, de rust-plaetsse voor my en u, aldaer ist dat ick de zielen van der eeuwigheyt hebbe getrouwt voor inder eeuwigheyt. Uwe affectien

320 *Het X. Cap. van de Herte Vier*
steltse in myne voeten, en ick sal u leeren wandelen
gelyck het betaemt aen de Bruyt *Christi*.

Wandelt seght *Paulus* (*ad Ephes. cap. 5.*) in de liefde
hier op schryvende den *H. Thomas*, seght, doet alryde
voortganck. Niet met de voeten maer met de affectien,
dat is te seggen met devotie tot de vyf Wondekens
Christi, door welcke als door een deure de ziele treet
in het alder-volmaeckste leven.

HET X. CAPITTEL.

Van de Herte Vier.

§. I.

*Al die de Herte Vier hebben van ons Spel der Liefde
en sullen in der eeuwigheyt niet sondigen.*

Oor de *Herte vier* wort verstaen de Me-
ditatie van de Vier Uystersten, te weten
van de Doodt, Oordeel, Helle en He-
melsche glorie: den *Wyse-man* (*Eccle-
Cap. 7.*) hier van sprekende seght, *weest
indachtigh nwe Uystersten, ende gy en sult in der eeuwig-
heyt niet sondigen.* En voorwaer hoe soude het moge-
lyck wesen dat jemant soude sondigen, die daer woont
met sijn gedachten in de doodt? Alle sondaren hou-
den op van sondigen als sy gaen wonen in de doodt.

David overleggende den staet der sondaren, vraeght
tot Godt, *Heer hoe lange, tot wanneer sullen de sondaren
glorieren? Hoe lange sullen sy boosheyt spreken? Hoe lan-
ge sullen sy hunnen mondt openen, die daer wercken on-
rechtveerdigheyt. Psal. 93.* Heer sy hebben u volck ver-
nedert, weduwen en vremdelingen hebben sy ver-

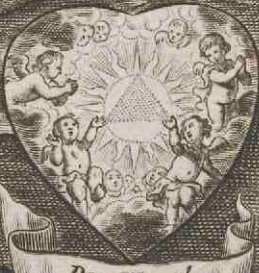
De Doot

Het Oordeel

De Helle

Den Hemel

moort, jae sy loochenen uwe Goddelycke voorfin-
nigheyt, sy hebben geseyt den Heer en sal het niet
sien, noch Godt en sal het niet verstaen. O Heer hoe
lange, tot wanneer sal dat boos duyvels spel duren?

Hoort en luystert toe naer *David*, hy antwoordt en
segt, (a) tot dat den sondaer een put gemaect wort. Hier
op schryvende *Hugo Cardinael* seght (b) tot dat den son-
daer treet in het graf. Dat is te seggen, tot dat eens
typsinnighlyck overpeyst den dagh sijnder doot.

Terstont sullen wy in't naeste §. besonderlyck
spreken om een salige doot te bekomen.

Nu naer de doot soo volght het oordeel: wel
wie sal kunnen sondigen die daer overleghet dien
schrickelycken dagh, alwaer eens eenen dooden ge-
weest hebbende, door Godts toelaeten weder keer-
de tot sijn Camerade, die hem ondervraeghden, hoe
dat 't al was vergaen in het oordeel? Den overleden
seyde.

*'t Is daer een benouwden tydt,
Men reket nauw men schelt niet quyt.*

Een jeder draegt aldaer sijnen boek mede, te weten sijn
conscientie, beschreven met de werken van de mensch.
Hoort den *H. Joannes*, de dooden sullen geoordeelt wor-
den nyt het gene dat geschreven sal wesen in de boecken
volgens hun wercken. Hier komt wel t onser proposte
den *H. Ambrosius* (c) schryvende op 't sesde gesangh van
David. De boecken (seght hy) zyn geopent, niet met inck
geschreven maer met de voetstappen der fanten, de boeckē

X

nwer

(a) Donec sodiatur peccatori fovea. (b) Donec ingreditur pecca-
tor sepulchrum. *Hugo Card.* (c) Libri aperti sunt, non utique aramento
scripti, sed vestigiis delictorum, aperientur libri conscientiarum, ape-
rientur libri cordis tui, culpa nostra recitabitur, & *Ambros.* in *Ps.* 6,

waer consciencie sullen geopent worden, de boecken van u herte sullen geopent worden, ende onse schult, onse fanten, onse sonden sullen gelesen worden. Niet en sal aldaer blyven ongestraft.

Godt die nu niet en begeert de doodt der sondaren, maer wel hun bekeeringe en saligheyt, die sal als dan lacchen in onse verliesinge ende verdommenisse, om dat wy onsen tydt der bermhertigheyt niet waer en hebben genomen, Godt die nu soet en saechtmoedigh is, sal dan wesen quaet en heel rechtveerdigh.

Hugo Cardinael (a) schryvende op dese woorden van David ick ben eenen worm: hy seght, daer en is niet saechter als eenen worm wanneer by geraekt wort, maer niet harter dan als hy raect. Hy wilt seggen Christus die vergelyckt hem by eenen worm en als wy hem raken op dese werelt door wercken der penitentie hy is saecht, soet en bermhertigh. Maer soo wy wachten tot den dagh des oordeels, hy sal alsdan ons raken, 't welck geheel hart sal vallen.

Siet den worm als men desen raect hy laet ons met hem geworden, maer soo hy raect, hy doorboort het hartste hout en al wat dat hy vint.

Niet beter dan als nu dickwils te treden in den dagh des oordeels by ons selven, en effen te stellen door een goede biechte en wercken der waerachtige penitentie, 't welck lichtelyck sal geschieden ist dat wy den dagh des oordeels wel levendigh overleggen.

Naer het oordeel soo volgt de verdomenisse
voor

(a) *Nihil est mollius vermi cum tangitur, nihil durius dum tangit.*
Hugo Cardin.

voor de quade ; d'helle al ist saecken dat sy maer gemaect en is voor de groote sondaren , sy dient nochtans oock voor de rechtveerdige ende goede zielen , op dat sy noyt in de selve en komen. Want die staet , dat hy toefiet dat hy niet en valt , om dan niet te vallen hier in doot-sonde en hier naermaels in den afgront der hellen , niet en is'er profijtiger dan aldaer levende te wonen.

Hoort den Propheet Job (cap. 14.) *wie sal my die gratie doen, wie sal my dat geven, van my te duycken en te begraven in de helle*, op dat gy my Heer , aldaer bewaert ? Geen zielen levende op dese werelt zyn beter bewaert als woonende in de helle.

Hierom seyde David (Psal. 54) *dat sy daelen levende in de helle, op dat sy daer niet en daelen stervende,* seght den H. Bernardus.

De gedachtenisse der helle bewaert de goede en rechtveerdige , op dat sy niet en sondigen ende oock de sondaren , op dat sy souden opstaen van sondé , ende niet meer sondigen , hierom gaf David desen wensch aen de sondaren die Godt door de sonde vergrammen ende vergeten , hoort syne woorden : *dat sy al keeren in de helle al die Godt vergeten.* (Psal. 9.) Al oft hy wilde seggen , op dat sy aldaer de helsche tormenten overleggende die sy verdienen door hun sonde , komen tot afftant van de sonde ende beternisse des levens. Daer en boven overleghet oock een van de vier uytersten , te weten de eeuwige glorie , en mediteert hoe dat sy duert in der eeuwigheyt.

Men leest in't leven van onse H. Moeder Teresa hoe dat sy singende den Credo in de Misse en komende

aen dese woorden *wiens Ryck geen eynde sal hebben*, dickwils wiert buyten haer selven, denckende op den oneyndelycken loon die beloofd is voor een kort goet leven, ende sy heeft ingebracht een gewoonte onder haere Religieusen (welcke gewoonte noch tegenwoordigh door de geheele Werelt onder haere Religieusen wort onderhouden) dat men dese woorden *Cujus regni non erit finis* soude singen op een hoogen toon en trager als d'ander woorden.

Die dan de *Herte Vier* heeft van ons *Spel der Liefde*, en sal in der eeuwigheyt niet sondigen.

§. II.

Een van de Herte Vier, van ons Spel der Liefde: dat is te seggen, een van de vier nytersten, waer aen principalyck, al ons welvaren hanght, is de doot, om welke saligheyt te bekomen, 't is geradigh te verkiezen voor Patronesse de H. Maget ende Martelaresse BARBARA.

HEt is een out waerachtigh spreekwoort, *Eynde goet, al goet*. Want soo jemant wel sterft, hy kryght goet oordeel, hy wort verlost van de hel, ende ontfanght voor loon de eeuwige blyfchap der hemelsche glorie.

Hier van komt dat alle menschen, jae oock de booste deser wereldt soecken ende wenschen een goet eynde, ende salige doot.

Daer staet in't *Boeck der getallen aen't 23. capittel*, hoe dat den alderboosten mensch met naem *Balaam* wensende op 't sop van den bergh *Phagor*, ende aensien-
de 't volck Godts gekomen uyt *Egypten* door haer

geslachten een jegelyck onder sijn leytsmannen treden in't lant der beloften, kreegh een begeerte daer toe, ende riep tot Godt, *dat myn ziele sterve met de doods der Rechtveerdige, en dat myn nytersten gelyck zyn aen dese.*

Al even eens gaet het met duysende menschen sy hooren dat veel Religieusen, werelycke Priesters, geestelycke personen en andere in de werelt wel zyn gestorven, terstont soo seggen sy met *Balaam*, Heer dat ick oock soo magh sterven, en dat myn eynde aen dese gelyck magh wesen, maer wat staet daer geschreven, *niet al die seght Heere, Heere, sal treden in't Rycke der Hemelen* Maer wel leven doet wel sterven, hierom eenen *H. Vader* schryvende op't Boeck der getalle, seght: *Balaam* hadde beter geseyt dat myn ziele leve met 't leven der Rechtveerdige, als wel dat sy sterve, want een rechtveerdigh en goet leven veroorsaect een Heylige en salige doot.

Qualis vita : finis ita.

Dat is :

Hoedaenigh 't leven wort beleyt

Soo is het eynde als men scheyt.

Van gelycke veel hoorende dat de lief-hebbers van de *H. Barbara* wel vaeren, ende door haer voor-sprake verkrygen een salige, rechtveerdige doot, wenschen oock alsulck een eynde : seer wel, maer seght dan nu tegenwoordigh, ick wil leven met een devoot leven tot de *H. Barbara* en aldus sult gy verwerven een blyde, salige doot. Dese devotie tot myne alderlieffte ende noyt genoegh beminde Patronerisse, de *H. Maget en Martelaresse Barbara*, om

door haer voorsprake te bekomen een salige doodt, is een van de outste devotien welcke over duysent jaeren en meer is gebruyckt geweest in onse *Moeder de H. Kercke*.

Den oorspronck hier van is dese, sy ontfangen hebbende de sententie van te moeten onthalt worden, haer Vader genaemt *Dioscorus*, heeft versocht van den Rechter *Martianus* een vreeden Tyran dat hy soude mogen de eere genieten van syn Dochter self met sijn vaderlycke handen 't hoofd voor de voeten te leggen, 't welck hem is toegestemt, ende hy heeft dat treur-spiel volbracht. Dit lesen wy in haer officie en't samen hoe 't selve is afgeloopen, (a) *den Vader Dioscorus heeft sijn eenige Dochter, met sijn eygen handt onthalt, maer't en is hem niet ongestraft gebleven alsulck een boosheyt: Want't vier is nyt den Hemel gevallen, en heeft met'er daedt onvoorsienlyck wegh genomen den doodslager.*

De *H. Barbara* dan gaende met haer Vader buyten de stadt naer eenen hoogen bergh om aldaer van hem gedoot te worden; onder wegen soo wort haer veropenbaert van Godt, hoe dat den Vader, om dat hy haer soo onmenschelyck vervolghde, soude gestraft worden met een haestige ende onvoorsienige doodt. Dese openbaeringe verstaen hebbende, ende komende aen den op-ganck van den bergh, heeft van haer Vader gevraecht een weynigh tydts, om voor't leste haeren Bruydegom *Jesus* te aenbidden: een saligh Gebedt voorwaer ende ptofijtige vrage heeft sy voor al haere dienaeren gedaen, te weten sy heeft

(a) Et Pater filiam quam habuit unicam propria manu obruncavit, verum non impune fuit illi tanta impietas: nam ignis caelo lapsus, extemplo absumpsit parricidam. *Ex officio S. Barbara.*

van Godt versocht, dat, gelyck haer Vader, om dat hy haer vervolghde, soude overvallen worden met een haestige ende subiete doot; alsoo oock ter contrarie al die haer sonden beminnen ende vereeren, soude bevrydt wesen van de selve, hier volght het Gebedt.

G E B E D T

Van de H. Maget ende Martelaresse Barbara tot haeren Bruydegom.

Oneyndelycken Godt, die Hemel en Aerde geschapen hebt, ende de zee haere palen gestelt hebt, die de wolcken gebiet te regenen, ende de Sonne te schynen over de goede ende quade: ô goedertieren Godt alle dingen zyn u onderdanigh, jont my uwe Dienst-maeght dese gratie, dat alle de gene die den dagh mynder Passie jaerlyckx tot uwer lof, ende eere sullen gedencken, hun de doot niet onversins ende haestelyck en overvalle, maer dat sy mits waerachtigh berouw ende biechte, met het H. Sacrament des Altaers versterckt worden, ende en wilt ô Heer hunder sonden niet gedencken in den dagh des Oordeels, want gy weet wel dat wy arm, kranck ende boos zyn.

Haer Gebedt ge-eynt zynde, is daer terstont een stemme uyt den Hemel gekomen tot haer seggende Komt myn Bruyt, komt myn vriendinne, ontfanght de Croone die u bereyt is van der eeuwigheyt in myn Rycke. Alle het gene gy gebeden hebt, wort u van my toe-gestemt ende gegeven. Hier over sy danckende den Heere is opgestaen met blyden moet als eenen kloecken Reulse, om te loopen den wegh, en komende op den
 X 4 bergh,

bergh, viel op haer knien, voeghde haer handen te samen, en sloegh haer oogen naer den Hemel, en gaf haren suyveren witten hals bereyt aen haeren Vader, ende ontfinck den slagh met alle contentement, ende gedoodt zynde, haer ziele wiert geleyt door Godts lieve Engelen in de eeuwige glorie. Ende haeren Vader wiert den hals gebroken van de duyvelen, die hem hebben gedragen met ziel en lichaem in den afgront der helle.

Den ouden vermaerden *Meffreth* befonderen dienaer van de *H. Barbara* in sijn eerste Sermoon seght: (a) *O vruchtbarigh gebedt van dese gloriuse Maeght; want wat is'er beter aen den mensch, als te hebben vergiffenisse der sonden, die ten leste den mensch versmoore in de helle?*

Vergiffenisse kryght den mensch van sijne sonden door een goede Biechte, welcke de *H. Barbara* besorgt aen haer dienaren: ende gelyck den mensch hoe naerder de doot soo veel te meer wort gequollen van de duyvelen, soo ist dat dese lieve Maeght de zielen bevryt van al de helsche aenstooten.

Belieft eens te hooren hoe schrickelyck dat de duyvelen de menschen quellen in het uysterste.

Den *H. Cyrillus* in sijnen brief geschreven aen den *H. Augustinus* vertelt van eenen die verresen was van de doot, dat hy heeft geseyt dese naervolgende woorden.

Aenkomende de ure van myne doot in de plaets waer ick sieck lagh, was vergadert sulck een menighvuldigheyt der duyvelen dat men de selve niet en hadde kunnen tellen, wiens gedaenten soodanigh waren dat men

(a) *O fructuosa oratio hujus Virginis gloriose, quid enim est melius homini, quam habere veniam peccatorum suorum, quae finaliter mergunt hominem in infernum. Meffreth serm. 1. de S. Barbara lit. D.*

niet leelycker, noch pynelycker, noch schrickelycker en konde peysen: jeder mensch soude liever hem op dese werelt laten levendigh branden, als dese gedaente der boose vyanden te sien. Dese by my komende vernieuwden myn memorie van alles dat ick oyt hadde bedreven tegen Godt, my raedende dat ick niet meer en soude hopen op de Goddelycke bermhertigheyt, aengesien ick hem soo grootelyckx hadde vergramt.

Dese geschiedenisse overleggende *Meffreth* roept tot ons allen ende seght: (a) *Siet van alsulck een schrickelyck gesicht doet verlossen al haer dienaren en dienaressen, de alderfalighste Maget Barbara.*

Let op de groote sorghvuldigheyt van myne alderlieffte Patroonerisse 't is haer niet genoegh dat sy heeft besorghet voor de doot een goede volmaeckte Biechte, en het *H. Sacrament des Antaers*, ende het *H. Olysel* maer op dat dese haere dienaren naer al dese Privilegien niet wederom vallen en souden in sonde, door de uysterste bekoringen der duyvelen die sy gebruycken in't leste van't leven, wel wetende dat 't al hanght aen't leste: verlost oock haer devote dienaren van alle duyvelsche openbaringen ende bekoringen.

(b) *Want ick derve seggen getrouwelyck, gelyck het in veel is beproeft, dat die haer devotelyck heeft gedient, de eeuwige doot niet en sal sien.*

Is dan dese myne vriendinne niet weerdigh bemint te wesen? Is het niet profijtigh haer te dienen? Is het niet saligh in haer devotie te volherden? Sonder twyffelen jae. X 5 Hier-

(a) Ecce à tam horribili aspectu Beatissima Barbara, suos famulos famulasque facit liberari. *Meffreth ut supra.* (b) Quia audeo dicere confidenter quemadmodum in multis est expertum quicumque ei devote servierit, mortem æternam non videbit. *idem ibidem.*

Hierom soo is't dat ick door eenen devoten wensch wensche, myn herte te wesen eenen inckpot, myn bloet het inck, myn vel papier, ende myn tonge de penne, om in alle herten te mogen drucken en schryven dese soo profijtige devotie. Ick wensche soo veel tongen te besitten als'er bladeren gevonden worden in den somer op alle boomen en kruiden, en daer by een stem klinckende als het trompet van het toekomende Oordeel, en ick wensche my selven vermenighvuldicht en dat ick konde wesen in de vier deelen des Werelts, om alsoo over al dese soo heylige ende noyt genoegh gepresen devotie te prediken,

Jemant dit lesende sal verstelst staen en seggen dat men wat de devotie verbreyt van *S. Barbara* 't is goet maer te spreken met soo groote affectie 't is niet prysbaer.

Ick antwoorde op dese ontsteltenisse, met den *H. Ignatius Bisschop ende Martelaer* die verlangende naer de Leeuwen om verscheurt te worden, seyde soo sy niet en willen komen en my verscheuren, ick sal dese geweld aen doen en maecken dat sy my verslinden. Syn geestelycke sonen dit hoorende seyden, dat sy dit niet wel en namen, en dat al sulck een affectie en devotie tot de verscheuringe der Leeuwen te groot was, hy antwoorde (a) *Vergeeft het my kinderen, want wat profijt my dit doet, weet ick het best.*

Alsoo bid ick oock den goedertieren Leser dat hy my believe te vergeven myne soo groote affectie tot de *H. Barbara*, want wat profijt my dese devotie heeft gedaen weet ick, en wensche my duysent

(a) Ignoscite filioli quid mihi profit, ego scio, *S. Hieron. de scrip. Eccles.*

en duysent-mael devotiger, om alsoo getrouwelyck te hopen haer hulpe en bystant tot'er doot toe.

Ick kenne eenen persoon die devotie hadde tot dese myne lieve Patronesse. Desen wiert tot'er doot sieck tot *Duway* in't jaer 1644. ende hadde een apostema in de keele, welcke toe-sloet sijnen mont, soo dat hy niet en konde biechte, noch het *H. Sacrament des Antaers* ontfangen, den Biecht-vader seyde tot desen persoon, geeft een teecken van berouw over uwe sonden, ende ick sal u geven de absolutie, want 't is onmogelyck dat gy kont biechten: den stervenden persoon dit hoorende sprack de *H. Barbara* aen, en seyde inwendigh. O! myne lieve Patronesse ick hebbe u van joncks af gedient om te mogen doen een goede Biechte voor myn doot, en nu soo seght men my dat ick moet sterven sonder biechten. Verkryght my gratie by Godt, en helpt uwen dienaer die op u vertrouwt. Daer-en-tusschen komter in eenen Doctoer met naem *Remi*, en hoorende dat desen siecken verlaten was van dry ander Doctoren, en dat hy haest moest sterven, seyde tot hem soon zyt gy te vreden te sterven een ure vroeger met hope van te genesen, en men sal met alle geweld de *Apostema* doorsteken, en weet, soo gy dit niet toe en laet, dat gy geen ses uren meer kont leven? Desen persoon gaf teecken met sijn hooft, dat hy wel te vreden was dese te laten open-vlimmen, betrouwende op de *H. Barbara*, dat sy hem niet en soude laten alsoo sterven: den Barbier wort geroepen ende den mont wiert geopent met een instrument, ende de *Apostema* door het lancet wiert door-steken, en op-staende voet wiert hy genesen verklaerende

dat sijn alder-liefste Patronerisse *Barbara* hem hadde by-gestaen ende verloft van een doodt sonder Biechte.

Voor het flot van dese *Herte vier* sullen wy veel schoone Mirakelen vertellen, om klaerlyck te be-toonen dat de *H. Barbara* is wel genoemd voor een algemeyn spreek-woort de Moeder van de *Biechte*, om dieswil dat sy haer dienaeren en dienareffen, niet en laet sterven sonder Biechte en de gerechten van onse Moeder de *H. Kercke*. Soo dat sy oock wel getituleert wort Patronerisse om te verkrygen een voorsienige ende salige doodt.

Jemant door curieusheyt oft nieuwsgierigheyt gedreven zynde soude geerne weten, waerom de *Buschieters* ende *Canoniers* by naer over al, de *H. Barbara* hebben verkosen voor hunne Patronerisse: myne antwoorde is dese, om dieswille dat sy handelen met het buspoeder, door 't welck lichtelyck een ongeluck geschiet, en op dat sy door haere voorsprake souden bewaert worden, sy hebben haer verkosen voor Patronerisse. Hier uyt spruyt oock, dat dese *Gulde-broeders* genoemd worden *Barbaristen*, dat is te seggen Lief-hebbers van de *H. Barbara*.

Ick bidde u beminden Leser wie gy zyt, te willen worden *Barbarist*, dat is Lief-hebber van de *H. Barbara*, op dat wy al te samen genieten 't gene wy sullen wenschen in de ure des doodts, te weten een waerachtigh berouw, goede Biechte ende het ontfangen van alle de rechten van onse Moeder de *H. Kercke*.

Maer jemant te vreden zynde van nu voort-aen de *H. Barbara* te dienen, sal met recht mogen vra-

gen wat is't van noode te doen en te lesen 't haerder eere?

Eerst voor al 't is geradigh dat gy-lieden u doet schryven in haer Broederschap 't welck by naer over al te vinden is, tot Loven in de Capelle van *S. Barbara*, tot Brugge by de Eerw:*Paters Augustynen*, soo oock by dese *Paters* tot *Mechelen*, *Thienen*, *Diest*, en *Loven*. Oock tot *Gendt* in de Parochiale Kercket van *S. Jacobs* ende onse *Lieve Vrouwe op S. Peeters*.

Oock in *S. Martens Kercke tot Aelst*, alwaer op den vierden Sondagh van de Maent te verdienen is *Vollen Aflaet* voor al de Mede-broeders ende Mede-susters.

Dit Broederschap is seer vermaert binnen de Stadt van *Antwerpen*, van 't welck ick in de naeste §, besonderlyck sal spreken.

De jaerlycksche oeffeninge sal wesen haeren Feest-dagh te vieren den 4. December op dese naervolgende maniere. Vasten in de Vigilie, op den avondt den 3. December, ofte niet konnende vasten, eenigh goet werck doen tot haerder eeren, op den Feestdagh te Biechte gaen, ende ontfangen het *H. Sacrament des Antaers*.

Maer die op desen Feestdagh belet zyn, sullen believen hun devotie te houden den Sondagh onder de *Octave*, oft op een van de acht dagen.

Die haer translatie oock begeeren te vieren dese wort gehouden op den 12. Februarij.

Raeckende van het vasten op den avondt het is een oude gewoonte onder de Lief-hebbers van de *H. Barbara*, en om U. L. hier toe te verwecken, luyftert toe wat'er geschiet is over eenige jaeren in de stad van *Mechelen*.

Daer quamen dry Jongelingen het lant besien, ende wesende in de herberge op den 3. *December de Vigilie van de H. Maget Barbara*. Soo seyde den eenen tegen den anderen, beliest gy-lieden van den avont te eten, mooght het doen, ick voor my soude geerne onderhouden myn oude devotie van te vasten ter eeren van myne bysondere Patronerisse de *H. Barbara* wiens Feestdagh wy morgen vieren. De andere twee dit hoorende seyde: wy zyn oock te vreden dese devotie te doen, want men seght voor een gemeyn spreck-woort dat al die dese devotie onderhouden, ende op haeren dagh te Biechte en te Communie gaen, dat sy niet en sterven sonder biechten. Den Weert dit hoorende, en zynde wat roeckeloos van leven, seyde: ick hebbe eenen goeden vetten Capuyn gebraden voor U. L. wilt gy-lieden dien niet, ick sal hem self eten, ende en sal daerom niet sterven sonder biechte: en veel ander diergelycke schimpige woorden gesproken hebbende, heeft wel ge-eten ende gedroncken, ende is slapen gegaen wel te pas, en op den morgenstont heeft men hem doot vinden liggen in syn bedde. Dat dit een exempel zy aen die daer uyt-lacchen dese goede devotie tot de *H. Barbara* om niet te sterven sonder biechte.

De weckelycke oeffeninge sal wesen op den Maendagh te lesen de Litanien.

De dagelycksche Oeffeninge sal wesen het Gebedt, gelyck hier volght aen't welck is gegeven 40. dagen Aflaet

H. B A R B A R A

V. Verlost ons dagh ende nacht.

R. Van een doot onverwacht.

G E B E D T.

O Heylige Maget ende Martelaresse *BARBARA*, komt my dogh in het uysterste myns levens te hulpe op dat ick sonder Biechte niet en sterve: maer eer dat myn ziele scheidt uyt dese werelt, verkryght voor my by Gods Almachtigh dat de selve eerst door de Biechte gesuyvert, ende met het *H. Sacrament des Antaers*, gewapent, ende met het *H. Olysel* versterckt worde: op dat wy uwe Dienaeren en Dienaeressen, scheidende uyt dese werelt, sonden weerdigh wesen te genieten de eenwige saligheyt, ende met u glorieren in der eenwigheyt. Amen.

Syne Hooghweerdigheyt *F. AMBROSIO CAPELLO* Bisschop van Antwerpen jont aen allen die Gebroeders ende Gesusters van de *H. Maget BARBARA* die dit Gebedt sullen lesen, 40. dagen Aflaet.

Ende om U. L. noch meer te verwecken tot het lesen en onderhouden van dit Gebedt, weet dat dit het selve is, het welck eertyts alle dagen leefde *Hendrick Cock*, en dit oock geseyt hebbende, als hy lagh in den brant, de *H. Barbara* heeft sijn gebedt verhoort, ende hem genomen uyt het vier, ende gestelt op de strate, ende hy en is niet gestorven, voor dat hy gebiecht was, ende ontfangen hadde alle de rechten van onse Moeder de *H. Kercke*, dit mirakel is geschiet in't jaer 1448. in Hollant, binnen de stad *Gorcum* genaemt. Dus vertelt *Surius Tom. 4.*

Of wel die het Gebedt niet en kunnen lesen dat sy dagelycks seggen dry mael onsen *Vader* ende *Weest gegroet*, ter eeren van de *H. Dryvuldigheyt*, aen de welke seer devotigh was de *H. Barbara* in haer leven, tot welcken eynde sy dry vensters heeft doen ma-

ken in haeren Toren, het welck verstaende haren Vader, heeft bevonden dat sy Christen was, ende haer willende verkeerren tot de Afgodderijen, sy predickte, geduerigh roepende over-luyt, Godt den Vader, Godt den Soon, Godt den H. Geest, dry Personen en eenen Godt, desen is mynen Schepper, mynen Verlosser, mynen waerachtigen Godt. *Dioscorus* haren Vader dit al hoorende heeft sijn Dochter geleverd in de handen van den vreden Tyran *Martianus*, &c. Ende is onthalt van haren Vader.

Nu die geen van dese voorsyde dagelycksche Oeffeningen en gebruycken, dat sy ten minsten alle dagen seggen.

H. B A R B A R A.

*Verlost ons dagh, ende nacht
Van een doot onverwacht.*

Om alsoo door haer voorspracke te genieten al de rechten van onse Moeder de H. Kercke en te krygen een salige doot, ende hier naemaels de eeuwige glorie.

§. III.

Hier wort verklaert hoe dat die van Antwerpen overleggende het profijt der zielen, door de devotie van de H. Barbara, haer Broederschap hebben vernieuwt, om alsoo oock een salige doot te verkrygen.

Erst voor al, soo ist dat ick sal voorstellen, de *Bisschoppelycke Bulle van de vernieuwde Instellinge van het Broederschap der H. Maget ende Marielaresse Barbara.*

FR. AMBROSIIUS CAPELLO by der gratie Godts ende gehengenisse des Heyligen Apostelycken

stoel Bisschop van Antwerpen. Alle Christi geloovigen Saligheyt in den Heere. Alsoo ons voorgehouden is door onse beminde in Christo de Eerw: Heeren Aubertus van den Eeden Canoninck ende Tresorier van onse Cathedrale Kercke, Heer Melchior van den Bossche Plebaen ende Canoninck, Heer Franciscus Hilwerven Canoninck, ende Heer Arnoldus Crols Canoninck der selve Kercke, Heer Jaspat Antony Munt-meester der Conincklycke Munte, Heer Daniel van den Brul onsen Secretaris, Petrus Mennens, Hubertus Crama ende meer andere seer toegedaen tot de *H. Barbara* Maeght ende Martelaresse, hoe dat nu over de dry-hondert ende meer jaeren wiert geviert de *H. Barbara* ende aengeroepen voor een besondere Patronesse in't uytersten om te verkrygen de weldaden der *H. Sacramenten*. Tot wiens eere was opgerecht een Broederschap het welck besonderlyck trachte de eere tot de voorz. Heylige te vervoorderen soo dat in't jaer 1390. ten versoeck van de Borger-meesters ende Gemeynthe, als oock de Mede-broeders der selve Aldersalighste Maget ende Martelaresse *Barbara* den Eerweerdighsten Heer Andreas Bisschop van Cameryck heeft toegelaten, dat men door geheel de stadt van Antwerpen ende binnen de palen der selvend. Feestdagh van de *H. Barbara* jaerlyckx solemnellyck soude vieren, voorders heeft bevolen, dat men van alle slaeffelycke wercken souden op-houden, op de pene van de Canonicke rechten daer toe gestelt, in gelyck-vormigheyt van andere Feestdagen door de *H. Roomsche Kercke* ingestelt, gelyck blyckelyck

lyck is by de brieven ons voorgehouden. Waerom ons hebben ootmoedelyck gebeden ter eeren van de voorz. Heylige, het selve Broederschap door de verargeringe des tydts vervallen, wederom te herstellen ende van nieuws op te rechten ende nieuwe Ordonnantien tot directie der selve te maken ende te stellen. Soo is't dat wy soeckende haere godvruchtige begeerten te voldoen het Broederschap ter eeren van de *H. Barbara* Maeght en Martelaresse door den quaden tydt vergaen, goet gevonden hebben mits dese te herstellen, ende in sijnen ouden staet te setten, oft soo't van noode is, instellen ende van nieuws oprechten een Broederschap in onse Cathedrale Kercke in de Capelle in den Ommeganck, aen de Zuyt-zyde der selver Kercke wesende daer toe geordonneert van de Eerw: Heeren Deken ende Capittel, op de Statuten ende Ordonnantien, met advis van de Mede-broeders des voorz. Broederschap, daer op te geven. Herstelt den 4. van de Maendt September 1661.

F. AMBROSIVS Episcopus Antverpiensis.
Ter Ordonnantie van sijne boven-schreven Hooghwaer
 Daniel van den Brul Secretaris.

Op desen vermelden dagh der vernieuwde instellinge den 4. September, welcke geschiede met *Vollen Aflaet*, soo is't dat ick alsdan hebbe gepredickt om dese devotie te drucken in de herten der menschen, ende ick hebbe goet gevonden een kort begryp alhier te stellen van dit Sermoon.

Het wort vernieuwt tot kennisse. Colof. cap. 3.

Al'e dingen vergaen met'er tydt, soo geestelycke als lichamelycke, overleghet yser oft stael het verslyt

allenskens, den mensch vergaet, de devotie en geestelycke Oeffeningen verflouwen, ende soo sy niet vernieuwt ende hervat worden, sy gaen te niet.

Uyt de vermelde Bisschoppelycke Bulle hebben wy gehoort hoe dat over dry hondert Jaren, soo floreerde het Broederschap van myne alderlieffste Patronerisse *Barbara*, dat men haeren Feestdagh vierde als andere gebode Feestdagen der H. Kercke.

Dese soo schoone en weerdige devotie is soo vergaen, dat men alhier niet en wiste te spreken van haer Broederschap, ende de devotie tot dese H. Maget was geheel kleyn, maer wat wonder? Haer weldaden waren weynigh bekend, ende (a) den onbekenden maect den onbeminden, hierom van daegh dit out vermaert *Broederschap wort vernieuwt tot kennisse.*

't Is Godt lof geschiet met dit Broederschap als met den vogel *Phenix*, desen verbrant zynde ende in asschen vergaen men vint onder de asschen een kleyn wormken 't welck groeyende kryght vleugelen en begint wederom te vlieden beter als van te voren alsoo heeft het Broederschap van de *H. Barbara* eertydts gefloreert, maer is allenskens in asschen vergaen: dat is te seggen te niet gegaen; maer de Lief-hebbers van desen tydt, minnaeren van dese H. Martelaresse hebben alle devoiren gedaen, ende middelen gesocht om het wormken, dat is, de kleyne devotie vleugelen te geven ende wederom te doen vlieden hooger als over dry hondert jaeren. Het welck ick hoorende myn ziele heeft groot gemaect den Heere, ende

Y 2

gelyck

(a) *Ignoti nulla copido, S. August.*

gelyck *Jacobs* geest herleefde hoorende dat *lijnen* lief-
ven soon *Joseph*, die hy voor doot hadde gerekent
noch leefde, alsoo oock mynen geest heeft herleeft,
verstaende de blyde maere van de vernieuwde In-
stellinge. Dit Broederschap dan wort vernieuwt tot
kennisse op dat aen de menschen kenbaer soude wor-
den dat de *H. Barbara* is een waerachtige vriendinne.

Men vint al veel vrienden maer 't zyn meesten-
deel al broodt vrienden, ende geen nootd vrienden, ge-
lyck het out spreek-woort gaet, ende 't is de leeringe
van den *Wysen-man* (*Eccl. Cap. 6.*) *Den vrient tafel-
gesel, en sal niet blyven in den dag van nootd.*

Sy zyn gelyck aen de *Oyevaeren*, die ons komen
besoecken met den soeten somer, en sy vertrecken
soo haest sy den winter riecken. Alsoo veel vrienden
konnen wy tellen in voorspoet jeder komt ons be-
soecken als het wel gaet, maer soo sy riecken den
tegenspoet sy vertrecken, sy vluchten, ende in nootd
en worden geen oft weynige vrienden gevonden.

Hierom segt den *Ecclesiasticus* in't 6. Cap. *Eenen ge-
trouwen vrient is een stercke beschermenisse, ende die dien
vint, desen vint eenen schat, by eenen getrouwē vrient en
is niet te gelycken, ende geen gewicht van gout ende siluer
en is te weerderen tegen de goetheyt sijnder trouwen.*

Siet hoe groot dat geacht wort eenen waerachtig-
gen goeden vrient, ende 't is een onfaelbaer spreek-
woort: *men kent de vrienden in nootd.* Want als wy
niemand van noode en hebben en kan men de vrienden
niet onderkennen, hoort wat seght den *H. Isidorus* (a) *In
geluck ende voorspoet is de vrientschap onversekert want
men*

(a) In felicitate incerta est amicitia quia nescitur utrum persona
licitas diligatur, S. Isidorus.

men weet niet oft den persoon oft wel 't geluck bemint wort.

Willen wy dan teecken hebben van eenen goeden getrouwen vrient, neemt ooghmerck oft hy in tegenspoet niet en verlaet, want gelyck den *Wysen-man* seght in *synen Boeck der spreek-woorden aen't 17. capittel*: op alle tyden bemint hy die vrient is, ende in de benouwtheden wort hy bekend.

O Goddelycke Vriendinne *H. Barbara*, gy toont met de wercken dat gy zyt een waerachtige en getrouwe Vriendinne, aengesien gy in de uysterste benouwtheden des doodts uw' vrienden bystant doet, besorgende suyveringe der consciencie door een waerachtigh berouw ende Biechte, daer by bewaerende met het *H. Sacrament des Antaers*, ende wapenende met het *H. Olyffel*, verjaegende van dese zielen alle duyvelsche verbeldingen, te niet doende alle quade bekoringen.

O waerachtige Vriendinne ons bystaende als alle menschen ons verlaten, als alle goederen ons niet en kunnen helpen! wel seght *Ecclesiasticus* dat eenen getrouwen vrient niet genoegh geweerdeert kan worden, want 't is den schoonsten schat welcke de ziele kan besitten.

O *H. Barbara* gy zyt een Vriendinne, niet met de tonge en woorden beminnde, maer met de wercken ende waerheyt.

Hierom dan wort vernieuwt dit Broederschap, op dat alle menschen mogen komen tot kennisse van dese vriendienne, en alsoo door de kennisse verweekt worden tot haer devotie om te verkrygen bystant in de uysterste ellende.

Plinius vertelt ons in zijn 22. Boeck aen't 21. cap. (a) van de sonne-bloem hoe dat als een mirakel is, dat sy haer selven altydt keert naer de Sonne, jae is soo stantvastigh in dese roeringe, dat niet tegenstaende de Sonne met grove dicke wolcke bedeckt wort, en al is't dat sy niet gesien en wort door den regen en tempeesten, sy haer nochtans altydt draeyt naer de selven, soo groot is haere liefde ende inclinatie tot de Son. (b)

Alsoo magh ick wel seggen dat de *H. Barbara* haer oock draeyt en keert tot haere dienaeren, jae principalyck in de benaude, verwolckerde, duystere tyden, (c) te weten, als den mensch sijn gesicht verliest door de doodt, als sijn herte begint te breken, als het kout sweet begint over al uyt te bersten, dan is't dat sy alle vrintschap betoont, alle Goddelycke hulpe besorgende tot dat haer dienaren wel zyn in den Heer gestorven.

Lieve ende wel beminde Mede-broeders ick spreek U. E. aen met de woorden getrocken uyt *den eersten brief van den H. Petrus aen het derde capittel.*

Lief-hebbers des Broederschaps, daer toe zyt gy-lieden geroepē, dat gy-lieden de Benedictie erfelyck besitten sont.

Want door dit Broederschap, door dese devotie tot de *H. Barbara* komt men tot de gedachtenisse des doodts, ende men denckt op sijn uystersten ende men is verskert van een goede vriendinne vol macht en hulpe, bystant te hebben.

Schept dan moet Lief-hebbers van de *H. Barbara* en komt tot kennisse van haeren Goddelycken by-

(a) Heliotropium miraculum saepe diximus. Plinius l. 22. cap. 31.

(b) Tantis syderis amor etiam nullo die.

(c) Tantis Barbaræ amor etiam nullo die.

stant in het uyerste des levens, want hierom is't dat men dit Broederschap vernieuwt.

Ick derve seggen dat den duyvel niet en soeckt dese vernieuwinge van't Broederschap. Jae ick segge noch meer, te weten dat den helschen duyvel oorfaeck is, dat dit Broederschap is te niet gegaen.

Jemant sal my seggen, dat ick myn reden van dit seggen soude willen kenbaer maecken.

Wy moeten weten hoe dat den mensch door dit Broederschap ende devotie van de *H. Barbara* komt tot de gedachtenisse des doodts. Want vraecht aen jemant van dese dienaren, waerom dient gy de *H. Barbara*; terstont antwoordt hy om te verkrygen een salige doodt: en soo wort den mensch indachtigh de doodt, en peyst om eens wel te sterven, welcke gedachtenisse soo profijtig is voor de ziele dat den Wysen-man selfs seght, dat dese in der eeuwigheyt niet en sullen sondigen.

Daer wort vertelt in de wercken der Apostelen hoe dat'er, als den *H. Paulus* was predikende, viel eenen jonghman uyt een venster doodt ter aerde, 't welck *Paulus* siende hiel op van prediken en ver-trock. (*Aētor. cap. 20.*)

Hier van sprekende den *H. Joannes Guldemont*, (a) seght: *Paulus af-komende is wegh-gegaen, want desen dooden jongelinck was genoeghsaem leeraer, al oft hy feyde, ten was niet van noode te prediken daer de doodt tegenwoordigh was, en daer den mensch gedachtenisse heeft des doodts.*

Den duyvel dan wel wetende dat het Broeder-
Y 4
schap

Descendens Paulus profectus est, sufficiebat enim mortui catu pro
 Doctore. *S. Ioannes Chrysoſt. homil. 43.*

fchap van de *H. Barbara* den mensch brenghet tot gedachtenisse des doodts heeft 't selve te niet gedaen.

Ick lese hier van een schoone figure in't eerste Boeck der Coningen aen't vyfde Capittel. Aldaer wort vertelt hoe dat de *Philistynen* geslagen hebbende de *Isracliten* boven andere goederen, oock mede hebben genomen de *Arcke des Heeren*, ende gestelt in den Tempel van *Dagon* haren Af-godt, ende Godt heeft de inwoonders van *Azoten* hierom geplaeght; waer af quam dat de *Philistynen* wilde de *Arcke* wegh voeren en naer *Accarom* stieren.

Sy stelden de *Arcke Godts* op den wagen, en dese wiert getrocken met twee jonge koeyen, en alsoo hebben sy dese gefonden naer *Bethsames*.

Maer een sake is weerdigh om te verwonderen, dese koeyen geladen met de *Arcke* gingen uyt den wegh niet, sy en sloegen nieuwers in, noch naer de flincker zyde, noch naer de rechte zyde, maer eendrachtelyck gingen sy voort, en nochtans geen menschen gingen mede om dese koeyen te stieren, en te lyden door de rechte baen. Wel wie was den leytsman? Hoort den ouden Vader *Origines* die geleest heeft ten tyde van de *H. Barbara*, en aen haer brieven geschreven, hy seght: (a) *Den duyvel stierde en leyde dese koeyen.*

Joseph Hebraeus staet verftelt lesende by *Origines* dese woorden, dat den Leytsman van de *Arcke des Heeren* was den duyvel. En lange gespeculeert hebbende soo in *Origines*, als in den Text van de *H. Schriftures* seght ten lesten, dat hy voldaan is geweest. Want hoort seght desen Leeraer wat dat de *Arcke des Hee-*

(a) Dæmon ducebat eas. *Origines homil. 16. in 23. numer.*

ren veroorsaecte: (a) *Door de Arcke quam den schrick des doodts in alle steden.* Welcke verschrickinge des doodts den mensch brenghet tot de gedachtenisse des doodts, door welcke gedachtenisse den mensch wort getrocken van de sonde. Want (b) *hoe lange sal den sondaer sondigen, vraecht David?* en hy antwoort tot dat aen hem eenen put gemaect wort oft graf, te weten tot dat hy sal peysen om te sterven,

Door dese *Arcke des Heeren*, seghick, dat wel kan verstaen worden de *H. Maget Barbara*. Want gelyck in de *Arcke* waren rustende twee Tafelen van *Moyfes*, waer in geschreven stonden de thien Geboden, ende het *Hemels Manna*; alsoo oock in de *H. Barbara* rust de macht om den sondaer te verkrygen kracht om al syn sonden te biechten voor sijne doot, die hy heeft gedaen tegen de thien Geboden, tegen Godt en sijnen even-naelten. Daer en boven soo rust in haer macht het *Hemels Manna*, te weten het besorgen van het *H. Sacrament des Autaers* aen haer dienaren voor het scheidten van dese Werelt. En door haer komt den schrick des doodt in den mensch.

Den helschen vyant dit wel wetende door het verliesen van veele zielen met dese devotie, heeft dit Broederschap te niet gedaen, en sal het noch doen, soo veel als het hem mogelyck is.

Om dan den duyvel self schrickelyck te worden, laet ons 't sijnder spyte dese devotie vermeerderen, op dat de gedachtenisse des doodts hier uyt voortkomende ons bewaere van alle doot-sonden.

Y 5

O Bar-

(a) *Fiebat pavor mortis in singulis urbibus* (b) *Usquequo Domine peccatores & donec fodiat peccatori fovea id est donec cogitet se moriturus.*

O Barbara (seght Meffreth (a) By u is de fonteyne van't leven , want ick derve seggen , gelyck het in veel is bevonden , al die haer devotelyck heeft gedient , en sal de eenwige doot niet sien.

Hierom ô Lief-hebbers wort vernieuwt haer Broederschap tot kennisse , om kenbaer te maecken dat haer dienaren niet en sullen verdoemt worden, dat sy hun ziele niet en sullen verliefen.

Goet verloren , wat verloren,
Eer verloren , veel verloren,
Maer ziel verloren , al verloren.

Veel verliefen hun goederen , veel hun eere , en veel hun ziele , 't welck met bloedige tranen is te beklagen. Hierom dan wort dit Broederschap vernieuwt op dat veel dwaelende zielen saligh mogen worden.

In het naeste §. sullen wy mirakelen voortbrengen , om soo door exempelen te trecken tot dese devotie , die met woorden verweckt zyn geweest.

't Broederschap dan in dese stadt is vernieuwt tot kennisse , om te komen tot kennisse van haer weldaeden , van haer vrientschap , van haer besondere hulpe in den uyerften nootd.

't Wort vernieuwt om alsoo de Borgers van *Antwerpen* in te drucken de gedachtenisse van de doot om alsoo niet meer te sondigen , en stervende te mogen beginnen het eenwigh leven. 't Welck ons verleene door de voorsprake van de *H. Barbara* , Godt den Vader , Godt den Sone , Godt den H. Geest. Amen.

(a) O Barbara apud te est fons vitæ , quia audeo dicere confidenter quemadmodum in multis est expertum , quicumque ei devote fervierit mortem æternam non videbit. *Meffreth serm. 1. de S. Barb.*

L I E D E K E N

Ter eeren van myne alderlieffste Patronesse de H.
Maeght ende Martelaresse *BARBARA*.

Stemme : Is't niet goet Capucyn, te zyn &c.

1.

Is seer goet devoot te zyn,
Aen Barbara boogh ver
beven,
Die haer dienaers hier doot leven
Sonder vrees van d'helsche
pijn:

Want al die haer bystant vragen
En verlaet sy nimmermeer,
En sy sal oock sorge dragen
Dat sy komen by den Heer.

2.

Och ! hoe menigh sondaer
mensch
Jae hoe menigh duysent zielen
Souden nu in d'helle krielen
Naer des duyvels boose wensch
Maer door Barbara voorspreken
Zijn den Hemel ingegaen,
Naer dat al bun quaey gebreken
Door de Biecht zyn wytgedaen

3.

O Antwerpen schoone Stadt,
Meerder moeten wy u achten
Nu zyt gy al meer van krachten
Door dat wytgelesen vat.
Door t'verkiefen voor vrindinne
Barbara een lieve Maeght,
Dees Stadt door haer liefd' en
minne
Aen Godt nu al meer bebaegt.

4.

Meer bebaegt sy aen den Heer
Als wel over seven jaren

Om dat dan d'inwoonders waren
In devotie niet te seer:

Maer nu op den dagh van beden
Hoort men eenen jever groot
Door 't aenroepen met gebeden
Voor een al gewensste doot.

5.

Het gebedt bebaegt haer wel
Hierom sal s'haer dienaers leyden
Als de ziel van't byf sal scheyden
En verlossen van de bel

Met recht mag sy haer beromen
Dat die haer devotigh zyn,
Noyt in d'helle sullen komen,
Noch gevoelen d'helsche pijn.

6.

Dit heeft sy van haren Godt
Voor haer dienaers hier verkre-
gen,

't Welck noyt en magh zyn ver-
swegen

Want het is een saligh lot,
Met een suyver ziel te sterven,
En door Jesum wel bewaert

't Is bly scheyden om te erven,
't Gen' dat naer den Hemel
vaert.

7.

Dat myn tong een penne waer
Mijn bloedt wensch ick inck te
wesen,

Op dat alle mensch soud' lesen
Een Gebedt het heele jaer.
Al myn vel wensch ick papieren

<p>Een inck-pot wensch ick myn hert, Want haer lof wil ick verciere Om te sterven sonder smert. 8. Maeght lof-weerdigh Christi Bruyt,</p>	<p>Hoort naer uwe Barbaristen, Die haer dagen niet verquisten, Maer u dienen allen tydt, Maekt dat wy geduer welwaren Soo by dage als by nacht, En wilt onse ziel bewaren Van een doot onverwacht. Amen.</p>
---	---

't Is een saeck genoegsaem om te verwonderen, als jemant wilt overleggen hoe veel Mede-broeders en Mede-susters geschreven zyn in dit H. Broederschap binnen Antwerpen, want van den 4. September 1661. tot nu den 20. Mey 1666. zynder ingeschreven 7750. soo dat 't een jaer door 't ander gerekent, alle jaeren zyn ingeschreven over de 1550.

Godt moet zyn geloof en de *H. Barbara* gebenedydt over dese voortgroeyende devotie.

§. IV.

Mirakelen van de H. Barbara door welke sy heeft betobnt dat sy is de Patronesse van een salige ende gewenste Doodt.

H E T I. M I R A K E L.

Pepinus Doctoor in de H. Godtheyt, ende vermaerden Predikant van de Orden van den *H. Dominicus*, verhaelt in sijne Sermoonen van den Advent op den Feestdagh van de *H. Barbara* dat een seker moordenaer om sijne boosheden ende diveryen binnen de stadt van *Ceulen* is gevangen geweest, ende tot de galge veroordeelt; desen niet tegenstaende sijn quaet leven, was nochtans besonderlyck devotigh aen de *H. Barbara*, dagelyckx een goet Gebedt haer op-dragende: hy dan hangende aen de galge en

heeft niet konnen sterven voor dat hy met de *H. Sacramenten der Biechte ende des Antaers* eerst versterckt was ; want alsoo een seker reyfende persoon , naer den tweeden dagh passeerde voor by de galge , ende hoorende hem luchten ende kermen , hier in verwondert zynde vraeghde hoe dat hy noch koste leven , seyde ick en kan niet sterven ten zy al voren ontfangen hebbende het Hooghw: *H. Sacrament des Antaers* , die Goddelycke teer-spyse. Desen vremdelinck komende tot *Ceulen* heeft't selve te kennen gegeven aen den scherp-rechter : desen vreesfende gekastydt te worden van't Magistraet dat hy sijn dingen niet wel en soude hebben gedaen , is in den nacht heymelyck gegaen naer den patient ende heeft hem met een lancie doorsteken , dan al even-wel is noch blyven leven. Dese mare is gekomen ter ooren van't Magistraet van *Ceulen* die ter plaetse komende, hebben hem noch levende gevonden , aen wie als hy geseyt hadde dat hy niet en koste sterven , ten zy hy wel gebiecht ende gewapent waere met het *H. Sacrament des Antaers* , hebben hem doen afdoen , en in het Gasthuys der Melaetschen binnen *Ceulen* doen leyden , alwaer hy gebiecht ende devotelyck gecommuniceert hebbende heeft sijnen geest aen Godt gegeven.

H E T II. M I R A K E L.

Men leest in de Chronycke van die eenige verscheyde menschen deser werelt genoemt *Carthuysers*, Religieusen en naervolgers van den *H. Bruno* die af sijn plaesier nam in te wesen alleen met Godt in't vierde Boeck aen't derde Capittel, hoe dat den weerdigen *Pater Anduinus* , die heel devotigh was tot de *H. Barbara*,

welcke oock is geweest een lief-hebster der eenigheyt, levende gesloten tusschen vier mueren in eenen Toren vrywillghlyck met alle contentement; desen goeden Religieus las alle dagen haere Getyden ontsoo sekerlyck door haer voorsprake te genieten, 't gene wy al te samen sullen wenschen, te weten een voorsienige doot. Het is geschiet dat de sneeuwbergen met alle geweld zyn gevallen op eenige Cellen der Religieusen, ende ses Religieusen, en een Novitius zyn levendigh begraven onder den sneeuw en zyn aldaer gestorven: twaelf dagen daer naer den sneeuw wat vergaen ende gesmolten zynde, men heeft gaen besoecken de Religieusen, men doet d'een Celle open end'ander, maer men bevint dat jeder Celle hadde gedient voor hun graf nu komende tot de Celle van den Eerw: *Pater Anduinus* men vint hem wel te pas naer 12. dagen geen spysenochte dranck genomen hebbende ende alleen soo hy selve vermeldede, door de voorsprake van sijn alder-lieffste Patronerisse *Barbara* mirakelenselyck bewaert, op dat hy (soo hy self seyde) niet en soude sterven sonder eerst genoten te hebben al de gerechten van onse Moeder de H. Kercke, dese ontfangen hebbende, en een jeder verweckt hebbende tot dese soo profijtige devotie is salighlyck in den Heere gerust. *Ita Petrus Dorlandus.*

H E T III. M I R A K E L.

Den vermaerden Predickant in *Misnia*, met naem *Meffreth* in sijn eerste Sermoon van de *H. Barbara*, verhaelt aldaer dat'er geweest is eenen sekeren Abt in Vrieslandt des Ordens van *Cisteaux*, die met andere Monincken gesonden was naer't Capittel Generael.

Nu als sy waren gekomen ontrent eenen bosch, alwaer de moordenaren dickwils quamen, en de reysende lieden dooden, soo hoorden sy een stemme roepen, Eerw: Vaders om den naem ons Heere *Jesu Christi*, ende om de eere van de H. Maget ende Martelaresse *Barbara* komt by: van dese stem wierden sy veel meer verbaest ende haesten hun veel meer oock van die plaetse te verlaten. Maer dese stem riep noch meer endeluyder, komt, komt, om den naem *Christi*, ende de liefde van de H. Maget *Barbara*. Den Abt hoorende wederom den naem Godts ende die van de *H. Barbara*, keert terstont sonder vreesse naer die plaetse, waer hy dese stemme hoorde, daer komende en heeft niet gesien, noch gehoord, seggende in sijn selven. O Heere *Jesu* wat stemme is dese, welcke my soo seer gebeden heeft om uwen naeme. Naer dese inwendige woorden, hy sagh een mans hoofd met opene oogen onder eenen boom liggen, hem toesprekende, lieven Vader en weest niet vervaert, maer roept uwe twee andere Broeders, en dan sal ick U. E. seggen de wonderlycke dingen, die my den Heere heeft gedaen door de verdiensten van de *H. Barbara*.

Als sy nu gekomen waren met al hun volck, het hoofd seyde 't gene ick U. L. nu sal verhaelen, verkondight dat voor alle volcken ende plaetsen, daer gy sult komen, ter eeren Godts ende ter eeren ende glorie van de heylige en weerdige noyt genoegh lief-beminde Patronersse *Barbara*.

Ick hebbe geweest eenen rycken Coopman, en als ick nu quam tot dese plaetse, soo quamen die moordenaeren ende namen my af alle myn Coopmanschap, ende sneden my het hoofd af, en om dat

ick in quaden staet was, ende myn ziele beswaert met groote sonden, quamen daer met menighte helsche geesten als hagelen uyt de wolcken om myn ziele wegh te voeren, maer terstont quam my ter hulpe de glorieuse H. Bruyt *Barbara*, ende my omringelende met haer blinckende kleedt, verlostte my uyt dese helsche handen, om den dienst (al hoe wel kleyn) die ick haer placht te doen, te weten ick vastede op haer *Vigilie*, en op haeren dagh ginck ick te Biechte en ontfinck t'haerder eere de H. *Communie*.

Tot bevestinge van desen bystant neemt myn hooft van hier, ende voeght het aen myn lichaem, 't welck licht ter rechter-hant van de haege bedeckt met de bladeren, ende daer naer sal ick opstaen ende gaen met U. L. op dat ick door waerachtigh berouw ende Biechte, verkrygen magh vergiffenisse van alle myne sonden. Den Abt ende sijn mede-gesellen al dit hoorende hebben Godt gelooft ende de H. *Maget Barbara*, ende sy hebben volbracht alle dingen die 't hooft begeert hadde, ende terstont soo stont dien mensche recht op, ende ginck met den Abt tot het naeste Dorp in de Kercke, alwaer hy sprekende met groot berouw sijn Biechte, en ontfangende de gerechte van de H. Kercke, in de tegenwoordigheyt van al die daer waren is salighlyck gestorven, ende sijn lichaem is eerlyck begraven.

HET IV. MIRAKEL

Augustinus Wichmans (in sua *Brabantia Mariana*)
vertelt hoe dat ontrent *Louvē* in *Brabant* in de *Abdye van Parck*

Parck was eenen *Religiens*, met naem *Henricus van Redinghem*, die als doen was *Proviseur* van het *Clooster*, seer devoot tot de *H. Barbara*. Desen op eenen tydt rydende te peerde, is onvoorins gevallen met het peerdt in een groote diepte des waters, soo dat'er geen hope en scheen te wesen van de doot te kunnen ontkomen. Ende fier terstont aen hem veropenbaert eene schoone *Maeght*, nemende het peerdt by den toom, en het selve uyt het peryckel leydende ende stellende op eene versekerde plaetse, seyde tot hem: *Ick ben Barbara de dienst-Maeght ons Heeren Iesu Christi, gy hebt my dickmaels aengenamen dienst gedaen, ende hierom en hebby niet kunnen onvoor sienelyck sterven, soo lange gy in mynen dienst blyft.* De selve *H. Maget* heeft hem voorseyt, dat hy soude worden *Abt* van het voorseyde *Clooster*, gelyck hy oock is geweest daer naer, van getalle den 14. sy heeft hem oock bevolen meer ende meer in haeren dienst voorts te gaen, ende andere daer toe te verwecken, het gene hy oock gedaen heeft, instellende tot haerder eere *Officium duplex*. Het welck van te voren niet en was. Desen *Abt* is gestorven in't jaer 1339.

Door dit *Mirakel* soo is't dat het geheel *H. Orden* van *Premonstrejt* van den *H. Norbertus* seer devotigh is geworden tot de devotie van de *H. Barbara*, ende onder andere soo wort aldermeest geviert desen *Feestdagh* van de *H. Barbara* tot de *Norbertineressen* binnen *Antwerpen*, alwaer is rustende een deeltjen van haer *H. Reliquien*, de geheele

Octave singht men aldaer 's morgens een Solemne Misse. Naer den noen predickt men, en daer naer volght het Lof in't Musieck met de Benedictie van het Alder-heylichste *Sacrament des Autaers*. Ick vreesse te lanck te vallen, want veel en sullen niet laeten te seggen dat dese devotie niet seer alhier te propost en komt in dit *Geestelyck Kaertspel*.

Ick sluyte dan, en sluytende bidde een jegelyck te overleggen ons *Herte Vier* van't *Spel der Liefde*, te weten mediteren de vier Uystersten om alsoo in der eeuwigheyt niet te sondigen.

En aengesien gelyck wy hier hebben verstaen dat het al hanght aen een gelucksalige doot, want die wel is gestorven, moet ontfangen goet Oordeel, ontgaen de helle ende treden in de eeuwige glorie, soo bevele ick myn alder-lieffste Patronesse de *H. Barbara*, op dat wy door haer mogen genieten den Goddelycken bystant nu, ende in de ure des doodts, nu om te mogen volherden in haere devotie, in de ure des doodts om gesuyvert zynde van sonden, bewaert met de Hemelsche Spysse het *H. Sacrament des Autaers*, versterckt met het *H. Olyffel*, alsoo scheidende uyt dese werelt, weerdigh te mogen gevonden worden met dese beminde *Christe Bruyt* en alle Heyligen te leven in der eeuwigheyt.
Amen.

HET XI. CAPITTEL.

Van de Herte Dry.

§. I.

Herte Dry van ons Spel der Liefde, is de devotie van
JESUS, MARIA, JOSEPH.

Ver hondert en vyftigh jaren was de devotie van den *H. Vader Joseph* weynigh, en hy was als eenen verholenschat verborgen. Den aldergeleersten *Isolanus* van het Orden der *Eerweerdige Paters Predickheeren* heeft voerseyt dat de devotie tot den *H. Joseph* soude met'er tydt groot worden, belieft eens te hooren de woorden van desen Goddelycken Propheet, (a) *Den H. Geest en sal niet ophouden van de herten te roeren der geloovigen, tot dat alle Rycken van de strydende kercke verheugende den H. Joseph, met nieuwe vereeringe vervolght, tot datter Cloosters, Kercken en Antaeren r' sijnder eere sullen opgerecht worden, sijn Feest-dagen sullen geviert worden ende beloften sullen aen hem gedaen worden en volbracht.*

Desen Leeraer heeft dese Prophetie gesproken ontrent het jaer 1522. Maer door wie is dese voorslegginge volbracht? Ende wanneer? Ick weet wel dat den *Paus Gregorius* den XV. heeft ingestelt sijnen Feestdagh, maer door wie is de groote, ja oneyndelycke

Z 2

(a) Spiritus Sanctus non deficiet à movendis cordibus fidelium, donec omne imperium Militantis Ecclesiae exultans divinum Josephum, non va prosequatur veneratione, condar Cœnobia, Ecclesias, ac Altaria in ejus erigat honorem. Festa celebrabantur, & ei vota vovebant, & solvent cuncti. *Isidore de Isolanis medionensis Ord. Predic. part. 3. cap. 6.*

356 *Het XI. Cap. van de Herte Dry*
delycke devotie van *Jesus, Maria, Joseph*, begonst
ende ingestelt.

(a) *Iustinus Meichoviensis Doctoor van der Godtheyt,*
van't orden der Predickbeeren met den wyt vermaerden
(b) *Rabadinera* ende noch veel andere seggen al te sa-
men dat dese Prophetie is volbracht door onse *H. Moeder*
Teresa, welcke met haere reformatie t'samen heeft
in't licht gebracht dese soo goede devotie, sy is't
welcke d'eerste Kercke heeft toege-eygent aen den
H. Joseph in't jaer 1562. Ende sy seght in't Boeck
van haer leven, *myn herte verheughde siende het H. Sa-*
crament des Antaers nyt-gestelt in't eerste Convent van
de Reformatie genoemd het Convent van den *H. Ioseph*,
welcke devotie soo gegroeyt is dat'er ontallycke Con-
venten tegenwoordigh gevonden worden van den
H. Ioseph, 'twelck men lichtelyck kan gelooven,
want alhier in dese landen de meesten deel der Con-
venten van de *Carmeliten Discalsen* worden genoemd
van *S. Ioseph*, tot *Loven*, tot *Mechelen*, tot *Gendt*, tot
Brugge, tot *Duynkercke*, tot *Dendermonde*, ende hier
binnen de Stadt van *Antwerpen*, alwaer is rustende
het *Mirakuleus Beeldt van den H. Ioseph* geviert met
grooten toe-loop des volcks, hulpe vindende in
hunnen nootd.

Jemant door nieuwsgierigheyt gedreven zynde sal
vragen. Wel waerom heeft den *H. Geest* niet ver-
weckt jemant van een ander Orden om dese devo-
tie te vervoorderen, waerom juist van't Orden der
Carmeliten?

Veel redenen soude ick kunnen voortbrengen,
maec

(a) *Iustin. Meichov. super litan lauret. Dis 116. num. 21.*

(b) *Rabadinera in vita S. Teresa.*

maer onder vele laet ons te vreden wesen met een, te weten dese om dat den *H. Ioseph* was den bewaerder van *Iesus*, ende den *Bruydegom van Maria*, om dat hy was den derden Persoon van de Heylige geschape dryvuldigheyt ('t welck wy in het naeste §. sullen betoonen) wel hoe volght daer uyt dat het jemant moeste wesen van het Order der *Carmeliten*?

Ick antwoorde en segge dat aengesien de *Carmeliten* Godts eere hebben voorgestaen ende vermeerdert van de oude Weth af, ende aengesien sy d'eerste zyn die de eere en devotie van de *H. Maget Maria* hebben vervoordert.

Het betaemde ende het stont toe, dat'er jemant van dit Orden soude opstaen om de devotie in te brengen van den *H. Ioseph*.

Dat dit Orden is 't gene de eere Godts heeft voorgestaen, maectt ons genoegh kenbaer de *H. Schrif-ture* in't *Boeck der Coningen aen't 18. Capittel*.

Aldaer leeft men hoe den *H. Patriarch Elias* Sticht-Vader van ons Orden der *Carmeliten*, die woonachtigh is geweest op den Bergh *Carmelus*, alwaer onse Religieusen *Carmeliten Discalsen* (en van welcken Bergh onsen Generael Prior is) noch tegenwoordigh woonen, doende aldaer veel profijt der zielen, desen *H. Elias* ondervraecht zynde van Godt wat dat hy maecte, hy antwoorde, *Met eenen jever ben ick ontfcken voor den Heere der heyr-krachten, want de kinderen van Israël hebben uw' contract verlaten, uwe Antaeren geschent ende vernielt. Siet hier den jever tot Godts glorie. Maer meer heeft hy sijnen jever getoont als*

hy den Coninck *Achab* aensprack met al sijn volck en gaf dese berispinge, *wel hoe lange sult gy-lieden noch manck gaen van alle bey de kanten? Is't dat den Heer Godt is volght hem, en soo het Baal is volght desen.* Hy was soo vierigh om de glorie Godts te vermeerderen dat hy noch doodt, noch Coningen en vreesde, maect wat wil ick al veel spreken van sijn vervoorderinge der eere Godts, aengesien de H. Schrifture wyt en breet dit vermelt.

Raeckende de vermeerderinge van de *H. Moeder Godts*; den eersten is geweest den *H. Agabus* (van wie wort gesproken in de wercken der Apostelen) desen ten tyde dat de *H. Maria* noch leefde in't jaer 38. heeft hy in de neder-dalinge van den *Bergh Carmelus* opgerecht een *Capelle ter eere van onse Lieve Vrouw*: om dese en andere vermeerderingen van haer devotie, soo is't dat diverse *Pausen* ons *Order* hebben genoemd het *Order der onse Lieve Vrouwenbroeders*.

Jae Aflaeten hebben sy gejont aen die aen het *Orden* oft *Religieusen* desen naem soude geven.

Dit soo wesende wat resteerter noch, ten zy dat jemant van dit *Order der Carmeliten* soude beginnen en vervoorderen de devotie tot den *H. Vader Josef*? En 't is soo geschiet, want 't is onse *H. Seraphinsche Moeder Teresa van Jesus*, welke dese devotie heeft in gebracht ende vermeedert soo seer, dat sijnen *Feestdag* wort geviert de geheele werelt door met groote devotie, soo onder de werelycke als onder de geestelycke.

Dese devotie is soo gegroeyt dat men by naer niet

niet een groote Kereke meer en vint oft daer is te vinden een Capelle van den *H. Jofeph*, Godt sy geloof

Dese devotie heeft onse *H. Moeder Teresa* achtergelaten aen haere kinderen voor een testament, ende de sonen en dochters van de *H. Teresa* mogen seggen met *David*. *Wy en hebben u niet vergeten, noch wy en hebben niet booslyck gehandelt in u testament.* (*Pfal. 43.*)

Niet alleenlyck heeft sy dese devotie bevolen aen haer kinderen maer aen alle menschen die soeken saligh te worden, aen al die hulpe en bystant begeeren soo naer den lichaeme als naer de ziele. Hoort wat sy vertelt in haer leven aen't *6. Capittel*, verlaten zynde van alle Doctoren, geheel lam liggende, sy seght. *Dus nam ick voor mynen Patroon ende Advocaet den Glorieusen S. Jofeph, ende beval my hertelyck aen hem: ende ick hebbe merckelyck bevonden dat soo wel van dese swaerigheyt, als oock van andere meerdere die myn eer ofte myner zielen walvaert aengingen, my desen mynen H. Vader ende Heere verlost heeft, met meerder voorspoet, dan ick van hem wist te begeeren.*

My en gedenckt niet dat ick tot noch toe, jet van hem begeert hebbe, dat hy gelaten heeft te doen.

En soo gy-lieden my geen geloof en gheest, zyt hem oock devotigh en vraecht wat gy begeert ende de experientie sal u betoonen waerachtigh te wesen, te weten dat men al verkrygt 't gene van desen *H. Vader* wort gevraecht.

Ick wensche alle menschen dese devotie op dat sy mogen hebben de *Herte Dry van ons geestelyck Kaertspel*. Dese *Herte Dry* hadde in haer leven de salige *Margareta de Castro* van't Order der *Predickheerinnen*: welke som-

tydts als droncken wefende door de liefde, riep langhs het Clooster, O! dat gy-lieden wiste, wat ick in myn herte draege, wat ick aldaer besluyte.

Dese lieffelycke Maeght gestorven zynde, de curieusheynt heeft doen haer zyde open snyden ende hebben het herte uyt-getrocken, om te mogen weten wat dese salige *Bruyt Christi* droegh in haer herte, ende sy hebben gevonden dry schoone groote gesteenten ende op d'een stont gegraveert heel soet en net, een kleyn soet kindeken, in d'ander een schoone dochter, in den derden eenen weerdigen man: beteeckende dat dese Religieuse hadde altydt gehad de *Herte Dry van ons Spel der Liefdt*. Te weten de devotie tot *Jesus, Maria, Joseph*.

Men leest oock van eenen Edelman hoe dat hy groote devotie hadde tot den *Glorieusen Vader den H. Joseph* en ter eere van *Iesus, Maria, Joseph*, hy noode dickwils aen sijn tafel een arme vrouw, eenen armen man en een arm kindeken, ende onderhiel dese devotie lange jaeren. Ten lesten liggende op sijn doodt-bedde, hy sagh inkomen dry persoonen ver-geselschap met duysenden Hemelsche Geesten, blinkende klaerder als de Son, waer door sijn gemoet wiert verblyt, sijn herte sonder schrick des doodts, en sijn ziele verheughde in den Heere. Dese dry persoonen by het bedde komende seyden, gy hebt soo menighmael dry arme menschen genoodt t'onser eere, wy komen u nu nooden om te treden in de eeuwige saligheyt, ende gaf in de handen van *Iesus, Maria, Joseph*, sijnen geest.

Beminden Leser wie isser die alsoo niet geerne en soude scheidt uyt dese werelt? Sonder twyselen,

al die leven, souden alsoo geerne sterven. Volght dan naer desen Edelman, volght naer de *H. Terefa*, onderhout sijn devotie, en hy en sal niet weygeren sijnen Goddelycken bystant.

Vervoordert sijn devotie, verciert sijn Autaeren en Kercken, en weet dat u giften en gaven 't sijnder eere gedaen, u sullen verdobbelt worden hier en hier naermaels, want den gever en verliest niet.

*Herte Dry heeft desen mensch,
Die door sijn goede wercken
Vervoordert naer Godts wensch
En bouwt Autaer en Kercken.
Van Jesus, Maria,
En Joseph Bruydegom,
Dees mensch sal voor en na
Meer krygen wederom.*

§. II.

*De Herte Dry van ons Spel der Liefde, te weten
Jesus, Maria, Joseph, zyn de geschaepe
H. Dryvuldigheyt.*

GElyck de dry Goddelycke Persoonen hebben al 't samen gewerckt in't Mysterie van de alderheylighste Menschwordinge *Christi*; alsoo aenmercken wy dat sy de principaelste trecken, ende de wonderlyckheden van hun Dryvuldigheyt, 't zy in't maecken dat de dry substantien van *Iesus* in de eenigheyt van den Goddelycken Persoon, 't zy verenigende op eene besondere maniere de dry personen,

foonen, welke hier toe hebben gedaen oft gecon-
tribueert op der aerden; als om ons te doen aen-
schouwen hier in dit dal der tranen een beelt van
hun grootheyt, ende een hoofd-stuck van hun on-
eyndelycke macht.

De Philosophen leeren ons dat het is t'ordinaet
van de levende oorsaecken welke zyn in't ordre der
nature, voort te brengen effecten oft daden aen de
oorfaeck gelyck: alsoo is't oock waerachtigh in't
orden van de Menschwordinge, dat de eeuwige
Dryvuldigheyt, welck is den oorspronck van 't
Goddelyck leven, gevende 't wesen aen de Mensch-
wordinge, sy heeft dese aen haer gelyck gemaect,
en ons voor gestelt als een beelt van haere wonder-
lyckheden, 't welck te boven gaet al wat raer is op
dese werelt.

't Is naer dit beelt dat riep den Propheet *David*,
Toont u aensicht en wy sullen saligh zyn. (Psal. 79.)

Want gelyck 'taensicht van den mensch kenbaer
maect wat dat hy van binnen is, want soo wy ee-
nen mensch sien met waterachtige oogen, droef van
wesen, men seght, dat is eenen melanckolycken
geest, en soo de oogen draeyen in het hoofd, men
seght dat is een grammoedigh mensch, met een
woort geseyt het aensicht geeft de kennisse van't
gene binnen in den mensch om gaet.

Alsoo wilde *David* seggen: Heer Godt Vader,
Godt Soon, Godt H. Geest, toont door de mensch-
wordinge als een aensicht de teekenen van de on-
geschape Heylige en eeuwige Dryvuldigheyt.

De dry personen van de geschape H. Dryvuldig-
heyt zyn *Jesus, Maria, Joseph.*

De *H. Maget Maria* is het beelt van Godt den Vader, *Jesus* van Godt den Soon, sprekende naer sijn menschelyckheyt, den tweeden persoon volgens dat hy is't woort des Vaders: den derden persoon van dese geschape Dryvuldigheyt is den *H. Joseph*.

O diep-grondige weerdigheyt tot welke is verheven geweest de *H. Maria*, als wanneer Godt den Vader haer heeft verkosen, om te wesen Moeder van sijn Goddelyck Woort! *Maria* een jonck Maeghden hout de plaetse, en draeght het beelt van Godt den Vader op dese werelt, ende sy baert in 't midden des tydts dien, die den Vader baert in der eeuwigheyt.

Den eeuwigen Vader baert sijnen Soon sonder Moeder, ende *Maria* geeft 't wesen aen den Soon sonder Vader. Den Hemel heeft willen toonen in dit misterie dat de mede hulpe van de tweede oorsaecke aen Godt niet en is noodtsaekelyck dan als het hem belieft, ende al wat Godt doet tusschen wesende hun mede-werckinge, hy kan 't selve doen door de kracht van sijn Goddelycke macht.

Oft met korte woorden geseyt volgens 't order der nature en den gemeynen wegh daer en worden geen kinderen voort gebracht, ten zy door vader ende moeder, maer als het Godt belieft de moeder kan ontfangen en baren sonder vader, gelyck het is geschiet in de Menschwordinge Christi. Soo dat dan gelyck Godt den Vader heeft gebaert Godt den Soon sonder moeder, alsoo heeft *Maria* gebaert *Christum* sonder vader.

Godt den Vader baert sijnen Soon in der eeuwigheyt, en gelyck hy altydt heeft gehad kennisse

van zijn wesen, en niet en kan passeren eenen oogeblick sonder te begrypen: alsoo en konde het niet geschieden oft hy heeft hem altydt voort-gebracht als *terminus* oft pael van zijn kennisse.

Ende *Maria* en baert sy niet haeren Soon voor in der eeuwigheyt die besit in de Menschwordinge een Goddelyck leven, 't welck hy noyt en sal verliezen? O Joden, gy-lieden hebt wel aen hem benomen het menschelyck leven, als wanneer gy-lieden hem hebt gekruyft, maer gy-lieden en konde hem niet benemen een beter leven, te weten de Goddelyckheydt welcke noyt is verdeylt geweest van't lichaem, ende de ziele; Godt den Vader baert sijnen Soon sprekende een eeuwich woort, 't welck is de pael oft *terminus* van de kennisse welcke hy heeft van sijne grootheden.

Maria en heeft sy niet gegeven het wesen, door de Heylige woorden der ootmoedigheyt, welcke woorden ons hebben wederom gegeven ons verloren leven, ick wil seggen het woort, dat sy gaf aen den *Engel Gabriël*, *Siet de dienst Maeght des Heeren, my geschiede naer uw' Woort.* (*Luc. cap. 1.*)

De Godts-geleerde seggen, dat de *H. Maget* heeft ontfangen den Sone Godts door het gehoor, om dieswil dat sy gegeven hebbende geloof aen de woorden van den *Engel*, en toe-stemmende aen de propositie oft voorlegginge welck den *Engel* haer dede uyt den Naeme Godts, op den selven tydt het woort is vleesch geworden in't lichaem van *Maria*, en het Goddelyck Woort is bekleet geworden mee de menschelyckheydt, het onsielyck Woort is geworden sielyck in het vleesch, het eeuwich

Woordt heeft sy selven doen hooren in den tydt.

Godt den Vader baert sijnen Soon sonder eenige onsuiverheyt, en sonder sijne glorie in't minste te verminderen, *Maria* geeft aen Godt den Soon 't menschelyck wesen sonder te verminderen haere suiverheyt. Jae ick derve seggen dat sy door't ontfangen en het baeren van *Iesus* noch suiverder is geworden, 't welck ick lichtelyck betoonen kan, onse Moeder de *H. Kercke* in de Misse van haere geboorte en ontfangenisse singht. (a) *Die sijns Moeders suiverheydt niet en heeft vermindert maer vermeerderd.*

Jemant dit niet konnende begrypen sal seggen: hoe kan dat wesen, aengesien de Maeght Moeder wort?

Om dit wel te doen begrypen soo is't dat ick sal uytleggen eenen tytel die aen *Maria* gegeven wort in de *Litanien van onse Lieve Vrouw van Loretten* (b) *Gulden-huys*, waerom niet geseyt *Goudt-huys*, oft *Silver-huys*? Door het goudt wort Godt verstaen? 't welck de Bruyt der gesangen heeft geseyt, *sijn hooft is't beste Goudt.* (Cant. cap. 5.)

En wie is't hooft van den Bruydegom van *Christus* hoort *Paulus Corint. 11.* 't hooft *Christi is Godt.* Hier opschryvende *Nicolaus Riccharde* hy seght, soo dan't goudt is de Goddelyckheyt: ende *Maria* wort be-teeckent door het Silver om haere witte Leliebloem der suiverheyt. Als het goudt in gloeyende Silver wort gesmeten het Silver wort vergult, maer de verguldinge en vermindert het Silver niet, maer ter contrarie het wort verbeterd.

Alsoo

(a) *S. Mater Ecclesia in Missa S. Mariae, qui matris integritatem non minuit sed sacrauit.* (b) *Quemus aurea:*

Alfoo oock Godt puer Goudt daelende uyt den schoot sijns Vaders, in het brandende forneys in't gloeyende Silver, dat is in't Maeghdelyck lichaem van *Maria*, welcke soo was brandende in de liefde Godts, dat den *H. Idelphonsus* seght, (a) *de H. Maeght Maria is van den H. Geest ontsteken gloeyende gemaect, in haer en sagh men anders niet als de vlamme van den H. Geest.*

Godt dan het beste Goudt, aenveerdende het Maeghdelyck vleesch en bloet, hy heeft de suyverheyt, het silver niet vermindert, maer vergult ende gemaect *Godts Moeder*, en hierom wort sy genoemt *Gulde-huys*, soo dat haer *Moederschap* niet en heeft haer eer en weerdigheyt vermindert maer seer vermeerdert.

De *H. Maeght Maria* dan in de geschape *H. Dryvuldigheyt*, is het Beelt van Godt den Vader.

Den tweeden persoon van onse geschape *Dryvuldigheyt* is *Jesu*, Godt ende mensch, soo dat den selven tweeden Persoon van de ongeschape *H. Dryvuldigheyt* oock is den tweeden Persoon van de geschape *Dryvuldigheyt*.

En gelyck in de eeuwige *Dryvuldigheyt* zyn dry persoonen en maer eenen Godt. Alfoo in dese geschape *Dryvuldigheyt* zyn dry persoonen *Jesus*, *Maria*, *Joseph*, ende daer is eenen Godt, te weten *Jesus* en niet alleenelyck Godt maer oock mensch, en al is hy mensch, hier uyt en volght niet dat in hem zyn twee persoonen, want in de menschwordinge wiert de menschelyckheyt berooft van haeren persoon, en

(a) Eam Spiritus S. incendit, incanduit, in ea Spiritus Sancti flamma tantum videbatur. *S. Idelphonsi. serm. de Annunt. B. V. Maria.*

us leert ons het geloove, want (a) gelyck de redelycke ziele ende 't vleesch een mensch is, alsoo oock Godt ende mensch is eenen Christus.

Dese propositie oft voort-legginge dat *Jesus 't Beelt* is van Godt den Sone, en is niet van noode in 't lange te betoonen aengesien wy wel weten dat hy Godt is ende mensch.

Den derden Persoon van onse geschape *Dryvuldigheyt* is den *H. Joseph Voester-Vader Christi*, en *Bruydegom van Maria* desen draeght het Beelt van Godt den *H. Geest*.

Den *H. Geest* is onvruchtbaer in den schoot van de alderheylighste, eeuwige en ongeschape *Dryvuldigheyt*, en hy en brengt geen persoon voort, wesende de uysterste paele van de goddelycke voortkominge: maer van buyten is hy soo vruchtbaer, dat wy hem aenbidden, als den levenden oorspronck van alle geschaepe Heyligheyt, van alle ingestorte gratien, en van alle goddelycke gaeven, welke aensien den *H. Geest* als het beginsel van hunnen oorspronck, hierom is 't dat onse *Moeder de H. Kercke* den *H. Geest* noemt, (b) *Levende fonteyne, vier, liefde en geestelycke salvinge, komt Vader der armen, gever der gaeven, &c.*

Alsoo oock den *H. Rechveerdigen Joseph* is onvruchtbaer in 't Order van de *Goddelycke vereeniging* met de menschelycke natuere, hy en heeft van sijn substantie niet mede deelachtigh gemaect in de generatie *Christi*.

Hierom ist dat *Jesus* sy selven vergelyckt by de

(a) Sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus. Ex symbolo S. Athanasii. (b) Fons vivus, ignis caritas, & spiritualis unctio. Veni Pater pauperum, veni dator munerum. &c. S. M. Eccllesia.

bloem des velts hy en seght niet gelyck te wesen aen de bloem van den hof, maet van het velt, om dieswil dat dese bloem niet en wort gesaeyt, besproeyt, geackert geplant door de handen der menschen, en daerom de menschen over de blom van den hof worden genaemt als vaders om dat sy de bloemmen planten, &c. Maer de *bloemme des velts* heeft anders geen vater als de Son.

Alsoo de Menschwordinge *Christi* en is't werck niet van eenen mensch : in welck werck verstaende den *H. Ioseph*, den Engel wiert terstont van Godt gesonden en dede aen *Ioseph* seggen : *Soon van David en wilt niet vreesen, want dat in haer geboren is, 't is 't werck van den H. Geest.*

Maer ist dat den *H. Ioseph* is onvruchtbaer in den schoot van de aertsche en geschape Dryvuldigheyt, gelyck den *H. Geest* in de hemelsche en ongeschape Dryvuldigheyt : hy is uytter maeten vruchtbaer van buyten gelyck den *H. Geest* : want 't is door sijn voorsprake dat *Iesus* aen de menschen mede-deylt oneyndelycke gratien.

Den *H. Geest* en *Iesus* mede, zyn de fonteynen der gratien, ende *Maria* en *Ioseph* zyn de goten door welke ons wort deelachtigh gemaect 't water der gratien.

De Bruyt sprekende van haren Bruydegom *Iesus* seght, *sijn handen zyn goude omgedraeyde vol van diamanten*: en wie zyn dese handen van *Iesus* ten sy *Maria* en *Ioseph*, welke handen zyn vergult geworden door het handelen van het gout te weten *Christus*, Godt en mensch, dese handen te weten *Maria* en *Ioseph* moesten gulde handen worden, want sy brandende

in de liefde Godts, ende sy omhelsden dat Goddelyck Woort. Is't faken dat jemant peck handelende met werm handen, wort besmet, waerom en soudende dese twee werme handen der liefde Godts, niet Goddelyck worden, dat is vergult worden, handelende het goudt, te weten Godt.

Dese handen zyn vol hyacinthen, schoone diamanten, dat is te seggen vol van gratien, vol van benedictien, om dese uyt te deylen, aen al hun dienaren en dienaressen.

Die dese handen heeft, hy heeft oock *Iesum* mede en alle Goddelycke zegenen over sijne ziele.

Onse *H. Moeder Teresa* vertelt in haer leven hoe dat *Iesus* aen haer heeft verhoppenbaert, soo sy besigh was met te bouwen 't Convent van den *H. Ioseph*, ende gaf haer desen raet seggende: *Dochter soo gy wilt wel bewaert wesen, stelt aen d'een zyde van't Convent myne lieve Moeder. Aen d'ander zyde mynen Voester-Vader den H. Ioseph, en dit doende ick sal in't midden wonen.*

O geluckige Familien, geluckige zielen, salige menschen, die soo zyn bewaert, want ist saecken dat Godt in d'oude Weth om eenen *suyveren Ioseph* heeft gebenedydt 't huys van *Egypten* (*Genes. cap. 3.*) Hoe veel te meer sal hy ons gebenedyden, om dat wy den *H. Ioseph* beminnen ende vereeren.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben een Spaens concept van den *H. Ioseph*. Te weten, waerom dat men in de *H. Schriftuere* niet een plaetse en leeft van dat den *H. Geest* sigh soude veropenbaert hebben van dien tydt dat Godt mensch geworden is, tot dat *Christus* wiert geleyt van den *H. Geest* in de *Woessteyne*.

Noteert dat het een al-gemeen gevoelen is, ende opinie, dat den *H. Ioseph* doodt was als *Christus* wiert geleyt in de woestyne van den *H. Geest* soo dat den *H. Geest* sich niet eens en heeft veropenbaert soo lange *Ioseph* getrouwt is geweest.

Waerom? anders geen reden dan dat den *H. Ioseph* wefende den derden persoon van de geschaepe *Dryvuldigheyt*, presenterende den *H. Geest*, genoeghsaem was om *Iesus* en *Maria* te bewaeren. Dit is soo veel als te seggen, dat hy het ampt en Officie des *H. Geest* heeft volbracht.

Maer eer dat wy sluyten dese redekaevelinge van de geschaepe *Dryvuldigheyt*, soude ick niet mogen seggen dat den *H. Ioseph* met recht Vader magh genoemt worden? 't Is waer hier van hebben wy gesproken in't 5. Capittel. Maer ick segge nu noch meer, te weten, dat hy heeft verdient desen naem van Vader om dat hy oock mede heeft gewerckt in de Mensch-wordinge *Christi*, te weten af-gaende sijn recht van den houwelycken staet, en door het onderhouden van sijne suyverheyt. 't Is 't concept van den *H. Vader Augustinus*: hoort sijn woorden: (a) *Verblyt u Ioseph, want door de verdiensten der suyverheyt, hebt gy u soo onthouwen dat gy Vader wort genoemt van den Salighmaecker.* Al oft hy wilde seggen: *Ioseph* met sijn suyverheyt heeft verdient Vader te worden.

Dat g-benedydt zy de ongeschaepe en geschaepe *H. Dryvuldigheyt*.

§. III.

(a) *Gaudet Ioseph quia per meritum virginittatis; ita separatus est ab uxoris concubitu, ut pater dicaris Salvatoris, S. August.*

§. III.

Alle staeten worden verweckt tot de devotie van den
H. Vader Joseph.

DAer wort vertelt in't *Boeck der Scheppinge* hoe dat den *Coninck Pharao* soo hoogh verheven heeft den ouden *Patriarch Joseph*, dat, als het volck by den *Coninck* quam vragen terwe oft ander weldaden hy seyde tot hun: gaet tot *Joseph* en al wat hy U. L. seght doet dat. Al oft hy hadde willen seggen gaet al tot *Joseph*, want hy ist die den sleutel heeft van myne goederen, en doet al wat hy u seght, want die sijn gratie heeft, ick laet hem genieten alle weldaden.

Alsoo oock is van de selve macht den H. Vader *Joseph*, en al die hem devotigh zyn, verkrygen van Godt overvloedigheyt van de Hemelsche gaven. Hoort hier van spreken den vermaerden *Isolanus*: (a) onsen Heere *Jesus Christus* (seght hy) verheught hem oneyndelyck als wanneer dat hy in sijn licht der glorie siet de devote zielkens affectie dragen tot den H. *Joseph*, om hem te verceeren, te aenroepen, ende sijn hulpe te vragen, Godt verhoort hun begeerten, hy onderhont hun bede, hy voldoet aen hun wenschen, ende om de liefde en glorie van sijnen H. *Voester-Vader*, hy maect hun deelachtigh liberallyck van de grootste Hemelsche gaven.

Ick vraegh U. L. waer't saecken dat de Broeders van den ouden *Patriarch Joseph*, ende de andere ouden saten van den *Coninck Pharao*, niet en hadden willen

A a 2

gaeta

(a) Cum Dei Filius intuetur in lumine glorie suae quempiam sancto affici Josepho, illius studere honori, ejus implorare iussragia, gaudet profecto, & ut suum nutritorem honoret, annuit votis, exaudit clementius & pro paterna gloria munera infundit Cælestia. *Isola*, P. 4. cap. 7.

gaen tot *Ioseph* als den Coninck hun sont om hulpe en bystant te krygen: soude sy niet weerdigh zyn geweest te sterven van honger en ellenden, aengesien sy hebbende al sulck eenen lichten middel niet en begeerden den selven te gebruycken?

Alsoo oock al waer't saecken dat het meestendeel van de Christenen overvallen wierden van gebreck en ellenden deser werelt soo in de ziele als in het lichaem, sy en souden niet te beklagen zyn: aengesien Godt hun door sijn Heyligen doet gaen tot den *H. Ioseph* sijnen Voester-Vader, ende Bruydegom van *Maria*: om alsoo door sijn voorsprake hun te helpen ende te verlossen, oft wel om de ellenden verduldighlyck te doen verdragen: veel en achten dit niet, hierom ist dat ick wil alle staeten verwecken tot de devotie van den *H. Ioseph*.

1. Gaet dan tot den *H. Ioseph*, *Vader* ende *Moeder* des huysgesin: als gy-lieden hebt een nieuw gebore kint, ende offert u kindeken op, ende spreckt den *H. Ioseph* aen met dese woorden. *O H. Vader Ioseph*, (a) ick offere u dit kint nieuws geboren, ontfanght dit onder uwe bewaeringe, want 't is seker dat den helschen *Herodes*, dat is, den boosen duyvel niet en sal faelen van dit kint te soecken, ende te vervolgen over al, om 't selve te vernielen ist dat hy kan: maer *O H. Vader Ioseph* het kint wesende bedeckt met de vleugelen van uwe bewaeringe 't en sal niet moeten vreesen, maer sal eens met'er tydt vervullen een van de stoelen in den Hemel, uyt welcke de boose Engelen gevallen zyn.

(a) Accipe puerum, futurum est enim ut Herodes quæret ad perdendum eum.

Wie sal de kinderen beter kunnen bewaren, aengesien Godt den Vader geenen beteren heeft gevonden om sijnen Soon te bewaren op dese werelt.

2. Gaet tot den *H. Joseph*, al die daer in den houwelicken staet rusie en twist vindt, en roept sonder ophouden om sijnen goddelycken bystandt, en bidt hem door de troubelen en droefheden in welcke hy sy selven vout als hy peysde sijn huys-vrouw te verlaten, aen wie dan openbaerde den Engel ende seyde: *Joseph Davids Soon en wilt niet vreesen te nemen Maria u huys-vrouw, want dat in haer geboren is, dat is van den H. Geest*. Bidt den *H. Joseph* dat hy wilt alle jaloursheyt wegh nemen, ende alle mis-verstandigheyt, ende gylheden sult hulpe vinden.

3. Gaet tot den *H. Joseph*, al die daer noch niet getrouwt en zyt, en begeerte hebt om te trouwen, en bidt hem door sijn groot geluck 't welck hy ontfingh, als hy wiert gemaect wettelycken ende waerachtigen Bruydegom van de *H. Moeder Godts Maria*, dat hy u oock wilt verleenen een Godt-vreesende persoon volgens uwen staet om alsoo Godt wel te dienen in peys en vrede, ende sijn Hemelsche zegenen te verwerven.

4. Gaet tot den *H. Joseph alle Boden, Voer-mannen Rey-sende-mannen, Posten te voet ofte te peerde*, en beveelt u aen desen grooten *Heyligen*, en bidt hem door sijnen arbeyt en moeyte welcke hy heeft geleden vluchtende met sijn lieve Bruyt naer *Aegypten*, en wederkerende naer *Israël*, dat hy u oock van alle ongelucken wilt bewaeren.

Den weerdigen *Pater Gratiannus* in sijn vyfde boeck van *S. Joseph*, vertelt aldaer hoe dat een seker *Riligiens*

gieus die voor gewoonte hadde te mediteren, ende te overleggende reyse van den *H. Joseph*, op eenen sekeren tydt sy selven vindende in eenen bosch daer veel vrede beesten waeren, was sijnen toevlucht nemende tot den *H. Joseph*. En desen Heyligen heeft hem veropenbaert, ende hy toonde hem den goeden wegh en vergeselschapte hem tot dat hy was buyten het peryckel, ende tot dat hy was op de goede rechte baen.

Men leest oock in de boecken der fondatien van onse *H. Moeder Teresa*, hoe dat sy vergeselschap met eenige Religieusen, reysde om te sonderen 't Clooster van *Veas* ende sy heeft haer bevonden met haer geselschap op eenige steen-rotsen heel scherp ende oneffen, ende geheel buyten den wegh, ende by het steyl af-hangen van eenen bergh, alwaer de Waegelieden niet en konden ryden, noch naer d'een oft d'ander zyde achterwaers keeren, dan heeft *Teresa* al het volck vermaent den toevlucht te nemen tot Godt, ende in dit openbaer peryckel, hen onder de bescherminge van den *H. Ioseph* haeren goeden Vader te stellen. Nauws en haddense Godt en desen glorieusen Heyligen gebeden, oft en hebben beneden eenen ouden man gesien, roepende hout stil, anders soo gy voorder treckt, sult u in groot peryckel stellen. Waer op men hem vraeghde werwaers sullen wy dan gaen? Derwaers antwoorde hy: d'welck nochtans eenen wegh schein daer de wagens niet en konden tyden; waer naer de Voerlieden ende sy mede hun-lieden mirakeleuselyck in eenen goeden wegh en buyten peryckel bevonden hebben. Sy arbeiden ende deden alle neerstigheyt om desen ouden

man te soecken en te bedancken, maer en vonden hem niet, soo de *H. Teresa* hun hadde voorseyt, want sy hun had vermaent geen moeyte te doen, ende dat haeren goeden *Vader Ioseph* hunlieden voor eenen *Leytsman* hadde gedient, ende uyt dit peryckel verlost daer sy in waren.

5. Gaet tot den *H. Ioseph* al die daer gaen reysen op de wateren, *Cooplieden, Schippers, &c.* Want den *H. Ioseph* is den Engel, die den *H. Ioannes* in sijn boeck der *Openbaringen* heeft gesien. Dese hadde eenen voet op de aerde, en den andere op de zee. Aloo oock is den *H. Vader Ioseph*, hy heeft sijnen eenen voet, dat is te seggen, sijn bevel en macht op de aerde om sijn dienaren te helpen en by te staen, en den anderen heeft hy op de zee, om aldaer oock te helpen al die hem dienen en aenroepen.

Twee weerdige Priesters van het Orden van den *H. Vader Franciscus*, over ettelycke jaren te schepe gegaen zynde met 30. andere personen, om over de Zee in *Nederlant* te komen, hadden nu met goeden wint langen rydt wel voorspoedighlyck gevaren als wanneer daer ten onverstenste oprysende een grouwsaem onweder, heeft het Schip met sulcken geweld tegen een steen-rotse aengesmeten dat alle de plancken van malkanderen springende, de menschen in't water geset hebben, en alle doen verdrinken, behalven dese twee *Religieusen*: de welke siende dit groot peryckel, hebben hen seer vierighlyck aen den *H. Ioseph* bevolen, ende vindende een plancke, hen daer op gesmeten, oft den wint ende tempeest hen elders aen't lant (door Godts barmhertigheyt

hertigheyt en *S. Iosephs* voorsprake) stieren mochte.

Dry dagen ende dry nachten hadden sy ten genade van water ende wint soo gedreven, van honger koude ende doodts vreesse by naer overwonnen. Waerom sy buyten aller menschen hulpe ende bystant gestelt zynde, hebben wederom den *H. Ioseph* aengeroepen: 't welck sy soo haest niet gedaen en hadden, oft den *H. Ioseph*, in de gedaente van eenen schoonen Jonghman, heeft hem aen hen-lieden geopenbaert, ende naer eene vriendelycke groetniffe geleyt tot aen het naeste lant; alwaer sy hen nu vindende uyt soo groote peryckelen verlost, hebben hunnen verlosser begonst te bedancken: maer niet wetende wie hy wesen mochte, hebben hem eerst gebeden te willen seggen wie hy was: waer ophy antwoorde, *ick ben den H. Ioseph Bruydegom van Maria*, ende hy beval hun noyt te willen vergeten dit weldaet, ende seyde waer't saken dat sy hem een aengenaeme saecke doen wilden, dat sy niet eenen dagh en souden laten voor by gaen, op den welcken sy niet en souden *seven Vader onse, ende seven Weest* groet lesen, ter gedenckenisse van sijn seven weedommen ende blyschappen. Belovende aen alle de gene, die hem dusdanighlyck souden dienen, dat sy sijne besondere hulpe ende bystant in in allen hunnen noodt sullen genieten, ende principalyck als sy van dese werelt komen te verscheyden, in de ure des doodts. 't Welck dese Religieusen doende, en aen andere leerende, is dese Godtvruchtige Oeffeninge in het gebruyck gekomen.

6. Gaet tot den *H. Ioseph* alle *Edel-mannen* die door den quaden tyt zyt arm geworden, gy-lieden moet eene be-

sonder devotie tot desen H. Man draegen, want hy niet tegenslaende dat hy af-quam van Coninckx bloet, en van den Edelsten stam deser werelt, hy heeft altydt geleest in een uysterste armoede, welcke hy meer prysde als de Ryckdommen deser werelt en in synen uyttersten noodt, hy en bedroefde hem niet, jae geheel contrarie, hy gebenedyde Godt, ende bedanckte hem uyt geheel syn herte, om dat hy weerdigh was gevonden te beproeven de armoede, hy werckte geerne om syn arm leven te onderhouden met sijne familie.

7. Gaet tot den H. *Joseph al die daer hebben overvloedigheyt der goederen*, ende bidt hem dat hy U. E. dese gratie wilt verkrygen van soo te gebruycken uwe werelycke goederen, dat gy-lieden niet en verliest de eeuwige: want anders wat soude U. E. baten in dese werelt schatten te besitten en daer naer begraven te worden in den af-gront der hellen? Tot deser eynde offert somtyts een goede Aelmoes op aen syn Kercken ende Aeraeren om de selve te vercierren.

8. Gaet tot den H. *Joseph gy Timmerlieden*, want hy is besonderlyck Patroon van U. L. aengesien hy oock een Timmerman is geweest, bidt hem dat gy-lieden soo mooght timmeren met U. L. handtwerck dat gy-lieden niet en vergeet u ziel te timmeren en op te bouwen met de dry goddelycke deughden, door welke het geestelyck bouwfels der ziele wort volmaect, volgens de treffelycke leeringe van den H. *Vader Augustinus.* (a) *Het huys des Heeren zyn wy self, ist dat*

A a 5

wy

(a) Domus autem Dei nos ipsi, nos in hoc saeculo aedificamur. Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur S. Augustin. serm. 256. de tempore.

wy self zyn het huys Godts, wy worden getimmerd en gebouwt op dese werelt. Nu hoort desen Vader noch voorder spreken hoe en op wat maniere desen bouw moet begonst worden ende volbracht. *Het huys Godts geloovende wort het fundament geleydt, hopende wort het vervoordert, ende beminnde wort het volbracht.*

Leert dan timmeren U. L. zielen met het H. Ge- loof, de hope ende liefde, ende om desen bouw wel te timmeren, bidt den *H. Ioseph* dat hy uwen meester sy, dat hy u bestiere aengesien hy van U. L. Ambacht is.

9. Gaet tot den *H. Ioseph* alle sondaren en al ist dat gy lieden hebt verloren de gratie Godts door de doot- fonden, ist by aldien gy dese verlore gratie weder- om soeckt, bidt den *H. Ioseph* neerstighlyck door sijn uyt-nemende droefheydt, welck hy gevoelde als hy sijnen beminden *Iesum* hadden verloren, maet niet door sijn faute, op dat hy u verkryge de midde- len om dese gratie wederom te vinden.

10. Gaet tot den *H. Ioseph* alle *Ambachts-mannen, metsers, schailiedeckers &c.* ende vraeght hem gratie dat gy mooght u Ambacht doen en uwe wercken stieren tot de eere Godts, en als gy-lieden, hoogh moet klimmen dat den *H. Ioseph* u wilt bewaeren.

Gelyck het geschiede in't bouwen van onse Kercke van *S. Ioseph* hier binnen Antwerpen in het jaer 1636. *Ian van der Strepen* Metser werckende aen dese Kercke is gevallen van 66. voeten hoogh ende aenroepende den *H. Ioseph* blyft geheel onghindert en wel te pas.

Gaet tot den *H. Ioseph* al die daer betrachten eenen boog- gen trap der liefde Godts, en die daer begeeren vereenigt te wordē met haeren goddelycken *Bruydegom Iesus*, gy-

lieden moet nemen voor Patroon den *H. Ioseph* ende hem draegen een besondere devotie: ick hebbe gemerckt seght onse *H. Seraphinsche Moeder Teresa* dat al die hem een besondere devotie hebben gedraegen, dat sy vervoordert zyn geweest in deught, want hy draeght groote forge voor die hem dienen.

12. Gaet tot den *H. Ioseph* alle soorten der *Religiosen*, *werelycke Priesters*, *Begijntjens*, *devote dochters*, en al die daer professien maecten van Godt te dienen, 't zy in het Actif 't werckelyck leven, oft het contemplatif leven, soo gy-lieden wilt voorganck doen ende bekomen een volmaectt leven, neemt uwen toevlucht tot den *H. Ioseph* in wie alle dese levens en alle volmaecktheyt te vinden zyn, 't welck seer wel seght t'sijnder cere den geleerden *Idiota (a)* in u ô *H. Ioseph* zyn gekomen alle deughden soo van het werckelyck leven als van het beschouwende, niemandt is aen u gelyck, niemandt is weerdiger oft hooger verheven in den hemel als gy naer *Iesus en Maria*, en wat wonder aengesien gy zyt van een hooger Order der gratie als alle andere Heyligen: te weten den derden persoon van de geschape Dryvuldigheit, 't welck wy in't voorgaende §. hebbē uytgeleyt.

13. Gaet tot den *H. Ioseph*, *stadthouder Christi Paus* van *Roomen*, *Keyser*, *Coningen*, *Cardinaelen*, *Bisschoppen*, *Religiosen*, *Princen*, *Graven*, *Edelmannen*, *Cooplieden*, *Ambachts-mannen*, *getrouwden*, *ongetrouwden*, *siecken*, *gesonden*, *rechtveerdige*, *onrechtveerdige* hebt al devotie tot den *H. Ioseph*.

Onse *H. Moeder Teresa* vertelt in haer leven, ende seght: de macht der andere *Heyligen* is gepaelt, sy heeft

(a) In te omnes virtutes tam activæ quam contemplativæ conveniunt, neque æqualis tibi, nemo major te nisi Deus & mater ejus.
Idiota, l. 1. cap. 2.

380 *Het XI. Cap. van de Herte Dry*
haer eynde, maer de macht van den *H. Joseph* en heeft geen paelen, maer is oneyndelyck. Andere *Heyligen* zyn Patroon tegen eenige sieckten in het besonder, maer den *H. Joseph* is voor alle sieckten, alle nootzakelyckheden, soo naer den lichaeme als naer de ziele, ende seght *Teresa* 't en gedenckt my niet dat ick oyt jet van hem hadde gevraecht, oft ick heb het al verkregen.

Wat wonder! want hy is almogende in den Hemel, hoort hier van spreken den geleerden *Ioannes Gerson* (a) den *H. Joseph* en verkryght niet maer by gebiet: hy en bidt niet maer ordineert. Voor dat ick sluyte dese *Herte Dry* van ons *Spel der Liefde*, soo heb ick goet gevonden te vertellen Mirakelen die bekent self gesien te hebben den *Eerweerdigen Pater Antonius van de Moeder Godts Provinciael der Carmeliten Discalsen binnen Franckryck*, dit verhaelt hy in sijnen boeck genoemt *het noyt genoeg geacht Thresoor van den H. Joseph in sijn eerste deel aen't 11. Capittel.* (b)

Ick hebbe gesien (seght hy) menigthe van personen geslaegen met vallende sieckten, ander met ongeneselycke sieckten soo geoordeelt van Doctoren, terstont zyn sy genesen geweest, soo haest sy den *H. Joseph* hebben aengeropen ende jet t'sijnder eere gedaen. *Maer boven al te verwonderen, ick hebbe gesien een Mirakel der Mirakelen, te weten dat het leven aen een die overloden was is wederom gegeven, 't welck geschiede in de Kercke van den H. Joseph tot Avignon, alwaer men las een Misse voor die gestorven was ter eere van den H.*

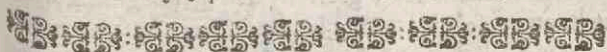
(a) Non impetrat sed imperat, non orat sed ordinat. *Ioannes Gerson* part. 3. tract. in mag. *S. Joseph*.

(b) Le Thresor inestimable de *S. Joseph*, découvert par le R. P. Antoine de la Mere de Dieu, Provincial de RR. PP. Carmes Deschauffes de la Province de *S. Therese* à Lyon. M.D.C.L.IV. 1. Part. Chapitre 11.

Joseph, ende den dooden is ten tyde van de Misse verresen en wederom levende geworden.

Laet ons dan al te saemen gaen tot *Jesus, Maria, Joseph*, ende laet ons *desen troef van Herte Dry* van 't spel der liefde wel bewaeren, op dat wy hier naemaels met *Jesus, Maria, Joseph*, inder eeuwigheyt mogen leven.

HET XII. CAPITTEL.

Van de Herte Twee.

§. I.

Dese hebben Herte Twee, al dit onderhouden het inwendigh, ende uytwendigh Gebedt.

IS vermakelyck te lesen de *H. Vaders*, schryvende op de vrage van den *H. Eliseus*, *Elias* hadde geseyt tot *Eliseus*, *vraeght van my dat u belieft, ende by seyde ick bidde op dat in my kome urwen dobbelen geest.* (1. 4. Reg. cap. 2.)

Door dese *dobbelen Geest* verstaen sommige het *actif en't Contemplatif leven*, andere verstaen dat hy *vraeghde een dobbel kracht om te straffen de vyanden Godts*, andere seggen dat *desen dobbelen Geest* be-
teekent de liefde tot Godt en tot *lijnen even-naesten*, 't is al wel geseyt. Maer volgens myn gevoelen alder-
best 'onfer proposte heeft gesproken den ouden *Theo-philactus*, als hy seght, (a) *ick verstaen door desen dobbelen Geest het dobbel gebedt van Elias, te weten het inwendigh gebedt, ende het uytwendigh.* Van andere

(a) *Oratio interna & externa. Oratio vocalis ac mentalis. Oratio otis & cordis.*

genoemt het spreck-gebedt, 't gebedt des monds, ende 't gebedt der stilswygentheydt oft des geefts, 't gebedt der roeringe van de lippen, en van de roeringe des Hertens.

Dat onsen *H. Vader Elias* heeft gehad dese twee soorten van bidden, geeft hy self genoeghsaekelyck te kennen, als hy seght: (a) *Den Heere leeft, in wiens tegenwoordigheyt ick staen, ofter sal wesen dese jaeren douw oft regen, ten zy naer de woordē van mynen mont.*

Door dese woorden *Godt leeft in wiens tegenwoordigheyt ick staen*, wort kenbaer gemaect sijn inwendigh gebedt, want wat is staen in de tegenwoordigheyt Godts, ten zy sijn herte opheffen tot Godt, en dencken dat Godt ons aensiet. En heeft Godt niet geseyt aen *Abram*, wandelt voor my in myn tegenwoordigheyt ende zyt volmaect, oft naer den anderen Text, en gy sult volmaect worden, al wel overleyt, wat is het inwendigh gebedt? Ten zy een ophessinghe des geefts in Godt. En wat is de tegenwoordigheyt Godts, ten zy een ophessinghe der geefts tot Godt, hem imaginerende tegenwoordigh te wesen, soo dat *Elias* bekent gehad te hebben het inwendigh Gebedt.

Oock hy bekent gehad te hebbē 't gebedt des monds, als hy seyde, *ist datter douw oft regen valt, ten zy volgens de woorden van mijnen mont, hier op schryvende den H. Ioannes Guldemont in sijn Sermoon van den H. Elias, seght: (b) 't Gebedt van Elias wort den sleutel van den hemel, want hy gebiedt ende den hemel wort gesloten daer naer bidt hy noch eens, en den hemel wort geopent.*

(a) Vivit Dominus in cujus conspectu sto, si erit annis his ros vel pluvia nisi juxta oris mei verba. (b) Clavis caeli fit sermo Eliæ sanctissimi, jubet enim & clauditur, orat postmodum & aperitur. S. Ioannes Chrysof. Serm. de S. Eliæ.

Den Propheet *Elifens* willende leven in den wegh der volmaecktheyt-naervolgende sijnen Vader hebbende den keus van te vragen al wat hem beliefd heeft anders niet gevraecht als sijnen *dobbelen geest, te weten sijn tweederley gebedt, des monts ende des geests.*

Jemant sal vraegen wel wat onderschil is tusschen dese twee manieren van bidden?

De H. Schrifture sal ons wonderlyck wel beschryven dit onderschil. *Isaias aen sijn 28. Cap.* ons vertellende sijn droefheyte welcke hy maecte over sijn leedt, seght: *Als eener Swaluwen jonck soo sal ick roepen, ick sal dencken als Duyve.* De Swaluwen bemin den Leser als sy singen oft quetteren, soo doen sy hunne becksjens heel wydt open: maer de *Duyven*, hier en tegen hun grommelen oft roncken doen sy met besloten beek, als inswilgende hunne eygene stemme door de stroote tot in de borst toe: ende dit grommelen ofte roncken dient hun even soo wel, om hun lyden als om hunne liefde kenbaer te maken. Den Coninck *Ezechias* dan, om te kennen te geven, dat hy in't midden van sijn lyden ende van sijne droefheyte vele mondelycke gebeden stortede: *ICK sal roepen, (seyde hy) als een jongh van een Swaluwe, openende mynen mondt om myn beklagh tot Godt te stieren: ende om van den anderen kant insgelycks te verklaren dat hy t'samen oock vele inwendige gebeden, meditatie, betrachtungen ende bedenckingen oeffende, soo roecht hy daer by: Ick sal bedencken als eene Duyve.* inkroppende myne gepeysen tot in't binnenste myns herte, door meditatie, betrachtunge ende aendachtige bedenckinge om my te verwecken tot lof en dancksegginge voor mynen goeden ende barmhertigen

Godt die my uyt de tanden des doots verloft heeft.

Aldus spreckt oock den *H. Propheet Isaias aen't 59. Capittel*, alwaer hy seght: *wy sullen briesschen als Beeren, ende gelyck Duyven sullen wy overpeysen de suchten.* Alwaer het briessen ende brullen der Beeren van't roepende mondelyck gebedt, ende het overpeysende suchten der duyven, van't inwendigh mediteren, betrachten- de, ende bedenckende gebedt verstaen wort.

Maer op dat men weet, dat de Duyven niet alleen en suchten, roncken ende grommelen uyt droefheyt, maer oock uyt liefde ende blyschap, soo is't dat den geestelycken Bruydegom in sijn gesangh, tot sijne geestelycke Bruydt aldus is sprekende: *O myne duyve in de gaten der steenrotse, in het hol van den muer, thoont my u aensicht, laet uwe stemme luyden in myne ooren, want uwe stemme is soet ende u aensicht is schoon* (*Cant. 2.*) Hy wilt hier mede seggen dat de godtvruchtige ziele hem seer behaeght en aengenaem is, als sy haer, te weten in de Meditatie ofte betrachtinge tot hem vertoont, om haer 't ontsteken in de liefde tot hem, gelyck de duyven met haer gayen onder malkanderen doen.

Jemant al wat verstaende van het *uytwendigh gebedt des monts, als te lesen, te bidden't Roosen-Kransken, de Getyden van de Onbevleete Ontfangenisse, &c.* Sal seggen wel dat gaet wel, en ick verstaen my daer aen, maer aengesien de Vaders der volmaecktheyt seggen dat 't inwendigh gebedt des herten beter is, en dat 't *mondelyck gebedt vergeselschapt met het inwendigh, d'alderbest is*, wat is dat inwendigh gebedt, meditatie ofte betrachtinge? Anders niet en ist als een geestelycke herknuwinge der spyse onser zielen, op dat sy ons wel bekomme.

Tot welke herknouwing, hy een suyvere *Sunamitinne* noodende, sy seght dat de H. Leeringe ofte Woort Gods, waerachtige spyse onser zielen gelyck is aen eenen wyn, die weert is niet alleen gedroncken te worden van de Herders ende Leeraers der H. Kercke, maer oock van de selve met aendachtigheyt te worden gesmaect, ende om soo te seggen herknouwt. *Uwe kele (seght sy) welcke die goddelycke spyse onser zielen voortbrenghet is gelyck den besten wyn, weerdigh voor mynen beminden om te drincken, ende voor sijne lippe ende tanden om te herknouwen.*

Aldus hadde voor gewoonte den godtvruchtigen *Isaac* als een suyver ende lieffelyck *Lammeken* ontrent den avondt naer't veldt sich te vertrecken, om te overdencken, dat is om te mediteren, betrachten ende sijnen geest aldus met Godt te oeffenen.

Het Bieken in den voor-somer vlieght hertewaerts en derrewaerts van't een bloemeken oft kruydeken op't ander, niet losselyck oft by geval, maer met sekere natuerelycke voordachtigheyt, niet om sich te vermaken oft te behagen in de schoone ende lieffelycke landauwen, maer alleen in honingh te soecken den welcken gevonden, gesogen, ende haer geladen hebbende, vlieght wederom naer haren kost oft honinghraet, alwaer sy met hare konste in alle neerstigheyt verscheyt het wasch van den honingh, ende van't wasch maecht hare rate, in de welcke sy haren honingh tot haer onderhoud voor den aenstaenden winter bewaert.

Even alsoo doet eene godtvruchtige ziele in hare Meditatie ofte betrachtinge: sy gaet van't een Mysterie,

sterie, van't een punct oft bemerckinge op d'andere niet losselyck soo 't valt oft onbedachtelyck, niet enckelyck om haer te vermaken, oft om geleertheyt maer alleen om honingh van godtvruchtigheyt ende H. beweginge uyt de Goddelycke Mysterien te rapen, de welcke bekomen ende gemaect hebben- de, vergaertse in haer herte, onderscheytse van malkanderen, ende naer gelegenthey, voorst haer van al wat haer dienen kan, soo in tyden van voor- spoet, ende geestelycken vrede, als in tyde van tegen- spoet ende bekoringe, ofte geestelycken oorlogh.

In deser voegen soo is't dat de geestelycke Bruyt in haer *gesangen der gesangen* gedurighlyck is vliengen- de, nu op de oogen, nu op de lippen, nu op de wangen, nu op het hayr van haren beminden, om daer uyt te suygen duysent soetigheden, ende gevoelen van H. Liefde: soo dat sy door de selve heel ontfeken zynde nu met hem spreckt, nu hem ondervraecht, nu hem aenhoort, nu tot hem sucht, nu tot hem tracht, nu tot hem spreckt, gelyck hy oock van sijnen kant haer herte vervult met geestelycke genoeghte ende blyschap, het selve verlicht met hemelsche wysheyt, ende overvloeden doet in alle soetigheyt, op een alsoo sonderlinge wyse, dat men van desen handel der ziele met Godt wel seggen magh, het gene de *H. Schrif- ture* van *Moyse* seght, dat *Moyse* met Godt sprack ende dat Godt hem antwoorde. (Exod. Cap. 19.)

Men leeft in't leven van onse *H. Moeder Teresa*, hoe dat sy haer selven vindende niet wel gestelt om doot haer gebedt met Godt te spreken, seyde: Heere spreckt aen my, en ick sal u aenhooren ende uwe inspraken sal ick waer nemen.

De Herte Twee dan van ons Kaertspel hebben die
het uytwendigh ende inwendigh Gebedt onderhouden.

§. II.

Hier wort bethoont hoe krachtigh dat is het inwendigh
ende uytwendigh Gebedt.

Ziel-jeverigen Leser in dit Tractaet van het ge-
bedt moet ick langer spreken soo tot onder-
richtinge van my selven als onderwysinge van U. E.
want alle staeten moeten bidden. Nu sal ick spreken
van de groote kracht des Gebedts.

Daer wort ons vertelt in't derde boeck *Esdras aen't 3.
Capittel*, hoe dat den *Coninck Darius* gehouden hebben
de een treffelycke maeltydt. Dry van sijn Edelman-
nen, hebbende 't hooft wat licht van den wyn, heb-
ben hun tydt gepasseert, met raetselkens, onder an-
dere hebben voor gestelt ende gevraecht dat jeder
soude raeden, en seggen wat dat het sterckste was
op dese wereltd.

Den eersten die misschien den wyn te veel hadde
gedroncken en voelende dat den wyn hem beroofde
van't gebruyck der volle reden, seyde *sterck is den wyn*

Den tweeden wesende misschien een pluymstryker
oft mouw-vager van den Coninck, en hebbende sijn
gratie oft wel behaegen van noode om vervoorders
te worden tot officie, seyde: *Den Coninck is stercker.*

Den derden, 't hooft misschien wat verwermt heb-
bende van den dranck, en daer door ontsteken we-
sende tot *Venus liefde*, seyde, *sterker zyn de vrouwen.*

Dit geschiet noch alle dagen, want gaet in een
geselschap van een deel Jonckers half oft geheel

beschoncken, en ondervraeght, wat dat 't sterckste en't beste is, elk sal sijn hert recht uyt seggen ende spreken volgens sijne genegtheden, den dronckaert sal seggen dat het den dranck is, den eergierigen, dat het ampten en officien zyn, den onkuyfchen sal seggen, dat het een soet bevalligh voorworp is van ongelycke personen.

Maer nu laet ons ondervragen de dry Edelmanen wat reden dat sy hebben om sulckx te seggen.

Gy dan die daer hebt geseyt dat 't sterckste is den wyn geeft reden daer van: my dunckt dat ick hem hoore antwoorde geven, om dat den wyn het herte verblyt, den mensch verwermt, en doet komen volcoragie, desen aengenamen dranck sal eenen soldaet soo verre brengen dat hy van dry vyanden niet en sal loopen, den dronckaert is *Hertjen sonder sorge*, hy en peylt niet oft hy ryck is ofte arm, neemt ooghermerck op die Maendagh viere, sy en hebben t'huyse qualyck een pot om uyt te drincken, en desen droncken zynde en is niet eens ongerust oft sorghvuldigh om't gelagh te betalen, maer hy acht hem soo goet als den rycksten, soo dat den dranck wel sterck is, aengesien sy den mensch brengt tot vergetenheyt van sijn armoede, ende alle sijne ellenden: hy heeft *geen sorgen voor morgen*, laet ons nu hooren naer de reden van *den tweeden* die geseyt heeft, dat den Coninck stercker is, desen stelt sijn fundament in de H. Schrif- ture, als Godt geschapen hadde de visschen, de vogelen, en alle gedierten, soo heeft den Heer geseyt *den mensch hebt heerschappye over de visschen der zee en over de vogelen der hemelen, ende beesten der aerde, en de den Coninck heeft overhant over de mensch, hy doet*

wat hy begeert, t moet onder hem al buygen, wort daer een victorie behaelt in Nederlandt. men schryft aen den Coninck de eere toe. &c.

Laet ons onder-vragen den derden met naem Zoro Babel, waerom seyde gy dat de vrouwen't stercker waren? Aengesien Salomon selfs seght: wie sal een stercke vrouwe vinden? Ende onse Moeder de H. Kercke noemt het *kranck vrouw geslacht*. Ick hoore hem seggen sterker sijn de vrouwen, want den stercksten *Sampson* is van een vrouw overwonnen, en dat is genoegsaem om te mogen seggen dat de vrouwen stercker zyn. En weet oock dat een vrouw met haer soete lieffelycke minne-trecksken eenen man meer sal vangen en binden, als alle yfere banden.

Maer ick segge dat boven al dese en andere saken het sterckste is het gebedt. Daer en is niet soo sterck op de aerde noch in den hemel. Hoort den H. *Joannes Guldemont* (a) hy schryvende van de onbegrypelycke nature Godts, seght: *Daer en is niet machtiger als een mensch wel biddende.*

Van den wyn worden de oogen ontsteken, de wangen roodt, &c. Hoort *David* spreken als hy met desen kostelycken wyn was bevangen: *Myn herte (seght hy) is van binnen in my verwermt geworden, ende in myn gebedt der betrachtinge oft Meditatie sal't vier ontsteken worden.*

Den dronckaert wort ontsteken tot onkuysheyt, volgens het gemeyn spreek-woordt, als den buyck vol is door overdaet, de reste wort oneerlyck, ende den H. *Hieronimus* seght: *Ick en sal noyt peysen dat*

B b 3

eer

(a) De incomprehensibili Dei natura. S. Ioan. Chryst. Homil. Homine probè orante nihil est potensius.

een dronkē mensch suyver is, want waer de dronckenschap gevonden wort de onsuysterheyt heeft d'overhant. (a)

Alsoo oock door de geestelycke dronckenschap des gebedts wort't vier ontfteken niet van *Venus*, maer van de liefde Godts en overwint alle aenstooten.

Hier uyt kunnen wy oock besluyten dat't gebede stercker is als de vrouw, want't is door't gebedt dat den *H. Thomas van Aquinen* een ongeschickte vrouw heeft overwonnen gelyck oock onsen *H. Albertus*.

Alleenelyck moet ick nu bethoonen dat't gebedt stercker is als den Coninck. Hoort, seght den *H. Ioannes Guldemont*, (b) 't gebedt is een eenwigh thesoor, weerdiger, verhevender, en stercker als de conincklyke macht.

Ende hy doet dit verstaen met een bevallige gelyckenisse, daer sal (seght hy) eenen Coninck sieck vallen totter doot, de medicamenten, noch Doctoren, noch sijn goederen, noch heerschappye en kunnen hem helpen, ende een gebedt van een goet, arm Religieus sal hem gesant maken, ende doen opstaen. Soo dat het gebedt stercker is als den wyn, de vrouw ende den Coninck, jae dat meer is seght den *H. Bernardus* (c) 't gebedt wint den onwinnelycken Godt, ende het bint den Almachtigen. Gelyck ons klaerlyck vertelt wort in de H. Schrifture. (Exodi 3 1.) Godt seght tot *Moyse* en wilt niet bidden voor dat volck, laet my gaen. Laet ons dan aendoen dese stercke wapenen, want wy hebben dese van noode, hoort den *H. Joannes Guldemont* (d) gy-lieden hebt wapenen van noode, en groote wapenen zyn het gebedt.

Laet ons van de kracht des gebedts oock hooren

(a) Ego nunquam ebrium castum putabo, ubi enim ebrietas invenitur, libido dominatur. *S. Hieronymus*. (b) Thesaurus perpetuus est oratio. *S. Regia facultate superior S. Joannes Chryf. tom. 5. supra.* (c) Oratio vincit invincibilem ligat omnipotentem. *S. Bernard.* (d) Armis vobis opus est magna armatura oratio. *S. Ioan. Chryf. Homil. ad pop.*

spreken den *H. Thomas de Villa-nova* (a) een schoon blinckende sterre in't Orden van den *H. Vader Augustinus*. Desen op eenen sekeren tydt predikende voor sijne Keyserlycke Majesteyt *Carolus Quintus*: om hem te verwecken tot het vechten tegen de Turcken, sonder te vertrecken ende den Oorlogh te volgen, t'huys blyvende: seyde dat hy hem soude begeben tot het gebedt. *En siet een wonder der wonder, de victorie ende het geluckigh nytkomen van den oorlogh is in de handt van den gene die niet en vecht.*

Ten tyde van den *H. Ambrosius* soo waeren daer veel papiere jonckers van die gepluynde hase jagers, die al veel beslagh maken als sy liggen in't winter quartier, alwaer sy sittende by een goet vier, met goet wyn en bier, men hoort noch men siet dan, 't is hoe dat sy haken en smaken om te mogen wesen in Campagnie, en seggen dat hun handen kittelen en hun gemoet verlanght, om den slagh te mogen geven op den vyant, ende cylaes in den dagh van oorloge, als sy sien dat op 't nypen komt, men Joncker doet het hase-vel aen, ende neemt de vlucht, hy gaet liggen achter een haege verre van daer, oft begraeft hem in een gracht tot dat den slagh volbracht is, dese magh men wel toe schryven 't gene *David* vertelt van de kinderen *Ephrem* (*Psal. 77.*) dese kinderen (seght hy) *spannende hun boogen, op den dagh van d'oorloge zyn te rugge gekeert.*

Dese dan en diergelycke Jonckerkens dersden seggen ten tyde van den *H. Ambrosius* (ende men vint ter noch maer te veel op dese tyden) dat de gebeden

B b 4

der

(a) *Mira res, in manibus non praeslantibus, stat pondus victoriae.*
S. Thom. à Villa-nova serm. coram Carolo Quinto.

der Religieufen en rechtveerdige zielen niet veel en konden helpen in de oorloge, maer dat sy waeren die de victorie behaelden.

Den *H. Ambrosius* vertelde aen dese, de historie van den *H. Elifens* hoe dat hy omringelt wesende met eenen ontallycken leger den knecht die riep, *och, och och wat sullen wy maocken.* (*l. 4. Reg. cap. 6.*) wel wat heeft *Elifens* gedaen, misschien een yser harnas aen gedaen, de rapiere in d'handen genomen geensins, maer hy heeft genomen 't harnas van het *H. Geloof*, ende aengedaen het helmet der *Rechtveerdigheyt*, en sijn waepenen waren sijn gebeden, en voor rapiere sijn tonge, en keerde en wende sijn gebedt van alle kanten. Hoort den Text.

Elifens heeft gedaen tot Godt seggende, *ick bidde u staet dit volck met de blintheydt, ende den Heere heeftse geslaegen volgens 't woordt van Elifens.*

Waer zyn sy nu (roept den *H. Ambrosius*) (a) *die daer seggen dat de waepenen stercker zyn, en meer konnen als de gebeden der Heyligen? Siet hier een gebedt van Elifens heeft het geheel leger gequetst.*

Maer hier op sullen antwoorden onse Jonckers van dese tyden en seggen, wel dat is geschiet in d'oude weth, vindt my noch een sulcken Heyligen?

Om dese klappers die het al hebben in de kaecken en niet in de saecken: om dese beschaemt te maken, ick en wil geen victorien van oude tyden, noch van vremde onbekende landen voortbrengen, maer van dese eeuwe en van dese landen.

In't jaer ons Heeren 1622. ende daer naer noch

(a) *Ubi sunt qui dicunt plusquam preces sanctorum armo posse. Ecce una oratio Elifai totum exercitum vulnerat. S. Ambros. serm. 2. de Elifao.*

eens in't jaer 1624. onse weerdige *Moeder Anna van den H. Bartholomeus*, welcke is geweest de befondere Mede-geselinne van de *H. Moeder Teresa*, en van haer heeft sy geseydt. *Dese heeft de wercken der Heyligen: ende ick drage den naem.*

In de ermen van dese weerdige *Moeder Anna* heeft onse *H. Moeder Teresa* haren geelt gegeven.

Dese *Moeder* dan woonende hier binnen *Antwerpen* in het Clooster der *Discalceatersen* op den Rogier sy wordt vermaent van Godt ontrent den middernacht, hoe dat den *Hollander* besigh was met listen en lagen te leggen om 't *Casteel*, in te nemen, sy heeft terstont ontboden eenen Priester Gods, en heeft het hooghweerdigh *H. Sacrament des Antaers* doen uytstellen, en heeft al haer Mede-susters vergadert in de Choor ende heeft haer gebedt begonst te storten, nu eenigen tydt gebeden hebbende, soo wiert gehoort een stem uyt den hemel roepende. *Bidt al meer, Bidt al meer.* Ende sy heeft door haer gebedt victorie verkregen, en blyvende in een nauw gesloten Clooster, heeft de verraderye ontdeckt en den *Heer* heeft victorie gegeven in de handt van een vrouw.

Als wy dan jet begeeren van Godt laet ons aen doen de wapenen des gebedts ende hy sal ons ontfermen.

Wat wonder dat hy ontfermt en bermhertigheyt doet, want uyt den soeten mondt des gebedts komt voort de sterckte van eenen Leeuw.

De aengenaemste sake welcke den mensch Godt kan aendoen, is bidden, en hier op is hy soo verlieft, dat hy die onverwinnelyck is, hem laet overwinnen.

Jemandt sal seggen, niemant sal my dat wys-maken, want de experientie wesende moeder van alle saecken heeft my contratie geleert, want ick hebbe Godt en sijn Heyligen soo dickmael gebeden, en 't schynt dat hy slaept, hy en hoort naer my niet.

Hier op heb ick twee antwoorden, ten eersten gy-lieden ô sondaren wesende in doodt-sonde en soo biddende, weet dat de sonde belet en oorsaeck is, dat gy niet verhoort en wort, hoort *David* seght van sy selven, *Ist saken dat ick sien boosheyt in myn herte, den Heer en sal niet verhooren. (Psalm. 65.)*

In't Boeck der gefangen staet geschreven hoe dat den Bruydegom geerne hoorde het gebedt, de stemme van sijne Bruyt, sonder twyffelen dat dit voortquam uyt de schoonheyt ende suiverheyt haerder Conscientie.

Hier van schryvende den honingh-vloeyenden Leeraer, den *H. Bernardus*, seght:

(a) *Dat uwe stem klincke in myne oore, &c. de sprake van het gebedt en kan niet soet wesen, ten zy dat het aensicht der conscientie, schoon zy, want dat de stem niet aen en staet ist dat het aensicht niet en be-haeght, dat thoont hy als hy terstont daer by voeght, uwe stem is soet en uw' aensicht is schoon, oft uwe stem is soet, om dat uw' aensicht der ziele van uwe conscientie schoon is en suiver.*

d'Eerste reden dan, waerom veel niet en worden in hun gebedt verhoort, is om dat hun conscientie besmet is door de sonde.

De tweede reden, waerom veel niet en worden ver-

◀ (a) Sonet vox tua &c. non potest esse loquela orationes dulcis, nisi facies conscientiae sit decora, quod enim non placeat vox si displiceat facies, demonstrat cum illico subdit, vox tua dulcis & facies tua decora, vel quia facies tua decora, *S. Bernard. serm. 26, in Cant.*

hoort is tot profijt onser zielen, hy en geeft niet terstont 't gene wy vragen, om ons te leeren volherden, om overvloediger te geven, om onse begeerte meerder te maken beliest dit te verstaen met een gelycnisse.

Den Vader komt van sijn affairen en ontrent sijn huys fiet aldaer spelen op straete sijn lieve Soontjen, hy thoont eenen appel aen't kindt, welke siende 't kindt, laet al sijn spelen en loopt den Vader naer, den Vader treedt in huys en vraeght wel *Philipken* hebt gy *Pappa* lief, terstont 't kindt seght jae, den Vader toont den appel, *Philipken* steckt sijn handeken uyt, maer den Vader seght holla, alsoo niet, vaeght eerst u mont af en snut u neus, 't Soentjen neemt sijn neus-doeck en vryft al de vuyligheyt af, en steckt noch eens sijn handeken uyt: neen seght den Vader geeft eerst een schoon handeken, 't kindt kust sijn handeken, noch al niet seght den Vader, doet een verbiedinge totter aerde. *Philipken* doet dat oock den Vader seght steckt u beentjen uyt, danckt den Heere, kust my eens, waer hebby *Pappa* lief, 't kindt slaet op sijn borst, en seght daer *Pappa*, wel wie hebby liever *Pappa* oft *Mamma*? De Moeder dit spel aenhoorende verliest self haer patientie en komt binnen, en seght maer lief, hoe kont gy *Philipken* soo tenteren, 't is u liefste Soon en gy quelt dat soo lange? Hoort liefste wilt gy't kindt den appel geven oft niet? Och jae seght den Vader, wel geeft hem dan, waerom soo lange uytgestelt, hoort myn reden, myn blyschap is te wesen met myn Soontjen, en hem soo te sien bidden en vragen, ick stel uyt te geven om myn plesier, ende daer naer geef ick hem noch meer als hy ver-

wachte, maer soo ick hem terstont den appel hadde gegeven, hy soude wederom op straet geloopt hebben, en hy en hadde my dat contentement niet aen gedaen, 't welck ick nu hebbe genoten: ende om dat hy soo fraey stantvastigh is geweest in't vragen met alle beleeftheit, ick sal hem koopen eenen schoonen nieuwen hoedt.

Onsen Vader die in den Hemel is *Christus* onsen *Salighmaker*, heeft sijn plesier te wesen met de kinderen der menschen door het gebedt. *Myn blyschappen* (seght hy) *zyn te wesen met de kinderen der menschen.* (*Prov. cap. 8.*) Aen dese kinderen toont hy wat't gene sy geerne souden besitten oft verkrygen, hier toe de menschen begeven hun tot het gebedt: hy seght, wascht u eerst voor al, maect uw' ziele schoon door het *H. Sacrament der Biechte*, dit gedaen zynde, *kust my mynen soon, knielt neder, bidt noch eens, leght uw' handen te samen.* Maer goedertieren Vader, waerom en geeft gy ons niet 't gene wy versoecken, vragen, ende begeeren, wilt gy't ons misschien niet geven? Och ja, wel waerom en geeft gy het ons niet terstont? Wilt gy weten de reden, is't sake dat ick u terstont gave en voldede aen uw' gebedt, soo soude gy de kinderen naervolgen, terstont uwen Vader vergeten, gaen spelen en niet meer bidden. Ick stelle dan uyt, van uwe vrage te voldoen tot u profijt om veel redenen.

Hoort den *H. Anselmus* stelt ons de redenen *Christi* voor oogen als hy seght: (a) *Heer gy stelt uyt te geven, op dat gy ons soude leeren volherden in het gebedt: Heer, gy en geeft niet terstont dat men vraeght, op dat gy, onse*

(a) *Differs Domine dare ut doceas perseverare S. Anselm. l. de mensura Crucis Domini. Differs Domine dare non quod nolis dare, sed ut quod desiderio abundantius possis dare. &c.*

begeerte grooter zynde, overvloediger soude kunnen gevē.

't Is oock het gevoelen ende leeringe van den H. Vader *Augustinus*, (a) *De gratie* (seght hy) is uytgestelt op dat de begeerte soude groeyen. Want seght den H. *Thomas* (b) een groeyende begeerte maeckt de ziele bequamer. Hoe meer dat den mensch geerne wat hadde, hoe meer dat hy bidt, soo groeyt de begeerte, en door dese begeerte soo wort het herte van den mensch grooter, en uytvolgelyck bequamer om meer te kunnen ontfangen, om dit wel te verstaen, begrijpt dese gelyckenisse. Een arm mensch heeft eenen rycken goeden liberalen vriend, hy gaet met een kleyn sacxken ende hy geeft sijn herte te kennen, ende bidt dat hy hem soude believen te helpen. Desen vriend blyde zynde dat hy hem bidt en vraecht om wat gelt, sal seggen hebt gy niet een sacxken, ick sal het vullen? Den armen geeft een sacxken, hy dat siende, sal seggen gaet naer huys, en leght dat sacxken wat uyt, maeckt het wyder breeder en langer, en komt morgen wederom, ick sal het voldoen met pistolen.

Ick vrage U. E. sal desen ongetroost vertrecken? Och neen, wel hoe, hy en geeft niet 't is waer, maer den vriend stelt uyt om meer te mogen geven. Alsoo oock onsen goedertieren vriend *Christus* (c) als wy hem bidden om wat te verkrygen, hy stelt ons uyt op dat ons sacxken, ons herte door de begeerte soude wyder en grooter worden om soo bequaem te wesen om meer te kunnen ontfangen.

Hier van lesen wy een schoone geschiedenis in de *H. Schrifture*, vertelt van den H. *Ioannes in sijn* 11.

(a) *Oilata est gratia ut desiderium cresceret. S. August.* (b) *Desiderium animi crescere facit animam capaciorem. S. Thom. p. 1. q. 12. art. 6.*

(c) *Differo Domine dare: non quod nolis dare, &c. S. Anselm.*

Cap. Lazarus den Broeder van *Magdalena* en *Martha* is sieck geworden totter doot, hierom hebben sijn Susters tot den Heere gefonden eenen bode, ende *Martha* hadde geschreven eenen brief met dese woorden. *Heer die gy bemint is sieck.* Op desen brief oft korte woorden schryvende den *H. Augustinus* seght datter noyt korter en volmaeckter brief is gelesen geweest eerst soo seght *Martha* in haren brief: *Heere*, welck woort te kennen gaf, dat sy in hem geloofde, en dat wel wiste dat hy Heerschappye hadde over alle saken, en dat hy haeren Broeder konde genesen.

Ten anderen soo schreef sy (a) *Heer die gy bemint*, sy wel wetende, seght *Augustinus*, dat hy niet bemint ende verlaet, niemandt die Godt bemint sal verlaten worden inder eeuwigheyt. Ten derden, soo schreef *Martha*, dien is sieck geworden, te weten haren Broeder *Lazarus*, die den Heer beminde, sy stelt daer by den noodt van die den Heer bemint om soo meer te verwecken. O korten brief vol substantie.

Belieft nu ooghmerck te nemen, op't gene dat de *H. Schrifture* vertelt, den Heere ontfangen hebbende desen brief, en verstaen hebbende de sieckte van *Lazarus*: hierom als hy gehoort heeft dat hy sieck was, soo is hy doen gebleven in de plaetse twee dagen. (*Ioan. cap. 11.*)

Let op dat woort, hierom is hy gebleven: wel waerom? Om dat hy verstaen hadde dat hy sieck was, wel dat moeste een reden geweest hebben om terstont te gaen, ende niet uyt te stellen dese reyse. Terstont sullen wy aen dese vrage voldoen. Den Heer dan komende by *Martha*, hy vraeghde naer haren Broeder en sy antwoorde: *Heer hy is vier*

(a) *Domine quem amas, non enim amat & deserit.*

dagen doot, hy stinckt nu, al oft sy wilde seggen, Heer
 't is nu wel tydts; hadde gy gekomen terstont, gy
 hadde noch tydts genoegh gekomen om hem te ge-
 nesen. Den Heer seyde: toont my de plaetse, ende hy
 riep, *Lazarus komt daer nyt*, ende hy stont op, en quam
 uyt het graf.

Siet hier, hoe dat den Heer heeft uytgestelt van
 de genesinge te geven, (a) op dat de begeerte ver-
 meerdert zynde, overvloediger soude geven. Want
 in de plaetse van dat hy *Lazarus* soude van sieckte
 verlossen, hy heeft hem meer gegeven, want hy
 heeft hem van de doot doen verrysen.

Alfoo handelt Godt met veel goede rechtveerdi-
 ge zielen, hy stelt uyt haer vrage, niet dat hy de
 selve weygert, maer om overvloediger te geven
 naer de volherdinge in het gebedt.

Den Heer laet somtydts toe, dat een Stadt van de
 vyanden wort belegert, de menschen beginnen te
 bidden, de Stadt wort ingenomen, andere worden
 oock belegert, het geheel Landt begeeft haer tot het
 gebedt, en als het ten erghsten is, als men leeft son-
 der hope van't leven des landts wederom te krygen,
 den Heere thoont sijn kracht en liefde ende geeft vi-
 ctorie, en't landt begint als eenen verresen *Lazarus*
 te herleven.

Oneyndelyck groot is de kracht des gebedts, en-
 de wonderlyck goet, aengenaem en soet is't gebedt
 in de tegenwoordigheyt Godts.

Den *H. Ioannes* in sijn boeck der openbaringe aen't 8.
 Capittel vertelt aldaer, hoe dat hy sagh veel soorten der
 Engelen

(a) *Differs Domine dare ut aucto desiderio abundantius possis dare.*
Anselm.

400 *Het XII. Cap. van de Herte Twee*
Engelen, alderhande ampten volbrengende, ende
seght: *Daer is eenen anderen Engel gekomen ende hy*
stont voor den Antaer, ende aen desen wierden gegeven
veel wiervoockingen. Hier komt in *Theophilactus*, ende
hy ondervraecht, waerom dat die andere Engelen desen
foo kareffeerden hem bewieroockende? Hoort desen
Leeraer, desen Engel was bewaerder van een recht-
veerdige ziele, welcke gebeden storte in overvloed-
dighcyt hier op de aerde, ende den Engel komende
(om soo te spreken) geladen met dese gebeden sy
kareffeerden hem, (gelyck self de *H. Schrifture* be-
tuyght) *op dat hy sonde geven de gebeden der Heyligen.*

Maer let noch al voorder wat'er geschiet is in
den Hemel als wanneer den Engel heeft opgeoffert
dese gebeden, 't zyn de woorden der *H. Schrifture.*

In den hemel is geworden een stilswygentheyt ontrent
een half ure lanck. (a) Den *H. Vader Augustinus*, hier op
ooghmerck nemende, roept tot ons al te samen en segt:
Siet den hemel luystert toe naer de gebeden der Heyligen.
De Engelen en singen niet, sy en spelen niet, 't swyght
al wat in den Hemel is, toehoorende naer het ge-
bedt der Heyligen.

Ick derve seggen dat hier uyt volght, dat de goe-
de gebeden op dese werelt gestort aengenamer zyn
in den Hemel als het gefangh der Engelen.

Laet ons dit verstaen met een gelyckenisse: in de
maent van Mey, als alle vogelen singen den mensch
wort verheught, maer hoorende den *Nachtegael* hy
staet verbaest ende blyft staen stil-swygende hoo-
rende dese soo soete stem.

(a) Factus est silentium in Cælo quasi media hora. Ecce
aufcukat preces Sanctorum. *S. August.*

Alsoo in den Hemel de Engelen singen lieffelyck en gaen oneyndelyck te boven alle gesangh der vogelen, maer als den *Nachtegael*, dat is te seggen, als een devote ziel in den nacht deser werelt sijn *Galm* oft *Stem* geeft door haer gebedt, de Engelen houden op van singen en luysteren toe, stil-swygende met groot vermaeck.

Dit alsoo wesende laet ons begeven tot het bidden ende stantvastigh blyven, al ist saken dat den duyvel, de werelt, het vleesch roepen dat wy souden ophouden, met een woort geseyt laet ons naervolgen den blinden die ontrent den wegh sat.

Den *H. Lucas* vertelt ons hoe dat den *Heere* reysende naer *Jerusalem* eenen blinden vont sitende ontrent den wegh, hy hoorende dat *Jesus* passeerde riep, *Jesus Soon van David ontfermt u mynder, ende die voorby gingen berispten hem seggende, dat hy soude swygen, maer hy riep noch meer.*

Laet ons oock meer bidden hoe min dat het aenstaet aen onse vyanden, tot dat wy komen te aenschouwen in de eeuwige glorie *Jesum Christum*.

Maer eer ick sluyt dit §. een woordeken moet ick noch seggen, aen-merckt en onthout, hoe dat de Engelen stil-swygen in den Hemel om toe te luysteren naer t gebedt der Rechtveerdige, ende hoe dat veel menschen beletten op dese werelt dit gebedt, principelyck die daer ten tyde der Misse klappen en snappen, en door hun woorden een ander verstroeyen, een ander beletselen geven in het gebedt. Dese Jonckers en al dese soorte der menschen volgens mynen raedt, souden beter t'huys blyven ende geen Misse hooren, als die te hooren sonder goede manieren.

Ten is niet geboden van onse *Moeder de H. Kercke* simpelyck Misse te hooren, maer met eerbiedinge en goede maniere: waer uyt volght, dat die niet en voldoen aen dit Gebodt, die daer klappen en ongemaniert staen ten tyde der Misse.

Maer soude ick wel derven de waerheyt seggen. gelyck my selfs van dese Gasten hebben bekend, te weten dat sy soo stout zyn en ongodtvreesende, dat sy in de Kercke ten tyde der Misse klap uyt-slaen soo oneerlyck, al oft sy ware in de *Lepel-straet*: dese staen gemeynelyck aen den inganck van de Kercken tegen de leste Misse oft *Joffrouw Misse* soo genoemd; om dat de lanck slaepende Joffrouwen aldaer haer laten vinden, ende dese gasten loncken af al watter in de Kercke komt. Ende sy groeten meer een beelt 't welck pinck-ooght, als wel het hooghe-weerdigh *H. Sacrament des Autaers*.

Daer wort vertelt dat *Christus* uyt den Tempel heeft gesmeten met een sweepe al de koopers en verkoopers, al de ossen en beesten, voor reden daer by voegende, *Myn huys is een huys des gebedts*.

Godt gave dat men op dese tyden vonden geestelycke personen geheel ontfteken in den jever van de eere Godts, en dat sy dese koopers ende verkoopers des vleesch jaeghden uyt de Kercken, seggende dat het huys des Heeren is een huys des gebedts, en niet een *Vleesch-huys*, ofte oneerlycke *klap-schote*.

Dat dit genoegh zy geseyt voor die sulcks doen; daer-en-tusschen laet ons malkanderen verwecken tot het gebedt, en dat principalyck in den Tempel in't huys des gebedts, op dat wy mogen verhoort worden.

§. III.

Hoe goet en nootsaekelyck dat is de Herte Twēe te onderhonden, van ons Spel der Liefde, te weten de manieren van bidden.

OP veel-det-hande plaetsen heeft onse *H. Moeder Teresa* in haere wercken gehandelt ende geschreven van het gebedt, ende veel boeckkens zynder gemaect van het gebedt die getrocken zyn uyt hare wercken. Ick voor my en sal tegenwoordigh niet voortbrengen als de cotype van eenen brief, waer in sy betoont hoe noodtsakelyck dat het gebedt is. Ick beginne den brief met opschrift, en sal den selven van woort tot woort voorstellen, op dat wy door haer onderwyfinge gedaen aen eenen *Bisschop*, oock onse onderwyfinge mogen ontfangen, en vinden profijt onser zielen.

Aen den Doorluchtighsten Heer, myn Heer Don Alonso Velasquez, Bisschop van Osma.

JESUS, MARIA, JOSEPH.

1. **A**lderweerdighsten Vader van myne ziele. Het alderbesonderste faueur van 't welck ick my bevinde schuldigh aen onsen Heer, is, my gegeven te hebben een stercke begeerte van te wesen gehoorzaam: om dat ick in de oeffeninge van dese deught gevoele een contentement ende onspreekelycken troost, wesende een deught welke onsen Salighmaker meest heeft bevolen.

2. Gy beveelt my 't welck niet lange geleden en

is, van Godt voor U. E. te bidden, ick hebbe een groote forge daer van, maer U. E. gebodt heeft 't selve noch vermeerderd. Ick hebbe het gedaen sonder acht te nemen op myne kleyne verdiensten, alleene-lyck overleggende dat het een sake was van U. E. soo geordonneert. Ick hope in de Goddelycke goetheyt van de welke dat gy, door de middelen van dese onderworpinge, sult verkrygen 't welck my heeft goet gedunckt te vragen en dat U. E. aengenaem sal wesen myn goede begeerte, welke voortkome van myne gehoorsaemheyt.

3. Soo dan aen onsen Salighmaecker presenterende de weldaden welke ick weet hy U. E. gedaen heeft, U. E. gegeven hebbende de ootmoedigheyt, de liefde, den jever der zielen, ende de eere Godts: en wel kennende U. E. goet voornemen, ick vraeghe van Godt voor U. E. een vermeerderinge der volmaecktheyt en van alle deughden, op dat gy soo volmaect soude wesen, als de weerdigheyt daer Godt U. E. ingestelt heeft, versoeckt. In dit gebedt men heeft my getoont dat het principaelste, 't welck nootzakelyck is om sijn deughden te bewaren aen U. E. ontbrack: en gy weet, als het principaelste ('t welck is het fundament) komt te ontbreken, het heel gebouw oock komt te vallen, ende niet en is verskert. Nu dan't principaelste dat U. E. ontbreckt is, het gebedt, met de ontfteke lampe, welke ist licht van het geloof. U. E. faelt oock in de stantvastigheyt van dit selve gebedt, 't welck gedaen moet worden met gewelt, brekende 't gene dat de vereenige belet, welck is de salvinge van den *H. Geest*, en dese faelinge oft dwalinge veroorsaect alle dorrig-

heden van de tweedracht welcke de ziele gevoelt.

4. Men moet verdragen de onbeleeftheyt van dat groot getal der gepeysen, de onbeleefde imaginatien, ende de driftigheyt van de naturelycke roeringen, soo van de ziele, om de dorrigheyt ende tweedrachtigheyt welcke sy heeft, als oock van't lichaem, om dat 't niet en heeft de onderdanigheyt welcke 't lichaem moet hebben aen den Geest: want al ist dat ons dunckt dat wy geen onvolmaecktheden en hebben, niet tegenstaende als Godt opent de oogen van de ziele, gelyck hy gewoon is te doen in het gebedt, men siet klaerlyck al sijne onvolmaecktheden.

5. 't Gene men my heeft geleert rakende het Ordre welcke U. E. moet onderhouden in het beginsel van het gebedt, is, ten eersten maecten een teecken des H. Cruys, daer naer U. E. sal sy selven beschuldigen van al de fauten en sonden gedaen t'sedert de leste Biechte, U. E. sal sy selven ontkleeden en uyt-schudden al oft U. E. op dese selve ure moeste gaen sterven. En uyt-volgelyck U. E. sal hebben een waerachtigh leedtwesen over uwe sonden, en voor penitentie sult lesen den *Miserere*. Hier naer sal U. E. seggen dese woorden. *ICK kome Heer in uwe Schole om te leeren, en niet om te onderwysen: ick sal spreken aen uwe Majesteit: al ist dat ick maer en ben stof en asschen, en eenen elendigen worm der aerde: oock seggende, toont Heer, uwe macht in my, al ist saecken dat ick maer en ben een miserabel miere.* En U. E. sich op-offerende aen Godt door een gedurige brant-offerhande, sult voor oogen stellen oft voor uwen Geest, 't lichaem *Jesu Christi* gekruyst, die

die U. E. aendachtelyck sal aenschouwen, ende overleghet van deel tot deel, met alle aendachtigheyt ende liefde volgens dat uwe ziele sal bequaem zyn.

6 In d'eerste plaetse, overdenckende de Goddelycke natuere van't eeuwich woort des Vaders vereenicht met de menschelycke natuere, welke van haer selven geen wesen en hadde, ten zy dat Godt haer gegeven hadde, ende in dese overdenckinge sult aenmerckinge maken op dese onsprekelycke liefde, op dese diepe ootmoedigheyt, door welke Godt hem komt te niet doen soo verre dat den mensch wort Godt, Godt hem makende mensch. U. E. sal oock overdencken dese kloeckmoedigheyt, ende liberaelheyt met de welke Godt heeft gebruyckt sijn macht, sy selven openbarende aen de menschen, hun deelachtigh maeckende van sijn glorie, van sijn macht, en sijn grootheyt.

7. Ist dat dit in U. E. veroorsaect een verwonderinge, 't welck gemeynelyck geschiet in de ziele, blyft hier op, om aendachtelyck te bemercken een hooghde soo verootmoedicht: ende een leeghe soo verheven. U. E. sal aensien het hoofd *Christi* gekroont met doornen, alwaer U. E. sal overdencken de hardigheyt van ons verstant. Ende vervolgelyck sult vragen van onsen Heer, dat hy believe te openen de oogen uwer ziele, ende verlichten U. E. verstant door't licht van het geloof. Op dat wy kunnen begrypen met ootmoedigheyt wat dat Godt is, en wat dat wy zyn, om soo te kunnen met dese ootmoedige kennisse bewaren sijn Geboden, en volgen sijne raden, doende in alles sijnen heyligen wille. U. E. sal oock aensien sijn handen doorboort ende genaem

gelt, overleggende sijn liberaelheyt ende onse vreck-
heyt, vergelyckende 't gene hy ons geeft, en't gene
wy hem geven.

8. U. E. sal oock aensien sijn genagelde voeten,
ooghmerck nemende op de neerstigheyt met de
welcke hy ons heeft gesocht, en op de traegheyt met
welcke wy hem soecken. U. E. sal aensien sijn geo-
pende zyde, ontdeckende sijn herte, en de groote
liefde welcke hy ons heeft gedragen als hy heeft
willen wesen ons nestjen en onsen toevlucht, en hy
heeft begeert dat wy ten tyde der diluvien, van ten-
tation. enlyden, souden treden door dese deure in de
Arcke. Daer naer sal U. E. hem bidden, dat gelyck
hy begeert heeft dat sijn zyde soude geopent wor-
den tot teecken van de liefde welck hy ons droegh
dat hy 't soo make dat ons herte haer opent om hem
te ontdecken, te verklaren en openbaren onse noot-
sakelyckheden, en dat wy mogen verkrygen 't ge-
ne ons kan helpen tegen onse quaden.

9. U. E. moet u begeven tot 't gebedt, met over-
gevinge in de handen Godts en onderworpinge, ende
u selven laten leyden sonder swarigheyt door den
wegh welcke Godt begeert, u betrouwende met
voorsekeringen op de Goddelycke Majesteit: hoort
toe met aendachtigheyt de lesse welcke Godt U. E.
sal geven, 't zy dat hy U. E. sijn schouderen keert.
't zy U. E. sluytende de deure, ende U. E. buyten
laetende; 't zy dat hy tot U. E. keere sijn aenschyn,
U. E. nemende met sijn hant en U. E. doende treden
in sijn Cabinet: U. E. moet dat al nemen met een
gelyckheyt des Geelts; is't dat hy U. E. doet eenige
beris-

berispinge, U. E. moet het goet achten, u selven veroortmoedigende aen sijn Heyligh en waerachtigh oordeel.

10. Als hy U. E. sal troosten, moet g'u selven gelooven onweerdigh, en pryfen van een ander kant sijn goetheyt, welcke heeft van natuere haer te openbaren aen de menschen, ende deelachtigh te maecten van sijn mogentheyte ende sijnder volmaecktheden. 't Is een groot affront aen Godt, te twyffelen van sijn bermhertigheyt de gratien deelachtigh te worden, aengesien hy meer wilt uytshynen in sijn bermhertigheyt, als te boven gaen in de macht van sijn rechtveerdigheyt. En is't dat 't sou wesen een groote blasphemie, te loochenen sijn macht, welcke hy heeft om te vergelden de affronten die men hem aendoet, het sou noch wesen een veel grooter, hem die af te nemen alwaer hy wilt doen uytshynen sijne overvloedige liberaelheyt van sijn faueuren. Ende sijn verstant niet willen onderwerpen, 't soude een teecken wesen, al oft men Godt self wilde onderwyfen in het gebedt liever als geleert te worden ('t welck nochtans 't eynde is waerom men gaet tot het gebedt) en't soude wesen tegen de intentie oft meyninge met welcke men moet gaen. Hierom betoonende U. E. stof en asch, gy moet hebben de qualiteyten oft eygenschappen van't stof en aschen, welcke zyn te wonen in den center van de aerde.

11. Maer als den wint dit stof, oft dese asch opheft, sy soude doen tegen haer natuere, dat sy haer niet opwaerts en hief, ende wesende op-geheven, sy klimt op, soo veel als den wint op-draecht ende opheft. En

mispryngen , niet ontfangende van sijne handen 't gene hy geeft , gelyck het soude wesen een faute van verstant voor jemandt die van noode hadde een faecke , voor sijn onderhout de selve niet te ontfangen , als men dese soude geven.

13. Ick hebbe oock geseyt dat gy moet wesen in't gebedt als eenen worm den welcken heeft altyt den buyck tegen de aerde. Gy moet oock hebben dit eygendom , dat is te seggen , gy moet wesen onderworpen en onderdanigh aen den Schepper , en aen de schepselen , soo dat U. E. sy selven niet meer en magh verheffen van de aerde als eenen worm , al is't dat de schepselen boven haer treden , en dat de vogels haer byten. Door't woort , van te zyn betrappelt met de voeten , ick verstaen als ten tyde van't gebedt het vleesch opstaet en rebel is tegen den geest , en dat het vleesch aen den geest presenteert oft voorstelt duyfsent soorten van bedriegerye en ongerustigheden seggende dat den geest soude meer profijt doen haer onderhoudende in de exercitien , te weten in te helpen sijnen Even-naesten , studeren om te predikeren om te gouverneren 't gene sijnen staet aengaet.

14. Men kan hier op antwoorden dat sijn eygen affaires zyn d'eerste , aen welcke men is meer verbonden remedie te stellen : want de volmaeckte liefde begint van haer selven , ende den herder om wel te voldoen aen sijnen last , hy moet sy selven stellen op een plaetse seer verheven , van waer hy kan sien sijn kudde der schapen , en kan onderscheyden ende oordeelen , oft de wolven de schapen hinderen , weet dat dese hooge plaetse is het gebedt.

15. Den worm heeft oock dese qualiteyt oft ey-

gendum, is't faken dat de vogelen des lochts haer byten, sy en verhest sikh niet van de aerde, ende en verliest niet de gehoorfaemheyte ende onderworpinge, welcke sy heeft aen haren Schepper, 't welck bestaet in te blyven op de selve plaetse, alwaer den Schepper dese heeft gestelt. Op de selve maniere den mensch moet stantvastigh blyven in de plaetse waer Godt hem gestelt heeft, welck is de plaetse des gebedts, al is't dat de vogelen, te weten de duyvelen, byten en tormenteren met imaginatien, en moeyelycke gepeysen en ongerustigheden, welcke sy op desen tydt stellen voor oogen, omkeerende de gepeysen, en doende dese rollen van den eenen kant naer den anderen, het alderquaetste is dat het herte volght op den selven tydt de gepeysen, soo dat geen kleyn profijt en is, welcke men treckt uyt het gebedt verdragende met patientie dese moeyelyckheden: en dit is opofferen in brant-offerhande, dat is te seggen dat het geheel Sacrificie oft offerhande verbrant in het vier der tentatien, sonder datter jet uytkomt.

16. Ende en geloofst niet dat het eenen verloren tydt is, in't gebedt te blyven sonder daer jet uyt te trecken, men wint al vele, aengesien dat men werckt sonder eygen baete, en alleen voor de glorie Godts. Want al is't saecken dat ons dunckt te vergeefs te wercken, het geschiet nochtans aen de zielen 't selve als aen de kinderen, die wercken in de brieven van haer Vaders, die voorwaer alle daegh niet en ontfangen loon, noch dagh noch ure, maer in't eynde des jaers sy trecken het al.

17. Dit is seer gelyck aen't gebedt van't hofken, alwaer *Jesus Christus* vraeghde aen sijnen Vader, dat

men hem soude afnemen de bitterheyt ende moeyelyckheydt, welke men voelt om te triumpheren over het onderste deel van de ziele. Hy en vraeghde niet dat men hem soude afnemen de droefheden; maer allecnelyck de droefheydt met welke hy de selve verdroegh. En't gene dat *Jesus Christus* vraeghde voor't onderste deel van den mensch, was, dat de sterckte van den Geest haer soude mede deelachtigh maecken aen het vleesch om haere flouwigheyt te verstercken, en om dat't vleesch oock soo veerdigh soude wesen om te lyden als den Geest. Maer de antwoorde welke hy ontfingh, was, dat dit niet en betaemde, dat nootfakelyck was uyt te drincken desen bitteren Kelck; dat is te seggen, dat hy verwon dese onmoetwilligheyt van de flouwigheyt des vleesch; om ons te kennen te geven ende te doen verstaen al is't dat hy waerachtelyck Godt was, dat hy was oock waerachtelyck Mensch, aengesien hy gevoelde de pynelyckheden gelyck de andere menschen.

18. Die hem begeeft ende vervoordert tot het gebedt heeft noodigh veel te wercken, ende hy en moet noyt laeten te wercken, ten tyde van den Somer en als het wel gaet, om provisie te maken gelyck de miere voor den winter, en voor den tydt van overvloedigheyt der wateren, alsoo hebbende, om by te leven, niet en sterven van honger, gelyck d'andere onverstandige gedierten onvoortien van provisie, gy weet wel dat dese wateren, en den tydt van den winter, is de doodt, en het oordeel.

19. Men moet gaen naer het gebedt met het bruyloft-kleedt, met het kleedt der groote Feestdagen

welcke zyn dagen der ruste, en niet om te wercken; op dese dagen, al de werelt tracht sy selven op te setten ende te hebben kostelycke kleederen: soo oock om te gaen naer een publiecke blyfchap, jeder is gewoon grooten onkost te doen, ende hy gelooft sijn gelt wel besteet te hebben als het hem lukt, gelyck hy wenschte in dese occasien. Men soude niet seer wel wetende kunnen worden, noch eenen grooten Courtisaen in de werelt, sonder veel te verteeren, en veel te arbeiden: ende om te worden eenen Courtisaen van den Hemel, en te leeren dese wetenschap soo verheven, dat en kan niet wesen als met tydt, ende met arbeyt des geests.

20. Ick en sal U. E. niet meer seggen: ick vrago vergiffnisse van de stoutigheyt, welcke ick genomen hebbe, dit al voor te stellen: ick bekenne dat desen brief is vol fauten en indiscretie; maer't is oock de uytwerckinge van den jever ende de affectie, welcke ick behoorde en moet hebben voor uwen dienst, als wesende waerachtelyck U. E. ondersaet en een van uwe schaepkens oft lammekens: ick bevele my in U. E. H. Gebeden, en ick bidde Godt dat hy U. E. beware, en in U. E. vermeerdere sijne gratie alle dagen. Amen.

U. E. onweerdige Dienaresse TERESA VAN JESUS.

§. IV.

Hier sal ick voorstellen de schoone verstandige ende weerdige aenmerckingen die Pallafox Bisschop van Osma op den voorgaenden brief heeft gemaect.

Desen brief (aldus begint *Pallafox*) is gedruickt geweest met de wercken van de *H. Teresa*,

en voorwaer 't is een van de wyte , en geestelyckste van al die sy geschreven heeft. Ick geloove self dat onsen Saligmaker desen heeft geheel en gansch bewaert om't groot profijt dat sy kan doen aen de geheele werelt , en principalyck aen alle soorten der Prelaten , nu aengesien dat sy is van groote weerde en geschreven aen eenen Bisschop van de Kercke , welke ick diene , al hoe wel onweerdigh , ick vrage aen den Leser dat ick wat magh verbreyden in dese aenmerckingen.

2. In haer eerste en tweede getal van haren brief, sy geeft klaerlyck te kennen haer onderworpinge , 't welck een vrouw moet doen willende eenen Prelaet onderwysen en leeren , ende als een dochter aen haren Biecht-vader , hierom seght sy , dat sy t doet door gehoorsaemheyt.

3. Sy seght in't derde getal dat al wat sy schreef in desen brief was van Godt , 't welck kennelyck is gemaectt door dese woorden. *men toonde my, men dede my verstaen.* Ick geloove dit vastelyck , want 't gene dat is in desen brief , en is niet alleenelyck van Godts om dieswil dat *Teresa* was sijn dienst-maeght ; maer om dat sy tracteerde oft handelde met Godt in het gebedt , welke is den wegh door welke Godt sy selven te verstaen geeft aen de zielen. Misschien dat sy een openbaringe heeft gehad , en aldus desen brief volgens myn gevoelen heeft meer van Godt , aengesien sy is van de *H. Teresa* , en van haer gebedt , oft van eenige openbaeringe.

4. In't selve getal seght sy een sake welke moeste doen beven alle Prelaten van de *H. Kercke* , voor my ick en weet niet waer my verbergen oft duyce

ken: Godt seyde aen *Teresa*, *al was't by aldien dat desen Prelaet hadde de ootmoedigheyt, de liefde, jever der zielen, ende de eere Godts, dit niet tegenstaende het principaelste gebrack hem om te volherden in sijne deughden, en om sy selven volmaecte te maecten.*

5. Met oorlof van den Leser ick sal wat blyven op dese plaetse. *Wat is dat, wat gebreckt aen jemant die de liefde heeft, aengesien dese dencht den oorspronck is van alle deughden? Wat gebreckt aen jemant die Bisschop is en die jeverigh is voor de zielen, aengesien dit sijn principaelste exercitie is van sijn Ampt ende Officie? Wat gebreckt aen de gene die sorge draeght van de eere Godts, aengesien dit is't eynde het alderverhevenste voorworp van eenen Bisschop? En dit niet tegenstaende Godt seght aen dese Heylige, dat het beste gebrack aen desen Bisschop, al was't dat by al dese schoone qualiteyten besat. Maet Godt seyde terstont aen de *H. Teresa*, ende *Teresa* seyde het aen den Bisschop, Prelaten, Geestelycke Priesters, laet ons tochooren met alle aendachtigheyt.*

6. Hem gebrack een Gebedt vergeselschapt met sterckte, en sulck een sterckte dat sy kan breken alle beletselen der vereeninge, welck is de salvinge des *H. Geest*, en sonder de vereeninge, des *H. Geest* welcke bewaert wort door het gebedt, de geheele werelt leeft in groote peryckelen, en is onderworpen om te verliezen de vereeninge met Godt: en ongeluckigh is een ziele, welcke met Godt niet vereenight en is.

7. De Prelaten moeten hier leeren tegen hun selven oordeel te geven, 't welck is, dat den jever niet genoegh en is sonder gebedt, dat niet genoegh en is te hebben de liefde ten zy dat men heeft het gebedt,

en dat de begeerte van de eere Godts niet genoeghsaem en is, soo sy niet en is vergeselschapt met het gebedt. Ick en segge niet dat dese deughden ongenoughsaem zyn om ons saligh te maken: maer ick segge dat sy loopen in peryckel van niet lange te volherden sonder gebedt, aengesien sy haer dickwils verdeylen van ons, om niet te gebruycken het gebedt; ende sy ons verlatende, om niet gebonden te wesen aen het gebedt, wy sullen ons selven verdootmen en ons selven verliesen, blyvende op den selven tydt berooft, en van't gebedt en van dese deughden welcke zyn de uytwerkingen ofte effecten voortkomende van't gebedt.

8. De reden hier van is klaer, want hoe ist dat wy begeeren dat de liefde volherdt, ist dat Godt niet en geeft de gave van volherdigheyt? Ende hoe begeeren wy dat Godt ons de selve geve, ist dat wy dese van hem niet en vragen? En hoe sullen wy dese vragen, is't datter geen gebedt en wordt onderhouden? Hoe sal dit Mirakel geschieden sonder gebedt? De goten door de welcke passeren de mededeelachtigheyt van Godt aen de ziele en van de ziele aen Godt, dese goten gebroken zynde door de faulte des gebedts, waer door sal loopen dat water van den *H. Geest*; soo dan sonder gebedt daer en is geen mededeelachtigheyt van de ziele met Godt om te bewaren de aengevatte deughden, noch om te verkrygen de deughden welcke men heeft verloren, daer en is geen hulpe noch middel, ist dat ick 't derve seggen, om te doen een goet werck.

9. Den *H. Bernardus* representeerde dickwils dese leeringe aen den *Paus Eugenius*, die was sijnen gee-

stelycken soon: en al waer't saken dat den eenen was *Vicarius Christi*, en dat den anderen maer en was eenen armen Religieus ('t welck wel gelyckenisse heeft van desen brief van de *H. Teresa*, alwaer het schaepken onderwysst den Herder) niet tegenstaende den *H. Bernardus* (a) spreckt op dese maniere aen den Paus. Ick vreesse seer *Eugeni*, dat de groote menighvuldigheyt der affairens dat sy u doen achterlaten het gebedt, ick vreesse dat sy u sullen brengen tot een hardt hert, 't welck de devotie niet en sal verwermen, en dat het medelyden niet en sal konnen smilten, noch leetwesen sal konnen breken en dat gy niet en valle in eenen staet alwaer gy geen schrick en hebt van u selven, om dat gy niet en kent het ongeregelt leven 't welck in nis. Oschoone woorden van desen soeten ende seer geestelycken Vader *Bernardus* de Prelaten behooren wel toe te hooren ende dese vermaninge te bewaren in hun herte.

10. Wat meerder ongeluck kan overkomen aen eenen *Bisschop*, aen eenen *Oversten*, aen eenen *Pastoor* oft *Herder*, aen eenen *Priester*, als te hebben een hert soo verhardt dat het verjaegt uyt sy-selven de devotie ende bereytschap van te doen 't gene hem toestaet, sonder te peysen om goet en heylich te worden? Wat resteert aen dese ziele 't en zy sy selven verliefen voor in der eeuwigheyt in het quaet: een hert 't welck met devotie niet en word verwermt. Al dit komt voort van geen gebedt te doen.

11. Is'er een grooter ongeluck voor eenen Prelaet of voor eenen *Oversten*, als niet te letten op de nootzakelyckheden, soo geestelycke als wetelycke van

D d

sijn

(a) Timeo tibi *Eugeni* ne multitudine negotiorum intermissa oratione ad cor durum perducatur, quod devotione non incalescit. *S. Bernard.*

1. de cons. Ad *Eugenium* Papam.

418 *Het XII. Cap. van de Herte twee*
sijn onderfaten, en dese aensien met voldaeene oogen
en een verhardt herte? *t Welck met compassie niet be-*
weeght en wort. (a) Dit komt van geen gebedt te doen.

12. Wat grooter ongeluck kan overkomen aen
eenen Prelaet te hebben de borst van coper, en't herte
van yser om sy-selven te bewaren, met tranen en
leetwesen? *t Welck met leetwesen niet en wort gescheurt*
(b) Dit komt voort van geen gebedt te doen.

13. Is'er een grooter ongeluck voor een Overste
als te wesen dat monster oft leelyck vertoogh (van
't welck den *H. Bernardus* spreckt op een ander plaet-
se) die van het hooft maeckt de voeten, meer achten-
de het tydelyck goet als het eeuwigh? Die maeckt
in't achterste deel van't hooft de oogen, aensien-
de tegenwoordige plesieren en genoechten, en niet
besorght zynde voor het toe-komende, die van de
schouderen maeckt de borst, gebruyckende dese
tot quaet, en d'ander om goet te doen, ten lesten een
die heeft alle andere conditien van een monster
welcke desen Heyligen aldaer ondersoect? En
wat meerder ongeluck voor eenen Prelaet *sy selven*
siende in desen staet, en daer van geen schrick en heeft? (c)
Dat komt al van geen gebedt te doen.

14. Wat grooter ongeluck aen een siecke als te
komen door dese sterffelycke sieckte in sulck een
staet, *dat hy niet en gevoelt*, (d) noch sijn sieckte noch
sijne doodr? Dat komt van geen gebedt te oeffenen.

Siet 't gene gebrack (dat Godt seyde) aen de schoo-
ne deughden met welcke desen *H. Bisschop* was be-
gaeft, en *Teresa*, vermaent hem van Godts wegen, op
dat

(a) Quod compassione non molebit (b) Quod compunctione non
scinditur. (c) Et seipsum non exhorret, (d) Quis non sentit,

dat hy soude sijn beste doen om't gebedt te bekomen: want al ist saken dat de deughden welcke hy besat voor alsdan konden gedueren voor eenigen tyt sonder gebedt; al even-wel gelyck *Bernardus* seght: sijn herte't gebedt verlatende soude allenskens verhart worden en alsoo door dese middelen de deughden verliesen! nu als den geestelycken soldaet is ongewapent van deught en gebedt, wat resteert aen desen, 't en zy te worden triumphie en victorie sijnder vyanden.

15. Men moet ooghmerck nemen in het derde getal, hoe dat desen *H. Prelaet* van doen af, dede gebedt, maer hy liet somtyts achter't selve te doen, 't zy dat het was om de affairens van sijn Ampt, gelyck *Teresa* te kennen geeft, 't zy om de moeyelycke tentatien en quellingen welcke hem overquamen, maer Godt en stont dit niet aen, ende en was niet te vreden om dat hy maer gebedt en dede op sommige dagen, maer hy begeerde dat hy hem stantvastelyck en sterckelyck soude begeven met vierigheyt, gelyck aen den raet van *Paulus*: *bidt sonder ophouden*. En by den *H. Lucas* staet. *Vraeght ende men sal het u geven soeckt en gy-lieden sult vinden, klopt ende men sal u openen*. 't Is daerom dat de *H. Teresa* ons leert dat eenen Prelaet sonder gebedt, geen Prelaet en is.

16. Jeder woort, van't vierde getal verdient niet alleenelyck aenmerckingen, maer een groote redkavelinge: men siet klaerlyck dat desen *H. Prelaet* hem begaf tot het gebedt, maer *Teresa* verweckt hem om't selve noyt te verlaten, om soo te triumpheren over de vyanden door het gebedt, welcke zyn ver-

stroeytheden, ongestadigheyt des geests, ongerustigheyt en veelderhande tentatien en ellenden aen welke wy zyn onderworpen, de welke voortkomen somtyts om dat het lichaem niet wel en is verstorven, t'ander tydt om dat den geest is verstroeyt, maer dickwils door den wille Godts die dat toelaet, om de sijne te beproeven, en om te sien oft hy hun weerdigh vint voor hem. Men overwint al dese bekoringen door een ootmoedige volherdigheyt, om dat wy moeten gelooven voor een onfaelbare sake dat alle de duyvelen der hellen sullen vergaderen, en by malkanderen voegen om te beletten dat een ziele geen gebedt en doet (en besonderlyck eenen Prelaet die moet verantwoorden voor soo veel zielen) 't welck kenbaer maect 't groot weldaet 't welck hanght aen't gebedt.

17. Men leest in't leven der Vaders van den Oosten, hoe dat eenen H. Religieus vont aen de poorte van *Alexandrien* (een Stadt wel bewoont) eenen duyvel met de gedaente van eenen mensch slapende, maer hy sagh wel hondert duyfent duyvelen die daer vlogen rondtom een Eremitagie oft hutteken van eenen armen Eremyt die gebedt dede en voorwaert wat hadde *Alexandrien* duyvelen van noode om haer te quellen, aengesien de inwoonders self, al sondaren oft duyvelen waren.

18 Dese Hemelsche Leerareffe naer dat sy gewapent hadde eenen Prelaet met het schilt van de verduldigheyt, en met de volherdigheyt in't gebedt begint in't vyfde getal te onderwysen op wat maniere hy moet vechten ende bidden eerst voor al suyverende sijn consciencie: want soo men hem begeeft

om te spreken met Godt: voor dat men syn consciencie heeft ondersocht, men sal niet kunnen sien, noch hem hooren, noch met hem spreken. Hoort wat *Augustinus* seyde: (a) *op dat ick my en u magh kennen, maeckt Heer dat ick my kenne, op dat ick u kenne.* Al oft hy wilde seggen ist dat myn passien gerucht maken in myne ziele, hoe sal ick kunnen Godt hooren spreken? Ist dat myn quade genegentheden my stom maken om de selve niet te beklagen en te beweenen, hoe sal ick kunnen wesende stom, spreken aen Godt? En soo myn passien my verblinden, hoe sal ick kunnen sien 't licht Godts? Om dese rede en dese effecten moet men sy selven suyveren, en schoon maken eer dat men gaet by Godt.

19. Het gebedt dat *Teresa* leert aen desen Prelaet, om te beginnen het gebedt, is heel schoon. *Ick kome in uwe Schole Heer, om onderwesen te worden, en niet om den Meester te maken en een ander te onderwysen; ick sal met u spreken al ist dat ick maer en ben stof en asch, ende een ellendigh worm der aerde: maeckt kenbaer mynen Heer, uwe macht in my al ist dat ick ben een miserabele miere.* Dit is al by naer getrocken uyt de H. Schrifture: ende 't komt wel te pas, op dat wy 't selve seggen in het beginsel des gebedts, ick twyffele self seer oster een ander maniere is beter en voorsichtiger en geestelycker, nochte dat 'er een bequamer en eygentlyker is t'onsers proposte om te doen voor al sijn wercken. Hierom ist dat ick dese maniere hebbe willen herhalen alhier, op dat men oogherck daer op neme.

20. Op't eynde van 't vyfde getal, *Teresa* stelt voor

(a) Ut noverim me, & noverim te, &c. S. *August.*

oogen van desen Prelaet, *Jesus Christus gekruyst*, welke is een marterie geheel soet ende profijtiglyck om te mediteren oft betrachten, aengesien al ons welvaren van den *gekruysten Jesus* is voort-gekomen, want wy waeren soo verblint dat wy noyt en hadden gekent sijn Goddelyckheyt, waer't saken sijn menschelyckheyt ons niet en hadde verlost. En hoe souden wy ons selven hebben verlost van onse sonden, hadde hy niet gegeven sijn lichaem aen het Cruys, sijn ziele aen de droefheden, en sijn verdiensten aen onse ziele? Wy moeten remedie soecken, in't welck is geweest onse remedie van onse quaden; en wy moeten overwinnen het serpent 't welck ons heeft gebeten door de misdaden, en ons veroorsaecte de doodt, aensienende het houdt des Cruys van de eeuwige saligheydt, 't is in hem dat wy sullen vinden het leven, aengesien ons leven in hem is genagelt geweest aen het hout des Cruys.

21. *Teresa* vermaent in't sesde getal, van stil te staen om te overleggen eenen gekruysten Godt voor ons welvaren en remedie, en om de liefde welke hy r'onswaert heeft gedragen, en oock om wel te overleggen dese Goddelycke natuere vereenight met onse vernederinge aengesien dit aen ons verweckt een verwonderinge: want 't eynde des gebedts en is niet mediteren of betrachten, maet beminnen, en uyt volgelyck Godt dienen. Nu om te beminnen ende te dienen men moet soo veel niet mediteren, als men moet sy-selven met Godt vereenigen door de liefde; soo dat, ist saken de redekavelinge in my heeft veroorsaect de verwonderinge, de verwonderinge sal

sal in my voortbrengen liefde, welck is het eynde van' gebedt.

22. *Teresa* in't 7. getal sy stelt voort de meditatieën welcke hy doen moet op de H. Litmaten van den gekruyften *Iesus*. Sonder ongelyck te doen aen de verheve godtvruchtigheyt van den *Saligen Petrus d'Alcantera*, noch aen de Christelycke wel-sprekenheyt van den *Eerw: Pater Ludovicus van Granade*, verwonderinge der verstanten op dese tyden. Ick en vinde niet dat'er eenen styl gevonden wort, noch gepeys soo verheven, soo in't fatsoen van te seggen, 't zy in de substantie gelyck gebruyckt *Teresa* met korte woorden in't 7. en 8. getal, jae self sy en heeft niet in al haer wercken soo wel oft jet soo schoon geseyt.

23. Men kan mercken op het 9. getal, de groote soetigheyt met welcke *Teresa* brengt desen Prelaet tot het gebedt, de groote getrouwigheyt met welke sy bereyt den geest tot al wat Godt met hem sal willen doen, en in dese betrouwinge de groote soetigheyt met welke sy den Prelaet couragie geeft om te verdragen en te lyden stantvastelyck. Men kan oock aenmerken het fatsoen ende maniere met welke sy hem vermaent om te onderhouden met eenvoudige liefde de schouderen en het aensicht van den Goddelycken Bruydegom, d'een als den Heere hem vertreckt van ons, weygerende dat wy vragen, en d'ander als hy sijn aenschyn thoont ons gevende. Al oft sy seyde: *Dat Godt met my doet 't gene hy begeert, als ick maer en doen 't gene Godt begeert.*

24. In het 10. getal, naer dat *Teresa* aen den Prelaet remedien hadden gegeven tegen de afflictien oft

quellingen, sy geeft hem raedt om te ontfangen de weldaden van Godt, den eersten raede is, dat hy hem soude verootmoedigen, den tweeden, dat hy soude aenbidden sijne goetheyt, den derden, dat hy soude loven sijn liberaelheyt oft miltheyt, ende den vierden raedt, dat hy niet en soude twyffelen van sijne almogentheyt, al oft sy dede dese naervolgende redekavelinge. *Is't dat Godt goet is, is't dat hy bemint, is't dat hy almachtigh is ende oneyndelyck in al sijn volmaecktheden, wat en sal hy niet doen, wesende oneyndelyck goet, machtigh ende milt aen een ziel welcke hy bemint, ende van welcke hy bemint wordt.*

25. In het eynde van't selve getal, sy vervoordert met een vernuffteyht, ende een wonderlycke gratie de vergelyckenisse van het stof, en't selve wel toeeygende aen de gene die bidt; en op dat'er niet en gebreke aen haer welsprekentheyt, noch aen de vervolginge van haer redekavelinge, 't is de selfste vergelyckenisse welcke sy heeft voorgesteld in't vyfde getal, als sy seght: *'k ben anders niet als stof, al oft sy seyde: soo gy zyt stof laet u verdragen van den wint des H. Geest, daer, waer hy u sal willen verheffen.* Is't dat is met voorspoet oft faueur, als een opgeheven stof, soo het is met tegenspoet, als een stof vertreden onder de voeten, en oft gy zyt op der aerde oft opgeheven van der aerde, gy moet altydt blyven stof, kennende dat gy anders niet en zyt als stof, *aengesien ick stof ben, seyde Abraham: Wy zyn van stof ende in stof sullen wy vergaen.*

26. In het 12. getal, sy vertelt wonderlycke plaetsen uyt den boeck van *Esther*, met een maniere alderverhevenst, gelyck eenen aldergrootsten schryf

ver oft uytlegger van de H. Schrifture soude konnen doen, en 't is om te beproeven de eerbiedinge, de geresigneerde oft overgegeven ootmoedigheyt, ende de ootmoedige gehoorfaemheyt, met welcke men moet ontfangen de weldaden van den Bruydegom sy mispryft seer de onbeleeftheyt van de onge-manierde Bruydt, want als sy schuldigh is aen haeren Bruydegom sy moet hem believen: en al overleydt isser jet meer onredelyck als te hebben alle obligatien oft verbintheden van de geheele werelt aen eenen perlooon: en aen desen ondancckaer te zyn? Isser jet meer contrarie aen de reden, als aen Godt verbonden te zyn van't natuerelyck wesen het welck hy my heeft gegeven door de scheppinge: en van't wesen der gratie door den roep, van de volherdinge in de gratie door de sterckte welcke hy my geeft om de selve te bewaeren, en al wat ick ben door de verlossinge, ist dat ick ondancckaer ben aen al sijn weldaden? Dat myn ziele sy ontkleet en uytgeschut van de goddelycke liefde, en datter maer en zy Godt alleen die bemint, en dat hy my alleene bemint! ô mynen Godt en laet dit niet toe!

27. Sy vervolght wonderlyck wel in het 13. getal, de gelyckenisse van de worme, en dat met sulck een klaerigheyt, dat het soude verduystert worden daer jet willen by te voegen. Ick sal alleenlyck seggen dat de ziele, met reden, magh houden voor groote eere haer te noemen eenen worm der aerde voor haeren Godt, aengesien dat *David* sprekende van onsen Heer, hy seght: dat hy was eenen worm der aerde en de verworpinge der menschen. (*Psal. 111.*)

wie is'er die sy selven niet sal verootmoedigen naet dat hy gesien heeft dese ootmoedigheyt ende verworpinge? Wie sal de stoutigheyt hebben van sy selven te verhooveerdigen aengesien hebbende de verworpenheit van den Sone Godts?

28. In het 14 getal sy antwoordt op de tentatie welcke den duyvel voorstelde aen de Prelaten, als wanneer hy opstockt, seggende dat beter is gedaen te wercken als te bidden: en die sijnen tydt moet besteden om te gouverneren de persoonen die hem zyn onderworpen, ten is geen reden dat hy sijnen tydt besteet tot het gebedt. Op 't welck *Teresa* antwoordt dat de eygen nootfakelyckheyt van den Prelaet moet voor-gestelt worden aen de nootfakelyckheyt van d'ander. 't Is een Heylige antwoorde welcke den *H. Gregorius*, den *H. Bernardus*, en al die van dese sake gehandelt hebben oock hebben gebruyckt. En voorwaer soo eenen Prelaet hem niet en begeeft tot het gebedt, hy en sal niet konnen noch weten, noch willen werken. Hy en sal niet konnen, want de krachten sullen hem gebreken, hy en sal niet weten, want hy en sal het licht niet hebben, 't welck van noode is, hy en sal niet willen, want de godtvruchtigheyt sal hem gebreken, en al sijn pynellyckheyt sal voortkomen uyt faute des gebedts 't welck is den troost en de verlichtinge van alle werken.

29 Dese antwoorde van *Teresa* komt over een met de woorden van den *H. Paulus* hebt *sorge van u, en van u kudde, maer hebt eerst sorge voor u, en daer naer voor u schaepen.* (*Aët. cap. 20.*) Want soo den Herder in een quaden wegh doolt, de schaepen sullen oock

doolen. Den *H. Ambrosius* seght, dat de affairens moeten gedaen worden *met neerstigheyt, maer niet met ongerustigheyt.* (a) Al oft hy wilde seggen: ten magh niet wesen dat affairens ons trecken van het gebedt, want anders sy sullen maecken dat onse wercken geen goet uyt-komen sullen hebben, ende hy voeght noch hier by op een ander plaetse met den *H. Bernardus*, te weten, dat de ziele van een Bisschop moet voortkomen uyt het gebedt om te gaen naer 't werck, en alsoo andere besproeyen met de warmte der devotie welke hy in't gebedt heeft gekregen. (b) *Weest indachtigh dat al moet dienen aen den geest, ende naer een brandende gebedt, dat daer blyve heete affchen voor den tydt van de affairens, om soo dese te verwerpen.*

30. 't is hierom dat den selven *H. Bernardus* schryvende aen den *Paus Eugenius*, hy noemt de occupatien ofte affairens welke eenen Prelaet geheel af-trecken van't gebedt, vermaledyde affairens, al is't dat dese sijn officie aengaen, om dieswil dat sy hem benemen het licht, de warmte, ende gratie welke zyn nootsakelyck om wel te voldoen aen sijn ampt; (c) *Dese vermaledyde occupatien sullen u hart hart maecken, is't dat gy u geheel begeeft aen dese sonder voor u te peysen.* Dus spreckt *Bernardus* aen den *Paus*. De *H. Teresa* leert dit wonderlyck wel als sy seght dat den Bisschop siet sijn geheel Bisdome uyt de verheventheydt des gebedts, want met het licht van God de gene die bidt, hy siet den Bisschop en Bisdome: en

(a) Diligenter non anxie. *S. Ambros.*

(b) Memento quod omnia debent servire spiritui. & post orationem igneam, maneat cineres estuantes ad tempora negotiorum. *S. Bernard.*

(c) Ad hoc te trahent maledictæ istæ occupationes si totum te dederis illis, nihil tibi Reliquens. *S. Bernard. l. 1. de conf. ad Eug.*

sonder gebedt, hy en siet noch Bisschop noch Bissdom: dat is te seggen, den Bisschop berooft van het gebedt hy en siet niet 't gene sijnen last en ampt vereyft, ende hy en peyft op sijn kudde niet.

31. Men moet aenmercken in het 15. getal, alwaer sy spreckt van de dorrhigheden, en als 't gepeys draeyt nu naer d'een kant, nu naer d'ander, ende het herte volgt het gepeys, en dit niet tegenstaende het profijt des gebedts en is niet kleyne. *Teresa* en wilt hier door niet seggen, dat het herte, dit is te seggen het contentement oft toestaen, haer laet gaen tot de tentation, want sy en spreckt maer van d'onderste gevoelyck deel oft partye, als wanneer dit opstaet tegen het opperste deel. Waerom het is van noode, te verstaen dat dit kan geschieden op tweederley manieren. Ten eersten als de gepeysen welcke openbaren in't gebedt niet quaet en zyn, maer als sy alleenelyck veroorsaken verstroeytheden, en dat sy niet te proposte en komen aen't gene dat men mediteert, gelyck't soude kunnen wesen dat men peyft op eerlycke occupatien, oft andere. Weet dat men hier in niet en sondicht, al ist saken dat't herte somwylen sy selven aenhanght oft daer op blyft staen. Ten tweeden als de tentation oft bekoringen quaet zyn en boos: als *Teresa* seght dat 't herte dese volgheten is niet te seggen dat den wil daer in consenteert oft toestaet, maer alleenelyck dat de quade genentheden van den wille, ende d'eerste roeringe van een herte 't welck niet wel verstorven en is, soude willen naergaen, waer't saken dat 't opperste deel van den wille geen tegenstant en dede door de middelen der gratie, verworpemde dese tentation, en

volherdende in het gebedt: en 't is op dese maniere dat men moet verstaen dese plaetse van de *H. Teresa*

32. In het 16. getal, sy stelt een verheve gelyckenisse van de kinderen der familie, die wercken sonder dagelyckschen loon om al t'samen te ontfangen in't eynde van't jaer: 't welck is het selve, 't welck den Vader desen hebbende twee Sonen eenen gehoorsaem, en den anderen een verloren soon, den Vader seyde aen den eerst geboren soon die hem gehoorsaem was, *Soon gy zyt altyt met my, en al myn goederen zyn de uwe, maer 't was van noode desen naeckten soon te kleeden.* (*Luc. cap. 15*)

33. In het 17. getal sy vergelyckt het gebedt van die benout zyn oft geaffligeert van dese tentatie oft bekoringe, aen't gebedt van onsen Salighmaecker in't Hofken van *Olivet*, waer door het wel blyckt dat Godt hadde gegeven aen *Teresa* een alderhooghste en een aldersuyverste kennisse van de *Misticke Theologie*, oft verheven Godtheyt, al oft sy ter Schole met de Godts-geleerde hadde gegaen, aengesien sy soo wel handelt, sprekende van't opperste deel, en't onderste deel van de ziele ons Heeren *Jesue Christi*, en ons toonende 't weynigh dat men leydt in't gebedt, vergelyckende ons lyden by 't gene onsen Heer *Jesus* heeft geleden voor ons in't Hofken van *Olivet*.

34. In het 18. getal, sy vertelt de gelyckenisse van de *Miere*, op dat wy souden gaen tot het gebedt, niet alleenelyck bereyt, maer wel vervult) oft om beter te seggen dat wy veel souden wercken in het gebedt, voor den tydt als wy't niet en sullen kunnen doen. 't Is dit 't gene den *H. Geest* ons wilt doen

verstaen als hy den luyaert sendt tot de *Mieren*. *Gaet* (seght den Wyfen-man) *Luyaert tot de Miere*. Gelyck sy in den Somer neerstigh is en sorghvuldigh om te voorsien haer hol met graen en andere provisie voor den winter, dat wy oock soo souden provisie doen ten tyde van het gebedt, welcke ons veel goederen geeft, om daer by te leven ten tyde van onse affairens en occupatien 't Is hierom, dat den *Abt Paschasius* (a) heeft wel bemerckt dat *Christus in het Hofken drymael heeft gebeden, voor de dry dagen die hy moeste blyven in het graf*. Maer ten tyde van de dry uren welcke hy heeft genagelt geweest aen het Cruys, hy badt met meerder vierigheyt ende kracht want is't dat hy in't Hofken badt sweetende water ende bloet, om te triumpheren en overhant te hebben over de apprehensie der droefheden die haer presenteerden in sijne imaginatie, hy badt op het Cruys en storte sijn dierbaer Bloet uyt geheel sijn Lichaem, om te overwinnen de droefheden welke hadden veroorsaect en voort-gebracht dese apprehensie oft begrypinge.

35. In het 19. getal *Teresa* om te verklaren de suyverheyt welcke men moet hebben om te begeven tot het gebedt, en te spreken met Godt, brenghet seer wel te proposte de gelyckenisse van die te bruyloft gaen: sy volghet hier in naer onsen Salighmaecker, die dit voorstelde om te betoonen hoe dat men sy selven moeste bereyt maken tot het nutten van het *H. Sacrament des Autaers*: En dese suyverheyt welcke onsen Heer vraeght van ons in de *H. Communie*,

(a) Ter rogat in oratione dominum quia tribus diebus futurus erat in corde terræ. *Paschasius in Matth. cap. 26. l. 12.*

nie, dese vraeght *Teresa* op de selve maniere om Godt te vereeren en te aenbidden in het gebedt : want wie sal gaen by eenen Coninck ten zy dat hy eerst overlegt oft'er niet en is dat misstaet ? En wat moet Godts tegenwoordigheyt oorsaken oft voortbrengen in een ziele , ten zy een inwendige nettigheyt ende suyverheyt ?

36. In het 20. getal , *Teresa* , naer dat sy heeft be-
toont met een licht der Seraphinen aen desen Pre-
laet wat hy moet doen , sy eynt haeren brief met ter-
mynen van een alderdiepste ootmoedigheyt welcke
men kan imaginieren , en dese groote ziele , voor
welcke wy by naer geen plaetse weerdigh genoegh
konnen vinden om haer te vereeren volgens haere
verdiensten , sy en vint geen plaetsen verworpen en
ootmoedigh genoegh om haer te verbergen en te
duycken.

37. Wy kunnen noch aenmercken , al is't sa-
ken dat het Ampt van eenen *Bisschop* veroorsaect
soo veel raere qualiteyten , dit niet tegenstaende,
Teresa spreeckt aen desen *H. Prelaet* anders niet als van
't gebedt , om dry redens. *Ten eersten* , om dat dit sou-
de wesen een teecken van alle andere deughden. *Ten*
tweeden , om dat de *H. Teresa* met een groote zedbaer-
heyt niet en wilde spreken als van 't gene sy haere
professie maeckte. *Ten derden* om dat sy geloofde met
hem sprekende van 't gebedt , dat sy hem gaf de re-
medie voor alle Geestelycke sieckten , ende hier door
gaf sy hem de middelen om te bekomen al 't gene
dat hem konde volmaectt maken. Aengesien men
magh seggen van het gebedt 't welck de *H. Schrif-*
ture

432 *Het XII. Cap. van de Herte Twee*
ture seght van de wysheyt. *Alle goederen zyn my met*
haer gekomen. (Sapient. Cap. 7.)

38. Ten lesten ick hebbe alle pynen van de ge-
heele werelt om te sluyten desen Goddelycken brief
ende ben droevigh my siende gepraemt ende be-
dwongen om de kortheyt welcke de aenmerkingen
vereyschen. Al hoe wel ick in dese wat buyten
schreef hebbe gelooopen, maer 't is 't minste van myn
devoir welcke ick hebbe aen de *H. Teresa*, want sy
voorsiet alhier aen onse nootsakelyckheyt, princi-
palyck en besonderlyck aen de myne, en van alle
Prelaten dat sy souden gebedt doen, waerom ick seg-
ge sonder te liegen, desen brief en al dese wonder-
lycke onderwysingen met welcke sy is vervult, en
behoorden niet alleenelyck gedruckt te worden
op papier, maer oock op alle herten van die sorge
der zielen hebben.

Ick voege hier by en segge dat desen brief van onse H.
Moeder Teresa met de aenmerkingen van den Bisschop
Pallafox genoechsfaem zyn om alle soorten der zielen te
onderrichten, en wel te leeren bidden.

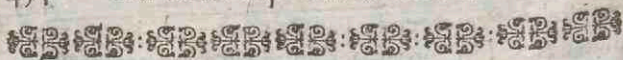
Leest aendachtelyck desen vermelden brief met haer
aenmerckingen en wie gy zyt sult onderwesen worden, en
U. E. sal geleert worden hoe, en op wat maniere de Herte
Twee van ons Spel der Liefde moet gbruyckt worden
en hoe profijtigh en nootsakelyck dese is.

Onsen weerdigen Broeder *Franciscus van't kindeken*
Jesus, Geestelycken Soon onser *H. Moeder Teresa* heeft
wel 't gebedt de *Herte Twee* onderhouden: ick lese
in sijn leven.

Op de *Vigilie* van den *Feestdagh* van de *HH.*
Apostel.

Apostelen Peeter ende Pauwels van den jaere 1598. het welck sijn proef-jaer in de Religie geweest is, gebeurdent, terwylen de Religieusen van 't Convent van Madrid (alwaer hy woonde) collatie deden, datter sulcken tempeest van windt, donder, blixem en regen opstondt, dat allen de werelr vol schrick ende vreesse was. Den Prior met d'andere Religieusen in den Rester zynde riep onsen Broeder Franciscus by hem, ende seyde met luyder stemme: Broeder gaet op de plaetse, ende bidt Godt dat hy ons hier niet en laet verdrincken. Onsen Broeder gingh terstont uyt den Rester naer de plaetse, ende stellende hem aldaer met een oprecht geloof, ende vast betrouwen op sijn knien, heffende sijn oogen naer den Hemel, badt Godt met groote vierigheydt, gelyck hy in diergelycke occasien gewoon was te doen, seggende: *Heere de gehoorsaemheyt beveelt my dat ick u soude bidden, dat dit tempeest op-houden magh. Heere gy kont het doen ende ick betrouwe vastelyck dat gy het oock doen sult. Heere doet ons dan die vrientschap.* Een wonderbaer saeck, op den selven oogenblick hiel den windt, regen ende tempeest op, ende het wiert schoon weder met fraeyen Sonne-schyn.

HET XIII. CAPITTEL.

Van het Herten Aes.

§. I.

De Alderheylighste Dryvuldigheyt dry Persoonen en eenen Godt, is Herten Aes van ons Spel der Liefde.

Door *Herten Aes* 't welck is *Troef*, en t'samen den prys waer om wy spelen, wort wel verstaen de ongeschaeponeyndelycke ende eeuwige *Alderheylighste Dryvuldigheyt*: wy moeten weten, hoe dat het Herte is den stoel, de rust-plaetse oft Center van de liefde: ende de liefde is het *Aes*, de spyse van ons Herte: Ick vraege dan, wat wilt bedieden *Herten Aes*? Ick antwoorde ende segge dat *Herten Aes* wel bediet ende te kennen geeft de *H. Dryvuldigheyt*: want gelyck het herte drykantigh is, ende is maer voor een menschelycke natuere om te maken eenen mensch: alsoo oock in de *H. Dryvuldigheyt* vint men dry persoonen, en maer een Goddelycke natuere. Ende gelyck het drykantigh hert is den stoel, rust-plaetse der liefde: Alsoo oock de *H. Dryvuldigheyt*: hoort den *H. Dyonisius* de rust-plaetse van de *Goddelycke liefde* is de *H. Dryvuldigheyt*. (a)

Ist by aldien dan, dat de *H. Dryvuldigheyt* is den center oft natuerelycke rust-plaetse van de liefde, hier uyt volght dat al de gene die troef hebben van ons *Spel der Liefde*, dat is te seggen die waerachtelyck

(a) Centrum divinis Amoris sanctissima Trinitas est. *Dyonisius* Anst pag. l. 4. De divinis nomin.

Godt beminnen, dat sy de *H. Dryvuldigheyt* met hun hebben, want hebbende de liefde sy moeten oock hebben de rust-plaetse van de liefde, want de Goddelycke liefde en kan niet wesen noch rusten in een vremde Center, maer de eygen oft natuerelycke plaetse oft center is de *H. Dryvuldigheyt* soo dan die de goddelycke liefde besit, hy belit ende heeft oock den Center van de selve liefde.

Desen Center oft rust-plaetse der goddelycke liefde is drykantigh, dat is te seggen dryvuldigh en tsaemen eenigh, te weten dryvuldigh in persoonen en eenen eenigen Godt. En desen te aenschouwen 't is den loon van ons *Spel der Liefde*.

Onder alle de gratien en weldaden welcke de goetheyt Godts heeft gedaen aen sijnen dienaer *Abraham* een van de aldermeeste, volgens myn verstandt is geschiet in de nederdaelinge van *Mambre*, als sijn Goddelycke Majesteit hem quam besoecken sienelyck in *Abrahams* tabernakel gelyck ons vertelt wort in 't boeck der scheppingen aen't 18. cap. Den Heer heeft aen hem veropenbaert in de nederdaelinge van *Mambre*. 't Was Godt self die veropenbaerde, maer gelyck daer geschreven staet, dat den sterffelycken mensch Godt niet en kan sien gelyck hy is, soo ist dat Godt hem heeft verthoont op dese maniere. *Abraham* ophefende sijn oogen hem openbaerden dry mannen. En dat onder de gedaente van dry persoonen, den genen die den eenigen Heer was, komt sijnen dienaer besoecken. O Mysterie der Mysterien! den eenigen Heer openbaerde hem in dry persoonen aen *Abraham*. Daer staet geschreven in 't beginsel van 't boeck der scheppinge

Laet ons maecten den mensch naer ons beelt ende gelyckenisse, door dese woorden wordt betoont dat de *H. Dryvuldigheyt* is den werckman van den mensch, maer noyt en hadde de *H. Dryvuldigheyt* haer te vooren veropenbaert, waerom den *H. Sales* segt, dat *Abraham* met recht wort genoemt *Vader der geloovigen*, ontfangen hebbende sulck een besondere gratie van te begrypen en te sien 't fundament van ons geloove, en hy is den eersten die de *H. Dryvuldigheyt* heeft aenbeden, hoort den text, *hy heeft er dry gesien ende eenen aenbeden*. Ende neemt oogh-merck op de maniere met welcke hy de *H. Dryvuldigheyt* aenspreckt. *Heer ist dat ick gratie hebbe gevonden in uwe oogen, en vertreckt van uwen dienaer niet, maer ick sal een weynigh water brengen, ende gy-lieden sult wasschen uwe voeten ende rust onder den boom*.

Let op dese maniere van spreken, als nu spreckt hy, al ofter maer eenē en waer, seggende *Heer*, als nu spreckt hy aen veel seggende *gy-lieden*, om ons kenbaer te maecten hoe dat *Godt* is eenigh en dryvuldigh.

Dat is een *Mysterie* van ons *H. Roomsche Catholyck Geloof*, want (a) dit is het *H. Catholyck Geloof*, dat men geloove te wesen eenen *Godt* in de *Dryvuldigheyt* ende dryvuldigh in eenigheyt.

§. II.

Herten Aes oft Aes van ons herte sal wesen Godt in der eeuwigheyt.

AEs oft spysē is het selve te seggen; nu wy wel wetende dat men in't *Rycke der Hemelen* noch eet, noch drinkt, want in't *Rycke der Hemelen* en is

(a) Hæc est fides Cathol. Ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur, ex Symb. S. Athanasii.

noch spyse, noch dranck. Wel wat is't dan, oft waer in is gelegen ende bestaet het eeuwigh Ryck der Hemelen. Dit (seght den *H. Geest* by den *H. Evangelista Joannes aen't 17. Capittel*) *dit is't eeuwigh leven dat sy u kennen waerachtigen Godt.* Verstaet dan, wat dat het Aes van uw' herte sal wesen voor de eeuwicheyt, begrypt wat dat sal wesen uwen loon; 't sal wesen Godt te sien.

Den loon dan waerom wy spelen, den prys, de winste welcke wy verwachten, maer dat wy wel fullen hebben gespeelt, dat is te seggen op dese werelt Godt volmaectelyck bemint dat sal wesen te sien de *H. Dryvuldigheyt* en eenen Godt. Hoort den *H. Bernardus* (a) *Den prys van ons spel der liefde is Godt te sien, te leven met Godt, te wesen met Godt, te wesen in Godt, die't al sal wesen in ons allen. Godt hebben die't aldergrootste goet is, en waer't aldergrootste goet is, aldaer is het aldergrootste geluck ende aldergrootste blyschap, een eeuwige versckeringe ende versckerde eeuwicheyt, aldaer is waerachtige verhenginge, volle wetenschap, alle schoonheydt, alle saligheydt.*

Siet hoe wel dat desen *H. Leeraer* beschryft den prys, den loon van ons spel der Liefde, hy maect ons kenbaer hoe dat hy, die met ons speelt den selven is, waerom wy spelen, want sonder Godt en kunnen wy niet spelen, dat is te seggen volmaectelyck beminnen, sonder sijn Goddelycke Gracie en heb-

Ee 3

ben

(a) *Premium est videre Deum, vivere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus. Habere Deum qui est summum bonum & ubi est summum bonum, ibi est summa felicitas & summa jucunditas, æterna securitas, & secunda æternitas, ibi est vera læticia, plena scientia, omnis pulchritudo, omnia beatitudo. S. Bernardi, cap. 4. medit.*

ben wy geenen Troef, geen Herte, geen Liefde, den desen dan, te weten Godt, sonder wie wy niet en kunnen spelen, is den prys waerom wy spelen, want Godt te sien is onsen loon, onsen prys, onsen al.

David gelyck wy hebben verstaen in't eerste capittel heeft gehadt Troef van ons Spel der Liefde, te weten Herten Heer, hem Heer van sijn herte maeckende Desen overleggende de winste, den prys van dat soet spel roept tot Godt: (*Psal. 16.*) *Ick sal verfaet wesen als u eenwige glorie sal veropenbaeren.* Al oft hy seyde Heer voor al 't spelen, voor dat ick u bemint hebbe, u te sien sal het Aes worden van myn herte, te weten 't volle contentement, ick sal wesen sonder meer te wenschen, ick sal zyn verfaet, jae ick sal wesen al te seer geloont, 't welck Godt self eertyts heeft kenbaer gemaect aen Abraham seggende: *Ick zwen loon al te groot.* (*Genes. cap. 15.*)

Het Aes dan, van ons herte is Godt in wiens aenschouwinge wy ten vollen, en boven maeten sullen verfaet wesen.

Jemandt geroert door de nieuwsgierigheydt, sal vraegen wel hoe ist mogelyck dat alle salige zielen sullen contentement en volle voldoeninge hebben in den Hemel? Hoe sullen alle Heyligen verfaet zyn? Aengesien dat sommige volmaeckter Godt sullen sien als andere, en dese andere dit siende sy en sullen niet voldaan zyn, maer sullen trachten, haecken, en snaecken om soo volmaecktelijker Godt te sien, gelyck die hem beter sien en volmaeckter. Hier op soo ist dat ick antwoorde, ende ick bekenne waerachtigh te wesen dat den eenen volmaeckter Godt sal aenschouwen als den anderen in den Hemel, en

't is de leeringe van den *H. Paulus*. De klaerheydt van de son is een ander als van de maen, en van de maen is anders, en 't is een ander klaerheydt der sterren, want d'een sterre verschilt van d'ander in klaerheydt, alsoo sal wesen de verryssnisse der dooden. (1. Corinth. 15) Door 't eerste licht der son wort wel verstaen de klaerheydt van Godt, want gelyck de son van haer selven heeft 't licht en al watter licht besit, 't komt al van de son: alsoo Godt is 't licht van sijn eygen selven *ick ben 't licht des werelts*, seght hy self by den *H. Joannes* en al die licht hebben 't komt van hem: door de maen wort wel verstaen de *H. Maget Maria*, want gelyck naer de son geen klaerder licht en wort gevonden onder de Planeten als de maen, alsoo oock geen grooter onder al de Heyligen naer *Jesus* als *Maria*, en als *Paulus* seght: *d'een sterre gaet de ander te boven*. Dat is te seggen, dat den eenen Heyligen klaerder Godt siet in den Hemel, want hy voeght daer by *soo sal't wesen in de verryssnisse der dooden*, te weten onder de uytverkoren in den Hemel. Den eenen sal den anderen te boven gaen in Heyligheyt.

Maer uyt dit verschil en komt niet voort eenige ongerustheyt ende wenschinge van volmaeckter te wesen, maer ygelyck is te vreden met sijnen staet.

Dit sal ick U. E. wel doen begrypen met eene schoone gelyckenisse getrocken uyt den *H. Franciscus de Sales*, in sijn eerste Sermoon van Alder-heyligen. Aensiet eenen goeden vader die sijn twee kinderen bekieet met goude-laken, en soo dese twee kinderen niet en zyn van eene lenghde, noch dichte, noch grootte daer moeten meer ellen laecken zyn voor

den oudtsten en den grootsten als voor den Jonghsten ende minsten, soo dat men sal moeten hebben 6. oft 7. ellen voor den oudtsten, ende dry oft vier ellen sullen genoegh zyn voor den kleynsten: nu dit al gemaect zynde, gy sult dese alle beyde sien wel fraey nettekens opgeset met eenen Rock van goudt laken komende van 't hoeft tot de voeten, dese uytvolgelyck moeten al-even-wel te vreden zyn, aengesien jeder soo veel heeft als hem naer sijn groote toekomt.

Dat men dan ondervrage den Jonghsten seggende wel *Lucas* waerom heeft uwen Broeder meer goudt-laecken in sijnen Rock als gy? En zyt gy hier op niet jalours, dat uwen vader hem meer geeft als aen u? *Lucas* soude antwoorden, dit en moet geen oorsaek wesen van ongerustheydt oft murmuratie want 't en komt niet voort uyt vaders vreckheydt, want dat ick soo groot waer als myn broeder, hy soude my oock soo vele geven, ende ick hebbe dat my behoeft, dat my past en ben daer mede sonder Jaloursheydt te vreden.

Alsoo seght den *H. Sales*, ist in de eeuwige glorie onder de geluckige zielen, want sy zyn ten volen voldaan, met 't gene dat sy besitten, ontfangen hebbende volgens hun groote verdiensten. En wat dunckt U. E. ô lieven Leser waer het niet een kleet der glorie quaelyck gegeven dat men aen een onnoosel kindeken dat terstondt naer het doopsel gestorven zynde, gave de groote verdiensten van eenen *Apostel* oft *Martelaer*, die groot zyn geworden door veel wetcken en menighvuldigh lyden? Jeder dan ontfangende naer sijn verdiensten, elck naer

dat hy gespeelt heeft met de liefde, hier mede is hy voldaan en versaet, jae meer als hy verdient, ende al dese zielen zyn te vreden: want sy sien Godt die 't *Aes* is van *hunner herte* ende sy en soecken niet meer als sy en besitten.

Het overleggen van desen Prys moet ons corragie geven om geerne te spelen, om standtvastigh te beminnen. Ick meyne dat gy-lieden sult gelesen hebben in 't leven van onse *H. Moeder Teresa*, de devotie welcke sy hadde in te hooren singen den *Credo* van de *Misse*, maer besonderlyck wierdt sy getrocken met dese woorden, (a) *wiens Ryck geen eynde sal wesen*. En overleggende dese eeuwigheyt sy swom in de tranen van blyfchap en troost.

Den *H. Franciscus de Sales* seght van sy-selven in 't vermelde Sermoon, *voorwaer ick en lese dit noyt in 't leven van die groote H. Teresa, oft ick worde grootelycks geracckt, niet tegenstaende myne ellende ende hartheyt van myn herte; ende den H. Bisschop gaet voort en seght) nu dan ist saecken dat de gedachtenisse welck men heeft in dit leven, hoe dat 't Rycke der Hemelen eeuwich is, veroorsaect aen 't menschelyck herte sulck een blyfchap en vermaeck, wat meynt gylieden hoe groot moet wesen het contentement der Heyligen, waerachtelyck besittende dese glorie in der eeuwigheyt sonder die te konnen verliezen? Voorwaer dit en kan van ons arm verstandt niet begrepen worden.*

Hierom den *H. Paulus* willende ons kenbaer maecten onse onmachtigheyt, ende kranckheyt des verstands schryft tot de *Corinthianen* in sijnen eersten brief aen't 2. capittel, *geen oogen en heeft gesien, noch oore*

E e s

ge-

[a] Cujus Regni non erit finis.

Het XIII. Cap. van het Hertzen Aes
gehoort, noch ten is in des menschens herte niet gedaelt, ²
gene Godt bereyt heeft voor de gene die hem lief hebben.

§. III.

Verweck selen om te lyden en te sryden voor al die
wenschen den prys van ons Spel der Liefde.

Niemant en spreeket beter 't onser propofte als den
H. Paus Gregorius, want hy overleggende 't gene
wy nu hebben vertelt van den prys der eeuwige glorie,
seght: (a) Dit hoorende 't gemoet, wort ontfteken, ende
van nu af soude den mensch geerne wesen alwaer hy
hopt sich sonder eynde te verblyden. Maer tot groote pry-
sen en kan men niet komen, ten sy door grooten arbeyt,
waerom den H. Paulus seght hy en sal niet gecroont
worden ten sy die wettelyck gestreden heeft.

Dat u dan behaegde de grootheydt van den Prys, maer
dat u niet vervaert en maecke den st. yt van den arbeyt.

(a) Ad hæc audita inardescit animus jamque cupit illic assiterè, ubi
se sperat sine fine gaudere.

Sed ad magna præmia perveniri non potest nisi par magnos labo-
res. Unde & Paulus dicit non coronabitur nisi qui legitime certave-
rit, delecter ergo magnitudo præmiorum, sed non deterreat certa-
men laborum. S. Gregor. homil. 37. in Evang.

'T SAEMEN-SPRAECKE

Tusschen den Bruydegom en de Bruydt, tusschen
Godt en den mensch, alwaer den mensch
wort onderwesen om geerne te lyden,
en te verblyden.

Bruydegom.

OVrindin, ick bemin
Die my liefde draegen,
All die bydt, en verblydt
't Gaet naer myn bebaegen,

Fae den druck, wort geluck
Droefheydt smert, valt niet
bert.

Als den mensch, naer myn
wensch.

Draeght het Cruys,, van sijn
buys.

Bruydt.

Soeten Heer,, ick ben teer,
'k En kan niet verdraegen
Met een woort, wort gestoort
Ziel doet niet dan klaegen;
Verlost dan,, my daer van,
Geen Cruys geeft,, soetelyck
leest
Aen natuer,, valt het zuer,
Ick wil zyn,, sonder pyn.

Bruydegom.

O! sottin,, dwaese min
Heeft u ziel bevangen
Als gy klaeght,, slechte Maegt,
Met 't nat lanx u wangen
Om dat gy,, wort van my
Wat beproeft,, soo 't behoeft
Weet myn treck,, 't is geen
geck

Die ick slaen,, staen my aen.

Bruydegom.

Neemt 't Cruys op,, klimt tot sop
Van myn Cruyce straete
Siet my aen,, voor u gaen
't Is al 't uwer baete
Lieve Kaer,, volght my naer
Siet myn bloet,, overvloed
Over al,, in dit dal
Stort ick wyt,, voor u Bruyt.

Bruydegom.

Weest geriest,, dat belieft
Aen u Ziel en sinnen
Wat fatsoen,, dat ick doen
Wilt natuer verwinnen:
Sieckte groot,, totter doodt
Graveel,, pyn,, oft sleersijn
Kortse druck,, ongheluck

Seght my danck,, met gesanck.
Bruydegom.

Lieve Maeght,, noyt en klaeght
Wat sal overkomen

Seght ó Heer,, geeft noch meer
Van u Cruyce blommen?

Want Cruys-bloem,, draeght
de roem

Over al,, in dit dal

Die dees heeft,, by wel leeft

Die dees draeght,, my bebaegt
Bruyt.

Nu wel aen,, moet 't soo gaen
'K sal my reguleren.

En myn moet,, onder voet

Duerigh doen passeren.

Ick sal slaen,, als den Haen

Op de Kerck,, altydt sterck

My bewaeyt,, en my draeyt

West oft Noort,, soo 't be-
hoort.

Bruydt.

Lieven Godt,, ick was sot

Eer ick had' geleden

Staet doch by,, helpt nu my

Ick ben wel te vreden

Met u wil,, blyf ick stil

Wat gy doet,, is al goet

Droef heyt,, pyn,, sieck te zyn

Staet my aen,, nu voortaan.

Bruydt.

Maer 't is waer,, 't gaet by naer

Tegen onse sinnen

Dat den mensch,, naer u
wensch

Cruycan moet beminnen;

Dat men looft,, die berooft

Het valt hert,, 't is oock smert

Naer de sin,, niet te Min

*Aen de ziel,, 't wel beviel.
Bruydegom.*

Lieve Bruydt,, overluydt

Sal ick van u spreken,

Al gy lydt,, en verblydt

g' Hebt dan geen gebreken,

Geen verschil,, heeft uw' wil

Aen de myn,, 't sal wel zyn,

Gaet maer voort,, ongestoort

Volgft my naer,, bier en daer

Bruydt.

'k Ben bereyt,, gy my leys

Waer 't u sal believen

Oft gy staet,, metter daet

't Sal my al gerieven

Want ick weet,, goet bescheet

In u wil,, blyf ick stil.

Wat gy doet,, valt my soet

Want u min,, is myn sin.

Lieven Godt,, geeft voor 't slot

't Cruys voor heel myn leven

Droef heyt groot,, totter doodt

'k Wil my over geven

Heel in u,, helpt my nu

Graty soet,, eeuwigh goet

Geeft aen my,, ick ben bly

Uwen lust,, is myn rust.

Bruydegom.

U verbeught,, in de deught

Bruyt seer boogh verheven

Vroomlyck stryt,, geerne lydt

Ick die sal u geven

Roosen-hoet,, naer het

bloet

Saligh huys,, naer het

Cruys

Naer de pyn,, sal eens

zyn

s' Hemels thron,, uwen

loon.

Bruydt.

Dit beviel, aen myn ziel.

Meer 'k en magh niet wenschen

Want 't is 't slot,, mynen Godt

Seggen alle menschen

Die dit heeft,, eeuwigh leeft

Dat ick maer,, daer en waer

Hemelryck,, al gelyck

Geeft ô Heer,, dan niet

meer.

Amen.

Die dan den loon bemint dat hy oock den arbeyt lief heeft ; die het eynde betracht , moet de middelen om het eynde te komen gebruycken.

Daer wort vertelt in de Chronycken van *Spagnien* als den *Coninck van Portugael* sonder kinderen dese wereldt was gepasseert , hoe dat veel Princen en groote Monarchen hebben betracht dit Ryck te besitten,maer *Philippus den Coninck van Spagnien*, is met eenen grooten Leger daer naer toe gegaen , en heeft *Portugael* belegert ende ingenomen : en daer naer hoorende datter al veel groote Monarchen begeer-

righ waeren, om dit Ryck self te besitten: heeft doen nieuw gelt slaen en dede daer op graveren en snyden eenen gewaepende soldaet met een hellebaerde in sijn handt, en boven dese stondt geschreven (a) *die het begeert*. Ende rontom stonden dese woorden, (b) *soo jemant begeerigh is van't Ryck, dat hy peyse van oorloge*. Al oft hy wilde seggen 't en sal niemant toebehooren ten sy door bloedige slaegen, door oorloge en met geweld, anders niet.

Alsoo sal het gaen met 't Rycke der Hemelen, hoort den *H. Mattheus*. (c) *'t Rycke der Hemelen lydt geweld ende de geweldige nemen dat in.* (Cap. 11.)

Cassianus in sijnen eersten Boeck der geestelycke 't saemen spraecken vertelt ons aldaer, een weerdige geschiedenis van den *Abt Moyses*, desen *H. Abt* was begaeft met groote geleertheydt, ende besondere stilswygentheyt onderhoudende, tot hem zyn gegaen den *Abt Cassianus* vergeselschapt met den *Abt Germanus*, ende komende aen sijn Celleken hebben hem ootmoedighlyck gevraeght ende gebeden dat hy hun soude believen te geven een salige vermaeninge, een stichtbaer woort, den *Abt Moyses* die sweegh en hoe hy meer sweegh, soo veel te meer baden sy hem te willen spreken, jae sy vielen hem te voet, seggende Vader spreeckt een woort der stichtinge. Ten lange lesten den *H. Abt* wiert overwonnen door hun smeecken en bidden, en openende sijnen mondt, gaf hun dese naervolgende leeringe.

Gy-lieden weet wel myn lieve kinderen, soo veel als'er in de werelt zyn, sy betrachten jet, ende jegelyck

(a) Qui vult. (b) Si quis cupidus est Regni: de pugna cogitet.

(c) Regnum Caelorum vim patitur & violenti rapiunt illud, *Matth.* Cap. 11.

446 *Het XIII. Cap. van het Herte Aes*
bestiert soo sijn handelinghe om sijn voornemen te bekomen.
Eenen die omringelt is met processen hy heeft voor oogen
om de sententie t'sijnder voordeele te doen geven, en
daerom roert hy alle steenen dat is te seggen, alle vrien-
den met giften en gaven, soeckt hy de Advocaeten en
Rechters te verblinden: hy is geduerigh in onruste tot
dat hy bekomen heeft 't gene hy wenscht.

En wy Christenen hebben oock onse intentien, ons
voornemen: antwoord my eens wat betracht gy-lieden,
wat is uw' voorworp; gy-lieden sult my seggen, ons
eynde is de eenwige glorie, dese betrachten wy, naer
dese haecken wy.

Wel seyde den *H. Abt*, ick geve *U. L.* dese lesse dat
gy-lieden op de selve maniere blyft leven gelyck dese, die
daer toe gekomen zyn te weten door veel te lyden, en ge-
duerigh gewelt te doen aen de nature; want 't Rycke der
hemelen dat lydt gewelt, ende anders niemandt als de
geweldige nemen dat in.

Ende *Christus* geeft ons een schoone lesse als hy
seght by den *H. Lucas* aen't 22. Capittel. Ick bereyde
U. L. 't Rycke der hemelen, gelyck mynen *Vader* 't sel-
ve aen my heeft bereydt.

Hier op schryvende *Oleaster*, maeckt dese redeka-
velinge, (a) seght ons, ô goeden *Jesu* op wat maniere heeft
Godt den Vader 't Ryck bereydt gemaect aen u? Door
den *Kelck van't bitter Lyden*, antwoordt hy.

En sullen daer noch menschen zyn, die sonder
lyden en verdragen, gelooven in den Hemel te ko-
men? Wel hoe, is dat *Christus* moeste lyden om te
treden in sijn Ryck 't welck hem toebehoorde,
sullen

(a) Quomodo disposuit tibi Pater Regnum tuum, dic nobis quales
bone *Jesu*; Per Calicem inquit *Passionis*. *Oleaster*.

sullen de Christenen willen een ander mans Ryck intreden sonder Cruys?

Met een woordt geseyt, 't en kan, 't en sal, jae 't en magh niet wesen.

Den H. Vader *Augustinus* (a) hier van sprekende, seght, *want niemant en kan in twee plaetsen getroost worden, noch jemandt en kan hier, en hier naermaels sijn verblyden, maer 't is noodtsakelyck dat hy't een verliest, soo hy't ander wilt besitten*

Hierom een seker Spagnaert dede schilderen een schilderye, ende dede presenteren daer in den Hemel met alle haere genoeghten, en op de aerde al de plaeshten deser werelt, ende in't midden dede hy schryven.

Uno de los Dos.

Eer dat gy't best verliest, Een van twee verkieft.

Geen twee Hemelen. Hier onderhouden 't gemakelyck leven, hebbende al sijn plaeshten, overal loopende en swierende daer het den mensch wel aenstaet, desen verliest door den Hemel het contentement deser werelt, ende door sijn quaet leven, hy gaet af het recht, 't welck hy hadde tot den eeuwigen Hemel. Volght *Christum* naer en soo sult gy-lieden al komen tot den eeuwigen loon: hoort den *H. Petrus*: *Christus heeft geleden voor ons, aen U. L. een exempel achterlaetende, op dat gy-lieden sijn voetstappen soudt naervolgen.* (1. Cap. 2.)

Dese plaetse uytleggende den weerdigen *Beda*, seght: (b) *Christus heeft voor ons geleden aen U. L. achterlatende een exempel niet van genoeghten, maer van ellenden en*

(a) *Nemo enim potest in utroque saeculo consolari, nec potest quis hic & in Futuro gaudere, sed unum necesse est ut perdat, qui alterum vult possidere. S. August. lib. soliloq. Cap. 2.*

(b) *Christus passus est pro nobis. vobis reliquens exemplum non quidem deliciarum, sed tribulationum, contumeliarum, dolorum crucis & mortis, &c. Beda.*

448 *Het XIII. Cap. van het Hertē Aes*
tribulatiē, van onēere, van droefheden, van cruycen
ende lyden totter doodt. Wel aen dan laet ons overleg-
gen hoe dat naer lyden volghet verblyden, naer tegen-
spoet voorspoet, naer doornen, komen de roosen,
naer de doodt, het leven.

Daer wort vertelt in't leven van den *H. Fursens*, hoe dat hy somtydts klaeghde van sijn lanck Cruys, en van den grooten arbeyt, ende in dit beklagh soo hoorde hy de Engelen singen (a) *geen tydt is lanck geen arbeyt swaer met welcke de glorie der eeuwigheyt wordt verkregen.*

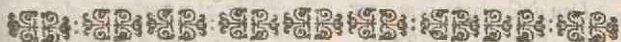
Den *H. Bonaventura* vertelt in't leven van den *H. Vader Franciscus*, hoe dat hy dickwils seyde: (b) *het goet dat ick verwachtē is soo groot, dat my alle pyne dunckt te wesen verheuginge.* Laet ons dan geerne lyden, om hier naermaels te verblyden.

G E B E D T

Tot de H. Dryvuldigheyt onsen prys, van't
Spel der Liefde.

O Eenigen Godt dryvuldigh in Persoonen, vermaeck van ons gemoet, Aes van ons herte, spysse van ons ziele, ons Contentement, onse voldoeninge, onsen troost, onsen prys, onse rust-plaetse oft Center, onse versaedinge, onse eeuwige blyschap, onsen al geeft ons wysheyt op dat wy hier verkiesen het saligh spel der liefde, geeft ons raedt, op dat wy liever hier lyden als hier naer, geeft ons liefde om te volherden in't spel der liefde totter doodt toe, op dat wy alsoo stervende mogen het eeuwigh leven beginnen, en u ô alderheylighste, eeuwige ongeschapē Dryvuldigheyt, den loon, den prys van ons spel genieten in der eeuwigheyt der eeuwigheden. Amen.

(a) Nullum tempus longum. nullus labor durus quo aeternitatis gloria acquiritur. (b) Tantum est bonum quod expecto, ut omnis paena mihi videatur esse delectatio. *S. Bonavent. in vita S. Frans.*

HET XIV. CAPITTEL.

Van den Hertten en Schuppen Troef

§. I.

Hier wort nytgeleydt het Kaertspel met
Schuppen Troef.

A Enstet 't voorstaende beelt
En let eens op het wechten,
En hoe men Schuppen speelt,
Met Heeren en met knechten
Men schuyp, men vegt daer al
Men kyft, men sweert, men
slaet,

De menschen zyn soo mal
Sy worden hoos en quaet.

2. Dit spel is vol bedrog
Men leert hier sweeren, liegen
En daer wel boven noch
Deen d'ander seer bedriegen:
Syn goet men hier verliest,
Syn faem doet men te kort
Godts liefde hier bevtieft
Niemandt oyt eerlyck wort.

3. 't Is recht een duyvels spel
Heel ydel vol van Rommen,
't Is 't spel van d'helsche bel
Om zielen te verdommen
Want in dit Kaerte-spel,
Men wort vol haet en nyt
Fae somtydts tot duwel
Komt men door groot verawyt.

4. Hoe menigh mensch eylaes
Hoe menight' goede vrienden

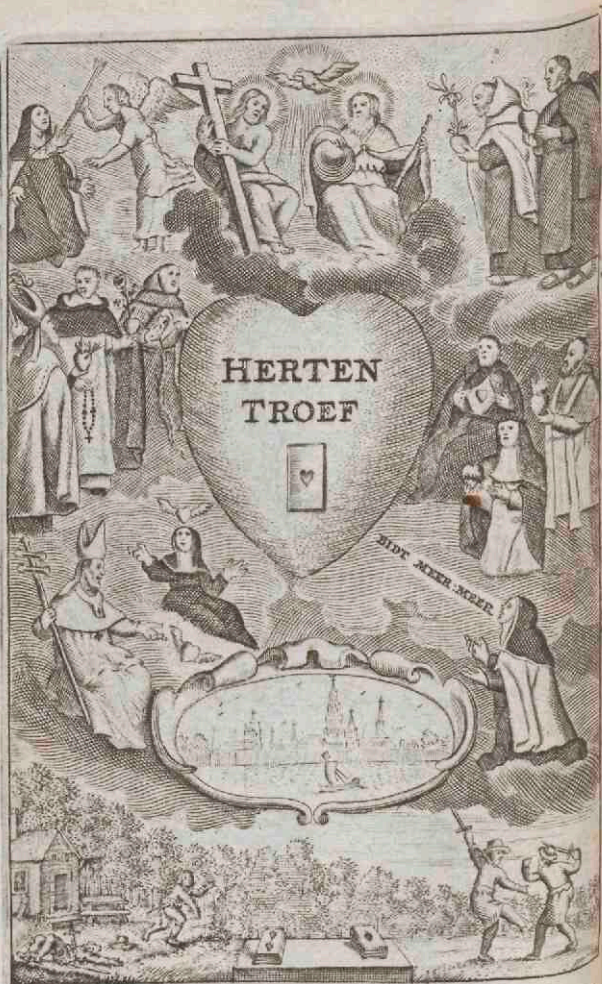
Als Joncker Jan en Claes
Die malkanderen beminden:
Zyn sy vyanden groot
Geworden om een woort.
Dit is hier dagelyckx broot
Het spel dat brenghet sulckx
woort.

5. Veel ongeluck, en druck
Vint men hier sonder faelen
d'Een lochent een Troef-stuk
d'Ander wilt niet betaelen.

Hoort wat'er is geschiet
Tusschen twee gasten fel,
Sy quamen in't verdriet
Oock door dat duyvels spel.

6. Ten is niet verr' van hier
Alwaer twee kameraden
Spelden by een goet vier
En droncken limonaden;
Sy spelden om ter best
Om gelt, om bier, om Wyn
En die jou winnen 't lest,
Soud' vry en liber zyn.

7. Sy jawoeren over hoop,
Begonde hun t'onstellen
Den eenen neemt den loop
Soo ick nu gaen vertellen,

HERTEN
TROEF

DIET MEER MEER

SCHVPPEN TROEF

400

Den desen loopt hem naer
 En treckt rapierken uyt,
 En roept met stemme klaer
 Gy zyt eenen schoonen guyt.
 8. Een fiel seer wel gemaect,
 En hierom gaet gy loopen
 Soo 't sweert by u geraect
 Gy sult 't voorwaer bekoopen?
 U handen draeght gy krom
 Gy lonckt de Troefen af
 En sweirt u ziel daerom;
 Waerom u lest-mael gaf,
 9. In't midden van't gelagh
 Een kaeck-smheet wel te degen
 Hoe stont gy dan en sagh?
 Met desen schoonen zegen,
 En desen jongelinck,
 Gaf u daer by een lap
 Dat gy strackx dore ginck
 Gevoelende 't root sap.
 10. Joncker gy lieght daer aen
 Sprack sijn gesel van verre,
 Komt aen 'k sal blyven staen,
 Komt joncker vander Sterre:
 Sa, sa, komt met u sweert
 Gy wel geveynsden gast
 'k Ben van u niet verveert
 'k Bid u my eens aentast.
 11. Gy hebt soo menighmael
 Door't Kaertspel ons bedrogen.

En in al u verbael
 Soo menighmael gelogen:
 Den ander hem toe-schoot,
 Maer dees gaf hem den steeck
 Men joncker die viel doot
 Met een steeck, by besaweeck.
 12. Waer is dees ziel gegaen
 Door dit spel en duwellen,
 Ick sal 't u doen verstaen
 Al rechte naer der bellen:
 O droevigh duyvels spel!
 Wat brengt dit spel al voort?
 Schuppen, vechten, duwel,
 Alwaer men wort vermoort.
 13. Siet wat dit spel al haert
 Oft voortbrenght alle dagen
 O Helsche boose Kaert
 Dat spel moet men beklagen.
 Dit spel moet zyn gevluicht
 Fae het verdient vervloect,
 Hier door komt menigh such
 Daerom bid ick versoect.
 14. Ons Spel der liefde soet
 En wilt het weirlyck vlieden
 Spelt hier met blyden moet
 Oock geestelycke lieden:
 Spelt Moninck spelt hier mee
 Spelt mee devote ziel,
 Dit spel is vol van vree,
 Hier noyt krakeel en viel,

Dit gedicht gelezen hebbende, my dunckt en ick laet my voorstaen dat den Leser by sy selven murmureert, en seght waerom dat werelyck *Kaertspel* soo vervloect, aengesien dit wort gespeelt tot vermaeringe en recreatie van den geest.

Ick antwoorde dat den geest moet vermaeck worden met andere betamellycke spelen.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben onder andere fabelen van *Aesopus* hier wel komende t'mynder proposte te weten van den Esel ende den hont. Den Esel, seght *Aesopus*, ooghermerck nemende dat den hont wonderlyck aengenaem was aen den Heer, hy overpeysde by sy selven met sijn esels verstandt, wat dat van dese vrientschap konde de oorsaeck wesen, en waerom den Meester soo beminde een beeste die geen arbeyt en dede: den Esel heeft bevonden dat den hondt, soo dickwils den Meester 't huys quam, hem te gemoet liep, quickstertende, en liefelyck bassetende, en op den Heer springende met sijn pooten. Den Esel heeft goet gevonden den hondt naer te volgen om oock de gratie van sijnen Meester te bekomen, en bemint te worden als den hondt. Op eenen dagh dan den Heer t'huys komende den Esel is naer hem toegelopen en sijn voorste pooten heeft hy op de schouderen van sijnen Meester geleyt, roepende op sijn beste maniere: den Heer gequeest ende heel ontstelt, roept met luyder stemme hulpe en bystant van sijne dienaeren, en dese quamen uyt gelopen met stocken, en hebben den Esel lustigh geslagen.

Dese fabel overleggende den ouden vermaerden *Messfresh*, hy segt, t'mynder proposte (a) op dese maniere van den Esel, zynder al vele geestelyck sprekende, die achten en oordeelen dat hnn toegelaten is alle spel, maer nochtans de waerheyt geseyt. sy mishaegeen, waer door sy meynen te behagen. Alle spel dan en is niet prysbaer, lofbaer en profijtigh voor de ziele; door het werelts kaert-

Ff 2

spel

(a) Isto modo moraliter multi sunt, qui reputant, quod decaet con omnis ludus, attamen in rei veritate, saepe inde displicent, unde se placere reputant. *Messfreshi serm. 61.*

452 *Het XIV. Cap. van Herten en Schuppen Troef*
spel sommige hun willende vermaken hebben ge-
spelt eerst om een oort, daer naer om eenen stuyver,
schellinck, pattakon, pistole, &c. al Esels spel waer
door sy verdienen slagen, berispinge en straffinge.

Daer wort vertelt een ander fabel van *Minerva*
hoe dat sy op den wegh fluyten vindende, daer op
begoede te fluyten, en al fluytende, wandelde ont-
trent een schoone stille riviere, sy sagh aldaer als in
eenen spiegel, hoe dat haer kaecken waren op-ge-
swollen en als vier ontfteken door het blasen, sy
heeft de fluyten wegh gesmeten en noyt voortoen
willen spelen. Soo geestelycken als werelycken
Leser, die u selven somtydts tot vermaeck hebt be-
geven tot het werelyck Kaert-spel, thuis kome-
de en by u selven wesende hebby somtydts niet be-
vonden, dat door dat spel u kaecken zyn root ge-
worden van grammoedigheyt en leugentael? Heb-
dy niet aenmerckt hoe dat 't vier der gramscap u
herte heeft ontfteken? Sonder twyffelen dat jae,
volght dan naer *Minerva* en smyt wegh al die fluy-
ten, ick wil seggen ontloopt dit spel waer door men
leert liegen oft fluyten, want die bevint dat hy
kleyne sonden heeft bedreven door dit spel, en't
selve niet en verlaet, hy sal vallen in grooter quaet.
Hy sal komen tot sweeren, vloecken, en blasphemeren.
Religieusen, geestelycke Dochters, Beggyn-
tiens, en wilt niet spelen dit werelyck *Kaertspel*, ende
volght naer de voorsichtige prysbare Maeght *Sara*
dochter van *Raguel*, welcke gegeven zynde voor
Bruydt aen den jongen *Tobias*, om haren lof kenbaet
te maecken, sy seyde, noyt en heb ick my met den spelen
de gevoeght, noch met den genen die in lichaerveerdig-

heden wandelen, en heb ick my niet deelachtigh gemaect (Tobie 3. Cap.)

Ick moet hier vertellen het gene ick dickwils al lacchende en weenende hebbe gesien te weten jonge kinderen, vyf, ses oft seven jaerigh, spelen dit vermaledydts spel, en ick vragende waer sy dit hadden geleert, sy antwoorden by vader en moeder. Sy kenden en verstonden hunnen troef meer, en beter van dit spel, als hunnen Heer ende Godt den troef der liefde.

Soo d'oude songen,

Soo pepen de jongen:

Sy dragen het haerken,

Van moerken en vaerken.

Dit siende ick loegh om dat dese onnoofele kinderen soo bevalligh spelden, en soo wel kenden de treken van 't spel en uytwendigh lacchende, inwendigh wiert ick bedroeft, overleggende hoe dat dese kinderen meer ervaren waren en verstandiger in dit vermaledydts kaert-spel, als in't Spel der Liefde, sy en waeren niet wys genoegh om een daet te doen van Godts liefde, noch van een waerachtigh berouw, en sy konden het Kaert-spel spelen beter als A. B. C. en de Christelycke leeringe.

§. II.

*Exempelen tot schrick van het onnuttygh werelyck
Kaert-spel.*

ONder ander schroomelycke exempelen wort vertelt van eenen die al sijn gelt door 't spelen hadde

hadde verloren uytgenomen een penninck en gram wefende om het gedurigh verlies, hy heeft sijn ziel en lichaem aen den duyvel gegeven, en tot teecken van dien naer veel blasphemien hy wierp den penninck aen den duyvel. Den morgen stont aenkomende, alleene door den wegh gaende, hy heeft gemoet twee duyvelen in menschelycke gedaente, die seyden wy zyn uwe Heeren aen wie gy u selven hebt overgegeven, en tot teecken der waerheyt sy toonden den gesmeten penninck, en sy seyden gaet voor ons, hy badt dat sy hem souden laeten naer sijn huys gaen, en dat hy soude volgen binnen twee dagen alwaer het hun soude believen, 't welck sy hem roelieten, den eersten dag hy bleef in sijn huys droef ende wanhopigh, maer niemant dese dingen kenbaer makende, en hy en heeft noch geeten noch gedroncken. Op den tweeden dag voor by sijn huys passerende een arm vrouw met haer kint tusschen de ermen, sy vraeghde een stuccken broot om Godts wil: hy seyde ick en sal het u niet geven ten zy dat gy dit vraeght ter eeren van myne Heeren de duyvelen, met wie ick haest sal vertrecken, en aen wie ick my selven hebbe overgegeven, 't welck sy niet en heeft willen doen, en dese vrouw is gegaen by de vrienden van desen persoon, raedende dat sy souden neerstighlyck onderfoecken wat dat hy daer mede wilde seggen, en dat sy hem wel souden bewaren. 't Welck de vrienden volbracht hebben, en hy verklaert hebbende de waerheyt van de sake hy begonde te roepen: siet sy komen om my mede te dragen laet my gaen, op dat sy my niet en nemen met geweld. Maer soo de vrienden hem

vāst hielden ende tot berouw wilden verwecken, de duyvelen onsienelyck hebben hem ter aerden geworpen ende gedoodt. (*Ita Messreth.*)

Wat dunckt U. E. ziel-jeverigen Leser, magh men dit spel niet noemen een helsch duyvels spel, aengesien veel naer't verliesen der goederen oock hun ziele hebben verspeelt ende verloren?

O vermaledyd't spel weerdigh vervloecht, om dat door't selve gemeynlyck wort gevloecht ende geblasphemeert, door welke blasphemien de menschen als Joden den Heere noch eens cruysen. Dit is de leeringe ende het gevoelen van den H. Vader *Augustinus*, schryvende op dat woordeken, *Hy heeft geblasphemeert.* (*Matth. 26. Cap.*) (a) *Niet min en sondigen sy die blasphemeren Godt regnerende in den Hemel, als die hem wandelende op dese werelddt hebben gekruyst.*

Hier van leest men een schrickelyck exempel geschiet in de *Universteyt tot Loven*: alwaer veel goede onnoofele kinderen worden gefonden, om te studeren en te vervoorderen in de geleertheit, maer door het quaet gefelschap verleyt, sy leeren beter *Aristoteles Sillogismus* maken in *Baroco* door't pinteleren van't *Leuens Bier*, als een *Sillogismus* in de *Schole van de Philosophie*. Sy worden eer ervaren in vloecken, sweiren en blasphemeren, als in *forma* te disputeren. Sy begrypen met den eersten, wat dat is (*vacuum in poculo*) een ydel pot, (b) *Als dat'er geen ydelheydt gevonden en wort in alle saken der natuere*. Alhier is't dat sy leeren de beeste spelen, romsteken, den pol-jagen, de blinde

F f 4

kaerte

(a) Non minus peccant qui blasphemant Deum regnantem in caelis, quam qui Crucifixerunt eum ambulantiem in terris. *S. August. super illis verbe Matth. 26. Blasphemant.* (b) Non datur vacuum in rerum natura. *Philosophi.*

456 *Het XIV. Cap. van Herten en Schuppen Troef*
kaerte, &c. Soo dat sy aldaer meer worden vervoordert in de fielterye als in de *Philosophie*.

't Is binnen de Stadt *Brugge* een out spreek woort van de studenten. *Sy trecken de Esels poorte nyt ende komen de Boeverye poort in.* Dat is te seggen, sy gaen met een Esels veritant naer de *Universteit*, en sy keeren wederom boeven vol fielterye. Maer dese *Boeverye-poort* is over lange jaren op gedolven en toe-gefloten: misschien om dat de *Bruggelingen* volgens de saligheyt der kinderen, liever hebben dat sy Esels oft bot weder-keeren, als by de bottigheyt boeverye mede brengen.

Tot *Loven* dan seght *Thomas Cantipratensis lib. apu. exemp. 103.* was eenen goeden eerlycken borger, en desen op, den goeden *Vrydagh*'s morgens vroegh gaende naer de Kercke, passeerde voor by een herberge, al waer spelden eenige jonge boose studenten die met blasphemeren, en vermaledyde vloecken, den barmhertigen Godt vergramden: desen man vont ontrent de deure eenen onbekenden man van den hoofde tot de voeten doorwont, waer by andere personen waren beweene de het ongeluck van desen man, den borger ondervraeghde wie dat dit moordadigh stuck hadde bedreven, de omstaenders antwoorden, (a) *Dese jongelingen die daer in den Wyn-kelder spelen.* Terstont den borger in-tredende hy berispt dese gasten, roepende met straffe woorden oft sy hun niet en schaemden, op sulck eenen devoten nacht te spelen en blasphemeren, en hy ondervraeghde waerom sy dien mensch soo onmenscheelyck hadden doorwont en gequetst. Dese jongelin-

(a) *Isti inquit juvenes qui sic in cellario ludunt.*

gen wierden ontstelt en seyden dat niemant by hun en hadde geweest, noch dat sy jemant hadden geslagen. Op staende voet sy gingen met den borger om desen door-wonden mensch te sien, en sy en vonden hem niet. (a) *Ende elck besonder overleggende sy selven, en overpeysende, hebben aenmerckt dat sy met hun sweeren en schrickelycke blasphemien, wederom Christum gekruyst hadden.*

Seer wel dan seght den H. Vader *Augustinus niet min en sondigen sy die blasphemeren Godt regnerende in den Hemel, als die hem wandelende op dese werelde hebben gekruyst.*

Den Meester van dese herberge is soo beweeght geworden dat hy een beter leven heeft aengevat en wel is gestorven; en van die ure af noyt meer spelders heeft laeten in sijn huys spelen.

O Lief-hebbers van de eeuwige saligheyt, weet ende verstaet hoe dat dit werelyck *Kaertspel* te spelen, schande is voor Religieusen, voor geestelycke Personen, 't selve niet wel en betaemt voor werelycke menschen, 't is heel schaedlyck, want hoe veel en zynder niet, die haer goederen met tuyfchen en spelen hebben verloren, haer eere hebben vermindert, jae hun ziele hebben vermaledyd.

Dese vermelde exempelen zyn genoeghsaem om alle menschen soo werelycke als geestelycke eenen aftreck te geven van dat ellendigh spel: om de genegentheyt der jonckheyt te breken: dat sy aenmercken in dit spel, oft wel men wint, oft men verliest, soo men wint, men wort beseten van den gierigen

F f 5

duyvel,

(a) *Conversique singuli ad se ipsos, animadverterunt se juramentis suis & blasphemis terribilibus, rursum Christum cruciasse.*

458 *Het XIV. Cap. van Herten en Schuppen Troef*
 duyvel, men wilt noch meer winnen, en heele nach-
 ten soude men blyven spelen door de hope van noch
 meer te winnen. Soo men verliest de begeerte
 groeyt van noch te spelen, seggende de fortuynē sal
 draeyen, en met dese hope sy blyven spelen, en ver-
 liefen tydt en goedt.

§. III.

Verweckselen tot het H. Kaertspel met Herten Troef,
dat is met wercken der liefde.

Ick wensch uyt 's Hemels
 landt

Een Engels tongh verheven
 Daer by een hoogh verstant

Om goede les te geven
 Ick wensch Godts grati straet
 Om 't spel der liefde soet
 In d' Herten al-te-mael
 Te drucken met voorspoet.

2. Ach spel! ach kaerte blat!

Weerdigh zyt gy gepresen
 Soo men dees Troef wel vat

De ziel sal zyn genesen
 Men leert hier lief getal

Wesen op alle tydt
 En minnen Godt van al
 En altydt zyn verblydt.

3. Hier spreeckt men noyt geen
 quaet

Hier leert men niet bedriegen.
 Hier wort men noyt versmaet

Hier hoort men niemant liegen
 Men kyft hier, nog men sweert

Men seght hier geen quaet
 woort

Het goet wort niet verteert

Men gaet in deughden voort.

4. O ziel, beminde ziel!

Wilt dit spel wel beberten
 Hier door niemant en viel.

In ongeluck oft smerten:

Hier door soo valt de doot
 Seer soet en lieffelyck
 Want Jesus liefde groot
 Doet sterven sonder schrick.

5. Wordt Ryck in deughden
 schoon

En blyft met Godt hier speelen,
 Denckt om den prys en loon

Soo sal 't u niet verveelen,
 Den mensch is ryck en vroet,

En wenscht noch al om meer:
 Aldus o ziele doet

Zyt dorstigh even seer.

6. Seght noyt dat is genoegh

Met u verstandt en sinnen
 Maer mint Godt lact en

vroegh

Van buyten en van binnen

Mint Godt met u vrywil

Mint hem met u gemoet

In liefde blyft noyt slij

Maer loopt opstaende voet.

7. Loopt voort geduerigh gaet

Om nieuwen Troef te koopē

Niet een half ur' en staet

Maer wilt geduerigh loopen

Loopt als een bieken o m,

En vlieght gestaedigh ront

Ront om de Rooſe blom

En ſuygt daer uyt den gront:

8. Suyght uyt den Rooſelaer

Suyght uyt de ſuyver liefde

Niet eens maer 't heele jaer

Want liefde al geriefde

De liefd' is onsen Godt.

Hy niemant en verſmaet

't Is een profijtigh lot

Voor die op hem verlaet.

9. Door dit ſpel wort den
menſch

Soo verr', ſoo hoogh verheven

Dat hy naer ſijnen wenscb

Niet meer voortaan wilt leven;

Hy leeft, en hy leeft niet

Maer Christus leeft in hem

Hy voelt dan geen verdriet

't Is blyden Requiem.

§. IV.

Den H. Norbertus Belyder ende Arts-Biſſchop van Maeghdenburgh, Apoſtel van Antwerpen, ende Sticht-vader der Ordre van Præmonſtreyt, heeft met de wercken betoont dat hy Werten Troef hadde.

Desen H. Artsch-Biſſchop Norbertus in ſijn Ampt ende Officie heeft hem ſoo lofbaer gedragen dat hy 't ſelve onberispelyk heeft bedient, met recht mochte hy roepen: *Ick ben eenen goeden Herder*, (Joan. cap. 10.) Want hy en ſocht ſijn eygen baete oft profijt niet, maer 't welvaren ſijnder ſchaepen, ſoo dat van hem wel magh geſeyt worden 't gene men leeft in't boeck der gefangen aen't 1. Capittel, *Sy hebben my geſtelt bewaerder onder de wyngaerden, ende mynen wyngaert en heb ick niet bewaert. Dese woorden* (ſeght Hugo Cardinael) (a) worden nytgeleydt voor goet, daer door wort verſtaen den perſoon van eenen goeden Prelaet die niet en ſoeckt 't gene hem profijtigh is, maer aen veele. Al oft hy wilde ſeggen, desen en is geen bewaer-

(a) Hoc exponitur in bonum, in persona boni Prælati, qui non querit quod sibi utile est sed quod multis. Hugo. Card. in Cant.

460 *Het XIV. Cap. van Herten en Schuppen Troef*
der der tydelycke goederen, maer een bewaerder
der zielen, werckende, waeckende voor't welvaert
van fijnen even-naesten.

Waer't faecken dat ick wilde betoonen hoe dat
den *H. Norbertus* hem altydt heeft gedragen ten tyde
van zijn Goddelyck leven, ick en soude het niet al
konnen besluyten in desen Boeck. Waerom ick al-
leenlyck wil betoonen hoe dat hy fijnen *Herten*
Troef der Liefde tot fijnen even-naesten heeft uyt-ge-
spelt ende getoont hier binnen de Stadt *Antwerpen*,
waerom hy wort genoemt *Apostel van Antwerpen*.

Op den tydt wanneer desen grooten Heyligen
fijnen intré dede binnen *Antwerpen*, daer woonde
alleen eenen Priester, die het volck bestieren soude
ter saligheyt, maer om de menighte, mits oock de
onachsaemheyt, en vermocht hy 't selve niet, noch
sy en geloofden hem niet, om dat hy niet stichtbaer-
lyck en leefde. Hierom is het volck, als een kudde
sonder herder in verscheyde grove dolingen geval-
len; ondertusschen is't gebeurt dat hier quam eenen
ergen doortrapten Ketter *Tanchelinus* genaemt, die
onder dit volck bequamigheyt vont om zijn bedrog
te saeyen, hy was eenen den alderboosten der men-
schen, eenen vyandt Godts ende der *H. Sacramenten*,
partydigh aen de *H. Religie* ende ons Christen Ge-
loove; alsoo dat hy leerde, den dienst der Bisschop-
pen ende Priesteren te vergeefs te wesen, dat het
nutten van't Hooghw: *H. Sacrament* niet noodigh
en was ter saligheyt, ende trock het volck tot de
selve dwalinge, sy geloofden aen hem; ende hem
volghden ontrent dry duysent gewapende mannen:
soo dat'er noch Hertogh, noch Bisschop, noch eeni-

gen Vorst en was die hem dorst wederstaen, oft onder sijn ooggen komen, die sijne leeringe niet en hielden. Het water waer mede hy sijne hande hadde gewasschen droncken sy, ende als kostelycke Reliquien bewaerden dat: als de dochters in de tegenwoordigheyt van haere moeders, ende de Bruyt in het aensien van den Bruydegom van *Tanchelinus* misbruyckt wierden, dat achten sy voor een godtvruchtigh werck, en dat houwelyck voor geluckigh. Dese sijne verfoeyende dolinge, al was hy nu gestorven, is onder de menschen gebleven, ende en konde eens uytgeroeyt worden, hoe wel nochtans dat daer van den Bisschop van *Cameryck* twelf Priesters tot hulpe des Pastoors der plaetse gestelt wierden: daerom heeft den selven gedacht nootzakelyck te wesen om het onkruyt met de wortelen uyt te roeyen, den *H. Norbertum* als wesende machtigh in woorden ende wercken, nu rondomme vermaert door sijne welsprekentheyt ende Heyligheyt, te bidden dat hy tot hun-lieden komen wilde, want daer eenen grooten oogst voor handen was ende slappe arbeyders. Den *H. Norbertus* den grooten noot verstaende, ende wel wetende dat de ketteryen als eenen kanker voort-kruypen, ten zy dat men daer tegen is, is terstont met sommige van sijne Canonicken binnen *Antwerpen* gekomen: ende de Clergie heeft aen hem haer Kercke van *S. Michael* met seker inkomen met oorlof van den Bisschop van *Cameryck Burgardus* genaemt, overgegeven; hun betrouwende dat Godt door sijne verdiensten, ende door het licht sijnder eeringe de duyfstermissen der onwetentheyt ende dolingen soude verdryven. Het welck den *H. Nor-*

462 *Het XIV. Cap. van Herten en Schuppen Troefbertus* met sijne Canonicken met sulcken vierigen jever volbrocht hebben, dat binnen korte jaeren, de voorgaende ketteryen in sulcker manieren zyn versmacht, dat men geen voetstappen der selver meer en heeft gevonden. Men sagh de gedaenten van het H. Sacrament des Autaers, die thien oft vyfthien jaeren in kisten oft koten verborgen hadden gelegen, wederom brengen, ende het Hooghw: H. Sacrament stellen in't openbaer in de Kercke, Cappellen, 't selve met lof-sangh vereeren, ende tot troost der siecken langh de straeten met licht te dragen, &c. Getrocken uyt sijn leven 20. Cap.

Syn woort was brandende als een fackel, ende al die hem hoorden predicken wierden gevat, gevangen, en overwonnen.

Den *H. Basilius* in de uytlegginge van het 28. Gesangh oft Psalm van *David* (hy seght) (a) *Den hert met sijn aessemen treckt uyt de hollen de verhole gedierden*, alsoo den *H. Norbertus* met sijn predicken heeft getrocken verwilderde menschen levende als beesten gekropen in hollen, in plaetsen verdeylt van onse Moeder de H. Kercke, en heeft dese bekeert.

Hy mocht seggen als eenen anderen *Paulus*, ick ben gestelt Predikant, Apostel ende Meester (2. ad *Timoth. cap. 2.*) Den H. Vader *Augustinus* versoeckt dry conditien op dat jemant waerachtelyck genoemt magh wesen Predikant. (b) *Dat hy wegh neme de dwalinge, dat hy instelle de waerheyt : en dat hy voede de liefde.* En heeft den *H. Norbertus* de dwalinge niet wegh genomen uyt dese stadt, als hy de duyvelsche leeringe van

(a) *Trahit cervus oris respiratione è cavis animalia latencia* *Basilius in Psal. 28.* (b) *Tollat errorem : interat veritatem ; & nutrit Charitatem.* *S. Augustin. l. de bona vidua cap. 18.*

Tanchelinus heeft te niet gedaen? Hy heeft oock ingestelt in de herten der menschen de waerheyt van het Hooghw: H. Sacrament des Autaers, want die nu soo verre gekomen waeren dat sy het H. Sacrament met de voeten hadden verstoeten, geensins geloovende dat aldaer wiert gevonden het H. Lichaem *Christi*, sy hebben door de goede vermaeningen van den *H. Norbertus* hun verstandt laten vangen, ende de waerheyt van sijne onderrichtinge soo aengevat, dat sy liever souden hun hebben laeten marteliseren als daer nu voortraen van te twyffelen, hy heeft oock de liefde opgevoedt, verweckende de inwoonders van *Antwerpen* tot dickmael te nutten de spysse der liefde, te weten het *H. Sacrament des Autaers*.

't Is alhier dat desen *H. Apostel* heeft uyt-gespelt sijne liefde om alle de inwoonders te verwecken en te trecken tot 't *Spel der Liefde* oft *Geestelyck Kaertspel*, hun leerende wel Biechten, devotelyck ons Heer ontfangen, neerstighlyck te Sermoone gaen, suiverlyck leven jeder volgens sijnen staet, &c. 't welck al trecken zyn van ons profijtigh en *H. Geestelyck Kaertspel*.

Dit *Spel der Liefde* wort noch dagelycks gespelt onder sijne kinderen, en sy maken professie van alle menschen dit spel te leeren alsoo hun saligheydt werckende, op dat sy hunnen Even-naesten oock mede souden saligh maecken.

§. V.

Den H. Franciscus Xaverius Religius der Societeyt Jesu Apostel van Indien heeft sijn Herten Troef gespeelt met sijnen Even-naesten.

Dien grooten Apostel van Indien ende Japanien den *H. Franciscus Xaverius* seer edel van stamme, kloeck van verstandt, groot van gemoet, nu uyt de ydelheyt des werelts getrocken door den *H. Ignatius*, hy begonst sijn *Herten Troef*, dat is te seggen sijn liefde te betoonen tot sijn even-naesten in het groot Gast-huys van *Venetien*, alwaer hy vont groore swaerigheyt, ende gevoelde eenen af-keer van de nature in het dienen van eenen den welcken half rot was, vol van sweiten ende apostuymen: maer de liefde heeft desen af-keer overwonnen, ende licht gemaect het welcke soo swaer aen de nature scheen te wesen, als wanneer hy de nature overwinnende, met eene ongehoorde kloeckmoedigheyt, sy selven gesmeten heeft op de wonden van desen siecken ende met sijnen mont uyt-gesogen het etter, ende de vuyligheyt van dese stinckende apostuymen: naer welke victorie van de liefde gevolght is eene inwendige soetigheyt, ende blyschap in het dienen van dusdanige siecken, ende hem altydt licht geweest is het welck van te voren soo swaer viel.

Siet wat dat 't *Spel der Liefde* al voortbrenght, dit spel overwint de nature, ende maect swaere saken licht, bitter maect het soet. Wel seght den geleerden *Idiota* schryvende van de Goddelycke liefde aen
13. Cap. *De waerachtige liefde maect altemael licht*

't gene swaer ende lastigh is, de liefde en wort noyt vermoeyt door de swaerigheyt. Ende den honingh vloeyenden Leeraer *Bernardus* in sijn 43. Sermoon op de *Cant.* seght: Om dat de liefde sterck is als de doodt, sy overwint de bitterheyt van alle swarigheden.

In dit Gasthuys en by andere siecken gespelt hebbende 't *Spel der Liefde*: hy is vertrock en naer vremde Landen om sijn liefde aldaer te oeffenen in de bekeeringe der ongeloofige, Godt heeft eertydts aen *Ananias* veropenbaert dat hy *Paulum* tot de bekeeringe der heydenen geroeopen hadde: insgelyckx heeft hy te kennen gegeven aen de Suster van den *H. Xaverius*, dat hy hem tot de bekeeringe van de nieuwe werelt wilde gebruycken. 't Welck hy oock heeft volbracht ende heeft soo binnen *Indien* als *Iaponien* en veel andere Landen de wilde menschen getemt, ende beestelycke menschen gebracht tot het gebruyck van reden, hierom wel en met recht wort hy geintituleert den Apostel van *Indien* en *Iaponien*.

Daer wort vertelt in sijn leven hoe dat desen grooten Heyligen noch jonck zynde heeft gedroomt dat hy geladen was met eenen swaeren grooten *Moriaen*, 't welck wort uytgeleyt met een gedicht in't vyfde boeck van d'eerste eeuwte der Societeyt *Jesu* op dese naervolgende maniere.

X AVERI soo ick wel tot kennis uwer minnen
Aenmerckt wat by nacht verbelden uwe sinnen,
Het groot en swaer gewicht van eenen *Moriaen*
Beteckent al den last die gy moet onderstaen.
Nu ken ick al u hert, nu weet ick u gedachten

466 *Het XIV Cap. van Herten en Schuppen Troef*
Waer naer met sulken neerst soo kloecke werken trachtē
De liefde die soo vremt in's menschens ziele spelt
En heeft u noyt soo wel naer't leven afgebelt
Ick sien dat in u pack heel Oosten is geladen
Waer mé gy henen treedt door d'ongebaende paden:
Geen bergen zyn soo hoog, soo dick met sneeuw beklees
Geen rotfen zyn soo stel, geen sanden zyn soo heet,
Die u doen stille staen: niet eer en sult gy rusten,
Voor dat gy zyt geraeckt aen de Chineesche kusten:
En daer gy uwen last alsdan sult leggen af,
Daer sal de liefd' u oock doen sincken in het graf.

Oock naer sijne doot soo is't dat desen weerdigen Apostel noch speelt het *Spel der Liefde*, seyden-
 de uyt den Hemel de liefde tot sijnen even-naesten
 in de herten der menschen die hier leven op de wer-
 relt: sulcks lesen wy in't wonderbaer leven, van
Joanna Dedemaker Beggynstien tot Aelst: welke heeft
 uyt-geschenen in mirakelen soo ten tyde van haer
 leven, als naer haer doot. In't 25. Capittel staen
 dese naervolgende woorden. Op den *Feeftdag van den*
H. Franciscus Xaverius, was sy soo ontsteken met den je-
 ver der zielen dat sy qualyck wist waer haer selven la-
 ren. *Het scheen dat sy wel alle hoecken des werelts soude*
doorloopen hebben, om de zielen tot Godt te trecken.

Sonder twyffelen dat desen grooten Apoltel noch
 allen dagen deelachtigh maeckt de liefde tot sijnen
 even-naesten in de herten van al de Religieusen der
Societeyt Jesu, want den jever is wonderlyck in dese
 lof-baere mannen: ty studeren dagh ende nacht om
 de teere kinderen van jonckx af te leeren spelen
't Spel der Liefde.

§. VI.

Onse weerdige Moeder Anna van den H. Bartholomeus heeft haer Herten Troef gespeelt; dat is haer liefde betoont binnen Antwerpen.

Leven Leser ick hebbe in de *Herté twee*, handelende van't Gebedt U. E. voor-gesteld in't kort hoe dat onse weerdige Moeder *Anna Antwerpen* heeft verloft door haere liefde, Godt biddende. Maer nu soo sal ick dit vertellen met de Approbatie van den Bisschop.

De Approbatie van den Bisschop van Antwerpen hoe de selve Stadt. Anno 1622. mirakelenselyck bevryst is van een enterpries die de Neder-zyde tegen dese was hebbende.

IOANNES door Godts ende des Apostolycken Stoels gratie Bisschop van Antwerpen, alle die desen sien sullen saligheyt in den Heere. Kennelyck ende getuygelyck maecten wy, dat gesien hebbede de depositien voor onse Commissarissen respectivelyck gedaen, te weten voor de Eerw: Heeren *Godefridus Diepenbeke* Aerts-Priester, *Zegerus van Hondsum* Pœnitentier, *David van Hemssen* ende *Gasper Exstrix* Plebaen, alle Licentiaten in der Heyliger Godtheyt en Canonicken van onse Cathedrale Kercke van Antwerpen, door Moeder Priorinne ende andere Religieusen des Convents der Carmeliterse Discalsen deser Stadt van Antwerpen in de straet geheeten den Rogier, door den Eerw: Pater Provinciael der selver Ordere, door *Joannes Greyns*

468 *Het XIV. Cap. van Hertien en Schuppen Troef.*
Schipper ende Adriaen Berendocq Notaris, ende de selve depositien volkomentlyck ende rypelyck ondersocht hebbende, oock genomen hebbende den raet van de geleerde inder heyliger Godtheyt ende andere Godtvruchtige mannen, wy verklaert hebben, als wy door dese tegenwoordige verklaren, aen ons genoeghsaem kennelyck te wesen dat in December in't jaer 1622. als den Prins van Oragnien *Mauritius* meynden eensdeels door macht, ten anderen door verraet, te nemen de Stadt van Antwerpen, ende door Godts wille sijn armade verstroeyt wierde ontrent de Willemstadt, soo dat hy door den wint ende vorst selver nauwelyck ontquam, de Eerw. *Anna de Sancto Bartholomeo* in den middernacht door Godt boven naturelyck verweckt is om te bidden, waer in een mirakeleuse veropenbaringe te bemercken staet, en dat sy lanck boven hare naturelycke macht, mits Godts versoeking in't gebedt volhert heeft, ende door haer verdiensten en volherdinge in't gebedt gesien is te verkrygen die mirakeleuse verstroydinge van de Armade des vyandts, welke alle de werelt kennelyck is; 't gene sekerlyck te recht gehouden magh worden een teecken haerder heyligheyt. Tot welcker getuygenisse hebben wy desen met ons hant onderschreven ende bevolen onsen Segel hier aen te hangen. Gegeven t'Antwerpen den 4. October Anno 1629.

JOANNES *Bisschop van Antwerpen*

De plaetse des grooten Segels van
Syn. Hooghweerdigheyt.

Niet

Niet alleen en is de Stadt van Antwerpen Anno 1622. in December van Mauritius Prince van Oragnien mirakeleuselyck als uyt de boven-gemelde Approbatie gebleken is, bevryt gebleven, maer is oock niet min wonderlyck in't jaer 1624. in October bewaert van eenen listigen aen-slagh die onse tegen-partye was hebbende op 't Casteel van Antwerpen, daer de Stadt, jae het gansch Landt aen-hinck, als alle menschen bekent is. Wanneer als den vyant s'nachts gekomen was met eenige duysende soldaten ende diverse practyckige instrumenten op datse 't selve Casteel, daer als doen weynige soldaten op waeren, soudent verrasschen, is Moeder *Anna* wederom door een stemme (die sy seyde de stemme was van de H. Moeder *Teresa*) op geweckt ende heeft haere Religieusen tot 't gebedt geroepen voor 't H. Sacrament, alwaer sy eenen tydt hebbende gecontinueert, haer heeft doen slapen gaen, seggende dat het perykel nu gedaen was, als 't oock was; want op dien tydt eenen soldaet die in't Casteel op 't schiltwacht stont, den vyandt is gewaer geworden en sehietende den aen-slagh heeft ontdeckt, ende den vyant doenloopen. *Approbatum Antverpia Anno 1629. den 3. October.*

Onse weerdige Moeder *Anna* besittende de *Herze Twee*, dat is te seggen, hebbende de gratie van het inwendigh ende uytwendigh gebedt sy heeft dese uytgespelt ende gewonnen de bewaringe deser Stadt, ende uytvolgelyck van het geheele Landt.

HET XV. CAPITTEL.

Conditien van't Spel der Liefde

§. I.

D'eerste Conditie van ons Spel der Liefde is, al die geen en Troef en heeft, moet onder-steken, ende en magh niet mede spelen.

WY hebben verstaen uyt het 13. Capittel, hoe dat *Herten Aes* den Troef is van ons *Geestelyck Kaertspel*. En nu onder de Conditien van ons Spel is dese te weten, die geen en heeft moet ondersteken, hy en magh niet mede spelen: dat is te seggen, al die geen hert en heeft, geen liefde tot Godt en magh niet wesen, noch spelen in't geselschap van de minnende zielen: om dat hy geen liefde en heeft, en aengesien de Goddelycke Liefde Troef is.

't Is U. E. kenbaer, hoe dat in't werelyck spel dickwils bedrogh omgaet, want als men bespreckt dat die geen Herten en heeft, die geen en Troef en heeft dat hy moet ondersteken. Veel seggen Troef te hebben, en sy en hebben geen en, ende men laet dese mede-spelen, want naer hun woorden 't schynt dat sy Troef hebben.

Alsoo oock in ons *geestelyck Spel*, daer zynder maer al te veel die seggen Troef te hebben, dat is te seggen, die daer uytwendigh schynen Godt te beminnen uyt hun herte, maer met'er daet vint men contrarie, soo dat van dese wel magh geseyt worden, *sy*

bekennen Godt te beminnen of te kennen door de liefde ende met de werken loochenen sy hem (*ad Titum cap. 1.*)

Dit bedrogh gebruycken alle sondaren van onse Moeder de H Kercke, (daer naer sullen wy besonderlyck spreken van de nieuw-gefiende) onder- vraecht alle sondaren hoe groot dat sy zyn, wel Joncker, getroude ongetroude bemint gy-lieden Godt? Terstont sullen sy antwoorden met vollen monde, och jae, en noch daer by sullen sy voegen wel hoe, souden wy Godt niet beminnen? daer geschreven staet: gy sult uwen Heer uwen Godt beminnen. Ende eylaes met de wercken loochenen sy Godt, sy en beminnen hem niet. Jae de sonden betuygen contrarie aen hun woorden, want dat sy Godt beminden, sy en souden hem niet vergrammen.

Hoort dan toe alle sondaren ende onthout dese lesse, ick segge dat gy Godt niet en bemint, noch niet en kont beminnen, soo lange gy-lieden zyt, en blyft in den staet der dootd-sonden: gy-lieden dan zyt uytgebannen van ons *Spel der Liefde*, hoort *Paulus die Jesum Christum onsen Heer niet en bemint*, dat hy uytgebannen zy. Dese moeten vertrecken: sy en mogen niet mede spelen want sy en hebben geen herten, geen Troef't welck kan bevesticht worden met een geschiedenisse heel wonderlyck om hooren.

Den *H. Antonius de Padua*, predikende op de uytvaert van een ryck mensch die wreckelyck hadde geleest, sijn herte teenemael stellende op de goederen, desen H. Predikant begonde sijn Sermoon met de woorden van den Evangelist *Lucas aen't 17. Capittel.* Den Rycken is gestorven ende hy is begraven in de bel-

472 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
le. Jae seyde hy, desen rycken Man is overleden
U. L. vrient, ende hy is begraven in den afgront der
hellen, de vrienden dit hoorende wierden verftelt en
ftonden verbaest, en waren gram tegen desen Pre-
dikant, den *H. Antonius* dit fiende, hy sprack de
vrienden aen, seggende, dunckt U. L. misschien
myn waerachtige leerlinge vreemt te wesen, (a)
Gaet in sijn Threfooren ende schatten, ende aldaer sult
gy-lieden in't midden vinden sijn herte: men heeft sijn
lichaem open-gesneden ende sy en hebben 't hert niet
gevonden, maer doende sijn koffer open, sy hebben
't herte gevonden in't midden van 't gelt, wel dan
heeft *Christus* geseyt by den Evangelist *Lucas* 12. cap.
waer U. L. Threfoor is aldaer sal U. L. hert wesen. Die
dan sijn herte stelt buyten Godt, op ryckdommen, op de
genoeghten des vleesch, op dronckenschap, &c. hy
en heeft geen herte voor Godt, ende soo uytvolger-
lyck hy en heeft geen *Troef* van ons *Spel der Liefde*.

Den Conincklycken Propheet *David Psalm. 61.*
geeft een schoone vermaeninge voor alle rycke
menschen, is't saken (seght hy) *dat de goederen over-*
vloedigh zyn en wilt u herte daer op niet stellen. Al oft hy
wilde seggen, en maect uwen Afgodt daer van
niet, dat het geldt u diene, maer gy het gelt niet?
Het gelt dient u als gy 't selve gebruyckt om eerlyck
en degelyck te leven, als men volgens sijnen staet
en goederen geerne de arme menschen mede deylt.
Maer als dan dient den mensch het gelt, als hy sijn
affectie daer op laet vallen: en 't selve met een on-
geregelde maniere bemint, dese affectie brenghet

VOORT

(a) Sed ite ad Thesaurum ejus, & invenietis cor in medio illius
S. Anton. de Padua.

voort een gierigheyt, ende de gierigheyt wort noyt verfaet.

Maer laet ons eens ondersoecken van waer dat het komt dat den gierigen mensch noyt en wort verfaet. Eer ick hier op antwoorde, soo moet ick voor oogen stellen hoe dat de alder-ryckste Coop-lieden die meer als 300. guldens alle daegh hebben voor in-komste, als sy van de schuldenaren vermaent worden, om een somme gelt, sy senden desen wegh soo dickmael als sy kunnen en ten lange lesten door schaemte bedwongen tot betaelinghe, het schynt dat sy een ribbe snyden uyt hun lichaem, als sy seheyden van een deel Pistolen, want volgens hun nature sy fouden liever daer soo veel noch by doen als sy afnemen, en dat groeyt als het vier gelyck den Wyfen man seght: *de gierigheyt is als een brandende vier 't welck noyt seght 't is genoeg.* (Proverb. cap. 30.)

Hoort wat *Aristoteles* seght van het vier. (a) *Het vier door gedurig droogh hout by te doen groeyt sonder eynde.*

Alsoo de gierigheyt door het by doen van goderen, en wort niet gebluft, maer ter contrarie het groeyt meer en meer sonder eynde.

Maer wy sullen nu voldoen aen de vermelde vrage, te weten waer van dat het komt, dat den gierigen noyt en wort verfaet. Hoort den ouden *Messreth* geest dese reden, (b) *Om dat het geldt niet en wort geleyt daer den dorst is van den gierigen, want den dorst van den gierigen is in de ziele, maer hy leght sijn gelt in de kiste.*

G g 5

(a) Ignis per appositionem combustibilium crescit in infinitum. *Philos. l. 2. de anima.*

(b) Causa est quia pecunia non apponitur ubi est sitis, sitis enim avari est in anima sed ipse ponit pecuniam in arca, &c. *Messreth Dom. 30. post. Epiph.*

O sotten gierigen (gaet desen Leeraer voort) die u gelt legt in de borse oft kiste, dat gelt en is aen u geen versadinge, maer dorst, soo dan gy en sult niet kunnen versaet worden, want 't gelt is een lichaemelycke saecke: ende de ziele is een geestelycke sake en voorwaer geen geestelycke dingen en kunnen met lichaemelycke vervult worden, noch oock geen lichaemelycke dingen kunnen vervult worden met geestelycke. By exempel: gelyck de kiste niet en kan vervult worden met wysheyt, alsoo en kan de ziele niet vervult worden met gelt. (a)

Niemant dan en stelle sijn herte op de goederen deser werelt, want alsoo wort den mensch berooft van sijn herte, maer soo u de goederen overvloedigh zyn, dient u van de goederen, maer en wiltse self niet dienen, heft uw' herte tot Godt ende en laet het niet daelen op der aerde. Den H. Vader *Augustinus* (b) gaf dese vermaninge aen een Weduwe met naem *Proba*. Ende in een van sijn brieven tot haer geschreven heeft dese woorden. *Het raeckt aen de weduwelycke sorge, is't dat de Ryckdommen overvloeyen, en stelt u herte daer niet op, op dat het in dese verrotte niet en kome te sterven, het welcke boven tot Godt moet gaen om te leven.*

Alle dronckaerts ende onkuysche menschen en hebben oock geenen Troef, geen herte voor Godt, maer hunnen buyck is hunnen Godt. Hoort den *H. Paulus* van dese schryven tot de *Philippensen* aen't derde Capittel. *Daer wandelt'er al vele, van welcke ick U. L. dickwils hebbe gesproken, maer nu soo segh ick het*

(a) Verbi gratia. Sicut arca non potest impleri sapientia, sic nec anima pecunia, dem *ibidem*.

(b) Pertinent ad vidualem curam, divitiæ si affluent, ne apponas cor, ne in eis putrescendo moriatur, quod sursum esse debet ut vivat. *S. August. Epist. 121. Ad Probam viduam.*

weenende vyanden van't Cruyce Christi, wiens buyck kunnen Godt is. Wiens eynde is de verderffenisse. Wy moeten weten ende verstaen de uytlegginge van den *H. Ambrosius* op dese vermelde woorden *Pauli*, om alsoo de selve wel te begrypen. Desen *H. Vader* seght, dat'er ten tyde als *Paulus* was predikende, een nieuwe Secte op stont van geuserye die de *H. Schrifture* niet en aenveerden, al waer sy sprack van verstervinge en wercken der penitentie, hierom noemt hy dese, vyanden van't Cruyce Christi, en sy aenveerden de *H. Schrifture* uytleggende die volgens hunne maniere, den room los latende aen alle dronckenschap en overdaet, en hierom seght *Paulus*: wiens buyck kunnen Godt is.

Den Propheet *David* seght: *Psalms. 5.* Mynen Godt mynen Coninck. Hier op schryvende den *H. Vader Hieronimus*, seght: (a) Dien heeft derven seggen waerachtighlyck mynen Godt, om dat den buyck mynen Godt niet en is: al oft hy wilde seggen, die de dronckenschap beminnen, ofte de onkuysheyt lief hebben, die en hebben geen Herte, geen liefde tot Godt. In dese wort volbracht 't gene den Propheet *Oseas* heeft voorseyt aen sijn 7. Cap. Een verleyde Duyve geen herte hebbende.

Den *H. Gregorius* leert ons met klaere woorden hoe dat alle sondaren vallende en levende in dootsonde, geen Troef en hebben, dat is te seggen, dat sy geen herte en hebben. Hoort sijne woorden: (b) Alsoo dickwils wy grootelycks faelen, wy en hebben ons herte

(a) Rex meus & Deus meus. ille ausus est dicere vere Deus meus, quia non est venter Deus meus, quia non est libido Deus meus. S. Hieron. in Psalm. 5

(b) Quotiescumque graviter delinquimus cor nostrum non habemus. S. Gregor. l. 2. cap. 11.

476 *Het XV. Cap. Conditien van't spel der liefde, niet. Waerom Jeremias aen't Ioodtsche volck't welck grootelycks faelde hun berispende, seyde, (a) Hoort sot volck die geen herte en hebt?*

Wy moeten weten hoe dat men geen twee Heeren dienen en kan. Alsoo segh ick, dat men geen twee Heeren en kan beminnen, men kan Godt niet dienen en lief-hebben, en oock de Ryckdommen, het vleesch, &c. want dese faken en komen niet over een, 't zyn diversche Goden, 't zyn andere Heeren, sy gebieden contrarie: *wel (seght Paulus) wat mededeelachtigheyt is'er van de Rechtvoerdigheyt met de boosheyt? Oft wat geselschap is'er tusschen 't licht met de duysternissen? Wat over een kominge is'er tusschen Christus en Belial?* (2. ad Corinth. Cap. 6.) al oft hy wilde seggen geen, en om dat sy niet over een en komen, hierom en kan men dese twee niet dienen, den eenen gebiet suyverheyt, matigheyt, &c. den anderen gebiet onsuiverheyt, onmaetigheyt. Jemant sal seggen, men kan wel Godt beminnen en dienen, ende men kan oock wel wat de werelt en het vleesch dienen. Daer wort ons vertelt in't derde Boeck der *Coningen aen't 3. Capittel*, van de twee moeders welcke 't samen gelsapen hebbende met haer twee soontjens, den eenen wiert s'morgens doot gevonden, ende elck seyde den levende haer toe te behooren, en dit proces is gekomen tot den Wyfen *Salomon*; die niet konnende oordeelen wie dat was de waerachtige moeder, seyde dat men den levenden soon soude verdeylen en aen jeder een deel geven: d'een vrouw antwoorde

(a) *Quare Jeremias Judaico populo graviter delinquenti impropere ait, audi popule stultice qui non habes cor Jeremia 5.*

de aen den Coninck dat het geschiede, maer de waerachtige moeder dit hoorende seyde, dat het niet verdeylt en worde, maer geeft haer het levende kint; *Salomon* siende de tranen uytloopen, en hoorende dese stem, heeft geoordeelt dat dit de waerachtige moeder was, ende heeft geboden dat men haer soude geven den levenden soon. Hier komt in den *H. Bernardus* (a) *Dat hy verdeylt worde, dese stem en is niet van vader noch van moeder.* Want een moeder sal liever haer kindt geven als te laten verdeylen. Want wat is te seggen verdeylen, ten zy dooden? Want een kindt gekapt, gesneden in twee deelen moet sterven.

Alfoo gaet het met die twee Heeren willen beminnen en dienen, sy willen geven een deel aen Godt en een deel aen de werelt, dat is soo veel als te beminnen en te begeeren de doodt van 't herte, want een verdeylt herte en kan niet leven in de liefde, maer het moet vergaen en sterven. Dit heeft Godt voorseyt door sijnen Propheet *Oseas aen't 10. Capittel*: hun herte is verdeylt, nu sullen sy vergaen. Al oft hy hadde willen seggen, soo haest als den mensch wilt twee Heeren dienen, soo haest sy 't herte verdeylen, nu, te weten op staende voet, terstont sullen sy te niet gaen. Want den Heere en heeft niet geboden een liefde met een half herte, maer hoort den Text *gy sult beminnen uwen Heer, uwen Godt uyt geheel uw' herte*: 't is een out spreek-woort van de liefde, van het Herte.

Aut totum : aut nihil.

Dat is:

Geheel, oft geen deel.

(a) *Dividatur non patris, non matris illa vox erit, S. Bern. Epist. 258.*

Geeft uw' herte geheel aen Godt, oft geheel aen de werelt, want den Heer is niet gedient, nochte en kan niet voldaan worden met een verdeylde liefde.

Een seker Leeraer vertelt ons hoe dat'er gevonden worden seker soorte van Arens, die eenen poot hebben toe-gesloten en plat, gelyck de pooten der gansen, en den anderen poot is open verdeylt, en heeft scherpe klauwen gelyck de Arens hebben, desen vogel vlieght in de locht om de proye aldaer te bekomen, gelyck d'ander Arens, ende hy swemt in de Rivieren om aldaer oock aes te soecken: maer dese soorte van Arens worden lichtelyck gevangen ende gedoodt door de raven.

(a) *Alsoo zyn oock die twee Heeren met een herte willen dienen en beminnen, sy willen Godt dienen begeerende de hemelsche gaven, ende oock den duyvel, beminnende de aertsche dingen.*

Sy hebben altydt met den Arens voet, den voet van een gans, met een geestelycke affectie, een aertsche affectie, sy willen van twee kanten voldaan worden hier met de verblyde swemmen in de loopende wateren der vergankelycke goederen: en boven met de geestelycke zielen willen sy vliegen om de Hemelsche genoeghten te genieten. Maer 't zyn vremde geesten ende van de rave die den duyvel wel beteekent, worden sy terstont overwonnen. Gelyck den Propheet Oseas seght: hun-lieden herte is verdeylt, terstont, nu sullen sy te niet gaen.

(a) *Tales sunt qui duobus Dominis servire volunt. Deo appetentia caelestia, & diabolo, amando terrena. Habent semper cum pede Aquilino, pedem Anserinum, cum affectu spirituali, affectum terrenum, ad utramque ripam volunt pascere, & sic cum delitiosis naturæ in fluxis fortunæ bonis, & sursum cum viris spiritualibus evolare ut caelestem rapiant Petrus Beschov. Reduct. moral. l. 7. cap. 2. Sed isti degeneres sunt & à corvo, qui diabolam notare potest facile superantur.*

Al de gene dan die Godt uyt geheel hun herte niet en beminnen, al de gene die doodt-sonde doen, dese al te samen en hebben geen en Troef van ons *Spel der Liefde*, soo is't dan reden dat sy ondersteken en ondergaen naer den afgront der hellen. Want gelyck den *H. Joannes* seght in sijnen 1. *Brief. 3. Cap. Die niet en bemint die blyft in de doodt*, hy blyft in de duyternisse, hy en heeft geen brandende herte der liefde. En alle sondaren die in doodt-sonde zyn, zyn sonder liefde Godts, soo dan, sy moeten ondersteken, ondergaen, ende en sullen met Godt niet leven inder eeuwigheyt, ten waer sy hun bekeeren.

§. II.

Hier wort betoont hoe dat alle nieuwgefinde, alle seften buyten het eenig Roomsche Catholyk Geloof geen en Troef en hebben van ons Spel der Liefde soo dat sy al moeten ondersteken, dat is, ondergaen naer de helle.

I Een algemeyne vrage in de Christelycke Leerlinge, hoe veel Goden dat'er zyn, ende op dese vrage soo van ons, als van de nieuwgefinde wort geantwoort, dat'er maer en is eenen Godt.

Voorder soo vrage ick, hoe veel gelooven dat'er zyn? En ick antwoorde op myne vrage en segge, dat'er soo veel Gelooven zyn als'er Goden zyn, maer daer en is maer eenen Godt, soo dan maer een Geloof. Hoort den *H. Paulus*, een geloof, een doopsel, eenen Godt: (tot de *Ephesien* aen't 4. Capittel.)

Daer en is dan maer een geloof, en al die twyfel en aen een Artikel die dwaelt ende valt af. Laet ons dit doen begrypen met een redekavelinge, ge-

480 *Het XV. Cap. Conditien van't spel der liefde*
lyck *Christus* is een ende bestaet met de Goddelyc-
heyt ende de Menschelyckheyt : soo dat by aldien
jemant sijn Goddelyckheyt, ofte Menschelyckheyt
loochent, oft sijn ziele oft sijnen Menschelycken
wille niet en wilt bekennen, desen neemt wegh
onsen eenigen Heere.

Ende gelyck het eenigh Doopsel bestaet in sijn
deelen, dat soo jemant doopt in wyn, oft die niet
en doopt *in den Naem des Vaders, ende des Soons, ende des*
H. Geest, maer doopt in den naem der Engelen, de-
sen vernielt het doopsel ende doet 't selve te niet.

Alsoo oock die eenen Artikel des *H. Geloofs* hert-
neckighlyck loochent, desen en heeft geen waer-
achtigh geloof, soo dat al de nieuwgefinde, *Calvi-*
nisten, *Lutheranen* en hondert andere, het geloove niet
en hebben, om dat sy hertneckighlyck loochenen Ar-
tikelen welcke onse Moeder de *H. Kercke* voorstelt,
daer nochtans de Kercke niet en kan dwalen, selfs vol-
gens de leeringe van onse tegenpartye. Hoort *Luther*
spreken: (a) *De Kercke Godts wort geregeert door den*
Geest Godts ende Christus blyft met sijn Kercke tot de
voleyndinge des werelts, ende sy is de pilaer ende
vastigheyt der waerheyt: dat weten wy: want soo heeft
het Symbolum, ick geloove een heylige algemeyne
Kercke. 't Is onmogelyck dat die Kercke dwaele oock
in den minsten Artikel. (b)

Item ick sal Ketter zyn in dien ick niet en houde,
het gene de Kercke sal gesloten hebben.

Laet ons hier by-stellen de onder-wysinge van
Witaker (c) hy overleggende de leeringe *Pauli 1. ad*

(a) *Lutherus de seruo arbit.*

(b) *In Resp. ad Dial. Sylv. prierat concl. 2.*

(c) *Witakers, controu. 2, q. 5, cap 19.*

Timoth. 3. te weten, de Kercke is de pilaer ende vastigheyt der waerheyt, seght. Uyt dese plaetse Pauli besluyten de Papisten seer wel, dat de Kercke niet en kan dwalen: andere vergaderinge kunnen dwalen ende dwalen mei'er daet maer dit is eygen, ende een merck-teecken van dese vergaderinge dat sy niet en kan dwalen.

Beminden Leser wat dunckt u van dese getuygenissen, en vangen dese kettters hun selven niet met hun eygen leeringe? De Kercke Christi en kan niet dwalen, *Luther* en *Wuaker* seggen plat uyt dat sy niet dwalen en kan, jae dat hy een ketter is, die het met haer niet en hout: *Calvyn* seght, (a) dat sy is de getrouwe bewaerster der waerheyt, ende dat de selve in haer altydt sal blyven staen: maer daer altydt de waerheyt blyft staen, daer en kan geene dwalinge zyn, soo hout dan *Calvyn* dat in de Kercke geene dwalinge en kan zyn.

Wel waer is dese Kercke? Aengesien sy maer een en is, soo wy toe-stemmen: dat de gereformeerde dese hebben, daer uyt sal volgen dat de *Lutheranen* hier uyt gebannen zyn, want sy en komen niet in alle Artikelen over een, ende *Luther* seght dat de Kercke niet en kan dwalen oock in't minste Artikel, dese hebben diverse Artikelen en d'een oft d'ander moet dwalen, jae ick segge sy dwalen allebey, ende onse Moeder de H. eenige, Roomsche, Apostolycke, Catholycke Kercke is de waerachtige, welcke noyt gefaelt oft gedwaelt en heeft, noch niet en kan dwalen. Door dese eenige Kercke verstaen ick het eenigh geloof, het welcke wy besitten, en niemant buyten ons.

Hh

Ick

(a) Joan. Calv. 1. 1. Inst. cap. 1. §. 10.

Ick en ben niet van sin hier veel lange disputen voor te stellen, want die daer van curius zyn dat sy lesen al de wercken van den Eerw: *P. Cornelius Hazert* Priester der Societeit *Iesu*: ende sy sullen in sijne Collatien volle contentement vinden.

Hier uyt wort wel besloten dat alle nieuwgefinde buyten onse Moeder de H. Kercke, leven sonder het eenigh geloof, hebben sy het eenigh geloof niet, soo volght hier wel uyt dat sy geen liefde en hebben, hebben sy geen liefde? Soo dan geen herte, geen Troef van ons *spel der Liefde*, sy moeten dan ondersteken, ondergaen ende en kunnen niet saligh worden. Dat die't geloove niet en heeft, de Goddelycke liefde niet en kan hebben is klaer, want *Paulus* seght: (*ad Hebr. cap. 11.*) *sonder geloove en kan men Godt niet behaegen*, soo dan oock niet beminnen.

Alle onse nieuwgefinde dan, al onse Bybel-susterkens en hebben geen Troef, geen Herte van't *Spel der Liefde*, en dat by faute van het waerachtigh geloof, al hunne wercken der bermhertigheyt, al wat dat sy doen ten behaeght Godt niet, om dat sy niet en leven in de liefde, en sy en zyn in de liefde niet, om dat sy het fundament niet en hebben, te weten het Heyligh, eenigh, Catholyck, Roomsche, Apostolyck Geloof.

Desse verdoolde schapen zyn te beklagen, siet wat een quaet dat hebben gedaen twee *Susanna-boeven*, te weten *Luther* en *Jan Calvyn*.

Ter oorsaeck van desen naem welck ick hun geve, te weten *Susanna-boeven*, ick moet hier vertellen't gene my is geschiet hier binnen *Antwerpen* in

't jaer 1658. ten tyde van den Vasten, soo stelde ick de Evangelien van de 5. eerste Sondagen 't samen met de uyt-legginge van de vyf geboden van onse Moeder de H. Kercke, en sprekende tegen onse nieuwgefinde hoe dat sy niet en houden van dese geboden, ick seyde dat den oorspronck hier van waren twee *Susanna-boeven*, te weten *Luther* en *Calvyn*. Eenen dagh daer naer dat ick dit hadde gepredickt, daer vraecht naer my eenen Heer; by hem komende, en malkanderen gegroet hebbende, seyde hy, ist U. E. Eerweerdigheyt niet die gisteren predickte? Ick antwoorde dat jae, wel seyde desen, 't Sermoon en beviel my niet qualyck, maer U. E. heeft eenen mislagh gedaen, dan ick meyne dat het onvoorins uyt den mont is geslibbert, want soo het gefeyt waer vrywillighlyck en bedachtelyck, men soude reden hebben om over u predikatie te klagen. Ick antwoorde myn Heer belieft my kenbaer te maecken myne faute die U. E. aenmerckt heeft, en soo het een faute vrywillighlyck oft onbedachtelyck gedaen is, ick sal het bekennen, hy seyde daer op myn groote faute ende mislagh te wesen, dat ick eerelycke mannen haer eere hadde geraeckt, jae dat ick die wyt vermaerde treffelycke mannen, te weten *Luther* en *Calvyn*, op wiens leven niet te seggen en is, genoemt hadde *Susanna-boeven*: ick gaf hem dese antwoorde, myn Heer ick en hebbe hier binnen *Antwerpen* niet seer lange gewoont, en soo en zyn my noch de eygendommen der nature van dese inwoonders niet heel wel bekend, en vreesende dat ter misschien noch andere souden verargert zyn, ick

484 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
fal Sondagh naest-komende soo aen U. E. als aen alle andere trachten te voldoen op den stoel der waerheyt in het gene ick volgens U. E. seggen, soude misdæen hebben. Hier mede was hy te vreden, en seyde hem goeden avondt ende ick hadde nu genoegh geroken dat hy den gereformeerden hollantschen kaes in hadde.

Den Sondagh daer naer wesende den derden Sondagh van den Vasten komende op den stoel ick sagh ront uyt naer dien Heer, ten lesten ick vont hem staen aen *S. Anna* Autaer met twee oft dry gesellen ick liet my voorstaen dat het oock van de nieuwgefinde waren.

In't midden van het Sermoon soo noemde ick dese twee gasten, te weten *Luther* en *Calvyn*, *Susanna-boeven*, terstont soo nam ick 't woort op, en seyde hoe dat my jemant hadde komen spreken over desen naem van *Susanna-boeven*, en dat men geen cerelycke mannen als waeren *Luther* en *Calvyn* alsoo en moeste noemen: ende ick hebbe hem geantwoort dat ick van daegh publiceelyck soude voldoen, vreesende, ofter noch meer waeren die my dit qualyck hadde afgenomen. (Ende ick sprack 't volck aen op de naervolgende maniere.)

Ick hebbe gelesen 't boeck van *Daniel* het 13. *Capittel* ende ick sal in 't kort voorstellen de reden waerom die twee oude mannen genoemt worden *Susanna-boeven* en alsoo fullen wy klaerlyck sien oft ick gelyck oft ongelyck hebbe gehadt, als ick *Luther* en *Calvyn* hebbe gedoopt en den naem gegeven van *Susanna-boeven*.

De Historie van de onnoosele *Susanna* is aen jeder wel bekend, sy is getreden in den boomgaert om haer te wasschen, ende sy font de twee dochters weg

en dede de poorte van den boomgaert fluyten, ende sy hebben de poorte gelloten, maer sy en wisten niet dat daer heymelyck lagen twee ouderlingen.

Ende doen de jonge dochters wytgegaen waeren, soo zyn de twee ouderlingen opgestaen, ende sy hebben tot haer geloopen ende geseyt: siet de deuren van den boomgaert zyn gesloten ende niemant en siet ons ende wy hebben lust't uwaerts daerom consenteert ons, ende versacmt u met ons, ist dat gy niet en wilt, soo sullen wy tegen u getuygenis seggen: dat'er eenen Jongelinck met u geweest heeft, &c. (Daniel. cap. 3.)

Dit al niet tegenstaende *Susanna* en heeft geensins willen onkuysheyt toe-laten, maer begonde met luyder stem' te roepen, ende de ouderlingen riepen oock, ende sy hebben haer beschuldight, ende doen gelooven, dat sy qualyck hadde geleest, &c.

Noteert dese twee ouderlingen waeren Priesters, hoort den Text. *Twee Priesters op-staende: ende de Priesters hebben geseyt, als wy wandelden alleene in den boomgaert sy is in-getreden, &c. ende een groote menighte hebben aen dese twee Priesters gelooft, ende sy hebben haer veroordeelt, ende Susanna heeft geroepen met een groote stemme, ende sy heeft geseyt, Eenwigh Godt die zyt den bekender van verhole saecken, gy weet hoe dat sy een valsche getuygenisse tegen my hebben voort-gebracht.*

Ten lange lesten Godt heeft door sijnen Propheet *Daniel* de valsche getuygenissen ontdeckt, ende dese twee Priesters zyn tot'er doot verwesen.

Door dese twee Priesters konnen wel met rechte verstaen worden *Luther* en *Calvyn*, want sy waeren

486 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
allebey Priesters. Door de onnoosele *Susanna* wordt verstaen onse *Moeder de H. Kercke*, welck haer lidtmaeten suiverende en wassende door de *H. Sacramenten*, *Luther* en *Calvyn* woonende in desen boomgaert, te weten in de vergaderinge van onse *Moeder de H. Kercke*, den eersten wilde slaepen met een Nonne, en den anderen noch erger 't gene ick niet en derve noemen, want 't is te onmenschelyck. Maer *Susanna*, dat is de *H. Kercke* heeft haer daer tegen gestelt ende geensins willen toelaren dese soo oneerelycke sonden, 't welck sy gewaer wordende zyn wegh geloopt: en als de twee *Susanna-boeven* hebben sy de onnoosele *Susanna de H. Kercke* gelastert, ende geseyt dat sy niet en deughde, dat sy moeste gereformeert worden, en veel hebben aen hun geloof. *Susanna* heeft geroepen met een groote stemme tot Godt alsoo onse *Moeder de H. Kercke* heeft geroepen tot Godt ende over al gepredickt, dat *Luther* en *Calvyn* *Susanna boeven* waren, maer al even wel, om 't gemackelyck leven veele houden vast aen de dolinge ende leeringe, ende sy gelooven aen hun, ende sy misprysen jae vervloecken de onnoosele *Susanna*: maer den tydt sal komen dat *Daniel* den rechtveerdigen Godt sal opstaen, ende dese al te samen straffen met de eeuwige doot. O nieuwgefinde het geus leven is gemackelyck en't is goet volgens 't lichaem soo te leven, maer 't is quaet soo te sterven.

Nu gy-lieden verstaen hebbende de *Historie der Susanna-boeven*, weet dat ick geen ongelyck en hebbe, noch geen mis-slaggh hebbe gedaen, oft mis-verstandigheyt gebruyckt; maer wel met recht hebbe ick dese twee gasten *Luther* en *Calvyn* genoemt

Susanna-boeven, en weet dat ick voortaan dese anders geenen naem sal geven, aengesien sy de wercken van dese *Susanna-boeven* hebben gedaen, soo mogen sy oock wel den naem dragen.

Ick fluyte dan, en segge dat alle nieuwgefinde ende alle secten die met onse *Moeder de H. Kercke* niet aen en houden, dat sy al moeten ondersteken, dat sy moeten verdoemt wesen, want sy en hebben geen waerachtige liefde, geen recht herte tot Godt en dat by faute van een goet fundament, te weten het *eenigh, Roomsch, Catholyck, Apostolyck Geloof*. Het fundament begevende 't geheel bouwsel moet te niet gaen, by hun begeeft het fundament, soo moeten sy dan te niet gaen, sy moeten onder gaen.

Maer geen soo hertneckige geusen, oft soo het hen belieft aen te vatten, het *H. Catholyck Geloof*, en af te sweiren alle andere secten en gelooven, op dese maniere kunnen sy *Troef* bekomen van ons *Spel der Liefde*, ende winnen den prys, te weten de eeuwige saligheyt.

§. III.

De tweede Conditie van ons Spel der Liefde is, die Troef heeft, die herten heeft, die liefde besit, dat hy moet spelen.

HEt werelyck *Kaertspel* heeft dat voor een conditie, als men *Troef* uyt-spelt, dat al die *Troef* heeft moet den selven uyt worpen, oft wel hy en magh niet winnen, om dat hy *Troef* geloouchent heeft.

Alsoo segh ick, moet het gaen in ons *Spel der Liefde*, al die liefde besit moet liefde spelen: door dit spelen verstaen wy Godt beminnen. H h 4

Op dese obligatie oft verbindinge, soude ick geerne doen een propositie oft voorstellinge, welke sal schynen contrarie aen de geheele *Philosophie* ende *Theologie*; en dit niet tegenstaende godtvruchtelick uyt-geleyt, sal wesen heel over een komende, en gelyck aen de Christelycke Godtvruchtigheyt, want alle *Philosophen* en *Theologanten* vast-houden, datter niet soo vry en is als de liefde, als wesende den eersten geboren soon van den wille, welck is begaeft met een naturelycke liberteyt oft vrywilligheyt.

Maer ick derve seggen dat de liefde Godts in ons niet meer vrywilligh en is, maer sy is bedwongen en overweldicht, want als ick overlegge de groote ende bedwingende verbintenissen, welke wy hebben om Godt te beminnen, myn gevoelen is dat onse willen soetelyck zyn overweldicht, ende machtelick getrocken door een soet ende aengenaem geweld van de Goddelycke liefde.

Soo jemant op my gestoort worde over dese propositie oft voorstellinge, ick neme den *H. Paulus* voor mynen bystandt die gedreven wesende met het selve gedacht, seght: *de liefde Christi praemt ons*, (2. *Corinth. 5. Cap.*) jae sy praemt ons, sy bedwinght ons, maer ick bekenne dat gy dese lesse niet en sult verstaen, is't dat gy in't *Spel der Liefde*, in Godt te beminnen niet en zyt ervaren. 't Is de leeringe van den *H. Vader Augustinus*, (a) *En wilt niet peysen dat gy ge-*

(a) *Noli cogitare te iuvium trahi, trahitur animus & amore, &c. Da amantem, & tenuit quod dico; da desiderantem, da talem & scit quid dicam: Si autem frigidus loquor nescit quid loquor, &c. Ramum viridem ostendis ovi & trahis illam, nubes puero demonstratur & trahitur. Amando trahitur. August. tract. 16 in Ioan. post. in iuvium.*

Si ergo ista quae inier delicias & voluptates terrenas revelantur amantibus, trahant, quoniam verum est, trahit sua quemque voluptas, non trahit revelatus Christus, &c.

trecken wort tegen uwen danck, den Geest wort oock getrocken met de liefde. Jae sal jemant seggen, soo ick getrocken oft gedwongen worde, soo en geschiet dat niet met myne vrywilligheyt, maer door geweld. Hier op antwoordt den *H. Augustinus* hoe dat dese leeringe niet en is voor alle man, *brengh* my (seght hy) een minnende ziele, en dese sal gevoelen en begrypen wat ick spreke, *brengh* een verlangende ziele, en sy weet wat ick sal seggen. Maer soo ick spreke aen een bevrose ziele geheel kont sonder liefde, sy en weet niet wat ick segge, sy en verstaet my niet.

Als gy toont een groen tacksken aen een Schaep en gy treckt dat tot u gy toont noten aen een kint, en 't wort getrocken, minnende wort het getrocken, sonder quetsing des lichaems wort het getrocken, met den bant des herten wort het getrocken: is 't saken dan dat de blyschappen ende genoeghten deser werelt, getoont aen die dese beminnen, trecken, want 't is klaer. Elck treckt sijn genoeghte: en sal Christus verthoont, Christus kenbaer gemaect aen den mensch, niet trecken?

Hier mede wort myne, soo het schein, vremde voorstellinge, waerachtigh betoont, maer gelyck wel seght den vermelden Leeraer dit moet gesproken worden met minnelijcke zielen.

Ick spreke dan aen alle Lief-hebbers van ons *Spel der Liefde* die haer Herten hebbē ende liefde, die daer Troef hebben, sout gy-lieden wel kunnen wesen oft leven sonder spelen, dat is te seggen sonder Godt te beminnen?

Om noyt te wesen op dese werelt sonder liefde sonder spelen met Godt, ick bidde U. E. overleghet somtydts hoe dat Godt goet is ende schoon, en wat

is de liefde? *Plato* de liefde beschryvende seght: (a) *De liefde is anders niet als een begeerte van te besitten een sake goet ende schoon*, desen Leeraer gaet voort en beschryft de waerachtige schoonheyt (en hy seght) *dese is welcke altydt is, noch niet en vergaet, noch niet en groeyt, en door wiens mede-deelachtigheyt alle dingen schoon zyn*. Niemand is begaeft met dese waerachtige schoonigheyt, als Godt, want sy is in hem oneyndelyck, sy is altydt in hem geweest en sal in der eeuwigheyt in hem blyven: sy en kan niet groeyen noch vermindert worden, en al wat schoon is dat komt van Godt. Aensiet soo veel schoone menschen, aensiet de schoone Son, Maen, den Hemel met haer Sterren, overlegt de schoonheyt der blommen, &c. hoe sult gy-lieden dit al kunnen overleggen, en op-klimmen tot den Godt, Schepper van al dese schoonheden, sonder hem te beminnen?

Voorder om bedwongen te worden Godt te beminnen: mediteert de dry trappen die Godt is nedergedaelt 't onser liefde. Ick bevinde dry trappen te weten dat die bemint gelyck wort aen't gene hy bemint, ten tweede dat hy hem vereenight, ten derden dat hy verandert in't gene hy bemint.

Dese dry trappen worden gevonden tusschen Godt en ons, den eersten is geheel klaer, want Godt is ons gelyck geworden die ons niet gelyck en was, jae soo gelyck, dat hy heeft aenveert de gelykenisse van't sondigh vleesch, wat dusckt U. E. ô beminde ziele: Godt die oneyndelyck was, wort tydelyck, die onlydelyck was, wort lydelyck, die de heyligheyt self

(a) Amor nihil est aliud quam desiderium possidendi rem bonam ac pulchram. *Plato*. Vera pulchritudo est quæ semper, & omnis participatione omnia sunt pulchra.

is ende den oorspronck van alle schoonheyt, goetheyt ende heyligheyt, hy wort geteeckent met de besnydenisse, 't welck is een teecken van een sondarigh mensch, om alsoo gelyck te wesen aen den sondarigen mensch die hy beminde. Van desen eersten trap is hy gekomen tot den tweeden trap, te weten tot de vereeninge met onse natuere; welke vereeninge soo nauw en sterck 't samen heeft gebonden ende geknoopt dat de vrede doodt den selven knoop niet en heeft kunnen ontbinden, want al is 't faken dat *Christus* in soo veel als mensch op den galgeboom des Cruys is gestorven: dit niet tegenstaende de doodt en is soo sterck niet geweest, dat sy de Goddelyckheyt heeft verdeylt van de menschelycke natuere: want volgens 't spreekwoort der Godtsgeleerde, (a) *t gene dat Godt eens heeft aengenomen, en heeft 't selve noyt verlaten.* Van desen tweeden trap is Godt gekomen tot den derden, te weten tot de veranderinge in den mensch, want ten was hem niet genoegh, dat hy ons gelyck was geworden, nochte vereenight, maer hy wilde een worden, en veranderen in ons maeckende van hem en ons 't lichaem van sijn Kercke, van welke hy is het hooft, ende wy de litmaeten: en boven al dat gevende aen ons allen in het besonder sijn lichaem ende *H. Dierbaer Bloet* voor onse spysse ende dranck, door 't welke hy en wy een worden. Hoort *Christus* spreken by den *H. Joannes* aen 't 16. Capittel. *Gelyck my den levenden Vader gesonden heeft, ende ick leve om den Vader: alsoo die my eet sal oock leven om mynen 't wille.* Soo dat den mensch door het nutten van 't *H. Sacrament des Antaers* leeft

(a) Quod semel assumpsit nunquam dimisit.

492 *Het XV. Cap. Conditien van't Spet der liefde*
het leven van *Christus*, en alsoo de menschen worden *Christelycke* zielen.

Laet ons dit wat beter en breeder doen verstaen. Is't by aldien dat 't vleesch getrocken van *Adam* oorsaek is van de doot, om dat de ziele wort vereenicht met een vleesch dat bedorven is door de schuld der erf-sonde: Alsoo oock moet wesen de vereeniging met het vleesch van *Jesus Christus*, een beginfel van een geestelyck en Goddelyck leven.

Om dit wel te begrypen, weet dat de redelycke ziele treckt tot haer twee gemeynsaemheden met het vleesch van *Adam*.

d'Eerste is natureel, als wanneer sy geschapen zynde door de Almogenthey van den Schepper, vereenicht haer met het vleesch, om soo van dese twee saken te maecken eenen mensch, want den mensch bestaet in stoffe oft materie en't fatsoen oft forme, 't vleesch is de stoffe, ende de ziele is't fatsoen, het wesen oft de forme, in dese versaminge sterft de ziele sonder de doot te begeeren, om dieswil dat de sonde welcke aen de ziele veroorsaect de doot, maer en is aenveert, ende niet vrywillighlyck gedaen.

De tweede gemeynsaemhey van de ziele met het vleesch van *Adam* is vrywillighlyck, door het toestaen van haren wille: als wanneer de ziele leeft volgens de quade genegentheden der bedorve natuere, door de sonde om te loopen in de doot volgens de leeringe van *Paulus*, die seght *soo gy-lieden leeft volgens het vleesch, gy-lieden sult sterven*.

In d'eerste vereeniging de ziele geeft het leven aen't vleesch, en sy ontfanght de doot door dese vereeniging des vleesch.

In de tweede vereeninge de ziele leeft volgens het vleesch door een schadige genoeghte, volbringende ende voldoende aen de wellusten der sinnelyckheden, en soo ontfanght sy een vrywillige doot, *want als de sonde gedaen is sy brenghet voort de doot.* (Jacob. cap. 1.)

Dit soo wesende, op dat de ziele het leven ontfange sy moet vereenicht worden met een vleesch dat levendigh-makende is, welke vereeninge haer deelachtigh maect het leven, dit geschiet door het nutten van't *Vleesch ende Dierbaer Bloedt Jesu Christi in het H. Sacrament des Antaers*, hier door leven wy een ander leven, een Goddelyck leven, *die my nut sal door my leven, met my leven, in my leven, en ick in hem.*

Den *H. Vader Hieronymus* seght, het leven dat onse ziele ontfanght, door het nutten van't *H. Sacrament des Antaers* en is geen gemeyn leven, maer buyten maten verheven, 't en is geen groeyende leven gelyck wy hebben gemeyn met de kruyden en planten, 't en is geen gevoelyck leven 't welck wy gemeyn hebben met andere gedierten, 't en is geen verstandelyck leven 't welck wy hebben met de Engelen, noch 't en is geen leven van de heyligh-maeckende gracie, want dese moeder wesen van te voren, eer wy nutten en ontfangen de *H. Communie*, want *Christus* en is geen spys der dooden, maer der levende zielen.

Een levende ziel door de *H. Communie* ontfanght ende verkryght 't leven *Christi*, wat wonder? Want 't gene dat men eet verandert in die het eet.

Den *H. Paulus* door't dick wils ontfangen van't *H. Sacrament* quam soo verre dat hy riep. *Ick leve, nu en leve ick niet, maer Christus leeft in my.* Al oft hy wilde seggen door de *H. Communie*, door het nutten van't

494 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
H. Lichaem Christi, ick ben nu verandert in die ick soo
dick wils hebbe ge-eten. Den *H. Joannes Damascenus*
den lof van den *H. Paulus* verkondigende, seght: (a)
gelyck het yser in't vier gesmeten, voorwaer heel vier
wort: alsoo *Paulus* ontfeken met de liefde is geheel de
liefde geworden. Al oft hy wilde seggen, hy is geheel
Godt geworden, want *Godt is de Liefde*, soo Godt de
liefde is, en dat *Paulus* geheel de Liefde geworden is, soo
dan is hy Godt geworden: dat is te seggen, dat hy heeft
een Goddelyck leven aengenomen.

Godt die de Liefde is, (b) heeft dat van nature, oft
wel hy ontfanght die hem gelyck zyn, oft wel hy maeckt
hem gelyck. Dus spreeckt den *H. Hieronymus*.

Wy nu dit al verstaen hebbende wie is'er die den
naem wilt, oft derft voeren van lief-hebber *Christi* en
niet en sal spelen *Troefuyt*, dat is te seggen, in't werck
stellen de liefde, hy moet het doen, ja hy wort be-
dwongen te spelen, dat is, te beminnen oft anders en
sal niet wel varen, want de weldaeden nu vertelt en
oneyndelycke andere vermaenen ons, trecken en be-
dwingen ons te spelen, te beminnen dien goeden en
schoonen Godt. Hoort den *H. Gregorius* (c) den Heere
roept ons als wanneer hy met sijn gegeve weldaden, als
met een stem aen ons gesonden tot hem treckt.

En als wy het wel overleggen, 't is *Christus* self
die ons dese conditie van't spel heeft ingestelt, soo
dat wy dese moeten volbrengen. Den Heer heeft ge-
boden dat wy souden spelen, als hy seyde aen den ge-
leerden des Werths die hem vraeghde, *wat is het groot*

(a) Velut ferrum in igne missum totum profecto ignis efficiunt. Ita
Paulus charitate succensus totus sanctus est charitas. *S. Ioan. Damascenus*
l. 4. art. fid. cap. 14. (b) Amor aut parem accipit, aut parem facit. *S. Hieron.*
(c) Vocat nos Dominus quando collatis suis donis, quasi voce ad nos
missa ad se trahit. *S. Gregor. 14. moral.*

gebodt by den *H. Matthens aen't 22. Capittel*, den Heere antwoorde, *het eerste ende grootste gebode is, gy sult beminnen uwen Heer, uwen Godt nyt geheel u herte: nyt geheel u ziele, &c.*

Het is dan een gebodt; is't een gebodt? Hoe sal een Godt-minnende en Godt-vreesende ziele derven liefde loochenen. Dat en kan, ten sal, nochte ten magh niet geschieden.

Waer't taken dat'er twee oft dry Edel-mannen 't samen spelden om een duysent guldens oft om 't beste peert van hunnen stal, soude jemant van dese Troef hebbende om te kunnen winnen den selven loochenen? Geensins: jae dat meer is hy soude liever noch een daer by stelen waer't taken hy konde. Wy en spelen in ons *Spel der Liefde* niet om duysent guldens, oft om een peert, maer wel om ons eeuwigh welvaren, wie sal dan liefde loochenen? Wie en sal sijn herte niet geven? Jae self, wie en sal niet wenschen om meer herten te besitten dat het mogelyck waer? Oft ten minsten niet mogelyck zynde, hy sal sijn herte, dat is sijn liefde soo groot maecken als het hem mogelyck is.

Sulckx lesen wy in't leven van den *H. Philippus Nerijs*. (a) *Hy gequetst zynde met de Goddelycke liefde quelde van liefde geduerigh, ende sijn herte was soo brandende, dat het niet en konde blyven in de gemeyne plaetse, want het herte wiert te groot ende den Heere heeft dat soo wonderlyck vermeerdert dat'er twee ribben zyn gebroken ende wegh genomen ontrent het hert op dat het herte meerder plaetse hebbende groo-*

(a) *Charitate vulneratus languebat jugiter, tantoque cor ejus aestuabat ardore ut cum intra fines suos contineri non posset, illius sinum contraxit atque elatis duabus costulis mirabiliter Dominus ampliavit*
Breviar. Roman. lib. 5.

496 *Het XV. Cap. Conditien van't spel der liefde ter soude worden, en alsoo bequamer zyn tot meerder liefde.*

Laet ons dan geen liefde loochenen, maer wel meer liefde wenschen, en laet ons spelen, sonder op-houden, dat is, beminnen sonder rusten, sonder stil te staen, om soo te winnen en te bekomen den prys van ons *Spel der Liefde*, te weten de eeuwige glorie.

§. IV.

De derde Conditie van ons Spel der Liefde is, dat men geen ydel glorie magh nemen in sijne Liefde oft Troef.

HEt geschiet dickwils in't werelyck *Kaert-spel* datter jemant sijnen roem draeght, ende glorieert, seggende dat hy sal winnen, en sijn reden hier van is, om dat hy schoone Troeven heeft, maer eylaes men siet dese maer al te dickmael verliezen, want hun dunckt dat sy niet en kunnen verliezen en soo en letten sy op't spel niet, ende misbruycken hunnen Troef.

Alsoo oock in ons *Spel der Liefde* die hun liefde groot genoegh achten, die glorieren en roem draegen dat sy beter zyn als de andere, dese in de plaetse van profijt te doen met haer liefde, door de ydel glorie, verliezen alle verdiensten, dese sullen gelyck worden aen den *Pharisaus* die op sy-selven betroude en op sijne goede wercken en (soo ons *Lucas* vertelt aen sijn 18. *Capittel*) hy seyde: *Ick vaste tweemaal ter weke, ick en ben niet als andere menschen.* Wy moeten weten dat de ydele glorie over de goede wercken, oorsaeck is, dat dese wercken doodt zyn.

Ick ben indachtigh gesien te hebben een sinne

beldt, geschildert op dese maniere, daer waeren twee brandende sackelen 't saemen gebonden, een met de vlam om hoogh, en d'ander met de vlam naer de aerde, en onder dese stont geschreven:

Quod me alit : exinguit

Dat is.

't Gen' my voedt : de doot aendoet.

Want het wasch, 't welck moet wesen het voetsel om de sackel te houden branden, als sy om leegh wort gehouden 't is oorsaeck van de doot, 't is oorsaeck dat de brandende sackel wort gebluft en dat de vlam te niet gaet.

Alsoo oock sprekende geestelycker wyse, de gratie Godts, de liefde welcke ons Godt geeft, is't sake dat wy daer mede naer de aerde sien, dat is te seggen, is 't dat wy aen den mensch, aen ons selven toestemmen dese liefde, al oft wy dese deught self gedaen hadden, als dan de gratie, de liefde welcke moeste wesen 't leven en het onderhoutsel der deugden, 't is oorsaeck van de doot, 't welck oorsaeck soude wesen van ons geestelyck leven, waer't saken dat wy seyden: *Al wat ick ben, dat ben ick door de gratie. Aen Godt zyeer en glorie.*

Den *H. Mattheus* vertelt ons in sijn 8. Capittel, hoe dat *Christus* dalende van den Bergh, hem zyn naergevolght een groote schare, en siet een melaets mensch komende aenbadt hem, seggende: *Heere soo gy wilt gy kont my suyveren, ende Jesus uytsiekende sijn haer, heeft hem geraeckt, seggende: ick wil wort gesuyvert, en terstont is sijn melaetsheyt gesuyvert, ende Jesus seyde tot hem siet toe, dat gy 't niemant en seght.*

Neemt ooghermerck hier op *Christus* doet een goet werck ende gedaen zynde, hy verbiet den melact-schen die genesen was, 't selve werck aen jemant te vertellen, wel wat is dit te seggen?

Hier komt in met sijn vernuft verstant den *H. Vader Augustinus*: en hy seght, dat dit geschiet is tot onse onderwyfinge: hoort sijn schoone leeringe. (a) *Den Heere seyde siet toe dat gy het aen niemant en seght: om ons te leeren onse deughden en gaven; niet te verheffen, maer te bedecken*, op dat wy souden wesen sonder ydel glorie, Godt die was onbequam om ydel glorie, hy en konde niet sondigen, maer hy heeft dit bevolen om ons te onderrichten, hoe dat wy ons moeten dragen in de deughden, in de goede wercken der liefde, hoe voorsichtigh dat wy moeten wesen in't *Geestelyck Spel der Liefde*, dat wy ons't minste niet en moeten toeschryven, noch verheffen, noch peysen, noch glorie nemen in onse wercken.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben by den *Prophet Job aen sijn 31. Capittel*, een vremde maniere van spreken, welke plaetse uytgeleyt zynde, sal wel komen 't onser proposte: hoort wat hy seght: *Is't dat ick myn handt hebbe gekust met mynen mondt, welck is de meeste boosheyt ende verloocheninge tegen den alderhooghsten Godt.*

Maer *Job* wat vremde maniere van spreken is dit? wel hoe? Is dat sulck een groote sonde sijn eygen handt te kussen? Waer't sake gy seyde dat het een van de grootste boosheden waer, een ander manns vrouw te kussen dat soude men kunnen gelooven.

Om

(a) Ut doceret nos, virtutes dotisque nostras non jactare sed celare.
J. Augustinus in hæc verba, vide nemini dicas.

Om dese vremde, maer goede maniere van spreken te verstaen wy moeten weten hoe dat de H. Schrifture dickwils verstaet door de handen het werck dat den mensch doet, *Job* wilde dan seggen, is't dat ick myn wercken kusse, dat is te seggen, toeschryve aen my selven, door ydel glorie, 't is een aldergrootste boosheyt ende verloocheninge tegen Godt.

Hooft den H. *Vader Gregorius*, dien kust sijn hande met sijnen mondt, die glorieert over sijn goede wercken, en die dese vertelt om gepresen te worden, (a) *want die wort overtuylght dat hy loochent de gratie van sijner Godt, die sy selven toeschryft het gene hy werckt.*

Die dit doen in ons *Spel der Liefde*, en sullen de gratie Gods niet verkrygen.

Ick vraegh U. E. en waer het niet een groote sotigheyt aen een arm mensch die daer van deure tot deure gaet bedelen sijn broot, sy selven te bekleden met rycke kleederen, want in de plaetse van't volck te bewegen tot de liberaelheyt, niemant en soude willen desen geven, want die arm en hooghveerdigh is, en verdienen geen medelyden.

Wel wat is den mensch in de tegenwoordigheyt Gods? Ten zy eenen armen bedelaer, die alle dagen bidt om sijn dagelycks broot, soo naer den lichaeme als naer de ziele? maer als hy hem presenteert voor de Goddelycke Majesteit opgeblasen en vol glorie geheel hooveerdigh, voorstellende sijn goede wercken, hy neemt van Godt sijnen goeden wil welck hy heeft om te geven gratien en weldaden, ende soo den mensch wort arm en hooveerdigh, den Heere treckt

(a) Nam auctoris sui gratiam negare vincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur. *S. Gregor. lib. 21. moral. cap. 19.*

500 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
 treckt af sijn liberale hant, en sluyte toe sijn Thresfoot
 der gratien, en soo komt den mensch te verliefen,
 met sijn liefde en goede wercken, die hem moesten
 doen hebben nieuwe gratien in overvloedigheyt.
 Om dat de ydel glorie den mensch geheel schadigh
 is, hierom seyde Christus by den *H. Mattheus* aen't 6.
Capittel. Siet toe dat gy uwe rechtveerdigheyt niet en
doet voor de menschen. Om dat gy van hun-lieden soue
gesien worden, oft anders soo en suldy geen loon heb-
ben by uwen Vader die in de Hemelen is.

Op dese vermelde woorden soo seght den *H. Joannes*
Guldemont (a) Een boom geplant en geset in eenen
 algemeynen wegh, en kan geen vruchten dragen tot dat
 sy ryp zyn, om dat de voor by gaende menschen de selve
 afworpen: sulck eenen boom is den mensch die ydel glorie
 soeckt, dien als hy met sijn vruchten staet in publicke
 plaetsen om gesien te worden van de menschen, verliest
 hy sijn vruchten.

Daer wort vertelt een exempel in't eerste boeck van't
 leven der Vaders aen't 2. *Capittel*, van een seker Eremyt
 die begaeft was met alle deughden der ziele, maer die sy
 selven van dese deughden beroemde, 't welck den Duy-
 vel gewaer wordende, is terstont in de gedaente van een
 vrouw persoon gekomen aen sijn Kluyse, seggende: dat
 sy inden nacht sekerlyk soude verscheurt wordē van de
 wilde beestē, ten waer saken hy haer in sijn Kluyken liet
 komen: welke vrouw oft duyvel ingetreden zynde, heeft
 hem toegelacchen ende begonde hem te raken, en hy liet
 dit al toe sonder tegen te staen, en den duyvel hem uyt-

(a) Arbor plantata & sita in via publica, non potest fructus ferre ad
 maturiarem, quia transeuntes eos dejiciunt: talis arbor est homo glo-
 riam quærens, qui quando cum fructibus stat in publico ut videatur ab
 hominibus perdit fructus suos. *S. Ioan. Chryf. In hæc verba.*

lacchende is verdwenen: en veel duyvelen hebben t'samen geroepen. (a) *O Moninck die u selven tot de sterren hebt verheven, hoe zyt gy in de helle versoncken?* Leert ellendigen die hem verheft sal vernedert worden. Hy wanhopigh wordende, uyt sehaemte van de menschen is wegh gelooopen, en heeft hem begeven tot alle soorten der sonden, soo seer dat hem niemant met alle goede vermaeninge en konde tot beternisse brengen.

Laet ons dan Godt beminnen, dienen, en uyt'er herten liet hebben, ende hem toe schicken al wat wy zyn, al wat wy hebben, seggende met *David, aen Godt alleen eer en glorie.*

Ick fluyte met een fabelken; daer wort vertelt, hoe dat ten tyde als de beesten spraken; den Arendt Coninck onder de Vogelen heeft gehouden een maelydt ende hy sont de swaluwe die dapper is in't vliegen tot al de Vogelen; ende belaste hem dat hyse al soude nooden tegen den derden Mey precies tegen ten 12. uren; soo geseyt, soo gedaen. De kawe dese bootschap ontfangen hebbende; sy docht by haer selven dat sy soo swert was, soo leelyck, en dat het een schande soude wesen sich aldus te vertoonen in't geselschap van al de schoone vogelen, sy sloegh desen raet, te gaen by d'een en d'ander om wat te leenen van de schoone pluymen: sy is dan gegaen by de swaen om wat witte pluymkens, denckende *mit en swert steekt wel af*: daer naer is sy gevlogen by de bloot-vincke en vraeghde wat soete roode pluymkens, daer naer quam sy by de papégay en daer

ii; vraeghde

(a) O Monache qui te usque ad stellas extollebas quo modo ad infernum es demersus? dicce miser, &c. Ex vitis Patrum. l. 1. cap. 2.

vraeghde sy al veel-der-hande soorten, nu genoegh hebbende heeft al dese pluymkens gesteken hier en daer, en haer docht dat sy fraeyder was als al dat'er genoot soude wesen, nu opgeset zynde in de plaets van precies te komen ten 12. uren sy quam ten een ure als nu d'ander al saten aen tafel, om alsoo meer gesien te wesen, nu daer wesende sy stelde het op een proncken, 't welck dese vogelen van natuere hebben, en daerom roept men tegen dese *pronck kaukens* en sy stellen den beck op de borst en heffen haren hals om hoogh; dese dit soo doende in haren inganck, alle de vogelen stonden verstelt haer niet kennende, ende sy ginck opwaerts naer't hooft eynde, om misschien te sitten aen de rechter zyde van den Arent, den Arent haer siende met sulck een opgeblasentheyt, hy vraeght wat is dat voor een vogel? Sy antwoorden de kauwe, wel seght den Arent van waer is sy soo fraey? Sy seggen dat het al geleent goet was, terstont den Arent dit hoorende heeft belast aen al de vogelen elck te nemen dat hen toebehoorde, ende jeder 't sijne genomen hebbende, de kauwe haer siende soo swert als sy van natuere was, liet haer hooft sincken tusschen haer beenen en ginck al sluymerende wegh.

't Is een fabel beminden Leser, maer sy leert ons de waarheyt: door dese swerte kauwe wort verstaen den mensch die swert is van natuere sonder verdiensten, sonder gratie, sonder deughden; Godt uyt sijn Thresoor van goedertierentheyt leent den mensch sijn gratie, hy geeft hem een wit pluymken van suiverheyt, een root van liefde, gave des gebedts, gratie van welsprekentheyt, van verstant, &c. Als den

mensch hier op glorieert en sy-selven dese gaven toeschryft, den Heer neemt wegh dat hem toekomt, en den mensch blyft sweert als te voren. Hierom seght *Paulus*: wat hebby dat gy niet ontfangen en hebt, soo gy het ontfangen hebt, waerom glorieerde gy?

Om dan niet qualyck te varen schryft Godt toe al wat gy hebt, hebby eenen grooten Troef van ons *Spel der Liefde*, hebby een brandende herte, en roemt daer niet op, maer seght met *Paulus*: met de gratie Godts ben ick dat ick ben, ende de gratie Godts en is in my niet ydel oft ledigh geweest. Al oft *Paulus* wilde seggen de voor-komende gratie Godts, welcke my is gegeven puer uyt genade sonder myne verdiensten, dese en heb ick niet ledigh gelaten, maer met de medewerckende gratie, myn beste doende, en myn profijt daer mede maeckende, ben ick vervoordert in den wegh der volmaecktheyt.

Alsoo moeten wy doen, als wy ontfangen liefde, gratie; in de plaetse van dese te verliezen door ydel glorie, wy moeten ons beste doen om volmaeckter liefde en gratie te verkrygen, om alsoo met *Paulus* voortganck te doen in de liefde, ende hier naermaels te komen in de hemelsche glorie. Herten, liefde heeft Godt eerst uyt-gespelt, laet ons hem dan oock naervolgen en liefde spelen. (1. Joan. cap. 4.)

§. V.

De vierde Conditie van ons Spel der Liefde is:
Die wint die verliest.

DEse maniere van spelen heeft ingebracht ende eerst leeren spelen *Christus* onsen Salighmaker.

504 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
t welck ons wort vertelt van den Evangelista *Mat-*
theus aen sijn 16. Capittel, want al die begeert sijn ziele
saligh te maecten, hy sal sijn ziele verliefen ende die sijn
ziele verloren heeft om mynen't wille, hy sal de selve vin-
den. Dit heeft *Christus* self gesproken, soo dat dan om te
winnen in ons *Spel der Liefde*, men moet alle devoi-
ren doen en alle neerstigheyt om te verliefen.

1.

Hoort die verliest die wint
t Zyn van die Spaensche
trecken

Godt boven al bemint

Wilt niet de rest vry gecken

Acht u Vrouw averelt sot

Om dat gy haer verliest,

Weet en verstaet voor't slot

Gy zyt die't beste kiest.

2.

Nu lustigh spelt dan aen

Op dat gy mooght verliefen

Ontbout dit goet vermaen

En wilt geen winste kiezen

Want die wint, die verliest

En die verliest, die wint

Geen winste dan en kiest

Dus zyt gy wel gesint.

3.

Och! goet verlies, wanneer

Den mensche komt te winnen

Want soo wint by den Heer

Den Meester van het minnen:

Wat wilt een scheffel dogh

Hier buyten sijnen Godt

De rest is al bedrogh

De reste is al sot.

Sonder twyffelen aen vele menschen dunckt dese
Conditie heel vreemt, want jeder is uyt om te win-
nen; en hier toe doet hy duysent devoiren, en sal
men nu gaen leeren sijn beste doen om te verliefen?

Ick dit wel wetende hebbe voor my genomen
dese leeringe *Christi* uyt te leggen, om soo een jeder
de selve lesse te doen begrypen, en soo te verwec-
ken tot het verliefen en niet tot het winnen.

Eerst voor al, hoort een gelyckenisse voorgestelt
van den *H. Gregorius*, (a) *Is't dat gy de tarwe bewaert,*
gy verliest, soo gy dese saeyt, gy vernieuwt. Want

(a) *Frumentum si servas, perdis; si seminas, renovas quis enim nesciat,*
quod frumentum, cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terra deficit
sed unde putrescit in pulvere, inde rurescit in renovatione. S. Greg. hom. 32.

wie en weet niet, dat de tarwe als sy gesaeyt wort, dat sy te niet gaet van de ooghen der menschen en sy vergaet? Maer daer sy verrot wort en te niet gaet daer soo schiet sy nyt op een nieuw. Jae de verliefinge, de te niet gaeninge is oorsaeck van winste, want voor een, ontfanght den saeyer veel. Alsoo een mensch die sijn ziele versterft, die sijn ziele begraeft door de ootmoedigheyt, hy sterft om te leven, hy verliest om te winnen. Hoort den H. Broeder Gillis Mede-gesel van den H. Franciscus, hy seght, (a) *Soo gy wel wilt leven versterft u, en soo gy wel wilt winnen leert verliezen.*

Den Ouden Origines (b) schryvende op dese woorden Christi hier boven vermeldt hy seght: *soo jemant liefhebber van het tegenwoordigh leven sijn ziele spaert vreesende te sterven, en peysende sijn ziele door de doode te verliezen, desen alsoo willende sijn ziele saligh maecten, hy false verliezen, haer vremdelinck makende van het eeuwigh leven. Maer soo jemant versmadende het tegenwoordigh leven, totter doode toe voor de waerheyt heeft gestreden, hy sal sijn ziele verliezen, te weten in soo veel dat aengaet het tegenwoordigh leven, maer om dat hy voor Christus sijn ziele verliest, desen sal sijn ziele saligh maken in't eeuwigh leven.*

Soo dat een groote konst is te verliezen, te weten te verliezen, dat is te seggen, verloochenen sy selven, niet levende naer het vleesch, maer naer den Geest.

't Is een al-gemeyn spreek-woort, en de fonda-

I i 5

ren

(a) Inter alia paradoxa ait S. Egidius socius S. Francisci

Si vis benevivere, te mortifica.

Si vis bene lucrari, discite perdere.

(b) Si quis, inquit, amator vitae praesentis parcat animae suae timens mori, & putans animam suam per hanc mortem perire, ille volens hoc modo salvare animam suam perdet eam, alienam illam faciens à vita aeterna, &c. Origines in cap. 16. Matthaei.

506 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
ren in den Biecht-stoel gebruycken 't selve dick-
mael, te weten, 't vleesch is kranck, maer den geest is
veerdigh, is't dat men berispt de sonden des vleesch,
en seght myn Heer men magh soo niet leven, wel
Pater, 't vleesch is kranck, (Matth. cap. 26.) Is't saken
dat gy kent de swackheyt des vleesch, en leeft naer
den vleesche niet, maer leeft naer den geest, ter-
stont kryght men voor antwoorde, 't is soo moeye-
lyck, al oft wy dat niet en wisten, maer Joncker
weet, ten zy dat gy u geweld aendoet gy en sult
de fauten niet overwinnen, kruyst dan u vleesch,
strafft u sinnelyckheden, versterct u selven, verliest
uwe nature, doet te niet uwe ziele, en dit doende
gy-lieden sult winnen, want *die verliest die wint.*
Quien pierde gana.

Verliesen dan, is soo veel te seggen als sy selven
versterven, ende versterven, is sy selven verloochenen,
die dan sy selven wel volmaeckte lyck verloochent
die verliest, en soo verliesende hy wint.

Wy moeten oock weten dat 't volmaeckter is sy
selven te verloochenen als wel sijn goederen te ver-
loochenen en af te gaen, en om dat het volmaeckter
is, hierom is't moeyelycker.

Den H. Vader *Gregorius*(a) stelt ons dese schoone lee-
ginge voor oogen, *voorwaer Christus als hy aen sijn naer-
volgers nieuwe wetten voorstelde heeft geseyt: ten zy*

(a) *Certe cum se sequentibus nova mandata proponeret, dixit nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet, non potest esse meus Discipulus, ac si aperte dicat: qui per vitam veterem aliena concupiscitis: per novae conversationis studium & vestra largimini.*

Quid vero in hac lectione dicat audiamus: qui vult post me venire abneget semetipsum. Ibi dicitur ut abnegemus nostra, hic dicitur ut abnegemus nos, & fortasse laboriosum non est homini relinquere suat sed valde laboriosum est relinquere semetipsum. S. Gregor. Pap. Homilia 22. in Evang.

dat jemant verlaeten heeft al wat hy besit, hy en kan mynen Discipel niet wesen, al oft hy klaerlyck seyde: die door't oudt leven andermans goederen begeert, door de nieuwe bekeeringe deylt uwe eygen nyt: maer wat dat hy wilt in dese lesse seggen laet ons toehooren: Die wilt (seght Christus) die het beliest naer my te komen oft my naer te volgen, dat hy sy selven verloochene; daer wort geseyt dat wy onse goederen souden verloochenen en verlaten: hier wort geseyt dat wy ons selven souden verloochenen: ende misschien ten is niet moeyelyck aen den mensch te verlaten sijn goederen, maer seer moeyelyck is't sy selven te verlaten.

Daer zynder al veel onder de Religieusen, die hebben geloochent en verlaten alle goederen deser werelt, maer sy en hebben noch tot nu toe niet volmaecktoelyck hun selven verlaten.

Ick ben indachtigh gelesen te hebben hoe dat op eenen sekeren tydt eenen jonghman quam by den *H. Gregorius* ende hy sprack hem aen met dese woorden: Vader ick soude geerne weten wat dat is eenen mensch die sy selven heeft verloochent, en bidde u Vaderlycke goetheyt my te leeren wat dat is sy selven te verlaten, verlieten, oft verloochenen. Den *H. Vader* verstaen hebbende sijn vrage, seyde, ick sal u antwoorden, maer eerst voor al voldoet myn gebodt. Ende wat meyndy heeft hy geboden? Daer was tot *Antiochien* een groot Kerck-hof alwaer lagen by duysenden doode beenderen, hy seyde gaet daer naer toe, en daer wesende seght tegen dese dooden alle quaet dat gy kont peysen, ende hy is gegaen, en aldaer komende hy stelde hem in posture, ende begonde duysent affronten te seggen aen dese dooden, roepende gy beenderen van boose

508 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der liefde*
menschen, van woekeraers, van moordenaers &c.
hy braeckte al uyt wat hy oyt quaets hadde gehoort
oft gelesen. Ende soo keerde hy wederom naer den
H. Gregorius seggende; Meester ick hebbe U. E. ge-
bodt volbracht, wel vragende den H. Vader wat
hebben de doode beenderen geantwoort? Hy sey-
de sy en hebben niet een woort gesproken. Alsoo is
(seyde den *H. Gregorius*) en alsoo moet wesen een
verstorve, verloochende, en verloren ziele, niet
antwoordende als men qualyck wort aengesproken
maer de antwoorde loochenen, in de antwoorde ver-
sterven, de sprake verliezen, en dat om te winnen
't profijt onser zielen.

Men lieght soo dickmael om beters wille, loo-
chent uw' sprake, uw' quade antwoorde om beters
wille.

Laet ons dan leeren *verliezen*, om te *winnen*; om
alsoo voldaan hebbende aen dese conditie van't *Spel*
der Liefde te mogen altydt in der eeuwigheyt leven
in liefde.

§. VI.

*Exempelen der Heyligen die hun herte verliefende, heb-
ben gewonnen.*

WY spelen 't Spel der Liefde met Godt den
lief-hebber onser zielen, hy speelt eerst, dat
is, hy bemint ons eerst, nu soo wy ons herte daer op
leggen hy wint ons herte en hy gaet'er mede deur
en wy verliezen.

Op de selve maniere van't werelyck *Kaertspel*, by
exempel *Herten Aes* is Troef, jemandt spelt uyt

Herten Heer, wat Troef daer op-geworpen wort den tweeden verliest sijnen Troef van Herten.

Alsoo in ons *Spel der Liefde*, Godt den Vader spelt *Christum* uyt, *Herten Heer*, *Heer van ons Herte*, soo wy herten hebben, dat is liefde tot hem, wy moeten hem naer-volgen en onse herten op hem leggen want gelyck den *H. Bernardus* seght (a) *is't dat het u verdriet eerst te beminnen, dat u niet en verdriet weder te beminnen*: te weten beminnen van die gy eerst bemint wort, dit doende soo is't dat den Heer ons overwint ende wy verliefen, want sijn liefde tot ons is grooter, als d'onse tot hem. Soo dat wy verliefen.

Dat 't eerste exempel zy den *H. Vader Augustinus* naer dat hy gedooft hadde buyten onse Moeder de *H. Kercke*, nu wesende een litmaet van de selve, en overleggende de liefde Godts tot hem, hy riep tot Godt, (b) *ô vier 't welck altydt brant en noyt en wort gebluft. O liefde, welke altydt seer verhit zyt, en noyt slauw ers wort, ontsteekt my: ick segge 'k sal geheel ontfteken worden van u, op dat ick u geheel beminne.*

Ick sal u beminnen Heer, want gy hebt my eerst bemint, ô H. Vader soo gy u begeeft tot de liefde om Godt te beminnen, gy sult sekerlyck uwe herte, uwe ziele verliefen. Waerom meyndy dat desen *H. Vader* altydt geschildert wort met sijn herte buyten sijn lichaem, 't selve dragende in sijn handen. Ick segge de reden te wesen, om dat hy in sijn leven heeft geleefd

(a) Si pigeat amare, non pigeat redamare. *S. Bernard.* (b) O ignis qui semper ardes & nunquam extingueris. O Amor qui semper serves, & nunquam tepescis accende me: accendar inquam totus à te, ut totus diligam te,

Diligam te Domine, quoniam tu prior dilexisti me. *S. August. lib. soliloquio. cap. 19.*

110 *Het XIV. Cap. van Hertten en Schuppen Troef*
sonder herte, hy hadde sijn herte verloren en dat
met Godt spelende oft hem beminnde, ende de
H. Dryvuldigheyt heeft het gewonnen, tot bevestin-
ge hoort een geschiedenis, welke vertelt wort in
eenige handt-boecken binnen Duytslant rustende.

Op eenen sekeren tydt, naer de doot van den
H. Vader Augustinus Godt heeft gesonden uyt den
Hemel eenen van sijn Engelen, tot den Bisschop
Sigisbertus, welcken Engel mede-brocht een schoon
ront besloten Chrystal, omringelt met peerlen en
diamanten en in dit Chrystal was rustende het lief-
vierigh hert van den *H. Augustinus* en den Engel sey-
de: (2) *Eerw: Heer geloofst vastelyck dat dit het herte is*
van den H. Vader Augustinus, 't welck Goet door my,
sijnen Engel tot u sent, 't welck is 't Thresoor van de
Alderheylighste Dryvuldigheyt.

Maer Engel des Heeren ick soude geerne weten
van waer komt dat herte in den Hemel, aengesien
Augustinus licht begraven op de werelt? My dunckt
dat hy geeft dese antwoorde: als *Augustinus* leefde
op de aerde, hy heeft by den *H. Ambrosius* leeren
spelen 't *Spel der Liefde*, en spelende heeft hy sijn
herte verloren: soo dat hy wel seyde met *David*
(*Psal. 39.*) *myn herte heeft my verlaten.* Ende Godt
heeft dit herte gewonnen, ende om dit te doen ge-
looven siet ick brenge dit hert uyt den Hemel.

Maer jemant sal seggen men kan niet leven son-
der herte, kan men niet leven, als wy't onse ver-
liesen, Godt moet ons een ander geven, 't is een
goede redekavelinge, ende 't is maer te waer, en

(a) Reverendissime Domine, Crede firmiter quod hoc sit cor S. Pa-
tris Augustini quod Deus per me, suum Angelum ad te mittit: quod est
Chetaurus SS. Trinitatis.

hierom als Godt een herte wint , hy stelt sijn herte in de plaetse , op dat den mensch nu niet meer en soude leven voor sy selven , maer voor *Jesus* wiens herte hy draeght.

Den *H. Raymundus* beschryvende het leven van de *H. Maget Catharina van Senen* , hy vertelt aldaer in sijn 2. Boeck cap. 16. hoe dat sy op eenen sekeren dagh , Godt heeft gebeden dat hy soude believen haer herte geheel te winnen en wegh te nemen, (a) sy aldus biddende haer docht dat sy sagh komen *Christus* , die haer sincke zyde openende , heeft haer Herte wegh genomen.

Dit heeft sy daer naer vertelt aen haren Biecht-vader die daer mede heeft gelacchen , seggende : dit vroukens imaginatie te wesen , en hy vertreckende heeft *Christus* aen hem veropenbaert , geheel omringelt met Hemels licht , (b) dragende in sijn hant een Hert geheel root en schoon, en naerder komende heeft dat geleyt in de sincker zyde van de *H. Maget* , haer seggende : siet myne dochter gy hebt voor u Herte, het myne, ende haer zyde toe-snytende is vertroocken.

Dese veranderinge der herten beschryvende eenen sekeren Latynschen Poët , hy singht op dese naervolgende maniere.

(a) *Videbatur autem illi sic oranti in visione venire Christus, & latus sinistrum aperire, ablatoque corde recedere. S. Raymund. l. 2 cap 16. in vita.* (b) *In manu ferens Cor quoddam rubicundam & illustre, propriusque accedens, illud in sinistrum Virginis latus imposuit dicens: ecce filia mea, habes pro corde tuo cor meum, clausoque latere recessit. Idem S. Raymund.*

Cor sine Corde mihi est , sine vita vivere , vita :

Qui sine utroque dedit vivere , utrumque tulit.

Nec tulit , ut sine utroque forem , sed vivat ut in me

Cor sine corde , novum cor sibi finxit amans. (que
Nunc neque velle meum est , neque nolleat amantis utrum-

Qui mihi me rapuit , Cor mihi cum rapuit.

Vive igitur , mea vita , meum Cor : discet amare

Hinc , qui se nimum , dum sibi vivit , amat.

Dat is te seggen :

My is een Hert , maer sonder hert.

Myn leven , is sonder leven

Dit heeft genomen sonder smert

Die het leven heeft gegeven,

Aen alle-bey , niet om te zyn

Sonder beyd' , maer op dat nu rust

In my Jesus Hert , sonder 't myn :

't welck my aendoet , 's Hemels lust,

Willen oft niet , 't is myne niet

Maer is voor mynen Bruydegom

Als dan is dit met my geschiet

Als hy myn Hert nam wederom :

Leeft dan in my ô Jesu soet

Want gy zyt die myn Herte heeft

Gy hebt myn leven , en myn bloet

Ick ben heel u , gy in my leeft.

Die daer leeft voor u selven leert,

Hier nyt , voortaan niet meer leven :

Dan voor Godt , die u heeft ver-eers

En 't Hert aen u heeft gegeven.

Wie en sal dan sijn beste niet doen en alle geweld om te verliezen sijn herte, aengesien dat die het sijne verliest wint het herte van *Jesus*.

Ick vinde een Dochter van de *H. Catharina van Senen*, welke oock heeft gespeelt, maer in't eerste was sy begeerigh om te winnen ende *Christus* heeft haer laten winnen, maer om haer volmaeckt te maken den Heer heeft noch eens gespeelt en hy heeft dan self gewonnen, en door sijne winste hy heeft haer leeren lyden.

Dese Dochter wort genoemd *Rosa de S. Maria*, van welke men leest in haer leven, (a) hoe dat sy is sieck geworden met pyne in de kele: en den genen die geheel wenschelyck is, wiens kele d'alder-soetste wort verkondight in't boeck der Gesangen aen't 5. *Cap.* te weten *Christus*, heeft sy selven veropenbaert aen dese weerdige Maeght, en heeft haer verweckt tot het spelen, ende den prys wiert gestelt in het wel behagen van die soude winnen. (Gelyck dit oock somtydts geschiet in 't werelyck Kaertspel, men vraecht voor wat prys willen wy spelen? Ende sy antwoorden die wint sal den prys oft winste in-stellen.

Christus spelde terstont, en liet op *Rosa* viel het lot der winste: gewonnen hebbende sy vraeghde den prys, misschien indachtigh 't gene de Bruyt seght in't boeck der Cantiken, *sijn vrucht is soet aen myn kele*, *Rosa* dan heeft gevraecht dat haer pyne der ke-

K k le

(a) In vita venerabilis sororis Rosæ de S. Maria Limensis, ex tertio ordine S. P. Dominici scripta per R. P. Leonardum Hansem Provincialem Angeliz & socium R. P. Magistri Generalis Ord. Prædicatorum edita Romæ 1664. *S. Theolog. Mag. Extractum ex cap. 15.*

le souden verfoet worden, en 't is soo geschiet, sy heeft haer vraegh verkregen. Maer den Goddelycken spelder als niet konnende verdragen dese winste van *Rosa*, hy is wederom gekeert, en heeft het spel op een nieuw ingestelt en met een geluckiger lot is winder geworden, den prys, de victorie is geweest de patientie oft verduldigheyt van *Rosa*, den Heer voor loon verdobbelde terstont haere pynen, welcke den geheelen nacht haer hebben ontslapigh gehouden, het behaeghde *Rosa* by haer selven te ondersoecken en te overleggen oft sy in't eerste oft wel in't tweede spel meer profijt hadde gedaen, doen sy nu meer toe-gaf aen den Bruydegom, als aen haer selven, hierom soo overwonnen als gewonnen te hebben is al even bly geweest, verwonderende de eeuwige wysheyt, welek spelende op dese werelt bekennt *syne blyschappen te wesen met de kinderen der menschen.*

De Moeder van *Rosa* aenmerckende dat aen haer dochter wederom waren gekomen de voorgaende pynen, en dat met vermeerdereinge, sy vreesde dat sy soude sterven. Maer de hertelycke dochter om af te nemen dese vreesse sy heeft soetelyck en stillekens ontdeckt het heymelyck mysterie, te weten dat dit spel was van haren Bruydegom, en soo sy met dusdanige woorden vertelde hoe dit geschiet was, sy veranderde van gedaente, en haer aensicht wiert klaer-blinckende, gelyck certyds het aensicht van den *H. Stephanns.*

Hier uyt kunnen wy klaerlyck bemercken hoe dat *Christus* op dese werelt wilt winnen, op dat wy verliesende souden leeren met *Rosa* de patientie, ende soo onse zielen besitten in der eeuwigheyt.

Onse weerdige Moeder *Anna van den H. Bartholomeus*, vertelt in haer leven hoe dat sy somtydts heeft gesien het *Jeseken* sitten op het herte van onse H. Moeder *Teresa* maer wat wonder? Aengesien oock naer de doot van onse H. Moeder men *Jesum* heeft gesien in haer herte.

Beminden Leser U. E. sal gelieven te weten, hoe dat het lichaem van onse *Seraphinsche Moeder Teresa* noch geheel is en ongeschonden oft onbedorven, ende haer herte al oft het noch levende waer, wort bewaert tot *Alve* binnen *Spagnien*, en dat staet in een schoon Chrystal van boven geopent, om die wil dat men door experientie heeft bevonden, dat soo haest men 't selve Chrystal van buyten sluyt terstont 't Chrystal in stucken springht, al oft dat *Seraphinsch Herte* noch brandende, niet en begeerde een bepaelde plaetse oft limite.

Ick was van sin met korte woorden te vertellen, hoe dat in dit herte een openbaeringe is geschiet maer aengesien ick achterhaelt hebbe de Cope van eenen Brief, welcke geschreven heeft den Secretaris van onsen Eerw: P. Generael uyt *Spagnien*, ick sal desen Brief hier van woort tot woort stellen, overgeset uyt het Spaensch in onse Nederlandtsche Tael.

Cope van eenen Brief.

Geschreven uyt Alve binnen Spagnien door den Secretaris van den Eerw: Pater Generael van Spagnien der Carmeliten Discalsen den 17. Oostmaent 1650.

Onsen Eerw: Pater Generael quam tot *Alve* den lesten van de Maent Julius, om aldaer te pasceren

516 *Het XV. Cap. Conditien van't spel der liefde*
seren naer de H. Wildernisse, hy hadde in sijn geselschap den Eerw: Pater Prior van *Torre*, ende den Eerw: P. Procurator van *Salamanqua*; oock aldaer arriveerden den Eerw: Pater Recteur van *Salamanqua*, ende dese alle te samen gingen met intentie om te vereeren het Herte van onse H. Seraphinsche Moeder *Teresa*, 't welck staet in een groot Chrystal tusschen de Sacristie van de Discalceaterssen van *Alve*, het is daer soo gestelt dat het gesien wort, soo van de Religieusen van binnen, als van alle werelycke van buyten: nu dan wesende aldaer al dese vermelde treffelycke personen en doende haer devotie, den P. Procurator voor 't eerste siet dit herte soo groot worden dat 't Chrystal geheel vervulde, en hy wiert al in't sweet van benautheyt, ende gaf dit te kennen aen d'andere het gene hy sagh, ende op eenen oogenblick alle andere sagen het oock volmaeckelyck, ende in't midden sagen sy onse H. Moeder *Teresa* geheel gekleet, al oft sy hadde geleest, het aensicht geheel bly ende schoone

Onsen Eerw: Pater Generael sagh daer by eenen *Ecce Homo*, den Eerw: P. Prior van *Torre* sagh eenen gekruyften *Jesus*, aldus sagh oock den Eerw: P. Rector, de andere en sagen maer onse H. Moeder *Teresa*.

Ick die dit schryve, gebrack daer als den *H. Thomas*, men verhaelde my dit wonder Mirakel, ick en konde my sulcks niet laten voorstaen waerachtigh te welen, dan en liet niet te gaen met den P. Procurator om dit H. Herte te eeren, komende wy sagen noch het gene sy my vertelt hadden, myn ooghen sagen uytwendigh dit wonder, maer myn herte gevoelde wel anders als ick kan spreken, soo

veel is dat waer, dat wy al te samen van daegh sul-
 len sweiren dat dit alsoo gepasseert is: ende waert't
 saken dat ick eenen schilder waer soude het aensicht
 uytrecken, hebbende alle myn leven noyt schoon-
 der, noch naturelder, noch klaerder jet gesien, als
 was onse *H. Moeder* gelyck oft sy leefde, wy waren
 al persoonen niet gewoon te genieten open-
 baeringe, ick geloove dat dit onis wilt te kennen
 geven om ons te leeren, te vereeren ende respecte-
 ren onse Oversten, ende hun Ordonnantien goet te
 vinden, en dat onse *H. Moeder* daer door toont met
 wat een eerbiedinge oft respect sy haer Overste hier
 onthaelde. Geloofst moet Godt wesen in der eeu-
 wigheyt in sijne Heyligen.

Uyt desen Brief beminden Leser heeft U. E. ver-
 staen, hoe dat in't herte naer de doodt van *Teresa* sy
 haer selven veropenbaert, en oock hoe dat *Christus*
 hem heeft in't selve vertoont als *Ecce Homo*, en als
Gekruyst: Wat wilt dit bedieden, ick derve seggen
 (latende plaetse aen wyser Mannen hier over te oor-
 deelen) dat *Teresa* haer heeft veropenbaert om ken-
 baer te maken dat waerachtighlyck haer Herte was
 ende *Christus* heeft hem veropenbaert gegeeffelt en
 gekruyst om kenbaer te maecten dat hy dit Herte ge-
 kocht ende verloft hadde met sijn *H. Dierbaer Bloet* want
 in haer leven heeft *Christus* haer veopenbaert, seggende,
myn Dochter waer het saken ick myn H. Dierbaer Bloet
niet en hadde gestort, voor u alleene soude ick het storten.
 Oft wel laet ons seggen 't onser proposte van ons
Spel der Liefde. Den Heer heeft hem veropenbaert
 in't Herte van *Teresa* om aen ons kenbaer te maken

518 *Het XV. Cap. Conditien van't Spel der Liefde*
dat hy haer herte hadde gewonnen, en dat sy haer herte hadde verloren. Om te betoonen dat dit herte hem toe-behoorde. O H. Moeder seer wel hebt gy gespelt op sijn Spaens *die verliest die wint*: gy hebt u ziele, u herte verloren, spelende, minnende met *Iesus*, maer dese verliesinge is oorsaeck van de winninge der eenwiger glorie.

Laet ons door al dese schoone exempelen leeren verliesen onse ziele, door verloocheninge en verstervinge van onse sinnelyckheden. Door Godt meer te beminnen als ons eygen selven, op dat wy verloren hebbende op dese werelt, met al de Heyligen mogen winnen *Iesum*, en de *H. Dryvuldigheyz* voor onsen eeuwigen en al te grooten loon: verliest dan om te winnen.

<i>Gyleert uyt dit verhael</i>	<i>O Heer spelt dog met my</i>
<i>Hoe over seshien jaeren</i>	<i>En laet my hier niet winnen,</i>
<i>Ons Pater Generael</i>	<i>En staet my altydt by (nen</i>
<i>Heeft wel sien openbaeren</i>	<i>En woont dog heel van bin-</i>
<i>Een Ecce homo soet</i>	<i>Van binnen in myn Hert</i>
<i>In't hert van Tresa net</i>	<i>Van binnen in myn ziel</i>
<i>Siet wat dit spel al doet</i>	<i>Dit spel myn ziel behert</i>
<i>Ick bid hier wel op let.</i>	<i>Dit spel my wel beviel.</i>
<i>Die hier sijn Hert verliest</i>	<i>Den Sone van de mensch</i>
<i>Aldaer komt Christus woonē</i>	<i>In't herte sal hy wesen,</i>
<i>Want dat hert Godt verkiest</i>	<i>Als gy naer sijnen wensch</i>
<i>Hymaekt aldaer sijn throonē</i>	<i>Dit Kaert-spel hebt gelesen</i>
<i>Hy neemt aldaer sijn rust,</i>	<i>Gelesen niet alleyn,</i>
<i>Het Herte komt hem toe</i>	<i>Maer spelen moet daer by</i>
<i>Dit Spel is Hemels lust</i>	<i>Spelt dan met liefde reyn</i>
<i>Men wort hier noyt van</i>	<i>Soo wort gy eenwigh bly.</i>
<i>moē</i>	<i>Amen.</i>

GELUCK-WENSCH

Aen den goedertieren Leser.

U. E. nu gelesen hebbende dit *Spel der Liefde*, ick wensche dat U. E. herte daer door magh onsteken worden in Godts Liefde, en vol van vierige begeerten om te blyven spelen.

Den tydt wort verkort, ende schynt niet lanck te wesen als men spelt met 't werelyck Kaertspel, 't welck voortkomt van de liefde tot de winste: niet minder maer meerder sal ons *Spel der Liefde* voortbrenghen in de zielen. Men leest van *Jacob* (*Genes. 29.*) by heeft om *Rachël* gedient seven jaren ende het dochte hem luttel dagen te zyn, overmits de grootheyt der Liefde.

En sal het jemant verdrieten te spelen, Godt te beminnen en hem te dienen? Niet om een schepsel te bekomen maer den Schepper self, niet om te besitten verganckelycke goederen, maer de eeuwige; soo dit *Spel der Liefde* aen jemant verveelt, 't is by faute van kennisse.

Als men jet kent goet te wesen, dese kennisse baert en brenghet voort de liefde, de liefde verweckt de begeerte, ende de begeerte wort niet voldaan, 't en zy dat men besit, 't gene men bemint, en dit besittende men kryghet blyschap.

Wel aen *Corragie*; dat is te seggen *Herte* schept moet, en leert wel kennen den prys, den loon, waer om wy spelen, te weten de eeuwige saligheyt, om aldus uwe liefde te verwecken, en daer naer hegeerigh

te worden, en noyt in ruste te leven ten zy U. E. besit dat gy bemint, en alsoo eens mooght de eeuwige blyschap genieten : de blyschap komt voort van de besittinge der goederen die men bemint, bemint dan de eeuwige goederen, en spelt om dese sonder ophouden, op dat U. E. naer uwe doot mooght vinden ende besitten de goederen van het eeuwigh leven. Amen.

Speelt wel, soo vaert gy wel.

F I N I S.

T A F E L

V A N H E T

GEESTELYCK KAERT-SPEL.

- O** Orspronck van't Geestelijck Kaertspel ofte Spel der Liefde. Fol. 7
Sermoon van't Geestelyck Kaertspel. 8
Verwecksel Dicht tot 't Geestelyck Kaertspel in't kort begrijpende al wat in desen Boeck begrepen is. 23

Het I. Capittel. Van den Herten Heer.

- §. I. *Wie is Herten Heer ? en wie van de menschen hebben desen Troef van het Geestelijck Kaertspel oft Spel der Liefde.* 26
§. II. *Hier wort betoont hoe dat den Conincklycken Propheet David heeft gehad Herten Heer van ons Geestelijck Kaertspel.* 29
§. III. *Den H. Apostel Paulus heeft gehad Herten Heer van ons Geestelijck Kaertspel.* 35
§. IV. *Hier wort betoont hoe dat al die Religieuselijck willen leven, moeten hebben Herten Heer van dit Geestelijck Kaertspel.* 41

Het II. Capittel Van Herte Vrouw.

- §. I. *De H. Maget ende Moeder Godts Maria is de Herte Vrouw van ons Geestelijck Kaertspel.* 49
§. II. *Alle de gene die dragen den Schapulier van de H. Maget Maria, hebben Herte Vrouw van ons Geestelijck Kaertspel.* 52
§. III. *Van de andere Privilegien welcke Herte Vrouw de H. Maget Maria heeft gegeven aen het H. Scapulier* 58
§. IV. *Waer toe dat zijn verbonden de Mede-broeders van't Broederschap des H. Scapulier om deelachtigh te worden de Privilegien van het selve.* 66
§. V. *Den H. Dominicus Sticht-Vader van het H. Orden der Predick-heeren, heeft het Roosen Cransken ingestelt om dat alsoo de sondaren door dese devotie tot de H. Maget Maria souden saligh worden.* 69

T A F E L.

- §. VI. *Herte Vrouw de H. Maget Maria helpt alle menschen die haer devotigh zyn en kiezen voor Moeder.* 75
- §. VII. *Hier wort uyt-gedeuyt den naem van de H. Maget Maria aen alle staten om alle menschen tot bare devotie te verwecken.* 81

Her III. Capittel. Van den Herten Sor.

- §. I. *Wie met recht genoemt magh worden Herten Sor van ons Geestelyck Kaertspel.* 97
- §. II. *Hier wort betoont hoe dat Christus selfs heeft gebadt in dese werelt Herten Sor, en hoe dat by sijne Discipelen en ons allen heeft geleert Herten Sor te verkiezen van dit Geestelyck Kaertspel.* 99
- §. III. *Hier wort door Herten Sor verstaen den bekeerden sondaer deser werelt.* 106
- §. IV. *De H. Magdalena heeft gebadt Herten Sor van ons Geestelyck Kaertspel, haer bekeerende tot Godt.* 115
- §. V. *Verweckselen om alle sondaren te bekeeren, en te verkiezen den Herten Sor van ons Geestelyck Kaertspel.* 117

Het IV. Capittel. Van de Herte Thien.

- §. I. *Al die sondigen tegen de Thien Geboden en hebbe de Herte Thien niet van ons Geestelyck Kaertspel.* 125
- §. II. *Die Godt bemint ende sijnen even-naesten dese hebben sekerlyck de Herte Thien van ons Geestelyck Kaertspel.* 144
- §. III. *Verweckselen om te beminnen Godt ende sijnen even-naesten, op dat alle menschen Troef souden hebben van Herte Thien van't Spel der Liefde.* 147

Het V. Capittel. Van de Herte Negen.

- §. I. *Al die een Engels leven hier op dese werelt onderhouden, hebben Herten Negen van ons Spel der Liefde.* 154
- §. II. *Hoe dat den H. Joseph Bruydegom van de H. Maget Maria, heeft te boven gegaen de negen Chooren der Engelen, soo in suyverheyt als in sijn Officie, en hier uyt volgt dat by de Herte Negen van ons Spel der Liefde is te boven gegaen.* 158
- §. III. *Den H. Albertus Belyder van ons H. Orden: heeft gebadt in sijn leven de Herte Negen van ons Geestelyck Kaertspel.* 163

T A F E L.

§. IV. *Vermaninge tot alle Maeghdekens, op dat sy wel souden bewaren en onderhouden desen Troef Herte Negen van ons Spel der Liefde.* 171

Het VI. Capittel. Van de Herte Acht.

- §. I. *Al die de acht Saligheden volbrengen, hebben Hertent Acht van ons Spel der Liefde, oft Geestelyck Kaertspel.* 182
- D'eerste Saligheyt. *Saligh zyn sy die arm van geest zyn, want het Ryck der Hemelen behoort hun lieden toe. (Matth. Cap. 5.)* Ibid.
- §. II. De 2. Saligheyt. *Saligh zyn de sachtmoedige want sy de aerde besitten sullen. (Matth. Cap. 5.)* 187
- §. III. De 3. Saligheyt. *Saligh zyn sy die droewigh zyn, want sy sullen getroost worden. (Matth. Cap. 5.)* 191
- §. IV. De 4. Saligheyt. *Saligh zyn sy die honger ende dorst hebben naer de Rechtveerdigheyt: want sy sullen versaeft worden. (Matth. Cap. 5.)* 195
- §. V. De 5. Saligheyt. *Saligh zyn de bermhertige, want sy sullen bermhertigheyt verwerven. (Matth. Cap. 5.)* 197
- §. VI. De 6. Saligheyt. *Saligh zyn de suyvere van herten: want sy sullen Godt sien. (Matth. Cap. 5.)* 200
- §. VII. De 7. saligheyt. *Saligh zyn de vredsamige: want sy sullen Godts kinderen genoemt worden. (Matth. Cap. 5.)* 204
- §. VIII. De 8. Saligheyt. *Saligh zyn sy die vervolginge lyden om de Rechtoeverdighheyt, want haer is't Rycke der Hemelen (Matth. Cap. 5.)* 207

Het VII. Capittel. Van de Herte Seven.

- §. I. *Al die de seven wercken der Bermhertigheyt volbrenght heeft Herte Seven van ons Geestelyck Kaertspel.* 214
- §. II. *Verwecksel en vermaninge op dat jegelyck soude de seven Wercken der bermhertigheyt oeffenen, om alsoo Hertent Seven te hebben van ons Geestelyck Kaertspel.* 221

Het VIII. Capittel Van de Herte Ses.

- §. I. *De Herte Ses van ons Geestelyck Kaertspel zyn de ses eygendommen der Seraphinsche liefde.* 228
- §. II. *Hier wort betboont hoe dat onse H. Seraphinsche*

T A F E L

- Moeder Teresa heeft gebaad den eersten *Vleugel oft eygendom der Seraphinsche Liefde*, welke is kleyne fauten groot achten. 229
- §. III. Den *tweeden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is*, Godt te beminnen en te dienen puer om dat hy Godt is, 't welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa. 237
- §. IV. Den *derden Vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is*, geerne lijden ter eeren Godts, 't welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa. 243
- §. V. Den *vierden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is*, Godt hebben voor een eenigh voorworpel der liefde, 't welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa. 260
- §. VI. Den *vijsden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is*, andere trecken tot de liefde Godts, 't welck heeft gedaen onse H. Seraphinsche Moeder Teresa. 272
- §. VII. Den *sesden vleugel oft eygendom der Seraphinsche liefde is*, stantvastigh blijven in de liefde tot'er doot toe. 't Welck heeft gedaen onse H. Moeder Teresa van Jesus. 280

Het IX. Capittel. Van de Herte Vijf.

- §. I. *Vytlegginge van de Herte Vijf.* 294
- §. II. *Hoe dat de Herte Vyf van ons Spel der Liefde veroorsaect in den mensch, het gesuyvert leven.* 299
- §. III. *De Herte Vyf van ons Spel der Liefde veroorsaect in de ziele van den mensch het verlicht leven.* 309
- §. IV. *De Herte Vyf van't Geestelijck Kaertspel veroorsaect het vereenight leven,* 312

Het X. Capittel. Van de Herte Vier.

- §. I. *Al die de Herte Vier hebben van ons Spel der Liefde, en sullen in der eeuwigheyt niet sondigen.* 320
- §. II. *Een van de Herte Vier, van ons Spel der Liefde: dat is te seggen, een van de vier Uystersten; waer aen principelijck al ons welvaren hanght, is de doot, om welke saligblijck te bekomen, 't is geradigh te verkiezen voor Patronesse de H. Maget ende Martelareffe Barbara.* 324
- Gebet van de H. Maget en Martelareffe Barbara tot baren Bruydegom.* 327

T A F E L.

Gebedt tot de H. Maget en Martelaresse Barbara 335

§. III. Hier wort verklaert hoe dat die van Antwerpen over-
leggende het profijt der zielen, door de devotie van de H.
Barbara baer broederschap hebben vernieuwt, om alsoo oock
een salige doot te verkrijgen. 336

§. IV. Mirakelen van de H. Barbara door welcke sy heeft be-
toont dat sy is de Patronesse van een salige ende gewenschte
doot. 348

Het XI. Capittel. Van de Herte Dry.

§. I. Herte Dry van ons Spel der Liefde, is de devotie van
Jesús, Maria, Joseph. 355

§. II. Herte Dry van ons Spel der Liefde, te weten Jesús,
Maria, Joseph, zijn de geschape H. Dryvuldigheyt. 361

§. III. Alle staten worden verweckt tot de devotie van den H.
Vader Joseph. 371

Het XII. Capittel. Van de Herte Twee.

§. I. Dese hebben Herte Twee, al die onderhouden het in-
wendigh ende uytwendigh Gebedt. 381

§. II. Hier wort betoont hoe krachtigh dat is het inwendigh
ende uytwendigh Gebedt. 387

§. III. Hoe goet en nootsakelyck dat is de Herte Twee te on-
derhouden, van ons Spel der Liefde, te weten de maniere
van bidden. 403

Brief van de H. Terefa aen myn Heer Alphonsus Valasquez
Bisschop van Osma. Ibid.

§. IV. Hier sal ick voorstellen de schoone verstandige ende weer-
dige aanmerckingen, die Pallafox Bisschop van Osma op
den voorgaenden Brief heeft gemaect. 413

Het XIII. Capittel. Van het Hertten Aes.

§. I. De Alderheylighste Dryvuldigheyt, dry Persoonen en
eenen Godt, is Hertten Aes van ons Spel der Liefde. 434

§. II. Hertten Aes oft aes van ons herte sal wesen Godt in der
eeuwigheyt. 436

§. III. Verweckselen om te lijden en te strijden voor al die wen-
schen den prijs van ons Spel der Liefde. 442

Het XIV. Capittel. Van Hertten en Schuppen Troef.

§. I. Hier wort uytgeleyt het Kaert-spel met Schuppen
Troef. 449

T A F E L.

- §. II. *Exempelen tot schrick van het onnuttig werelyck Kaert spel* 453
- §. III. *Verwecksel tot het II. Kaertspel met Herten Troef, dat is met wercken der liefde.* 458
- §. IV. *Den H. Norbertus Belyder ende Arts-Biffchop van Macghdenburgh, Apostel van Antwerpen ende Sticht-vader der Ordre van Præmonstreyt, heeft met de wercken betoont dat by Herten Troef hadde.* 459
- §. V. *Den H. Franciscus Xaverius Religieus der Societeyt Jესus Apostel van Indien heeft sijn Herten Troef gespeelt met sijnen even-naesten.* 464
- §. VI. *Onse weerdige Moeder Anna van den H. Bartholomeus heeft haer Herten Troef gespeelt, dat is haer liefde betoont binnen Antwerpen.* 467

Het XV. Capittel. *Conditien van't Spel der Liefde.*

- §. I. *D'eerste Conditie van ons Spel der Liefde is, al die geenen Troef en heeft, moet ondersteken, ende en magh niet mede spelen.* 470
- §. II. *Hier wort betoont hoe dat alle nieuw gesinde, alle seten buyten het eenigh Roomsche Catholyck Geloof, geenen Troef en hebben van ons Spel der Liefde, soo dat sy moeten ondersteken, dat is, ondergaen naer de helle.* 479
- §. III. *De tweede Conditie van ons Spel der Liefde is, die Troef heeft, die herten heeft, die liefde besit, dat by moet spelen.* 487
- §. IV. *De derde Conditie van ons Spel der Liefde is, dat men geen ydel glorie magh nemen in sijne Liefde oft Troef.* 496
- §. V. *De vierde Conditie van ons Spel der Liefde is. Die wint die verliest.* 503
- §. VI. *Exempelen der Heyligen die hun herte verliesende hebben gewonnen.* 508

E Y N D E.

FACULTAS PROVINCIALIS.

Fr. Joannes à Matre Dei Carmelitarum Discalceatorum Provinciae S. Joseph per Flandro-belgium Provincialis.

CUM Librum, cui titulis *het Geestelyck Kaertspel met Herten Troef*, seu *Amoris lusus à R. P. F. Josepho à S. Barbara Religioso Ordinis nostri compositum*, duo

congregationis nostræ Theologi, quibus id commissum fuerat, recognoverint & in lucem edi posse probaverint. Ex commissione R. Adm. P. N. Philippi à Sanctissima Trinitate Præpositi Generalis ejusdem Ordinis; facultatem concedimus ut typis mandetur. In quorum fidem præsentem dedimus Sigilo nostro munitas & proprio nomine subscriptas. Datum Bruxellis nono Februarii. 1666. F. JOANNES à MATRE DEI Prov.

A P P R O B A T I O.

R. P. Isidori à S. Joseph quondam Procuratoris ac Definitoris Generalis & Lectoris Sacræ Theologiæ Et R. P. Celestini à S. Lidwina Lectoris.

NOs infra scripti Ordinis Carmelitarum Discalceatorum Religiosi fidem facimus, nos ex commissione nobis facta vidisse & legisse Librum hunc, cui titulus *het Geestelyck Kaertspel met Herten Troef*, à R. P. Josepho à S. Barbara, Provinciæ nostræ Flandro Belgicæ Sacerdoti Professo compositum: nihilque in eo reperisse sanctæ Fidei Catholicæ Romanæ contrarium, ut à bonis moribus alienum. Quocirca dignum judicamus ut typis mandari, & publicæ luci, ad multorum utilitatem exponi possit, in quorum fidem præsentem dedimus propriâ manu subscriptas. Romæ in Conventu nostro S. Mariæ de Scala. Die 3. Aprilis. 1666.

F. ISIDORUS à S. JOSEPHO. F. CELESTINUS à S. LIDWINA

A P P R O B A T I E.

DEn Boeck wiens Tytel is *het Geestelyck Kaertspel met Herten Troef*, gemaect door den Eerw: Pater Joseph van de H. Barbara Priester van ons Orden, heb ick over-lesen, ende in desen het gene tegen het H. Geloof is srydende, ofte aen de goede manieren eenighsins wederspannigh soude wesen niet vindende, jae ter contrarie, aensiende dat den mensch hier door in dit dal der traenen sy selven in den Heer lieffelyck kan vermaecken, als wesende tot verwoordinge van het geloof ende vermeerderinge van de goede manieren, oordeele dat desen magh in't licht komen. Tot Loven in ons Convent van den H. Joseph der Carmel. Discal. sen. 18. Januarii 1666.

F. CAROLUS à S. JOANNE. *Sacr. Theol. Lector.*

A P P R O B A T I E.

D Efen Boeck genaemt *Het Geestelyck Kaertspel met Herten Troef*, oft *Spel der Liefde* in't licht gebracht door den Eerw: Pater *Joseph van de H. Barbara* Religieus van ons Orden, heb ick aendachtelyck ondersocht, en hebbe desen bevonden, met het H. Geloof, geheel over een komende, oock seer profijtigh om de Godtvruchtigheyt te verwoorderen, ende quade manieren uyt te roeyen, waerom ick het hebbe geoordeelt weerdigh gedrukt te worden. Tot Loven in ons Convent van den *H. Joseph*. 28. Januarii 1666.

F. EDUARDUS à S. MARCO *Sacr. Theol. Lector.*

A P P R O B A T I E.

D It *Geestelyck Kaertspel* tot inwendigh vermaeck van een devote ziele seer curieuselyck gevonden, ende in't licht gebracht door den Eerw: Pater *F. Joseph à S. Barbara* van de H. Orden der Cameliten Discalsen, en heeft niet tegen ons H. Roomsche Catholyck Geloove, noch tegen de goede zeden, oversulckx magh naer myn gevoelen ende oordeel, seer profijtelyck gedrukt worden. Aldus gedaen binnen Antwerpen desen 30. Mey 1666.

F. GODEFRIDUS MARQUIS.

Sacræ Theol. Doctör. Ord. FF. Prædicatorum.

A P P R O B A T I E.

D Efen Boeck van't *Geestelyck Kaertspel met Herten Troef*, uytgegeven door den Eerw: Pater *Joseph van de H. Barbara* Carmelit Discals oversien hebbende, bevinde den selven niet te behelsen 't welck soude stryden tegen het Catholyck Roomsche Geloof, ende alsoo den selven is vol van goede, eerlycke ende vermakelycke vermaningen, verweckende die Godtvruchtige Zielen tot de Liefde Godts, sonder welke Liefde seght den *Apostel Paulus ick ben niet*, soo bevinde den selven nut ende profijtighlyck om in druck uytgegeven te mogen worden, toorconde myn handt-teecken. Desen 19. Meert Feestdagh van den *H. Joseph* 1666.

AUBERTUS VAN DEN EEDEN.

Proton. Apl. Canonick ende Archid. van Antw. Lib. Censor.